<titlu>ANATOMIA MISTIFICĂRII
1944 – 1989
Această carte este publicată cu sprijinul
FUNDAŢIEI SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ

STELIAN TĂNASE s-a născut în 1952 la Bucureşti. A absolvit Facultatea de Filosofie din Bucureşti şi este doctor în sociologie politică. Predă Ştiinţe politice la Universitatea Bucureşti şi conduce revista Sfera politicii de la înfiinţarea sa.

A debutat ca romancier în 1982 cu Luxul melancoliei (Cartea Românească, reeditat 1993). Între 1983 şi 1989 i s-a interzis publicarea altor două romane. După 1989 i-au apărut următoarele cărţi: Corpuri de iluminat (roman, Cartea
Românească, 1990); Şocuri şi crize (articole politice, Editura
Staff, 1993); Play-back (roman, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1995); Ora oficială de iarnă. Jurnal 1986 – 1990
(Institutul European, 1995); Sfidarea memoriei (convorbiri cu Alexandru Paleologu, Editura DU Style, 1996); Revoluţia ca eşec. Elite & societate (studii politice, Polirom, 1996).

STELIAN TĂNASE
<titlu>ANATOMIA MISTIFICĂRII
19441989
HUMANITAS
BUCUREŞTI
Coperta: IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE
e HUMANITAS, 1997
ISBN 973 – 28 – 0823 – 3
<titlu>NOTA AUTORULUI

Lista persoanelor cărora ar trebui să le mulţumesc pentru bunăvoinţa de a fi acceptat să mărturisească este foarte lungă. Deşi nu le numesc aici, totuşi le mulţumesc. Multe dintre ele apar ca martori în chiar paginile care urmează.

Sunt însă alte persoane cărora le sunt îndatorat şi pe care aş vrea să le amintesc, tocmai pentru că ele ar rămâne anonime, nefiind amintite pe parcursul poveştii noastre. Ţin deci să-i mulţumesc doamnei Maria Murnu pentru amabilitatea cu care mi-a pus la dispoziţie şi mi-a îngăduit să reproduc din extraordinarul jurnal al lui Alice Voinescu. Îi mulţumesc domnului Petre Sirin care mi-a îngăduit

să reproduc dintr-o carte de amintiri inedită al cărei autor este. Le mulţumesc doamnelor Victoria Balomir şi Frusinica Moraru pentru preţiosul lor sprijin, în sfârşit, îi mulţumesc domnului Anatol Pandrea pentru înţelegerea sa.

S. T.

*

Partea întâi

<titlu> „Stăm PE un VULCAN

„3 ianuarie 1944

… A plecat şi Wendy (Wendy Muston, prima soţie a lui Constantin Noica, n.a.) – în curând pleacă şi fi o şi Maricica.

25 febr. 1944

… A venit profesorul Pippide ca să punem la punct unele pasaje din Eschil – m-a interesat lucrul – m-a încântat, mă simţeam mulţumită, acasă. Rory (Aurora Nasta, n.a.) făcea oficiul de secretară. A trecut şi Dinu (Noica, n.a.). Conversaţie pur intelectuală – o plăcere. După asemenea şedinţe am încredere în mine şi gust de viaţă. Am uitat şi de camuflaj şi de lipsa totală de franci, de datorii, de bătrâneţe şi chiar de moarte.

16 martie 1944

Ruşii la 25 de km de Nistru! Şi noi trăim ca şi cum n-ar fi război – ne bucurăm – ne hrănim bine – ne certăm parcă n-ar fi moarte pe lume şi primejdie de izolare. Judecând după mine, cred că e o mare doză nu numai de inconştienţă, dar chiar de laşitate. Mi-e teamă de ce vedem că vine. […]

23 martie 1944

… trecem prin zile teribile. Am impresia că se joacă soarta ţării noastre, încolţită din toate părţile, trebuie să ne decidem pentru adevărata noastră soartă.

29 martie 1944

Zilele astea m-am surprins blestemând pe vinovatul nostru (Ion Antonescu, n.a.) – sunt furie pe încăpăţânatul ăsta imbecil şi vanitos, dar parcă ceilalţi sunt mai buni, cu laşitatea de a nu-i rezista. Dinu (Noica, n.a.) întreba azi: «Cum?»

am răspuns: cu cămaşa de forţă, în fond e sistemul de aplicat tuturor acestor furibunzi. Popoarele au obosit de atâta eroism.

9

18 mai 1944

… Constat cât de simplu sunt trăite epocile apocaliptice – cât de uşor se adaptează bietul om la toate. Cum, în fond, singurul lucru ce importă e să-şi salveze viaţa, şi de se poate, avutul. […] Singurul învăţământ ce-l trag […] e că omul se mulţumeşte cu foarte puţin şi că nici măcar viaţa lui lăuntrică nu e dependentă nici de confort, nici măcar de securitate. Există o doză de inconştienţă care asigură, prin nădejde, atmosfera necesară ca să trăieşti ziua sau ceasul trăit, uiţi angoasele trecute.

29 august 1944

Ruşii trec prin Şoseaua Colentina în Bucureşti. […] iată că a sosit şi ziua asta. […] Cred în viitor – dar nu cred în oamenii noştri. Mă dezgustă usurimea societăţii noastre. Poporul e zdravăn – munceşte – luptă pentru viaţă. Mulţumesc lui

Dumnezeu că am fost săraci şi inteligenţi. […] Nu cred în gogoriţele lansate de nemţi despre ruşi – cred că s-au făcut progrese uimitoare la ei, în firea lor e ceva serios, ceva care nouă ne lipseşte. Oare clasa noastră burgheză o fi în stare de entuziasmul şi sacrificiile care ni se cer? îmi pare rău că sunt atât de sceptică faţă de noi, dar am avut prea multe dovezi de usurime şi necinste încât mă revoltă şi mă dezgustă. Zile grele. Cine o ieşi întreg din ele, acela merită să trăiască, să construiască viitorul. Mă simt foarte româncă – dar de teapa celor din trecut – omenoşi şi modeşti şi doritori de o Europă mai reală, mai unită, o aştept această Europă, îmi creşte curajul şi pofta de viaţă când mă gândesc la ea: fără paşapoarte – aceeaşi monedă – colaborare cinstită între neamuri, suverane la ele acasă. Oameni liberi, legaţi de propria lor conştiinţă şi de dragostea de om şi credinţa în Dumnezeul O Europă creştină! Atunci ne vom iubi şi între noi. Zboară aeroplane, nu ştiu ale cui sunt". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XVI, manuscris inedit)

*

„De la spatele bisericii Olari până-n Calea Moşilor pe unde încep să intre coloanele ruseşti dinspre Colentina sunt câţiva metri.

La 30 august stăteam şi eu pe marginea trotuarului şi priveam tancurile. Jur că nu râdeam, nu salutam, nu aplaudam, nu exclamam; stăteam şi priveam pur şi simplu, uite-aşa. Mă

10

sunt deodată strâns de braţ şi blagoslovit cu un DOBITOCULE

pronunţat desluşit şi apăsat – stai şi te uiţi, tâmpitule, staţi şi vă uitaţi cu toţii şi nu ştiţi ce vă aşteaptă, uite-i cum rid, or să plângă lacrimi amare şi tu la fel… Hai acasă… îl iau pe tata prudent de mână şi mergem binişor spre locuinţa din strada Olari…”

(N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, Editura Dacia, 1992, p. 134)

*

C. Vişinescu (avocat) Când ne-am întors din război, sentimentele noastre au fost de frustrare, alta era atmosfera frontului şi alta am găsit în România. Bucureştiul era într-o petrecere continuă, îmbogăţiţii de război îşi făceau loc. Prosperau făcând afaceri cu carne de tun, cu cei care plecaseră. Bucureştiul era depeizat, şi fără să aibă măcar o idee premonitorie la ceea ce va să vină. Bucureştiul nu se schimbase, dar avea o tentă frauduloasă. Lumea profita de afacerile de război. Am fost demobilizat în ziua când au intrat ruşii, 12 septembrie

1944. Stăteau burghezii noştri pe marginea trotuarului şi aplaudau tancurile sovietice.

*

Ileana Iordache (fiica lui Vladimir Streinu) în noaptea de

23 august eram la Pucioasa. Ministerul culturii era încartiruit acolo. Era şi Camil Petrescu, şi Serban Cioculescu, şi Tudor

Şoimaru. Se adunau, stăteau de vorbă de-ale lor, mai jucau un poker. Când auzeau că pleacă avioanele americane de la

Foggia, se adunau într-un chioşc, uneori treaba asta se petrecea seara. Şi a fost şi povestea cu mesajul regelui, în nebunia cea mare, s-au dus la cârciumarul din colţ să le dea şampanie şi au pocnit sticlele. Nu pot să-l uit, tatăl meu care era atât de sobru, avea o exuberanţă extraordinară! Iar mama mea stătea în dormitor, cu toate paltoanele pe dânsa şi tot timpul zicea:

vin ruşii, vin ruşii! A avut o intuiţie fantastică. El şi ceilalţi erau convinşi că vin americanii. Au fost atât de naivi.

*

„10 septembrie 1944

Am plecat joi 31 de acolo (Măgurele, unde Alice Voinescu se afla în refugiu, «.<?) – am venit cu camionul pe o căldură năprasnică. În drum primele camioane cu ruşi, primiţi de o

11

populaţie care-şi ascundea greu consternarea sub o aparenţă, săracă bucurie. Tot peisajul era de urâţenie morală şi materială. Un soare năprasnic, peste ruine sărace (pe Calea Rahovei), praf, teamă şi umilinţe. Ca româncă, am suferit cumplit – ca om, m-am ruşinat. Am înţeles că de partea noastră e smerenia şi suferinţa, şi am ajuns acasă cu plânsul în gât". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XVI)

„15 noiembrie 1944

… oamenii de cultură veritabili nu mai sunt purtătorii de cuvânt ai poporului, iar cei care bat urechile poporului sunt parveniţi sau aventurieri, sunt vocile oamenilor care latră în toate mahalalele. E dureroasă tensiunea între câţiva şnapani manipulatori şi oamenii cumsecade, bine intenţionaţi, dar fără mărime sufletească. […] Comuniştii sunt improvizaţi. Nu cred. Ruşii au făcut o revoluţie cu credinţă. La noi se simte lichelismul la două poşte. Miopi şi interesaţi. De exemplu, răspunsul celor de la Leonida: «Vrem să trăim bine trei luni

— Ce ştim noi ce are să fie pe urmă?» E tipic pentru derbedeul tuturor claselor. Poate că ne-a ales Dumnezeu ca un câmp de demonstraţie.

6 decembrie 1944

… Iar trăim zilele din timpul legionarilor – iar stăm pe un vulcan – dar de data asta mai grav. Numai o minune ne mai poate salva din gheara ursului. Dar minunile trebuie să le şi merităm! Iar noi trăim ca nişte inconştienţi juiseuri. Ce putem face? Să ne reculegem – să fim modeşti – măcar în faţa străinilor care ne judecă. Nimeni dintre cei responsabili nu are curajul să rişte totul pentru tot. Vom muri de prudenţă".

(Alice Voinescu, jurnal, caiet XVII)

*

Ileana Iordache în 45 sau 46, a fost o mare expoziţie la

Dalles. Cred că a fost prima mare expoziţie a pictorilor şi sculptorilor români după război… Atât îmi aduc aminte de această expoziţie în care am fost cu tatăl meu. Eram un copil, eram aşa ca umbra lui pe acolo. Nu am să uit niciodată cum a venit la el Aurel Baranga, cum l-a luat cu multă deferenţă de braţ, aşa, şi i-a spus: „Am ceva personal să vă spun…" Nu am auzit ce. După o vreme, am înţeles că Baranga era mesagerul ori al lui Răutu ori al lui Chişinevschi, ori al

nu ştiu cui, al căror eminenţe din astea cenuşii, care voiau să-l convingă.

12

Să-l racoleze de fapt pe tata, ca pe toată intelectualitatea. Majoritatea erau democraţi, unii chiar de stânga. Tata a fost dat afară în 41—42, de la Revista fundaţiilor Regale cu Şerban Cioculescu, pentru că erau consideraţi prea de stânga. Atunci la expoziţie Baranga a venit şi i-a propus ţaţei o întâlnire pentru un angajament – care se făcea atunci – faţă de comunişti, faţă de comunism, faţă de ce avea să vină. Făcea parte dintr-o politică de racolare a intelectualităţii. Probabil nu numai cu ţaţa, ci toţi au fost testaţi, pipăiţi. Şi foarte mulţi probabil au mers, nu numai dintr-o convingere foarte ferm comunistă, pentru că noţiunea de comunism nu era clară…

Stelian fanase… de stânga antifascistă, aşa-şi spuneau atunci.

1.1. Da, aşa! Cu asta i-a copleşit, şi totul a fost că încet-încet s-au înglodat în nişte lucruri la care ei nici cu mintea nu au gândiţ. Şi-mi aduc aminte că a fost aşa într-o seară, era iarnă, începuse sărăcia, dormeam toţi trei în dormitor, înghesuiţi, şi tata a spus: aş vrea să vorbesc ceva cu voi. Cu greu s-a pornit şi a spus: Trebuie să mă înţelegeţi că nu pot pentru nimic în lume să accept niciun fel de colaborare. Mama, care era o bătăioasă, o luptătoare, a spus: da, sigur că da, nu există! Tu trebuie să-ţi păstrezi demnitatea… Cine putea să-şi imagineze ce urmează! Cine putea să-şi imagineze calvarul anilor care urmau! Poate că mama ca femeie, care e făcută ca prin firea ei să apere viaţa, nu ar fi fost atât de categorică. Şi-mi aduc aminte că tata mi-a spus atunci: Şi tu, Usyşor? Mi s-au înmuiat genunchii. Era pentru prima dată în viaţa noastră de familie, mie unui copil, mi se cerea părerea. Bineînţeles că am spus să facă cum dorea.

*

Barbu Cioculescu (fiul lui Şerban Cioculescu, n.a.) Dinu

Ranetti s-a întors din Elveţia în 1947, cu sprijinul tatii, care nu ştiu ce a mijlocit ca să se poată întoarce. Era vindecat de boala de plămâni. Era foarte simpatic şi nu făcea politică. Cineva mi-a spus că ar fi fost legionar. Mă miră pentru că era un domn, pentru că aparţinea aristocraţiei, trăit în Apus. Poate să fi fost în liceu, pentru că fusese o vogă a lor. Motivul venirii lui precipitate în ţară… Se discuta despre procesul Mariei Popescu de la Geneva, când s-a încercat otrăvirea lui

Stelian Popescu, fostul director al Universului, şi a soţiei lui.

13

Băiatul lor, Victor, care fusese director la Universul literar, era căsătorit cu o vară primară a lui Nicolae Câmpeanu, din familia Câmpenilor, o femeie remarcabilă, Maria. S-au întâmplat nişte decese suspecte în familie, nişte otrăviri, şi ea a fost acuzată şi condamnată pentru dublu asasinat, la 15 ani de puşcărie. A murit şi slujnica care a mâncat din mâncarea stăpânilor şi se pare că cineva a intrat şi i-a tăiat vinele, ca să se creadă că s-a sinucis, dar ea murise mai devreme şi nu a curs nicio picătură de sânge etc. Dinu Ranetti era în bune relaţii cu această femeie, cu care era şi rudă. Mama lui era recăsătorită cu un Câmpeanu. Nu ştiu dacă erau cele mai bune relaţii, dar afacerea i-a precipitat întoarcerea în ţară, mai mult decât situaţia materială.

*

„29 nov. 1947

La noi nu e decât consecinţa celor ce se petrec în Europa.

Parcă şi la noi este o recrudescenţă colosală de presiune.

Schimbările în ministere – reforma judiciară – schimbarea la Banca Naţională şi la Finanţe – strângerea excesivă a şuruburilor sunt semne că şi la noi se joacă disperat. Până şi oamenii lor (ai comuniştilor, «. /?) cei mai civilizaţi sunt daţi la o parte. Nu mai comandă decât evreii, direct agenţi ai Moscovei. […]

30 decembrie 1947

Dragoste, azi e cea mai tristă zi, după cea din 8 oct. 1940

când ai plecat (moartea lui Stello Voinescu, soţul lui Alice

Voinescu, n.a.). Am urlat, m-am zbătut ca un miel în gura lupului – am blestemat – am urât. Acum m-am liniştit. Dar începe drama sufletului. Regele Mihai va fi poate nefericit, să-i dea Domnul toate bucuriile cele mari, cele mai bune şi să binecuvânteze în toate pe poporul lui, să-l ţină în dreptate şi virtute. Nu pot – nu vreau să cred că acesta e finalul tragediei începute în 1940 […] Suntem un popor de laşi – ar fi trebuit să iasă azi sau mâine (vom vedea) mii de oameni să protesteze. E drept că a abdicat de bunăvoie – oare? Oare de la el a pornit sau a fost pus în faţa unui fapt împlinit? Oare nu i-a pus textul în faţă şi l-au ameninţat cu pierzania ţării, dacă nu iscăleşte? Nu ştim nimic sigur, istoria ne va desluşi […]

Am senzaţia că totul e ireal […] Cine va fi hotărât această

lovitură de stat? Ce Parlament criminal e cel de azi care vinde

14

ţara! Căci nu Regele îi stă în cale pentru suveranitatea ţării, ci pentru alienarea acestei suveranităţi. Dacă i-aş crede în stare de patriotism, i-aş ierta – dar cei care au pus la cale nu sunt liberi – sunt în soldă străină". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XX)

*

NOI
PREZIDIUL PROVIZORIU
AL
REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
Văzând raportul Domnului Ministru Secretar de Stat la
Departamentul Artelor cu nr. 1529/1948
Având în vedere dispoziţiile legale în vigoare privitoare la comprimări:
DECRETAM
ART. l – Pentru atitudine permanent antidemocratică, pe data de l februarie 1948 se licenţiază din serviciu următorii profesori de la Conservatorul de Stat din Bucureşti al Republicii Populare Române:
l/ DI Mihail Jora, titularul catedrei de armonie, contrapunct şi compoziţie;
2/ Dna Alice Voinescu, titulara catedrei de istoria literaturii dramatice etc.
Dat în Bucureşti la 9 febr. 1948
MINISTRUL ARTELOR.
I. Pas

*

„Noaptea de 22 – 23 febr. 1948
… nu pot să dorm. Deşi foarte calmă în conştiinţa mea, pesemne că mi-a crescut tensiunea la vestea demiterii mele, a lui Jora, Maximilian şi alţi cinci profesori. Pe mine cred că mă pândesc de mult…" (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XX)

15

„19 februarie 1948
Comunismul s-a născut din indignare, din răzvrătire, o acţiune a sclavului înlănţuit, plin de resentimente acumulate şi când acţionează – loveşte (nu poate construi ceva nou decât material – cultural,

spiritual nici nu a ajuns să trăiască încă pentru că spiritul începe de la «creaţie» de la «act» liber

— Tot ce e reacţiune e încă lume fizică, iresponsabila [...] Comunismul prepară o cultură întemeiată pe ură. Ura de clasă e fundamentul ei. Dacă desfiinţarea diferenţelor dintre clase e o idee pozitivă a democraţiei, comunismul a preschimbat-o într-una negativă: desfiinţarea oamenilor din anumite clase.

Numai aşa se explică tactica de exterminare a celor care îşi aduc aminte de o viaţă mai bună. [...]... de ce comunismul nu poate crea o cultură nouă? Numai aparent răsare o lume nouă – în sensul că masele sunt subiectul acţiunii, nu «Eul»

Aş zice că ei pretind să creeze «Eul» care suntem «Noi». Omul crescut la dimensiunea omului social. Politicul e un mijloc.

Creşterea unui om nou – omul colectiv. Dar mai ales proletarul. Aici e buba şi se trădează ne-umanismul. Nu îl interesează Omul, nici chiar Omul colectiv, ci proletariatul – adică o clasă de oameni. Lupta de clasă – nu are caracter constructiv decât în scopuri adaose, ca o justificare în faţa propriei lor conştiinţe. Oare nu sunt aşa toate revoluţiile? Cred că da – dar ele nu creează o cultură nouă – ci deschid porţile pentru cât mai mulţi să participe la vechea cultură.

l mai 1948

... E sâmbăta Paştelui: cel mai trist, pentru că cel mai necreştinesc din câte am trăit. Azi, mare manifestaţie – mii de oameni minaţi de frică, de grija [zilei] de mâine, pe stradă. Milioane de metri de americă roşie şi de mătase purpurie fâlfâie peste mizeria noastră. Prima dată în viaţa mea când nu am ouă de Paşte [...] Acum ploua liniştit şi trist peste toate gătelile şi portretele bietului nostru Bucureşti umilit [...]

26 iunie 1948

Loviturile nemiloase şi gratuite date clasei mele destăinuie intenţia netă de a o distruge cu încetul. Metode bine studiate, experimentate şi aplicate cu sadismul rece al Asiaticului. [...] La Berlin situaţia e încordată. De mult n-am mai simţit ca acum că s-a apropiat iar ceasul al 12-lea. Mă tem de deportări în masă – de desfiinţarea păturii culte.

16

2 iulie 1948

… Azi am văzut cu ochii mei de ce ură neroadă sunt în stare reformatorii ţării noastre. După ce au dat jos cu tancurile statuia Regelui Carol de pe soclu, au distrus-o şi pe aceea a lui Brătianu! Am crezut că mă loveşte damblaua când am văzut soclul gol şi sfărâmat! Abia acum am realizat cât sunt de nebuni şi furioşi şi până unde poate merge ura stearpă şi distrugătoare.

23 august 1948

… iar s-a împlinit un nou an peste faimosul 23 august 1944!

N-aş fi crezut atunci că vom pătimi atâta. Lipsurile materiale sunt cele mai puţin dureroase. Zilnic vedem cum cade o categorie de oameni loviţi cu ură şi cu patimă rece. Încerc să mă pun în conştiinţa acestor reformatori nemiloşi. Dau să înţeleg imboldul lor pozitiv spre o ordine socială mai dreaptă. Dar când îi citesc sau îi aud vorbind la radio le ghicesc imboldul negativ – nevoia de distrugere mai tare decât cea de clădire.

Nici chiar faimosul entuziasm pentru U.R.S.S. nu sună adevărat. Era numai o formulă-adăpost şi o lozincă impusă de frică şi de interes. Oare Stalin i-o fi crezând fideli? Nu cred

[…] Ţipete împotriva Anglo-americanilor belicoşi – minciună pentru a se menţine un ceas mai mult. Se prăbuşeşte clădirea făcută din ură, prin propria ei povară. Cred că la prima lovitură, sistemul se prăbuşeşte pe dinăuntru – nu e nevoie de război din afară. Poate greşesc. Sunt simptome de boală grea: teroarea, lipsa totală de libertate. Atmosfera se încinge.

Dar ce va fi viitorul? Dacă va începe cu violenţe şi reacţiuni sângeroase, se va instala altă teroare.

31 august

Am nădejdea că lucrurile se vor schimba şi la noi – poate chiar până la Crăciun, căci totul depinde de evacuarea trupelor ruseşti. Cred că comuniştii români sunt pe gânduri. Mă tem să nu invente ceva pentru a reţine trupele ocupante, ca să-şi salveze situaţia […]

Bucureşti, 9 septembrie 1948

Oare se prepară un om nou, cum a crescut unul şi din fanatismul creştin? Mă obsedează întrebarea din pricina analogiei izbitoare a metodei de azi cu metodele fanatice din secolul al XVI-lea din timpul războaielor religioase. Se ardeau pe rug protestanţii. […]

17

5 noiembrie 1948

Oraşul murdar – lumea tot mai închisă şi mai preocupată. Anxietate în aer. Nici nu ştiu cum aş mai reacţiona la libertate. Oare o mai realizăm? În rugăciunea către Dumnezeu e un accent de neputinţă tristă. Aş vrea să fie un elan pozitiv. Acum e numai experienţa totalei neputinţe [...]

23 noiembrie 1948

Mari decepţii – en gros. Nu le mai număr în detalii. La fiece pas oamenii «înscrişi» (în P.M.R., n.a.), dar «contra regimului». Aproape că mi-e milă de adevăraţii comunişti care trebuie să fie bolnavi de scârbă. Mă doare să constat că sunt atâţi «abili» şi atât de puţini oameni întregi [...] Sunt teribil de dezamăgită de ce văd [...]. Închiderea Institutului francez înseamnă apropierea de Orient". (Alice Voinescu, jurnal, caiet, XXI)

18

<titlu>ÎNCEPUTUL

Coca Casasovici Avusese o copilărie foarte răsfăţată. Era dintr-o familie de oameni bogaţi. Noicii erau iubitori de cai, de femei frumoase, de vânătoare şi de agricultură.

Mircea Casasovici Mama lui Dinu era din familia Casasovici. Tatăl lui, Grigore Noica, dintr-o familie foarte întinsă, a

Noicilor, era agricultor pe vremea aceea, înainte de primul război avea 12.000 de hectare în judeţul Teleorman, dintre care cam jumătate erau ale lui, iar jumătate le avea în arendă.

Era o altă viaţă. Avea o mulţime de servitori, de argaţi. După primul război, totul s-a terminat brusc. Săracul de Grigore

Noica a rămas cu o moşie de 600 ha, la Chiriacu, la vreo 30 de km de Alexandria, pe care el a ales-o fiindcă avea pământul cel mai bun. Dar era departe de gară, era departe de Alexandria, nu era şosea bună şi i-a mers prost. A încercat să pună sfeclă, soia, tot ce vrei. Nimic nu i-a mers, şi familia a dus-o greu. Cei trei copii ai familiei Noica erau foarte frumoşi şi foarte cuminţi, şi bine crescuţi. Familia Noica a avut un destin tragic. Băiatul, fratele mai mare, era opusul lui Dinu, o forţă a naturii. Rugbist, roşu la faţă, vânător, îi plăcea viaţa.

Medic fiind s-a apucat să taie lemne, ca să facă mişcare. S-a tăiat la o mână şi a făcut o infecţie. S-a chinuit luni de zile, avea un organism extraordinar de puternic. Cu un an înainte de a fi comercializate

sulfamidele a murit de septicemie, în

1936. În timpul războiului, Adina Cernescu, sora mai mare a lui Dinu, era măritată cu Costică Cernescu, un bărbat frumos, elegant, din familia Câmpeanu, nişte oameni foarte bogaţi, aveau pământuri petrolifere înainte de război. Costică Cernescu a murit la Cotul Donului. Adina a făcut un an sau doi mai târziu leucemie şi a murit. Săracu' nenea Grigore Noica

(când au venit ruşii l-au fugărit pe câmp) a murit de inimă în

19

1946. În câţiva ani, toată familia lui Dinu, în afară de mama lui, a dispărut. Dinu a rămas moşier la Chiriacu. Nu ştia cum să scape de această corvoadă care era departe de tot ce ştia el şi voia să facă. L-a ajutat statul, luându-i pământul! Nu ştiu dacă a reuşit să vândă ceva din Chiriacu. Atunci şi-a făcut casa din pădurea Andronache, unde trebuia să fie locul unde să se întâlnească cu prietenii, să discute filosofie. Trebuia să fie şcoala de cultură înaltă pe care visat-o o întreagă viaţă.

*

„24 iunie 1949

… se continuă cu arestări şi măsuri de nimicire a clasei burgheze, sau mai bine zis a «necomuniştilor», atunci nu mai putem spera nimic […]

6 iulie

Am înţeles […] de ce întârzie Dumnezeu liberarea noastră.

Am trăit acceptarea acestei epoci grele ca şcoală de răbdare şi umanizare. Se explică simţămintele de revoltă, dar nu e încă ţara coaptă pentru dreapta judecată, imparţială, fără ranchiună […] poate din pricina noastră mai sunt şi alţii ţinuţi în loc, căci Apusul e mai aprig la umilinţă decât noi […]

12 august 1949

… După cei de la Consiliul European parcă nu mai e vorba decât de Europa occidentală. Dar oare să fie posibil într-un organism? Ce ne vom face noi între timp, dar ce importă în

Istorie! Şi noi trebuie să ajungem să trăim evenimentele pe scara Istoriei – dacă nu izbutim nu ne rămâne decât revolta, resemnarea sau sinuciderea. E probabil că clasa noastră e condamnată la moarte – dar, vorba e – să salvăm măcar valorile care au constituit

temelia vieţii noastre". (Alice Voinescu.

Jurnal, caiet XXIII)

*

Maria Noica (soţia lui Iacob Noica, Bebe, n.a.) M-am dus la ţară când am aflat că Bebe, soţul meu, a fost arestat. Mi-a telefonat un vecin de la moşie: „Ştii, Neta, că s-au luat moşiile, eu plec la ţară". Zic: „Merg şi eu!" şi am luat imediat trenul şi am plecat la ţară. Era trenul plin de proprietari care mergeau la moşii. Domnul ăsta, vecinul, îmi spune: „Neta, ştii că-i arestează. Noi ce facem?" Alţii îşi continuau drumul până

20

la Roşiori de Vede, nu se mai opreau la moşie, de frică, şi plecau înapoi spre Bucureşti. Zic: Dacă l-au arestat, cu atât mai mult mă duc să văd ce s-a întâmplat cu Bebe. Şi mi-am continuat drumul. La gară, natural, nu mă aştepta nimeni. Am luat o căruţă. Când am intrat în curte (satul Frăsinet, Vlaşca), a ieşit Bebe. Mi-a spus: „Ce cauţi aici? Tu nu vezi că sunt arestat?" Asta era în 48, la câteva luni după plecarea regelui.

M-am dat jos totuşi din căruţă. Celălalt proprietar pleca mai departe la moşia lui. Zice: „Uite, Bebe, am adus şi ziarul, aici scrie că ai voie să iei lucruri de menaj". Ce voie, zice el, aici totul e sigilat! Şi, într-adevăr, toată casa era sigilată. A venit un om de la primărie să ne spună că avem voie să luăm două cearşafuri, două farfurii, două furculiţe, două cuţite. M-am dus la dulapuri, să pregătesc cămăşile care erau să le dau oamenilor. Atunci omul de la primărie s-a opus. Zice: „Doamnă, nu aveţi voie să împărţiţi la oameni!" Zic: „Nu-i voie? Bine!"

Le-am pus în geamantan. Zice: „Nu, daţi-le!" Până la urmă mi-a dat voie. Când am deschis bufetul am zis: „Bebe, eu nu iau nimica!" Bebe, foarte calin, zice: „De ce, Neta?" şi am pus deoparte tot ce mi-au dat voie şi le-am dat unei jupmese ca să le împartă. Şeful delegaţiei (era acolo o „delegaţie" de la oraş)

vorbeşte cu Bebe, şi Bebe îmi spune: „Uite, ei îi arestează numai pe proprietari, dar dacă vine altul, te arestează şi pe tine!"

S-a dus la seif, a descuiat şi le-a spus: „Ăştia sunt banii mei!"

Erau câteva sute de mii de lei, pe care i-a băgat în buzunar.

Nu avea voie să ia nimic, dar Bebe i-a tratat tot timpul cu mare autoritate. Ăştia, în fond, erau nevinovaţi. Cât au stat acolo, două-trei zile, au mâncat cu noi la masă. Unul dintre ei spunea: „Doamne,

iartă-ne păcatele, pentru că nu suntem vinovaţi!" Altul i-a povestit ce se întâmplase cu ei. Erau muncitori care fuseseră luaţi, duşi la un cinematograf şi închişi acolo. A rulat filmul o dată, de două ori, de trei ori. Până la urmă au aflat ce misiune au. Erau nişte oameni curaţi sufleteşte. Se închinau înainte de masă, Doamne iartă-ne pentru ce facem!

S. T. Fuseseră luaţi dintr-o fabrică şi duşi la ţară să aresteze pe cei care mai aveau moşii.

M. N. A venit unul şi i-a spus lui Bebe: „Să plece doamna.

Acum sunt eu, dar dacă vin alţii o arestează şi pe dânsa. E ordin". Când au venit toţi oamenii curţii – noi aveam angajaţi vreo 30 de oameni – de la grajduri, de la vite, de la moară, mi-am luat rămas bun de la ei. Stăteau, toţi, înşiraţi. Erau

consternaţi. Au continuat să vină ţărani în casă… Plângând în hohote am plecat la Videle, cu trăsură, gara era la 5 kilometri.

Am plecat pe o ploaie torenţială. Când au venit şi l-au arestat pe Bebe, noaptea, era cu el un frate de-al meu, colonelul Burileanu. Fusese scos din armată imediat ce plecase regele. Când au venit ăia, au vrut să-l aresteze şi pe el. „Eu sunt venit să-l acompaniez pe cumnatul meu". Au vrut să-i ia ceasul, şevaliera din deget, era din aur. El zice: „Pardon, nu sunt nici arestat, nici nimic". Şi a plecat la Bucureşti. Când a ajuns, a aflat că sunt plecată la moşie. Au fost înnebuniţi, credeau că mă arestează şi pe mine. Când m-am întors, familia s-a liniştit. Pe ei, pe proprietari, i-au ţinut câteva zile acolo. Până la urmă i-au transportat la o moşie vecină, a familiei Angelescu. Era primăvară, şoselele erau îngrozitoare. Nu aveau benzină pentru camion. Nu puteau să plece de acolo. Bebe a protestat: „Lăsaţi-ne să plecăm cu trenul!" Alţii nu aveau bani, fuseseră confiscaţi. După vreo trei zile, când şi-a plătit fiecare drumul, au fost duşi. Bebe a spus: „Mie să-mi vină trăsura mea!" i-a venit trăsura şi, împreună cu doamna Angelescu, care era şchioapă, au mers la Giurgiu. La Giurgiu li s-a spus să-şi aleagă domiciliul. Bebe a protestat: „Ce domiciliu, eu am casă în Bucureşti! Am pe mama, soţie…" „Domnul Noica, indiferent! Dvs.

trebuie să semnaţi. Dar dacă nu ştiţi unde să alegeţi, vă spun eu că verii dvs au ales Câmpulungul. Semnaţi această hârtie şi după aceea sunteţi liber". Mi-a dat telefon că vine. Cum a ajuns la Bucureşti s-a dus

la Ministerul de Interne, săschimb e ceva. Eu mă pregăteam să fac mucenici, a doua zi era 9 martie. I s-a respins cererea. A plecat împreună cu Dinu Noica.

Eu i-am condus la gară.

S. T. Cum a ajuns Constantin Noica în povestea asta?

M. N. Avea o moşie în Teleorman. Era la moşie pentru că murise tatăl său. El, care detesta moşia, venise pentru că avea o combinaţie cu cineva şi se nimerise la moşie tocmai atunci.

L-au găsit acolo. L-au trimis la Giurgiu. Iacovache Noica îmi spunea că în camionul care îi transporta – i-au cules pe toţi o dată, moşiile erau la câţiva kilometri una de alta – Dinu era cu o carte de filosofie în mână. Dinu a fost fericit că a scăpat de moşie. Pentru el, tot ce nu era carte nu prezenta niciun interes. şi moşia îi căzuse aşa pe cap, după moartea lui taică-su.

Murise bătrânul, murise sora lui. Trebuia, oarecum, să se ocu

22

pe de moşie. Pentru el a fost o uşurare confiscarea moşiei. Era fericit, cu cartea în remorca aia de camion.

*

„9 martie 1949

[...] Izgonirea proprietarilor din conace s-a făcut cu sălbăticie care e dezolantă pentru orice om care ţine să respecte pe oameni! E încă o dovadă că civilizaţia şi morala nu mai au nicio priză la noi, că bestia turbată a pus stăpânire pe firea românească. Oricât de oribile ar fi fost ordinele, cei care le aplicau aveau latitudinea să le execute cu un dram de omenie.

Dacă n-au făcut-o e că s-a stins orice simţire mai bună în oameni. La unii din ură – la alţii din servilism şi frică. Suntem încă în stare de barbarie – şi pace! Omul ne-format – o putere primitivă, elementară, care e întrebuinţată în toate sensurile, după bătaia vântului [...] ce e îngrozitor e că încep să mă îndoiesc de existenţa lui Dumnezeu. Nu vreau, lupt, dar izbânda răutăţii, a cinismului sfruntat, a minciunii drăceşti, mă exaspera!

l mai 1950

... Mişcare multă pe străzi, lozinci, strigăte şi mornă resemnare. Stau şi mă întreb unde se va ajunge cu falsificarea conştiinţelor! [...] Nimeni, nici lucrătorii nu mai cred în buna intenţie a revoluţionarilor.

Cred că de când există, ţara noastră nu a fost mai primejduită ca acum. Din afară şi dinăuntru.

Stă mintea în loc când afli de slugărnicia care trebuie să dezguste pe ruşi. Sunt convinsă că ei nu au încredere în lichelismul exagerat al multora. Dacă nu ar fi oamenii simpli, fără

«cultură» am fi un neam compromis în ochii omenirii". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XXIV)

*

Dorina Al-George Sergiu (Al-George, n.a.) l-a cunoscut când Noica locuia în Andronache cu prima lui soţie, Wendy, unde l-a vizitat în repetate rânduri. Duminica se cam ducea în

Andronache. Eu nu am fost niciodată pentru că relaţiile dintre Sergiu şi Dinu erau strict de interes ştiinţific şi mă simţeam oarecum de prisos între ei. Sergiu a apreciat în Noica omul de valoare pe care-l căuta de mult timp. În acei ani era greu să depistezi asemenea valori. Totul a culminat atunci cu

23

preluarea unei părţi a bibliotecii lui Mircea Eliade, obţinută de la Dinu Noica, pe care Sergiu a considerat-o unul dintre momentele foarte fericite ale vieţii lui. Această bibliotecă era lăsată lui Noica în custodie, dinainte de război, cu ideea că, într-un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat, îşi va recăpăta cărţile. Ele au ajuns la Sergiu Al-George, care era unul dintre foarte puţinii oameni din ţară care lucrau în domeniul indianisticii. Dinu Noica a plecat la Câmpulung, în 49, şi şi-a constituit cercul lui de apropiaţi, cerc în care se făcea cultură.

Fără niciun fel de idee că arest act „de a face cultură" contravenea intereselor politice de atunci.

S. T. Sergiu Al-George mergea la Câmpulung?

D. A.G. A fost o singură dată, fără să-l anunţe, şi nu l-a găsit. Aşa încât prezenţa lui la Câmpulung nu s-a înregistrat.

Au avut însă o legătură epistolară foarte strânsă. Cred că de la

Noica s-au ridicat foarte multe scrisori ale lui Sergiu când l-au arestat. Peste o sută. Când Noica a început să vină la Bucureşti, o noapte sau două erau discuţii nesfârşite. Eu nu participam la toate aceste discuţii ale lor.

*

Ileana Iordache Barbu Slătineanu a fost uluitor pentru tatăl

meu, din punct de vedere al ajutorului material cât a fost tata bolnav de plămâni. Pentru că, tata fiind dat afară din învăţământ în 47, nemaiavând niciun mijloc de subzistenţă, dar absolut niciunul, noi am devenit muritori de foame, în sensul cel mai strict al cuvântului. Eu am fost susţinută la şcoală de maicile de la Notredame de Sion care m-au primit în continuare la studii fără să mai plătesc, în plus m-au chemat şi la prânz să-mi dea de mâncare, ştiind care era situaţia părinţilor mei. Noi am trăit din milă publică. Aici am multe lucruri de spus în legătură cu nişte persoane. Şi Călinescu, şi

Sadoveanu, şi Zaharia Stancu au venit în întâmpinarea sărăciei noastre cu tot ce aveau ei în plus. Şi ei aveau. Foarte puţini sunt dintre intelectualii care aveau o situaţie bună şi care nu au participat la hrana familiei noastre. Cei mai mulţi, şi

Vianu, şi Camil Petrescu, şi Tu d'or Şoimaru. Zaharia Stancu

I-a salvat de la moarte pe tata. Eram studentă la conservator şi am mers cu d-na Buzescu, care era profesoara mea, la Teatrul Comedia, unde avea loc premiera cu Trei surori de Cehov, era-n 49, montat de Moni Ghelerter. M-am întâlnit nas

24

În nas cu Zaharia Stancu, care a zis: „Tu a cui eşti?" „A lui

Nicolae Iordache". Mă feream să zic că sunt fiica lui Vladimir

Streinu. „Nicu cum e?" a întrebat. E rău, e bolnav, i-am spus.

„Ce are nevoie?" I-am spus: un kilogram de pas şi streptomicină. Pas era un medicament special pentru bolile de plămâni, absolut nou, miraculos. Streptomicina era cum aş cere acum să am modulul lunar în casă. Mi-a spus: „Dă-mi un telefon, şi vino la direcţie peste o săptămână". Era directorul

Teatrului Naţional. M-am dus la el peste o săptămână, a tras sertarul biroului, a scos un kilogram de pas şi cinci flacoane de streptomicină. Cum nu pot să uit ce a făcut Călinescu pentru tata. E vorba de bani, mâncare, medicamente. Sunt lucrun esenţiale. Timpul e făcut din zile, din ore, din minute cart sunt de foame, de sete, de boală, de dureri care trebuie alinate rezolvate. Or, toate lucrurile cum se puteau face dacă nu exista absolut niciun venit? Tatăl meu a fost internat la spitalul

Caritas, pentru că nu avea niciun fel de venit, sub numele

Nicolae Iordache. În clipa în care s-a aflat că este Vladimir

Streinu, a fost pus pe targa şi aruncat, pus pe trotuar în faţa spitalului. Sunt lucruri pe care azi mulţi nu pot să le înţeleagă.

Aşa cum nu pot să înţeleagă că am murit de foame. Nu mă ţineam pe picioare, mă clătinam pe stradă de foame. N-am să uit niciodată – locuiam încă cu ai mei – fâşâitul Zis-ului, maşinile alea mari care erau ale conducătorilor, care venea seara pe alee. Mama deschidea geamul, şi pe geam se arunca un pachet. Şi maşina fâşâind iară pleca. Nici măcar nu venea să sune la uşă şoferul sau cineva. Nu pot să uit ce au făcut nişte oameni pentru tata. Era o formă a lor de a-şi spăla păcatele faţă de dumnezeire? Nu ştiu. Cred că dincolo de treaba asta este şi acel lucru că nu şi-au dat seama, când s-au angajat, la ce s-au angajat, unde vor ajunge. Pentru că nimeni nu şi-a putut imagina cum vor evolua lucrurile. Ele au evoluat în absurdul total… Noi am trăit nişte vremuri aberante, a fost o desfiinţare a omului în sine. Era o strivire a omului.

*

„8 februarie 1951

A venit Mişu (Mihai Paleologu, tatăl lui Al. Paleologu, n.a.). Am stat cu el de vorbă despre Alexandru – are o obiectivitate care mă uimeşte, deşi îşi iubeşte copiii cu o căldură aproape maternă. Ce bine că am rămas prieteni buni – […]

25

Puff (Al. Paleologu, n.a.)… a fost la dejun. Am vorbit, ca de obicei, lucruri esenţiale. Aş vrea să-l pot ghida bine. Mişu aflând de sfaturile ce i se dau, a rămas mirat de înţelepciunea mea. În fond, îl învăţ pe acest copil cum să merite dragostea unei femei de calitate, căci egoismul lui bărbătesc ca şi cel propriu, personal, îl expun la multe greşeli care l-ar putea face să-şi piardă locul în viaţa unei femei bine. De unde experienţă? Din suferinţă. Îl învăţ cum să fie galant şi bun ca tine

(Stello Voinescu, mort în octombrie 1940, soţul lui Alice Voinescu, căruia îi este adresat jurnalul, n.a.), dar mai atent la nevoile unei inimi femeieşti […]. (Alice Voinescu, Jurnal, caiet

XXVI)

*

La începutul anilor ’50, după naţionalizări, exproprieri, evacuări din case, arestări, internări în colonii de muncă, concedieri ş.a.m.d., elita bucureşteană (amestecul de aristocraţi, burghezi, intelectuali)

devenise trecut. Câteva tentative de d”.

conserva ceva din ce fusese (atmosfera, relaţiile, obiceiurile, ierarhiile) ni se par astăzi dramatice şi inutile. Vechea elită era sortită pierii, o lume condamnată să dispară. Una dintre puţinele forme care rămăseseră au fost întâlnirile cu un caracter oarecum regulat din unele case. Acolo unde nu fuseseră confiscate sau umplute cu persoane străine. Era o tentativă disperată de supravieţuire a câtorva oameni care, în mijlocul dezastrului, bravau inaderenţa la realitatea postbelică. Unii îşi imaginau că regimul comunist va dura câţiva ani, alţii erau în aşteptarea occidentalilor şi înţelegeau să-şi petreacă astfel timpul rămas până la al treilea război mondial sau lansarea unei bombe atomice deasupra Moscovei. Alţii înţelegeau că regimul va fi de durată, şi disperaţi continuau să-şi ducă existenţa simulând nişte forme de rezistenţă (imaginare). Ridicau ziduri între ei şi lumea din jur, închipuindu-şi că sunt la adăpost şi că trăiesc la fel ca înainte. Se distingeau de ceilalţi prin averi dispărute, prin educaţie. Erau adesea rude, frecventaseră aceleaşi şcoli, proveneau. din ace

<notă>

— Din 1949 Al. Paleologu trăia ascuns. La data vizitei făcute lui Alice

Voinescu, se instalase la Câmpulung sub un nume de împrumut – Ionel

Crăifăleanu – acoperit de un buletin de identitate falsificat. (Al. Paleologu.

Sfidarea memoriei. Convorbiri cu Stelian Tănase, ediţia 1, 1996, pp. 141 – 143)

</notă>

26

leasi medii, sau apropiate. Regimul decupase ghetouri strict

— Controlate. Era şi segmentul social din care, conform unei legi istorice imaginare – aceea a luptei de clasă –, noul regim îşi recruta victimele. Elitele antebelice se regrupau în

„Forme firave, anticamere ale puşcăriilor, lagărelor, refugiului, clandestinităţii şi exilului. Când nu ale morţii. Societatea civilă şi-a trăit ultimele clipe în aceste saloane, grupuri de prieteni, cenacluri literare, întâlnirile din casa lui Barbu

Slătineanu, conferinţele date de Alexandru Dragomir (student al

lui Heidegger) în case particulare sunt astfel de exemple. Altul este acela al cercului iniţiat de Petru Manoliu, fost student al lui Nae Ionescu – cum notează declaraţia sa dată în ziua arestării –, ziarist la Cuvântul, Credinţa, Porunca vremii, Timpul, autor al unui articol despre masacrul din pădurea Katyn. Ca scriitor semnase în anii '30 patru cărţi cu ecou în epocă, în 1945, a fost epurat din presă. În iarna anului 1948, începe să ţină conferinţe în diferite case bucureştene. Pentru asta primeşte de la auditoriu diferite sume de bani, cu care se poate întreţine, întâlnirile erau, în genere, bilunare. Printre participanţi: Alice Voinescu, Cella Delavrancea, Mariana Viforeanu, Mircea Berindei, Maria Musicescu, fraţii Tomoroveanu etc. În anturajul lui Petru Manoliu mai sunt pomeniţi în documentele anchetei: Ion Vinea.

Şerban Cioculescu, Constantin Cantuniari, Gheorghe Jurjea-Negrileşti etc. Cum Securitatea urmărea orice grup care se închega pentru a-l distruge, o parte din membrii grupului sunt arestaţi, anchetaţi şi condamnaţi. Ultima conferinţă.

Petru Manoliu a ţinut-o la 2 noiembrie 1950. Patru zile mai târziu, a fost arestat. Anchetatorii au înscenat că aceste conversaţii şi conferinţe ar fi fost, de fapt, un grup politic constituit, intitulat ad-hoc „Mişcarea de rezistenţă". Exista şi un t atentat la viaţa lui Gheorghiu-Dej pe care l-ar fi pregătit Pe

— Tru Manoliu. Temele conferinţelor au fost filosofia lui] akob Boehme, Soren Kierkegaard, poezia lui Baudelaire, Rainer

Maria Rilke. Securitatea adaugă discuţii duşmănoase, comentarea ştirilor de la Vocea Americii, B.B.C., Radio Paris. Scenariul acestui dosar va fi folosit în mare parte în procesul lotului Noica/Pillat mai târziu. Multe trăsături sunt identice:

— Se colectau bani pentru cineva. Cu deosebirea că nu pentru con ferinţe, ci pentru citirea lucrărilor lui Noica, Anti-Goethe şi Povestiri din Hegel, în manuscris. Acuzaţia de a fi orga

27

nizat ajutor legionar nu apare în cazul Petru Mano Hu, Teohari Georgescu, ministrul de interne, rezumându-se la acuzaţia de complot.

*

„26 febr. 1951

Frica, sub o formă sau alta, ne năpădeşte pe toţi – mai mult sau

mai puţin. Nu mai eşti liber. Toţi suntem trişti, fără dorinţă de a trăi. Cu fiecare săptămână e un progres în decrepitudinea noastră [...] Să nu vezi decât mizerie în jurul tău, şi să nu auzi decât voci fricoase, îngrijorate, să nu mai fi sigur de libertatea ta; ai de ce să nu mai iubeşti viaţa". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XXVI)

*

„Trixi (Beatrice Strelisker, n.a.), pe care o vizitez adesea de când a fost exclusă din partid, plânge uşor. Dramatica şedinţă de excludere a zguduit-o până-n cele mai ascunse fibre. Oricum, plânsul acesta se deosebeşte de crizele lacrimogene pe care le isca fie şi cea mai modestă glumă a mea cu privire la iubiţii conducători. Ajunsesem să mă satur şi eu, mă feream de ea; susceptibilă şi atentă la orice inflexiune a vocii, îmi închidea telefonul din te miri ce, sughiţând şi hohotind. Eram mai abitir ca Ziţa, ambetat peste poate, şi pe măsură ce ea se înălţa (sau se afunda?) în ierarhie, iar în jurul meu nenorocirile se înmulţeau, dobândeau proporţii, îmi luam câmpii, la propriu, porneam după-amiezile de acasă, colindam – singuratic drumeţ, ori strivit în supra-încărcate autobuze-hardughii

— Împrejurimile Bucureştilor, păduri, lacuri, bisericuţe, conace vechi, Pasărea, Pustnicu, Bragadiru.

Excluderea din partid, urmându-i pierderea funcţiei de secretar de organizaţie, şi apoi, o îndelungată atrofie muşchiulară însoţită de o stare acută, venind în şir peste ea, m-au adus iarăşi în casa din strada Corneliu Botez.

Acum Tr. plângea molcom, îmi spunea că-i pare rău, că-i dezamăgită, că vrea să organizeze un salon reacţionar (s-o ajut).

În primăvara lui 1953, aproape însănătoşită, începe să meargă cam pe la trei-patru săptămâni o dată la Câmpulung unde-s prietenele ei, Tanya şi Irina Ol-ky, două rusoaice albe.

28

născute în România după 1917. În septembrie îmi remite o scrisoare a lui Dinu Ne., pe care l-a cunoscut la domnişoarele

Ol-ky şi e cu domiciliul forţat la Câmpulung, rezerva mea îl interesează, speră că nu-i port pică. În termeni foarte amabili.

Dinu mă poftеşte să vin să-l vizitez.

Ceea ce hotărăsc să fac. Trixi se bucură grozav, bate copilăreşte din palme, sare pe cât o lasă picioarele slăbite de boală.

Apoi mă învaţă cum să procedez, unde trag la Câmpulung, îmi dă adresa unei case vecine aceleia unde îşi are domiciliu

Dinu cu soţia lui, îmi arată că e mai bine să nu mă duc la miliţie să mă anunţ.

Clandestinitatea aceasta mi se pare exagerată, dar mă distrează, şi mă supun. Aflu totodată că voi întâlni şi pe un fost elev al liceului Spiru Haret, mult mai mic decât mine, care-i

«fugar» în oraşul unde n-am mai fost din vremea copilăriei de la Clucereasa, şi trăieşte acolo de câţiva ani sub nume fals şi cu buletin de identitate plăsmuit.

Urmez întru totul instrucţiunile date de Tr. Sunt primit cât se poate de cordial de către Ne. şi soţia lui de care mă leagă din primele clipe o simpatie reciprocă. Ei locuiesc nu departe de malul râului, într-o casă cu turn şi grădină, umedă, mucegăită, tristă, dar nu fără farmec, cu ziduri mâncate de muşchi şi încolăcite cu iederă de culoare închisă. (Ceea ce aşterne peste domiciliul obligator al locatarului un aer de surghiun la moşie al unui boier bănuit de hainire.) Aflu că la Câmpulung vine lume multă de tot, că Dinu citeşte, expune, rezumă, întreabă, răspunde, comentează. Dintre toţi elevii lui Nae Ionescu, el a moştenit sufletul socratic în gradul cel mai înalt, mai stăruitor. Misteriosul prieten spiritist mi se recomandă

Crăifăleanu, poartă o mustaţă vădit lăsată în scop de camuflare, ridicol de stufoasă pe o faţă tânără de intelectual subţire cu reflexe de monden rafinat.

Întrunirile din casa cu turn – în cursul cărora se serveşte ceai fără zahăr, fiecare aducându-şi-l cu sine plus un corn, două sau trei –, discuţiile de înalt nivel filosofic, măiestria descoaserii spirituale de către gazdă a celor prezenţi exercită o puternică atracţie asupra mea. Crăifăleanu este un om încântător, de toate e informat, a citit toate cărţile din lume, îl adoră ca şi mine pe Alphonse Daudet, e aprig consumator de ceai – se pricepe să-l pregătească după tipic –, străluceşte; seniorie de mare clasă. Mă ştie din liceu, când eram într-a şap

29

tea eu, în prima el; eu pe el, nu. Ne împrietenim la cataramă în cel mai scurt timp şi nu trec nici douăzeci şi patru de ore până să aflu că numitul Craiffy e fiul avocatului Mişu Paleologu, om de mare

ispravă.

Dinu – personalitate puternică, înzestrată cu daruri harismatice – îşi exercită influenţa nu numai prin vorbire, citire, dialoguri, ci şi prin întinsă şi intensă corespondenţă.

După ce mă întorc la Bucureşti, începem a ne scrie unul altuia cu mare şi harnică regularitate. Tr. merge acum aproape săptămânal la Câmpulung. Vreau să-i încredinţez ei scrisorile, apoi – cuprins de o vagă teamă absurdă – o rog să-i comunice ea gândurile mele lui Dinu, verbal; dar ea stăruie să întrebuinţez calea scrisului şi a poştei (pentru Dinu este o mare plăcere să primească o corespondenţă cât mai vastă).

(Dinu avea să păstreze toate scrisorile mele, ca şi ale lui

Mihai Rădulescu şi ale altora; făcute frumos pachet, legate cu o panglică, aveau să-mi fie puse plocon pe masa de anchetă de către locotenentul major Onea.)

Uneori Craiffy şi Dinu vin, clandestin se-nţelege, în Bucureşti. De câteva ori îi găzduim la noi, tata şi cu mine. Craiffy e temerar, mustaţa e o apărătoare de comedie, aduce a recuzită de trupă de saltimbanci – exact ca în Căpitanul Fracasse, ca în trupele lui Pascally ori ale lui Matei Millo, la sfârşitul vieţii.

Dar rodomontada prinde şi Craiffy nu-i dibuit, nu e suspectat niciodată deşi a petrecut şase ani la Câmpulung, la câţiva paşi de sediul miliţiei şi niciodată slujitorii statului democrat popular [...] nu s-au întrebat din ce trăieşte, unde lucrează, ce-i tânărul acesta mustăcios şi elegant (elegant ori dramatic de zdrenţuros). Abia după amnistia din 1955 vor afla şi ei adevărul". (N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, Editura Dacia, 1992, pp.209 – 211)

*

„Republica Populară Română. Ministerul Securităţii Statului. Proces-verbal de interogator. 15 decembrie 1959. Oraşul

Bucureşti [...] Eu, cpt. Dulipovici Anatolie, am interogat în calitate de anchetator penal de securitate pe reţinuta 1. Numele: STRELISKER. 2. Prenume: Beatrice. 3. Anul, luna şi ziua naşterii: 10 august 1922.4. Locul naşterii: Bucureşti. 5. Cetăţenia română. 6. Naţionalitatea: evreică. 7. Apartenenţa politică: exclusă din P.M.R. în 1949.8. Studii: liceul teoretic fost

30

«Regina Maria», Buc., bacalaureat 1940.9. Profesia: translator

poliglot. 10. Ultimul loc de muncă şi funcţia: translator la revista Teatru, Buc. 11. Ultimul domiciliu: str. Corneliu Botez

Nr. l raion l Mai. 12. Situaţia familială: necăsătorită. 13. Originea socială: mic-burgheză; tatăl, Marin Strelisker, ing. electrotehnic, decedat 1931; mama: Trauber-Strelisker Iulia, casnică, domiciliază la aceeaşi adresă cu mine. 14. Activitatea politică până în 1947: am fost membră P.C.R. din 1947 până-n

1949, când am fost exclusă din partid pentru comportare necompatibilă cu un membru de partid. 15. Decoraţii, distincţii şi premii guvernamentale (înainte de 23 August 1944): nu am avut. 16. În ce armată a făcut serviciu, grad, funcţie: nu am făcut serviciul militar. 17. Dacă a fost prizonier (unde şi când):

Nu am fost. 18. Dacă a fost în străinătate, unde, când şi în legătură cu ce: La vârsta de 6 şi 8 ani am fost de două ori cu mama mea la Marienbad la cură. 19. Dacă a participat în bande, în organizaţii contrarevoluţionare: Nu am participat în bande sau organizaţii contrarevoluţionare. 20. Dacă a fost judecat, când, din ce cauze, de cine şi la ce pedepse a fost condamnat: Nu am fost judecată şi nici condamnată".

*

Alice Voinescu este arestată la 25 aprilie 1951 pentru participarea la conferinţele private ale lui Petrii Manoliu. Prin decizia 292/1951 este trimisă pentru 12 luni în colonia de muncă de la Ghencea, unde este ţinută până în noiembrie

1952. Atunci i se stabileşte domiciliu obligatoriu în comuna

Costeşti, regiunea laşi, lângă Târgu Frumos, în 1953, Alice

Voinescu scrie un memoriu adresat lui Iosif Chişinevschi, şeful propagandei P.M.R., membru al Biroului Politic, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, „... în prezent, la vârsta de 68 de ani, mă aflu în această comună, bolnavă de arterioscleroză şi de inimă, cu tensiunea 26, cu vederea extrem de slăbită, departe de familie şi deci lipsită de orice ajutor, fără niciun mijloc de existenţă, deoarece pensia nu mi se mai plăteşte din 1951, şi într-o stare de completă deznădejde.

În această situaţie disperată, fac apel la spiritul Dv.

de înţelegere şi de umanitate şi, întrucât nu mă ştiu vinovată de nicio faptă de natură a justifica măsurile severe ce s-au luat împotriva mea, vă rog să binevoiţi a

31

dispune să se ia în cercetare din nou cazul meu, să mi se acorde libertatea de a locui în Bucureşti, unde se află şi familia mea şi unde as putea găsi îngrijirile pe care le reclamă starea mea de bătrâneţe şi de boală, şi să mi se redea pensia, care constituie singurul meu mijloc de existenţă şi la care am dreptul pe baza unei munci neîntrerupte de 30 de ani ca profesoară de Stat".

Iosif Chişinevschi trimite memoriul la M.A.I., notând în colţul paginii: „Nicolschii. De văzut ce este cu ea şi pentru ce i s-a (sic) dat domiciliu forţat". Registratura M.A.I.

are data 1953, luna iulie, ziua V. Generalul, adjunct al Ministerului Afacerilor Interne, pune rezoluţia sub memoriu:

„Am studiat dosarul din anchetă. Consider că s-a procedat just anulându-i se (sic) pensia. Al. Nicolschi".

*

„La Câmpulung urma să tragem la casa în care locuia

Dinu Noica, marele prieten şi mentor al lui Mihai (Rădulescu, n.a.), supus atunci, pentru păcatele sale, la un regim de domiciliu forţat.

Pentru un om ca Noica, cel mai important filosof român în viaţă… având cercuri atât de largi de cunoştinţe în capitală, modestul târguşor de la poalele munţilor era fără îndoială un adevărat loc de supliciu, mai cu seamă în lungile luni de iarnă, când era obligat să supravieţuiască dând lecţii particulare la mai toate materiile, cu preţul derizoriu de cinci lei ora.

Atunci, singura lui bucurie era să «chiuleas că, cu permisiunea ori nu a organelor de miliţie, la Bucureşti, invocând motive «dentare», unde, în afara tratamentelor de rigoare, avea ocazia să se întâlnească cu diverşi prieteni şi admiratori.

Tocmai cu ocazia unei asemenea evadări îl cunoscusem şi eu acasă la Mihai.

Vara însă, procesul era invers: orăşel cu pretenţii de staţiune climaterică, Câmpulung găzduia numeroase notabilităţi bucureştene, dintre care unele, cum era Mihai, trăgeam în casa locuită de Noica.

Veneau atunci, în timpul vacanţei de vară şi copiii săi din prima căsătorie: Răzvan şi Oana… care, împreună cu doamna

Noica – Mariana – foarte drăguţă şi amabilă, creau o atmosferă

de adevărată familie…

32

Unde mai pui că însăşi clădirea avea o alură rastico-medievală evocând reşedinţa moşierilor de pe vremuri, mai cu seamă datorită unui turn falnic ce se înălţa deasupra tuturor caselor dimprejur, iscat fără doar şi poate de orgoliul şi imaginaţia romanţioasă a primului proprietar.

«Pierre din Câmpulung
Augustei la Bucureşti
27 august 1953
Dragii mei.

Mă aflu în clădirea unei pensiuni particulare, după o masă bună şi gustoasă şi mă gândesc ce să fac în timpul după-amiezii…

Am călătorit foarte bine într-un minunat vagon de clasa a doua, aproape gol. Ajunşi la Câmpulung, ne-am instalat la oarecare distanţă de centru în – n-o să credeţi – într-un turn! Pentru a intra înăuntru trebuie să urci o scară în spirală până la etajul al treilea al turnului, iar în cameră intri printr-o trapă de sub duşumea, în toate cele patru părţi sunt ferestre şi o vedere nemaipomenită!

Azi am făcut baie într-un râu care curge la capătul grădinii noastre. E bine!»

[…] Prin urmare, tocmai mie şi lui Mihai ne-a fost hărăzit să locuim în camera din vârful turnului!… Asemenea unui microcosm închis în sine, camera nu avea sobă, neputând fi locuită decât vara. În schimb, avea patru geamuri îndreptate către cele patru zări ale Muscelului…

Fiind vară, Dinu Noica avea puţine lecţii şi-şi ocupa mai tot timpul la una din scrierile sale de inimă – Anti-Goetlie – sau discutând cu prieteni, în speţă cu Mihai şi cu Ionel Crăifăleanu, pe care abia mult mai târziu am aflat că-l chema de fapt Alecu Paleologu, numele de împrumut venindu-i de la un buletin de identitate fals, sub care se ascundea de urmărirea Miliţiei…

În zilele însorite mergeam cu tot tribul la scaldă într-unul din cele două râuri «al Doamnei» şi «al Târgului» ce curgeau prin preajmă, de o parte şi de alta a casei. După căldurile şi plictisurile bucureştene, era o viaţă cu adevărat paradiziacă…

33

Iar altă dată am participat la o seară culturală la care se strânsese mai multă lume, iar doamna Mariana a servit chiar o vagă tratație, seară în cursul căreia Mihai a dat citire unui referat al său cu subiect muzical, iar Dinu Noica a prezentat ultimul său capitol scris la Anti-Goethe…" (Petre Sirin, Castele în Spania, amintiri, manuscris inedit, pp. 234 – 236)

*

„31 august 1953

Mare bucurie vizita lui Dinu Sighirean. Venise pentru 24

de ore. Dar bucuria a durat până la ora 4.00, când a fost luat de trei membri ai securității. Am retrăit scena din 25 aprilie cu mine. Am tremurat interior când l-am văzut plecând și cu cât trecea vremea creștea panica în mine. Îmi făceam tot felul de gânduri. Din fericire, oameni serioși – deși străini – m-au convins că nu i se poate întâmpla decât o scurtă reținere etc.

Nu-mi găseam locul – m-am rugat intens și am făgăduit să nu mai bombăn dacă se întoarce. Până diseară s-a și întors.

Era rece – a ploaie –, eram obosită frântă de zbucium și el, bietul băiat și coana Profira, care se îngrozise și ea, după ora șase și fuma! Bine că a trecut. Ieri dimineață o vreme splendidă – am fost la Biserică, i-am arătat-o lui Dinu – l-au cunoscut prietenii – am primit primii struguri (sfinți) – dascălul mi-a dat flori «sfințite» – acasă ne-a fotografiat – a trecut vremea prea repede! conversația bună în livadă – mi-a citit poezii foarte frumoase – foarte autentice, bogate și adânci – și a sosit și ora plecării – am simțit că iar se rupe ceva în mine – am plâns cu foc. Apoi l-am acompaniat pe drum – a fost primit într-o căruță – ne-am salutat îndelung până căruța a dispărut la o cotitură". (Alice Voinescu, jurnal, caiet XXVII).

*

Dinu Sighirean se afla în domiciliu obligatoriu la Câmpulung din martie 1949, ca moșier expropriat. Plecarea lui din oraș, ca și vizita făcută altei persoane aflate în domiciliu obligatoriu (D.O.) erau interzise. Vizita aceasta este clandestină și plină de riscuri. De Dinu Sighirean Mircea Eliade își amintește în 1976, când cumpără într-o librărie din Paris

Salammbô de Flaubert… „Luând-o în mână, m-am regăsit deodată în acea vară, 1921 sau 1922, la Gara de

34

Nord, urcând într-un vagon clasa a III-a a trenului de

Constanţa, peste măsură de cald. Mă duceam la moşia prietenului meu Dinu Sighireanu, în Bărăgan (halta se numea de altfel: Sighireni). Îmi tot scrisese, invitându-mă să petrec o săptămână la el […] Am regăsit deodată, în această librărie din faţa funicularului Montmartre – arşiţa, praful, mirosurile (de pepene roşu, de braga şi alviţă, şi altele, pe care nu le-am mai recunoscut…) din vagonul meu de clasa a III-a. Luasem cu mine mai multe cărţi – dar am scos din geantă Salammbô într-o ediţie în pânză albastră […] Mi-am amintit de bătrânul cu tabachera aurită, de o elevă de la Şcoala de sericicultură de undeva, în Bărăgan, de soldatul care sta rezemat cu coatele pe fereastra deschisă. La Sighireni, una din surorile lui Dinu (ambele surori făcuseră liceul

Notredame de Sion) m-a întrebat a doua zi: de câte ori ai citit prima frază?" (Mircea Eliade, Jurnal, Editura

Humanitas, 1993, p. 254). La data acestei amintiri spontane, Dinu Sighirean nu mai era. A murit în 1961, în închisoare, în acelaşi an cu Alice Voinescu pe care o vizitase temerar în domiciliul ei obligatoriu din satul Costeşti, de lângă

Târgu Frumos, într-o zi de sfirsit de vară, 1953.

*

Maria Noica Erau între ei acolo la Câmpulung şi s-au acomodat. Era foarte agreabil.

Mă duceam acolo din când în când. Bebe mai venea şi el la

Bucureşti clandestin. Ei mâncau toţi la un fel de cantină. Se întâlneau, erau veseli, bine dispuşi, jucau bridge. Credeau că lucrurile nu au cum să nu se schimbe. Credeau că e ceva provizoriu, pentru scurtă vreme, între timp grupul s-a mărit, în afară de băieţii Noica, mai era Radu Rosetti cu nevasta şi copiii. Apoi Şarlot Rosetti cu nevasta lui, era Lulu Lambrino (pe urmă a venit şi nevasta lui în domiciliu obligatoriu). Era

Noelle, născută Romalo, şi câţiva localnici: un domn Gane, familia Paul care avusese moşii acolo. Fuseseră scoşi din casa lor şi trăiau într-o casă ţărănească.

S. T. Din ce îşi câştigau existenţa?

M. N. Primul care s-a angajat a fost Bebe. La alimentarea cu apă

a Câmpulungului. Lulu Lambrino şi Bebe s-au angajat ca muncitori acolo. Un inginer, Decebal şi nu mai ştiu cum.

35

şi-a dat seama că Bebe e priceput la construcţii. Bebe făcuse doi ani de inginerie la Paris. S-a întors în ţară când s-a îmbolnăvit tatăl lui. A luat aici o licenţă în drept, ca să aibă una, dar s-a ocupat de agricultură. A fost făcut şef de echipă la Câmpulung, la apă. Când s-a terminat şantierul ăla, s-a angajat la o cooperativă, „Arta lemnului". Erau reparaţii de case, lucruri din astea. A dat un examen până la urmă şi a devenit tehnician constructor.

S. T. Ceilalţi unde lucrau?

M. N. Dinu dădea meditaţii. Se găsea de lucru numai vara. Se duceau la făcutul marmeladei, se duceau la triatul fructelor, la făcutul lădiţelor. Mergeau lacovache Noica şi

Andrei Noica. Singurii care aveau un post mai bun au fost

Şarlot Rosetti şi Radu Rosetti care erau ingineri. Şarlot lucra la minele de cărbune ca inginer. Când Bebe a fost dat afară de la cooperativă, s-a angajat şi el la mine ca un fel de tehnician.

A apărut unul care a întrebat: „Cum de a fost angajat Noica aici? La ei venea regele la masă. Avea cuţite şi furculiţe din aur!" Bebe a trebuit să plece de la mină. A plecat în huiduieli.

Radu Rosetti lucra la fosta fabrică de avioane, transformată în fabrică de maşini. Bebe a plecat apoi la un şantier de la Piteşti.

Pleca noaptea la trei ca să ia trenul. Uneori se întorcea seara, altă dată nu. Avea nişte prieteni la care dormea, în 1959, tot acest grup alcătuit din inşi aflaţi cu domiciliu obligatoriu la

Câmpulung, a fost arestat.

Procesul a avut loc la Piteşti, mai târziu decât cel de la

Bucureşti, şi cu pedepse mult mai mici. Maxima condamnare a fost 10 ani. Zece ani a avut Lulu Lambrino, Şarlot Rosetti cred că a avut 8 ani, Radu Rosetti, care era arestat pentru a doua oară, tot 8 ani. Numai la Bucureşti au fost condamnări de 25 de ani. Ştiu că s-a dus la Piteşti Ioana, fata lui Lulu Lambrino. S-a dus la proces şi a putut să intre în sală. S-a mai dus, cred, şi Lenuţa Zarifopol, mama lui Alecu Paleologu, crezând că poate afla ceva despre băiatul ei. A asistat şi ea la proces şi mi-a povestit. lacovache s-a ţinut foarte demn. La un moment dat, preşedintele l-a întrebat: De ce nu ai donat pământul? La care el a

răspuns: Dar dvs de ce nu vă donaţi surtucul unui cerşetor? Tot în lotul acela a fost şi Dinu Sighirean, care a murit săracu' în închisoare, probabil de o embolie. Toţi au fost arestaţi la Câmpulung şi judecaţi la Piteşti, în afară de Dinu şi

Bebe, care au fost trecuţi în lotul de la Bucureşti.

36

*

„14 iulie 1952

Într-una din zile, ducându-mă la dânsul şi bătându-i în peretele camerei ca de obicei, a ieşit şi, fără să mă lase să intru, îmi spuse cu zâmbetul său sfios pe buze că-i pare rău, dar nu mă poate primi, dat fiind că e cineva la dânsul şi că mă roagă să revin a doua zi.

Am plecat fără să cer explicaţii [...] în primul rând nu puteam să înţeleg despre ce putea fi vorba? [...]

Odată cu zorile am început să număr clipele până când aş fi putut pleca... [...] Fără să mai aştept ora stabilită. Am adunat cuprins de turbare cele câteva cărţi ce le aveam de la dânsul şi am alergat până în strada Spătarului... Iar când mi-a deschis uimit, i-am azvârlit cărţile în braţe şi am răcnit că totul, totul s-a terminat, că nu aveam ce să mai caut acolo, că plec şi că nu mă voi întoarce niciodată! [...] Mihai m-a căutat cât de curând şi mi-a explicat că nu aveam niciun temei să fiu gelos. Şi, cu toate că ar fi preferat să nu intre în detalii, mi-a mărturisit că era vorba de un prieten al său – Ionel Crăifăleanu – care, dat fiind că risca să fie arestat, se ascundea undeva în provincie. Iar în ziua cu pricina venise în ascuns la

Bucureşti şi urma să se întâlnească cu soţia lui, pe care n-o mai văzuse de mult, acolo la el, la Mihai... (Răduiescu, n.a.)".

(Petre Sirin, Castele în Spania, pp. 160 – 161)

*

APROB

Şeful Direcţiei Regionale M.S.S.

CONCLUZIA

26 mai 1953

STRICT SECRET

Oraşul Bucureşti

Văzând materialele existente la dosarul Nr. 6435 asupra lui DINU CONSTANTIN PILLAT, născut la 20 Nov. 1922 în Bucureşti, fost

moşier şi proprietar de imobil, cu domiciliul în str.

I. Tăruşanu Nr. 6 şi a familiei lui, care se compune din...

Soţia, PILLAT CORNELIA, născută la 22.02.1921, fiica lui GHEORGH şi ECATERINA, casnică. PILLAT MONICA, născută la 8 octombrie 1947.

37

AM GĂSIT:

PILLAT CONSTANTIN DINU a posedat 100 de ha moşie la Corn. Miorcani, Raionul Dorohoi care a fost expropriat şi un apartament în imobilul din str. Olga Bancic Nr. 9 care a fost naţionalizat, în trecut a făcut parte din P.N.L. şi a trăit în anturajul familiei BRĂTIANU şi alţi conducători ai P.N.L.-ului.

În prezent nu ocupă nicio funcţie şi se întreţine din vânzarea a diferite obiecte acumulate din trecut.

Ţinând cont de cele expuse şi conducându-mă după Decretul Guvernului din...

AŞ GĂSI DE CUVIINŢĂ:

l / PILLAT CONSTANTIN, PILLAT CORNELIA, PILLAT MONICA să fie dislocaţi la locul cu domicilii speciale.

2/ Dosarul de dislocare să fie înaintat spre examinare Colegiului Special de pe lângă Ministerul Securităţii Statului din R.P.R. în vederea aprobării (confirmării) hotărârii luate.

Lucrător operativ, gradul lt. ss indescifrabil.

*

„8 martie 1953

... ce mari evenimente în trei zile! Nu ştiu ce poate însemna moartea lui Stalin pentru evenimentele politice – dar o presimţire a mea se întăreşte în aşteptarea Păcii generale. Ar fi şi timpul. Am constatat azi, la slujbă, că nu s-a răspuns la cuvântarea preotului cuvântul creştinesc. Eu i-am spus de două zile tot timpul, căci orice resentiment se topeşte în faţa morţii [...] M-am apucat să traduc finalul din Faust..." (Alice

Voinescu, Jurnal, caiet XXVII)

38

<titlu>SALOANE, CENACLURI

„1952 – 1959

... vuietul şi zarva, în panica şi hărţuiala anilor '50, care în

Bucureşti însemnau pentru atâţia alţii dintre locuitori evacuări din case, cozi începând de cu noapte, alergături fără sfârşit şi fără noimă la sediile Oficiului de închiriere, inutile strădanii de a găsi un post, drumuri de la un serviciu de cadre la altul (orele de audienţă fiind în general de la două la trei, iar cele pentru pândirea şefilor la oficiile de închiriere între patru şi cinci dimineaţa), autobiografii pe zeci de pagini, referinţe, retrăiri ale trimiterilor de la Ana la Caiafa [...]. Pentru alţii

Bucureştiul era ascunderea, teama de scrisori, de vecini, de prieteni şi duşmani, de noapte şi de zi..." (N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, p. 194).

*

Sandu Lăzărescu Toată povestea a început în 1952, când am fost internat în sanatoriul de la Sinaia împreună cu Dinu

Pillat, pe care-l cunoşteam de mult, din 1947 – 1948. Fusesem şi la el la casa bătrânească din strada Pia Brătianu. Murise de curând Pillat bătrânul, iar el avea un cerc literar din care făceau parte Monica Lovinescu, Lake Morcovescu şi alţii. M-am întâlnit cu plăcere cu el la Sinaia, unde am petrecut ceasuri foarte agreabile. Printre altele mi-a vorbit cu entuziasm despre opera literară a doctorului Voiculescu, aflat în plină efervescenţă, în toamnă, fiind expediaţi din sanatoriu pentru că nu eram muncitori, ne-am întâlnit la Bucureşti, unde l-am recunoscut pe doctorul Voiculescu. Spun l-am recunoscut, fiindcă el fusese unul dintre medicii copilăriei mele. Ne cunoscusem când eu aveam şase ani, îi cunoştea pe părinţii mei.

39

Am fost, bineînţeles, entuziasmat de literatura lui, şi de poezie şi de proză. A fost o redescoperire. Ne întâlneam o dată pe săptămână sau două, fie la el acasă, fie la Dinu Pillat, fie la doctorul Radian, fie la mine. Am petrecut ore nemaipomenit de frumoase. Aşa că nu regret nimic.

*

MSS
Către.
— C.3 – Nr. 727/182705
22 iunie 1953
OBIECTUL

Investigaţii asupra numitului

PILLAT CONSTANTIN Cerute cu nr. 10439 din 9.VI. 1953

— PILLAT CONSTANTIN zis Dinu […]

Părinţii sus-numitului sunt foşti moşieri, tatăl a fost şi scriitor şi în prezent este decedat.

Tatăl său a avut în Bucureşti un imobil pe str. Nicolae Iorga nr. 8 cu cca. 10 camere, în prezent naţionalizat.

Cel în cauză a primit de la mama sa un imobil pe str. Olga

Bancic 9 compus din cca. 20 de camere, în prezent naţionalizat. A avut 50 ha pământ arabil în corn. Miorcani-Botoşani, în prezent expropriat, o vie suprafaţă de 2 ha şi un conac la Ştefăneşti, în prezent naţionalizat.

În prezent nu are niciun fel de profesie, trăind din vânzarea lucrurilor şi fiind ajutat de rudele sale, ce nu au putut fi identificate.

Cel în cauză este nepotul lui Brătianu.

În trecut nu a reieşit să fi făcut vreo politică.

Soţia sa are un frate, anume Filipescu Mircea Mihail, inginer, plecat în Austria din 1940.

Cu sus-numitul locuiesc: Pillat Cornelia, soţie, fiica lui

Gheorghe şi Ecaterina, născută la 22 II. 1921 în Bucureşti, desenatoare la Şc. Tehnică Sanitară din str. Pitar Moş.

Maior de securitate ss Dinescu V.

It. major de securitate ss Iavorschi Gh.

40

*

Cornelia Pillat Cred că eram supravegheaţi de ani de zile.

Când a venit Dinu din închisoare, în 1964, primul lucru pe care l-a spus a fost că timp de 4 ani telefonul nostru a fost ascultat. Dinu era un mare vorbitor la telefon. Avea foarte mulţi prieteni, era foarte spontan, îi plăcea să vorbească cu prietenii lui. Erau nişte oameni liberi, care nu aveau noţiunea pericolului. Asta a fost. Şi nu numai atâta. Erau nişte oameni direcţi.

Nu că aveau curaj, aşa erau născuţi, educaţi.

S. T. Bine, dar au văzut în jurul lor dispărând oameni. Au fost sute de mii de arestări. Fuseseră multe procese. Mediul fostelor elite era un teren favorit de vânătoare pentru Securitate.

C. P. Ei nu erau născuţi cu acest sentiment al fricii şi nu se

puteau schimba. Poate că unii erau ambigui, îşi însuşiseră acest fel de a fi, duplicitar. Dar numai acolo unde lucrau, în societate, acolo erau ambigui. Dar nu cu prietenii. Aveau o completă încredere unii în alţii. Noi făceam parte dintr-o foarte mare familie. Nu erau numai mama mea, soacra mea, copilul meu. Noi trăiam într-o casă cu toţii. Erau şi ceilalţi, cenaclurile de la Barbu Slătineanu, de la doctorul Voiculescu, de la noi din casă, prietenii Vladimir Streinu, Voiculescu, părintele Anania, Sandu Lăzărescu… noi toţi formam o mare familie, aveam un anumit tip de comportament. Dinu prelungea astfel viaţa pe care o trăise tatăl său înainte de venirea comunismului. Noi nu eram contaminaţi, în casa soacră-mii, după moartea lui Ion Pillat, Maria Pillat a continuat să ducă aceeaşi viaţă. Nu mondenă; ea continua viaţa pe care o dusese cu soţul ei, prin prietenii lor. Duminica erau la noi la masă soţii Teodoreanu, Cella Delavrancea… Nu toţi o dată, pe rând. Mai veneau Ion Zamfirescu cu Marioara Romicescu.

Vianu, Ştefan Neniţescu. L-am cunoscut pe Horia Furtună care era bătrân. Eu m-am căsătorit cu Dinu în 1944, Ion Pillat a murit în 45. Am trăit în acei ani viaţa care fusese înainte cu

Ion Pillat. Dinu se născuse în această atmosferă. Oamenii aceştia erau extraordinari pentru că aveau cultură, aveau o ţinută intelectuală, continuau o tradiţie. Trăind între ei nu puteam fi altfel. După ce noi am părăsit casa Pillat – care a fost invadată de diferiţi străini – lucrurile au continuat în casa lui Barbu Slătineanu.

41

S. T. Ce erau aceste cenacluri-întâlniri din casa lui Barbu Slătineanu?

C. P. Nu se discuta politică. Situaţia noastră era sub o apăsare inexorabilă. Asta era în afară de viaţa noastră. Ştiam că există. Dar noi evadam în casa Slătineanu. Doctorul Voiculescu începuse, încă din 1946, seria povestirilor, care – vă închipuiţi – erau extraordinare, începuse sonetele. Poate că noi le vedeam aşa extraordinare şi pentru că atmosfera de atunci era imposibilă. Erau o evadare. Barbu Slătineanu scria aventuri în genul lui Walter Scott. Mai veneau acolo Vladimir

Streinu şi Şerban Cioculescu cu soţiile. Veneau Alice Voinescu, Miza Creţeanu, Mioara Minulescu, eu cu Dinu, părintele

Anania, şi mai era Andrei Scrima, pe care doctorul Voiculescu îl

invita mai mult singur. Mai eram şi noi, cei la o altă vârstă, Sandu Lizărescu, părintele Anania, Dinu şi cu mine, aveam cam 30 – 31 de ani. Ceilalţi trecuseră de 50.

*

„12 octombrie 1954

Scrisoarea lui Dinu N. (Noica, n.a.) mi-a adus bucuria contactului cu spiritualitatea intelectuală. Ca şi aceea de a trăi ca un izvor de adevăr şi de bine. Aş vrea să-l merit". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XXIX)

*

„Eu, lt. major CRĂCIUN IOSIF, am interogat în calitate de anchetator penal de securitate pe arestatul SLĂTINEANU BARBU, născut la 14 iulie 1895 în Franţa-Paris, de cetăţenie şi naţionalitate română, neîncadrat, ca studii are Politehnica din München, fost colonel în armata burgheză, în prezent profesor conferenţiar la Academia de Bele-arte «N. Grigorescu», căsătorit, cu ultimul domiciliu în Bucureşti, str. Obedenaru nr. 3, tatăl, Alexandru, fost rector al Universităţii din Iaşi, a avut

100 ha, pământ (fermă la Otopeni), mama, Irina, casnică. A

fost decorat cu «Steaua României» şi «Coroana României»

1916 – 1917, precum şi o decoraţie poloneză şi una italiană.

Serviciul militar satisfăcut.

În armata română a ajuns în 1946, când a fost scos, la gradul de colonel, director al Direcţiei Muniţiilor din Ministerul înzestrării Armatei, în străinătate a fost în 1919 – 1920 în Italia, ajutor de ataşat militar la legaţia română de acolo; 1928 – 1929

42

În Franţa şi Anglia pentru vacanţă; 1931 – 1932 – Turcia pentru studii; 1913 – 1915 München pentru studii; 1935 – 1937

Cehoslovacia şi Polonia pentru studii personale". (Procesul verbal de interogatoriu luat „învinuitului" Barbu Slătineanu la 8 septembrie 1959 între orele 10, 30 şi 14, 15, de anchetatorul penal de securitate It. major Crăciun Iosif, n.a.)

*

S. T. Vă întâlneaţi întâmplător?

Cornelia Pillat Nu. Deloc întâmplător. Barbu Slătineanu făcea invitaţiile. Ne mai întâlneam la doctorul Voiculescu duminica.

Duminicile coboram (casa noastră a fost dărâmată.

Casa Poporului este o parte în curtea casei părinteşti), ajungeam în strada dr. Staicovici. Acolo eram invitaţi mai mulţi.

La doctorul Voiculescu mergeam mai mult noi, cei tineri. La

Barbu Slătineanu veneau cei de vârsta lui mai mult. Dar ne invita şi pe noi. Şi dr-ul Radian a fost o dată. Sandu Lăzărescu nu mai ţin minte dacă a fost. Şi în casa lui Ionel Teodoreanu. Casa lui Teodoreanu era într-o fundătură de pe strada

Romană, o casă veche boierească. Veneau doctorul Suhăţeanu, Cella Delavrancea, Florica şi Marica Musicescu, Al. Philippide şi Smaranda Atanasiu. Ionel era un om strălucitor şi ca vorbitor, şi ca avocat, şi ca scriitor. Toţi aşteptam să treacă acest flagel, regimul comunist. Vă închipuiţi ce frumos era în camera cu cărţi a doctorului Voiculescu. Noi strânşi acolo şi citind. Fiecare sonet ni l-a citit întâi nouă. Pentru că eram tineri şi voia să vadă ce impact are opera lui asupra noastră.

*

Vasile Voiculescu a fost arestat la 5.08.1958 (avea 74 de ani)

pentru „uneltire contra ordinii sociale". A fost judecat în cadrul lotului „Alexandru Teodorescu şi alţii" mai cunoscut sub numele „procesul Rugului aprins" de la mănăstirea Antim. Sentinţa 125/1958 a Tribunalului Militar al regiunii a

2-a Bucureşti îl condamnă la 5 ani munca silnică şi confiscarea averii. A fost pus în libertate la 18.04.1962 prin Decretul nr. 2291/1962. Moare la 26 aprilie 1963.

*

Barbu Cioculescu în 50 societatea era gata nivelată, pentru că operaţiile de izgonire din casă, de naţionalizări, se ter

43

minaseră. Prin 50 de fapt nu mai avea nimeni nimic, afară de lefuri mici. Mărfurile fiind rare, puţine, şi dorinţele pieriseră.

Lumea trăia spartan, şi toată clasa asta în mijlocul căreia trăiam eu trăia din vânzări. Vindea orice: veselă de argint, unii aveau 25 de kilograme de argint în veselă, au vândut linguriţă cu linguriţă; o maşină de scris, o blană de lup la palton. Mobile nu mai zic, mai cu seamă că, izgoniţi din casă, depuseseră aceste mobile prin garajele unor cunoscuţi. Cele care erau în bună stare se duceau la Consignaţia şi

plecau în străinătate. S-a vândut foarte mult mobilier pe piaţa occidentală, prin stat, bineînţeles, şi pentru stat. Au rămas ciurucurile şi piesele desperecheate. Anecdota zice, Iţic şi cu Moriţ. Ce mai face

Moriţ? Comerţ de mobile. A, o duce bine. Nu, deocamdată îşi vinde mobila din casă. În anii aceia tata a trăit din anticariat.

Vindea cărţi, documente, acte, manuscrise; şi-a vândut colecţiile. De exemplu, a vândut Academiei manuscrisul piesei lui

Caragiale o noapte furtunoasă pe 1.000 de lei, o leafă de atunci.

Ca să nu ajungă în cine ştie ce mâini de rechini. Avea una din foarte rarele gravuri, portretul lui Mihai Viteazul, făcut în timpul vieţii domnitorului, de Zadler. Tirajul nu putuse depăşi, la anul 1600, 1.000 de bucăţi. A trebuit să-l vândă. Avea o icoană rusească, un triptic de campanie, pe care l-a dăruit ambasadorul sovietic la Bucureşti în 37, lui Titulescu, când se făcuse înţelegerea româno-sovietică. Era un obiect de mare artă din şcoala Stroganov, secolul şaisprezece. L-a vândut Muzeului de Artă, tot aşa, pe o sumă de nimic. Avea scrisori de la Eminescu… Deschisese un mic anticariat pe acea limbă de pământ care coboară vizavi de Palatul Telefoanelor, dar la un moment dat anticariatele particulare s-au închis. I s-a luat astfel un mod de existenţă. A încercat să găsească un post de arhivar la Patriarhie, dar Vlădescu Răcoasa, ministrul de atunci, i-a spus: nu e momentul. Tata a spus: ăsta e un prost. Mitropolitul cu care vorbea i-a spus: cum puteţi să spuneţi lucrul ăsta? dar bucurându-se aşa, popeşte, că nu-l înghiţea. Păi, zice tata, capul meu contra 600 de lei pe lună, face. Eu aveam singura cartelă, de hrană şi îmbrăcăminte, din casă. Deci singura pâine care putea fi cumpărată. Cu toate astea, atmosfera în casă nu era deprimantă.

La noi, în casa asta unde vorbim acum, se ţinea un cenaclu. A început prin 52, înainte de moartea lui Stalin. Noi ocupam două camere, casa are şapte, în hol dormeau ai mei, în birou eu. Veneau şi se fuma până noaptea târziu. Era o lume

44

foarte curioasă care frecventa. Era un rus porucic, moşier care a scris un volum de amintiri din Basarabia, venea la noi şi le citea. Venea Petre Gheaţă, care scria medalioane de oameni politici pe care-i cunoscuse ca vechi liberal. Fusese pe lângă Ionel

Brătianu, pe lângă Duca ş.a.m. d… Era un avocat, Cantuniari,

fusese avocatul Băncii Naţionale. Venea George (Giacă) Borneanu, care lucrase în contraspionaj. Fusese şi proprietarul barului Melody, pentru că acolo se adunau fel de fel de persoane interesante pentru spionaj/contraspionaj. Era un om foarte deosebit, care scăpase de puşcărie dându-se erou de la

23 august. O chestie mirobolantă, care a fost crezută; imediat s-a pensionat şi s-a dat la fund. Era holtei, zilnic la Capşa, unde era servit de 25 de ani. Ţinea o dietă strictă. Comanda numai orez fiert, pe care i-l aducea într-un bol de argint chelnerul.

Mai venea Beldie, care citea din jurnalul lui care-i plăcea mult lui tata. Profesorul Beldie a fost secretarul la Ideea europeană a lui Nae Ionescu şi era foarte vitriolant la adresa lui şi a lui

Tudor Arghezi. Mai veneau şi alţii, întâmplător. Se făcea un fum de ţigară proastă îngrozitor, care nu ieşea niciodată din camera aia. Sâmbăta şi duminica mă culcam către patru-cinci dimineaţa. Mai venea Streinu, foarte des, în vizită. Acest cenaclu nu a fost cercetat niciodată. Nu era nominalizat ca un cenaclu, se desfăşura ca nişte întâlniri întâmplătoare, la ocazii".

*

„Ianuarie 1955

Orele 14. Telefon al părintelui Mihai. Sunt convocat la orele 16 [...] în odăiţa-hol din casa parohială a Schitului găsesc lume multă de tot, numai cremă şi elită. Mă lămuresc îndată asupra temei reuniunii. Părintele Cleopa, spiritualul mănăstirii Slatina, călugăr de origine ţărănească şi cu reputaţie de sfânt, şade pe scaunul oaspetelui... Părintele Cleopa destul de tânăr, simplu, vorbitor înlesnit, cu privire blândă, părul şi mustăţile foarte negre, şi purtare serioasă. I se pun tot felul de întrebări şi răspunde la toate nu numai cu multă răbdare şi dreaptă socotinţă, dar şi cu vădită atenţie, reflectând îndelung.

Codin Mironescu, Todiraşcu, Pillat, Alice Voinescu, Mihai

Musceleanu, doctorul Voiculescu, Alexandru Duţu, mulţi tineri cu ochi aprinşi şi calzi ascultă răpiţi [...] Se stă până târziu de tot, de parcă somnul, odihna, oboseala, treburile, orariile n-ar exista..." (N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, p. 147)

45

„7 februarie 1955

... Azi am avut o imensă bucurie spirituală: am ascultat pe

Vladimir Streinu citind trei acte din traducerea la Hamlet. E uimitor ce direct, ce nobil, ce frumos l-a oglindit pe H. în limba românească. E ceva congenial cu originalul! […] Ce bine e să simţi cum saltă nivelul cultural al neamului, până la culmile cele mai înalte – să constaţi că limba noastră, frumoasă în aspectele ei patriarhale, cu cuvintele crescute de veacuri, poate cuprinde atât de desăvârşit în limitele ei actuale nemărginirea geniului universal. Ca şi colosalul sonet (154 – 159) al lui V. Voiculescu, de dimensiuni impresionante. şi această traducere e dovada că limba noastră s-a copt la vârsta unei maturităţi culturale. Pe sub praful şi mâlul vieţii noastre sărace şi meschine, creşte o vegetaţie bogată, plină de sevă nouă.

Am întrevăzut azi – cu inima, dar şi cu spiritul critic – rolul pe care-l are de preluat neamul nostru în lume… de a umaniza un Occident prea abstractizat". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XXX).

*

„Dar revenind la Anul Domnului 1955 – de care se legau multe aşteptări – de la «destinderea» care a durat prea puţin, întreruptă de revoluţia ungară, dinamica evenimentelor nu mi-a dat răgazul de a aşterne pe hârtie inactualităţile enumerate, deşi euforia demolărilor hruşcioviene la cel de-al XX-lea congres moscovit a făcut ca în Bucureştiul destins să înflorească saloanele literare şi scrierile de sertar. Frecventam cu asiduitate, împreună cu Alexandru Paleologu, Mihai Rădulescu şi Irina Eliade, salonul literar ţinut de Fatme Magheru.

Apoi cel ţinut de Florica Tabacovici, la care mai veneau Serban Cioculescu, Dan Botta cu Dolores, Emanoil Ciomac, Nicolas Kreţulescu şi Ilinca Scerbacev". (Paul Dimitriu, Exerciţii de memorie, Editura Fundaţiei Culturale Române, p. 38)

*

„30 mai 1955

[…] Conversaţie în jurul evenimentelor zilei: întrevederea din Belgrad (între Hruşciov şi Tito, n.a.). În mine se întăreşte

46

convingerea că ne îndreptăm spre un happy-end. Viena a fost începutul.

18 iulie 1955

Totul se contopeşte într-o aşteptare de lumină. Acum m-a chemat la telefon E.S.P.L.A. îmi încredinţează spre control traducerile

din Lessing ale lui Blaga. Înseamnă că au încredere în mine şi ca o cunoscătoare de limbă germană, şi ca cinste intelectuală. Mă bucură. E o muncă modestă, obscură, dar nu-mi displace […] Ieri la dejun la M.J. (Mihail Jora, n.a.) – (făcut) academician. Am avut impresia că-i foarte mulţumit.

Jocul cu insigna de aur era al unui copil satisfăcut că i se recunosc meritele […] Sosirea «demnitarilor» emoţionantă.

Zilnic aflăm liberări noi, dar, din nefericire, vestea morţii lui

Gheorghe Brătianu, […] prezumţia dispariţiei altor prieteni bătrâni e foarte dureroasă.

19 iulie 1955

Vestea stării nenorocite a celor întorşi de la Sighet, moartea multora, lipsa totală de ştiri de la alţii ne întunecă soarele nădejdii ce ar trebui să lucească acum.

24 iulie 1955

… Cu toată încrederea că dreptatea trebuie să triumfe, citind comunicatul ultim de la Geneva, nu pot să nu constat că cei mari păşesc peste viaţa celor mici cu destulă dezinvoltură. Nu mă îndoiesc că problema noastră s-a pus şi că a fost chiar apărată de Occident – dar pesemne, pentru interese mai largi, am fost iar sacrificaţi – adică lăsaţi să mai răbdăm în lipsuri şi spaime. Ţin piept celor «dezumflaţi», dar în mine sunt totuşi dezamăgită. Nu acuz – ca alţii –, înţeleg că cei care nu ştiu ce e mizeria nu-şi pot închipui că zeci de mii – sute de mii de oameni trăiesc cumplit de greu şi că ei care sunt liberi nu pot realiza ce suferă cei din puşcării, umilinţa, dependenţa care degradează până a atinge şi nădejdi şi doruri în generaţiile tinere. Ca să nu mai vorbim de durerea sfâşietoare de a vedea cum, puţin câte puţin, mulţi din cei în al căror caracter credeam «se lasă atraşi» şi fără să ştie trec de partea celor tari, uitând de suferinţele celor slabi. Azi am susţinut cu putere că totul va fi bine, că lucrurile se vor îndrepta spre o destindere. Nu ştiu de ce acum, în timpul rugăciunii, mi s-a strecurat în minte îndoiala… Oare românii care luptă pentru liberarea ţării în Occident ce vor fi simţind acuma? Ce fericită e Austria! […]

47

30 iulie 1955

[…] Trec zilele vertiginos. Mă otrăvesc discuţiile în jurul

Genevei, îmi relevă inconsistenţa sufletească a celor mai mulţi,

care se mişcă, frunze în vânt. Constat la cei «superiori», care nu vor să-şi mai facă «iluzii», un orgoliu care îi înăbuşă şi le taie orice drum spre mai bine. Recunosc că nu trebuie să te refugiezi orbeşte în nădejdi iluzorii – gest comod şi leneş de a te scoate din orice răspundere, din actul suferinţei, dar trebuie eroismul acceptării unei realităţi pe care nu o poţi înţelege, care contrazice nevoile tale de bucurie. Lucrez la confruntări de traduceri – îmi place – sunt oarecum utilă.

17 sept. 1955

[…] Acum întâlnirea de la Moscova. Nu ştim tot. Pe de o parte ne dezumflăm, pe de alta ne hrănim cu iluzii şi imaginaţie. Totuşi cred într-o destindere, dar simt că întoarcerea la normal e foarte lentă – panta aproape nesimţită. Mă cuprinde şi pe mine depresiunea generală. Am fost la expoziţia Luchian, Tonitza. Frumos […]

20 sept. 1955

Atmosfera politică stagnantă. Am impresia că totuşi este o destindere lentă. Liberarea prizonierilor germani ca şi a deţinuţilor din U.R.S.S. sunt evenimente importante, dar lumea e prea obosită ca să sesizeze sensul lor. Caut în jurul meu oameni care să vibreze puternic, să ajute viitorul să învie".

(Alice Voinescu, furnal, caiet XXIX)

*

„Cenaclurile literare aveau loc întâmplător la Noica Ctin, o dată pe lună sau la două luni. Uneori se mai întâmpla să mai fie cineva: Scarlat Rosetti cu doamna, o dată l-am văzut pe Iacob Noica, o dată pe Radu Rosetti şi Lambrino Ion, mai rar

Mavrodineanu. Toţi erau foşti expropriaţi şi cu domiciliu obligator în Câmpulung.

În timpul verii venea şi Mihai Rădulescu, Strelisker Beatrice, Nicu Steinhardt tot în anul 1954. Enescu Theodor la fel, acolo l-am cunoscut.

Afară de aprecieri defavorabile la anumiţi scriitori din

R.P.R. nu-mi amintesc ce s-a spus. Pe unii îi apreciam, pe alţii însă le suspectam şi buna-credinţă. Discuţiile purtate aci aveau un caracter ostil orientării literaturii realist-socialiste.

48

În 1955 au fost comentate două evenimente: l/ Atentatul de la Berna şi 2/ Conferinţa de la Geneva". (Şedinţa publică de la

24.02.1960. Interogator inculpat Alexandru Paleologu, n.a.)

*

S. T. Spuneţi-mi, vă rog, care era realitatea acestor întâlniri. În anchetă au fost considerate întâlniri conspirative.

Sandu Lăzărescu Erau pur literare, aş zice. E adevărat că discutam şi politică – nu puteam să nu discutăm, dar ele aveau ca obiect literatura. S-au citit toate nuvelele lui Voiculescu, în primul rând.

S. T. Cartea lui Pillat s-a citit?

S. L. Nici vorbă!

S. T. Dar prefaţa la o antologie a poeţilor români din exil scrisă de Vintilă Horia?

S. L. Nici vorbă.

S. T. Dar scrisoarea lui Cioran, Scrisoare către un prieten din depărtare?

S. L. Nimic!

S. T. în anchetă, în proces aşa s-a spus.

S. L. Minciuni.

S. T. Aţi comentat La Forêt interdite şi La Tentation d'exister?

S. L. Se poate ca cine le-a citit să fi făcut o apreciere a lor, dar atât. Nu le citisem toţi.

S. T. Cine mai participa?

S. L. Dinu Pillat şi eu cu nevestele eram permanenţi. Pe urmă Dinu Ranetti, doctorul Radian cu nevastă-sa. Un timp a venit Gheorghe Florian, un economist, prieten bun cu Dinu

Pillat şi cu Maria Pillat, mama lui. Cam ăştia eram. O dată sau de două ori au venit părintele Scrima, Valeriu Anania, Tudor

Teodorescu Branişte, care era grav bolnav, avea un bazedov vizibil şi pe fizionomia lui. Avea ochii umflaţi. Mai veneau

Vladimir Streinu şi Serban Cioculescu.

*

„În cadrul acestor întâlniri şi în special la SLĂTINEANU BARBU s-au citit şi unele scrieri cu caracter mistic, ale lui ANANIA, care după cum am declarat anterior cred că era legionar, precum şi scrierile fugarului român din Occident CIORAN EMIL.

49

Ispita de a exista, adusă de VOINESCU ALICE şi citită de

CIOCULEScu SERBĂM, precum şi Scrisoare către un prieten de departe, adusă şi citită în 1957 de CICXULESCU […]

De faţă la citirea şi comentarea acestor scrieri duşmănoase în casa lui SLATINE AMU BARBU, au fost, în afară de el şi de mine, dr. VOICULESCU VASILE, VOINESCU ALICE şi nu reţin dacă siacelLĂză RESCU…

Tot la întrunirile din casa lui SLĂTINEANU BARBU, spre sfârşitul anului 1956, din câte reţin eu, PILLAT CONSTANTIN a citit fragmente din romanul său mistico-legionar intitulat Aşteptând ceasul de apoi, roman pe care-l citisem parţial înainte şi care constituie o exaltare a organizaţiei legionare dintr-o perioadă dinainte de 1944". (Proces-verbal de interogator, învinuit Iordache Nicolae [pseudonim Vladimir Streinu]. 4 octombrie 1959, Bucureşti. Interogatoriul a început la ora 17,00.

S-a terminat la ora 19, 15. ss Anchetator penal de securitate It. major Crăciun Iosif.)

*

Cei care vor alcătui lotul strâns în procesul ce se va derula la Tribunalul Militar, Regiunea a 2-a, Bucureşti, în 24 – 26 februarie 1960, sentinţa în l martie acelaşi an, nu au alcătuit propriu-zis un grup, cum a fost grupul „Rugul aprins" de la mănăstirea Antim, care a avut o istorie proprie, un program, întâlniri regulate etc., un grup care a existat în mod real. De altfel, membrii săi au fost victimele altei înscenări judiciare în 1958. Unii dintre cei aflaţi în boxa acuzaţilor în procesul lotului Noica/Pillat s-au întâlnit pentru prima dată în boxă. De generaţii şi orientări diferite, ei nu se întâlniseră într-un anumit loc, cum insinuase instanţa (numind când casa lui Barbu Slătineanu, când aceea a lui Vasile Voiculescu, când a lui Dinu Pillat, a lui Beatrice Strelisker sau a lui Al. Paleologu). Nu exista o „istorie" a grupului şi niciun program, o orientare comună, proprie membrilor săi. Unii fuseseră net antilegionari, ca Al. Paleologu şi Dinu Pillat, alţii, membri activi ai mişcării legionare (Sandu Lăzărescu. Vlad Aurelian), chiar marcanţi (Marietta Sadova, Constantin Noica). Printre ei erau evrei: Nicu Steinhardt, Beatrice Strelisker, istoriceşte o victimă a legionarilor etc. Puţine lucruri îi apropiau pe cei din acest lot. Unul dintre acestea era că aparţineau

aristocraţiei, burgheziei şi intelectualităţii. ro

50

mâneşti, în stare, în cazul unei schimbări în politica internaţională, să joace un rol în viaţa publică românească. Alt lucru comun aproape întregului lot este că ei puteau constitui şi un exemplu, un model, într-o vreme în care regimul impunea un singur model uman, cel adus de la Kremlin, omul nou, de extracţie proletară.

*

„Întrebare:

Cine sunt elementele reacţionare cu care dta ai avut legături în ultimii ani şi cu care ai participat împreună la acele

«cenacluri literare»?

Răspuns:

— În primul rând ţin să menţionez pe ŞERBAN CIOCULESCU, critic literar şi foarte bun prieten al meu;

— SLĂTINEANU BARBU [...] la care se ţineau acele «cenacluri literare»;

— PILLAT CONSTANTIN, arestat, [...], pe care-l cunosc din anul 1943 – 1944, când a început să-mi dea spre citire lucrările sale proprii ca Tinereţe ciudată şi ulterior altele.

— ANANIA, care după mentalitate se părea a fi legionar, lucru pe care mi l-a confirmat ulterior ŞERBAN CIOCULESCU. Pe călugărul ANANIA l-am întâlnit de vreo 3 ori la acele «cenacluri literare» de la SLĂTINEANU BARBU, între anii 1956 şi 1957, citind unele scrieri mistice proprii [...] De circa un an de zile este arestat;

— VOICULESCU VASILE, arestat şi condamnat, pe care l-am întâlnit de mai multe ori la SLĂTINEANU BARBU şi citea unele scrieri ale sale;

— VOICULESCU ALICE a fost profesoară, pe care am întâlnit-o între anii 1956 şi 1957, după ce expirase termenul domiciliului obligatoriu pe care-l avusese pe undeva prin Moldova, deoarece fusese arestată în prealabil, pentru faptul că formase «un cerc filosofic idealist»;

— HAN REYMOND, soţia sculptorului HAN OSCAR, făcea şi ea poezii şi venea din când în când pe la SLĂTINEANU BARBU;

— Un anume LĂZĂRESCU, nu-i reţin numele, l-am văzut la

SLĂTINEANU BARBU o singură dată, cred, în 1957, era în foarte

bune relaţii cu PILLAT CONSTANTIN;

Alte elemente nu reţin să fi participat la «cenaclurile literare» de la SLĂTINEANU. (Proces-verbal de interogatoriu, învi

51

nuit N. Iordache. 18 septembrie [1959] Bucureşti, ss. Anchetator penal de securitate Crăciun Iosif)

„15 februarie 1954

[...] «Salonul» a murit cu toţi cei care-l constituiau. Chiar dacă mai supravieţuiesc unii, cei mulţi au alte preocupări şi s-a creat un alt climat sau poate niciunul. Întrunirea elegantă şi mondenă nu mai are rost – iar scopul nobil în jurul căruia se făcea: muzica, promovarea tinerelor talente, e împlinit altfel. Mă întreb care va fi forma «întâlnirilor» dintre oameni, forma intimă, nu oficială – de aci înainte, în Apus trebuie să mai continue". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XXVII)

52

<titlu>ÎNTÂLNIRI CLANDESTINE

„1955

Filmul documentar Nacht una Nebel. „Noapte şi negură" e titlul dat de Hitler planului de nimicire a celor din lagăre.

Trist şi înfiorător.

Tr., Paul Dim., Al. Pal., Mih. Rad. * l-au văzut şi ei. Le atrag atenţia că trist şi înfiorător este nu numai ce s-a întâmplat, ci şi că după ce autorii planului au fost nimiciţi cu preţul morţii a zeci de milioane de oameni, a nenumărate suferinţe şi distrugerii unui imens număr de bunuri, se permite refacerea altor lagăre, altor închisori, repetarea altor nedreptăţi şi cruzimi – în număr şi mai mare.

Nu cumva abia acum e mai potrivit decât oricând numele de noapte şi negură?

Nu cumva ironia necruţătoare a istoriei îi dă titlului o şi mai mare putere de întunecare şi înnegurare? (N. Steinhardt.

Jurnalul fericirii, p. 383)

*

S. T. în 1955, după apariţia decretului 421, v-aţi deconspirat. Aţi ieşit din clandestinitate, aţi intrat într-o existenţă legală, în acelaşi timp, Constantin Noica a rămas cu domiciliu obligatoriu la Câmpulung, de unde venea la Bucureşti. Venea legal sau clandestin?

Al. Paleologu Neclandestin. Se mai relaxase. Poliţia nu mai avea

aceeaşi rigoare. Uneori venea la verişoara lui, doamna

Casasovici. Întâlnirile aveau loc şi fără Noica. Cu ei au avut loc două întâlniri, cu mine şi cu Paul Dimitriu, la verişoara

<notă>

— Beatrice Strelisker, Paul Dimitriu, Alexandru Paleologu, Mihai Rădulescu («.a.)

</notă>

53

lui, Coca Casasovici, ca să ne citească prima versiune a Povestirilor din Hegel; versiune pe care am respins-o pentru că era prea abstractă. Dar în general ne întâlneam la Trixi Strelisker, care stătea lângă Grădina Icoanei, spre bd. Dacia. Ea era fiica unui evreu de origine germană. Mama ei era o femeie de mare distincţie, dintr-o familie aristocratică. Trixi era poliglotă, ştia foarte bine engleza, germana şi franceza. Fusese comunistă în tinereţea ei. A avut o boală la un moment dat şi s-a vindecat printr-un miracol. Nu ştiu dacă înainte sau după boală a fost exclusă din partid. A fost o mare dramă toată povestea asta. A fost redactor la revista Teatru. A început să se specializeze în traduceri de teatru, intrase într-un grup de stânga cu Florian Potra şi cu un prieten, tot un evreu deştept, unul

Măgureanu care a plecat din ţară, care a scris un poem în limba engleză superb despre revoluţia de la Budapesta din 56.

*

S. T. Cuvântul „grup" în rechizitoriul procurorului pune unele probleme. Eraţi un grup organizat, aveaţi anumite obiective proprii, vă vedeaţi regulat? Sau eraţi nişte vechi prieteni de familie care făceau parte din aceeaşi lume şi atât? Ce era în anii '50, la Bucureşti, acest aşa-zis „grup"?

Simina Mezincescu Grupul Noica/Pillat a fost o mişcare a Securităţii care voia să dea un iz legionar procesului. Cele două grupuri (Noica şi Pillat) nu aveau în comun decât faptul că unii dintre ei se cunoşteau personal. Atât. Alţii nu se cunoşteau deloc. Procesul Noica e unul născut din frica ce intrase în epoca aceea în oameni şi din două autodenunţuri. Îl cunoşteam pe Dinu Noica de pe vremea când eram copil. Era prieten bun cu părinţii mei. Venea la noi la ţară, vara, la Berea, judeţul Buzău. Stătea două-trei luni, scria… La un moment dat a locuit la noi, în Bucureşti. Răzvan, copilul lui, este născut la noi în casă.

Când venea în Bucureşti, chiar după ce avea domiciliu obligatoriu, locuia la noi. În condiţii mizere, pe aleea Patriarhiei, casa Costaforu, casa familiei mamei mele. Dinu Noica stătea la noi în condiţiile în care locuia toată lumea în epocă. Bineînţeles, ieşea în oraş, vedea lume, profita că se află la Bucureşti.

S. T. Venea legal sau clandestin?

S. M. Cred că legal. Cerea o aprobare la miliţia din Câmpulung. Avea totdeauna un pretext bun şi obţinea aprobarea.

54

*

„2 – 3 aprilie 1956

Azi am cerut bucurie Sf. Fecioare – am cerut-o din reală nevoie şi mi-a răspuns imediat: vizita lui Dinu Noica cu Puff

(Al. Paleologu, n.a.) – şi cele ce mi-a spus. La masă alte manifestări de încredere, simpatie şi respect…

l mai 1956

Am început ziua prost, cu ameţeli – am dormit toată dimineaţa după ce am făcut camera şi m-am îmbrăcat – la dejun am făcut un efort să ies, care a fost foarte bun. Finalul zilei foarte plăcut cu Laura şi Liliana, Puff, apoi Marietta şi Maricica (Musicescu, n.a.). Cu oameni de calitate am impresia că se dinamizează atmosfera – deşi nu ai de vorbit noutăţi, totul, orice vorbă, capătă luciu şi prospeţime. Lucrurile cele mai obişnuite devin vii, înnoite pentru că-s trecute prin viaţa autentică […]

Discursul lui Hruşciov e plin de înţeles, în ceea ce ne priveşte însă, nu văd ce ar anunţa o schimbare – afară de revizuirea condamnărilor, ceea ce e foarte îmbucurător. Dacă s-ar deschide puşcăriile, cu restul ne acomodăm, mai ales dacă s-ar deschide şi graniţele. Sunt încă măsuri dureroase – cum a fost zi de muncă de Florii. Dar, fără îndoială, o merităm. Câţi din cei ce protestează sărbătoreau cu oarecare evlavie această sărbătoare? Acum îi duc dorul – poate că e şcoală

— Severă, dar dreaptă – pentru neamul nostru. Dragule, te las. E miez de noapte…

30 mai

Greg pleacă la Paris, Marius (Nasta, n.a.) la Constantinopol şi Weimar. Pleacă mulţi. Am sentimentul că e o mare destindere.

Majoritatea celor cu care vorbesc fac pe scepticii – nu cred – Sie wittern mir Liige.

Dar eu cred în hotărârea oamenilor de a ieşi din constrângere şi anxietate, de a se îndrepta spre adevărata pace.

31 mai

Mar. mi-a spus că îi sosesc pachete, bani, totul se îndreaptă acum în bine. Chiar şi situaţia internaţională. Un aer de speranţă.

12 iunie 1956

vit trop dangereusement – ce n'est plus a sa mesure, certes!

c'est pour avoir depasse notre mesure, ici comme la bas, que nous

55

sommes des etres malades. L'orgueil du pouvoir humain d'une part, de l'esclavage des masses, d'autre part, de la mort infaiuible, seule certitude – tout cela doit rendre ou fon, ou desespere. L'homme peut aujourd'hui des choses immenses, mais la mort ne doit que l'effrayer d'avantage, elle contre qui îi ne peut rien.

Ce doresc? Imposibilul. Să fiţi iar toţi cu noi – să fim tineri – să întrebuinţăm viaţa mai bine decât am făcut-o. Dar puteam? Aşezaţi în mediocritate, într-o ţară mică, fără atmosferă culturală prea intensă – handicapaţi de lipsa de avere – înzestraţi cu un spirit critic care ne împiedica să ne credem – ca alţii – mai mult decât eram; cu un simţ al ridicolului care ne oprea de la gesturi care, pe alţii, i-au înălţat; săraci şi mândri şi cu idealuri înalte culturale, modeşti. Tocmai din cauza asta.

27 iunie 1956

Constat că cei oportunişti nu doar că reuşesc în viaţa lor personală, dar – şi ăsta e lucrul dureros pentru mine – că ei împing lumea mai departe! De bine, de rău, construiesc lumea cea nouă. Pe când noi, cei cinstiţi, consecvenţi, veridici, suntem tot mai mult îndepărtaţi de realitate. Credeam că exemplul unei vieţi integre este de folos – că are o înrâurire asupra celor mai tineri – că îi va creşte. Dar e o naivitate s-o mai cred, de vreme ce mareea imensă a oamenilor noi, care habar n-au de existenţa unor obscuri şi uitaţi bătrâni – această mare mulţime de valuri agitate e minată de forţe mult mai puternice decât pot izvorî dintr-un biet exemplu de viaţă modestă. Am contat, noi, cei consecvenţi, cu dimensiunile sociale pe care le-am cunoscut noi

– dar acum sunt malaxate mase imense de oameni care niciodată nu vor fi atinse de exemplul nostru. Poate că, dacă intram în arenă şi noi, acţiunea noastră era mai eficace: dar, iarăşi, intrând în arenă, nu eram siliţi la compromisuri? Am fost un lux în viaţa multora pe vremuri

— Azi nu mai suntem nici lux, nici necesitate. Am acceptat de câtva timp smerirea astfel a celor mai nevinovate pretenţii.

Ştiu că nu mai însemn nimic în lume [...] Nici măcar ocazia ce

<notă>

— Trăieşte periculos – nu mai este pe măsura lui. Desigur! tocmai pentru că am depăşit măsura, aici ca şi acolo, suntem fiinţe bolnave. Orgoliul puterii umane de o parte, al sclaviei maselor, de altă parte, al morţii infailibile – singura certitudine – acestea toate trebuie să ne înnebunească ori să ne dispere.

Omul poate astăzi lucruri imense, dar moartea nu trebuie să-l sperie mai mult, ea contra căreia omul nu poate face nimic (n.a.).

</notă>

56

mi se oferea în puşcărie – a eroismului – n-am trăit-o cum se cuvenea! Am avut o ţinută lăudată de toţi – dar în sufletul meu eram o revoltată şi o chinuită de dorul libertăţii. Dragule, când mă privesc nu constat în mine decât «un contrafason»

— Clasa a doua! Clasa două, puică! Şi săracă, şi pârlită, şi bătrână în înfăţişarea uscăţivă cu părul sărac şi alb. Atâta ratare mă face să cred că am fost totuşi o stofă bună, dar căreia i-a lipsit o putere esenţială: curajul de a răzbate, de a jigni la nevoie pentru a înainta, în fondul fondului: fin de race – degenerare [-...]" (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XXXI)

*

„Când ne-a invitat la el acasă, MIHAI RĂDULESCU a precizat că va fi un «cenaclu literar», unde BALOTĂ NICOLAE, prieten comun, arestat încă în acel an pentru activitate contrarevoluţionară, va citi o lucrare intitulată, din câte reţin THOMAS MANN

la judecata de apoi prin care era «judecat» THOMAS MANN, scriitor democrat şi antifascist german, care decedase cu o lună în urmă. [...] Acest... «cenaclu», după cum spunea RĂDULEScu MIHAI, a fost organizat şi pentru motivul că BALOTĂ NICO-LAE dorea ca NOICA CONSTANTIN să-şi spună părerea în legătură cu lucrarea sa. În ziua

stabilită… ne-am dus acasă la

RĂDULESCU MIHAI, ce locuia într-un bloc situat la întretăierea străzii Spătarului cu B-dul TOLBUCHIN (azi bd. Carol, rui.). La această întrunire au fost de faţă: eu, NOICA CONSTANTIN, RĂDU-LESCU MIHAI, gazda, BALOTĂ NICOLAE, THEODOR ENESCU, NEGOIŢESCU ION, critic literar, într-un timp ştiu că scria la Viaţa românească, el a venit cu BALOTĂ în 1954 din Cluj şi s-au stabilit în Bucureşti şi un anume ŢOIU CONSTANTIN care scrie reportaje la revista Gazeta literară. Toţi aceştia erau prieteni ai lui RĂDULESCU MIHAI […] După BALOTĂ NICOLAE, a luat CUVĂ – ntul NOICA CONSTANTIN, care a vorbit circa 45 de minute şi a analizat prin prisma concepţiilor sale idealiste lucrarea prezentată de BALOTĂ NICOLAE… elogiindu-l şi sfătuindu-l pe BA-LOTĂ să mai scrie astfel de lucruri interesante… NOICA CON-STANTIN i-a propus lui BALOTĂ NICOLAE să menţină legătura, prin contact personal şi prin scrisori, cu scopul de a întreţine discuţii filosofice, fără să precizeze pe ce teme… […lân cadrul întâlnirii sus-menţionate, eu, MIHAI RĂDULESCU, precum şi ceilalţi prezenţi acolo am fost întru totul de acord cu concepţiile şi poziţia mistico-idealistă exprimată de BALOTĂ şi

57

NOICA în discuţiile făcute cu ei, elogiind punctul lor de vedere în legătură cu THOMAS MANN… Nu reţin însă ce anume a spus fiecare dintre noi […] întâlnirea a durat circa 2, 15 ore, iar la despărţire nu s-a luat nicio hotărâre, în sensul de a ne mai întâlni". (Proces-verbal de interogator, învinuit Pillat Constantin. 18 iulie, Bucureşti. Anchetator penal de securitate, lt.

Major ss Crăciun Iosif, n.a.)

*

Această întâlnire din casa lui Mihai Rădulescu din septembrie 1955 a fost obiectul unor cercetări amănunţite patru ani mai târziu. Toţi participanţii (cu excepţia lui Constantin Ţoiu) au fost închişi, fie în această cauza, fie în altele. N. Balotă va fi arestat chiar în decembrie acel an. Ultimul la rând va fi

Ion Negoiţescu, în 1960. Motivul interesului Direcţiei Anchete Penale în dosarul Noica/Pillat provine din faptul că a fost una din puţinele ocazii când Dinu Pillat şi Constantin

Noica s-au întâlnit. Contextul citirii unui text, a oferit

anchetatorilor scenariul „discuţiilor duşmănoase", al întâlnirilor clandestine etc. Această întâlnire a constituit un „argument" pentru a uni cele „două grupuri" investigate până atunci separat. Intenţia de a fi judecate în procese diferite a fost schimbată: va fi un singur proces. Prezenţa celor doi în acea „seară Thomas Mann" i-a determinat pe anchetatori să focalizeze pe această întâlnire oarecare, cu aspect strict literar, mai multe interogatorii.

*

Nicolae Balotă Thomas Mann moare în august 55. Scriu primele impresii într-un text. Venisem de la Cluj în octombrie

1954. Anul acesta bucureştean a fost foarte important pentru mine. Am făcut cunoştinţă cu dascălii mei îndepărtaţi, Vladimir Streinu, Şerban Cioculescu, în fine alţii. Pe alţii care erau Noica, generaţia lui, pe care i-am cunoscut tot atunci.

Cum obişnuiam pe atunci, nu a fost singura dată, l-am arătat mai întâi lui Negoiţescu. L-am discutat şi cred că în 24 septembrie, Mihai Rădulescu îl invitase anume pe Noica. Îl cunoşteam numai din texte.

S. T. în acea seară l-aţi cunoscut pe Noica?

N. B. Da. Pe Dinu Pillat îl cunoscusem în acel an. Mai erau Negoiţescu, Constantin Ţoiu. Cu Ţoiu şi Nego am şi plecat

58

Împreună, şi am discutat pe stradă. Discuţiile noastre se terminau, după plecarea lui Nego, invariabil cu „Ei, şi acum să vorbim şi despre muieri!" Noica a vorbit mult. Discuţia a fost orientată, în special de către Noica, pe tema „alesului". Dacă

Mann a fost sau nu un ales, şi în ce fel. Mann a fost fascinat de tema alesului, Iosif, Goethe. Are şi un mic roman, o legendă despre papa Grigore al VII-lea, e chiar Alesul. Şi Felix Kriill e un ales. Când am ieşit împreună, el m-a îndemnat: „Uite, ăsta e un subiect. Indiferent de Thomas Mann, caută şi reflectează asupra alesului". I-am scris o primă scrisoare în legătură cu asta. Mi-a răspuns şi i-am răspuns, el la fel, A treia scrisoare nu a mai fost pentru că în decembrie am fost arestat. Chiar dacă a sosit o scrisoare de la el, nu mi-a mai parvenit. Tot în acea seară, plimbându-ne, mi-a vorbit despre Anti-Goethe, şi mi-a dat un capitol să-l citesc. Pare bizar că anchetatorii evocau o întâlnire avută cu 4 – 5 ani în urmă. Eu înţeleg raţiunea.

Era următoarea: fusesem arestat la câteva luni de la acea

întâmplare. Eram deja un ins condamnat, pentru ei relaţia cu mine era o realitate agravantă, infamantă, îi condamna pe undeva… Ceea ce e interesant e că mă aveau şi pe mine, eram închis. Nicio clipă nu s-au gândit să mă aducă eventual ca martor. Niciodată nu m-au interogat despre asta. De ce le-a venit lor să evoce o întâlnire cu Balotă, care citeşte Thomas

Mann?

*

S. T. Cum decurgeau întâlnirile?

Al. Paleologu. Se servea ceai foarte bun. Erau saloane restrânse cu conversaţie… în loc să publici ceva, vorbeai. Conversaţiile noastre nu erau, evident, duşmănoase. Sigur că eram ostili regimului, asta era clar. Nu erau nici întâlniri conspirative, nici duşmănoase.

S. T. Aveaţi încredere unul în altul? Vorbeaţi orice? De pildă, atacaţi pe Dej sau Hruşciov?

A. P. Aveam încredere, înjurarea lui Dej era un lucru cotidian.

S. T. Aceste întâlniri au fost deconspirate de vreo indiscreţie? A existat vreun denunţ împotriva dvs?

A. P. Nu cred. Nu făceam niciun secret din asta. Ne întâlneam la Capşa, în oraş, vorbeam tare.

59

S. T. După acordul de la Geneva din 1955. Atunci aţi ieşit din underground?

A. P. Da. Am venit să mă predau la procuratură cu un memoriu pe care-l redactasem în ianuarie 1956. Credeam c-o să fiu reţinut şi judecat, condamnat. M-am dus la procuratură cu două cămăşi pe mine şi pijama, perie de dinţi, ciorapi groşi, pregătit să fiu arestat. Când am intrat la procuratură, era o coadă enormă în anticameră, oameni diverşi cu păsurile lor. Să stai la coadă ca să ajungi la puşcărie mi s-a părut prea mult. M-am dus la o secretară şi i-am spus: domnişoară, eu sunt fugar şi am venit să mă predau. Ea se uita la mine cu o privire de mare uimire şi amuzament. Am intrat într-un birou, era acolo un tip. Eu sunt cutare zic, sunt fugar. Am venit să mă predau. I-am dat memoriul, a citit. Era făcut foarte simplu, nu ascundeam nimic, decât ceea ce trebuia ascuns. Restul era exact. Era vorba de persoane care nu se mai aflau în ţară sau muriseră. A citit, a dat un telefon altuia mai mare. Coboară ăla. Era ceva mai tânăr şi mai puţin elegant ca primul.

Deci era şeful! Citeşte şi zice: unde e? E aici. Aha. Aici aveţi o adresă, zice. Da, locuiesc la mama mea. Stai jos, zice! Când m-am dus să mă predau am crezut c-o să stau mult, o lună, două. După o vreme mi-au dat drumul. Procuratura era în spatele casei. Am plecat. Dacă luam un taxi ajungeam acasă înainte de a ajunge vărul meu, care mă dusese până acolo.

Aşa am luat-o pe jos, am ajuns, am sunat. Mi-a deschis viitoarea mea soţie de după puşcărie (nu ştiam atunci niciunul că ne vom căsători) şi a rămas aşa mirată. Vine şi mama şi zice: ce-i cu tine? Zic: am fost dat afară! Vai de mine! zice. Am fost dat afară de la procuratură, nu mă închid, de ce vai de mine? Asta a durat din ianuarie 1956 până prin vară, în iunie.

Am stat la mama. Dormeam pe un pat de campanie.

S. T. Care era atmosfera din Bucureşti în 1956? După 1955

şi acordul de la Geneva, după eliberarea unui număr de deţinuţi politici? Ruşii făceau eforturi să se deschidă spre Occident, nu mai vorbeau de „lupta cea mare" ci de „coexistenţa paşnică". Hruşciov s-a dus la Belgrad, un fel de Canossa pentru el. Ceva se schimba. E reală această impresie?

A. P. Am început să respirăm. Aveam sentimentul că nu mai e chiar aşa, cum să spun, regim de lagăr. Restaurantele erau cele de dinainte şi erau foarte agreabile. Devenise posibil să ne găsim nişte slujbe. Nu foarte uşor. Eu aveam nevoie de o cameră în care să locuiesc. Nu puteam să capăt o repar

tiţie de la I.C.R.A.L. pentru o cameră; trebuia să fii în câmpul muncii. La mica publicitate, în ziar, am văzut că se angajau modele la Arte plastice. M-am dus la concurs, am pus şi nişte pile. În ce consta examenul? Trebuia să te arăţi acolo în pielea goală, în faţa unei comisii compuse din profesori, între care şi nişte doamne pe care le cunoşteam din societate. Am reuşit la concurs eu şi un om care avea o anatomie specială, care lucra la circ.

S. T. Astăzi pare de neimaginat că vă întâlneaţi şi discutaţi liber, având în vedere experienţa pe care o aveaţi, cea a terorii din 1948 – 1953. Cum aţi primit raportul Hruşciov din februarie, de la congresul al XX-lea al P.C.U.S., în care era denunţat cultul personalităţii lui Stalin?

A. P. Ne-am dat seama că blocul de minciună se destramă

complet. Când în blocul de minciună apare cea mai mică fisură, se destramă totul. Dacă s-ar fi făcut declaraţia aceea chiar într-un cerc restrâns al unei organizaţii de partid, comunismul tot ar fi fost lovit de moarte.

S. T. Încă din primăvara 1956 începe disoluţia partidului comunist polonez, dublată de dezbateri publice acolo, de resurecţia vieţii intelectuale, de răscoala muncitorilor de la

Poznan din iunie, soldată cu morţi. Aceste evenimente au avut ecou la Bucureşti?

A. P. Nu au avut mare ecou. De ce? Noi socoteam că Polonia este departe de noi.

S. T. în documentele procesului sunt amintite frecvent evenimentele din Ungaria. Se fac referiri repetate la faptul că aţi comentat „contrarevoluţia din Ungaria", că aţi sperat în extinderea ei şi în România, că doreaţi o schimbare de regim, drept care v-aţi întâlnit clandestin şi aţi purtat discuţii duşmănoase. Ce e adevărat aici?

A. P. Revoluţia de la Budapesta a avut un impact mare.

Era un entuziasm nebun. Ne ambalasem teribil. Ziceam, dom'le, chestia asta poate să fie contagioasă, poate să vie şi la noi. Ungurii au demonstrat ceva fără precedent: că o populaţie dezarmată poate să pună în primejdie cea mai represivă forţă din lume. Într-adevăr, regimul comunist a fost atunci ameninţat.

*

„În vara anului 1957, primind de la PETRE SFETCA o carte cu caracter contrarevoluţionar intitulată Poezia românească

61

nouă, scrisă în Spania de către mai mulţi fugari din străinătate, am copiat la maşină prefaţa acestei cărţi şi câteva poezii.

O copie de pe acestea i le-am citit la locuinţa mea lui PILLAT

CONSTANTIN, întrucât el fusese prieten cu VIRGIL IERUNCA, iar unele din poezii erau scrise de acesta. Materialele ce le-am dat lui DINU PILLAT aveau un caracter anticomunist prin aceea că în ele se ponegrea regimul democrat popular din R.P.R., se ataca literatura progresistă din ţară şi se instiga la comiterea de acţiuni împotriva statului, preconizându-se în acelaşi timp reinstaurarea în ţară a vechiului regim burghezo-moşieresc.

În discuţiile purtate cu PILLAT CONSTANTIN am elogiat aceste

materiale contrarevoluţionare, dat fiind faptul că caracterul lor corespundea cu vederile noastre. La puţin timp după aceasta PILLAT CONSTANTIN mi-a spus că aceste materiale ostile regimului primite de la mine le-a citit şi comentat cu ŞERBAN

CIOCULESCU şi cu VLADIMIR STRĂINU, fără însă a-mi comunica care a fost poziţia acestora faţă de carte". (Proces-verbal de interogator, învinuit Diaconescu Stelian – Ion Caraion. 19 februarie 1959, Bucureşti. Anchetator penal de securitate lt.

major Bistran Iosif, n.a.)

*

La data acestei declaraţii Dinu Pillat era încă în libertate, el urmând să fie arestat cinci săptămâni mai târziu. Direcţia

Anchete penale din Securitate sub comanda colonelului Nicolae Dumitrescu şi a maiorului Jack Simon, făcea deja pregătirile, aduna piese la dosar. Stelian Diaconescu era închis

(arestat prima dată la 22 septembrie 1951 pentru articole trimise în străinătate, condamnat la 4 ani închisoare corecţională, pus în libertate la 20.09.1955), arestat la 26.03.1958

pentru „crimă de înaltă trădare", va fi condamnat la muncă silnică pe viaţa şi confiscarea averii, în 1959. În 1963 i se comută pedeapsa la 25 de ani muncă silnică. Eliberat la

24.01.1963.

*

Olga Ranetti (azi Rădulescu, atunci soţia lui Constantin

Ranetti, n.a.) Dr. Radian locuia cu soacra lui pe strada Aristide Briand, azi 30 Decembrie, în faţă la sala Dalles. Acolo ne vedeam cel mai des. La cenaclurile literare, Dinu Ranetti n-a participat; cel puţin cât a fost cu mine, noi nu ne-am dus.

62

Eram şase, soţii Pillat, Radian şi Ranetti. Cu dr. Nini Radian, soţul meu se cunoştea din liceu, făcuseră la Cantemir. Mai târziu, Dinu s-a îmbolnăvit, era student la drept, s-a tratat la doctorul Iacob Popper în sanatoriul de la Sinaia, apoi a plecat în Elveţia, pentru mult timp. În 1947 s-a întors în ţară, chemat de mama lui, îi murise soţul de-al doilea, tatăl vitreg al lui

Dinu, unul din fraţii Câmpeanu. Dinu avea o livadă şi un conac la Merişani, în Argeş. Ne-am căsătorit în anul 1957, în februarie, dar ne

cunoscusem în 1954 – 1955. Nini Radian şi

Dinu Pillat erau prietenii lui apropiaţi. Până în 59 ne vedeam des, de trei ori pe săptămână, cel mai mult la Nini Radian, el era cel cu posibilităţi materiale mai bune dintre noi. Lucra la

Institutul Parhon, a scris o carte cu dr. Stancu, băiatul lui Zaharia Stancu, despre glandele endocrine, la care s-a agăţat numai ca semnătură academicianul Ştefan Milcu. Nini Radian era un om foarte ambiţios, care a suferit foarte mult tocmai din orgoliu. Mai târziu, el l-a cam acuzat pe bietul Dinu Pillat.

Dar nici eu, nici Dinu Ranetti n-aveam să-i reproşăm nimic lui Dinu Pillat. Au fost evenimentele care au decurs, cu el sau fără el, tot se întâmplau arestările lor. Totuşi, Radian cred că i-a purtat o mică ranchiună. Dinu Pillat era o persoană drăguţă, blinda. Tot timpul se tachinau când se întâlneau unii cu alţii.

Ranetti avea simţul umorului, a moştenit ceva de la George

Ranetti, avea şi puţin talent literar. De câte ori ne vedeam eram numai râsete. Nu politică. Absolut deloc politică. Poate când comentam un eveniment, când se întâmpla ceva, comentam ca oricine. Dar ca să pui ţara la cale, sau să faci ceva, era departe de noi. Sigur, ca orice intelectual, nu puteam fi indiferenţi la ce se întâmpla în lume şi în jur. Pillat cu Ranetti se cunoscuseră pentru că Marga Radian a fost bună prietenă cu

Neli Pillat, am impresia că au făcut liceul împreună. Dinu Ranetti, venind din Elveţia, a făcut cunoştinţă şi cu Dinu Pillat.

S. T. Aţi fost vreodată la Vasile Voiculescu sau la Barbu

Slătineanu acasă?

O. R. Nu, n-am fost.

S. T. Ce discutaţi când vă întâlneaţi?

O. R. Politică nu se făcea. Dar nu i-a crezut nimeni. Nu se întâlneau cu scopul de a face politică. Toţi erau prudenţi. Ne povesteau şi nouă Nini sau Pillăţel, cum îi ziceam sau Tizul, că pe amândoi îi chema Dinu, ne povesteau ce-au citit, ce-au vorbit, dar nu se făcea politică. Credeţi că guvernanţii şi secu

63

ritatea au crezut aşa ceva? Erau convinşi că, dacă se întâlneau trei perechi, trebuia să răstoarne guvernul. Asta erau întâlnirile noastre: un prilej de a mânca o friptură bună, de a bea un vin bun adus

de Nini Radian. Cum avea ceva bun, ne invita, înainte, Dinu Ranetti era mai bogat, avea Merisaniul, avea alte posibilităţi. Când Nini Radian era medic abia ieşit de pe băncile facultăţii şi locuia în spitalul Colentina într-o cămăruţă – erau săraci – Dinu Ranetti i-a ajutat foarte mult. Îi invita mereu la Merişani… Mai târziu, roata s-a întors, dr-ul Radian având o situaţie mai bună decât a noastră; noi eram simpli funcţionari.

S. T. Aţi avut în mână cărţile pentru care au fost condamnaţi? La Forêt interdite, La Tentation d'exister sau Lettre a un a-mi lointain care circulau prin Bucureşti?

O. R. Nu, nu le-am avut. Nu le-am citit. Cred că Dinu Pillat nu le-a spus nici lor de aceste cărţi. El s-a mai văzut şi cu

Noica. De asta l-a acuzat mai târziu Radian: „Dacă te-ai amestecat, trebuia să te retragi de la noi!" Asta era teoria lui Nini

Radian, care avea o situaţie bunicică la Institutul Parhon, era bine văzut, scrisese cartea aceea. Voia să ajungă profesor, iar arestarea i-a tăiat orice avânt. A rămas medic primar şi atât.

Chestia asta l-a ros foarte mult. Era un ambiţios şi l-a deranjat mult treaba asta.

S. T. Există în documente un episod marcat de anchetatori. Dinu Ranetti a fost în liceul Cantemir şef de cuib la Frăţiile de cruce prin 1936. Care-i adevărul? şi doctorul Radian a fost acuzat că fusese legionar.

O. R. Nu, nu cred să fi fost. Nu am discutat niciodată. Şi eu, când eram în scoală, mă uitam cu admiraţie la cele din clasa a VIII-a de liceu, a XII-a de azi, că erau îmbrăcate toate în legionare, cu diagonala pe piept. Profesoarele toate erau legionare pe vremea aia. Aşa că, probabil, şi în liceul lor a fost la fel. Nu mi-a povestit şi nici pe Nini Radian nu l-am auzit vreodată vorbind despre asta. Şi nu prea îl văd pe Dinu Ranetti făcând politică. Nu era un om combativ. Era un băiat paşnic, cu simţul umorului, foarte amabil în societate. Avea o distincţie a lui. Toţi îl plăceau. Avocatul Benea, care l-a apărat în proces, spunea despre Dinu: „c'est un vrai monsieur!"

64

<titlu>Un TURNEU LA PARIS

Presa de la Bucureşti, iunie/iulie 1956, înserează mai multe articole despre prezenţa Teatrului Naţional la Paris în cadrul festivalului internaţional „Teatrul Naţiunilor". Era pentru prima dată

când o trupă de teatru din România ieşea dincolo de cortina de fier. S-au jucat trei reprezentaţii în sala

Teatrului Sarah Bernhardt, două cu o scrisoare pierdută de L.L. Caragiale, şi una cu Ultima oră de Mihail Sebastian.

Interviurile, conferinţele de presă (una în capitala Franţei, alta la Bucureşti după sosire), corespondenţele de la Paris înregistrează evoluţia trupei ca pe un succes. Pentru prima dată participarea românilor din diaspora la reprezentaţii este amintită, fără obişnuitele epitete „trădători", „fascişti". Dimpotrivă, toate articolele le subliniază prezenţa, „... spectacolul care avea loc după terminarea spectacolului propriu-zis, la ieşirea din teatru, când actorii români erau aşteptaţi de un public numeros, în care se aflau numeroşi români de toate vârstele şi de toate convingerile – unii dintre ei locuind în

Paris, alţii veniţi anume de la Londra, Bruxelles sau de mai departe. Ei îi îmbrăţişau pe actori..." făcânteia, 4 iulie 1956)

Turneul a fost perfectat în primăvara aceluiaşi an, în urma mai multor vizite şi contacte. Invitaţia a fost lansată de Ministerul Culturii din Franţa şi de Comedia franceză. Decizia guvernului român de a permite acest turneu este în legătură cu „spiritul Conferinţei de la Geneva", când miniştrii de externe ai marilor puteri au semnat un acord care a dus la o relaxare temporară a climatului politic internaţional. Destinderea va înceta odată cu intervenţia tancurilor sovietice la Budapesta şi a trupelor aeropurtate anglo-franceze în

Suez, un an mai târziu. În scurtul răgaz, se produce şi participarea artiştilor români la festival. La Paris actorii, regi

65

zorii, scenografii, oficialii şi-au împărţit programul între vizitele turistice (la Versailles, la Louvre, la Grand Opera).

Au fost şi la mormintele câtorva români îngropaţi la Paris (George Enescu, Marioara Ventura, DeMax). Au participat la recepţii oferite de legaţia română din Paris, prezidată de

Mircea Bălănescu, ministru plenipotenţiar al României în Franţa.

*

„Eu, It. major ONEA MIRCEA, am interogat în calitate de anchetator penal de securitate pe arestata ACTERIAN SADOVA

MARIA, născută la 14 iulie 1897 în Sibiu, fiica lui Toma şi Ana,

de cetăţenie şi naţionalitate română, legionară din 1934, ca studii are conservatorul de artă dramatică, de profesie actriţă şi regizoare la Teatrul de stat «I.L. Caragiale», cu ultimul domiciliu în Bucureşti, str. Aristide Briand nr. 20. Tatăl său a fost funcţionar la C.F.R. A fost căsătorită cu ION MARIN SĂ-DOVEANU şi de care a divorţat, după care s-a căsătorit cu

ACTERIAN HAIG, care a dispărut pe frontul antisovietic. A fost decorată înainte de 23 august 1944 cu medalia «Meritul cultural», după 1944 a primit «Ordinul Muncii ei. a II-a» şi titlul de «Laureat al Premiului de Stat», în străinătate a fost în

Franţa, Austria şi Germania în excursie, iar după 23 august

1944 a fost în Franţa, U.R.S.S. şi Cehoslovacia. Nu a fost judecată şi nici condamnată niciodată [...]" (Proces-verbal de interogatoriu, 17 octombrie 1959, Bucureşti. Interogatoriul a început la ora 7, 40 şi s-a terminat la ora 16, 50. Anchetator penal de securitate It. major ss Onea Mircea)

*

„Înainte de a pleca în turneu la Paris, am anunţat şi pe

ŢUŢEA PETRE despre acest lucru, în urma acestui fapt, ŢUŢEA

PETRE mi-a cerut să-i transmit o scriere a sa legionarului cio-RAN EMI şi MIRCEA ELIADE, pentru ca aceştia să o citească.

Această scriere era de fapt un manuscris al lui TUTE A PETRE în care, vorbind despre tradiţiile de luptă ale poporului român, le redă într-o formă naţional-şovină [...]. În legătură cu scopul transmiterii acestei scrieri celor doi fugari legionari.

ŢUŢEA PETRE mi-a spus că prin acesta doreşte să-şi facă cunoscut celor doi fugari poziţia sa şi, în acelaşi timp, să-i facă să

66

Înţeleagă pe fugarii români din străinătate ca în acţiunile lor să dovedească mai mult naţionalism, în acest fel reuşind să-şi

«ridice prestigiul» faţă de «naţionaliştii» din ţară. Atunci când am plecat în Franţa, am luat această scriere asupra mea [...]

De asemenea, înainte de a pleca la Paris, a mai venit la mine numitul NOICA CONSTANTIN, care mi-a cerut să-i comunic soţiei lui, în caz că vine la spectacol, să nu înstrăineze copiii de limba română şi faptul că e sănătos. La fel, mi-a cerut să le transmit salutări fugarilor CIORAN EMIL şi lui ELIADE

MIRCEA, căruia să-i spun că el se află în domiciliu obligatoriu la C. Lung. Sora Legionarului ACTERIAN ARŞAVIR mi-a cerut să mă interesez la Paris, la prof. OBERLING, în legătură cu boala de care suferea şi cum poate fi tratată. La fel, ELVIRA GODEANU

mi-a cerut să iau legătura cu o cunoştinţă a sa, şi anume cu dr

RABNAR, de la care să solicit anumite lucruri pentru ea. Cu alte persoane nu am mai discutat despre plecarea mea.

Am plecat la Paris pe la jumătatea lunii iunie 1956, şi am revenit în ţară în jurul datei de 10 iulie 1956. Am stat în Franţa circa 3 săptămâni.

... A doua zi după ce am sosit la Paris şi ne-am instalat într-un hotel, am dat telefon numitei BLANC DORINA, care la rândul său i-a dat telefon lui ELIADE MIRCEA. în urma acestui fapt, acesta din urmă mi-a dat telefon la hotel şi am stabilit să ne întâlnim în holul hotelului. La ora fixată, împreună cu soţia sa a venit la hotel şi după ce am stat puţin de vorbă în hol, am intrat în camera mea. În cameră i-am dat scrierea lui ŢUŢEA

PETRE şi după ce a citit-o mi-a restituit-o. Cu această ocazie

ELIADE MIRCEA mi-a spus că ŢUŢEA PETRE, deşi se dă drept politician, nu ar avea un orizont politic şi că situaţia din România ar fi cu totul «altfel» decât felul cum este înfăţişată de politica R.P.R., şi anume că în R.P.R. este «foarte rău», poporul român cu toate încercările regimului nu ar putea fi „comunizat". De asemenea, spunea că în România poporul ar fi

«nemulţumit» şi că lupta dusă în ţară de elemente reacţionare împotriva regimului este «de suprafaţă», pe când acţiunile lor din străinătate sunt mai eficace şi că aceste acţiuni împotriva regimului democrat popular din R.P.R. ei trebuie să le continue, întrucât regimul din R.P.R. tot va cădea şi că în această situaţie lor, adică fugarilor, li se va reproşa că nu au acţionat sub nicio formă pentru schimbarea lui. La rândul meu, am

67

arătat că în ţară este foarte greu de acţionat, deoarece autorităţile efectuează arestări şi pentru cea mai mică împotrivire.

... După această dată m-am mai întâlnit cu ELIADE MIRCEA

la Teatru şi ultima dată am fost invitată de el la un restaurant şi unde, pe lângă subsemnata, au mai fost de faţă şi actorii

GEORGE CALBOREAN şi MANOLESCU ION, precum şi un oarecare ALEXANDRESCU, prieten al fugarului CIORAN, domiciliat în

Paris, unde are un atelier de bijuterii… înainte de a pleca din

Paris, ELIADE MIRCEA a scris pe un carnet câteva rânduri şi pentru ŢUŢEA PETRE şi pentru sora lui CORINA ALEXANDRESCU, din

Bucureşti, precum şi pentru legionarul PENCIULESCU PETRE.

Aceste rânduri se refereau doar la prietenia lui ELIADE cu persoanele cărora le scria şi nu aveau un conţinut politic.

La domiciliul lui ELIADE MIRCEA, am primit de la acesta mai multe scrieri publicate de el în Occident, şi anume: Pădurea interzisa, Mituri şi simboluri, Mitul eternei reîntoarceri o ediţie Iorga şi un volum din Enciclopedie. Aceste scrieri mi le-a dat mie cu scopul de a le introduce în ţară şi apoi a le difuza în cercul nostru comun de prieteni format în mare parte din legionari…

… Atunci când am fost acasă la ELIADE MIRCEA, am mai discutat împreună cu acesta în mod duşmănos la adresa literaturii realist-socialiste din R.P.R., şi anume: Eu am spus că în

R.P.R. ceea ce se publică este de «slabă calitate», că anumiţi scriitori deşi colaborează cu regimul, ceea ce scriu nu scriu

«din inimă» şi deci din plăcere, ci datorită faptului că ar «fi forţaţi» etc. În mod duşmănos am arătat faptul că literatura şi activitatea artistică ar fi «dirijată» de regim prin presă şi că datorită acestui fapt se scriu «piese de teatru proaste», ce nu pot fi «acceptate» de spectatori etc. Am mai discutat despre

NOICA CONSTANTIN, în legătură cu care i-am arătat lui ELIADE

MIRCEA că acesta în prezent nu scrie şi că ar trăi din banii pe care îi obţine prin meditarea unor elevi. Datorită faptului că pe fosta soţie a lui NOICA CONSTANTIN nu am întâlnit-o în

Franţa, l-am rugat pe ELIADE MIRCEA să-i comunice acesteia atunci când o va vedea ceea ce îmi ceruse NOICA CONSTANTIN

la plecarea mea din ţară.

În ce priveşte întâlnirea care a avut loc la restaurant cu ELI-ADE MIRCEA, de faţă fiind şi CALBOREANU GEORG şi MANOLES-CU ION, s-au discutat mai multe probleme de teatru şi de artă, precum şi unele discuţii privind situaţia politică internaţio

68

nală, pe care ELIADE M. a relatat-o prin prisma vederilor sale

duşmănoase. Menţionez că ELIADE MIRCEA nu-l cunoştea pe

CALBOREANU şi nici pe MANOLESCU, dar aceştia au aranjat să ia masa la un restaurant împreună cu ALEXANDRESCU (bijutierul)

şi m-au invitat şi pe mine. Eu le-am spus că am fixat o întâlnire cu ELIADE şi soţia şi deci nu pot merge împreună cu ei. În urma acestui fapt, ALEXANDRESCU, care-l cunoştea pe ELIADE, a spus că îi va da un telefon lui ELIADE şi va aranja să mergem cu toţii la un restaurant, în cele din urmă, el a organizat acest lucru împreună cu ELIADE MIRCEA şi astfel se explică faptul că la întâlnirea mea cu ELIADE MIRCEA au fost de faţă şi CALBOREANU

şi MANOLESCU, în acest fel cunoscându-l şi ei pe ELIADE MIRCEA.

… am luat legătura şi cu fugarul legionar CIORAN EMIL şi care în discuţii, la fel ca şi ELIADE s-a manifestat duşmănos împotriva R.P.R. şi în special împotriva Uniunii Sovietice, despre care afirma că tinde spre «subjugarea» întregii Europe, cum spunea el «valul slav». La plecarea mea din Paris.

CIORAN EMIL mi-a dat un pachet cu 10 volume ale scrierii sale

Ispita de a exista, pe care mi-a cerut să le introduc în ţară şi să le difuzez în rândul foştilor săi «camarazi» legionari şi în rândul altor elemente ostile regimului, aceasta cu scopul – după cum afirma el – de a se cunoaşte vederile lui actuale faţă de poporul român şi faţă de alte evenimente. Menţionez că, înainte de a primi acest pachet, eu mai cumpărasem dintr-o librărie două exemplare din această scriere şi deci am introdus în ţară un număr de 12 exemplare ale scrierii în cauză… Precizez că la plecarea mea din Paris CIORAN EMIL mi-a cerut în mod special ca din exemplarele scrierii în cauză să predau câte un exemplar legionarilor NOICA CONSTANTI şi ŢUŢEA PETRE.

(Proces-verbal de interogator, învinuit Acterian Sadova

Maria. 9 noiembrie 1959, Bucureşti. Interogatoriul a început la ora 7, 30. S-a încheiat la ora 15,00. ss Anchetator penal de securitate It. major Onea Mircea)

*

Jurnalul lui Mircea Eliade. Din nefericire, însemnările sale sunt întrerupte pe perioada 1955/1957, fără să amintească nimic despre vara anului 1956. În Memorii, Mircea Eliade, de asemenea, nu consemnează turneul şi nici întâlnirile cu

Marietta Sadova. În toamna anului precedent se publicase

La Forêt Interdite dar „romanul a trecut neobsemat" („Memorii, Editura Humanitas, 1991, p. 152). Câteva luni mai

69

târziu, autorul era încă în aşteptarea cronicilor literare care să-i consacre cartea... „Anul 1956 se anunţa mai rodnic şi mai bogat în surprize ca niciodată", (op. cit., p. 153). Mircea

Eliade scrie cu referire la acel an de conferinţele ţinute în mai multe universităţi germane, prilej cu care face cunoştinţă cu filosoful şcolii de la Frankfurt, Theodor Adorno. Merge apoi la Val d'Or, unde începe să scrie Sacrul şi profanul, manuscris pe care-l termină în luna mai. Este ultimul an în

Europa. Din toamnă, 1956, Mircea Eliade devine visiting profesor la Chicago University. La începutul verii se instalează la Ascona pentru a pregăti un ciclu de conferinţe pentru iarna lui 1957. Înoată în lac, petrece seri de conversaţie cu nişte prieteni. Ea 17 septembrie, se îmbarcă pe transatlanticul Île-de-France, şi „după o săptămână petrecută la

New York, în apartamentul lui Lisette şi Ionel Perlea... am coborât într-o gară din Chicago în dimineaţa de l octombrie". Acestea sunt lucrurile de care Mircea Eliade îşi aminteşte că i s-au întâmplat. Ar fi fost interesant să aflăm cum a trăit el reîntâlnirea cu Marietta Sadova, pe care o cunoştea bine, de la Bucureşti, din anii '30, din perimetrul extremei drepte româneşti. Fusese prieten apropiat cu familia Acterian, cu Haig, soţul Mariettei Sadova, cu Jeni şi Arşavir Acterian.

Memoria autorului nu reţine acest episod, în care se reîntâlnise de mai multe ori cu Marietta Sadova şi prin intermediul căreia a trimis mai multe cărţi la Bucureşti pentru a fi oferite lui Petre Ţuţea, Constantin Noica ş.a., vechi prieteni din adolescenţă şi studenţie. Faptul că Marietta Sadova a „difuzat", cum spun anchetatorii, aceste cărţi printre intelectualii români de acasă va fi unul din principalele capete de acuzare. Numele lui Mircea Eliade a fost de foarte multe ori rostit în timpul procesului din februarie 1960, ia1 documentele anchetei îl pomenesc deşi mai multe ori. Gestul Mariettei

Sadova de a le aduce în ţară a furnizat procurorului principalul cap de acuzare. Atât despre regretul nostru că nu am întâlnit în

Memorii nimic despre întâlnirile dintre Mircea

Eliade şi Marietta Sadova, la Paris, în vara lui 1956.

Despre Jurnal ar mai fi ceva de adăugat. E posibil ca, atunci când va apărea în versiune integrală Jurnalul lui Mircea

Eliade (publicat deocamdată fragmentar), să găsim şi însemnări legate de iunie/iulie 1956. Nici în Jurnal, nici în Memorii nu există nicio însemnare despre „procesul lotului Noica/Pillat". Faptul poate fi pus fie pe seama lipsei de informaţii.

70

fie pe dorinţa autorului de a-i proteja pe cei aflaţi atunci în ţară. Dar poate fi pus şi pe seama capriciilor memoriei. E posibil ca Mircea Eliade să nu fi reţinut acest episod. Mai puţin probabil este să fi ignorat procesul care a urmat, pentru că în boxă se aflau câţiva dintre bunii lui prieteni. Aici a operat relicenţa lui Mircea Eliade de a pomeni nume şi episoade legate de tinereţea sa, devotată (cel puţin între anii 1937 – 1941)

extremei drepte româneşti, mişcării legionare, perioadă despre care a refuzat să vorbească tot restul vieţii sale.

*

[prin fax / Paris, 28 iulie 1996]

„Stimate Domnule Stelian Tănase.

… Să venim la obiectul convorbirii noastre: turneul la Paris, în vara lui 1956, în cadrul festivalul Teatrul Naţiunilor, al

Teatrului Naţional din Bucureşti. Din păcate, n-am reţinut nimic special în Jurnalul din acea epocă. Nici nu aveam ce.

Spectacolul cu Scrisoarea pierdută era în buna tradiţie românească fără vreun aport original în regie care ar fi putut interesa Teatrul Naţiunilor. De fapt, sala de la teatrul «Sarah Bernhardt» era plină doar de refugiaţi români… Eugen Ionescu nu era la Paris, pe Cioran nu-mi aduc aminte a-l fi zărit printre spectatori. Ne-am întâlnit însă Mircea Eliade şi cu mine, la cafeneaua «Sarah Bernhardt», după spectacol, cu Marietta Sadova. Emoţia revederii între Marietta Sadova şi Mircea Eliade era atât de puternică încât nici nu cred că s-a discutat «politică». Evident nu ştiu ce şi-au spus când s-au revăzut între patru ochi.

Am stat de vorbă îndelung cu Siegfried (semnase decorurile Scrisorii pierdute). El nu va «rămâne» decât vreun an mai târziu, când

va sosi la Paris şi Cella Voinescu, soţia sa […]

La atât se rezumă amintirile mele […] Cu aceeaşi prietenie din partea mea şi a lui Virgil.

Monica Lovinescu".

*

„17 dec. 1947

Convingerea mea este că şi Sadova e un soi de oportunistă ca şi Maria F. – ca şi bieţii noştri profesori de la Conservator.

(Alice Voinescu, Jurnal, caiet XX)

71

*

„La scurtă vreme după venirea mea în ţară şi deci după ce o parte din scrierile duşmănoase în cauză le difuzasem în rândurile elementelor legionare, am dus un exemplar din scrierea Ispita de a exista şefei de cabinet a d-nei CONSTANŢA CRĂCIUN, pentru a o preda acesteia. Aceasta în scopul de a avea o acoperire în cazul când voi fi trasă la răspundere pentru această acţiune a mea, ascunzând caracterul contrarevoluţionar al faptei mele. CONSTANŢEI CRĂCIUN nu i-am comunicat însă câte exemplare am adus din această scriere şi nici acţiunea de difuzare a lor şi nici nu puteam face acest lucru". (Proces-verbal de interogator, învinuit Acterian Sadova Maria, Bucureşti, 5 noiembrie 1959, Interogatoriul a început la ora 17,00

s-a terminat la ora 22, 15. Anchetator penal de securitate căpitan Onea Mircea, vol. 3, p. 125)

*

Constanţa Crăciun era la acea dată ministru al culturii, membru al C.C. al P.M.R. Ea patronase turneul Teatrului

Naţional la Paris. Gestul Mariettei Sadova Acterian avea altă semnificaţie decât cea înscrisă în procesul-verbal încheiat la data de 5 noiembrie 1959, după un interogatoriu care a ţinut de după-amiazăpână noaptea târziu. Căpitanul Onea Mircea e posibil să nu fi cunoscut motivul real al depunerii cărţii unui autor care trăia în exil, în cabinetul unui ministru comunist, în 1956, Marietta Sadova a fost inclusă în delegaţia de oameni de teatru romani pentru a i se încredinţa o misiune „specială", şi anume contactarea lui Emil Cioran şi Mircea Eliade, pe care-i cunoştea bine din anii treizeci. Ea trebuia să restabilească contactele cu aceştia, să-i invite în ţară, să-i asigure de

bunele intenţii ale regimului. Prin chiar prezenţa ei acolo, să dovedească „deschiderea" pe care o urmărea P.M.R. şi guvernul român. Nu era singurul membru al delegaţiei care, pe lângă însărcinările oficiale, avea de îndeplinit şi o misiune secundă. Turneul fusese conceput ca o operaţie de şarm, de refacere a unor legături cu Occidentul, cu lumea intelectuală şi politică franceză. Operaţia a fost orchestrată de secţia de propagandă a C.C. al P.M.R., de

Ministerul Culturii şi de Ministerul de Interne. Delegaţia a fost numeroasă şi împănată cu destui agenţi. Şi personalităţ

72

ilor artistice li s-au încredinţat anumite roluri. Principalul a fost să intre în contact cu membrii marcanţi ai diasporei şi să-i convingă că regimul de la Bucureşti nu-i priveşte cu ostilitate, că viaţa în România nu este atât de grea cum se spune, să-i invite să viziteze ţara. Unii au fost incluşi în delegaţie anume pentru că aveau în Franţa cunoştinţe care interesau regimul. Regimul dorea o deschidere vagă, limitată, timidă spre Occident. Turneul putea foarte bine acoperi reluarea unor contacte, realizarea câtorva deschideri, ieşirea din izolare a regimului de la Bucureşti. Membrii delegaţiei au fost oficial încurajaţi să frecventeze cercurile franceze, să-şi caute vechii prieteni, rudele, să aibă contacte „normale". Regimul voia să ofere imaginea unui guvern normal, a unui regim politic ca oricare altul. Suntem în 1956, vara, când unii, naivi, neinformaţi, nerăbdători, credeau că lucrurile se aranjează, că intră în normal, că va mai dura câtăva vreme, americanii cu sovieticii se vor înţelege şi, într-un fel sau altul, viaţa fericită din

România antebelică se va relua. Printre cei încrezători se aflau şi unii din procesul de mai târziu, ca şi prieteni de-ai lor de la Paris sau din ţară.

Ţintele operaţiei de fermecare au fost oameni politici, jurnalişti, artişti, români din diaspora pe care cei veniţi de la

Bucureşti îi cunoşteau de mult. În această vastă operaţie, misiunea Mariettei Sadova era de a sta de vorbă cu Mircea

Eliade şi Emil Cioran. Ea trebuia să le sondeze opiniile, să-i atragă spre o colaborare cu regimul. Cartea lăsată în anticamera ministrului Constanţa Crăciun, gest surprins fugar de anchetă, voia să semnaleze „şefului operaţiei" că lucrurile decurseseră bine la Paris. La vederea cărţii, Constanţa Crăciun a înţeles că misiunea a fost

îndeplinită cu succes. Mai multe întrevederi între Constanţa Crăciun şi Marietta Sadova au urmat (ca şi cu alte autorităţi din zona culturală), pentru a clarifica aspectele oficiale şi neoficiale ale turneului.

De altfel, Marietta Sadova juca un rol foarte important în

„Teatrul românesc din anii ’40 – 50. Ea era regizorul en titre al regimului. Ei i se încredinţau montările cu caracter politic, spectacolele mari etc. Era multiplu premiată, se bucura

„De privilegii, avea contacte în elita comunistă. Ea se va apă

„ ra la proces – în februarie 1960 – declarând că a montat 63 de piese ruseşti şi sovietice.

73

De ce a lăsat numai cartea lui Emil Cioran şi nu şi a lui Mircea Eliade, La Forêt interdite? Din cauză că Marietta Sadova avea 12 exemplare din cartea lui Emil Cioran, şi mimai două din aceea a lui Mircea Eliade. Dintre acestea din urmă, unul l-a dat lui Constantin Noica, celălalt a circulat printre prietenii apropiaţi. Unul dintre cititori a fost Petre Ţuţea, aflat între două detenţii. O dată depusă cartea în anticamera ministrului culturii, devenise oficial faptul că Marietta Sadova adusese cu ea de la Paris aceste cărţi. Foarte probabil că secretara i-a dat a doua zi exemplarul primit şefei ei, Constanţa Crăciun. Dacă nu ar fi fost un aranjament prealabil.

Marietta Sadova ar fi ascuns trecerea „clandestină” a cărţilor unor autori legionari, adversari ai regimului. Ceea ce nu s-a întâmplat. Ea se duce la cabinetul ministrului şi depune cartea adusă. Paradoxal, ministrul nu are nicio reacţie. Nw o denunţă la Securitate, nici nu o pedepseşte în vreun fel.

Ceea ce înseamnă că gestul corespundea unei înţelegeri. Cariera Mariettei Sadova a continuat nestingherită încă trei ani, până în toamna lui 1959, când este arestată.

*

Pavel Ţugui (şef al secţiei cultură şi ştiinţă la C.C. al

P.M.R. în perioada 1956 – 1960) Constanţa Crăciun şi cu mine am avut discuţii cu unii artişti care cunoşteau o serie de personalităţi române din Paris şi francezi, şi am recomandat să discute cu ele. Eu am discutat cu Marietta Sadova şi cu Calboreanu. Constanţa Crăciun ştiu că a discutat cu mai mulţi.

Marietta Sadova trebuia să se vadă în primul şi în primul rând

cu Mircea Eliade şi în al doilea cu Emil Cioran. Chestiunile acestea se întâmplau în 56 sub imperiul unei deschideri, al unei liberalizări.

*

„Direcţia Treburilor C.C. al P.M.R. Nr. 1422/3. VIII.1956

Informare cu privire la unele probleme legate de deplasarea Teatrului Naţional la Paris.

1. […] Deplasarea Teatrului Naţional, datorită condiţiilor specifice în care s-a petrecut, a avut un ecou favorabil extrem de puternic în rândurile emigraţiei româneşti, îmbunătăţind

74

cu mult posibilităţile noastre de acţiune în mijlocul acestei emigraţii […]

2. Cu privire la situaţia emigraţiei româneşti.

E greu să se aprecieze lărgimea şi valoarea contactelor stabilite cu emigraţia românească. În tot cazul, ea depăşeşte cu mult tot ce s-a realizat mai înainte în acest domeniu. Care sunt condiţiile care au favorizat aceste contacte?

a. conjunctura generală politică; b. faptul că deplasarea Teatrului Naţional în Franţa a fost precedată de alte acţiuni asemănătoare: vizita compozitorilor, acad. Stoilov, acad. Nicolau, delegaţia economică condusă de tov. M. Popescu etc.

c. linia politică justă trasată din ţară, în ce priveşte modul de comportare a actorilor, încurajarea contactului larg cu emigraţia românească din Franţa.

Deplina libertate de mişcare pe care a avut-o fiecare membru al trupei Naţionalului a produs o impresie profundă atât asupra românilor din emigraţie, cât şi asupra francezilor.

Trebuie adăugat că foarte mulţi actori aveau o serie de prieteni personali sau rude printre românii care trăiesc în

Franţa. Contactele cele mai largi au fost făcute de figurile importante: Manolescu, Sadova, Filotti, şi în special de cei care nu sunt membri de partid. Aceste contacte, stabilite în condiţiile arătate mai sus, au cuprins, încă din zilele premergătoare spectacolului, nu numai masa emigranţilor, ci şi anumite vârfuri: Mircea Eliade, R. Boilă, V. Alexandrescu şi alţii.

Socotesc că starea de fierbere care a cuprins emigraţia a determinat pe trădători să renunţe la provocările plănuite,

asemănătoare celor care au îngreunat spectacolele teatrului ceh, şi despre a căror pregătire fusesem informaţi. În împrejurările create, organizatorii unei asemenea provocări şi-ar fi ridicat contra lor marea majoritate a emigraţiei româneşti. Se poate afirma deci că sosirea noastră cu trei zile înaintea premierei, a avut un rol însemnat în evitarea provocărilor care fuseseră puse la cale. Se poate presupune, de asemeni, că în acel moment nici autorităţile franceze nu erau interesate în montarea unei provocări contra teatrului românesc.

Neputând împiedica buna desfăşurare a spectacolelor, nici afluxul puternic al emigraţiei spre grupul artiştilor veniţi din ţară, elementele duşmănoase au încercat să provoace defecţiuni. Au fost făcute propuneri de angajamente în Occident

75

lui… Faptul că totuşi nu s-a produs nicio defecţiune duce la concluzia că, în cadrul actualului raport de forţe, contactul direct între oamenii noştri de cultură şi emigraţia românească e cu totul spre folosul nostru. Nu avem motive să evităm asemenea contacte – asigurând, bineînţeles, o anumită îndrumare la faţa locului şi cunoaşterea realităţii vieţii celor fugiţi, ceea ce întăreşte ataşamentul oamenilor noştri faţă de regimul democrat-popular –, ci dimpotrivă, cunoaşterea realităţilor din patrie prin intermediul unor «necomunişti», adânceşte frământările care şi aşa există în rândurile emigraţiei româneşti. E de la sine înţeles că asemenea metode comportă şi anumite riscuri, aceste riscuri cântăresc însă mult mai puţin decât foloasele ce pot fi dobândite.

Numeroasele întâlniri şi convorbiri cu românii din Franţa ne-au permis să ne facem o imagine asupra stării de spirit care există între ei. Ce am putut constata? La oamenii de rând, o dorinţă nestăvilită de a sta de vorbă cu cei veniţi din ţară, un dor de patrie care a luat uneori forme dramatice – manifestaţia din gară –, o atitudine nesigură, dar reţinută faţă de regimul din ţară. În nicio clipă, niciunul nu s-a manifestat în mod public împotriva regimului din R.P.R.

În ce priveşte elementele politiceşte active din emigraţie, s-a văzut la aceştia dorinţa de a tatona terenul cu prudenţă, de a ne face o «impresie bună» şi în acelaşi timp de a nu se compromite faţă de autorităţile franceze (sau americane) […]

După părerea mea, cele petrecute la Paris arată că se apropie

momentul când dorinţa de înapoiere în patrie a celor mai mulţi emigranţi va lua formă deschisă şi aceasta tocmai la

Paris, care reprezintă centrul politic al emigraţiei româneşti.

Există forţe importante care se opun acestui proces şi de aceea se cere şi din partea noastră o acţiune susţinută.

Legat de aceasta propun:

a/[…]

b/ Să se găsească forma potrivită pentru ca în presa noastră să se reflecte faptul că cei mai mulţi emigranţi români din

Paris au avut o atitudine pozitivă faţă de trupa Teatrului Naţional.

e/ Manolescu, Filotti, Sadova şi alţii să primească sugestia de a continua prin corespondenţă legăturile cu amicii din

Franţa.

76

d/ Să se studieze de către forurile care se ocupă cu munca printre emigranţi dacă nu e cazul ca Clasul patriei să publice un articol sau o scrisoare personală a unuia dintre artiştii care au fost la Paris.

e/ M.A.E. să ia măsuri pentru urgenta completare a personalului legaţiei de la Paris… în momentul de faţă personalul politic condus de tov. Bălănescu e format din doi tineri

[…] şi care nu au greutatea necesară funcţiei lor – de altfel nu ştiu nici limba franceză.

[…] Un capitol special îl reprezintă românii care trăiesc în

Franţa şi care au reputaţia unor mari artişti… Cu toţi aceştia s-au stabilit contacte fie directe, fie prin soţii: Perlea, Ionescu.

Se ştie că, în majoritatea lor, aceste contacte au fost extrem de cordiale, unele fiind preluate şi de legaţie, Elvira Popescu.

Yonnel. Aceşti oameni, care au o situaţie bună, oscilează între dorinţa de a veni în ţară măcar pentru o vizită şi teama de a se compromite, sau chiar de a fi reţinuţi cu forţa în R.P.R. – lucruri pe care Elvira Popescu le-a mărturisit deschis. Ei sunt supuşi şi anumitor presiuni din partea «şefilor» emigraţiei româneşti, şi din partea autorităţilor franceze". (23 iulie 1956

ss P. Câmpeanu)

*

S. T. Când şi cum aţi avut în mână cărţile lui Cioran şi Eliade? Vă

întreb pentru că a constituit unul din capetele de acuzare faptul că aţi citit „literatură duşmănoasă" şi, mai rău, aţi distribuit-o.

Al. Paleologu Eu am luat un exemplar de la Noica. L-a citit Trixi, Steinhardt, a mai citit Paul Dimitriu.

S. T. S-a întâmplat în vara-toamna 1956, iar dvs. aţi fost incriminaţi în 1959/60. De ce această întârziere de peste trei ani?

A. P. în 1956 situaţia era mult mai relaxată.

*

„Dinu Ne. vine clandestin de la Câmpulung pe două-trei zile. N-are unde locui, îi spun tatii, care imediat îşi cedează patul şi-mi cere să-l primim pe Dinu «regeşte», «fără economii». Avem în bloc apă caldă de două ori pe zi. Pentru Dinu e o fericire. Se simte perfect.

77

Apoi, zilele revoluţiei din Ungaria. Tata din ce în ce exultă şi nu-şi încape în piele. Toată ziua – adică de la patru şi jumătate după-amiază şi până noaptea târziu – ascultăm la radio, râdem, nu ne vine a crede, batem din palme, ne lovim cu mâinile pe coapse, umblăm ca nebunii prin cameră, fluierăm, şuierăm, tata mai mult ca mine. (N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, p. 344)

*

„17 octombrie 1956

Dragul meu, evenimente foarte importante se succed în jurul nostru. Polonia şi Ungaria vorbesc. Ce ne aşteaptă pe noi? Am impresia că nimeni nu mai ştie încotro merge. Ne agităm, strigăm, ucidem, se cere libertatea – dar care dintre cei puternici ascultă strigătele popoarelor? Sunt în aer posibilităţi imense – de am vrea numai să ne înţelegem, de n-ar exista de o parte frica şi ura, de cealaltă setea de putere şi frica! Se trăieşte pe un vulcan, şi totuşi viaţa de fiecare ziâşi urmează cursul. E oare lipsă de sensibilitate în mine, este detaşare, e bătrâneţe, este oboseală? Doresc să aud muzică bună şi să văd lucruri frumoase. Ce soir, musique la C.O.S. (Casa

Oamenilor de Ştiinţă, n.a.): Bach cu G. Enescu pe microsioane. Mi-a plăcut Concertul dublu […] Avea dreptate maestrul Enescu când nu-i plăceau mijloacele mecanice de transmisie. Azi am simţit-o mai mult ca oricând. Sunetul era parcă tuns de vibraţii. Am auzit auziţii mult mai bune totuşi. Casa

Assan tres cossue – dar prea gătiţi pereţii după gustul meu…

Era aproape intim, deşi destul de multă lume […]

29 octombrie 1956

Mă apuc de Oedip – să-l copiez măcar ca să fie mai lizibil

— De redactat nu ştiu când […] îmi simt inima tânără, o poftă de viaţă vie – activă, creatoare. Ce se întâmplă în Ungaria mă umple de respect. J/s ont du cran. Nu se poate să rămână fără rezultat. Mă simt smerită ca româncă. Dar şi noi am suferit cumplit – însă ca robii, nu îndrăznim. Poate aşa se cuvine – aşa ne e chemarea creştinească; să suferim, să răbdăm, să fim consideraţi slabi şi laşi – când, poate, spiritual suntem cei tari.

Martirii nu se răzvrătesc. Aşteptăm de la Dumnezeu scăparea. Acţiunea noastră e durerea şi răbdarea. Nu zic că aşa vor fi toţi – dar aşa sunt ţăranii – şi ei sunt cei mulţi. Ştiu că străinii ne subestimează şi ne disprețuiesc chiar. Dar ce le pasă lor!

78

Vor să aibă un spectacol nobil, frumos, fiindcă pe ei nu-i doare. Nu vreau să mă mai las târâtă de prejudecăţi morale, fie ele cât de «nobile». Sufăr când constat supunere laşă şi Ungarie faţă de cei puternici – sufăr când constat lipsă de demnitate

— Dar nu sunt de partea celor care sunt încăpăţânaţi din trufie.

Sunt de partea celor care-şi fac datoria şi cred că soarta neamului nostru e înaltă. Cred, adică trăiesc în smerenia faţă de

Dumnezeu şi în demnitate faţă de oameni. Nu trebuie nici laşitate, nici trufie. Dar cine se poate menţine pe acest nivel?

Numai omul conştient că are o misiune personală în mijlocul celei naţionale. Inspiraţi-mă voi, cei luminaţi, să scriu către tineret – măcar că nu se va publica acum – un apel just – un apel către viitor […].

5 noiembrie 1956

Dragule, acum am aflat că a murit Maria Filotti azi-dim. la

ASCAR […] A quand mon taur? Azi sunt de o mare tristeţe din pricina veştilor înfiorătoare ce ne vin din Ungaria. Nu pot să mă gândesc la atâta suferinţă fără să plâng. Dragule, când se va sfârşi cu atâta măcel şi nedreptate? Atacul Suezului, oricât aş vrea să-l justific, rămâne şi el o nedreptate. Pretutindeni oroare, negură, barbarie. Doamne! Când se va sfârşi această epocă nefastă? îmi stă mintea în loc la gândul ce se întâmplă în Ungaria. Dezlănţuirea de furie, de răzbunare de ambele părţi şi pe deasupra chiar a celor puternici. Poate

că ei tot mai speră să salveze pacea! Ce a mânat bietul popor ungar să se avânte într-o asemenea aventură? Exemplul Poloniei, desigur – dar aceştia nu au făcut gestul disperat de a se desface de pactul de la Varşovia – au fost mai înţelepţi – ce ştim noi? Poate voi vedeţi mai clar legăturile şi sensurile evenimentelor. Aş vrea să fiu mai senină – calmă sunt –, dar tristă foc. Doamne, păzeşte-ne.

8 noiembrie 1956

Dragule, evenimentele se succed vertiginos. Trăim într-o aşteptare a zilei de mâine ca niciodată şi mă tem că Nie kommt was Besseres\ Veştile sunt tragice, sunt alarmante, soarta lumii atârnă de un fir de păr. Am impresia că conducătorii neamului au azi o răspundere covârşitoare – numai Dumnezeu să-i călăuzească. Dacă îi apucă ameţeala cum umblă pe sârmă deasupra prăpastiei, apoi Adio pentru omenire. Voi cum vedeţi lucrurile, în perspectiva voastră? Poate vă apare ca un joc de şah şi atâta tot. Moartea Mariei Filotti mă face să mă gân

79

dese că poate şi sfârşitul meu e pe aproape. Fă aşa, dragule, să nu-mi fie frică. Azi vizită la Mişu (Paleologu, tatăl lui Al. P., n.a.) la prânz – l-am găsit mai bine – luând parte la conversaţie – râzând. Victor şi cu mine alături de el – copii, nepoate, Mimi şi Christinel şi dl Pavel şi Lenuţa Zarifopol. Toţi în jurul lui cu dragoste şi grijă. Mimi face acrobaţie, mititica, s-o scoată la socoteală! Alecu seamănă leit cu Mişu şi ca temperament – ca şi el a pornit copilăreşte! […] La Mişucă Jora n-a fost primire – are dreptate – nu e momentul […] Cauza omenirii mi se pare azi ca o minge jucată de puteri ce ne depăşesc. N-am sângele rece, nici esthetismul unor semizei care privesc la spectacol – dar nu mai am nici pasiunea cu care o urmăream acum 2 – 4 ani – chiar şi anul trecut. Am impresia că e sfârşitul pe aproape şi nu mai vedem clar – dar şi că am obosit. şi aşteptarea, şi curiozitatea, până şi teama te obosesc.

21 noiembrie 1956

[…] Evenimente colosale, epocale şi noi trăim înecaţi prosteşte în griji meschine de sume minime! […] Fapta poporului ungur a început eroic şi măreţ – dar sunt crime care întunecă gloria asta. Ura, are măreţie şi abstract – teoretic, poate! Dar când porneşte să dezlănţuie toate patimile şi răzbunările, e subumană. O fi frumos pe scenă şi în versuri dar ca fenomen social seamănă a demenţă. Şi

demenţa lui Orest o gust, dar nu cea cuibărită în minţi şi trupuri adevărate. Nu aduce nimic bun, nimic uman! Bietul popor unguresc şi-a ştirbit din gloria lui colosală prin sălbăticiile săvârşite – ba şi-a compromis şi libertatea pentru câtăva vreme. De unde era pe calea de a fi eliberatorul tuturor. Când te gândeşti cu calm, e o mare, monstruoasă nedreptate în lumea de azi. Cu ce drept să impună unui popor voinţa altora? Şi asta sub flamura libertăţii şi a dreptăţii. Trăim, în fond, ca ins social într-o grozavă tiranie. Nu e salvare decât în evadarea spirituală – nu poţi scăpa de tirania majorităţii, dacă nu gândeşti ca ea, decât ca

Diogene într-un butoi. Sau acceptând soarta fără a crâcni. Sunt din aceia care acceptă profitând. Aceştia nu-mi plac. Dar cei care servesc cinstit pe un stăpân pe care nu-l iubesc pot totuşi aduce mult bine obştesc. Mă indignează oportuniştii care nu au convingeri, nici demnitate. Discuţii teoretice, dragule, şi ungurii se ucid între ei! O.N.U. vorbeşte, dar nu mişcă. Cazul

Ungariei poate ajunge a fi o sinucidere. O fi nobil, unic în istorie – după daci –, dar e un păcat. Apusul nu se ames

80

tecă? Toată lumea e enervată considerând cauza dreptăţii pierdută. Aşa o fi? şi totuşi eu cred într-o minune şi o aştept

— Envers et contre toutl […] Aştept cu încredere să se dovedească iar puterea Providenţei […]

I decembrie 1956

Dragoste, acum eşti poate alături de Mişu Pal! (Paleologu, n.a.) De două zile aveam aprehensiunea că pleacă şi el, în urma accidentului! A trebuit să mai pătimească şi durerea fizică până la urmă! […] în ultimul timp nu mai era Mişu […]

Viaţa se face mai tristă şi fără soare […] fiindcă a plecat şi el

— Sunteţi acolo mai mulţi decât am rămas aci.

4 decembrie 1956

[…] 2 zile foarte grele. Ieri l-am asistat pe Mişu când trecea în cele veşnice. Era frumos şi grav, sever, cum nu l-am văzut niciodată. Un profil de medalie imperială: Foarte mulţi prieteni şi chiar oameni simpli – toţi îndureraţi […] Ultima lui fază, deşi părea că era o decădere, totuşi mi-l făcuse şi mai drag din pricină că ieşise la iveală bunătatea, funciara lui modestie şi căldura inimii…

Îl aprilie 1957

Nimic de semnalat. Ba da – o seară la avocatul Enescu şi

Ofelia, cu Costel, Meg, Alecu, Dan Botta şi fam. Buzdugan – şi alţii – şi fam. – iacă uit numele boieresc – da: Stolojan.

Conversaţie pasionantă susţinută de Costel (Vişinescu, n.a.)

şi Alecu în jurul literaturii franceze. Am stat până la 2 noaptea. Costel îţi seamănă mult – iar Alecu lui Mişu – numai că voi eraţi mai puţin furibunzi şi pătimaşi". (Alice Voinescu.

Jurnal, caiet XXXI)

81

<titlu> „ISPITA DE A EXISTA".

„În anul 1938, CIORAN EMIL a plecat în Franţa, de unde a revenit în România, când la conducerea statului român se aflau legionari. A stat în ţară până după rebeliunea legionară, când a plecat din nou în Franţa şi de unde nici nu s-a mai întors.

Când a plecat în Franţa, după rebeliune, CIORAN EMIL a trecut prin Germania, unde s-a întâlnit pentru ultima dată cu NOICA

CONSTANTIN, care la acea dată se afla în Germania". (Proces-verbal de interogator, învinuit Paleologu Alexandru. 17 septembrie 1959, Bucureşti. Anchetator de securitate U. major

Onea Mircea.)

*

„27 mai 1957

Maricica şi Puff (Maria Musicescu, nepoata lui Alice Voinescu şi Al. Paleologu, n.n.) sunt la Puma, mi-ar fi plăcut să merg şi eu cu ei. […]

6 iunie 1957

Revirimentul religios şi ştiinţific totodată. Perspectiva de împăcare după interviul dat – televizat – de Hruşciov?! în mine înfloare o mare nădejde. Poate s-o milui Dumnezeu de biata omenire. Eu sper ca prin septembrie totul să fie hotărât".

(Alice Voinescu, jurnal, caiet XXXI)

*

Sanda Stolojan Am plecat din ţară cu un document pe care scria „pentru un singur drum". Pe Mariana Parlier am cunoscut-o foarte curând după ce am ajuns în Franţa. Era un gen de romîncă de altă dată, adică o femeie la care nu am găsit trăsătura asta a lumii care a urmat comunismului, nu

cunoştea bănuiala, era sinceră. Aşa era firea ei. Părăsise România dinainte de război şi nu cunoscuse regimul comunist decât din auzite.

S. T. A venit de mai multe ori în ţară, în 1956 şi 1958, de fiecare dată în septembrie.

S. S. A venit să-şi vadă mătuşile şi mama, doamna Bosnief-Paraschivescu, care mai trăia în anii aceia. Părăsise România în anii 25 – 26. La Paris, când noi am cunoscut-o, ea frecventa românii după simpatii, după cunoştinţe, după afinităţi. Invita pe toată lumea, fiindcă era foarte bogată. Se căsătorise cu un avocat, François Parlier, care era un om încântător, inimos, şi care-i adora pe români. Aveau un apartament splendid lângă Champs-Élysées. Unul dintre cele mai frumoase apartamente din Paris. Primeau mult. Erau foarte prieteni cu Mircea Eliade. Cu Dinu Noica erau rude. Ea nu a luat niciodată atitudine politică faţă de românii pe care îi frecventa la Paris, pentru simplul motiv că îi scăpase toată această trăire pe care o avusesem noi, care trăisem după război în iară. Uneori găsea chiar că eram cam intransigenţi. „Păi stai, că e simpatic!" zicea, „De ce să nu-l vezi pe cutare sau pe cutare!?..." Ăsta era genul ei.

S. T. Nu avea dimensiune politică.

S. S. Niciuna. Era foarte frumoasă, înaltă. Semăna, dacă vrei, ca stil de femeie, cu Elvira Popescu, femeia romăncă tipică, înaltă, cu ochii negri, cu un păr blond-şaten, extrem de elegantă, foarte vorbăreaţă şi veselă. Puţin superficială, cum sunt oamenii de lume. Dinu Noica, atunci când venea la Paris, după 65, mergea la ea întotdeauna.

*

„... în luna septembrie 1956, NOICA CONSTANTIN a venit la Bucureşti pentru a se întâlni cu verişoara sa PARLIER MARIANA din Paris, care venise în R.P. Română ca turistă franceză. Cu această ocazie NOICA CONSTANTIN, într-una din zile, a venit la mătuşa mea ADELA CALIGARI din str. Logofăt Luca Stroici nr. 11, unde ştia că iau masa, pentru a mă întâlni. În timp ce a servit o cafea, mi-a spus că a venit în Bucureşti special pentru a se vedea cu PARLIER MARIANA, care îi este verişoara şi pe care nu o văzuse de foarte mult timp... în cele din urmă eu l-am condus până la poarta numitului DAN PARASCHIVESCU – 83

(BOZNIEF), de unde ne-am despărţit, el intrând înăuntru, iar eu plecând acasă. Pe drum, până la domiciliul lui DAN PARAS-CHFVESCU, NOICA CONSTANTIN mi-a spus că cercurile ostile regimului din R.P. Română, cu care MARIANA a venit în contact în Bucureşti, o consideră pe aceasta ca având vederi de stânga.

Aceasta întrucât MARIANA PARUER, în discuţiile avute cu ei, ar fi «elogiat» oarecum regimul democrat popular din R.P. Română. NOICA CONSTANTIN mi-a explicat această comportare a verişoarei sale ca fiind o acţiune «diplomaţi că, a acesteia, întrucât intenţionează să mai vină în R.P. Română şi, comportându-se ostil regimului, nu ar mai primi viza de intrare în ţară... NOICA CONSTANTIN mi-a spus că PARLIER MARIANA ar avea legături cu o serie de fugari români, cu care organizează diverse întâlniri la ea acasă, unde dă mese pentru aceştia. Dintre persoanele pe care NOICA CONSTANTIN le-a numit ca având legături cu PARUER MARIANA şi care participă la aceste mese, reţin pe următorii [...]: CIORAN EMIL, GAFENCU GRIGORE, BRUTUS COST şi ELIADE MIRCEA. în continuare NOICA CONSTANTIN

mi-a spus că PARLIER MARIANA ar avea în FRANŢA o vilă şi că îi ajută pe copiii săi (ai lui NOICA c.) aflaţi în Anglia, precum şi pe DAN PARASCHIVESCU (fratele MARIANEI), căruia îi trimite pachete cu diverse lucruri. Despre faptul că PARLIER MARIANA

I-ar ajuta pe NOICA CONSTANTIN, acesta nu mi-a spus nimic.

Aceasta este discuţia avută cu NOICA CONSTANTIN până în str.

Traian, unde domiciliază PARASCHIVESCU DAN BOSNIEF...

Întrebare: Ce materiale a primit NOICA CONSTANTIN prin;

Intermediul numitei PARLIER MARIANA şi de la cine?

Răspuns: Nu cunosc dacă NOICA CONSTANTIN a primit sau nu vreun material sau altceva din Occident prin intermediul numitei PARLIER MARIANA. Nici NOICA CONSTANTIN nu mi-a spus o asemenea chestiune şi nici alte persoane.

Întrebare: Dar ce a transmis NOICA CONSTANTIN în Occident prin intermediul acestei persoane?

Răspuns: Nici despre vreo transmitere în Occident prin

MARIANA PARLIER şi nici alte persoane nu mi-au vorbit. Astfel că nu am cunoştinţă în această direcţie.

Întrebare: Despre ce date ţi-a vorbit NOICA CONSTANTIN că a transmis în Occident prin intermediul numitei PARLIER MĂRIANA?

84

Răspuns: Niciodată NOICA CONSTANTIN nu mi-a spus că ar fi transmis anumite date în Occident şi, de asemeni, nici pe altă cale nu am aflat acest lucru…

Întrebare: După vizita din septembrie 1956, PARLIER MĂRIANA a mai venit în R.P. Română?

Răspuns: PARLIER MARIANA a mai venit în R.P. Română în septembrie 1958… PARLIER MARIANA l-a vizitat pe NOICA CON-STANTIN la Câmpulung. Întrucât eu nu l-am mai văzut pe

NOICA CONSTANTIN din martie 1958, iar în decembrie 1958 a intervenit arestarea sa, nu cunosc ce a discutat cu PARLI-ER MARIANA sau dacă aceasta i-a adus lui NOICA CONSTANTIN

ceva din Occident. De asemeni, nu cunosc dacă PARLIER MĂRIANA i-a transmis lui CIORAN E. sau altor persoane din Occident ceva materiale din partea lui NOICA CONSTANTIN.

Întrebare: Ce persoane din R.P. Română ce au plecat în diverse ocazii în Franţa au luat legătură acolo cu PARLIER MĂRIANA?

Răspuns: Am auzit, dar nu mai reţin în ce împrejurări şi de la cine, că MIHAI RAIEA, fiind plecat în Franţa, ar fi luat legătura cu PARLIER MARIANA. Nu cunosc însă în ce împrejurări şi în ce scop". (Proces-verbal de interogator, / învinuit Paleologu Alexandru. 21 septembrie 1959? s Anchetator penal de securitate It. major Onea Mircea)

*

„În vara anului 1957, mă aflam într-o zi acasă, împreună cu Marietta Sadova. Ea a fost chemată la telefon, iar după convorbire mi-a spus că Radu Popescu, critic teatral la revista

Contemporanul, i-a cerut un exemplar din Ispita de a exista.

Cum ea nu mai avea niciun exemplar din această carte la data aceea, şi ştiind că eu păstram încă exemplarul pe care mi-l dăduse, mi-a cerut să i-l dau eu pe cel care-l aveam lui

Radu Popescu şi mi-l va restitui în câteva zile. Chiar în acea zi a venit la mine Radu Popescu şi i-am dat exemplarul din Ispita de a exista, spunându-mi că mi-l va restitui în trei zile, dar nu mi l-a restituit nici până în prezent…" (Proces-verbal de interogator. Martor Terianu Nicolae. 31 decembrie 1959. ss

Anchetator penal de securitate indescifrabil – probabil It.

major Nedelcu S.)

85

<titlu>AJUTOR LEGIONAR

Mai mulţi dintre acuzaţi fuseseră, în adolescenţă şi tinereţe, membri sau simpatizanţi ai mişcării legionare. Numele lor:

Arşavir Acterian, Gheorghe Florian, Sandu Lăzărescu, Constantin Noica, Constantin (Dinu) Ranetti, Nicolae Radian.

Gheorghe Răileanu, Marietta Sadova, Aurelian Vlad. Alţii, în aceeaşi perioadă, fuseseră antilegionari: Alex. Paleologu.

Dinu Pillat, Mihai Rădulescu, Nicu Steinhardt, Vladimir

Streinu. Cei mai mulţi dintre foştii legionarii din lot au fost acuzaţi că au participat la rebeliunea din ianuarie 1.941, ori că au scris în presa de extrema dreaptă; şi mai ales că, după

1948, au continuat să se întâlnească, să „activeze", cum spun procesele-verbale, să organizeze ajutor legionar, să răspândească literatura legionară, să refacă cuiburile din care făcuseră parte, sau să alcătuiască altele. Pentru unii, implicarea în politica extremei drepte fusese ca o boală de adolescenţă.

Elevi de liceu, ei făcuseră parte din „Frăţiile de cruce", organizaţii în care intrau majoritatea elevilor. Mai târziu nu au mai avut legături cu mişcarea legionară, ca Dinu Ranetti.

Nicolae Radian. Alţii au continuat să fie activi şi să participe inclusiv la rebeliunea legionară (Sandu Lăzărescu, Gheorghe Florian). Alţii au făcut parte din elita mişcării legionare

(Marietta Sadova, Constantin Noica, Gheorghe Răileanu).

Lor li se adăugau legăturile cu „legionari notorii, fugari în

Occident, ca să scape de pedeapsă", Mircea Eliade, Emil Cioran. Cei aflaţi în ţară erau chemaţi, în 1960, să plătească pentru păcate de tinereţe, pentru care unii plătiseră deja cu perioade de lagăr sau închisoare, ori suferiseră alte pedepse

(epurări, interdicţii). Legionari, antilegionari, indiferenţi politic au fost aglutinaţi în proces. Amprenta de „legionarism".

a fost imprimată tuturor celor din „lot", indiferent de trecu

86

tul lor. Una dintre raţiunile combinării celor două loturi, multă vreme anchetate separat, a fost decizia autorităţilor de a da o tentă legionară procesului, în jurul lui Constantin

Noica (fost legionar), la Câmpulung, nu se aflau legionari, în jurul lui Dinu Pillat (fără trecut legionar), se aflau câţiva.

Argumentul politic „antifascist" era puternic într-o lume în care un întreg război fusese dus şi câştigat de Aliaţi împotriva nazismului. A arăta că nişte persoane sunt implicate în activităţi de tip fascist însemna a preveni reacţii din partea

— Occidentului (presă, oameni politici, militanţi pentru drepturile civile), sau a unor disidenţi avânt la lettre, ori a bisericii. Platforma pe care s-a plasat regimul, de proces antilegionar (deci antifascist, copie derizorie a procesului de in

Nürnberg), îl ferea de astfel de reacţii. 5-n indus ideea că nu era un proces îndreptat împotriva unor intelectuali neînregimentaţi, care aveau alte idei decât ideologia oficială, le răspândeau, continuau să scrie şi se bucurau de autoritate. Nu.

Era vorba de un proces menit să pedepsească ceea ce omenirea condamnase în anii '40, prin victoria militară, prin denazificare, prin procesele care au urmat. Era un proces care împiedica resurecţia fascismului şi nu unul împotriva libertăţilor omului. Acest cocktail sui-generis, alcătuit din foşti legionari şi persoane care nu avuseseră nimic de a face cu legionarii, trebuia să arate că numai „nişte elemente contrarevoluţionare", cu un trecut politic dubios, puteau să se întâlnească pentru a purta discuţii duşmănoase la adresa regimului. Aceste „discuţii" erau nişte „întâlniri clandestine", în care se organizau comploturi împotriva „ordinii sociale".

Dacă luai apărarea celor de pe banca acuraţilor treceai drept un reacţionar, însemna că te opuneai progresului omenirii şi nu erai, de fapt, decât un fascist care agita fantomele trecutului în dorinţa de revanşă. Acest tip de argumente a intimidat intelectualii din Occident până la mijlocul anilor '70. Celor din ţară le-a furnizat destule raţiuni (pe lângă teama de represalii) de a nu se solidariza.

*

„În urma asasinării numitului CORNELIU CODREANU, mi-am afirmat simpatia faţă de organizaţia legionară şi hotărârea de a-i sprijini în activitatea lor până la venirea la putere [...]

87

La data de 6 septembrie 1940 (când ia fiinţă statul naţional-legionar condus de generalul Ion Antonescu şi Horia

Sima, n.a.), la cererea numitului MIHAIL MANOILESCU, am început să colaborez la ziarul legionar Buna-Vestire, scriind câteva articole. Colaborarea mea a încetat după câteva săptămâni, întrucât am plecat în Germania ca referent la Institutul Român din Berlin, iar pe de altă parte nu mai înţelegeam să mai dau sprijinul meu organizaţiei legionare, în Germania am stat până în luna mai 1941, cu o întrerupere de câteva zile în luna decembrie 1940, când am venit în ţară spre a-mi lua soţia…"

*

Grija lui C. Noica de a stabili cu minuţie cronologia are două raţiuni: să stabilească faptul că s-a dezangajat de Garda de fier odată cu asasinarea lui Nicolae Iorga, Virgil Madgearu

(decembrie 1940), şi că nu a participat la rebeliunea legionară (21 – 22 ianuarie 1941).

*

„Nu ţi-e îngăduit să te îndoieşti. Crede în învierea României legendare […] decenii întregi, înaintaşii noştri nu s-au gândit ca la un ideal, decât la întregire. Tot ce au avut mai bun în ei… se închinase idealului acestuia. Au putut vedea dincolo de el? […] Ce obosită trebuie să fi fost România împlinirii geografice! […] Păcatul – dar nu destinul – românesc a fost ca, credeam, împlinirea noastră ca fiinţă geografică va aduce de la sine o împlinire ca fiinţă spirituală […] Ce ştia prima

României? Aceea ce învăţase de la istorie sub teascul căreia stătuse să fie înţeleaptă?… căci există şi o moarte a neamurilor prin înţelepciune […] îmi aduceţi înaintea ochilor aceeaşi şi aceeaşi România istorică. O cunoaştem, o respectăm şi o iubim ca oricare din apologeţii ei, dar ea nu ne mai însufleţeşte. Nu ne mai învaţă… Noi, aceşti tineri, n-o vedem în istorie. O vedem în legendă. Crede în învierea României legendare". (Constantin Noica, „Crede", Buna-Vestire, 8 septembrie

1940)

„Legiunea n-a voit să facă o altă România. Ea a voit să fie altă România. Cine nu simte aceasta nu înţelege nici de ce a murit Moţa şi nici de ce dăruirea cea mare a Căpitanului era unul din felurile sale de-a biruiţi de a face neamul românesc

88

să biruiască […] Legiunea a înţeles să facă altă ţară, prin

desăvârşirea tipului de om dinăuntrul ei […] înţelegeţi tot miracolul acesta al unui tip de român care, prin simpla sa prezenţă, să fie înfăptuitor şi biruitor? Aşa l-a visat Căpitanul de totdeauna al mişcării legionare şi aşa îl vrea şi conducătorul ei de azi, drept un tip de român pur, încât actul lui de prezenţă să oblige materia să i se supună…" (Constantin Noica, „înfricoşători de buni", Buna-Vestire, 10 sept. 1940)

„Legiunea nu participă la drama românească, ea este în drama românească. Aşa a fost întotdeauna… Legiunea n-a fost contemporană cu restul României. Nici astăzi nu este aşa.

Într-o vreme când toată lumea trăia în beatitudine, legiunea suferea. Ea e singura care a înţeles că nu s-a sfârşit nimic odată cu întregirea. Că trebuie să vină împlinirea românească.

Şi că pentru o asemenea împlinire neamul nostru trebuie să treacă prin noi crize. Legiunea singură a fost în permanentă criză şi suferinţă […] Citiţi ce scria Căpitanul prin anii dinainte de 1927: «Ce tragedie înfiorătoare să rezişti zece veacuri contra tuturor împilărilor şi să mori de foame şi de mizerie în

România mare, pe care tu ai aşteptat-o timp de un mileniu.»

[…] Citiţi şi întrebaţi-vă dacă aţi fost contemporan cu legionarii […] iar astăzi, când… se întreabă cum de pot unii fraţi de ai săi striga «trăiască legiunea» în loc să strige «Trăiască România Mare» – i-am putea lesne răspunde pentru că primul strigăt înseamnă cel de-al doilea plus ceva". (Constantin Noica.

„Nu suntem contemporani", Buna-Vestire, 20 septembrie 1940)

„… Veac de libertăţi prea multe […] Propriu-zis n-am nimic cu democraţia, dar nu înţeleg bine care e sensul de a pune toată lumea să vorbească… Multiplică eroarea, atâta tot.

În loc să guverneze o singură eroare, guvernează un haos de erori. Pentru atâta lucru nu era nevoie de aşa mulţi morţi şi aşa multă proză […] Să facem istorie deliberat, nu?… Dar cum nu vă daţi seama oameni care votaţi pentru adevăr, oameni care decideţi pentru o doctrină, că hotărârea voastră cade prea târziu […] şi vă întreb ceva: dar dacă mâine va fi război? Dacă istoria va fi, iar noi vom fi alături?" (Constantin

Noica, „Să tăcem", Axa, fără dată specificată)

„Într-adevăr, ce înseamnă biruinţa?… Citesc cuvintele din închisoare ale lui Ion Bănea către legionari «Va veni vremea când nu va

fi armă cu care să nu fi fost izbiţi legionarii. Arunci mişcarea va fi biruitoare»… Puiu Gărceanu, când a aflat, în

89

lagăr fiind, de uciderea Căpitanului, a îngenuncheat, s-a recules, şi după aceea a spus camarazilor săi «Căpitanul a biruit», îmi stăruiesc în auz cuvintele rostite acum câteva luni numai de unul dintre cei mai puri legionari aflaţi în viaţă:

«Dacă toţi comandanţii legionari ar fi fost în libertate şi un singur muncitor s-ar afla în închisoare, legiunea ar fi acolo unde e acesta.» Nu Corneliu Codreanu sau Moţa spun lucrurile acestea. Ci acei care au înţeles şi au murit cu bucurie pentru ei. Pentru biruinţă prin ei. Prin urmare, ce înseamnă biruinţă? Dacă biruinţa înseamnă lumină, nu poate Legiunea birui cu adevărat? Căci ea a adus lumii româneşti înţelesul întunericului. De aceea suntem, rând pe rând, vrăjiţi de ea şi nu putem scăpa de obsesia ei: pentru că a adus peste noi înţelesul adânc al suferinţei şi al întunericului. Cum poate ea birui?

Legiunea luptă, suferă şi învie. De treisprezece ani, Legiunea luptă, suferă şi învie. Biruinţa nu e pentru ea. Când va veni, nu va veni pentru ea. E pentru neamul acesta românesc, care n-a biruit, singur, încă". (Constantin Noica, Vremea, data nespecificată)

„Legiunea surprinde. Prevestitorii de rele – politicieni, oameni de afaceri, înţelepţii sau înstrăinaţii pur şi simplu – vesteau parcă, un alt soi de început. Oamenii cumsecade, dar nădăjduind în gesturi teatrale din partea Legiunii, ne vesteau şi ei un început. Şi unii, şi alţii se pot mira, astăzi.

Căpitanul surprindea. A fost una dintre cele mai mari victorii asupra adversarilor săi… de a face exact lucrul la care nu se aşteptau. Cum ar fi crezut că, după alegerile din 1937.

Legiunea nu va da lupta? Căpitanul n-a grăbit-o. Simţea, poate, că în România aceasta care înţelege cu întârziere, lumea păstrează un rest de încredere în ceilalţi şi o rezervă faţă de Legiune. A trebuit ca ceilalţi, cu Rege cu tot, să le arate până la capăt ce pot şi ce nu pot. A trebuit ca Legiunea să le arate că poate îndura totul. […] dacă lumea românească ar cunoaşte mai bine mişcarea legionară, dacă ar citi cărţile căpeteniilor, circulările din trecut şi mai ales acea extraordinară

Cărticica Şefului de Cuib, ar înţelege mai mult din ce se întâmplă […] Unde a reuşit (Legiunea, n.a.) până acum? în crearea altui tip de

om. [...] dar, oricât de fierbinte ar fi gândul conducătorului de a vedea toată România legionarizată, aceasta nu se poate întâmpla de la o zi la alta. Iar pentru că înăuntrul

Legiunii educaţia s-a făcut prin elite, lumea românească un

90

mează a fi şi ea transformată prin influenţa elitelor legionare existente sau în curs de constituire înăuntrul ei. Şi mă gândesc la acea, fără seamăn în viaţa noastră publică, scoală de elite, care trebuie să fie şi probabil va fi «Corpul Moţa Marin». Elitele care urmează a se ridica înăuntrul ei vor trebui să fie atât de pure, încât Căpitanul a ordonat ca numărul membrilor să nu treacă de 10.000. «Să trăieşti după tipul de viaţă şi să mori după tipul de moarte al lui Moţa.» Cum ar putea fi mai mult de zece mii de oameni din aceştia? Dar ştiţi ceva? Să visăm că lucrul e cu putinţă. Să lucrăm, fiecare dintre noi, ca şi cum lucrul ar fi cu putinţă. Şi să ne închipuim al zece mii unulea, într-o ţară unde Cel mai bun dintre noi a nădăjduit să numere doar zece mii". (Constantin Noica, „10 001", Buna-Vestire.

20 septembrie 1940)

*

Fotocopii ale acestor articole, plus altele („Anul 1, ziua întâi". „Limpeziri pentru o Românie legionară"), se află în dosarele (vol. 5) trimise de Direcţia anchete penale Tribunalului militar pentru a servi drept corp delict. Se mai află printre probe fotocopii ale unor texte de Arşavir Acterian şi Marietta Sadova. Ca şi câte un exemplar din publicaţia scoasă de

Sandii Lăzărescu şi Glieorghe Florian, Perspective, în 1941, şi Adsum, scoasă de Constantin Noica în vara anului 1940.

*

„... în luna mai 1941, m-am reîntors în ţară... înainte de a pleca din Berlin, am primit la Institut vizita fostului meu coleg de facultate, legionarul CRIŞU AXENTE, fugit din tară [...]

Ieşind împreună, l-am condus la sediul grupului de legionari fugiţi, unde am întâlnit pe (...) legionarul HORIA SIMA [...] Pe

HORIA SIMA îl mai întâlnisem o singură dată, în luna august

1940... [...] După nume, legionarul HORIA SIMA m-a recunoscut şi mi-a spus că «lupta noastră e aici», adică în Germania.

Am folosit acest prilej şi i-am spus lui HORIA SIMA că nu mai

sunt solidar cu organizaţia legionară şi că mă întorc în ţară spre a-mi continua activitatea culturală [...] Legionarul

CRrşu AXENTE m-a rugat să transmit cele spuse de el numitului CHIRNOAGĂ, în acel timp profesor la Politehnică, fapt pe care l-am şi făcut. Declar că acesta a fost ultimul serviciu pe care l-am adus organizaţiei legionare [...]

91

Considerându-mă vinovat pentru activitatea mea din trecut în favoarea organizaţiei legionare şi pentru ideologia mea generală, în luna iunie sau iulie 1946, am făcut un autodenunţ

Tribunalului poporului, însă hârtia, autodenunţul, a ajuns la direcţia presei fără a se lua măsuri împotriva mea". (Proces-verbal de interogatoriu. 15 decembrie 1958 – oraşul Piteşti

— Anchetator penal de securitate It. major ss Micuţelu Constantin, ss Noica Constantin).

*

S. T. În anchetă şi apoi la proces, s-a vorbit de „ajutor legionar". Sergiu Al-George i-a dat 300 de lei şi a colectat de la alte persoane bani pentru Noica.

Dorina Al-George Noica ne-a dat manuscrisul Anti-Goethe şi Povestiri din Hegel. De vreme ce era vorba despre Goethe şi Hegel, nici prin cap nu putea să-ţi treacă faptul că pot să fie acte incriminatorii.

S. T. Nu erau despre Stalin, Lemn sau Dej.

D. A.G. Erau nişte scriitori germani din secolul trecut, discuţii filosofice în care numai Dinu şi Sergiu se puteau descurca. Eu mai puţin. Eram însă nişte oameni normali. Aşa că am acceptat cu destulă inocenţă. Când ne-a dat manuscrisele, a avut fermitatea de caracter de a sprme că el nu are mijloace de existenţă, că face filosofie într-o epocă ca asta şi că acest lucru nu-i aduce niciun ajutor bănesc şi dacă cei care-l cifesc i-ar oferi un asemenea ajutor, nu ar fi decât binevenit. Argumentul era cât se poate de valabil. Că a fost considerat ajutor legionar nu am aflat decât după ce procesul s-a deschis. Era o prestaţie bănească către un prieten. Nu-i putea trece nimănui prin minte că asta putea să ajungă cap de acuzare.

*

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
SERVICIUL «C»

Data 5-VI-1963

liat.

Nota Extras din materialele existente în dosarele din arhiva serviciului «C»

Numele SADOVA ACTERIAN Prenumele MARIETTA

născut… fiul lui… de profesie… domiciliat…

92

Dos. fond op. 53 172 Voi. 391 fila 122

Într-o notă întocmită de S.S.I. la 21 oct. 1942 se arată că artista Marietta Sadova Acterian a primit misiunea din partea conducerii legionare clandestine de a colecta sume de bani de la cetăţenele legionare în vederea bătăliei ajutorului legionar.

Într-o notă de legionari fanatici care ar fi jurat să se răzbune pe Antonescu – nu se precizează de cine e făcută şi la ce dată – apare şi Marietta Sadova, soţia lui Acterian Haig – directorul Teatrului Naţional, ca o agitatoare însemnată.

ss maior T. Moise

*

„În anul 1955, aşa cum am mai declarat anterior, Noica Constantin a venit la domiciliul meu cu câteva scrieri personale în manuscris, intitulate Lisis, Anti-Goethe şi încă una al cărei titlu nu-l mai reţin. Cu această ocazie Noica Constantin mi-a cerut să-i citesc şi eu aceste scrieri, după care să le difuzez în rândul unor persoane, de la care în schimbul citirii să le iau o taxă de 5 lei de persoană şi scriere citită, drept ajutor pentru el. Eu am acceptat această chestiune şi astfel că scrierile sale au rămas la subsemnatul… Toate aceste scrieri eu le-am difuzat în rândul unor persoane… de la care apoi am strânsajutor pentru Constantin Noica". (Proces-verbal de interogator. 3 octombrie 1959, Arşavir Acterian, ss. Anchetator penal de securitate It. major Onea Mircea, p. 161)

*

S. T. Când l-aţi cunoscut pe Noica?

Arşavir Acterian Eram prieteni vechi. La un moment dat, el a venit la mine, aici în casa asta, auzise că eu câştig bani, ocupându-mă cu cărţile, aveam un anticariat. El era la Câmpulung, unde nu prea avea ce mânca, acolo nu prea erau oameni care să-l ajute, în Bucureşti ţinea nişte conferinţe la nişte cucoane, dar asta nu era suficient. M-am

pomenit cu el aici într-o duminică.

S. T. Cum aţi aranjat cu el ca să-i daţi bani?

A. A. M-a trimis la nevastă-sa să aleg cărţi, să iau câte vreau, echivalentul banilor pe care mi i-a cerut.

*

„În afară de familia legionarului TASE, pe care am ajutat-o până în anul 1956, am mai dat ajutor pentru legionarul ACTE

93

RIAN ARŞAVIR. Pe acesta l-am ajutat în perioada anilor

1949 – 1954, când se afla arestat pentru activitatea sa legionară şi condamnat. Astfel, în timp ce ACTERIAN ARŞAVIR se afla condamnat la Canal, subsemnata contribuiam la ajutorarea sa, prin intermediul surorii sale JENI ACTERIAN. Aceasta făcea colete pe care le ducea legionarului ACTERIAN ARŞAVIR. După eliberarea acestui legionar din închisoare, am continuat să o ajut pe sora acestuia până în momentul când a decedat, adică în anul 1958. De atunci nu l-am mai ajutat sub nicio formă [...]

În perioada anilor 1949 – 1954, s-a mai aflat arestat şi legionarul ŢUTEA PETRE, care, în perioada anilor 1941 – 1942, m-a sprijinit în activitatea mea de colectare a ajutorului legionar, aşa cum am declarat anterior. Astfel, prin intermediul verişoarei lui (al cărei nume nu-l reţin), l-am ajutat tot timpul.

După ce a fost eliberat din închisoare, am continuat să-l ajut direct şi am avut întâlniri cu el până în momentul arestării sale. ŢUTEA PETRE, în iarna 1957 – 1958, fiind arestat, am continuat să-l ajut tot prin intermediul verişoarei sale: astfel am dat bani pentru procesul lui cât şi pentru un colet ce i s-a trimis". (Proces-verbal de interogator, învinuit Acterian Sadova

Maria. 9 noiembrie 1959, Bucureşti. Interogatoriul a început la ora 7,00. S-a terminat la ora 15,00. ss. Anchetator penal de securitate căpitan Onea Mircea, vol. 3, pp. 134 – 135).

*

„Dintre aceste persoane am cunoştinţă de STRELISKER BEA-TRJCE, ce mi-a comunicat că pentru citirea unui exemplar s-a fixat o sumă de 25 de lei, ce urma să fie dată de persoana care va citi exemplarul. Aceşti bani, o dată colectaţi, STRELISKER

BEATRICE îi preda lui NOICA CONSTANTIN. Personal i-am dat

lui

STRELISKER BEATRICE suma de 25 de lei şi la el i-am cerut lui

NOIMAN MANOLE să dea lui BEATRICE 25 de lei pentru exemplarul pe care eu i l-am difuzat". (Proces-verbal de interogator, învinuit Steinhardt Nicu Aurelian. 8 ianuarie 1960. ss

Anchetator penal de securitate It. major Onea Mircea)

*

„Lui Noica i-am trimis în două rate 175 de lei ce ar fi trebuit să reprezinte cotele ce urma să le strâng de la cei amatori să citească lucrarea lui Povestiri din Hegel. Nu i-am strâns de la nimeni aceşti bani.

94

Cu Al-George Sergiu am avut o discuţie la Şosea când

Noica Ctin a prezentat lucrarea Povestiri din Hegel, atunci s-a hotărât să strâng banii de la amatori. Aceasta era în vara anului 1955, când era de faţă şi Remus Niculescu". (Dosar nr.

201/1960. Şedinţa publică din 24.02.1960. Interogator inculpat Enescu Theodor)

*

„I-am trimis în total lui Noica 300 de lei în toamna anului

1956, dar nu i-am strâns banii de la amatori, ci i-am pus de la mine să scap de o obligaţie ce mi-o luasem". (Dosar nr.

201/1960. Şedinţa publică de la 25.02.1960. Interogator inculpat Niculescu Remus)

*

„... uneori cumpăram diverse cărţi ce mă interesau. Printre aceste cărţi, în iarna anului 1957 – 1958, ARŞAVIR ACTERIAN

mi-a dat două scrieri bătute la maşina de scris, intitulate Anti-Goethe, şi una era o interpretare a unei lucrări de a lui Platon, nu mai reţin titlul. Despre aceste scrieri mi-a spus că sunt ale lui NOICA CONST. şi că în schimbul citirii lor va trebui să plătesc prin Arşavir lui Noica C. câte 5 lei de săptămână pentru timpul cât le voi ţine asupra mea; socotind 5 lei pentru fiecare săptămână.

Am citit fugitiv aceste scrieri şi nu în întregime, deoarece erau foarte greoi redactate şi nu înţelegeam nimic, după care le-am restituit lui ACTERIAN ARŞAVIR împreună cu suma de 20

de lei, spunându-i totodată că nu am «prea înţeles» ce vrea să

arate NOICA CONST. în această scriere". (Proces-verbal de interogatoriu. Martor Slăvescu Micaela. 30 dec. 1959. Anchetator penal de securitate ss indescrifrabil)

*

„Nu recunosc învinuirea care mi se aduce în ordonanţă precum că aş fi fost înscris în organizaţia legionară şi că după anul 1944 am continuat să desfăşor activitate legionară. În legătură cu această învinuire declar următoarele: Eu nu am fost înscris în organizaţia legionară niciodată, dar recunosc că am desfăşurat activitate legionară şi deci pentru această organizaţie legionară în măsura în care am declarat-o în conţinu

95

tul prezentului proces-verbal de interogatoriu. După 1944, eu am luat legătură cu o serie de legionari ca: ACTERIAN ARŞAVIR.

LÂZÂRESCU SANDU, RADIAN, SADOVA Maria şi RĂILEANU, aflaţi în ţară şi cu CIORAN EMI şi ELIADE MIRCEA, fugiţi în Occident, dar nu cu scopul de a desfăşura activitate legionară. […]

De asemenea, nu recunosc că banii ce au fost colectaţi pentru subsemnatul ar fi constituit un ajutor legionar. Aceşti bani îi consideram eu ca o remuneraţie din partea acelora ce-mi citeau scrierile difuzate de cei însărcinaţi de subsemnatul cu această activitate". (Proces-verbal de interogator, învinuit Noica Constantin. 18 decembrie 1959. Anchetator penal de securitate căpitan Onea Mircea)

„Căpitane.

Nu fi trist!

Garda merge înainte

Prin partidul comunist!"

Păstorel Teodoreanu

96

<titlu>Un SCHIMB DE SCRISORI

Eşti un pitecantrop, d-le Cioran, un hotentot tatuat cu formule universitare… un Tarzan existenţialist… eşti un Don Juan pentru bucătării şi bucătărese…

Radu Popescu

Al. Paleologu S-a întâmplat că în 57 nu mai eram prea atenţi. Apăruse Lettre a un a-mi lointain a lui Cioran în La Nouvelle Revue Française. Am fost la Academie eu şi Paul Dimitriu

— Nu ştiu dacă împreună sau separat – şi am copiat textul din N.R.F. Scrisoare către un prieten de departe şi l-am răspândit.

Aceasta a dus la principalele piese de acuzare împotriva mea; a lui Paul Dimitriu nu, pentru că el fusese condamnat în procesul liberalilor. Eu împreună cu Beatrice Strelisker, Theodor

Enescu am fost acuzaţi mai târziu de ajutor legionar, de instigare la acţiune duşmănoasă, de a fi multiplicat şi răspândit textul lui Cioran.

S. T. I-aţi dat-o lui Noica?

A. P. Nu. Noica a primit-o independent de noi. Noi am multiplicat-o.

*

Lettre a un a-mi lointain.

„Din acea ţară care a fost a noastră şi care nu mai este a nimănui, stărui, după ani de tăcere, să-ţi dau amănunte despre preocupările mele cât şi despre lumea «minunată» în

<notă>

— Textul este reluat în volumul Histoire et utopie sub alt titlu: Despre două tipuri de societate. Folosesc aici traducerea lui Emanoil Marcu din volumul

Emil Cioran Istorie şi utopie, Editura Humanitas, 1992.

</notă>

97

care, îmi spui, am norocul să trăiesc şi să umblu în voie. Ţi-aş putea răspunde că sunt un om lipsit de preocupări şi că această lume nu este minunată [...] Mai norocos decât mine, te-ai resemnat cu ţarina noastră natală şi aveai, în plus, puterea de-a suporta orice regim, inclusiv pe cele mai intolerante. Nu că ţi-ar lipsi nostalgia fanteziei şi a dezordinii, dar nu cunosc vreun spirit mai refractar la superstiţiile «democraţiei». A

fost o vreme, e drept, când le detestam la fel de mult ca tine, dacă nu chiar mai mult. [...] Ca pe o ruşine a Speciei, simbol al unei omeniri vlăguite, fără pasiuni şi convingeri, lipsită de viitor, mărginită în toate cele, incapabilă să se înalţe la absolut... – astfel priveam regimul parlamentar, în schimb sistemele ce voiau să-l elimine spre a-i lua locul îmi păreau admirabile, fără excepţie. [...] Prin ce frământări şi cum am izbutit să mă eliberez de atâtea patimi n-am să-ţi spun, căci ar

dura prea mult; [...] a contribuit în mare măsură un fenomen mai natural şi mai întristător, vârsta... (...) înţelepciunea mă ispitea: eram oare un om sfârşit? Asta şi trebuie să fii pentru a fi sincer un democrat. Spre marea mea fericire, mi-am dat seama că nu ajunsesem chiar până acolo, că mai păstram rămăşiţe de fanatism, resturi de tinereţe şi nu făceam nicio concesie în privinţa noilor mele principii, eram un liberal intolerant. Aşa sunt şi acum. [...]

Astfel, la întrebarea: «Stărui în prejudecăţile mele contra micii noastre vecine de la Vest? Nutreşti faţă de ea aceleaşi resentimente?» nu ştiu ce răspuns să îţi dau;... Asta din cauză că nu avem aceeaşi experienţă în privinţa Ungariei. [...] Cine se revoltă, cine se răzvrăteşte? Arareori sclavul, ci aproape totdeauna asupritorul devenit sclav. Ungurii sunt excelenţi cunoscători ai tiraniei, pentru că au practicat-o cu o competenţă inegalabilă: ar putea depune mărturie minorităţile fostei Monarhii. Iar pentru că ştiuseră, în trecutul lor istoric, să facă pe stăpânii atât de bine, ei erau, în epoca noastră, mai puţin dispuşi decât oricare altă naţiune a Europei centrale să suporte sclavia; şi de vreme ce-avuseseră gustul poruncii, cum să nu-l aibă pe al libertăţii? Trăgându-şi forţa din tradiţia lor de persecutori, cunoscători ai mecanismului împilării şi intoleranţei, s-au ridicat împotriva unui regim nu mult diferit de cel rezervat de ei înşişi altor popoare. Ci noi, dragă prietene, neavând şansa de a fi opresori, nu puteam avea nici pe aceea de-a fi răzvrătiţi. Lipsiţi de această îndoită fericire, noi

98

ne purtăm cum se cuvine lanţurile, şi-ar fi nedrept de as nega virtuţile cumpătării, nobleţea servituţii noastre, recunoscând totodată că excesul de modestie ne împinge spre extreme neliniştitoare şi atâta înţelepciune întrece măsura într-atât, că uneori mă descurajează. Invidiez, îţi mărturisesc, aroganţa vecinilor noştri, îi pizmuiesc până şi pentru limba lor [...] Ar trebui să răposăm pe ungureşte – iar dacă nu, să renunţăm a muri.

[...] ei (ungurii, n.a.) nu puteau rata misiunea ce le revenea în lumea modernă: aceea de a reabilita şovinismul, împănându-l cu destul fast şi suficientă fatalitate... Sunt cu atât mai înclinat să le recunosc meritele, cu cât prin ei mi-a fost dat să îndur cea mai cumplită umilinţă: aceea de-a te naşte slugă; tot lor le datorez acele «chinuri ale

ruşinii», cel mai greu de îndurat dintre toate, după spusele unui moralist.

Oare n-ai cunoscut la rându-ţi voluptatea ce ţi-o oferă efortul de-a fi obiectiv cu cei care te-au terfelit, te-au spurcat şi lovit, mai ales când le împărtăşeşti în taină viciile şi nimicnicia? N-aş vrea să deduci de-aici că râvnesc să fiu înălţat la rangul de maghiar.

[...] Atitudinea ta părtinitoare faţă de popoarele Occidentului, ale căror defecte nu le distingi prea clar, este efectul distanţei: eroare de optică sau nostalgie a inaccesibilului. Nu distingi mai bine nici lacunele societăţii burgheze, ba chiar te suspectez că o priveşti cu o anume complezenţă. Faptul că – privitor îndepărtat – ai asupra ei o viziune fantasmagorică e cât se poate de firesc; cum însă eu o cunosc îndeaproape este de datoria mea să risipesc iluziile pe care ţi le-ar putea întreţine, [...] E prea puţin spus că nedreptăţile abundă în această societate: e chiar chintesenţa nedreptăţii. De bunurile pe care le etalează, de opulenţa cu care se împăunează – delicii şi belşug de suprafaţă – se bucură doar trântorii, profitorii, experţii în mârşăvie, ticăloşii mai mari sau mai mici. Sub luciul aparent se ascunde o lume a dezolării, de ale cărei detalii am să te cruţ. Cum să explici altfel decât printr-un miracol faptul că nu se spulberă sub ochii noştri ori că nimeni n-o aruncă în aer pe loc?

«A noastră nu-i deloc grozavă. Ba dimpotrivă» îmi vei obiecta. Sunt de acord: Asta-i problema, într-adevăr. Ne găsim în faţa a doua tipuri de societate inacceptabile. Şi ceea ce e grav e că abuzurile societăţii voastre permit acesteilalte să le

99

continue pe ale sale şi să răspundă destul de eficient, cu grozăviile ei, la cele ce se practică la voi. Marea învinuire ce se poate aduce regimului vostru e că a ruinat utopia, principiu de regenerare a instituţiilor şi popoarelor. Burghezia a priceput ce foloase poate trage de aici, împotriva adversarilor statu-quo-ului; miracolul ce o salvează, ce o fereşte de o nimicire imediată e tocmai eşecul celeilalte părţi, spectacolul unei mari idei desfigurate. [...] Cine putea să ghicească, în veacul trecut, că noua societate – prin viciile şi nedreptăţile ei – avea să-i permită celei vechi să supravieţuiască şi chiar să se consolideze, că posibilul, devenit realitate, avea s-alerge-n ajutorul vechiului?

Suntem cu toţii, aici ca şi acolo, ajunşi la un punct mort, departe

de acea naivitate în care se plăsmuiesc visele de viitor. Până la urmă, viaţa lipsită de utopie devine – pentru cei mai mulţi, dacă nu pentru toţi – sufocantă; lumea are nevoie de un nou delir, altfel e condamnată la fosilizare. E singura evidenţă ce se degajă din analiza prezentului. Deocamdată situaţia noastră, a celor de aici, rămâne destul de ciudată. Imaginează-ţi o societate copleşită de îndoieli, unde, cu excepţia câtorva rătăciţi, nimeni nu crede pe deplin în nimic, unde, neatinşi de superstiţii şi de certitudini, toţi invocă libertatea, dar nimeni nu respectă forma de guvernământ care o apără şi întrupează: idealuri fără conţinut sau, cu o vorbă la fel de găunoasă, mituri fără substanţă. Voi sunteţi dezamăgiţi de promisiuni ce nu puteau ti ţinute – noi – de promisiuni ce nici măcar n-au fost făcute.

Suntem, cel puţin, conştienţi de avantajul oferit inteligenţei de un regim care, pentru moment, o lasă-n voia ei, fără s-o supună rigorilor nici unui imperativ. Burghezul nu crede în nimic, e cert; dar tocmai în asta constă, dacă pot spune aşa, partea pozitivă a neantului său, căci libertatea nu poate să se manifeste decât în absenţa credinţelor, axiomelor, şi numai acolo unde legile nu au mai multă autoritate decât o simplă ipoteză.

[...] Diferenţa dintre regimuri nu-i chiar atât de importantă pe cât pare; pe voi vă silesc să fiţi singuri, noi suntem singuri de bunăvoie. Să fie-atât de mare distanţa dintre infern şi un rai deprimant? Toate societăţile sunt rele; dar recunosc că există gradaţii, şi dacă am ales-o pe aceasta e pentru că ştiu să fac deosebirea între nuanţele răului.

100

Libertatea, îţi spuneam, are nevoie numaidecât, ca să se manifeste, de vid; [...] societatea liberală, eliminând «misterul», «absolutul», «ordinea» şi nemaiavând o metafizică adevărată (cum n-are nicio poliţie adevărata), îl lasă pe om cu el însuşi, înstrăinându-l totodată de fiinţa sa, de propriile lui adâncimi. Este o societate lipsită de rădăcini, prin esenţă superficială. [...] Libertăţile înfloresc doar într-un corp social bolnav: toleranţă şi neputinţă sunt sinonime. [...] Dacă Occidentul nu e iremediabil bolnav, va trebui să-şi regândească ideile care i-au fost furate şi aplicate – în mod denaturat – prin alte părţi; este, adică, datoria lui, dacă mai vrea să se afirme printr-o revenire sau printr-un rest de onoare, să-şi regăsească utopiile pe care, de dragul confortului, le-a cedat altora, trădindu-şi astfel geniul şi

misiunea. Deşi era datoria lui să pună comunismul în practică, să-l adapteze la tradiţiile sale, să-l umanizeze, să-l liberalizeze şi apoi să-l propună omenirii, el a cedat Orientului avantajul de a realiza irealizabilul, de a stoarce putere şi prestigiu din cea mai generoasă iluzie modernă. În bătălia ideologiilor, Occidentul s-a arătat timorat, inofensiv… Părăsind realitatea pentru idee şi ideea pentru ideologie, omul a lunecat spre un univers derivat, către o lume de subproduse, unde ficţiunea dobândeşte virtuţile unui dat primordial. Această alunecare a fructului tuturor evoluţiilor şi ereziilor Occidentului, şi totuşi Occidentul refuză misiunea sa istorică, nici nu a dus până la capăt răsturnările pe care le pornise. Dezmoştenindu-se în folosul duşmanilor săi, riscă să-şi compromită finişul şi să rateze o ocazie supremă. După ce că i-a trădat pe toţi înaintaşii, pe toţi schismaticii care l-au pregătit şi format, de la Luther până la

Marx, el îşi imaginează, pe deasupra, că va veni cineva din afară să-i facă revoluţia, să-i redea utopiile şi visurile. O să priceapă oare, într-un sfârşit, că nu poate avea destin şi rol politic decât regăsind în el însuşi fostele-i visuri şi utopii, precum şi amăgirile orgoliului de altă dată? […] Ca bun liberal, nu vreau să împing indignarea mai departe… Voiam doar să-ţi semnalez că lumea aceasta, care nu-i deloc minunată, ar putea eventual să devină astfel, dacă ar consimţi nu să se nimicească (şi are pentru asta grozave înclinaţii), ci să-şi lichideze deşeurile, impunându-şi misiuni imposibile, opuse acestui cumplit bun-simţ, care-o schimonoseşte şi o pierde.

101

Sentimentele pe care mi le inspiră nu-s mai puţin amestecate decât acelea pe care le încerc pentru propria-mi ţară, pentru Ungaria ori pentru marea noastră vecină, a cărei inoportună vecinătate eşti mai în măsură decât mine s-o judeci.

Părerea mea despre aceasta din urmă e excesivă, în bine şi în rău: destinul ei îmi sugerează gânduri pe care aproape că nu le pot formula fără să cad în neverosimil. Nu încerc să-ţi schimb părerera despre ea, vreau să ştii ce reprezintă pentru mine şi ce loc ocupă în obsesiile mele. […] Ţarii ei, cu aer de zeităţi tarate, uriaşi ispitiţi de sfinţenie şi de crimă, prăbuşiţi în rugăciune şi spaime, erau, ca şi tiranii recenţi ce i-au înlocuit, mai aproape de vitalitatea geologică decât de anemia umană, despoţi perpetuând în vremurile noastre seva şi

corupţia dintru începuturi, covârşindu-ne pe toţi cu nesfârşitele lor rezerve de haos. Încoronaţi sau nu, important era – şi este – pentru ei să facă un salt deasupra civilizaţiei, iar la nevoie chiar s-o înghită; misiune înscrisă în natura lor, căci suferă dintotdeauna de aceeaşi obsesie: să-şi întindă domnia peste visele şi revoltele noastre, să creeze un imperiu la fel de vast ca decepţiile şi spaimele lumii. […]".

*

Lettre a un a-mi lointain, sub semnătura lui Emil Cioran, a apărut în La Nouvelle Revue Française în 1957. De observat că la rândul ei această scrisoare este răspunsul public al unei corespondenţe private mai vechi dintre autor şi Constantin Noica. După 1955, cei doi au început să-şi scrie „oficial", prin posta obişnuită. Alte scrisori (în total 12) nu fost trimise clandestin prin diverşi mesageri, unul dintre ei a fost

Mariana Parlier. Lettre a un a-mi lointain a fost redactată sub impresia puternică produsă autorului de revoluţia de la

Budapesta. Este un text de limpezire politica. Emil Cioran îl anunţă pe prietenul lui din ţară, Constantin Noica, că a renunţat la vederile lui de extremă dreaptă, devenind în timpul celei de-a doua şederi la Paris (după 1941) un liberal, adept al parlamentarismului „burghez", transformare care nu se produsese în timpul primei sale perioade pariziene

(1938 – 1940). Emil Cioran renunţase şi la limba română, prilej de mâhnire şi reproş din partea corespondentului sau din România. Ce l-a îndemnat pe Cioran să transforme o corespondenţă privată, într-una publică, tipărind răspunsul

102

ştiu către Noica în N.R.F. (cu minima precauţie de a nu-l numi în text)? întâi de ţoale, exaltarea pe care i-a produs-o revoluţia de la Budapesta din octombrie-noiembrie 1956.

Apoi, dorinţa de a-şi afirma noile sale convingeri şi ruptura de trecutul său politic (mai ales pentru cititorii lui francezi), în esenţă, Lettre a un a-mi lointain este o scrisoare de despărţire. Nu ştim azi dacă Emil Cioran a realizat că prietenul lui va fi ispitit să-i răspundă. Şi s-ar fi expus astfel la multe pericole, înscenarea de mai târziu a folosit drept punct de plecare acest episod, al schimbului de scrisori, între el şi proces s-au scurs doi ani şi mai bine (februarie 1960). Ca o ironie-n

sorţii, Lettre a un a-mi lointain va apărea în acelaşi an

(1960) a Editions Gallimard, în volumul Histoire et

Utopie. Nu ştim dacă autorul aflase ca prietenul lui fusese arestat şi era judecat de un tribunal militar, şi nici dacă aflase cum folosise acuzarea Lettre a un a-mi lointain; procurorul citase în rechizitoriu mai multe fragmente din textul său. Ne putem întreba dacă publicarea în volum era un naiv mijloc de a-l proteja pe destinatar, sau era reflexul de a-şi afirma încă o dată noile sale concingeri. Ne-am fi aşteptat ca într-o notă de subsol, într-o addenda, Emil Cioran să descrie împrejurările în care scrisese acest text şi consecinţele atât de dramatice ale publicării lui. Dar nu găsim nimic de acest fel.

Autorul a preferat să păstreze tăcerea.

*

Dorina Al-George Noica ne-a adus-o şi ne-a lăsat-o s-o citim. Cred că în a doua jumătate a lui 57, prin toamnă. Eu am citit-o prima. Aveam senzaţia că se reeditează fericitul exemplu al lui Saint-Exupéry, cu frumoasa lui scrisoare către un prieten din depărtare. Am luat-o în mână dorind să mă bucur de conţinutul ei. Rezultatul a fost exact invers. Nu-mi stă deloc bine să-l acuz sau să mă instalez printre detractorii lui Cioran. Dar, în momentul când am citit-o, a căzut cerul peste mine. Senzaţia pe care am avut-o atunci este ca a unui om legat şi după aceea scuipat. Asta era senzaţia mea, în care nu mă includeam numai pe mine, ci includeam poporul din care făceam parte. Acest prieten îi adresa lui Noica nişte insulte. Una din expresii, o reţin până astăzi, era compararea neamului românesc cu acela al ungurilor care făcuseră revoluţia spre gloria lor, şi în care noi eram trataţi ca un popor dex

mâna a şaptea. „Vous portez corectement les cha înes”. Mai existau câteva expresii pe care timpul le-a şters. Le-am scris însă pe hârtie atunci ca să le am mărturie pentru mine şi pentru oricine îmi va vorbi de Cioran. Scrisoarea am citit-o a doua zi dimineaţă. M-am dus cu lacrimi în ochi, furioasă, la

Sergiu, să i-o citesc. El se bărbierea. Nu am putut să citesc un rând, că m-a apucat plânsul. I-am spus, citeşte-o tu! A citit-o.

Cred că comentariile noastre au fost cam aceleaşi. Ale unor

oameni legaţi, biciuiţi, şi care sunt, în plus, şi scuipaţi de un compatriot de-al lor. Aşa cum erau scrise pe hârtie, cuvintele lui erau incitatoare.

S. T. Incitatoare la ce? La revolta faţă de regim, faţă de text?!…

D. A.G. La revoltă faţă de text. Ideea lui Cioran era că sân-l tem comunişti prin vocaţie… Eram nişte oameni chinuiţi, şi venea să ne batjocorească unul de-al nostru. Ce-mi mai amin-l ţese despre această scrisoare fatală e faptul că am avut o reacţie necontrolată în momentul în care Sergiu a fost arestat.

Am luat acele extracte din scrisoare pe care le păstram, nimeni nu le-ar fi găsit, şi le-am aruncat în W.C. Bineînţeles, unul din securişti a venit după mine, le-a luat, le-a pus deoparte ca obiect incriminator. Am fost torturată până la proces de ideea că i-am făcut lui Sergiu un rău.

S. T. I-aţi comunicat lui Noica părerea dvs despre textul lui Cioran?

D. A.G. Noica ne-a dat dreptate. l-a scris un răspuns. M-a făcut să râd atunci (după aia nu am mai râs, gândindu-mă că nişte cuvinte de-ale mele figurează la dosar) scriind: „Une de mes amies a pleure en lisant votre lettre". Noica i-a lăsat scrisoarea lui de răspuns, urma ca Sergiu să i-o dea înapoi.

Peste o zi sau două, seara, în oraş, Noica a venit la întâlnirea lor însoţit. Sergiu s-a întors furios acasă. Intuia gravitatea anumitor discuţii în climatul de atunci, în prezenţa unei terţe persoane. Avea grijă întotdeauna ca întâlnirile cu Noica să nu aibă martori. Or, această predare a scrisorii s-a făcut cu un martor de faţă. Asta contravenea legilor nescrise. Sergiu a avut o premoniţie, întâmplarea prevestea ceva rău.

S. T. V-a spus cine a fost?

D. A.G. Da, mi-a spus. După atâţia ani consider că nu mai are nicio importanţă. Martorul a avut apoi o evoluţie foarte fericită. I-a mers foarte bine, contrar celorlalţi din preajma lui

104

Noica, cărora nu le-a mers bine deloc. Sergiu a avut o premoniţie corectă. Scrisoarea respectivă a devenit o piesă grea la dosar şi cu consecinţe cunoscute, şi cu ani grei de puşcărie.

Sergiu a fost primul arestat după Noica. A stat un an de zile la Piteşti, unde nu a stat niciunul din lot, doar Iacob Noica.

De ce?

S. T. A stat din decembrie 1958 până în august 1959. Ce este curios aici este că, în decembrie 58, au fost arestaţi moşierii din Muntenia, aflaţi în domiciliu obligatoriu la Câmpulung. Ce căuta Sergiu Al-George arestat, la Piteşti, printre moşieri? Poate că întâlnirea la care vă referiţi să fi fost capătul ghemului pe care Securitatea îl desfăcea. Cine v-a adus la cunoştinţă că Noica a fost arestat?

D. A.G. Fratele lui Sergiu. A aflat prin familia Nasta.

*

Simina Mezincescu Cam în aceeaşi epocă a venit La Nouvelle Reinie Française cu scrisoarea lui Cioran Lettre a un a-mi lointain. Îmi amintesc revolta noastră, a tuturor, faţă de Cioran. Faţă de ce scria în scrisoare, întâi, dispreţul pentru poporul român nu era întemeiat. Poporul român a fost singurul dintre toate democraţiile populare care a avut o rezistenţă armată, ani de zile. Erau oameni în munţi, exact când Cioran scria ce scria, care luptau cu arma în mână contra comuniştilor, oameni care erau împuşcaţi, care mureau luptând. Şi alţi oameni, în munte, în satele de lângă munţi, care îi ajutau şi care au luat apoi ani grei de închisoare pentru asta.

S. T. Eraţi indignaţi pentru judecata pe care Cioran o făcea poporului român. Ancheta a pretins că s-a întâmplat invers, că l-aţi comentat elogios.

S. M. Ce spunea Cioran, chiar în necunoştinţă de cauză să zicem (că erau şi români care habar nu aveau de acest lucru), era condamnabil. Putea s-o spună, eventual, un român de aici, dar nu unul care din 41 era bine mersi la Paris. Era o lipsă totală de tact din partea lui.

S. T. De ce credeţi că o făcuse?

S. M. Cred că voia o biciuială, adică să biciuiască. E o părere. Am discutat scrisoarea cu Dinu Noica şi cu alţi prieteni împreună în diferite rânduri. Iar Dinu a făcut un răspuns superb.

105

*

„În luna iunie sau iulie 1957, am primit prin poştă o scrisoare de la fugarul CIOR. AM EMIL din Paris, în care îmi făcea cunoscut faptul că intenţionează să publice în revista franceză Nourelle Revii e Francaisc o scrisoare deschisă în care, în parte, mi se adresează. Două luni mai

târziu, adică în luna septembrie 1957, în Gazeta literara din R.P. Română, a apărut un articol semnat de RADU POPESCU, în care acesta critica şi califica drept duşmănos regimului din R.P. Română, conţinutul articolului Scrisoare către un prieten din depărtare scris de fugarul UMIL CIORAN şi apărut în revista franceză sus-amintită.

În aceste împrejurări am aflat că CIORAN EMIL publicase «scrisoarea deschisă» de care îmi vorbise, întrucât, în articolul său din Gazeta literara, RADU POPESCU afirma că EMIL CIORAX s-ar adresa prin această «scrisoare deschisă» unui «prieten închipuit», i-am scris acestuia o scrisoare prin care îi făceam cunoscut că ciORAN EMIL se adresează prin acea scrisoare deschisă subsemnatului, în acelaşi timp îi mai scriam lui RADU

POPESCU că aş dori să-l văd şi; „a-l cunosc personal, pentru a discuta împreună despre articolul în cauză, precum şi despre alte materiale scrise de fugarul CIORAN EMIL. Nu am primit însă niciun răspuns de la RADU POPESCU şi nici nu am reuşit să-l văd pentru a ne cunoaşte şi a discuta". (Proces-verbal de interogator, învinuit Noica Constantin. 27 august 1959, Localitatea Bucureşti. Interogatoriul a început la ora 9, 50 şi s-a terminat la ora 15, 25. Anchetator penal de securitate lt. Major

Crăciun Iosif.)

*

„Domnului Emil Cioran, bun liberal, om inocupat şi pamfletar fără obiect. La Paris", Gazeta literară, anul IV, nr. 37

(183), joi, septembrie 1957.

„... domnule Cioran, îmi iau libertatea de a interveni în corespondenţa dumitale cu «un prieten de departe» din care am surprins un moment în revista La Nouvelle Nouvelle Revue

Française – august 1957 – dar eu ştiu că acest prieten nu există, după cum ştiu că un plic făcut din coperţile unei reviste de mare circulaţie şi prestigiu nu ţi-a putut dumitale iluzia corespondenţei secrete şi inviolabile. şi mai ştiu că dumneata ai scris această scrisoare pentru a fi citită nu de prin

106

eteni de departe, ci de cei de aproape sau de cei pe care vrei să ţi-i faci prieteni de aproape, adică de francezi şi de englezi şi de italieni şi de nemţi, şi nu de ruşi şi de maghiari şi de noi românii de aici. Ai

scris-o deci pentru a câştiga prietenia acelor oameni, a acelor englezi, francezi, italieni, americani sau nemţi, care printr-un joc al forţelor istorice de o limpezime asupra căreia nici măcar dumneata nu poţi emite o judecată dublă [...], a acelor «occidentali», aşadar, care au devenit duşmanii ţării româneşti şi ai poporului român.

Eu, domnule Cioran, mult mai tânăr decât dumneata, şi necunoscut dumitale, ţi-am fost totdeauna adversar şi am dezaprobat, pe cât puteam, toate evoluţiile dumitale în zona cea mai neagră a dreptei româneşti din preajma celui de-al doilea război mondial, şi le-am urmărit totdeauna cu oroare.

Dar astăzi, când am depăşit de mult înţelegerea naivă a adversităţilor doctrinare stricte şi limitate, astăzi când ştiu, şi dacă n-aş fi ştiut-o aş fi avut prilejul s-o aflu din «Scrisoarea»

dumitale, că adversitate înseamnă duşmănie până la «pulverizare», astăzi, când un duşman în plus, zău, nu e făcut să ne înspăimânte, chiar dacă se adaugă duşmanilor care pândesc poporul, rămâne o specie şi o parolă în plus – astăzi pot să-ţi fac o mărturisire: eu, domnule Cioran, am avut o mare slăbiciune pentru dumneata. Oh, în delirurile dumitale feroce şi sumbre, în violenţele mizantropice şi fantastice, în urile dumitale apocaliptice şi înguste, ai făcut prea puţin pentru a o provoca, şi sunt convins că, dacă ai fi ştiut acest lucru, ai fi făcut orice pentru a n-o merita şi pentru a dezamăgi. Această slăbiciune se leagă deci de foarte puţine realităţi ale dumitale şi poate de multe naive iluzii ale mele care te depăşeau pe dumneata, dar pe care, printr-un ciudat fenomen de refracţie în apele mele interioare, le-ai putut reprezenta. Ai scris, odată de mult, câteva lucruri încântătoare despre Mozart [...], încântătoare şi deloc feroce, sumbre şi disperate şi ai scris altă dată, şi e tot atât de mult de atunci, şi iarăşi în plinul flirtului şi al concubinajului dumitale sordid cu fascismul prea ntonescian, câteva adevăruri neaşteptate şi crude tocmai despre fascişti, despre legionari şi alte soiuri de huligani, despre acei golani lugubri care astăzi îmbătrânesc şi chelesc şi fac burtă cam pe acolo, prin preajma dumitale, cu mâna pe un pistol ce nu vrea să rugineasc㠹 destul de bine curăţat şi gresat pentru a mai sclipi din când în când în umbră şi a slobozi unul până la şase

107

cartuşe necesare unui asasinat. [...] Am făcut, pe temeiuri atât

de fragile, o greşeală încă şi. mai de neiertat, aceea de a înmuia sau chiar de a suspenda judecata morală pe care o meritai, în favoarea spectacolului straniu şi atrăgător, dar mai ales înşelător, de care era capabil intelectul dumitale elastic, acrobatic, fără oase, şi temperamentul dumitale viu şi neîncheiat.

Ce vrei, ani făcut şi eu parte, şi nu fără urmări, din ultima generaţie intoxicată de jocul gratuit al spiritului, de vârtejul asociaţiilor şi al formulelor, de prestigiul singurătăţii şi al originalităţii, de frumuseţea lunecoasă a aparenţelor. Iar dumneata erai cumplit de inteligent, erai spontan şi instabil, colosal prestidigitator de cultură şi idei, estet cu pasiune şi politic cu un fel de snobism nonşalant şi crud, cinic, tiranic şi capricios, şi, mai ales, foarte talentat… Şi te-am despărţit de restul comparşilor dumitale, de care nimic nu te putea despărţi, şi rărninându-ţi adversar, te-am tratat, în sufletul meu, cu o mare şi impardonabilă slăbiciune, te-am favorizat, te-am cocoloşit, te-am făcut scăpat de la o sentinţă pe care am aplicat-o după şi în conştiinţa mea, tuturor acelora cu care erai legat şi care erau duşmanii mei şi ai poporului meu. Vai, mult timp mi-a trebuit – şi socotind exact, până la scrisoarea din A7.A.F. – pentru a-mi da seama că talentul dumitale e o trăsătură somatică… […] Talentul dumitale e în afară de conştiinţă, servind numai pentru a jalona, pentru a măsura distanţa, „distanta cu care ieşi din umanitate şi te depărtezi grăbit de ea, în căutarea gloriei ardeiate a sacrilegiului. Eşti un Erostrat care ar vrea să pună foc unui templu imens şi imaterial, însăşi patria sa…

… Am zâmbit însă citind că «ţi se întâmplă» să regreţi «parfumul de prospeţime şi de putregai, amestecul de soare şi baligă, urâţenia nostalgică, superba deşănţare» a limbii natale. Dar am trecut repede la ruşine, tristeţe şi dezgust, citind mai departe: «toţi suntem urmăriţi de originile noastre; sentimentul pe care mi-l inspiră originile mele se traduce în mod necesar în termeni negativi, în limbajul autopedepsirii, al umilinţei asumate şi proclamate, al consimţământului la dezastru.» Nu e nevoie să fi ajuns printr-un coşmar la cunoaşterea perfectă a limbii franceze, pentru a înţelege de aci dubla monstruozitate, de gândire şi de sentiment, pe care o etalezi

(şi nu pentru prima oară): primo, dumneata regreţi că te-ai născut român – ceea ce, chiar la graniţa trăirii celui mai fi

ranic şi mai solitar eu, şi tocmai la nivelul absolutului, e absurd, de neconceput, nonsens; secundo, dumneata consideri drept un păcat şi o crimă de a te fi născut român, un fel de al doilea păcat originar, de care trebuie să te mântui şi să fii iertat, mărturisindu-ţi ticăloşia, clamându-ţi ruşinea, implorând pedeapsa, şi chiar «auto-pedepsindu-te» – ceea ce adaugă absurdului oroarea, şi provoacă greaţa şi furia. Dumneata te aşezi, de pildă, în Piaţa Concordiei sau a Operei (dar N, R.F. şi

Gallimard sunt pieţe mult mai mari) şi, zvârcolindu-te ca un epileptic, spumegând ca un rabiat, sfâşiindu-ţi pieptul cu unghiile, bolboroseşti frenetic: «Iertare! Sunt un mizerabil! iertaţi-mă!», iar când trecătorul, îngrozit, se opreşte şi… fără să se apropie prea mult: «Ce e? cine eşti? ce-ai făcut, nenorocitule?» (malheiireiix; în coşmarul dumitale francez, ai simţit cum suna acest cuvânt, unul din cele mai cumplite, mai infinite ale limbii dumitale de adopţiune), atunci dumneata răspunzi:

«M-am născut la Răşinari, o regiune splendidă din Ardeal, cu dealuri albastre şi cu arbori magnifici, cu nişte ţărani superbi, mistocratizaţi prin muncă, demnitate şi bună cuviinţă, Sunt român! Iertare!»

Domnule Cioran… Relaţiile unui om cu ţara sa, patria sa, pot fi uneori complicate şi pot fi chiar desperate: aveai şi dumneata dreptul la această nenorocire, mai ales în plinul tragediei de pe când ai dat bir cu fugiţii, şi eu sunt gata să cred că ai trecut prin ea, deşi ceea ce nu iertai dumneata ţării şi poporului român era, scris negru pe alb în cărţile dumitale, cam de ordinul acesta: că în Bucureşti nu cresc cocotieri, ci numai trandafiri […]; că Dante şi Mozart nu s-au născut la

Mizil şi Sibiu, că Miron Costin n-a scris sonete şi tragedii, că pe malul lacului Tei nu s-a înălţat catedrala Sfântul Petru, ci numai biserica Ghika… Fără nicio glumă, acesta este fondul exact al procesului aiuritor pe care dumneata îl faci de mai bine de douăzeci de ani poporului român, într-adevăr, numai talentul dumitale agresiv şi fără scrupul, unit cu naivitatea noastră, de începători, putea ridica acest negativism ţâfnos şi infantil, fără niciun sprijin în realitate, istorie şi bun-simţ, la rangul unei teorii de istorie de cultură, fie ea şi discutabilă, în realitate, ea lămureşte de minune poziţia dumitale de primitiv şi de sălbatic cu totul în afară de cultură. Dar în judecarea şi

trăirea culturii dumneata ţi-ai sfârşit evoluţia, ţi-ai încheiat traiectoria şi ciclul şi la capăt te arăţi întreg, perfect; eşti un

109

pitecantrop, domnule Cioran, un pitecantrop care a citit două mii de cărţi, eşti un hotentot tatuat cu formule universitare, dar lipsit de prospeţime şi candoare, eşti un Tarzan existenţialist.

Eşti un Don Juan de bucătărie şi de bucătărese, în căutare de adăposturi ameliorate, înclinat cu golănească patimă să-ţi declari iubita târfă, pacoste şi schiloadă. Şi iubita aceasta e patria dumitale…

Dar ceva mai jos, şi ca o pregătire a drăgălaşei declaraţii că noi românii suntem un popor de sclavi, dumneata formulezi o constatare surprinzătoare's il en fut, şi anume că occidentalii ne «dispreţuiesc». De unde ştii, îmi dai voie să te întreb, şi de ce, acest «ne», când în tot cursul scrisorii dumitale nu există decât moi şi mms, «eu» aici şi «noi» acolo, pe veci despărţiţi şi apuşi? Hm!… Prin cine ne dispreţuiesc occidentalii? […]: pe noi, cei de aici, din prăfăria natală, sunt convins că mai curând ne urăsc, şi noi îi înţelegem că ne urăsc şi, cu toate că oameni paşnici şi prietenoşi, nu ne-am pierdut somnul pentru atâta lucru. Dar pe voi, cei de acolo? Pe voi, vă iubesc, vă urăsc sau poate vă dispreţuiesc? deşi vă utilizează?…

Domnule Cioran, nu ştiu dacă ai remarcat că n-am vrut să discut cu dumneata, în planul politicului, niciuna din afirmaţiile dumitale politice. Aşa fiind, am ocolit oarecum esenţialul scrisorii dumitale… Ne declari că în tinereţe, pe când ferocitatea dumitale se simţea satisfăcută cerând masacrarea unei jumătăţi din locuitorii României, erai un «lup». Azi însă ne confesezi că te-ai schimbat mult şi că, evoluând sub semnul parlamentarismului burghez, ai devenit un bun liberal.

Nu ştiu dacă eşti sincer, căci niciodată nu eşti sincer, dar firma cu siguranţă e de împrumut, e impusă. Eu însă te preferam lup. Deşi un animal foarte trist, lupul e totuşi mai cinstit şi, ca să zic aşa, mai generos, mai uman, decât rejetonul lui uman, bunul liberal. Nu mă îndoiesc că, în această calitate, şi având la dispoziţie mijloace cu mult mai puternice decât «colţii şi ghearele», aştepţi şi ceri masacrarea nu a unei jumătăţi de ţară mică, ci de planetă mare şi întreagă, şi că n-o vei face fără a vărsa, en bon liberal, o sterilă lacrimă diabolică.

Eu văd că pamfletul dumitale e fără obiect, dar văd în schimb că

are o cauză şi un scop precis. Mai e nevoie să-ţi spun eu că are drept cauză ura lumii vechi împotriva lumii noi şi drept scop pregătirea unui atac topesc al celei dintâi

110

Împotriva celei de-a doua, în care se află şi ţara care «a fost a noastră», adică şi a dumitale, după expresia pe care o întrebuinţezi în scrisoare, dar care nu mai e decât a noastră, fără dumneata?

Mai spui dumneata, în sfârşit, că întrezăreşti alţi zei, mărturisind că nu ştii cum vor arăta, dar că apariţia lor e sigură.

Până atunci, dumneata execuţi un dans ciudat, prevenitor şi dement. Nu te aştepta, domnule Cioran, ca aceşti noi zei să coboare pentru a şterge sudoarea oboselii sublime de pe fruntea dumitale, aşa cum se pare că a făcut Maica Domnului pentru sărmanul şi purul dumitale coleg parizian. Căci aceşti zei se vor arăta în flăcările războiului şi în aureola crimei, şi prima lor victimă va fi cel mai slab, omul fără patrie, fără popor, fără rădăcini, omul nimănui şi al tuturor „şi al neantului, într-un cuvânt omul singur, adică tocmai dumneata. Domnule Cioran, bunule liberal, om inocupat, pamfletar fără obiect, cetăţean al neantului, nu mai am nimic să-ţi spun… Ţi-am spus de la început că aş vrea, că am să încerc să te menajez, dar, trebuind să văd cât de bine, cât de zelos şi cât de lucid serveşti cele mai demascate şi mai atroce interese, nu cred, zău, să mai pot păstra speranţa că n-ai fi în toate minţile”.

Semnează RADU POPESCU.

*

S. T. Noica i-a răspuns lui Cioran, iar scrisoarea a fost scoasă din ţară. Cum?

Al. Paleologu Ceea ce ştiu de la Noica – şi cred că e adevărat – e că a procedat de o dublă manieră atât cu manuscrisul, cât şi cu răspunsul lui la Cioran. A expediat prin poştă recomandat şi a păstrat recipisa. A trimis alt exemplar prin verişoara lui, Mariana Parlier.

S. T. Erau identice?

A. P. Identice. Cred că expediţia prin poştă n-a ajuns, dar anchetatorii nu puteau să recunoască. Ar fi însemnat să se recunoască faptul că poşta e cenzurată. De ce nu au dat ampioare episodului? Pentru că nu le convenea; s-ar fi dovedit lipsa lor de vigilenţă, una la mână. A doua la mână, mai erau relaţiile d-nei Parlier cu Ralea, cu

Rosetti. Era penibil pentru regim să atingă aceşti oameni…

S. T. De ce acest dublu tratament? Unul acordat lui Ralea.

Rosetti şi altul, cu totul diferit pentru alţii? Pentru unii privi

111

legii, exonerarea, pentru alţii recluziunea, incriminarea, anchetele, puşcăria? E vorba tot de membri ai vechii elite intelectuale, ai vechii „burghezo-moşierimi" în ambele cazuri.

A. P. Nu voiau. Erau academicieni, membri P.C.R., oameni cu care regimul se lăuda. Oameni iluştri, colaboraţionişti.

S. T. Mariana Parlier a mai venit în ţară după procesul din

1960?

A. P. Nu cred să mai fi venit. Dacă a revenit, a revenit mult după aceea, după 1964.

*

„Da, am întocmit un răspuns la această scrisoare a lui cio-RAN EMIL, pe care l-am intitulat Răspuns unui prieten din depărtare. La această scriere am început să lucrez din prima jumătate a luneii nov. 1957 şi am terminat-o în circa 8 zile.

Această scriere este cuprinsă în circa 8 – 9 pagini bătute la maşină.

Întrebare: Cu ce persoane te-ai consultat înainte de a întocmi această «scrisoare de răspuns» fugarului CIORAN EMIL?

Răspuns: Nu reţin să mă fi consultat cu vreo persoană înainte de a începe să lucrez la această scriere. Personal am luat hotărârea de a-i răspunde lui CIORAN EMIL.

Am depus plicul cu scrierea în cauză la poştă într-o duminică de la sfârşitul lunii noiembrie 1957.

[…] am hotărât să citesc «răspunsul» către fugarul CIORAN

EMIL şi altor prieteni din cercul meu şi, în acelaşi timp, să-i consult în legătură cu intenţia mea de a expedia această scriere la Paris, pentru a fi publicată într-o revistă. Am comunicat această intenţie a mea numitei STRELISKER TRIXI, care a convocat apoi la domiciliul său pe RĂDULESCU MIHAI, PALEOLOGU

ALEXANDRU, STEINHARDT NICOLA şi DIMITRIU PAUL. Alte persoane nu reţin să mai fi fost chemate sau să fi participat la această întâlnire.

După ce am citit celor prezenţi scrierea Răspuns unui prieten

din depărtare şi au avut loc comentarii pe marginea ei, le-am spus că intenţionez să trimit scrierea fugarului CIORAN

EMIL, la Paris, pentru a fi publicată într-o revistă. Cei prezenţi, cu excepţia lui DIMITRIU PAUL, au fost împotriva unei asemenea acţiuni, spunându-mi că risc să fiu arestat. Singur DIMI-TRIU PAUL a fost de aceeaşi părere cu mine, adică să expediez şi să public acest material în Franţa.

112

În luna decembrie 1957, la scurt timp după expedierea lucrării, am primit de la CIORAN EMIL o scrisoare prin care confirma primirea acesteia, în care făcea unele aprecieri cu privire la conţinutul scrierii. Tot în această scrisoare, CIORAN EMIL

căuta să-mi argumenteze că, prin publicarea acestei lucrări în

Franţa, ar putea să-mi complice situaţia şi deci era de părere că nu trebuie publicată. Pentru a-l determina totuşi pe CIORAN

EMIL să-mi publice scrierea, pe care de altfel o semnasem cu numele «dr NOICASUS» şi deci sub acest nume urma să apară la începutul lunii ianuarie 1958, am mai copiat un exemplar cu cerneală, de data aceasta în limba franceză, pe care i l-am trimis tot prin poştă numitei PARLIER MARIANA din Paris. O

dată cu acest material, i-am scris MARIANEI PARLIER să ia legătura cu CIORAN EMIL şi să facă în aşa fel, încât să-mi fie publicată scrierea... Nu după mult timp, MARIANA PARLIER mi-a confirmat printr-o scrisoare primirea acestui material, în aceeaşi scrisoare, îmi mai scria că scrierea mea a circulat în rândul unor francezi şi că i-ar fi fost cerută de o altă editură pentru publicare, decât aceea care publicase «scrisoarea deschisă»

a lui EMIL CIORAN, la care eu am răspuns că nu sunt de acord şi am rugat-o să facă în aşa fel ca această scriere să circule în rândul fugarilor români din străinătate. Acelaşi lucru l-am rugat printr-o scrisoare şi pe EMIL CIORAN. Astfel cunosc că lucrarea în cauză ar fi fost citită de următorii fugari români: BĂDESCU

CONSTANTIN, VUIA OCTAVIAN, VIRGIL IERUNCA, HERĂSTRĂU NI-CULAE, BAZIL MUNTEANU, BUMBEŞTI VICTOR, LUPASCU (toţi în

Franţa), NICULESCU MIHAI (din Londra), ELIADE MIRCEA şi alţii". (Proces-verbal de interogator, învinuit Noica Constantin.

27 august 1959, Bucureşti. Interogatoriul început la ora 9, 50, şi

terminat la ora 15, 25)

*

Răspuns unui prieten îndepărtat

Constantin Noica

„[…] luciditǎţii de capăt de drum a Apusului, una din care-ţi place să te împărtăşeşti şi tu, îi opunem sensurile pe care vecinătatea noastră cu moartea în istorie ni le trezeşte. Iată că trebuie să te apărăm pe tine împotriva ta. Iar ceea ce ne pare într-adevăr izbitor, în cazul acesta al tău şi al nostru, este că ne situăm la fel faţă de Franţa şi de Occident ca faţă de tine: că trebuie să-i apărăm contra lor înşişi. […]

113

[…] iar comunismul acesta ce vă intrigă atât este mesajul

Europei înseşi şi, într-un sens, trudnica rezolvare a sufletului rus în suflet faustic.

[…] dar inima acestei Europe, al cărei preaplin se revarsă asupra întregii lumi, unde este ea? […] Din colţul acesta de lume, unde, după cum ştii, comentariul a fost totdeauna singura noastră formă de participaţie în istorie, ni se pare limpede: moare o Europă şi triumfă o alta; moare o Europă a spiritului de fineţe şi triumfă una a spiritului de geometrie.

Voi vă tânguiţi că moare, cu voi şi în jurul vostru, Europa spiritului de fineţe, dar nu vedeţi triumful celeilalte şi nu vă vedeţi în el. […]

[…] Nu, n-ai fost niciodată un barbar! – în cele mai sălbatice dezlănţuiri ale inimii tale, ai fost un rafinat.

Şi de aceea scrisoarea ta «rafinează». Nouă, celor de aici, ni se pare că rafinezi cu aproape totul: cu tine şi cu cei de acolo, cu ungurii şi cu ruşii, după cum rafinezi cu libertatea şi cu utopia socialistă. […] Nu te voi urmări în analiza tulburătoare pe care o faci sufletului maghiar, ca şi în toate nuanţele pe care le discerni în sufletul rus. În ultima privinţă, numai, am vrea să ştii că n-am pierdut niciunul dintre noi măsura reuşitelor şi făgăduielilor acestui suflet; mai degrabă cei tineri au riscat să nu o aibă, tocmai prin propaganda nătângă şi condamnată de ruşi înşişi, ce se întreprinsese în favoarea valorilor ruseşti. Ca şi tine, nu am uitat ce au însemnat literatura şi cri tica rusă în lume şi în inimile noastre…

Deci nu în asemenea analize rafinate îţi vom rezista. Sunt însă

două lucruri, care ne privesc prea direct spre a ne putea opri să opunem «nuanţelor» unele «distincţii»; sunt libertatea şi utopia socialistă. Aici spiritul nostru de finețe spune mai mult decât îngăduie geometria elementară a vieţii în care suntem angajaţi.

Când ne vorbeşti, de pildă, de libertatea aceea precară ivită în vidul credinţelor, floarea maladivă a societăţilor obosite, sau când un Camus arată, în La Chute, impasul libertăţilor voastre, ne apare că vorbiţi despre un om care nu este, într-atât de străini am devenit de lumea voastră. Dar ne simţim undeva într-o lume a omului, de care voi s-ar putea, la rândul vostru, să fiţi străini. Căci ni se pare, acum, că omului nu-i e proprie libertatea, respectiv libertăţile, ci împotriva celui ce-i ia necesitatea, sensul de viaţă necesar, sau chiar, dacă preferaţi.

114

cu libertăţile voastre, non-sensul de viaţă necesar. I se pot lua omului toate libertăţile, afară de una, una singură, sortită să-i asigure necesitatea. Dar care e libertatea aceasta? E problema fiecăruia dintre noi, şi e poate una mai adâncă decât a voastră.

Aci se înscrie utopia socialistă, cum o numeşti, cu pretenţia ei de a reda omului tocmai necesitatea şi cu riscul […]

de a-i lua o sumedenie de libertăţi. Câte n-am putea să vă spunem despre această utopie, ce «distincţii» evidente, verificate, n-am putea opune nuanţelor voastre! V-am putea spune – la rece, nici nu ştii cât de rece – că aţi numit-o bine utopie; că a fost şi a rămas o utopie, în sensul bun şi prost, sau atunci – o experienţă de laborator, cu tot ce e legitim într-o asemenea experienţă, dar că tocmai de aceea oamenii sunt totodată în ea şi străini de ea; că, în speţă, este o încercare de a scoate pe om din «alienarea» prin avuţie, o ocupaţie «deschisă», violentă, patetica şi, până la urmă, desperată cu verbul auxiliar «a avea», desperată poate pentru că ştie să combată numai avuţia ca atare – trecută, prezentă ori în curs de închegare – nu şi spiritul de avuţie, pentru că amputează, dar până la urmă nu liberează pe om de avuţie, astfel că în fond nu numai se vede veşnic în faţa tentativelor lui «a avea», de a se menţine şi reface, dar pune singură pe lume un sărac cu instincte de bogat; că, în acest sens, e mai degrabă o revoluţie contra săracului, căruia i se ia în fapt idealul, decât contra bogatului, căruia i se ia doar puţinul acesta ce este avuţia şi care s-ar putea simţi reinvestit ca om, dacă n-a ştiut să fie om până acum, el, fostul

posedant, fiind singurul susceptibil să devină, în prima generaţie a evului ce vrea să se deschidă, un aderent sincer, în măsura în care e un convertit şi nu un idealist dezamăgit, ca săracul, unul care să realizeze «tristeţea de după victorie». […]

Utopia socialistă are deopotrivă ceva legitim şi nelegitim în huliganismul ei […] Trăsătura cea mai izbitoare, în practică, a acestui materialism ştiinţific este de a fi un idealism în sens comun, o zvâcnire, sinceră la unii, provocată la alţii, către idealuri vagi, către mâine, către altceva, către des lendemains qui chantent, către «noi», către toţi şi nimeni, către zei, mai ales poate către zei.

V-am spune că, la fel cum este afirmarea de tărie a elementului slab şi resentimentar, ca şi o afirmare pe bază de elan, sau alteori de îmbrâncire («întrecere socialistă») a unui lucru care pretinde că are rigoare şi nu e simplu elan, tot aşa

115

este şi un eticism, deşi credea că angajează o judecată istorică, şi nu una doar morală, după cum este o lume întârziată pe la

1880, ţinând de un ceas de infantilism al maşinii, dar care în acelaşi timp îşi spune o lume «progresistă»; sau că e una antiobscurantistă, dar plină de dogme, ce luptă contra gata-făcutului, dar cade în rigiditate, şi mai ales că, invocând tot timpul pe Hegel şi contradicţia ca principiu de viaţă, nu numai că nu suportă contradictoriul de afară şi se sperie de el, dar face totul ca să-l înăbuşe înăuntru.

V-am spune că toate acestea ţin, în definitiv, de faptul că este vorba efectiv de o experienţă de laborator, una a lui «cum e cu putinţă», societatea, economia, statul fiind deci încă la nivelul lui Kant, adică la a priori şi la posibil, nicidecum la acel Hegel, adică la contradictoriu şi real; că deci ordinea socialistă nu ni se pare defel lumea viitorului, cum vi se pare vouă câteodată, şi aceasta nu pentru că o trăim deja, dar, pentru că ea însăşi nu «trăieşte», nu-i o lume care să aibă pe «altul» în ea, nu curge; că e o lume care tot încearcă să fie şi care s-a luat grozav de în serios, până la a se speria singură de ce vrea să facă şi – cu psihologia celui slab – a speriat şi pe alţii; o lume naivă, poate simpatică, dacă n-ar fi început prin a fi, sub complexul timidităţii, violentă, şi care acum probabil că ar vrea să înceteze să fie aşa, dar nu mai ştie cum; o lume care n-ar aştepta decât să vină verdictul istoriei

să-i spună

«liniştește-te, exişti», dar care e din acele experienţe de viaţă ce nu se acoperă cu viaţa şi despre care nu ştii până la urmă dacă sunt ori nu sunt. […]

Să fi avut comunismul nevoie de scena mare a poporului rus, în timp ce acum poporul rus nu se mai putea lipsi de comunism, de faptul că are la dispoziţie cu el singura internaţională a lumii de azi? Să fi avut Rusia nevoie de această versiune europeană spre a se europeniza în sfârşit, după cum

— Cine ştie – Asia şi Africa doar aşa s-ar europeniza cu adevărat?

Poate da. Sigur da. Acest din urmă lucru ne apare mai limpede aci, la fel de limpede ca excesele inutile la care am fost supuşi. Ne apare evident că îndărătul marxismului este

Rusia şi îndărătul Rusiei, Europa; că o anumită Europă triumfă în lume şi triumfă cum poate, acolo unde poate şi unde nu-i întârzie ivirea pe lume Europa spiritului de fineţe, de rafinament al libertăţii, de individualism, de istorism subtil.

116

ca în ţările bătrânei Europe, sau de demnitate istorică cri măcar personală, ca la anglo-saxoni. Căci lucrul cel mai grav pe care l-am putea spune împotriva marxismului trăit este că dă o lume a nedemnităţii umane, una în care nimeni nu mai e în adecvaţie, nimeni, chiar cei mai de sus, nu sunt ei, nu răspund ca oameni şi nu trăiesc ca oameni – oricine, la orice nivel, trăind sub conştiinţa servilă de care vorbea Hegel, una servilă chiar când nu ştii cine e stăpânul, şi dacă nu cumva stăpânul e un simplu mecanism. Dar, dimpotrivă, e un lucru de spus în favoarea lumii marxiste: că acum e prea târziu să i se opună ceva de altă dată. Je n'ai ricn a opposer au marxisme, îmi spunea un prieten francez acum zece ani; şi avea dreptate.

Nu avem nimic de opus comunismului – decât valorile europene. Sau mai bine: nici comunismul nu are nimic de opus valorilor europene, în fond. Vestul acesta, întristat, stă pe o poziţie mai mare decât crede. Când vă auzim denunţând comunismul ca un fenomen maladiv, un cancer ce e de extirpat, ne surprinde la fel de mult ca atunci când îi acordaţi titlul de splendidă utopie a umanităţii. Căci sensurile de aci sunt de integrat, de învăluit, de preluat, adică de

aşezat la locul lor. O

Europă care n-ar şti să tragă îndărăt la ea apele pe care o lume ce «europenizează», fie că o face contra ei chiar – nu e una care să-şi merite istoria. Şi de altfel simţi şi tu din plin că vine altceva, se pregăteşte altceva în inima, obosită ori nu, a Europei. Numai că tu spui: vine o nouă utopie, în timp ce eu spun că vine ceva din plinul acesta al unei Europe triumfătoare care, în loc să sperie sau să aduleze Răsăritul, ar avea datoria să-l îmblânzească şi subjuge.

Faceţi ca noi, «colaboraţi» – căci e un fel de a intra în dialog cu voi înşivă. Tu ştii că suntem câţiva ce se refuză în principiu ideii de colaborare, dar chiar şi noi am ajuns la gândul că se poate perfect colabora cu marxismul, şi anume în chip marxist: de pe poziţii contradictorii. Am şi sugerat acest fel de colaborare, dar n-a fost încă acceptat. Nu e nimic dacă marxiştii autentici îl vor accepta într-o zi, după cum sunt sigur că, dacă mai trec vreo doi-trei ani, cei de aci vor sfârşi prin a te invita şi pe tine să-i vizitezi, cum au făcut ceilalţi cu Sartre.

Între timp, suntem pe poziţia pe care ne-ar plăcea s-o ştim a Occidentului, în cea de afirmare, pentru noi înşine, a dreptăţii noastre cu dreptatea adversarului cu tot, şi nu contra ei.

Mă gândesc la comunistul acela francez care, în faţa plutonu

117

lui de execuţie, s-a uitat la soldaţii germani, fii de proletari, desigur, şi le-a strigat: Imbeciles, c'est pour vous ciite \e meurs!

Realizând tot ce am putea spune în favoarea acestora, ne vine în minte un: Imbeciles, c'est pour vous que nous vivons!

[...] Că te invidiem? Am putut-o face în câteva rânduri, dar pe considerente cu totul secundare – securitate personală, cărţi, idei, libertăţi, Paris. De vreo doi ani, de când s-a ridicat puţin vălul dintre noi, n-o mai facem. Am început să înţelegem că e mai multă platitudine în destinele voastre: până şi exilul vostru banal, care riscă să vă ducă la «nostalgie», patriotism şi sentiment, ce puţin lucru este el faţă de exilul nostru subtil, exil printre ai tăi, la tine acasă uneori, în lumea ta, şi totuşi dintr-odată vidat de ea. Câteodată, când rafinăm şi noi, lucrul ni se pare chiar interesant, şi atunci scriem jurnale sau opere geniale – pentru sertare. Tout compie fait, e mai bine aici. [...] 1957".

*

„Am pus la dispoziţia organelor de anchetă cele 12 scrisori ale lui Cioran primite de-a lungul a doi ani din Franţa.

Aceste scrisori ale lui Cioran către mine nu aveau caracter duşmănos faţă de regimul din R.P.R. Răspunsul meu este în adevăr mai supărător pentru regim, dar nu este duşmănos.

Are un conţinut supărător pentru că are pasaje ce pot părea o provocare, o sfidare, iar într-un loc chiar o insultă la adresa unor membri ai regimului din R.P.R. Eu socotesc însă că răspunsul meu este o invitaţie pentru cei din străinătate de a se întoarce în ţară". (Trib. Mii. R.II. M Dos. nr. 201/1960 Şedinţa publică din 25.02.1960. Interogator inculpat Noica Constantin)

*

„... relaţiile – sau ocupaţiile noastre au continuat în acelaşi refuz al realităţii de perspectivă până în 1957 (îmi pare), când Paul Dimitriu, bibliotecar la Academie pe-acea vreme, a venit cu numărul din august al N.R.F. (Nouvelle Revue Fr.), în care Cioran îşi publicase celebra lui Lettre a un a-mi lointain.

Dinu N. (care era amicul din adresă) s-a simţit «culpabilizat»

— Cum spuneţi dvs astăzi – şi obligat să-i răspundă, oarecum public. De aici a pornit toată tragedia. Având domiciliul

118

obligator la C. Lung, îl părăsea destul de des pentru a veni la

Buc., unde era adăpostit de multe ori la Mihai Rădulescu, deşi pe vremea aceea el trăia împreună cu părinţii şi Tichi

(Puţul de piatră), într-un apartament destul de strâns, şi deci

Dinu ştia foarte bine la ce riscuri expunea întreaga familie. A

venit şi în grupul nostru pentru a ne atrage într-un grup mai mare care să conceapă «un răspuns» lui Cioran. Sănduc (Alexandru Dragomir, filosof, elev al lui Heidegger, n.a.) şi cu mine am răspuns că «concepem răspunsul acasă»; Mihai s-a lăsat antrenat. Trebuie spus de altfel că Dinu N. făcea apel la aproape toată lumea, fără prea multă discriminare – şi mai ales la «intelectuale» cu care avea fel de fel de antene ascunse de atracţie reciprocă (noi îl cam luam peste picior, mai ales că de câte ori venea ne cerea portocale); în ce ne priveşte pe noi, insistenţa lui Dinu se îndrepta mai cu seamă către Sănduc (filosof de meserie ca şi el), pe care-l consulta deseori în privinţa lui Hegel, căci tocmai scria Povestea despre Om. Dar revin:

până la urmă răspunsul s-a făcut, dar fără participarea noastră (ceea ce explică rămânerea noastră – Sănduc, Christine şi eu – în libertate), şi între timp Dinu ţesuse, într-o febrilă şi – aproape – inconştientă activitate, sfidând, pot spune, Securitatea şi «cerându-şi» arestarea, cu întreg grupul, pentru ca acesta să arate lumii că intelectualii români nu stau cu mâinile în sân. Acesta ar fi fost «răspuns lui Cioran»… Alarmaţi de comportarea lui Dinu, l-am chemat pe Mihai şi aproape l-am obligat să se ducă la C. Lung să-i ceară scrisorile noastre, pe care refuza să le distrugă sau restituie (în ziua în care Ancuţa

Berceanu a dat buzna la noi în cameră ca să ne anunţe, în toate stările, că Dinu a fost arestat, primisem tocmai o scrisoare de la el care începea: «păstrez încă scrisoarea ia pe masa mea de lucru…»), cu atât mai mult cu cât Mihai, ne-a mărturisit, îi făcuse destăinuiri complete referitor la anomalia de care suferea cumplit şi împotriva căreia se lupta tot timpul: inversiunea sexuală. Mihai s-a dus, şi a stat o zi şi-o noapte, fără să obţină nimic; argumentul – dar mai cu seamă sentimentul egoist al lui Dinu fiind: «cum îmi ceri înapoi lucrul cel mai preţios al prieteniei noastre» (adică spovedania ciracului, ucenicului, către mentorul şi prietenul său spiritual). În faţa acestui dezarmant (naiv?) egoism, am luat fiecare măsuri să dispară, cel puţin de la noi, ce mai aveam de la el (aveam la mine textele dactilografiate ale Anti-Goethe-ului, cartea de

119

spre Hegel – neterminată, şi încă multe altele). După arestarea lui Dinu, o bună parte din vreme nu ne-am mai văzut cu nimeni; mulţi mă ocoleau pe stradă, şi pe Sănduc, până când lucrurile s-au mai liniştit (un fel de a spune) şi am aflat că va începe procesul (deci ancheta se terminase). Scăpasem

(aflasem între timp că la «cenaclurile lărgite» unde apărea

Dinu, venea şi o informatoare notorie, Trixi şi nu mai ştiu cum…). Mult după eliberarea lotului […] Paul. Dim. mi-a mărturisit că şi el şi Mihai au fost întrebaţi despre mine, dar că au putut nega prezenţa mea în grup etc. etc". (Dinu Manoil, scrisoare către autor, Geneva, 8.09.96.)

*

Simina Mezincescu Aici, cu arestarea lui Dinu Noica, începe

drama. Frica, groaza care îi teroriza pe români a făcut ca doi oameni să se autodenunţe, şi din asta a ieşit procesul

Noica. Persoana care a transportat la Paris Povestiri din Hegel, fiindu-i frică de faptul că Dinu îl va da de gol în ancheta cu moşierii, s-a dus şi s-a autodenunţat. Era un om corect, o personalitate, cu o viaţă fără pată, dar s-a temut şi s-a autodenunţat. Fiindu-i frică de faptul că Dinu Noica va spune în anchetă ce a făcut el, s-a dus şi s-a autodenunţat. De asemenea, o nepoată de-a lui Bebe Noica, care lucra la o ambasadă şi prin care se trimisese răspunsul lui Noica la scrisoarea lui

Cioran, a fost sigură, văzându-l arestat pe unchiul ei, că va mărturisi cine a scos scrisoarea. Ca orice om care lucra la o ambasadă, era obligată să dea unele informaţii. A lucrat câţiva ani la această ambasadă. Şi niciodată nimeni nu a avut ce să-i reproşeze. S-a descurcat spunând lucruri anodine; Securitatea freca pe toţi românii care lucrau la ambasade. Dar a ştiut să se descurce, în general, românii care lucrau pentru ambasade spuneau tot ce făceau. Şi ea a făcut acelaşi lucru, s-a dus şi a spus că a trimis această scrisoare la Paris. Aşa s-a născut acest „proces Noica", prin două autodenunţuri. Prin frica ce domina o bună parte a poporului român. Citind dosarul înainte de proces, am văzut că la întrebarea „Prin cine ai trimis Povestiri din Hegel?" răspunsul era: „Refuz să răspund la această întrebare", întrebare: „De ce refuzi să răspunzi la această întrebare?" Răspuns: „Fiindcă sunt sigur că, dacă eu nu spun, nu veţi afla niciodată numele persoanei care a transportat aceste Povestiri din Hegel la Paris". Se repetă întrebarea.

120

se repetă răspunsul lui Noica. După care i se spune: „De ce te-ai adresat dumneata doctorului X pentru a trimite manuscrisul la Paris?"

*

Maria Noica Toţi au fost arestaţi la Câmpulung, ca foşti moşieri, şi judecaţi la Piteşti. Numai bărbatul meu, care era bănuit că a făcut transportul scrisorilor lui Dinu în străinătate, a fost băgat în lotul Noica/Pillat şi dus la Bucureşti. Erau gata-gata să aresteze pe o nepoată de a lui, Gabi Bucşan, care lucra la Legaţia Franţei. Era nepoată de văr. O femeie foarte deşteaptă, foarte intransigentă. De exemplu, eu eram prietenă cu Miza Creţeanu. Miza Creţeanu a lucrat la un moment

dat la ambasada Germaniei de est. Vorbea foarte bine nemţeşte. Era bănuită că este în legătură cu Securitatea şi

Gabi o detesta, şi de câte ori avea ocazia, o înţepa. Gabi nu făcuse decât cursul primar, însă era extraordinar de deşteaptă, foarte cultivată, citea enorm. Dacă i se părea că cineva e cu regimul, rupea relaţiile. A tremurat de frică, după ce Dinu şi

Bebe au fost arestaţi. Credea că este urmărită de o maşină. Se aştepta să fie arestată în orice moment. Dar, cum a scăpat, nu ştiu. M-a întrebat şi avocatul Gheorghiu cum de a scăpat

Gabi de arestare? Sunt anumite lucruri pe care eu nu le-am ştiut niciodată.

*

„În toamna anului 1957, reţin că NOICA CONSTANTIN mi-a dat un plic şi, întrucât eu urma să mă deplasez la Bucureşti, m-a rugat să-l predau numitei BUCŞAN GABRIELA, funcţionară la Legaţia Franţei din Bucureşti. Eu am predat personal plicul numitei BUCŞAN GABRIELA […] numita BUCŞAN GABRIELA mi-a dat o revistă franceză, spunându-mi să o dau lui NOICA CON-STANTIN, întrucât în interior se află un articol al lui CIORAN EMIL

şi care-l interesează […] eu am dat această revistă lui NOICA

CONSTANTIN imediat ce am ajuns la C. Lung […] nu după mult timp am primit de la NOICA CONSTANTIN şi «răspunsul» său la scrierea lui CIORAN EMIL.

Pe numita BUCŞAN GABRIELA eu o cunosc încă de mică, întrucât îmi este rudă şi la fel şi lui NOICA CONSTANTIN.

[…] eu am venit la Bucureşti în toamna anului 1957, în două rânduri. Prima dată pe la începutul lunii octombrie şi a

121

două oară prin luna noiembrie, în luna oct. 1957 (…) am primit de la NOICA CONSTANTIN plicul pentru numita BUC-ŞAN GABRIELA. Am ajuns la Bucureşti. Am mers la sora mea […]

din str. Spătarului nr. 1, unde locuieşte soţia mea, NOICA MNE-TA, de unde i-am dat telefon numitei BUCŞAN GABRIELA, care mi-a răspuns, cerându-mi să închid telefonul că nu-mi poate vorbi, deoarece ascultă meciul de fotbal. Nu după mult timp însă, cea în cauză a venit la soţia mea unde m-a găsit, iar eu i-am dat plicul din partea lui NOICA CONSTANTIN. Fără să spună ceva, aceasta a băgat plicul în

geanta sa, fără a-l deschide, sau a-mi da ceva pentru NOICA CONSTANTIN. Am mai discutat banalităţi după care a plecat [...] în luna noiembrie, când am mers din nou la Bucureşti [...] am mers la domiciliul ei într-o după-masă... de faţă fiind şi soţul ei. La plecare mi-a dat revista cu scrierea fugarului CIORAN EMIL – Textual mi-a spus: «Du această revistă în care se află un articol al lui CIO-RAN, lui DINU», apoi a împachetat revista într-o hârtie şi mi-a cerut să-i comunic lui NOICA CONSTANTIN să nu spună nimănui de la cine o are şi să nu o difuzeze prea mult.

Aşa cum am declarat, când am predat această revistă cu articolul numitului NOICA CONSTANTIN, acesta s-a manifestat ca unul ce ar fi cunoscut deja scrierea (articolul) din revistă al fugarului CIORAN EMIL. în urma acestui fapt, nu este exclus ca el deja la această dată să fi întocmit «răspunsul» său la scrierea lui CIORAN EMIL, şi deci, încă înainte de a aduce revista, el să fi trimis în acel plic «Răspunsul» său la scrierea lui CIO-RAN EMIL". (Proces-verbal de interogator, învinuit Noica Iacob. 4 decembrie 1959. ss Anchetator penal de securitate

Onea Mircea)

*

Blocul din str. Inocenţei 4 s-a prăbuşit la cutremurul din

4 martie 1977, declanşat la ora 21, 21, Printre locatari se aflau şi soţii Constantin şi Gabriela Bucşan. Ei şi-au moartea în acea seară sub dărâmături.

122

<titlu> „POVESTIRI DIN HEGEL

Al. Paleologu A fost un element decisiv, nu numai pentru mine, dar a devenit şi pentru cartea lui Noica. Eu am plecat din Câmpulung în toamna lui 55 şi în ianuarie 56 am fost la procuratură, în timpul verii 56, mi-am legalizat situaţia, în primăvară, nu aveam încă un statut civil normal, eram în afara urmăririlor. De când eram la Câmpulung, rămăsese ideea ca Noica să facă această carte, Povestiri din Hegel, şi să facem abonamente pentru ea. Cartea s-a născut din conversaţiile noastre plecând de la Hegel, şi mai ales a ce numeam noi cele l 001 de nopţi ale filosofiei, Fenomenologia spiritului. Şi i-a venit lui ideea: (sau mie, eram amândoi), asta e o formidabilă poveste, este o şeherazada, decât s-o vorbim, mai bine s-o scrie. Şi a fost ideea Povestiri din Hegel,

cum a fost cealaltă.

Povestind Shakespeare. Titlul era foarte bun. După aia, a schimbat titlul, rău a făcut. Ca să arătăm oamenilor care râd de noi că ne ocupăm de filosofie, că lucrurile sunt importante, filo zofia te poate face să guşti viaţa mai bine, şi amorul, şi societatea. Că toată mierea vieţii are mai multă substanţă şi mai mult gust dacă îi ştii aşezarea ei în ordinea filosofiei. Asta a fost ideea. Eu am plecat după aia la Bucureşti. Şi după câteva luni a venit Dinu Noica, nu mai ştiu dacă era primăvara sau toamna, dar în orice caz era un sezon de tranziţie. Cred că mai curând, da, în primăvara lui 57. M-a chemat la Coca

Casasovici, pe mine şi pe Paul Dimitriu. Dar nu eram mulţi.

Cei care au avut de dat o părere am fost numai eu şi Paul

Dimitriu. A fost pentru amândoi o consternare, în loc să fie, cum era vorba iniţial, să simţi, să guşti sucurile filosofice din existenţă, era un fel de prosopopee a spiritului, care merge într-o alternanţă în trei timpi, ca un fel de motor sau ca omul lui Gopo în pustiul preexistenţial. I-am spus: este abstract, fără taine, fără sânge, fără nimic; nu e ce trebuia să fie. Noica

123

era foarte descumpănit, venise foarte încântat de formula asta, foarte încântat. Dacă i-aş fi spus-o numai eu, nu ar fi dat foarte multă importanţă, că deja noi nu mai eram pe aceeaşi lungime de undă de câtăva vreme, de la Câmpulung. Dar i-a spus-o şi Paul Dimitriu pe care, văzându-l mai rar, nu apucase încă să şi-l discrediteze. Paul era un om de o factură diferită de a lui, dar un om inteligent şi cultivat, şi-i plăcea lui

Noica. Paul a fost de aceeaşi părere cu mine.

Noica a plecat foarte desappointe la Câmpulung. După câtăva vreme, a venit cu a doua variantă, care era foarte bună. Am găsit-o excelentă. Varianta a doua ori ne-a citit-o el la Trixi Strelisker, ori am citit-o scrisă, în final, cădea iarăşi sub dominaţia conceptuală a lui Hegel, dar până acolo, era foarte frumos.

Opoziţia mea a fost interpretată că l-am admonestat că lucrarea era de un nivel prea înalt şi nu era pe înţelesul maselor, şi deci nu are destul efect demobilizator asupra maselor, că subminarea ideologică intenţionată nu se putea face în mod eficient. şi atunci, la instigarea mea, Noica ar fi scris-o mai pe înţeles, ca să aibă efect în sânul maselor

muncitoare.

*

„În cursul toamnei anului 1956, NOICA CONSTANTIN, venind în Bucureşti… ne-a comunicat că lucrează la redactarea scrierii «despre Hegel» şi imediat ce o va termina ne-o va difuza. Ca urmare, în iarna anului 1956 – 1957, NOICA ConstantlN, venind în Bucureşti şi având terminată scrierea în cauză, mi-a difuzat în Bucureşti şi mie un exemplar, prin intermediul numitei STRELISKER BEATRICE. Ulterior, eu i-am comunicat lui NOICA CONSTANTIN – atât personal, cât şi prin intermediul lui STRELISKER BEATRICE şi prin corespondenţă – concluzia mea despre scriere, în sensul că este scrisă prea greoi şi deci nu este accesibilă tuturor persoanelor.

Întrucât toţi am fost de aceeaşi părere, NOICA CONSTANTIN

a redactat o nouă versiune, mult mai pe înţeles, pe care a terminat-o în vara anului 1957". (Proces-verbal de interogator, învinuit Steinhardt Nicu Aurelian. 12 ianuarie 1960. ss Anchetator penal de securitate It. major Onea Mircea)

*

„18.1.1957

Petrule dragă… (Manoliu, n.a.), între timp eu mi-am început Povestirile din Hegel, la care lucrez încă. Am citit pe

124

Mircea şi Cioran, le-am scris la amândoi şi de la ultimul am un răspuns emoţionant. Ţi-l voi arăta cândva. Dacă eşti printre detractorii lui – sau, iartă-mă, printre judecătorii lui severi – revizuieşte-te, căci omul e acelaşi, în fond, tot ce spune acum a spus de vreo 20 de ani, în Schimbarea la faţă.

Numai noi curgem, ei stau pe loc. Dar încotro mergem? Te îmbrăţişează, Dinu".

„28.V.957C.lung

Petrule dragă, […] îţi mulţumesc din suflet că nu m-ai dat uitării. De luni de zile sunt pierdut în Hegel, din care am terminat o primă versiune, şi acum mă străduiesc să scot toate rezervele de claritate şi graţie scriitoricească din mine ca să dau versiunea-basm. Am impresia că începe să convingă, aşa încât peste vreo lună voi apărea cu Povestirile şi ţi le voi citi, fragmentar sau în întregime, ca să te bucuri şi tu, dacă voi fi reuşit, sau să mă înveţi cum să încerc a treia oară. Căci

îmi este mult pe inimă povestea asta a filosofiei, pe care aş vrea s-o spun în gura mare, tuturor.

La acest capitol trebuie să-ţi spun că lucrarea mi-a fost cerută de editura Pion, la sugestia vreunui amic de acolo. Mă întreb cum s-o trimit. [...] Dinu". (Arhivele Naţionale, fond

Petru Manoliu)

*

Simina Mezincescu la una din venirile lui, cred că în primăvara lui 58, a adus o scrisoare primită de la editura Pion, în care i se cerea o lucrare despre Hegel. Editura voia să facă un „an Hegel" şi se adresase Sorbonei pentru a le da nume dintre cei care au studiat acolo şi şi-au dat doctoratul cu teze despre Hegel. Dinu avusese o strălucită lucrare în 38 sau 39

la Sorbona despre Hegel. Editura primise numele lui şi prin

Cioran care le dăduse adresa. Pion i-a trimis prin poştă aceea scrisoare. Dinu avea gata Povestiri din Hegel. Era un filosof, dar nu era un nebun. El se prezentase cu un an în urmă cu un manuscris la edituri, dar editurile îl refuzaseră la Bucureşti.

Eu i-am spus că ar trebui făcute modificări pentru a fi publicată în ţară. Dinu mi-a spus: „Nu modific, nu public". Oricum, nu putea să le dea ceva periculos pentru siguranţa lui.

S. T. Putea să rişte un refuz al editurii E.S.P.L.A., dar nu şi închisoarea.

125

S. M. Categoric. În ochii mei, ca şi ai oricărei persoane normale, manuscrisul nu prezenta un pericol real. Dinu era foarte entuziast. Spunea: „Trebuie să-l traducem repede, iar eu sunt lent la traduceri". I-am tradus primele trei capitole. A tradus şi mama mea. Pe urmă, Sanda Stolojan a tradus grosul.

*

„În luna iulie 1957, când m-am deplasat la Bucureşti, aveam asupra mea circa 7 exemplare ale lucrării mele în a doua versiune, bătute la maşină de către soţia mea.

[...] De asemeni, am citit această lucrare şi am discutat pe marginea ei cu familia IONESCU (MIHA şi ANCA), tot la domiciliul lor, precum şi familiei STOLOJAN, de faţă fiind şi BERZA

ANCUŢA (de profesie pictor) [...] De data aceasta, persoanele

sus menţionate au declarat că lucrarea este mai «bună», mai pe înţeles, decât versiunea din anul 1956. În urma constatării acestui fapt, am trecut la traducerea câtorva capitole ale lucrării în limba franceză, pentru a le trimite în Franţa, editurii

Pion. La această traducere am lucrat împreună cu SANDA

STOLOJAN (circa 2 – 3 capitole), iar restul a fost tradus de subsemnatul cu ajutorul numitelor SAŞA CARACA şi STRELISKER

BEATRICE. Apoi, capitolele traduse mi-au fost bătute la maşină de către BOLDUR MARIETA VOINESCU (proprietara maşinii de scris), iar introducerea de către IONESCU ANCA, la aceeaşi maşină de scris. Aceste capitole traduse în limba franceză au fost bătute în câte două exemplare, pe o hârtie subţire (foiţă) pe care i-o cerusem lui AL-GEORGE SERGIU. Un exemplar l-am introdus într-un plic pe care am scris adresa editurii Pion din

Franţa şi, dat fiind că eu aveam domiciliu obligatoriu la

C. Lung şi deci cu buletinul meu de identitate mă aflam ilegal la Bucureşti, am rugat pe IONESCU ANCA să depună plicul la

Poşta Centrală Bucureşti.

În plic am introdus şi o scrisoare în care îi făceam cunoscut editurii Pion că-i trimit lucrările cerute prin adresa lor şi că restul din lucrare o voi trimite ulterior, în aceeaşi scrisoare ceream editurii ca lucrarea în cauză – după ce va fi văzută – să-i fie predată lui CIORAN EMIL, despre care cunoşteam că are legături cu această editură, dintr-o scrisoare pe care am primit-o de la PARLIER MARIANA. Cel de al doilea exemplar al lucrării scrise în franceză (scrisă tot pe foiţă) l-am luat asupra mea şi am plecat la C. Lung, de unde cu ocazia arestării mele

126

a fost ridicat de autorităţi. După ce am ajuns la C. Lung în ziua de 23 iulie 1957, am dat un telefon la Bucureşti numitei

IONESCU ANCA, pentru a vedea dacă a expediat sau nu lucrarea în Franţa.

IONESCU ANCA mi-a făcut cunoscut că a expediat lucrarea, dar nu mi-a spus dacă m-a trecut pe mine expeditor şi adresa mea de la C. Lung, sau a expediat-o pe numele şi adresa ei. În luna august sau septembrie, în timp ce eu lucram la traducerea în limba franceză a întregii lucrări Povestiri din Hegel, a venit la mine la C. Lung numitul RĂDULESCU MIHAI şi mi-a spus că fiind la mare în concediu şi având

asupra sa un exemplar al lucrării, pe care, aşa cum am declarat mai sus, eu i

I-am dat, l-ar fi arătat lui SORA MIHAI, ce de asemeni era în concediu la mare. SORA MIHAI, la acea dată, făcea serviciul la

E.S.P.L.A. Cu acea ocazie, SORA şi-ar fi manifestat dorinţa de a vedea întreaga lucrare.

Ca urmare a acestui fapt, am hotărât să trimit la E.S.P.L.A., prin intermediul lui RĂDULESCU MIHAI, exemplarul în limba română ce îl aveam asupra mea (adică cel de al şaptelea). RĂ DULESCU MIHAI a luat acest exemplar şi l-a predat lui SORA

MIHAI. Puţin mai târziu, RĂDULESCU MIHAI mi-a făcut cunoscut printr-o scrisoare că lucrarea în cauză a predat-o lui SORA

MIHAI.

În luna noiembrie 1957, am terminat traducerea întregii lucrări Povestiri din Hegel şi, având asupra mea traducerea lucrării în ciornă (scrierea de mână), m-am deplasat Ja Bucureşti. Ajuns] a Bucureşti, am predat întreaga lucrare numitei

MARIETA BOLDUR voi NESCU, rugând-o să o bată la maşina sa…

Reîntors la C. Lung, am aşteptat ca CIORAN EMIL sau editura

Pion să-mi ceară lucrarea, fapt ce nu s-a întâmplat, şi astfel, în luna decembrie 1958, când am fost arestat, ambele exemplare ale lucrării Povestiri din Hegel în limba franceză mi-au fost ridicate de autorităţi". (Proces-verbal de interogatoriu, învinuit Noica Constantin. 12 august 1959, Bucureşti, ss Anchetator penal de securitate, It. major Onea Mircea).

*

S. T. în mai multe relatări ale unor martori, ca şi în declaraţii date în anchetă, apare numele dvs în legătură cu traducerea în limba franceză a unei importante părţi a Povestirilor din Hegel.

127

Sanda Stolojan Nu. Cartea aceasta nu este tradusă nici până astăzi.

S. T. Se pare că unele capitole au fost traduse de Beatrice

Strelisker, altele de Simina Mezincescu şi de mama dânsei, d-na Caracas, altele – 2 – 3 capitole – de dvs.

S. S. Nu ştiam nimic despre asta. Cartea a fost într-adevăr reprodusă la Paris, dar în româneşte, la începutul anilor '60.

Cred că fost publicată la Centrul Românesc de Studii.

S. T. Nu există până astăzi o ediţie în franţuzeşte?

S. S. Nu. S-a agitat ideea unei traduceri, însă nu s-a găsit un amator în Franţa care să fie interesat. A părut din capul locului o idee cu totul neaşteptată şi nepotrivită cu spiritul francez, de a face din Hegel povestiri, şi care să aibă în acelaşi timp o ţinută filosofică. Până acum cartea nu a fost tradusă.

S. T. Manuscrisul a circulat prin unele medii bucureştene.

L-aţi citit?

S. S. Am o amintire vagă a faptului că Noica umbla cu nişte foi prin buzunare pe care le citea, dar mărturisesc astăzi, cu oarecare regret, că nu realizam interesul acestor texte. Probabil mă depăşeau. El a venit de câteva şi ori la noi, în apartamentul nostru, unde locuiam, fusesem evacuaţi în piaţa l Mai, într-o casă mizerabilă, aveam două camere. Dinu a venit aici de câteva ori şi a dormit la noi. Stăteam de vorbă, dar nu a lăsat niciodată un manuscris, şi nici nu mi-a cerut să i-l traduc.

*

Simina Mezincescu în timpul când lucram la traducere, l-am întrebat cum va ajunge la Paris manuscrisul. Mi-a spus că, până va găsi o soluţie, să trimitem fiecare capitol, pe măsură ce era gata, prin poştă, din diferite locuri. Aşa s-a şi făcut.

Am încercat şi eu o soluţie, şi am vorbit cu Tutu Georgescu, nevasta dirijorului George Georgescu. Ea era printre rarele persoane – dintre cei pe care-i cunoşteam eu – care, graţie poziţiei soţului ei, circula în străinătate. I-a fost frică, nu ştia dacă va fi căutată în bagaj. Tutu Georgescu mi-a spus: „Dacă aş fi plecat cu Gogu îl luam fără discuţie, pentru că ştiam că nu risc nimic. Dar plec singură şi nu ştiu care va fi situaţia la vamă”. I-am spus lui Dinu că nu am reuşit. După două-trei zile, mi-a spus că a aranjat el. Nu mi-a spus prin cine şi, evident, nu l-am întrebat.

128

Al. Paleologu Chestia cu traducerea în franceză din română a fost foarte neinspirată – nu prea dădea importanţă stilului şi expresiei. Nu se poate ca la o traducere să lucreze mai multe persoane…

S. T. Cine a tradus Povestiri din Hegel?

A. P. Nu ştiu dacă nu a tradus şi Mariana, soţia lui. Poate şi

Beatrice Strelisker. Cred că şi Sanda Stolojan.

S. T. Cum se explică faptul că nici Răspuns la o scrisoare de la un prieten de departe, nici Povestiri din Hegel, ajunse la Paris, nu au fost publicate. Pentru manuscrisul Povestiri din Hegel, editura Pion îşi arătase interesul.

A. P. Pentru că Cioran era foarte fricos. Acest lucru l-am constatat în mai multe rânduri şi mai târziu, când eram în Franţa, în anii ’90.

S. T. Credeţi că numai Cioran putea să facă ceva pentru a fi publicat? Mai erau acolo şi alţii, Eliade de pildă, cu care era de asemenea prieten vechi. Să nu uităm, unul dintre capetele de acuzare era că Noica şi prietenii lui au citit, au comentat elogios şi au difuzat clandestin texte de Cioran şi Eliade.

A. P. Eliade era în America, de unde venea din când în când în Europa.

S. T. Dacă Cioran a publicat în N.R.F. Scrisoare către un prieten de departe riscând ca destinatarul să fie recunoscut şi pedepsit, mi se pare mult mai puţin riscant să primeşti o scrisoare trimisă cu mari pericole din România, s-o publici la Paris, unde eşti în siguranţă. Nici când vă aflaţi în boxă nu a existat în exil nicio. reacţie. Cunoşteau situaţia?

A. P. Da.

S. T. Nu şi-au dat seama că ar fi fost o protecţie pentru că ar fi fost foarte utilă o anume notorietate la Paris. Regimul se temea mult de o proastă propagandă, de o imagine negativă.

A. P. în anchetă nu a apărut această chestiune.

S. T. Ar fi fost spre binele celor închişi să apară o scriere la

Paris. Securitatea, cred, ar fi fost mult mai puţin brutală cu

Dinu Pillat dacă romanul Aşteptând ceasul de apoi se tipărea în vreme ce autorul era în anchetă. Tocmai se derula scandalul

Pasternak. Ar fi avut un efect.

A. P. Evident.

129

S. T. De ce credeţi că nu s-a întâmplat? Cum credeţi că au gândit prietenii din exil ai lui Noica, Pillat? Au existat încercări de protest, de intervenţie pe lângă autorităţile franceze sau române?

A. P. în acea epocă încă nu s-a putut constata aspectul protector

pe care putea să-l aibă Occidentul. Atunci, din contră, era mai grav.

S. T. Credeţi că situaţia celor anchetaţi s-ar fi agravat?

A. P. Şi cazul Pasternak, şi altele au provocat scandal şi represiune în U.R.S.S. şi în alte părţi. În momentul acela nu apăruse ideea că poţi să-ţi faci o protecţie din notorietate.

Cred că nici nu găseau unde să publice pentru că ce venea din România nu prezenta niciun fel de interes.

S. T. Să fie pentru Paris puternica influenţă a stângii, care vedea în blocul sovietic „viitorul omenirii", şi considera transfugii, manuscrisele lor ca „reacţionare", „antiprogresiste"?

A. P. Erau considerate opere fasciste. Nu se ştia nimic cine-i unul, cine-i altul. Habar nu se avea. După arestarea lui

Noica, a apărut la Paris, în versiunea românească, Povestiri din Hegel. Lui Cioran i s-a părut titlul cam frivol, voia un titlu mai academic, mai doct: ceva în genul Interpretarea… sau Introducere în… ceva mai universitar. Mie îmi plăcea titlul dat de Noica. Fapt este că s-a tipărit acolo, a apărut versiunea românească înainte de a ieşi autorul din închisoare. O versiune franceză nu a apărut niciodată.

*

S. T. Vă amintiţi de Mariana Parlier?

Maria Noica (Burileanu, soţia lui Iacob – Bebe – Noica, n.a.) Da. Am stat la ea când am fost la Paris, după ce a ieşit

Bebe din închisoare.

S. T. Aţi întâlnit-o când a fost în ţară, în anii '50?

M. N. Eram la Bucureşti când a venit Mariana prima dată, în septembrie 56. Stătea la hotelul Lido. M-am dus la hotel şi am văzut-o. Mariana îl iubea foarte mult pe Dinu Noica şi

Dinu ţinea foarte mult la ea. Erau veri primari. Pe urmă a venit din nou în ţară, în 58 şi s-a dus la el la Câmpulung să-l vadă. Cred că a stat chiar la el. A văzut-o şi Bebe acolo, că erau prieteni. Când a plecat, am întâlnit-o din nou la Bucureşti. Cred că prin ea Dinu a încercat să trimită nişte manuscrise. La vamă a fost controlată şi i le-au confiscat.

130

*

Dacă Mariana Parlier a încercat să scoată din ţară manuscrise ale lui Noica, în septembrie 1958, după vizita ei la

Câmpulung, trebuie să fi fost traducerea în franceză a

Povestirilor din Hegel. În noiembrie 1957 deja, manuscrisul original, în românește, fusese scos din țară, de altcineva.

*

„Acum sunt nevoit să recunosc că, în declarațiile pe care le-am făcut cu privire la această chestiune, nu am declarat adevărul și am căutat să duc în eroare organele de anchetă.

Prin aceasta am urmărit de fapt să ascund persoana pe care am folosit-o în nov. 1957 pentru transmiterea în Franța a lucrării mele Povestiri din Hegel.

Recunosc acum că, în transmiterea lucrării sus-menționate, am folosit un mijloc ilegal. Acest fapt l-am realizat în luna octombrie 1957, iar în nov. 1957, CIORAN EMIL mi-a făcut cunoscut primirea lucrării, prin scrisoarea menționată mai sus.

Tot cu această ocazie țin să precizez că, prin numita PARLIER MARIANA, nu am transmis nimic din lucrarea mea fugarului CIORAN EMIL. Am declarat însă acest lucru tocmai pentru a ascunde persoana pe care am folosit-o în această transmitere, știind că PARLIER MARIANA fiind în Franța nu se pot lua măsuri împotriva ei. În ce privește capitolele trimise de IONESCU ANCA, prin poștă, văzând că CIORAN EMIL nu-mi confirmă primirea lor, am bănuit că au fost reținute de postă, ori în circuitul postai s-au pierdut. Deci adevărul este că în transmiterea acestei lucrări m-am folosit de un canal ilegal, și anume de o persoană.

Întrebare: Cine este persoana în cauză și cum a procedat pentru transmiterea scrierii în cauză?

Răspuns: Față de persoana în cauză, m-am obligat că nu-l voi declara nici unei persoane sub nicio formă. Ca urmare, refuz să fac declarații cu privire la numele și fapta acestei persoane.

Întrebare: Dta te afli sub puterea unui mandat de arestare, confirmat de procurorul militar și anchetat asupra faptelor pe care le-ai săvârșit. În această situație ești obligat să faci declarații cu privire la aceste fapte. Ți se cere să răspunzi la întrebarea ce ți-a fost pusă mai sus.

131

Răspuns: Deși am fost pus în situația de a recunoaște și declara adevărul precum că am folosit în transmiterea lucrării Povestiri din Hegel o altă cale decât poșta, totuși voi continua să nu arăt persoana pe

care am folosit-o în scopul mai sus menţionat, considerând că astfel ancheta nu o va putea descoperi şi lua măsuri împotriva sa.

Întrebare: Te înşeli când «crezi» că această persoană nu este cunoscută de organele de anchetă. Declară dta în ce împrejurări i-au fost transmise prof. dr PA VEI ION lucrările scrise de dta şi cu ce scop?

Răspuns: în faţa acestei întrebări, îmi dau seama perfect că organele de anchetă cunosc şi persoana prin care am transmis în Occident lucrarea mea Povestiri din Hegel, precum şi alte fapte pe care eu le-am săvârşit […]

Prof. dr PA VEI ION îmi este rudă îndepărtată, prin faptul că soţia lui, SANDA, îmi este mie nepoată. Dat fiind această situaţie, eu mă cunosc cu dr PAVEL ION încă de cu mulţi ani în urmă […] în luna decembrie 1956, vizitându-l, mi-a spus că urmează să plece la un congres în Italia şi apoi în Franţa […]

la un congres de specialitate (medicină).

Cu această ocazie l-am rugat să-mi facă un serviciu, şi anume să transmită numitei PARUER MARIANA din Paris unele obiecte pentru copiii mei, urmând ca aceasta, prin ocazie, să le transmită celor în cauză în Anglia…

[…] în luna oct. 1957 aflând […] că PAVEL ION urmează să plece din nou la un congres în Franţa, am hotărât să trimit prin el un exemplar al lucrării Povestiri din Hegel pe care de data aceasta o aveam complet gata. În acest scop m-am deplasat la Bucureşti, unde am luat legătura cu IONESCU ANCA, rugând-o să-mi aducă exemplarul lucrării lăsat numitei CARA-CAS SIMINA (Simina Mezincescu azi, n.a.), pe care – aşa cum am declarat anterior – se obligase ea să-l transmită prin intermediul unei persoane în Franţa, dar nu realizase nimic până la acea dată.

— IONESCU ANCA mi-a adus exemplarul în cauză şi împreună cu acesta m-am dus la domiciliul lui PAVEL ION.

După ce PAVEL ION mi-a confirmat faptul că urmează să plece în Franţa, eu l-am rugat să-mi transmită lucrarea Povestiri din Hegel, despre care […] discutasem împreună încă în decembrie 1956, numitei PARLIER MARIANA sau prof. francez

HENRI GOULER de la facultatea Sorbona. Pe acest profesor eu îl cunoşteam încă din anii 1938 – 1939, când eu am fost la studii în Franţa şi după aceea am purtat corespondenţă împreună.

Tot cu această ocazie, i-am spus lui PAVEL ION că, în legătură cu editarea acestei lucrări, este posibil ca PARLIER MARIANA să se consulte cu fugarul român CIORAN EMIL la Paris, în acest scop l-am şi rugat pe PAVEL ION să-i comunice numitei PARLI-ER MARIANA să ia legătura cu CIORAN EMIL şi să discute ce se poate face pentru editarea scrierii.

PAVEL ION a acceptat cererea mea şi astfel că în luna octombrie, spre sfârşit (1957), mergând la Paris, a transmis lucrarea Povestiri din Hegel numitei MARIANA PARLIER. La circa o săptămână după această transmitere, prof. dr PAVEL ION s-a reîntors în ţară şi în Gara de Nord s-a întâlnit cu vărul meu

NOICA IACOB. Cu această ocazie, i-a comunicat acestuia că lucrarea în cauză a fost transmisă şi că a notat discuţia pe care a avut-o cu prietenul meu CIORAN EMIL cu privire la lucrare.

Hârtia cu aceste notiţe a predat-o lui IACOB NOICA, pentru a mi-o transmite la C. Lung. În acest fel am primit notiţele lui

PAVEL cu privire la discuţia avută cu CIORAN EMIL în locuinţa

MARIANEI PARLIER şi, la scurt timp după aceasta, am primit şi scrisoarea lui CIORAN EMIL, în care îmi confirmă primirea «faimoasei lucrări». Scrisoarea datează din nov. 1957 [...] Notiţele lui PAVEL ION, privind discuţia cu CIORAN EMIL, despre care am declarat mai sus, au fost găsite şi ridicate de la domiciliul meu, odată cu arestarea mea.

În luna noiembrie 1957, am primit o scrisoare de la soţia lui PAVEL ION, anume SANDA PAVEL, prin care îmi făcea cunoscut că urmează să plece în Anglia MADY WATSON şi, dacă doresc să transmit ceva copiilor mei, pot face acest lucru prin intermediul acestei persoane, în acest scop m-am deplasat la

Bucureşti [...] MADY WATSON a plecat definitiv în Anglia împreună cu familia sa. Ea era de cetăţenie engleză şi eu o cunoscusem prin intermediul fostei mele soţii, care era tot englezoaică.

Cu ocazia acestei deplasări la Bucureşti, i-am dat un telefon şi lui PAVEL ION şi am discutat asupra notiţelor sale privind discuţia cu CIORAN EMIL. în aceste împrejurări mi-a confirmat cele menţionate în notiţe şi mi-a dat îndemnul de a nu abandona intenţia mea de a edita lucrarea în cauză în Occident. Tot de data aceasta am mers şi la domiciliul lui PAVEL

ION, dar am găsit acasă numai pe soţia lui. În aceste împrejurări i-am dat acesteia scrierea mea Răspuns unui prieten din depărtare [...] rugând-o ca, după ce o vor citi, să o treacă familiei BUCŞAN. în acelaşi timp, printr-o scrisoare pe care am tri

133

miso familiei BUCŞAN, le-am făcut cunoscut că urmează să primească de la SANDA PAVEL o scriere de-a mea şi pe care după ce o vor citi şi ei să o treacă mai departe lui DAN paRASCHIVESCL1 BOZNIEF...

În luna februarie 1958, am venit din nou la Bucureşti şi am luat legătura cu PAVEL ION, la domiciliul său. De data asta

PAVEL ION mi-a spus că l-a văzut şi a discutat cu CIORAN EMIL, în locuinţa numitei PARLIER MARIANA din Paris, probleme legate de lucrarea mea, Povestiri din Hegel, şi pe care PAVEL o transmisese MARIANEI PARLIER. Părerile acestuia în legătură cu lucrarea fiind cele din notiţele pe care le-a transmis prin

NOICA IACOB... Aceasta este tot ce am discutat cu el în februarie 1958, dată de la care de fapt nu l-am mai văzut.

Întrebare: Ce alte materiale ai transmis în Occident prin intermediul lui PAVEL ION?

Răspuns: în afară de lucrarea Povestiri din Hegel, prin

PAVEL ION nu am transmis în Occident.

Întrebare: Ce alte persoane ai mai folosit în menţinerea legăturii cu fugarii români din Occident?

Răspuns: în afara persoanelor declarate până în prezent, nu am mai folosit alte persoane sub nicio formă".

(Proces-verbal de interogatoriu, învinuit Noica Constantin. 21 august 1959, Bucureşti, ss Anchetator penal de securitate căpitan Onea Mircea)

*

Simina Mezincescu Persoanei care a dus la Paris Povestiri din Hegel, fiindu-i frică de faptul că Dinu Noica îl va da de gol în ancheta cu moşierii, s-a dus şi s-a autodenunţat. Era un om corect, o personalitate, cu o viaţă fără pată, dar s-a temut şi s-a autodenunţat. Fiindu-i frică de faptul că Dinu Noica va spune în anchetă ce a făcut el s-a autodenunţat.

*

E posibil ca mesagerul care a dus manuscrisul Povestiri din

Hegel la Paris să se fi autodenunţat. Dna Simina Mezincescu cunoaşte bine dedesubturile acestei afaceri. Ca mesagerul acelui manuscris a fost doctorul Ion Pavel nu există niciun dubiu. Pentru a verifica, am avea nevoie să vedem declaraţia sa aflată încă în arhive inaccesibile. Mai e posibil ca, la percheziţia de la domiciliul lui Constantin Noica de la

Câmpulung, confiscarea corespondenţei să permită ancheta

ţarilor deducţiile care să-i conducă la adevăratul mesager.

Dacă în urma documentelor găsite la percheziţie ar fi fost descoperit mesagerul, atunci acesta ar fi fost anchetat şi trimis în boxa acuzaţilor. Cert este că PAVEL ION nu este implicat în anchetă sau proces. Nu există niciun proces-verbal de interogatoriu sau vreo declaraţie a sa la dosarul cercetării.

Nu-l găsim în procesul din februarie 1960, nici ca martor (foarte preţios pentru acuzare!), nici ca inculpat, deşi culpa sa, în ochii anchetatorilor şi judecătorilor, de a fi „transmis în Occident un manuscris cu conţinut duşmănos", era mult mai gravă decât a celor mai mulţi dintre cei judecaţi şi condamnaţi în lotul Noica/Pillat. Cariera d-rului Ion Pavel a continuat nestingherită. La data investigaţiei noastre nu mai era în viaţă. Soţia sa, Sanda Pavel, care ar fi putut să ne dea detalii despre acest episod, a murit în vara anului 1996, cu puţin înainte să descopăr această poveste şi s-o caut pentru a încerca dezlegarea enigmei. Sanda Pavel şi Georgeta (Gabi) Bucşan (cealaltă persoană care s-a autodenunţat) erau surori, înainte de a se căsători, se numeau Chiriacescu.

*

Maria Noica la un moment dat Bebe s-a întâlnit cu doctorul Pavel, care se întorcea din străinătate. S-au întâlnit la gară. S-a spus atunci că a fost un schimb de mesaje, în fine, lucruri inventate. Adevărul este că s-au întâlnit, dar nu au făcut niciun fel de schimb.

S. T. Ştiţi cum a fost scos manuscrisul?

M. N. Dinu a pretins tot timpul că prin poştă. Eu am bănuit că, dacă l-a dus cineva, acela a fost doctorul Pavel. Eu bănuiesc că Dinu Noica, ca să nu-l bage pe Pavel în chestia asta, a inventat altceva. Aşa că nu m-am mai mirat de ce a fost băgat soţul meu în lotul ăsta. Asta bănuiesc, ca să-l scape pe

Pavel, l-a amestecat pe soţul meu. Bebe a ştiut asta, dar fiind rude, a preferat în anchetă să spună şi el la fel.

*

S. T. Ce legătură exista între Noica şi surorile Chiriacescu?

Coca Casasovici Sora lui Dinu, Adina Cernescu, un om încântător, era foarte prietenă cu aceste fete Chiriacescu, cu

Sanda şi Gabi. Adina Cernescu şi surorile Chiriacescu au crescut împreună, erau prietene dintotdeauna.

135

<titlu>ÎNTRE POLIŢIE ŞI COLABORARE

Literatura oficială era privită ca o mare realizare a regimului, pe acelaşi plan cu furnalele şi colhozurile. Ea trebuia păzită de Securitate, iar puritatea ei ideologică apărată cu cenzura. Un articol în Scânteia sau în altă gazetă conta ca un act oficial al unei autorităţi de stat, tribunal, minister etc.

Puteai fi incriminat pentru o propoziţie. Articolul lui Radu

Popescu despre Emil Cioran (septembrie 1957), din Gazeta literară, este un text „oficial"; a avut acelaşi efect ca o hotărâre a C.C. al P.M.R. sau a Consiliului de Miniştri. A jucat rolul unei hotărâri judecătoreşti, al unei decizii administrative, şi nu al unei simple opinii personale. Cine îl încălca – deci gândeşte, scrie, comentează diferit – era pasibil de pedeapsă. Acest articol va fi folosit în anchetă şi în proces, ca argument. Exprimarea unei opinii diferite de un editorial era taxată ca discuţie duşmănoasă.

Un aspect încetăţenit în legătură cu procesul Noica/Pillat este acela că în boxă se aflau scriitori, intelectuali marginalizaţi pentru că refuzaseră să colaboreze cu regimul. Prin urmare, ei ar fi fost pedepsiţi pentru a da o lecţie celor care continuau să reziste, nu deveniseră „colaboraţionişti", sau care ar fi intenţionat să nu mai colaboreze. Este un clişeu. Lucrurile sunt inexacte. Unii dintre acuzaţi deţineau poziţii profesionale notabile (ar. Ctin Raileanu, ar. Nicolae Radian ş.a.).

Unii nu publicaseră nimic după 1948 (Dinu Pillat, Ctin Noica, Alex. Paleologu, N. Steinhardt), alţii începuseră să publice după perioade mai scurte sau mai lungi, când refuzaseră colaborarea cu regimul. Aspectul nu este lipsit de importanţă atunci când ne punem întrebarea cum şi-au ales victimele anchetatorii şi şefii lor politici. Păstorel Teodoreanu a publi

cât frecvent începând din 1955 în mai multe gazete ale timpului, în 1957 i-a apărut şi un volum de schiţe, Berzele din

Boureni, Editura Tineretului, Bucureşti, 177 p. Un an mai târziu semnează postfaţa volumului Sonete de Mihai Codreanu, apărut la E.S.P.L.A. Începând din 1954, sub semnătura lui au apărut mai multe traduceri: Semion Babaevschi.

(Editura Tineretului, 1954, 34 p., în colaborare cu E. Nani).

Vsevolod Ivanov, Fericirea lui Mitia, Nuvele (Editura Cartea rusă, 1955, p. 499, în colaborare cu D. Curtoglu), N.V.

Gogol, Taras Bulba, Editura Cartea rusă, 1956, 196 p. (în colaborare cu Xenia Stroe), faroslav Hašek, Peripeţiile bravului soldat Švejk (E.S.P.L.A., 1956, vol. 1 – 2, 553 p., în colaborare cu Jean Groşii). Nu ştim cât era Păstorel Teodoreanu, efectiv, traducător sau dacă făcea stilizarea textelor (cum e mai plauzibil). Cert este ca numele lui apare pe coperţile acestor cărţi, ca traducător. La data arestării, colabora în presă de patru ani. Avea drept de semnătură, primea comenzi de la edituri etc. Ceea ce înseamnă că fusese acceptat de regim, se „integrase". Nu refuzul de a colabora l-a trimis pe lista neagră. Vom vedea în alt capitol care au fost cauzele reale ale anchetării şi condamnării sale.

*

Pavel Ţugui (şeful secţiei de cultură-ştiinţifică la C.C. al

P.M.R. în anii 1956 – 1960, membru C.C. al P.M.R. 1955 – 1960, n.a.) Eu sunt un agent în ce-l priveşte pe Păstorel. Protectorul

„Lingvistic" Alexandru Rosetti şi doamna Maria Rosetti (cu care am fost în alegeri la Tecuci în 1946) au intervenit pentru el când am venit şef de secţie în 1955. Boierul Rosetti mi-a zis:

„Hai să ne întâlnim cu Păstorel, că uite, nu publică nimic". Şi ne-a aranjat întâlnirea la Casa Oamenilor de Ştiinţă (C.O.Ş.), numai noi, în trei. Păstorel mi-a spus: „Eu sunt scriitor, nu pot să public în reviste. Dumneata eşti acum, am auzit, şef. Ia mata legătură, vorbeşte cu ei şi pune-mă pe rol. Eu nu am cu nimeni nimic, îmi văd de treburile mele". Păstorel era inspector la fabrica de şampanie şi coniacuri Zarea. După această discuţie, ce-am făcut? Aveam drept să discut cu cei de la Direcţia presei, de la cenzură, şi am discutat, îmi făcuse legătura Gheorghe Apostol.

S. T... care, pentru scurtă vreme – din aprilie 1954 până în decembrie 1955 –, a fost prim-secretar al Partidului.

137

P. Ţ. El le-a zis, ce spune Ţugui, voi executaţi! Eram şef de secţie. Le-am zis: Uite, eu am discutat cu Păstorel, o să trimită articole la o serie de gazete. Nu faceţi niciun fel de restricţie, daţi-le drumul! Am vorbit la Cluj, la revista Steaua, Baconsky a zis: să ne trimită articole. Nu a fost entuziasmat de Păstorel.

Dar aveam o relaţie la Glasul Armatei – unde se plătea mai bine – la generalul Gheorghe Zaharia, istoricul. Tovarăşe general, i-am zis, hai, d-le, luaţi-l pe Păstorel, faceţi să publice acolo! Am vorbit şi cu Zaharia Stancu, care a fost întru totul de acord – pentru Gazeta literară. Asta a fost prima chestiune. Păstorel era un domn, mi-a dat telefon: D-le cutare, eşti un bărbat! Atunci mi-a făcut o epigramă. Zice: „când ne mai vedem?" Maestre, când vreţi dvs, zic. Mata eşti prins acolo în fel de fel de lucruri. Eu o să vorbesc cu Sandu, îmi dă dl

Rosetti un telefon: „Uite, am aranjat iarăşi la C.O.Ş. Te rog, vii acolo, că trebuie să discutăm", Era în anul 1956. Îmi zice Păstorel, era în bună dispoziţie, a făcut epigrame. L-a chemat la masă pe Geo Bogza şi i-a spus de aia cu plopul, care era altceva. Am râs toţi de ne-am prăpădit. Păstorel avea un limbaj formidabil de suculent. „Dl. Ţugui, mi-a zis, te rog foarte mult să vorbeşti cu Petru Dumitriu (Director atunci la Editura pentru Literatură şi Artă, n.a.) să-mi facă şi mie un volum de proză". „Dar dvs de ce nu aţi mers să propuneţi?" „Ăştia acum se caută numai de ei. N-au grija mea. Ei mă socotesc un boşorog". „Nu e adevărat, articolele dvs au ecou..." „Faci asta?" mă întreabă. „Fac!" Am vorbit cu Petru Dumitriu, şi i-am spus „Domnu' Petrache, să-mi aranjezi un volum pentru Păstorel". Şi a dat pe Savin Bratu care a venit la mine, şi mi-a zis că nu putem băga Hronicul măscăriciului Vălătuc; sunt acolo o serie de cuvinte... I-am zis: „Tovarăşe, bag-o, d-le!"

„Dacă o băgăm, va dura mai mult la cenzură, şi nu va apărea în prima parte a anului 1957. Şi Păstorel o să-ţi dea telefon, şi o să-ţi spună că asta înseamnă să mai amâne vreo două luni, şi nu vrea să mai amâne deloc, că vrea să-i apară cartea cât mai repede". Aşa a şi fost. Parcă a avut un glas de Dumnezeu omul ăsta. Mi-a dat telefon Păstorel. Eu am insistat să bage şi Hronicul... Mi-a zis, lasă-mă să fac eu. Eu am alte interese. După aceea o să vedem cum rezolvăm şi chestia aceasta.

Lasă să apară acum o cărticică mai mică, eu am făcut cu Bratu sumarul, şi ei or s-o scoată într-o lună de zile. Ce să fac, dacă el a spus aşa, am acceptat. A apărut broşura aceea; era un tiraj

138

destul de mare, a luat banii. Am făcut festinul cu Rosetti, cu Stancu. Era foarte mulţumit. Ce folos, că a venit 1958!

*

Vladimir Streinu a refuzat – tenace să colaboreze mai mulţi ani. În 1947, este înlăturat din învăţământ şi din presă, i se ia „dreptul de semnătură", în 1955, semnalul unei apropieri de Occident este dat de la Kremlin, în cadrul politicii „noului curs" care înlocuia războiul rece cu coexistenţa paşnică, în România începe o operaţie de recuperare a unor segmente ale intelectualităţii. Vladimir Streinu este una din figurile al căror statut se schimbă în această împrejurare. Cererea de recurs din 1960 aminteşte:

„E. De la l dec. 955 piuă l Dec. 958 (trei ani) a fost cercetător ştiinţific principal la Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R.

A colaborat între timp:

a) la un dicţionar de sinonime; b) la un dicţionar Eminescu; c) a angajat o lucrare Versificaţia lui Eminescu; d) a tradus culegerea de nuvele a lui Mohamed Dib, scriitor algerian, cu aspecte tipice din viaţa asuprită de colonişti a poporului algerian.

F. în 1959 i se deschid coloanele revistei Luceafărul (organ al Uniunii Scriitorilor din R.P.R.) cu articole la: 15 aprilie, l mai, 15 mai, l iunie şi 15 iunie 1959. În pregătire avea două articole noi: «Horaţiu către tineret» şi «Limbajul criticei noi»". În septembrie va fi arestat.

*

„Spre deosebire de prietenul nostru CIOCULESCU ŞERBAN, care era mai puţin consecvent pe poziţia sa reacţionară, începând să scrie şi să publice mai dinainte, IORDACHE NICOLAE…

s-a abţinut să scrie şi să publice după 23 august 1944 şi până în anul 1957, în speranţa că regimul democrat popular se va schimba, în anul 1957 – 1958, IORDACHE NICOLAE, ca şi noi ceilalţi reacţionari, fiind profund dezamăgit de faptul că contrarevoluţia din Ungaria din oct. 1956 n-a reuşit, ceea ce i-a slăbit speranţa în schimbarea regimului din R.P.R. Într-un viitor apropiat, a spus că, din această cauză şi din cauza lipsurilor

139

materiale care devin tot mai insuportabile, nu mai poate sta

«deoparte» şi că va încerca să scrie şi să publice şi el în presa din R.P.R. Acest fapt, după cum s-a exprimat faţă de mine

IORDACHE NICOLAE, fără să reţin dacă mai era cineva de faţă

(în locuinţa sa), din cauzele menţionate mai sus nu putea fi considerat niciodată ca un act de «trădare» a scriitorilor reacţionari care se menţin pe o poziţie duşmănoasă faţă de literatura nouă şi regimul din R.P.R. şi ca o «dezertare» din activitatea ostilă dusă de aceste elemente.

În această privinţă, tot în anul 1957, IORDACHE NICOLAE

preconiza, fără să reţin vreo expresie precisă a sa în acest sens, faptul că, începând să scrie şi să publice cât mai mulţi scriitori reacţionari, fără ca aceştia să scrie în spiritul realismului socialist, se va putea obţine eventual şi pe această cale o «liberalizare» în domeniul literar în sensul concepţiilor noastre şi o

«dezvoltare» a literaturii din ţară". (Proces-verbal de interogator, învinuit Pillat Constantin, 30 noiembrie 1959, Bucureşti, ss Anchetator penal de securitate Crăciun Iosif)

*

Marietta Sadova, închisă în lagăr pentru activitate legionară în 1941, va deveni după 1948 unul dintre regizorii cei mai activi, în fiecare stagiune montează mai multe spectacole, majoritatea din repertoriul rus şi sovietic, la care se adaugă piese româneşti proletcultiste. Primeşte, în 1951, Ordinul

Muncii clasa a II-a, în 1953 devine Maestru Emerit al Artei, iar în 1954 primeşte Premiul de Stat clasa întâi. Fiecare din aceste titluri îi asigurau avantaje materiale considerabile. Procesul-verbal de percheziţie şi cel de sechestru relevă bunăstarea ei materială incomparabilă cu a oricăruia dintre ceilalţi acuzaţi.

Ea nu era cu niciun chip o marginală. Dimpotrivă.

*

Theodor Enescu, era la data arestării cercetător principal la Biblioteca Academiei. Avocatul său în recurs notează: „Credem că aceste fapte nu justificau o pedeapsă atât de mare, ţinându-se seama şi de activitatea lui Enescu la locul său de muncă, activitate care este cu totul meritorie şi cunoscută de toţi oamenii de artă, el a scris o carte

despre Camil Ressu, în care Enescu vorbeşte în termeni elogioşi despre realismul

140

socialist în artă, el are o lucrare despre Luchian tipărită şi alta, mai dezvoltată, în curs de a fi elaborată şi tot el a lucrat catalogul expoziţiei Luchian din anul 1957 în revista Arta plastică.

Enescu a scris un documentat articol despre tablourile din tezaurul restituit de URSS, iar în Studii şi cercetări din Istoria

Artei nr. 1 şi 2/954, Enescu a scris un articol care tratează tema luptei pentru pace în plastica noastră".

*

În recursul făcut pentru Sergiu Al-George, avocatul Perciun

Sozont notează: „Al-George Sergiu... este un foarte apreciat

O.R.L-ist, specializat în domeniul «foniatriei» (bolile vocii)...

Din actele pe care le-am depus în faţa instanţei de fond mai rezultă că condamnatul este şi autor (brevetat şi premiat)

al unui nou tip de stroboscop mecanic românesc... Pe de altă parte, activitatea medicală a condamnatului Al-George Sergiu este dublată şi de o remarcabilă activitate filologică şi filosofică în domeniul «indianisticei»... devenind cunoscut şi dincolo de hotarele Ţării ca un reprezentant de seamă al «indianisticei» româneşti. Această reputaţie el şi-a creat-o prin lucrările sale publicate în Ţară şi străinătate, cum şi prin corespondenţa ştiinţifică pe care o purta cu oamenii de ştiinţă din Europa şi Asia, de la Paris, prin Leningrad, până la Pekin şi New Delhi... Al-George Sergiu este membru fondator al

S-ţii de Ştiinţe Istorice şi Filologice, în cadrul căreia face mai multe comunicări, dintre care una de un deosebit interes pentru trecutul neamului nostru, privind cronologia unor vechi morminte de la Conţeşti – prut, unde s-au găsit texte tibetane, pe care le-a descifrat el".

*

Mihai Rădulescu era la data arestării un foarte cunoscut cronicar muzical. Din 1951 scria în diferite reviste, din ţară şi străinătate. Ţinea foarte des conferinţe la sala radio şi la

Dalles. Din octombrie 1958 el semnează săptămânal articole pe teme muzicale în Contemporanul.

*

Dr. Constantin Răileanu era un savant de prestigiu european, o somitate a lumii medicale, şef de clinică, profesor la

141

Facultatea de medicină din Bucureşti. Acuzaţiile care i s-a adus au fost „discuţii duşmănoase" cu pacienţii Dinu Pillat şi

Sandu Lăzărescu, apartenenţa la mişcarea legionară, împrejurare în care l-a tratat pe generalul legionar Zizi Cantacuzino când era bolnav. O lungă listă de publicaţii (studii şi cărţi)

publicate în ţară şi în străinătate este depusă la dosar, unele scrise în colaborare cu medici evrei (cum menţionează recursul, contrazicând acuzaţia de apartenenţă la mişcarea legionară), altele cu „oameni de ştiinţă români, sovietici, francezi şi germani".

*

„21 ianuarie 1957

... Şi iată că la telefon mi s-a propus din partea lui Comarnescu, Ion Marin (Sadoveanu, n.a.) şi Jianu să vorbesc despre

Romanul modern, înţelegi ce s-a petrecut în sufletul meu, dar n-am ezitat să refuz, pe motivul că nu mai sunt în stare de un asemenea efort şi că nu vreau să mă supraviețuiesc etc. Nu o fac din trufie, nici din prudenţă – o fac pentru că aşa-mi-o dictează conştiinţa. De altfel sunt, desigur, alţii mai informaţi ca mine şi mai tineri şi mai buni vorbitori – nu sunt indispensabilă. Că trebuie smerenie pentru aşa ceva, o ştiu prea bine. Dar sunt la vârsta când înţelepciunea constă în a «renunţa». D/e Entsagenden". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XXXI)

„18 iunie 1958

Vizită la Editura Ştiinţifică, foarte simpatică, îmi vor da să traduc din Feuerbach şi Kant. În mine ezitări faţă de primul:

ce legătură am eu cu acest senzualist şi anticreştin? Poate doar încercarea de a trebui să recunosc că tot omul face compromisuri la nevoie. Am lăsat totul în mâna Domnului! Aştept". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XXXII)

142

<titlu>MISTERUL UNUI MANUSCRIS

Investigaţia Securităţii asupra lui Dinu Pillat este lungă, cuprinzând interogatorii – în intervalul martie 1959/februarie 1960. Anchetatorii sondează mai multe direcţii, dar dintre toate acuzaţiile (spionaj, legături cu străinătatea etc.), vor reţine ca principală pe aceea

„de a fi redactat un roman mistico-legionar Aşteptând ceasul de apoi”.

*

Cornelia Pillat Romanul nu era legionar. Sandu Lăzărescu mi-a povestit c-a fost o dată la o şedinţă de cuib, când erau studenţi. Dinu nu a înţeles nimic, nu a arătat nicio aderenţă, i se părea ridicol ce vedea. Dinu era un lucid. Cred că a vrut să arate în roman o parte a tineretului care se îndrepta spre legionarism. L-a interesat foarte mult acest amestec de misticism şi terorism, să vadă cum se împacă acestea, în vreme ce

Dostoievski, în Demonii, este el însuşi un manipulator, Dinu rămâne complet rece.

S. T. Totuşi avea câţiva prieteni legionari. De asta s-au agăţat şi anchetatorii ca să monteze procesul.

C. P. Erau nişte oameni extraordinari. Uitaseră c-au fost legionari. A fost o aventură a tinereţii lor. Era un romantism în toată povestea. Dinu arăta acest tineret care intră nevinovat în mişcarea legionară şi care sucombă. Cred că îi era milă pentru toată mistificarea. Mi-aduc aminte că la Securitate m-au întrebat despre roman. Nu am fost legionară niciodată.

Nici măcar nu am fost prietenă cu fete legionare, în mintea mea era o mişcare plină de vâlvătaie, de pasiune. Or, eu găseam romanul lui Dinu rece. Asta am declarat: domnule, este un roman atât de rece, atât de obiectivat, încât nu pot crede că

143

el a putut să creeze viitoarea asta. Dinu, vrând să vadă acest drum pe care s-a înscris tineretul, a început să se documenteze. S-a dus la Academie şi a citit ziarele. A vorbit cu Sandu

Lăzărescu, cu Radian, Goghi (Gheorghe, n.a.) Florian, cu Răileanu, cu Aurel Vlad, care trecuseră pe acolo, dar uitaseră.

Niciodată n-am vorbit între noi despre mişcarea legionară.

Dacă Dinu a vorbit cu ei, a vorbit pe cale particulară. Pentru că habar nu avea, a cerut de la Acterian cărţi. Ca un cercetător, Dinu s-a documentat rece şi clar. I-a dat romanul lui Călinescu să-l citească. Călinescu n-a spus o vorbă, dar după asta a scris Bietul Ioanide. Vianu a spus că era un subiect foarte interesant. Doctorului Voiculescu i-a plăcut. Legionarilor nu le-a plăcut, pentru că nu era în spirit legionar. Spuneau că nu a reuşit să redea ce au trăit ei atunci, fervoarea lor,

iluziile. Ei mistificau totul, era o disperare.

*

Sandu Lăzărescu Romanul nu era legionar, pur şi simplu.

E absurd.

S. T. O acuzaţie a fost că i-aţi furnizat material documentar dinăuntrul mişcării legionare pentru Aşteptând ceasul de apoi. Şi că în spitalul de la Sinaia, în 1952, aţi pus la cale scrierea acestui roman.

S. L. O tâmpenie. Un roman nu se scrie aşa, cu material împrumutat de la alţii. Unu. Doi, nu i-am dat niciun material. Trei, poate greşesc, romanul era scris la data aceea.

S. T. în ciuda faptului că doi acuzaţi, Nicu Steinhardt şi

Beatrice Strelisker, erau evrei, anchetatorii au insistat asupra aspectului legionar al grupului. Au folosit ca argumente şi legăturile cu doi foşti legionari, Eliade şi Cioran. Aveţi o idee câţi din grup fuseseră realmente implicaţi în mişcarea legionară?

S. L. E foarte greu să vă spun. Nu am discutat niciodată cu niciunul dintre ei. Nu ştiu decât despre cei pe care-i cunoşteam, pentru că trăiseră în aceeaşi organizaţie cu mine în timpul studenţiei, la Drept. Acolo mai era, din lotul din 1960, numai Goghi (Gheorghe) Florian.

S. T. Şi el a fost acuzat că a furnizat material „legionar" lui

Dinu Pilâat.

S. L. E stupizenie. Se vedeau foarte rar.

144

*

Cornelia Pillat Dinu era o fire foarte jovială, îi plăcea să se întâlnească cu oameni. Venea cu bucurie spre ei. şi acolo erau fel de fel de oameni, profesori, ofiţeri, avocaţi, cum se nimerise. Dinu le povestea, le vorbea, le evoca, fără niciun fel de reticenţă. Eu intrasem în 1955 la Institutul lui George Oprescu; fusesem eleva lui, eram cercetătoare acolo, în 1956, Dinu a intrat la Institutul profesorului Călinescu, a scăpat de cooperativă. Profesorul îi dădea o consideraţie deosebită, mă întreb de ce. Îl aşeza alături de profesorul Rosetti, îl invita totdeauna de Paşti, de Crăciun, de Sf. Gheorghe. În excursiile pe care le organiza pentru membrii Institutului, îi dădea o atenţie deosebită. Dinu era singurul care nu juca de Paşti şi de Crăciun în piesele improvizate de Călinescu, el făcea parte din asistenţă, în corespondenţa lui Dinu către Călinescu – pentru care Dinu avea o

adoraţie, până la sfârşitul vieţii lui – scrie că

„Cu toate păcatele, cu toate că nu sunt de acord cu dvs, sunteţi maestrul meu". Cred că în asta intra atracţia pentru insolit a lui Dinu. Din cauza asta a scris şi Aşteptând ceasul de apoi: adolescenţa lui. Tineretul căuta ieşiri, soluţii noi, făcea parte din generaţia lui Eliade, un epigon şi el, toţi erau epigoni ai lui

Nae Ionescu. Apoi era Cioran, pe care Dinu îl citea cu multă plăcere, cu fervoare chiar, în această atracţie pentru insolit, intra şi Călinescu.

*

„[...] începând din 1954 am scris un roman cu caracter mistic şi legionar, pe care l-am terminat în anul 1955 – 1956

[...] în primăvara anului 1956, am hotărât să trimit un exemplar din acest roman (manuscris) în Occident pentru publicare şi «valorificare», deoarece în ţară nu putea fi publicat, din cauza conţinutului său duşmănos.

Întrucât eram în relaţii de prietenie cu călugărul SCRIMA

ANDREI, bibliotecar la Patriarhie, pe care l-am cunoscut în

1953 prin dr. VOICULESCU şi care avea aprobare de a pleca în

India pentru mai mulţi ani, l-am rugat pe acest SCRIMA ANDREI, după ce citise şi el romanul meu, să ducă acest romanmanuscris la Paris şi să-l predea unchiului meu PILLAT NICO-LAE, aceasta deoarece SCRIMA ANDREI spunea că, înainte de a

145

pleca în India, va colinda unele ţări occidentale, printre care şi Franţa.

SCRIMA a fost de acord să mă servească, spunând că mai scoate din ţară şi unele poezii ale dr. VOICULESCU VASILE, iar într-una din zile, spre prânz, i-am dus la chilia sa de la biserica Antim, romanul-manuscris sus-menţionat, fără coperte, introdus într-un plic şi l-am lăsat acolo, împreună cu manuscrisul i-am dat lui SCRIMA şi o scrisoare pentru unchiul meu

PILLAT NICOLAE, în care îi ceream acestuia să-i dea acest manuscris profesorului HERESCU NICOLAE, fost preşedinte al scriitorilor români înainte de 1944 şi prieten cu tatăl meu şi cu dr.

VOICULESCU VASILE, plecat la Paris din 1943 – 1944, înainte de evenimentele de la 23 August 1944. De fapt, scrisoarea era adresată

acestui HERESCU, căruia îi ceream să facă tot posibilul ca acest roman să fie publicat în limba franceză, fără să i se facă modificări şi să-l prezinte şi fugarului legionar MIRCEA

ELIADE, cu care ştiam că HERESCU era prieten încă din ţară.

Tot cu ocazia sus-menţionată, am stabilit cu SCRIMA ANDREI

ca predarea manuscrisului la destinaţie să-mi fie confirmată printr-o formulă convenţională pe care s-o introducă într-o scrisoare pe care o va trimite prietenilor săi din Bucureşti, şi anume preotului GHIUŞ BENEDICT, arestat împreună cu prof.

MIRONESCU şi alţi călugări (în procesul Rugului aprins, n. a)

Astfel, am stabilit ca în această scrisoare SCRIMA să introducă fraza «am vizitat mănăstirea de carmelite», cea ce însemna că l-a vizitat pe PILLAT NICOLAE şi că i-a predat manuscrisul.

Într-adevăr, la circa 5 – 6 luni după plecarea lui SCRIMA

ANDREI, acesta a trimis o scrisoare lungă cu privire la călătoria sa preotului GHIUŞ, scrisoare care a fost multiplicată şi a circulat pe la mai multe persoane, printre care şi dr. VOICULESCU

VASILE, care mi-a dat şi mie scrisoarea, pe care am ţinut-o câteva zile la mine, după care VOICULESCU mi-a cerut-o, spunând că i-o cere şi MIRONESCU. Aceasta era deja la începutul anului

1957. Pe la mijlocul scrisorii, după ce SCRIMA vorbea despre călătoria în Franţa, era introdusă şi fraza convenţională menţionată mai sus, despre care nu am vorbit nimănui, adică despre adevăratul ei înţeles.

Menţionez că SCRIMA ANDREI mi-a spus, înainte de plecare, că, pentru scoaterea manuscrisului şi a altor materiale din ţară, are un loc special amenajat pe fundul valizei sale. (Pro

146

ces-verbal de interogator, învinuit Pillat Constantin. 17 iulie

1959, Bucureşti, ss Anchetator penal de securitate căpitan Crăciun Iosif)

*

S. T. A reuşit să trimită manuscrisul în străinătate?

Cornelia Pillat Nu cred să fi trimis romanul. Ultimul care a citit Aşteptând ceasul de apoi a fost Andrei Scrima, care a plecat apoi, la scurt timp, în străinătate. Nu ştiu să-l fi luat cu el.

*

Andrei Scrima Pe Pillat l-am cunoscut relativ târziu, pe la sfârşitul lui decembrie 1954, prin Vasile Voiculescu. Pillat avea o mare admiraţie pentru el. Era foarte credincios… Ştiţi, nu eram în situaţia de a memoriza toate aceste întâlniri ca nişte momente care aveau să rămână. Nu ştiam că vor fi închişi, că voi pleca. Erau întâlniri cotidiene, de circumstanţă. Prin acest prieten s-a ivit cu marea lui delicateţe Dinu Pillat, care a reacţionat cu multă sensibilitate şi cu multă prezenţă la mediul acesta şi la întâlnirea noastră. Venea la mine în chilie la Antim. Aveam o chilie foarte simplă şi confortabilă, unde se putea sta şi vorbi fără primejdii şi fără indiscreţii. Câteodată ne întâlneam mai mulţi. El – dacă-mi daţi voie să folosesc un cuvânt cam vulgar – se defula de ce avea peste zi. Îmi povestea unele lucruri, cu multă fineţe şi savoare, îmi povestea despre Călinescu care avea o cronică într-o gazetă. Una era despre o broască ţestoasă, numită Seneca, pentru că ar putea să scrie despre senectute. Din cauza vârstei ar fi putut să povestească despre vremea beizadelelor. Era o ficţiune simpatică, într-o seară vine la mine şi-mi spune: ştii că am fost la

Călinescu astăzi şi mi-am dat seama că omul ăsta e nebun! O

spunea fără răutate. E nebun în sensul mental, clinic. Am ajuns acolo şi Călinescu era cu o broască ţestoasă. Acolo.

L-am întrebat: Maestre, asta-i broasca memorialistă? Nu, nu vezi că e moartă? E un cadavru! Călinescu avea obiceiul de a juca, de a contraria, de a provoca, de a scandaliza, de a o face pe nebunul. Probabil că, puţin agasat, i-a dat acest răspuns ca să taie discuţia, pour le renverser. Pillat mi-a spus: m-am uitat la el şi mi-am spus, uite, omul ăsta îşi pierde minţile. Pillat era o prezenţă pentru mine de mare calitate. De luminozitate.

147

de transparenţă şi de oarecare linişte. Era cineva foarte temperat, foarte liniştit, tranquille. Se simţea liniştea, era şi expresia unei educaţii de calitate. Nu era un om indiscret, într-o seară vine cu un manuscris. Mă roagă să-l citesc. Zice: 1 l-am mai dat lui Călinescu. Trebuie să fi fost sfârşitul lui 55, cel mult începutul lui 56, dar mă îndoiesc. Era manuscrisul cu legionarii. Romanul nu era prea voluminos.

Când mi-a adus manuscrisul, l-am luat, l-am citit. Era cel mult o schiţă, o canavas, cum spun francezii, une ebauche et une promesse, nu

era etoffee. Nu avea carne, carnalitate. Nu ştiu dacă avea peste o sută de pagini. A venit după vreo două-trei zile, şi i-am spus: dragul meu, să ştii că mi-a plăcut. I-am spus cam tot ce nu gândeam. Pentru că-mi era simpatic. Nu am reţinut să fie o carte legionară. Era scrisă cu o obiectivitate simpatică, sau cu o simpatie obiectivă, care era aceea a unui narator care dorea să restituie cât se poate de obiectiv obiectul naraţiunii lui. Nu era un liric. Un manuscris fără fiorituri. Era cam schematic.

S. T. V-a spus că era un roman terminat?

A. S. Că este acheve, terminat. Aşa am reţinut. Peste câteva zile iar ne-am văzut. Şi-mi spune: Ştiţi că textul pe care l-aţi citit i l-am dat şi lui Călinescu. Şi m-a desfiinţat. A spus: nu face nimic, nu are valoare, nu are niciun fel de preţ. A fost, se pare, dur, extrem de aspir. Se credea că era afectat. Dar o spunea cu calm, nu făcuse o dramă din asta, aparent cel puţin. Faţă de Călinescu avea o admiraţie de discipol faţă de magiştri. Nu intrau la el dubii sau interogaţii. El ins? neenicul, Tvând autonomia lui de judecată. Avea un i-a; şi; i încredere, poate excesivă, faţă de Călinescu.

S. T, Piuat declară în anchetă că aţi scos cu. –.; n Jra ţară, la plecare, poezii de Vasile Voiculescu. E ads.).;

A. S. Absolut. Am scos multe. El mi le-a dat într-un carnet pe care l-am pus bine într-un buzunar. Poezii numerotate, unele dedicate mie, apoi sonete după Shakespeare.

A mai scris altele după plecarea mea… vreo 20. Dr-ul

Voiculescu a venit să mă roage. El a venit să mă roage. Eu.

Doamne fereşte să-i propun, nici prin minte nu mi-ar fi trecut. A venit şi mi-a spus: Am să te rog, dacă vrei, să iei acest caiet. Pe care mi l-a dedicat, „fratelui André Scrima" cu o fotografie a lui la care ţinea foarte mult. Cred că era mai puţin de o săptămână până la plecarea mea, 4 – 5 zile… Eu, imediat.

148

am acceptat. Nici el cu ideea, cu aerul că ar face un act riscat.

Nici eu cu ideea că accept un anumit risc. Mi-a spus: una din fiicele mele trăieşte la Paris. Acesta este carnetul dumitale, ţi

I-am dedicat, e un cadou, dar am să te rog să o întâlneşti pe fiica mea, s-o rogi să-l copieze. Mi-a dat şi o scrisoare pentru ea. M-am dus, le-am dat caietul, apoi l-am luat înapoi.

S. T. I-aţi spus lui Dinu Pillat că luaţi cu dvs. În Occident, caietul cu poezii al lui Vasile Voiculescu?

A. S. Nici nu puteam să-i spun. A aflat foarte sigur de la

Vasile Voiculescu, după plecarea mea.

S. T. în anchetă şi-a amintit acest episod, ca să protejeze pe adevăratul deţinător al manuscrisului său.

A. S. Face parte din acel scenariu clasic de autosalvare în momentul în care eşti sigur că cel pe care-l implici nu mai e accesibil.

S. T. Ce este cu scrisoarea către preotul Benedict Ghiuş?

Cu fraza codificată despre mmăstirea carmelitelor?

A. S. Am trimis scrisori chiar din Belgrad. Am scris multe scrisori. Aceasta avea vreo 20 de pagini. Părintele Benedict, prin 68—69, a venit la Paris mai târziu, după ce ieşise din închisoare, mi-a adus o copie dactilografiată a acestei scrisori.

Făceam o relatare foarte amănunţită. Ştiam că o aşteaptă cu sufletul la gură şi că va fi citită de toţi, şi scriam pentru toţi, ca să aibă un fel de reîntoarcere a Occidentului lor. şi ei participau, se bucurau şi vibrau. Scriam şi despre vizita lamănăst irea carmelnelor. Desigur, Dinu Pillat, sau A citit el însuşi scrisoarea „— au; s-a spus. Cred că a citit-o... – S.T. Să înţeleg că a atribuit unei fraze banale altă semnificaţie?

A. S. E interesant că a avut ideea asta... Asta înseamnă că a ticluit – în sensul bun – tactica lui faţă de anchetator.

S. T. Aţi scos manuscrisul Aşteptând ceasul de apoi din ţară?

A. S. Nu. Nici măcar nu mi-a propus acest lucru.

*

„... ţin să precizez că am minţit în faţa organelor de anchetă, când am susţinut că romanul meu cu conţinut mistico-legionar Aşteptând ceasul de apoi, respectiv primul exemplar al acestui roman, l-am transmis în Occident, în 1955, prin călugărul SCRIMA ANDREI, ceea ce nu corespunde adevărului. Realitatea este că nu am transmis acest exemplar al romanului în

149

Occident – aşa cum am încercat să induc în eroare ancheta prin susţinerea legendei SCRIMA – ci că, împreună cu alte lucrări ale mele, l-am ascuns la numita ŞTEFĂNESCU CORNELIA, cercetătoare şi fostă colegă cu mine la Institutul de Istorie Literară şi Folclor al Academiei

R.P. Române, unde toate aceste lucrări se găseau la arestarea mea. Lucrările mele care sunt ascunse la locuinţa sus-numitei constau din: primul exemplar al romanului menţionat mai sus, un roman, Tinereţe ciudată, scris în 1943, volume de studii critice: De la Alexandru Macedoński la Emil Botta, Liniile de forţă ale romanului românesc contemporan, în intimitatea cotidiană a lui Ion Pillat şi romanul Zilnic începe viaţa, scris de sora mea PIA în anul 1938 sau 1939.

Lucrurile s-au petrecut după cum urmează: ŞTEFĂNESCU

CORNELIA este cercetătoare la Institutul de Istorie Literară, are circa 30 de ani, fiica unui fost colonel în armata burgheză, este căsătorită cu ŞTEFĂNESCU VLADIMIR, ofiţer şi profesor la

Academia Militară, membru P.M.R., pe care eu nu l-am cunoscut personal… Personal, am cunoscut-o pe ŞTEFĂNESCU

CORNELIA la începutul anului 1957, când am fost angajat la Institutul de Istorie Literară şi Folclor, unde ea lucra ca cercetătoare de 3 ani. Lucrând împreună la aceeaşi secţie a Institutului şi observând că este foarte cultă […] m-am împrietenit cu ea […] Am purtat dese discuţii […] în acest mod s-a ajuns ca în vara anului 1957 eu s-o vizitez acasă […] şi să-i dau, spre studiu, o parte din studiile mele literare menţionate mai sus, pe care ea, după ce le-a citit şi le-a apreciat pozitiv în discuţii, mi le-a restituit, în toamna anului 1957, i-am dat spre studiu lui ŞTEFĂNESCU CORNELIA romanul meu Tinereţe ciudată şi, în continuarea acestuia, Aşteptând ceasul de apoi, pe care i le-am prezentat în prealabil în discuţii. Când mi-a restituit aceste două romane, ŞTEFĂNESCU mi-a spus că i-au plăcut şi le-a apreciat pozitiv, cu excepţia romanului Aşteptând ceasul de apoi, din care spunea că nu înţelege unele lucruri pe care eu i le-am explicat în discuţiile avute asupra acestor lucrări. Aceasta era tot în anul 1957, toamna. Prin luna iulie 1958, în urma arestării lui DIACONESCU STELIAN (că RAION ION), cu care eu am fost în bune relaţii şi care mi-a citit scrierile mele, am rugat-o pe

ŞTEFĂNESCU CORNELIA să păstreze la ea acasă romanele şi studiile mele menţionate mai sus, deoarece îmi este teamă de o eventuală percheziţie din partea organelor de stat, din cauza legăturilor avute cu DIACONESCU, cu care ocazie vor fi ridicate

150

şi aceste lucrări ale mele. De aceea am rugat-o pe ŞTEFĂNESCU

să ţină, pentru un timp, ascunse la ea acasă aceste lucrări, lucru cu care ea a fost de acord. Astfel că toate lucrările mele arătate mai sus – în copie sau original – precum şi romanul surorii mele PIA le-am dus acasă la ŞTEFĂNESCU CORNELIA, ea ascunzându-le în nişte mape cu alte lucrări ale sale, deasupra bibliotecii.

În sept. 1958, eu i-am vorbit lui ŞTEFĂNESCU CORNELIA despre arestarea dr. VOICULESCU VASILE cu care eu am fost în relaţii apropiate, i-am spus aceasta şi cu scopul ca ea să vadă că este necesar să păstreze în continuare lucrările mele. ŞTEFĂ-NESCU nu-i cunoştea personal nici pe vorcut ESCU, nici pe DIA-CONESCU STELIAN.

Tot în scopul de a o face pe ŞTEFĂNESCU c. să păstreze în continuare lucrările mele, îi spuneam, din când în când, că sunt chemat şi audiat la M.A.I. asupra unor probleme despre care îi voi vorbi mai târziu, lucru care desigur nu corespundea realităţii, şi astfel lucrările mele enumerate anterior au rămas la locuinţa numitei STEFÂNESCU CORNELIA, unde se găseau şi la arestarea mea.

[...] Alte relaţii n-am avut cu STEFÂNESCU c., pe care recunosc că am încercat s-o influenţez şi să-i impun punctul meu de vedere reacţionar despre literatură, fără a reuşi sută la sută". (Proces-verbal de interogator, învinuit Pillat Constantin, 12 august 1959, Bucureşti. Anchetator penal de securitate ss. căpitan Crăciun Iosif)

*

La 17 iulie, Dinu Pillat a declarat aceluiaşi anchetator, Iosif Crăciun, că a trimis manuscrisul romanului în Franţa prin Andrei Scrima, în acest fel „mărturisise" un delict grav, care adăuga un număr de ani la sentinţă. Căpitanul Iosif Crăciun a fost unul dintre cei mai brutali dintre anchetatori, poate cel mai înclinat să folosească bătaia şi tortura. De ce se expune Dinu Pillat metodelor căpitanului Iosif Crăciun? Depoziţia de mai sus o anulează pe cea din 17 iulie. S-o fi făcut pentru h a o acoperi pe Cornelia Ştefănescu, „o doamnă care îi câşti „> gase încrederea" cum o aminteşte Cornelia Pillat în amin tirile ei („Eterna reîntoarcere, Editura DU Style, 1996). În ducerea anchetatorilor în eroare este un gest cavaleresc. Iar schimbarea depoziţiei, cu siguranţă s-a făcut în urma unor

violenţe fizice. Cert este că la 19 august M.A.I. emite o ordonanţă

de reţinere pe numele Cornelia Ştefănescu. Un mandat de arestare este semnat de Iosif Crăciun a doua zi. Un referat de prelungire a arestului cu încă 30 de zile este aprobat la 15 septembrie de colonelul Nicolae Dumitrescu, şeful secţiei „anchete penale", şi de şeful direcţiei, colonelul Francisc Butyka. Un proces-verbal de percheziţie corporală este datat chiar cu ziua arestării, 20 august 1957. Se ridica de la numita C.S.: „un buletin de identitate, una legitimaţie din

1957 pentru intrare la sala de studiu (a Bibliotecii Academiei, probabil, n. a,), una verighetă metal galben cu inscripţia «Vladimir», un stilou negru Montblanc cu un port-stilou negru, una geantă culoare albă, un portmoneu de culoare roşie (pentru bani), l lei şi şaptezeci şi cinci de bani, un ruj de buze, trei chei pentru yale şi o oglindă dreptunghiulară mică de buzunar, un carnet Notes pronosport, un portbuletin din vinilin albastru". Câteva zile mai târziu, arestata face o cerere pentru a i se aduce diferite lucruri de îmbrăcăminte şi toaletă de acasă, pe care le va primi la 2 septembrie, şase zile mai târziu. Ancheta urmăreşte să afle natura legăturii (de rudenie, politice etc.) cu Dinu Pillat, arestat de la sfârşitul lui martie, şi mai ales să găsească manuscrisul romanului Aşteptând ceasul de apoi, care trebuia să fie, în procesul care se pregătea, capul principal de acuzare.

*

Pavel Ţugui La Institutul lui Călinescu a fost o mizerie, din pricina turnătorilor. Au fost reţinuţi pentru cercetări la

Securitate Dinu Pillat şi d-na Cornelia Ştefănescu. Călinescu a aflat, era la sanatoriu la Otopeni, m-a chemat, m-am dus şi mi-a spus. Am rămas uimit. Eu am intervenit pentru Dinu

Pillat să fie angajat la Institut; am obţinut post de la Academie, ca să fie încadrat de Călinescu la Institut, cercetător principal. Când m-a chemat Călinescu la Otopeni, era în 1959, în vară spre toamnă. M-am interesat la oamenii din Institut care mi-au confirmat că într-adevăr cei doi au fost reţinuţi. De ce?

am întrebat. Nimeni nu a ştiut să-mi spună de ce. Atunci m-am dus la Leonte Răutu şi i-am zis tot ce mi-a spus Călinescu şi ce aflasem eu. Răutu mi-a răspuns: „Uite, Ţugui, eu nu mă mai amestec în afacerile acestea!" S-a debarasat. „Tu îl cunoşti pe Călinescu, ai relaţii cu el, vezi caută şi tu… Te sfătuiesc să te duci la tovarăşul Bodnăraş".

152

S. T. De ce la Bodnăraş?

P. Ţ. îi spusesem lui Răutu că bărbatul Corneliei Ştefănescu este ofiţer, maior, profesor la Academie. Bodnăraş era foarte prompt, m-a primit la Consiliul de Miniştri. I-am povestit toată această afacere. El a luat legătura cu Drăghici, eram acolo, i-a spus. Drăghici i-a spus că nu ştie nimic. Atunci i-a spus:

Interesează-te ce-i cu asta! Nu se poate aşa ceva! Uite, am aici pe tovarăşul Ţugui, mi-a spus că s-a plâns Călinescu. Nici

Drăghici nu ştia. Atunci Bodnăraş a spus că (i-a spus şi lui

Drăghici) în ce priveşte soţia acestui profesor de la Academia

Militară, era obligatoriu pentru cei de la Interne să întrebe conducerea Ministerului Forţelor Armate, respectiv pe ministru sau pe care răspundea de armată. Era nemulţumit că au arestat soţia unui om – cum spunea el – din corpul nostru ofiţeresc, din corpul de elită – fără să-l întrebe. Era o dublă atitudine, s-a simţit frustrat că „uite ăştia nu mă întreabă".

pentru că el era şeful, şi, al doilea, Internele de ce se amestecă în treburile armatei? Trebuia pe noi să ne sesizeze (armata) şi noi să-l întrebăm pe maior, ce e cu treaba asta, cum s-a întâmplat cu nevasta.

I-am spus atunci că trebuie să-i scoatem pe oameni de sub acuzaţii. Să fie întrebaţi ce este, cum este, dar nu aşa, să fie chemaţi şi să nu se mai întoarcă acasă. Sunt arestaţi, nu sunt arestaţi? „Nu, zice Bodnăraş, Drăghici nu ştie. O să se intereseze şi-mi comunică". Între timp, cum era el aşa foarte vioi, zice: „Stai să-l chem şi pe tovarăşul Bârlădeanu", şi l-a chemat.

Bârlădeanu era şi academician. I-am spus din nou ce se întâmplase, i-a spus şi Bodnăraş. Bârlădeanu şi-a manifestat stupoarea, sigur că nu a exprimat, dar am văzut la el, aşa. A zis:

„D-le, iau şi ăştia nişte măsuri grăbite, fără să se gândească..."

S. T. La cine se referea, când zicea „ăştia"?

P. Ţ. La Interne. Bodnăraş şi Bârlădeanu mi-au spus: „te duci la secţie, ne faci o scurtă notă, când, cum, ce. Ne-o trimiţi imediat şi noi vedem ce facem". Bârlădeanu mi-a atras atenţia: „Uite Ţugui, vezi, spune exact, dacă poţi, ce ştiu oamenii de acolo, de ce au fost reţinuţi". i-am spus că nu ştia nimeni pentru ce, nici Călinescu. Am venit la secţie, am făcut o notă de o pagină şi am trimis-o lui Bodnăraş. A durat două zile.

Mi-a dat telefon după vreo trei zile Bodnăraş şi mi-a spus:

„Cornelia Ştefănescu a ieşit, dar nu am un răspuns clar ce se întâmplă cu Dinu Pillat. Încă este în cercetări". Am spus: „Tovarăşu' Bodnăraş, dacă Cornelia Ştefănescu a fost eliberată.

153

poate rezolvaţi şi cu celălalt". Totul a pornit de la Dej şi de la Ceauşescu, în anii ăia ei au declanşat această chestiune.

*

La 15 septembrie 1957, căpitanul Crăciun Iosif propune prelungirea cu încă 30 de zile a arestului Corneliei Ştefănescu.

Şefii lui, coloneii Francisc Butyka şi Nicolae Dumitrescu, îşi dau acordul. Două zile mai târziu, pe 17, aceiaşi ofiţeri din

Direcţia anchetelor penale semnează un referat „de punere în libertate a numitei Cornelia Ştefănescu". La 24 octombrie, i se înapoiază lucrurile ridicate la percheziţia corporalii. La

26 octombrie căpitanul Crăciun Iosif semnează ordonanţa de încetare a procesului penal şi dispune punerea ei în libertate.

Ordinul de eliberare aflat la dosar este datat 22 octombrie; ceea ce înseamnă că, la data semnării încetării anchetării ei.

Cornelia Ştefănescu se afla deja acasă.

Dinu Pillat păstra manuscrisele de obicei în două copii. La percheziţia de la domiciliul lui, Securitatea găseşte o copie bătută la maşină a romanului Aşteptând ceasul de apoi, în podul casei Mariei Pillat. Chestiunea dacă l-a trimis în străinătate pentru a fi tipărit acolo era un punct esenţial pe care anchetatorii voiau să-l lămurească. Să nu uităm, întreaga anchetă se derulează în plină psihoză a autorităţilor, legată de afacerea Pasternak.

Cealaltă copie este confiscată la percheziţia de la domiciliul

Corneliei Ştefănescu. Anchetatorii vor continua să caute alte copii, dar cercetările nu mai scot la iveală niciuna. Cele două copii identificate vor avea o soartă diferită, dar şi asemănătoare. Ambele vor dispărea. Una (cea găsită în apartamentul

Corneliei Ştefănescu la 17 august 1959) va fi „distrusă prin ardere" la 11 februarie 1960, 15 zile înainte de deschiderea procesului. Cealaltă va fi depusă la dosar în calitate de corp delict. Va fi folosită de procuror în acuzare şi de magistraţi pentru condamnarea autorului la 25 de ani muncă silnică.

Ulterior şi această copie a dispărut, ca să nu mai apară până astăzi. O altă copie nu a apărut între timp şi sunt extrem de puţine şanse să apară.

154

<titlu>SE STRÂNGE şurubul

„Trebuie avut în vedere că, în condiţiile în care ne desfăşurăm activitatea, elementele burgheze au fost înlăturate de la putere, dar mai trăiesc, mai avem clase exploatatoare, mai avem imperialism, încă în conştiinţa unor oameni ideologia şi influenţele burgheze mai există şi ele şi îşi fac loc şi caută să pătrundă într-o formă sau alta şi influenţează într-o măsură mai mare sau mai mică pe oameni, şi de aceea este necesară ducerea unei lupte hotărî te împotriva oricărei manifestări a ideologiei străine de ideologia socialistă". (N. Ceauşescu.

1958)

*

„Apartamentul, încăpător, bine împărţit, era prost întreţinut. Fotoliile mai toate desfundate, mobilele puţine, covoarele foarte jerpelite.

Spre deosebire de maică-sa şi mătuşa sa, Tr. (Beatrice Strelisker, n.a.) – mică, rotundă la faţă – nu era nici frumoasă şi nici gen «cucoană mare». La ea freamătul, capacitatea de a se devota, interesul pentru viaţă, nesfârşita răbdare de a da fiecăruia atenţie şi a-l asculta, inteligenţa mobilă (aproape ahtiată, dând senzaţia de răsuflare oprită), darul de a isca şi transmite simpatia fără a pierde ceva din misterul unei fiinţe pe care nu era greu s-o ghiceşti drept neconvenţională ţineau locul de alte calităţi mai exterioare. Faţă de prieteni ea nu se mulţumea să le fie auditoare negrăbită şi plină de solicitudine. De îndată punea problema: ei, ce facem? (La plural.) cum te pot ajuta?

La ceaiurile noastre, Tr., comunistă pocăită, participa cu puţine vorbe, îşi lua în serios rolul de gazdă şi, cu toate că

155

numeroasele sanvişuri şi dulciuri erau pregătite de marchiză (menajeră de soi), ea le servea, alergând din casă la bucătărie, ţinând seama de gusturile fiecăruia, elogiind-o discret pe maică-sa.

După o fază mistică (Duţu, Paul Sim., Virgil Când.), au urmat ca musafiri statornici – ulterior vizitei la Câmpulung

— Dinu N., Al. Pal., («Crăifăleanu» până în 1955), Paul Dim.

Ghiţă Vetra, Mihai Rad. şi eu. (Nego. de câteva ori în 58.)

Mondenitatea seniorială o susţine – în afară de marchiză

— Mai ales Paul Dimitriu, mereu spilcuit, dezinvolt, cu sacul plin de glume şi rafinate cancanuri din lumea bună. Dandy-ul acesta are păreri politice hotărâte, citeşte aproape totul şi judecă temeinic. [...]

Articolul lui Cioran din N.R.F. – Scrisoare către un prieten de departe –, Paul Dim. ni-l aduce. Tr., de îndată, propune multiplicarea şi răspândirea articolului. I-l dictăm pe rând, cu toţii. Bate febril la maşina ei, cam hodorogită. Curând copiile sunt gata.

După câteva zile, aflăm de arestarea lui Paul. Dar s-a făcut în cadrul acţiunii îndreptate împotriva grupului liberal din jurul lui Bentoiu şi Aznavorian.

Aznavorian îl întâlnise din întâmplare pe amicul nostru şi rămăsese impresionat. Acasă, în jurnalul ţinut cu grijă, îi atribuise lui Paul un post de ministru în viitorul guvern pe care-l pregătea. Ministrul fără ştire şi voie ne lipseşte mult. Ne în:! –

nim mai rar, mai fără plăcere şi chef; ceştile sunt la fel de graţioase şi îmbietoare, Tr. la fel de vioaie şi fertilă în punerea de teme de discuţie. Dar senzaţia de fragilitate a porţelanului şi a vieţilor omeneşti ne dă târcoale mai tenace". (N. Steinhardt, op. cit., pp. 268 – 269)

*

„Perioada destinderii, pentru popoarele de la răsăritul cortinei de fier, a fost considerabil scurtată de revoluţia din

Ungaria... Conservatorii regimului sovietic au triumfat asupra reformiştilor, iar represiunea s-a impus logic acolo unde ea slăbise... în România, represiunea a fost foarte dură şi – paradoxal in terminis – a avut un caracter preventiv. Au scăpat de arestare o bună parte din cei care se aflau în domiciliu forţat şi sub control şi au fost ocolite unele personalităţi cu care s-a discutat în prealabil şi care erau ţinute în rezervă

156

pentru eventualităţi politice încă nedefinite, în schimb, au fost arestaţi fără nicio bază alţii, conform unei strategii obscure, de nepătruns pentru logica curentă. Arestările au avut un ritm lent în 1957 şi s-au accelerat la începutul anului următor în aşa măsură, încât la finele anului 1958 închisorile erau înţesate de loturi numeroase de

condamnaţi la pedepse care spărgeau plafonul imaginaţiei". (Paul Dimitriu, op. cit., pp.42 – 43)

*

Buletinul Oficial al Marii Adunări Naţionale publică în 27 iulie 1958 „Decretul nr. 318 pentru modificarea Codului Penal şi a Codului de Procedură Penală".

Pedepsele se înăspresc la o cotă fără precedent. Fapte care până atunci nu constituiau delicte sunt incluse în noul Cod Penal. Noul Cod Penal a fost principalul instrument prin care liderii P.M.R. vor arunca în închisori pe termene lungi pe toţi aceia pe care-i considerau periculoşi. Decretul 328 a fost semnalul declanşării campaniei de represiune. Politica „Noului curs" inaugurată la puţină vreme după moartea lui Stalin se încheia. Perioada 1953 – 1958 fusese aceea a unei limitate relaxări, rezultat al intereselor Kremlinului, care schimbase politica de confruntare, a războiului rece, cu aceea a coexistenţei paşnice. Spiritul Conferinţei de la Geneva a miniştrilor de externe ai marilor puteri (1955) – care a dus la retragerea armatelor de ocupaţie din Austria şi declararea neutralităţii acesteia – lua sfârşit astfel. Un an după evenimentele anului 1956, Conferinţa partidelor comuniste din noiembric-decembrie 1957 de la Moscova hotăra îngheţarea reformelor sub stindardul luptei împotriva revizionismului, în iunie-iulie 1958, Armata Roşie este retrasă din România.

Concomitent cu aceasta, Gheorghiu-Dej şi colaboratorii lui (Emil Bodnăraş, Leonte Răutu, Gheorghe Apostol, Chivu Stoica, Alexandru Drăghici, Nicolae Ceauşescu, Ion Gheorghe Maurer) declanşează o campanie de represiune care are ca ţinte intelectualii şi fostele elite politice. Ea este precedată de pregătiri minuţioase. La 12 martie 1958, vechiului personal al Securităţii i se adaugă alţi 2 059 ofiţeri. Personalul Securităţii ajunge astfel la 9 884 ofiţeri, 3 375 subofiţeri. 5 816 angajaţi, plus 11193 angajaţi civil, total 18 656 lucrători. Acestora trebuie să le adăugăm trupele de Securitate, şi

ele folosite în diferite faze ale represiunii: 5 663 ofiţeri, 4108 sergenţi, l 416 angajaţi civil şi 42 028 militari în termen, total 57 185 oameni.

În trei ani (1954 – 1957) numărul arestărilor fusese de 6 211 (după cifrele oficiale păstrate în arhive), pentru „activităţi împotriva securităţii statului", în 1958, după Decretul 318, numărul arestărilor a crescut la 10 125 (40% plus), iar în ianuarie a ajuns la 17 613 (70% plus), în 1958 sunt anchetate 47 643 de persoane. Printre ele şi Constantin Noica, Iacob Noica, Sergiu Al-George, arestaţi în decembrie acel an.

Alţii fuseseră arestaţi mai devreme pentru a fi judecaţi în procese politice. Ele erau intentate: unor foşti oameni politici, de exemplu cel al liberalilor (Urmuz Aznavorian, Gheorghe Strat, Georgel Gheorghiu, Gheorghe Bentoiu, Dan Amedeo Lăzărescu, Paul Dimitriu, Nicolae Bolintineanu etc.), acuzaţi că au încercat să refacă Partidul Naţional Liberal şi constituiseră un „shadow cabinet"; unor intelectuali care aveau legături strânse cu biserica. Printre cei judecaţi: Sandu Tudor, Vasile Voiculescu, Victor Anania etc.; unor homosexuali. Printre ei Mihai Rădulescu, Radu Olteanu, Mircea

Marosin. Se adaugă alte „loturi" cum n denumea limbajul oficial, jucători de bridge, deţinători de aur şi bijuterii, foşti moşieri, chiaburi, foşti industriaşi, sionişti, delapidatori, sabotori, speculanţi din diferite ministere şi întreprinderi etc.

Toate erau fragmente, episoade ale campaniei de represiune îndreptate împotriva unei incipiente societăţi civile care răsărea după 1953. După vârful atins în 1958, (47 643 de anchetaţi), numărul lor scade în 1959 la 37 893, şi în 1960 la

21 176. O statistică M.A.I. arata că acest minister supraveghea în acea perioadă 323 207 de „elemente duşmănoase pentru care se deţine material compromiţător", dintre ei

84 621 erau foşti legionari, 48 997 foşti membri P.N.Ţ.

32 346 foşti membri P.N.L. etc. Cum acest document statistic datează din decembrie 1957, înseamnă că pregătirile represiunii lansate în vara anului 1958 au început mai devreme cu câteva luni. Probabil chiar în decembrie 1957, imediat după Conferinţa de la Moscova a partidelor comuniste, care dăduse semnalul „luptei împotriva revizionismului". Asta însemna lichidarea oricăror încercări de reforme şi liberalizare, distrugerea oricărei autonomii a societăţii şi indivizilor în raport cu statul, anihilarea gândirii independente, revenirea la practicile staliniste.

158

*

Pavel Ţugui Dej în 1958 s-a lăsat... Când un om nu continuă politica de partid şi se bizuie, în măsurile politice, pe cele luate de Securitate, de Ministerul de Interne, pe informatori, aceea nu mai este politică, aceea este compromis, partidul se compromite; aceea nu mai e politică, e represiune. Nu mai e partid, e organ de represiune. Ei au făcut procese. Şi nici procesele nu au fost făcute conform legii. Pentru o poezie mistică nu trebuia să condamne. Curios este că din 58 Gheorghiu-Dej nu a mai chemat să se sfătuiască pe alţii, toată vremea lua măsurile cu grupul lui, cu Ceauşescu, Drăghici, probabil Bodnăraş, Moghioroş, Răutu. Ăştia erau acolo. Mai ales Ceauşescu şi Răutu se ocupau cu intelectualii. Dej trebuia să-l cheme pe ministrul de interne, Drăghici, şi să-l întrebe: ce a făcut acest Păstorel? Păi, v-a înjurat, face epigrame... Dej ar fi trebuit să zică: lasă-l în pace! Ce dacă mă înjură, mă înjură şi alţii! Dar Dej nu a fost în stare să gândească aşa. El se bizuia pe judecăţile lui Drăghici. Trebuia să cheme pe Constanţa Crăciun, pe Ilie Murgulescu, pe Joja, Zaharia Stancu, pe Răutu, să discute.

S. T. Drăghici îl informa pe Dej când făcea arestări?

P. Ţ. Sunt absolut convins că şi Ceauşescu şi Dej ştiau. De

Chivu Stoica nu mai vorbesc. Arestările din 58—60 Drăghici nu putea să le facă fără Dej şi Ceauşescu.

S. T. Era decizia lui Dej şi Ceauşescu?

P. Ţ. Da. Au început cu prelucrările alea tâmpite, de la

Andricu. Prelucrările ca prelucrările, dar vorbesc de campania deschisă, represiunea; neacceptarea schimbului de păreri şi sugrumarea oricărei libertăţi de gândire. Urmează dictatul.

Acuzaţia că tu eşti reacţionar, la temniţă cu tine, că l-ai înjurat pe Dej.

S. T. De ce îi asculta Dej pe Drăghici, Moghioros şi ceilalţi?

P. Ţ. Dej a procedat atunci în felul următor. A exclus din jurul lui orice fel de oameni care într-un fel sau altul puteau să aibă un punct de vedere mai tolerant, Constanţa Crăciun.

Athanase Joja, Ilie Murgulescu...!

*

Barbu Cioculescu Detaşarea de Rusia a fost o manevră de

autoconservare a conducerii comuniste la noi în ţară, faţă de procesele care avuseseră loc în alte ţări din jur. Unde fuseseră

159

spânzurate de ruşi câteva guverne comuniste. Traicio Kostov în Bulgaria, Slański în Cehoslovacia, Rajk şi Nagy în Ungaria.

Desprinderea de ruşi s-a făcut cu încetul, înainte de plecarea trupelor ruseşti din ţară, a fost trimisă acasă Securitatea rusă care făcea propriile ei arestări, afară de cele ale Securităţii româneşti – pe lângă faptul că dirijau Securitatea română. Nu zic de consilierii sovietici în toate instituţiile. Pe urmă s-au răscumpărat sovromurile, prin 55—56. Încetul cu încetul s-au descotorosit de ei, din această necesitate de salvare a staff-ului.

Nu atât din naţionalism. Reacţia după Budapesta arată clar că nu-i interesa „patriotismul", nu au tins către un suport în mase, nu au făcut nimic sincer popular. Reacţia lui Dej a fost efectul spaimei că-i vine şi lui rândul. Că poate izbucni o revoluţie şi la noi.

S. T. Deci Dej se afla între două „rele": să fie răsturnat de o răscoală populară ori de ruşi!

B. C. Şi a făcut acest ultim val de represiune, de asuprire socială, în 58. Am ajuns în situaţia din 49 – 50, eram iar „bestie moşierească" şi nu puteam să mă angajez nicăieri. Dej a fost speriat de mişcările studenţeşti şi intelectuale din Ungaria şi Polonia, în 56 a fost acea afacere cu Alexandru Jar.

Jar vine din Polonia, unde bătea un vânt de libertate, şi îl critică în public pe Dej. A doua zi a avut loc o plenară şi a fost exclus. Până atunci era şi soţul unei martire, decapitată de nemţi, Olga Bancic, scriitor evreu, prieten cu Dej. A fost înlăturat. Pentru această obrăznicie a pierdut totul, nu şi-a mai recăpătat poziţia niciodată. La fel au fost trataţi, după 58, acei colaboraţionişti ai regimului, intelectuali care se defulau prea puternic pe-acasă, prin acele demascări publice.

S. T. Care a fost tâlcul lor?

B. C. Să bage bine în minte ce li se poate întâmpla. S-ar fi putut să le vină rândul. Cei judecaţi erau foarte bine plătiţi.

Mihail Andricu era plătit cu 20.000 de lei, când salariul era câteva sute, pentru orice bucată pe care o scria. Milita Pa traseu lua sute de mii de lei pe sculpturi, în momentul ăla, scriitorii şi artiştii

colaboraţionişti erau extraordinar de bine plătiţi. Mai era Jacques Costin, de fapt nu trecuse cu regimul, era trecut acolo ca o diversiune, ca să nu apară clar care erau intenţiile regimului, în ce direcţie loveau. Mai era familia Nasta, el era un medic foarte bine plătit, circula în străinătate, lucra la Parhon. Toţi cei demascaţi erau din burghezie şi aris

160

tocraţie, foarte bine plătiţi. şi deveniseră de la un timp foarte liberi la gură, violenţi chiar, îşi închipuiau că se poate să colaborezi cu regimul în public şi în privat să fii contra. Era exact ce se întâmpla şi cu Călinescu. L-am vizitat în puţine rânduri, cu tata. O dată a avut o ieşire împotriva lui Dej, şi a încheiat aşa: Stă pe locul meu! Eu va trebui să fiu în locul lui. Eu şi cu tata am rămas cu gura căscată. Credea că i se cuvine să conducă ţara, pur şi simplu, îi spunea tatii: A, aştepţi să vină americanii?! Păi nu te gândeşti că atunci când au să vină am să strig eu primul?!... Călinescu între patru ochi critica regimul, în public îi era devotat. S-a purtat admirabil cu Streinu în timpul bolii lui. A făcut atunci o tuberculoză teribilă, a avut hemoptizii, a fost internat la Baloteşti. Călinescu îi trimitea bani, mâncare. Cu oficialitatea era fricos.

Avea şi ieşiri, răbufniri, ştia că era considerat nebun. Câteodată o făcea expres, altă dată erau manifestări ale unor dereglări, pur şi simplu. El era între şi între. Se considera nu persecutat politic, dar nu suficient pus în valoare. Era şi singurul din vechea generaţie de critici care a dat o adeziune politică regimului. Tata şi Streinu au scris în Dreptatea, la P.N.Ţ., violent împotriva comuniştilor. Perpessicius stătea deoparte, el nu avea temperament politic de debater. Călinescu a trecut pe o poziţie militantă comunistă din primul moment. Toţi cei care au trecut din primul moment de partea regimului au avut un tratament aparte.

S. T. Cum aţi simţit reluarea ofensivei regimului contra lumii burgheze, a intelectualilor, a fostelor elite? Cu arestările, concedierile, înăsprirea cenzurii...

B. C. Cu ideea de puşcărie ne cam obişnuisem. Era ca o fatalitate, putea lovi pe oricine, oricând, şi nu neapărat pe tine sau familia ta în primul rând. Era ca o molimă: te atinge, iei sau nu iei boala, însă acest moment de după 58 ne-a întors în mod dur. A fost foarte prost, pentru că erau atunci mari promisiuni, nu de libertate propriu-zis. s, dar de

lărgire a ei, de relaxare, începuse în toate sectoarele această relaxare, „liberalizare". Or, din 58 până în 63—64 sunt ceva ani, nu e puţin lucru într-o viaţă de om. Am fost, în cel mai bun caz, ca nişte plante ţinute în întuneric. Aceste procese s-au făcut când propriu-zis creierii societăţii româneşti fuseseră deja decopertaţi.

A fost un fel de a aduna ultima gardă, de a se răfui cu oameni

care ar fi putut muri liniştiţi la ei acasă nu peste prea multă vreme.

A fost o cruzime. Comuniştii au avut întotdeauna această cruzime. Să-l arestezi pe generalul Văitoianu de 90 de ani şi senilizat şi care a spus la arestare: mă voi plânge personal Majestăţii Sale regelui Ferdinand, nu mai trăia pe lumea asta.

Să-l arestezi pe Nicolae Baţaria, la 88 de ani, pentru că fusese consilier municipal o dată, înseamnă că nu se făcea niciun fel de distincţie. Era o lovitură politică.

S. T. Nu aveau, cred, în vedere, numai vechea gardă. Ar fi putut să aştepte să moară „în paturile lor". Cred că regimul ţintea generaţiile care veneau.

B. C. Făcea parte din operaţia de ştergere a memoriei. Mai trăind câţiva ani, liberi, aceşti oameni ar fi făcut fuziune cu tineretul. Teama mare era să nu se facă această fuziune. A

fost ca o a doua arătură, după aia din 48—49. Între timp ei nimiciseră armata, elita politică, administraţia. Mai rămăsese acest domeniu, unde nu judecaseră şi nu condamnaseră decât pe cei de extremă dreaptă care făcuseră politică înainte. Gyr.

Crainic, Vulcănescu etc., cei care fuseseră în primele procese, cu condamnări grele. Acum propriu-zis au completat dipticul, au curăţat ce mai era de curăţat. Ţinem seama şi de faptul că Securitatea era o întreprindere care avea nevoie de materie primă. Ea trebuia să-şi aibă comploturile ei.

S. T. Trebuia să se dovedească utilă lui Dej. Dacă era pace în societate, Securitatea nu-şi mai avea rostul.

B. C. Un cenaclu poate să fie prezentat ca un complot, ca o conspiraţie. Aceste cenacluri nu se făceau la case de cultură, sau la Uniunea Scriitorilor, şi nu aveau un îndrumător politic numit de ei care să stea acolo şi să dea permanent raportul.

Erau spaţii care le scăpau, şi unde nu ştiau ce se întâmplă. Pe vremea aia nu se aplicau microfoane, nu aveau mijloace să obţină informaţii.

S. T. Nu plasau informatori?

B. C. Era foarte greu, pentru că persoanele implicate într-un cenaclu erau puţine, nu depăşeau numărul apostolilor. O dată ce erai primit într-o casă, exista siguranţa că nu eşti turnător. Cei mai mulţi turnători erau cunoscuţi. Din câte ştiu, la

Barbu Slătineanu au fost chiriaşi din casă care au denunţat.

Asta este bănuiala.

162

S. T. Era o tehnică des folosită de Securitate, ca, în case unde locuiau familii din fosta burghezie care-i interesau operativ, să plaseze să locuiască în comun „chiriaşi" care să supravegheze, să spună cine vine, ce se discută etc.

B. C. Sau persoane care, contactate, au acceptat să colaboreze. Poate voiau să se lărgească în casă, să ia şi alte camere, să stea mai bine.

*

Gazeta literară de joi, 11 septembrie 1958, publică un articol cu titlul „Anti-Cioran" sub semnătura Al. Mirodan.

„Din când în când, pentru variaţie, postul de radio Europa liberă se îngrijeşte de istoria literaturii contemporane. Osteniţi de înjurăturile de ceară la adresa ţării, patrioţii de pe schema postului de radio american trec la estetică, răcorindu-se.

Ultima, sau una din cele mai recente emisiuni, este consacrată lui Emil Cioran, care, de la eseul Pe culmile disperării, publicat la Bucureşti înainte de război, a ajuns cu bine la Manualul de descompunere, Paris, 1949, şi, încurajat de succes, la

Ispita de a exista, Paris, 1956. De fapt, emisiunea porneşte de la cartea lui Claude Mauriac, Aliteratura contemporană, unde

Cioran îşi află un loc de frunte între alţi «aliteratori». Recenzând studiul lui Claude Mauriac, criticul E.L. îl recenzează şi pe Cioran, subliniind şi elogiind câteva idei care pot fi de mare folos poporului român.

În primul rând, ideea că trebuie să suferim, să chinuim şi să distrugem, altminteri e un dezastru… «Veţi cunoaşte, poate – ne urează

Cioran –, dorinţa de a vă ocupa de o fiinţă omenească… de a-i impune pofte şi vicii noi, care s-o facă să piară… Veţi cunoaşte poate dorinţa de a vă năpusti, pe o epocă sau o civilizaţie, de a vă întoarce apoi împotriva voastră, de a vă chinui amintirile voastre, ambiţiile voastre.» Doamne, dar pentru asta nu trebuie să publici o carte la Gallimard.

Pantera nu face teoria cunoaşterii, legionarii care atârnau copiii cruzi în cuie la abator nu învăţaseră epistemologia…

dacă te apucă dorinţa de a te «ocupa de o fiinţă» omenească fugi din Paris, du-te în Algeria, cere să-ţi fie adus gazetarul

(şi el scrie…) Henri Alleg şi torturează-l aşa cum l-au torturat alte persoane dornice de a se «ocupa de o fiinţă omenească», smulge-i unghiile, închide-l într-un sac cu pisici înfometate, spulberă-i organele genitale. Sau, dacă te cuprinde dorinţa de

a impune cuiva «pofte şi vicii noi», care s-o facă să piară, schimbă omul cinstit în hoţ de buzunare, pe bonom în artist, fecioara în târfă. Sau, dacă simţi nevoia de a te «năpusti pe o epocă sau civilizaţie», studiază biografia lui Hitler şi vei vedea cum se întâmplă atunci când, după ce te-ai năpustit pe o civilizaţie, «te întorci împotriva ta, chinuindu-ţi amintirile şi ambiţiile.»

«Este vorba de masochism sau de sadism?» se întreabă alarmat Claude Mauriac, comentând pasajul de mai sus. Nu, este vorba de zece ani, vom răspunde noi, gândindu-ne melancolic la cadrul penal. «Lăsat în pace – scrie Cioran – trupul nostru se închide într-un orizont ascuns. Dar, îndată ce îl supunem chinurilor, el ascute percepţiile noastre şi ne lărgeşte perspectivele.»

Am înţeles, în sfârşit, de ce vor fasciştii să chinuie, prin război, trupurile noastre; ca să ne lărgească perspectivele.

În al doilea rând, Cioran pledează pentru nimic în viaţă ca şi în literatură. «Naraţiunii care suprimă ceea ce e narat, adică obiectului, îi corespunde o asceză a intelectului, o meditaţie fără conţinut. Spiritul se simte redus la actul prin care este spirit şi la nimic mai mult… Nicio cunoaştere, nicio acţiune.» (Asceză a înţeleptului? Nu, pentru că ar însemna să trimitem inteligenţe la mănăstire şi să renunţăm la virilitatea creierului.)

Nicio cunoaştere? Nu, pentru că ar însemna să renunţăm la diferenţierea de urangutan.

Nicio acţiune? De ce n-ai spus-o de la început?

Nicio acţiune care va să zică…

Careva să zică nicio acţiune…

Ai?

Comentatorul lui Cioran precizează: Mai întâi şi mai ales un lucru e admis: «că nu suntem nimic».

Politeţea ne împiedică să-l contrazicem.

Cărţile lui Cioran se bucură de succes într-o anumită parte a lumii. Fotografii în reviste, interviuri, drepturi de autor: nimicul rentează.

Al. Mirodan".

*

„20 septembrie 1958

[…] De două săptămâni Festivalul «Enescu» ne-a străbătut viaţa cu armonie şi, aş spune, ne-a ridicat pe un plan superior.

164

În seara când am auzit concertul dirijat de Barbirolli, în sala

Ateneului, m-am simţit cum înviam şi cum năvăleşte peste noi o atmosferă de Occident şi mai ales gratie". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XXXII)

*

„Cum funcţionează perfect logica demenţială?

Premisele: Burghezia trebuie să piară.

Cine nu e cu noi e cu ei.

Concluzia: Pe rangă cu el!

Poate că arestările din perioada 1947 – 1950 să fi avut şi caracter de teroare politică. Cele din 1958 – 1959 sunt numai demenţiale. Regimul e consolidat, orice justificare politică a dispărut. Acum maşina se roteşte de la sine. Mătura uceniculuí vrăjitor bate darabana. Ţelul e uitat, înghiţiţi, mestecaţi. Sunt puşi sub stare de arest spiritişti, bridgişti, coriști. Lotul bridgiştilor, lotul spiritiştilor, lotul Patriarhiei, lotul ascultătorilor la radio, lotul comentatorilor, lotul filateliştilor (au făcut schimburi de mărci, pe una se afla chipul mareşalului Antonescu)".

(N. Steinhardt, furnalul fericirii, p. 228)

*

S. T. După ce a fost arestat Noica, aţi continuat să vă întâlniţi ca

înainte?

Al. Paleologu Da. Dar dispăruse şi Mihai Rădulescu. Au rămas cu mine Beatrice, Nicu Steinhardt, Vetra.

S. T. Acuzarea a fost că organizaţi un complot, o conspiraţie, pregăteaţi schimbarea regimului, prevedeaţi venirea americanilor, extinderea revoluţiei din Ungaria. Făceaţi lucrurile astea? Puneaţi ceva la cale? Sau eraţi inocenţi? Să zicem, vă preocupa numai filosofia lui Hegel?

A. P. Am plecat de la Camus, de la piesa lui Etat de siege

(Stare de asediu) în care se instaurează în societate teroarea, ciuma, în fine, cineva, un personaj, un fel de nihilist, de filosof, se întreabă: nu există nicio cale ca să scăpăm? Ba da, există, să nu-ţi fie frică, să te comporţi ca şi cum n-ar exista.

Teroarea există în măsura în care consimţi, îţi programezi activitatea pe programarea făcută. Dar dacă tu te comporţi ca şi cum nu ar fi, sigur că teroarea nu este. Şi dacă tot o să intri la puşcărie, barem să nu anticipăm. Când ne întâlneam, vorbeam în gura mare, oricum. Mai ales că în timpul răscoalei de

165

la Budapesta, în octombrie 56, vorbeam cu geamurile deschise, de se auzea din capul străzii. S-o fi înregistrat asta, dar nu a apărut în dosare. Fapt e că, atunci când am fost arestat, s-au mai luat de familia mea, de relaţiile noastre, uneori supuşi chiar unor tentative de intimidare, dar nu au fost implicaţi. Probabil că ei voiau să circumscrie intelectuali de o anumită notorietate, nu extindeau la persoane particulare. Mama mea, verii mei, o doamnă cu care eram în relaţii sentimentale, chemate la poliţie, au fost luate la palme, ţinute în picioare, dar li s-a dat drumul. Eu nu am aflat decât după ce am ieşit.

*

„În 1958 RANETTI CONSTANTIN m-a informat pe mine şi pe

RADIAN NICOLAE – la acesta din urmă acasă – despre apariţia noului Cod Penal al R.P.R., care ar fi extrem de drastic şi pe baza căruia pentru orice discuţii poţi fi condamnat la ani de închisoare, după cum s-a exprimat RANETTI. El a mai adăugat că, pe baza acestui cod penal, noi trei, pentru discuţiile duşmănoase purtate, am putea fi uşor arestaţi şi condamnaţi, de aceea RANETTI mi-a atras atenţia – mie şi lui RADIAN – să fim atenţi ce discutăm şi cu cine discutăm pe viitor”.

(Proces-verbal de interogator, învinuit Pillat Constantin. 12 august 1959, București. Interogatoriul a început la ora 8, 30 şi s-a terminat la ora 14, 15. Anchetator penal de securitate It. major Crăciun Iosif)

*

Al. Paleologu în vara lui 58, când ne-am întors de pe teren din Moldova, ne-a aşteptat Dinu Pillat la gară şi zice:

„Gata! totul s-a schimbat!" Am simţit că se termină pentru că aveam o lucrare, prima mea lucrare sub regim trecut. Un studiu despre frescele din biserica… din Curtea de Argeş. Era deja corectura făcută, trebuia să apară şi a fost scoasă de sub tipar. Era un simptom că acea relaxare va dispărea.

S. T. Era o întâmplare că această închidere se petrecea şimultan cu retragerea armatei sovietice din România, în vara lui 58?

A. P. Nu. Mi-am dat seama pentru că în timpul care a urmat au fost procese răsunătoare. Cel care m-a frapat cel mai tare a fost al doctorului Voiculescu şi al grupului lui. Cu pe

166

depse mari. A fost urmat de procesul liberalilor în 1958. Aznavorian, Gheorghiu, Bentoiu, Paul Dimitriu. Cu condamnări mari de asemenea.

*

„Octombrie 1958

Cozile la care se rânduiesc evreii pentru depunerea de acte în vederea emigrării în Israel încep de pe la trei noaptea, apoi de pe la două, de pe la unu, de pe la unsprezece.

Sunt alcătuite din mici comercianţi ruinaţi, de bătrâni şi bătrâne rămaşi singuri în ţară, dar şi de membri de partid, directori şi directori generali de ministere, funcţionari superiori din institute centrale de stat, cadre din aparatul politic, din organele de miliţie şi Securitate.

Impresia pe care o fac cozile e puternică. Sunt ovrei totuşi, şi-n mine încep a mocni sentimente ciudate". (N. Steinhardt. Jurnalul fericirii, p. 133)

*

„3 noiembrie 1958

Din fericire, după 9 zile B. (Barbu Slătineanu, n.a.) s-a întors acasă, îmi este sufletul îngrijorat pentru toţi cei în situaţie, ce pot face

pentru ei decât să mă rog. [...]

Sunt sigură că, dacă acest caiet ar fi citit de cei din jurul meu, ei ar decreta cum se face pentru DI Voiculescu că e un ramolisment cu manifestări de manie mistică!

14 noiembrie

Dragule, «calm plat» pe frontul mondial şi în sufletul meu.

Veşti proaste pentru unii, ca V. Voie. (Vasile Voiculescu, n.a.)

şi tovarăşii lui de suferinţă; mă doare, dar reacţiile sufleteşti sunt tot mai slabe". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XXXII)

*

Molotov i-a spus lui Gheorghiu-Dej, la jumătatea anilor '50:

Nu veţi rezista nici trei zile fără prezenţa armatei sovietice în România! Dej avea şi el acest sentiment. El se vedea înconjurat de o societate ostilă. Anul 1956, mai ales, fusese plin de evenimente ameninţătoare pentru puterea lui personală: raportul secret al lui Hruşciov în care era denunţat

Stalin, tensiunea socială şi schimbările din Polonia, revolu

167

ţi-a de la Budapesta şi intervenţia sovietică. Pericolele veneau pentru Dej din două direcţii. Dinspre tentativele lui Hruşciov de a-l înlocui cu un lider mai puţin compromis de practicile staliniste din anii 1948 – 1953 (cum Kremlinul procedase în alte ţări aflate sub controlul lor, după 5 martie 1953, data morţii lui Stalin). Pe plan intern, situaţia putea evolua spre o dinamică de tip polonez sau ungar. Trebuie spus că Dej a supraevaluat pericolul intern. De ce? Pentru prima dată de când se afla la putere, găsea în populaţie o anumită simpatie.

Motivul? Retragerea armatei sovietice din iunie-iulie 1958!

A fost un succes al diplomaţiei sale, datorat coincidenţei unor factori, mai ales a intereselor conjuncturale ale lui Hruşciov şi echipei sale, care urmărea extinderea coexistenţei paşnice, şi schimbarea imaginii sale de ocupant al unei jumătăţi din

Europa, accentuată de intervenţiile militare de la Berlin, august 1953, şi Budapesta, noiembrie 1956. Ce voia să transmită Occidentului Hruşciov, prin retragerea Armatei Roşii din România, era că ţările de după cortina de fier erau independente, democratice, iar regimurile lor politice supravieţuiesc şi fără prezenţa trupelor sovietice pe teritoriul lor, că sunt regimuri populare, susţinute de populaţia locală. România

a fost aleasă de Kremlin pentru acest pas. Dej a trebuit să se supună, să facă acest exerciţiu pe care el îl considera riscant pentru regim, şi mai ales pentru el personal.

Represiunea e declanşată în vara anului 1958, prin Decretul 318/1958 pentru modificarea Codului Penal şi a Codului de Procedură Penală. Al doilea val de represiune a durat din 1958 până în 1962, şi a urmat celui din anii 1948 – 1953, şi este în multe privinţe comparabil cu acesta. Gheoghiu-Dej a apreciat greşit situaţia. Contextul internaţional mai ales, dar şi relaxarea economică („Noul curs" introdus după plenara CC. al P.M.R. din 19 – 20 august 1953 impusă de succesorii lui Stalin, Malenkov şi Hruşciov) dădeau o anumită stabilitate regimului. A regimului, nu obligatoriu lui Dej personal, împărţirea în sfere de influenţă a Europei, separate de cortina de fier, a fost clar evidenţiată de neamestecul occidental în Ungaria în octombrie/noiembrie 1956. Regimul comunist deci, atâta vreme cât U.R.S.S. se menţinea ca mare putere militară, era sigur. Nu la fel de sigură era şi puterea personală a lui Gheorghiu-Dej. În această diferenţă se află sursa represiunii declanşate concomitent cu retragerea ar

168

Matei sovietice din România. Represiunea din 1958 nu a fost atât o reacţie la un eventual amestec al Occidentului în politica românească a vremii, sau teama de a fi răsturnat de jos, cât o reacţie faţă de Kremlin. Lui Hruşciov, Dej voia să-i demonstreze stabilitatea regimului. Spusele lui Molotov din ianuarie 1954, „nu aţi rezista nici trei zile fără Armata Roşie care să vă apere la voi acasă", voia Dej să le contrazică.

Rezultatul a fost valul de arestări şi mulţimea de procese din anii 58 – 62. Montarea procesului acestui „lot" fictiv, Noica/Pillat, corespundea unui argument al logicii de putere a regimului. Mulţi dintre membrii acestui lot, presupus grup conspirativ, s-au întâlnit pentru prima oară în boxa acuzaţilor în ziua de 24 februarie 1960.

*

„În luna aprilie 1959, având ca femeie de serviciu pe numita CORNELIA GLICERIA, aceasta mi-a spus că a fost chemată la Miliţia Capitalei, unde 2 civili au interogat-o asupra persoanelor care mă vizitează… Datorită acestor împrejurări, am tras concluzia că

sunt urmărită de organele de securitate şi am hotărât să distrug anumite materiale ce m-ar compromite.

Această concluzie am tras-o şi datorită faptului că aflasem între timp [...] şi de arestarea lui NOICA CONSTANTIN. Astfel că am distrus scrierea lui PETRE ŢUŢEA şi la fel am procedat cu scrierile lui MIRCEA EUADE". (Proces-verbal de interogator, învinuit ACTERIAN SADOVA MĂRIA. 5 noiembrie 1959. Interogatoriul a început la ora 17,00, s-a terminat la ora 22, 15. Anchetator penal de securitate căpitan, ss. Mircea Onea)

*

Sanda Stolojan Mizeria şi teama erau de aşa natură (cel puţin aşa am trăit eu acei ultimi ani cât am stat în ţară), încât arestarea lui Noica a părut nu normală, dar de înţeles, în ordinea lucrurilor care se petreceau atunci. Nu a fost un lucru care să surprindă, ci dimpotrivă. Pentru că era un val de arestări, iar el, fiind în domiciliu obligatoriu la Câmpulung, era oricum o figură deocheată pentru regimul Gheorghiu-Dej. În anii aceia, fiecare se aştepta să i se întâmple.

S. T. Mulţi aveau valiza de puşcărie, cu lucruri necesare, după uşă. Gata pregătită.

169

S. S. Gheorghiu-Dej a obţinut plecarea trupelor ruseşti în schimbul promisiunii că ţine ordine în România, că va ţine situaţia sub control. Revoluţia din Ungaria a fost resimţită ca un moment extraordinar de trezire, de speranţă. Deodată, din întunericul ăla şi teroarea aia, am văzut că se întâmpla ceva. Stăteam cu urechea lipită de radio ca să nu audă vecinii, în 1956 i-a cuprins o panică teribilă pe comunişti. O prietenă, conectată în tot felul de medii, mi-a spus că familia primarului Bucureştiului îşi căuta un ascunziş pentru cazul în care s-ar fi întâmplat ceva în România. A fost un timp foarte scurt, în care au intrat într-o panică teribilă. Dej a ştiut totuşi, prin arestări, prin frică, prin teroare, să restabilească şi să ţină sub control situaţia. Drept care a obţinut această recompensă din partea ruşilor, să plece armata sovietică. Un lucru e cert, în momentul când ruşii au plecat, situaţia trebuia neapărat să fie ţinută sub control, pentru că atunci a fost un moment grav. Şi în mare parte aceste arestări se datorează acestui fapt.

*

Pavel Ţugui Au plecat trupele sovietice. Nu am înţeles de ce, a folosit cui, ce a vrut să arate Gheorghiu-Dej. Atunci a început cu demascări, cu porcării, cu arestări şi procese. Această chestiune este una dintre cele mai mari erori şi crime ale lui

Gheorghiu-Dej personal.

S. T. Ce l-a determinat să aibă această reacţie?

P. Ţ. Bănuiesc că el a luat în considerare: l/ faptul că s-ar putea întâmpla în Bucureşti sau în alt oraş din ţară ce s-a întâmplat la Budapesta cu doi ani în urmă; 2/ motivul principal cred că este următorul: el a vrut să dovedească ruşilor (care au plecat, dar mai aveau aici agenţi) că este mână forte, că nu mişcă nimeni în front, că este conducător absolut. Dar nu numai că este conducător, dar că nu-i scapă din mână nici cele mai mici manifestări. El a pornit de la o idee fundamental greşită: că intelectualitatea trebuie să fie ţinută sub papuc aşa cum ţii în mână nişte analfabeţi. Nu a admis schimbul de păreri, nu a admis o confruntare, şi asta s-a vădit până prin

1961 – 1962, când şi-a spus „Fir-ar al dracului, am greşit tot!”

După aceea a început să le dea drumul din închisoare. Unii intelectuali de vază s-au înscris în partid. A fost lamentabilă comportarea lui Dej şi a celorlalţi din Biroul Politic.

S. T. Cine credeţi că-l influenţa mai mult?

170

P. Ţ. Cel mai vehement în această privinţă era în perioada aceea Ceauşescu, mână lui dreaptă; doi, Drăghici; şi trei, Moghioroş. Nu ştiu în ce măsură Bodnăraş a avut un cuvânt, cred că el a fost concesiv faţă de ei. El ar fi putut să-i influenţeze. Nu trebuiau procese… Ce trebuia să-i faci proces lui

Voiculescu pentru poezie mistică!… îmi spune mie s-o pun pe Marietta Sadova să vorbească cu Eliade, Cioran, Elvira Popescu, cunoştinţele ei. Vine femeia în ţară şi după trei ani o pune în proces pentru asta!

S. T. Ce logică e aici?

P. Ţ. O logică – o tâmpenie! Se spunea că asta e „şovinism”, „împăciuitorism”, e „liberalism”. Aici Dej a pierdut, aici a fost marea lui pierzanie. Şi asta nu e întâmplător, pentru că şi în 1948 – 1949 a tratat chestiunea cu aceeaşi superficialitate, condamnând de-a valma.

171

<titlu>AFACEREA PASTERNAK

„Pe drum NOICA CONSTANTIN mi-a spus că «este bine şi crede că a sosit timpul să ne manifestăm pe plan literar şi filosofic (referindu-ne la scriitori reacţionari ale căror lucrări nu pot fi publicate în R.P.R.), în afara ţării şi să ne trimitem lucrările noastre de «valoare», ce nu pot fi publicate aici, în

Occident, pentru că literatura emigranţilor români de acolo nu poate reprezenta, singură, literatura ţării noastre», de aceea, spunea NOICA CONSTANTIN, trebuie să trimitem în Occident «manuscrise de valoare» ce nu pot apărea aici în R.P.R.

şi dacă eu cunosc asemenea «manuscrise»? [...] la cererea lui

NOICA de a ne manifesta pe plan literar şi filosofic – împotriva regimului şi literaturii noi din R.P.R., bineînţeles – şi de a procura materiale pentru a fi expediate în Occident, eu i-am răspuns că m-am gândit în primul rând la VOICULESCU VASILE, care posedă scrieri duşmănoase ce nu pot fi publicate în

R.P.R. NOICA c. mi-a spus că este de preferat să căutăm «lucrări de sertar» ale unor scriitori mai tineri care ar putea reprezenta «mai semnificativ» asemenea literatură în Occident.

Probabil că NOICA c. voia să spună că prin publicarea în Occident a lucrărilor unor scriitori mai tineri, care au colaborat cu actualul regim din R.P.R. vom putea «demonstra» mai bine faptul că, în R.P.R. nu ar exista libertatea scrisului şi nici aceşti scriitori tineri n-ar fi mulţumiţi de regim etc. NOICA

CONSTANTIN nu a făcut însă aceste precizări, cred totuşi că la aceasta se referea. [...] Am stabilit cu NOICA CONSTANTIN ca eu să mă interesez şi să găsesc asemenea lucrări duşmănoase, pentru a fi expediate în Occident. [... –!

Menţionez că, înainte de toate aceste discuţii avute cu

NOICA CONSTANTIN, acesta a precizat ca să procurăm «materiale de sertar», deoarece el are o cale sigură, fără riscuri, prin

172

care aceste materiale vor fi expediate în Occident. NOICA c. nu mi-a spus ce cale sigură are şi nici eu nu l-am întrebat în acest sens. În anul 1958, înainte de arestarea lui NOICA CONSTANTIN.

PALEOLOGU ALEXANDRU [...] vorbindu-mi despre conţinutul lucrării lui NOICA Povestiri din Hegel, pe care-l elogia, mi-a făcut şi

precizarea că această lucrare a fost transmisă de NOICA

lui CIORAN EMIL în Franţa…" (Proces-verbal de interogator, învinuit Pillat Constantin, Bucureşti, 18 iulie 1959. Anchetator penal de securitate It. major ss Crăciun Iosif)

*

Gazeta literară joi 30 octombrie 1958

„Pasternak? N-am auzit de Pasternak!"

Sunt tot patruzeci şi unu de ani de când detaşamentul muncitorilor şi ţăranilor înarmaţi pornea asaltul împotriva

Palatului de iarnă, în aceeaşi clipă, un alt detaşament de combatanţi pornea ofensiva împotriva preistoriei lumii, alături de fraţii lor obidiţi, detaşamentul scriitorilor sovietici, soldaţi credincioşi şi apărători devotaţi ai Revoluţiei.

Odată cu ordinele de zi ale Armatei Roşii, odată cu victoriile repurtate de soldaţii Revoluţiei, porneau în lume ordinele de zi ale scriitorilor sovietici, procurori acerbi ai unui trecut putred şi condamnat de istorie, apărători înflăcăraţi ai cuceririlor revoluţionare.

Lumea de dincolo de graniţele Rusiei lua deopotrivă cunoştinţă de comunicatele militare anunţând izbânzi împotriva lui Mahno sau Petliura, şi tot ce avea omenirea mai bun şi mai cinstit se bucura deopotrivă de victoriile împotriva gardiştilor albi, ca şi de paginile glorioase, dătătoare de încredere şi de speranţă, ale scriitorilor sovietici.

Oriunde există o minte limpede şi o inimă cinstită, în Japonia sau în America Latină, în satele pescăreşti adormite sub cercul polar sau în ţările nisipoase ale Africii, oriunde există un singur om năzuind spre o viaţă mai bună şi spre o societate eliberată de spaime şi de servituţi – literatura sovietică a însemnat în aceşti patruzeci şi unu de ani un tonic dătător de viaţă, un elixir menit să aline multe dureri înăbuşite şi să însenineze ceasurile grele de deznădejde. Literatura

173

sovietică, o literatură a izbânzii omului împotriva tiraniei şi umilinţei, exploatării şi deznădejdii, a luminat calea a milioane de oameni, pătrunzând până la celulele întunecoase ale temniţelor fasciste, unde a adus o licărire de fericire şi a galvanizat demnitatea umană a multor deţinuţi condamnaţi la moarte.

Prin caracterul ei demn, tonic, prin filosofia luminoasă pe care o

propovăduieşte, pentru stima şi încrederea în om pe care o revarsă, pentru combativitatea şi îndrăzneala ei creatoare – literatura sovietică a devenit de mult prietenul credincios şi sfetnicul de speranţă a sute de milioane de oameni, pe întreaga noastră planetă, îndrumătorul ferm şi înţelept al lumii scriitorilor de pretutindeni.

Nu o dată în întâlnirile mele cu scriitorii sovietici, le-am spus scriitorilor socialismului biruitor acest lucru. Nu ştiu dacă vă daţi seama întotdeauna ce-aţi însemnat şi ce însemnaţi pentru scriitorii de dincolo de hotarele patriei voastre.

Revăd anii grei cuprinşi între deceniul al doilea şi al treilea ale veacului nostru, retrăiesc în minte anul 1920, cu greva generală, retrăiesc anii de cumplită criză de după primul război mondial, cu cohortele de şomeri şi de invalizi, retrăiesc

Lupenii. Îi revăd pe intelectualii noştri, pe cei mai buni dintre intelectualii noştri, în acei ani.

Ne parveneau greu, pe ascuns şi pe căi ocolite, primele cărţi sovietice. De fiecare titlu şi de fiecare nume se lega un anotimp de speranţă: Maiakovski cu poemele lui înflăcărate;

Alexei Tolstoi cu zguduitorul Calvar; Gladkov cu Cimentul.

Vreau să spun de la început, în deplină sinceritate – şi o mărturiseşte un om care în acei ani a căutat literatura sovietică cu patima cu care un orb caută lumina –, n-am auzit atunci de Pasternak. Mi-au fost atunci prieteni de nădejde Vladimir

Maiakovski şi Alexei Tolstoi, Feodor Gladkov şi Vsevolod

Ivanov, Marieta Şaghinian şi Treniev, Leonov şi Fadeev şi încă mulţi şi atâţia alţii. N-am auzit atunci de Pasternak.

A venit al patrulea deceniu al veacului nostru, cel mai chinuit şi cel mai grav, fiindcă a fost deceniul venirii la putere a fascismului cu ofensiva lui odioasă, cu primele masacre naziste, cu cele dintâi ştiri care ne parveneau din imperiul morţii hitleriste. Ne strângeam într-o odăiţă câţiva scriitori, îngroziţi de perspectivele funebre şi funeste ce se deschideau omenirii.

Aflam de moartea cutărui scriitor german, de întemniţarea

celor mai buni care n-au reuşit să fugă, asistam la procese monstruoase şi se încrâncena carnea pe noi.

În ţara noastră am trăit glorioasele zile ale lui februarie

1933, cu ridicarea masivă sub conducerea glorioasă a Partidului Comunist din România, a muncitorilor ceferişti şi petrolişti, am trăit ceasurile procesului şi mândria de a vedea că s-a ridicat în ţara noastră primul val de protest împotriva fascismului în marş.

Călcâiul reacţiunii a devenit apoi pe grumazul nostru şi mai apăsător, şi mai greu, libertăţile ne-au fost smulse treptat şi întrezăream, cei mai lucizi dintre noi, prăpastia către care eram împinşi.

În acei ani, singura lumină şi singura mângâiere erau pentru noi veştile primelor cincinale sovietice victorioase şi mărturisirile scriitorilor sovietici, adevărat balsam pentru inimile noastre chinuite. Am citit atunci Pe Donul liniştit al lui Solohov, Sate al lui Leonid Leonov, ne-au parvenit, disparate şi după lungi aşteptări, pe sub mână şi trecute din mână în mână, cu mari riscuri, cărţile lui Serafimovici, ale lui Fadeev, ale lui

Tihonov.

N-am auzit în acei ani grei, sângeroşi, de numele lui Pasternak. Sau, ca să fiu sincer, am auzit de un poet simbolist, ermetic, abscons, preţios, aristocrat, dedicat unei minorităţi şi unei capele de iniţiaţi. Nu m-a interesat şi n-a mângâiat inima mea însângerată şi chinuită scrisul lui Pasternak.

Şi-a venit războiul, cea mai cumplită încercare pe care a cunoscut-o istoria. S-au bătut munţi în creştete, a curs sângele a şaizeci de milioane de oameni, au fost năruite mii de aşezări omeneşti şi milioane de cămine au rămas îndoliate. S-au confruntat atunci, între anii 1941 – 1944, şi s-au luptat crâncen, la proporţii mitologice, întunericul cu lumina, viaţa cu moartea.

[…] în acea noapte, care unora li se părea fără sfârşit şi fără ieşire, singura licărire, singura geană de lumină era cuvântul partidului nostru, imprimat în condiţii eroice pe manifeste minuscule, sau câte-o pagină a scriitorilor sovietici, ajunsă la noi prin miracol, pe calea unor emisiuni radiofonice captate în ascuns de către un ascultător devotat.

Am citit atunci, cu respiraţia tăiată, pe Ehrenburg, cu pamfletele lui nimicitoare, pe Simonov, cu poziţiile lui pline de avânt, pe Gorbatov, cu schiţele lui răscolitoare, pe Surikov, trimiţând acasă, şi de pe front, buletine de luptă şi de victorie…

175

Nu l-am citit atunci şi n-am auzit atunci de Pasternak.

Nu ştiu cu ce se îndeletnicea în acea vreme poetul simbolist, ermetic, abscons şi aristocrat, dar nici eu, nici prietenii mei – şi sunt încredinţat că nici Aragon, în maquis, nici poeţii greci, refugiaţi pe Gramos – nu l-au auzit atunci glăsuind pe

Pasternak.

Afacerea Pasternak e simplă ca toate afacerile senzaţionale. Pasternak a scris o carte intitulată Doctor Jivago, în care îşi îngăduie să ponegrească cuceririle revoluţiei şi ale marelui stat sovietic. Confraţii săi au respins-o. Atunci Pasternak a încredinţat manuscrisul său unei edituri străine. Cartea a plecat în lume. A fost tradusă în mai multe limbi. De curând, această carte a fost încununată cu Premiul Nobel.

Sunt de descifrat în această întâmplare câteva fapte.

Unu. O carte calomnioasă, respinsă în U.R.S.S., este lansată de o editură burgheză şi face scandal în ţările capitaliste.

Mă întreb ce e nou în acest fapt? E pentru prima dată când maculatura antisovietică e lansată cu surle şi tromboane de editurile comerciale, în scopul denigrării Uniunii Sovietice?

Să fim serioşi. De patruzeci şi unu de ani, toţi transfugii, capabili să ţină un creion în mână, o dată ajunşi peste graniţele

Uniunii Sovietice, au devenit «scriitori» peste noapte şi maculatura lor a fost decretată, pentru o săptămână sau pentru o lună, «literatură». Cine îi mai ţine minte? Să facem un efort de memorie. Nu sunt decât cinci ani de când un transfug, frizând cadrul penal, a devenit peste noapte Kravcenko, autorul romanului] ai clioisi la liberte. Cine îşi mai aduce aminte de el astăzi? […]

Doi. Pasternak a luat Premiul Nobel.

Crede oare o singură minte lucidă şi poate bănui însuşi

Pasternak, oricât ar fi de chinuit de morbul înfumurării, că i s-a acordat acest premiu pentru valorile certe literare ale romanului său? Nu-şi pune însuşi Pasternak întrebarea, de ce nu s-a gândit nimeni vreodată să acorde acest mare premiu internaţional lui Maiakovski, lui Alexei Tolstoi sau lui Mihail

Şolohov, ale căror cărţi şi-au dobândit de mult o faimă mondială şi aprecierea superlativă chiar şi a celor mai înrăiţi burghezi?

Mai există vreun dubiu că Premiul Nobel i-a fost acordat lui Pasternak tocmai fiindcă şi-a ponegrit patria, pozând în rezistent

împotriva Uniunii Sovietice? Mai există vreo umbră

176

de îndoială că Premiul Nobel a fost acordat anul acesta nu unei opere literare, ci unui pamflet antisovietic?

În prima clipă când am aflat că s-a acordat Premiul Nobel lui Pasternak, pentru Doctor Jivago, am fost încredinţat că acest act va fi urmat de un gest reflex al scriitorului care va mai găsi în el raţiunea civică elementară care să-l conducă la respingerea acestei distincţii înjositoare.

Văd însă cu stupefacţie şi durere că Pasternak, consecvent cu sine însuşi, tace ca în deceniul al doilea al veacului nostru, ca în anii ofensivei fasciste, ca în timpul războiului mondial.

N-am auzit de Pasternak.

Acad. Zaharia Stancu".

*

Peste o săptămână, cotidianul România liberă publică, preluând agenţia sovietică de ştiri T.A.S.S., „Scrisoarea adresată de B. PASTERNAK redacţiei ziarului Pravda".

„[...] Am considerat Premiul Nobel ce-mifusese decernat ca o distincţie literară, m-am bucurat de el şi am exprimat aceasta într-o telegramă adresată secretarului Academiei suedeze... Dar m-am înşelat... La o săptămână după aceasta, când am văzut ce proporţii ia campania politică în jurul romanului meu şi m-am convins ca decernarea Premiului Nobel este o acţiune politică ce are acum urmări monstruoase, din proprie convingere şi nesilit de nimeni am comunicat că renunţ de bunăvoie la acest premiu. [...]

Redacţia revistei Novâi Mir m-a avertizat că romanul poate fi interpretat de cititori ca o operă îndreptată împotriva Revoluţiei din Octombrie şi a bazelor orânduirii sovietice. N-am înţeles aceasta, lucru pe care acum îl regret. [...] Sunt convins că voi găsi în mine forţe să reabilitez bunul meu nume şi încrederea zdruncinată a tovarăşilor". ss B. Pasternak.

5 noiembrie 1958.

*

S. T. Care a fost impactul afacerii Pasternak?

Mihai Şora întâi de dispreţ total pentru acel „Pasternak?

N-am auzit de Pasternak" din Contemporanul al lui Zaharia

Stancu. Adică cum nu ai auzit de Pasternak? Lumea nici nu mai era atât de reticentă să-şi spună părerea. Răutu a luat

177

anumite măsuri, dar intelectualitatea românească nu a p. utut să fie atinsă. Părerea despre Pasternak era excelentă în lumea intelectuală. Reacţia oficialităţii a avut ca efect că părerea despre Pasternak a devenit şi mai bună. Pe nelectură chiar.

„Dacă ăştia l-au atacat, este un tip grozav! A luat Premiul

Nobel, a fost obligat să renunţe… Uite ce-i fac!" Doctor Jivngo care tocmai apăruse l-am avut destul de repede. Să-l citesc.

Să-l public nici nu se punea problema.

S. T. Afacerea Pasternak a evidenţiat un nou scenariu.

Anume că poţi trăi dincoace de cortina de fier, scrie o carte, trimite în Occident să fie publicată. Publicarea provoacă un scandal care asigură o statură publică în afara circuitelor oficiale. Autorul devine peste noapte un lider de opinie, o alternativă la conducerea politică, ideologie etc. Asta se putea întâmpla şi în România. Erau destui autori interzişi, neînregimentaţi. Ei puteau produce literatură de sertar, care să fie trimisă editurilor occidentale. Represiunea intelectualilor care urmează publicării în 1957 a romanului Doctor Jivago şi decernării Premiului Nobel în 1958 este şi consecinţa temerilor liderilor politici să nu se repete în România un caz Pasternak.

Asta le-ar fi slăbit poziţiile.

M. Ş. E exact. Şi frica era mai mare la Bucureşti decât la

Moscova. Era evidentă legătura dintre cutremurele de la Moscova şi ecourile de la Bucureşti. Cum era evidentă legătura cu

„Deschiderile", în momentul când dinspre Vest bătea un vânt cu avantaje economice intervenea o relaxare ideologică.

*

Pavel Ţugui Despre Pasternak se discuta în toate cercurile, mai ales în cercurile literare, prin redacţii, mi-aduc aminte că şi studenţii m-au întrebat. Nu am discutat cu Răutu, dar majoritatea scriitorilor şi publiciştilor considerau că a fost o greşeală că nu a fost publicat şi apoi a fost oprit să-şi ia Premiul Nobel. Se atingea din nou libertatea literară. Ruşilor le-a făcut un mare deserviciu. Nu am înţeles. O serie de oameni se întrebau ce e cu Hruşciov, o dată deschide – cum făcuse în

raportul lui cu cultul personalităţii – şi acum tratează iarăşi literatura într-un mod mecanic. Zaharia Stancu, dar mai ales

Petru Dumitriu şi cu Marin Preda, Paul Georgescu spuneau:

aici e un roman, şi ce spune Pasternak acolo, a spus şi Hruşciov în raport. Asta era chestiunea. Personal, am avut discuţii

178

cu Paul Georgescu, cu Crohmălniceanu şi cu tânărul Matei

Călinescu, şi toţi am fost de acord că este o eroare să iei o măsură împotriva unui roman, a unui scriitor de valoare internaţională când, în raportul de demascare a cultului personalităţii lui Stalin, Hruşciov a spus nişte lucruri groaznice despre ceea ce s-a întâmplat în perioada stalinistă. Pasternak ce făcea? spunea unele fapte petrecute în trecut – nu era ca Soljeniţân în Arhipelagul Gulag –, crime ale regimului stalinist pe care Hruşciov le demascase de la tribuna congresului

P.C.U.S.

S. T. De ce credeţi că a procedat astfel?

P. Ţ. A fost constrâns de partea conservatoare. Molotov şi cu Kaganovici au fost capul răutăţilor…

S. T. Ce efect a avut la Bucureşti? Ce-i cu articolul lui

Zaharia Stancu? Scria alte lucruri decât ce v-a spus dvs.

P. Ţ. El a discutat cu Răutu, cu alţii, poate cu Gheorghiu-Dej, şi a vrut să-i dea un ajutor lui Hruşciov. Că se va spun exact sensul articolului, aşa l-am înţeles atunci. Dej manevra lucrurile acestea – a fost o conjunctură. El avea ca obiectiv

58 plecarea armatei sovietice.

S. T. Când apare articolul, Armata Roşie plecase.

P. Ţ. Nu voia să-i aducă înapoi. Trebuia să-i facă hatârul lui Hruşciov, Hruşciov era încolţit. Au fost şi alte articole, altfel prezentate. Stancu avea obiceiul de a exagera, aşa şi-a câştigat şi aprecierea conducerii partidului. Nimeni nu i-a atacat ca el pe ruşi pentru Finlanda în 1939; a fost şi exclus din partid şi reprimit în 55. Cazul Pasternak a fost o tulburare mare în rândurile scriitorilor. Ce se întâmpla? Au luat nişte măsuri mai rău decât staliniste, violente, intempestive. Nu i-au publicat cartea, l-au împiedicat să ia Premiul Nobel. Unii ştiau.

Răutu, Novicov, Moraru au spus: Doctor Jivago este mult mai

slabă decât raportul lui Hruşciov ca acuzaţii. Au făcut aşa, numai ca să facă scandal şi din cauza relaţiilor lor din Biroul

Politic.

179

<titlu>DEMASCĂRI

De câte ori duşmanul încearcă să-şi ridice capul, să fie scos la lumină, să fie demascat!

Leonte Răutu

Al. Paleologu Tot în acea perioadă s-au organizat nişte demascări publice, cu Andricu, Milita Pătraşcu, Costin, Socor, alta nu mai ştiu unde, de natură să intimideze intelectualii. Jora, Vianu au fost înspăimântaţi. A fost un avertisment, să le intre unora minţile în cap. Aveau un caracter de intimidare. Pentru că erau intelectuali „colaboraţionişti", să le spunem aşa, şi aveau anumite privilegii, automobile, reviste străine…

S. T. Cu condiţia cuminţeniei…

A, P… voiaje în străinătate. Or, şi ei trebuiau speriaţi.

*

CONSILIUL SECURITĂŢII STATULUI

NOTĂ

SECRET

EX.nr. 1

ANDRICU MIHAIL, născut la 22 octombrie 1897 în Bucureşti, fiul lui Gheorghe şi Elena, de profesie compozitor şi profesor la Conservator, fără antecedente penale şi politice, căsătorit, doi copii, domiciliat… în perioada 1914 – 1920, a făcut studii juridice la Paris… ANDRICU MIHAIL a posedat o moşie în comuna Săruleşti, Jud. Ilfov, continuând şi după reforma agrară

180

să posede un conac şi o suprafaţă de teren. Pentru merite muzicale, în anul 1947, a fost distins cu Premiul I „George Enescu". A mai fost distins cu titlul de maestru emerit al artei, premiat de mai multe ori cu premii de stat, şi ales membru corespondent al Academiei… în urma faptului că a frecventat Institutul francez… şi pentru că a fost semnalat ca frecvent vizitator al Legaţiei Franţei din Bucureşti, a fost lucrat informativ, fiind suspect de activitate de spionaj… Prin intermediul unor diplomaţi, şi în special cei francezi,

ANDRICU MIHAIL

a expediat din ţară scrisori adresate unor cunoscuţi din Franţa şi a primit înregistrări muzicale pe discuri precum şi unele publicaţii nedestinate difuzării în ţară. ANDRICU MIHAIL, în acelaşi timp, a mai fost semnalat cu afirmaţii critice privind calitatea muzicii uşoare sovietice, considerând ineficiente schimburile de experienţă în acest domeniu. Tot în acest sens a susţinut că nivelul de trai din ţara noastră este scăzut ca urmare a relaţiilor economice cu U.R.S.S.

În sarcina lui MIHAIL ANDRICU s-a mai stabilit informativ că a dovedit lipsă de patriotism, calificând poporul nostru drept

„Rândaşi", evitând să releve în relaţiile cu diplomaţii statelor capitaliste realizările obţinute în construcţia socialismului din ţara noastră. Pentru considerentele expuse mai sus, cât şi pentru faptul că ANDRICU MIHAIL a contestat capacitatea şi competenţa unor membri din conducerea Uniunii Compozitorilor din ţara noastră, imputându-i-se totodată comportarea imorală în Emilie, la data de 7 aprilie 1959 a fost demascat într-o şedi., lă publică... în urma acestet şedinţe, numitul

ANDRICU MIHATL a fost îndepărtat din Academia R.P.R. şi din

Uniunea Compozitorilor... în dosarul acţiunii informative se află un referat din 19 ianuarie 1959, prin care se propune demascarea publică a numitului ANDRICU MIHAIL şi apoi arestarea în vederea trimiterii în justiţie, semnat pentru Ministrul

Afacerilor Interne de general loct. tov. PINTILIE GHEORGHE.

*

Mihai Şora Răutu a fost cu ideea asta a demascărilor.

După accidentul de avion în care a murit Preoteasa, decembrie 1957, Răutu a rămas la Moscova în spital grav rănit vreo cinci luni. Era paznicul rectitudinii ideologice, garant al bunei desfăşurări a lucrurilor, că nu se va întâmpla niciun dezastru după plecarea Armatei Roşii, întors de la Moscova a con

181

statat că nu s-a întâmplat nimic. Soarele răsare şi fără el, luna luminează noaptea etc. Cum s-a întors mi-a interzis trei cărţi.

Jurnalul Annei Frank pentru propagandă sionistă, un ghid al Bucureştilor pentru că avea notate toate bisericile, altă carte Casa ţăranului român etc. Au fost topite, redactorii concediaţi.

Asta numai la mine în editură, la E.S.P.L.A. Dar peste tot s-a întâmplat la fel, un îngheţ. Piese scoase din repertoriu, cărţi interzise, epurări. S-a simţit că a venit. Asta voia şi el. Să spună că în lipsa lui se produc devieri ideologice. Voia să-şi marcheze prezenţa. Voia să zică, uite, am lipsit cinci luni, uite ce enormităţi se întâmplă. El a venit şi cu ideea demascărilor.

S. T. Cum erau văzute?

M. Ş. Ca o oprimare de alt tip decât puşcăria. Totuşi o oprimare, pentru că se continua cu darea afară din slujbă, interzicerea. Avea tot felul de consecinţe.

S. T. Dvs. cum aţi resimţit?

M. Ş. Oricând mi se putea să mi se întâmple şi mie. Se putea întâmplă practic oricui.

*

Pavel Ţugui M-a chemat Leonte Răutu şi mi-a spus că

Mihail Andricu, pe care toţi îl cunoşteau de ani de zile la

Comitetul Central, s-a dedat la calomnierea partidului în împrejurări foarte nepotrivite. L-am întrebat despre ce este vorba. Nu pot să spun mai multe, dar va fi o dezbatere, o să te informez când va fi, şi poate pe parcurs o să aflu şi eu mai multe lucruri şi o să-ţi spun despre ce e vorba. A durat o săptămână, m-a chemat din nou Răutu şi mi-a spus că Andricu va fi discutat public la sala C.C.S. de pe Lipscani, unde vor fi invitaţi o serie de compozitori, muzicieni, şi că tovarăşii din conducere spun să fii şi tu acolo. Despre ce este vorba? Şi mi-a înşirat tot felul de lucruri, că ar fi fost la ambasada Franţei şi unde, fiind un om căruia îi plăcea să bea, a spus că regimul, partidul nu i-a măsuri serioase de reînnodare a relaţiilor noastre cu ţările apusene, îndeosebi cu Franţa, cu care avem legături foarte vechi, că pentru a pleca în străinătate muzicienii şi interpreţii trebuie să apeleze la C.C., nu este o reglementare rapidă pentru a pleca, că nu este organizată oficial prin deschidere totală a circulaţiei valorilor artistice… în esenţă, se referea la relaţiile noastre externe, mai ales cu Franţa.

accentul fiind pus pe lipsa de libertate şi înţelegere şi de importanţă a acestor lucruri pentru cultura românească.

Când mi-a spus Răutu aceste lucruri, am rămas inhibat.

I-am spus: „Tovarăşe Răutu, eu personal vă rog foarte mult să

acceptaţi să nu merg la această dezbatere. E imposibil ca eu să vorbesc de Andricu. Din 1949 l-am cunoscut pe Andricu, am fost de zeci de ori la el acasă, am făcut zeci de intervenţii pentru el, m-am ocupat, pe baza hotărârii lui Petru Groza, ca să-i rămână conacul, lacul şi parcul, m-am ocupat de copiii lui… De ce mă puneţi în situaţia să condamn un om cu care am stat la un pahar, am stat la masă, care m-a omenit?"

„Uite ce este, mă duc să vorbesc cu cineva!" Am ieşit din birou, am stat pe coridor, la secretariat. Eram foarte îndurerat, eram într-o situaţie absolut ridicolă şi tragică în relaţiile mele cu un om de valoarea lui Andricu. Să vin eu să-l condamn?

Era imposibil. M-am hotărât, orice ar fi, nu mă duc. A venit

Răutu şi mi-a spus: tovarăşul Ceauşescu zice că ia în seamă ce spui. Se va duce la tovarăşul Dej şi va discuta. Te chemăm noi mâine. Era cu două zile înainte de adunare. A doua zi după masă mă cheamă şi merg la Ceauşescu în birou, unde era şi

Răutu. Ceauşescu îmi spune: I-am spus tovarăşului Gheorghiu-Dej şi că tu nu vrei să mergi acolo. Care au fost relaţiile tale cu Andricu? I-am spus şi lui toate relaţiile mele de fond cu el. „Tovarăşe Ceauşescu, vă rog să consideraţi că e imposibil să merg să vorbesc în faţa oamenilor despre acest om, nu pot să fac acest lucru. Dvs cred că vă daţi seama; dacă eu am stat în casă la el de mai multe ori, şi am stat la masă cu el, şi am vorbit fel de fel de lucruri, cum pot eu acum să vin să-l acuz? El o să-mi spună: nu ţi-e ruşine! O să fie un teatru, un circ!"

Zice: stai aici puţin. S-a dus la Dej, şi după vreo zece minute a venit. „Tovarăşul Dej a zis să-ţi faci o delegaţie şi să pleci la Cluj". A doua zi dimineaţă am plecat la Cluj, am stat vreo 2 – 3 zile. Când m-am întors am aflat ce s-a întâmplat. Din păcate au fost puşi o serie de oameni să-l condamne pe Andricu de cosmopolitism, pentru lipsa de discernământ în discuţii cu străini, o serie de acuzaţii… Unii au fost mai duri, alţii mai înţelegători. Dezbaterea a avut un ecou foarte prost, în mediile diplomatice, dar mai ales printre intelectuali şi artişti.

S-au dat şi în presă relatări. Un ecou foarte prost.

183

Unii mi-au zis, Alfred Alessandrescu: Noi îl prelucrăm pe

Andricu pentru părerile lui despre cum au evoluat relaţiile cu Apusul. Şi-l acuzăm de cosmopolitism, dar ne trimiteţi în

Apus şi ne încurajaţi să invităm artişti aici. Ce fel de politică este asta în doi peri? Ion Dumitrescu i-a spus lui Răutu că a fost o greşeală. Mie mi-a spus că nu e bine ca politica să se amestece în treburile artistice. De ce punem în discuţie un om care a observat că există handicapuri mari în restabilirea relaţiilor noastre fireşti cu cultura din străinătate. Tovarăşe Ţugui, a fost Teatrul Naţional la Paris. Ai semnat pentru nişte artişti care nu erau în piesă ca să meargă la Paris? I-ai chemat dumneata pe Calboreanu şi Marietta Sadova şi le-ai zis să ia legătura cu cutare şi cutare? Păi ce fel de politică e asta? Lucrurile astea trebuie să aibă o orientare generală. Dacă facem o deschidere, trebuie să ne decidem. Ori aşa, ori aşa! apoi a venit la mine Jora, am fost şi la Răutu, cu dânsul. Domnule Răutu, nu putem să fim unilaterali, i-a zis. Trebuie să afirmăm prestigiul culturii noastre. Or, nu putem să facem cultură în ţară, fără să fie recunoscută şi în străinătate. Valorile noastre trebuie să circule. De ce să nu dăm drumul mai hotărât relaţiilor cu Apusul? Jora mi-a zis mai târziu: te rog să ai grijă de situaţia materială a lui Andricu, să nu înceapă să-i taie drepturile de autor, indemnizaţia de la Academie. I s-au dat, dar de aproape trei ani nu a fost cântat. Înainte de demascare era cântat la radio, de toate filarmonicile, era tipărit. Lua cam 100.000

de lei la trei luni ca drepturi de autor.

S. T. Când un salariu mediu lunar era sub 1.000 de lei. Cine a fost Mihail Andricu? Azi se ştiu puţine lucruri despre el.

P. Ţ. Era un mare muzician, cu şcoală la Paris, prieten cu

Enescu, Jora, Alfred Alessandrescu, Paul Constantinescu, profesor la Conservator, om de mare cultură, mai pregnant franceză, avea mulţi prieteni la Paris. Ca francofil, în 1940 – 1941 a fost consecvent, sub regimul legionar şi al lui Antonescu a rămas cu trup şi suflet alături de Aliaţi.

Înainte de 23 august a intrat în legături directe cu cercurile aliate. A semnat memoriul cu Stoilov, în aprilie 1944. Era de centru-stânga. După 23 august a intrat în mişcare, fără a fi membru de partid. La un moment dat a fost alături de Vladimir Socor, în anii 48—50, vicepreşedinte al Uniunii Compozitorilor. Cu toate că era un om de mare rafinament, nu a putut să se opună tendinţelor lui Socor şi ale altora de a împinge

muzica spre degradare, cum s-a întâmplat cu cântece-ode pentru Stalin. Dar a fost mai raţional, mai lucid, nu s-a lăsat copleşit de acea atmosferă. Imediat după moartea lui Stalin, s-a reorientat. Era membru corespondent al Academiei şi avea autoritate. La alegerile pentru Academie din 1955, l-a susţinut pe Jora. A vrut să fie ales Constantin Brăiloiu, din Elveţia, dar nu s-a putut pentru că renunţase la cetăţenia română.

S. T. Cum l-aţi cunoscut?

P. Ţ. în martie 1949, când a fost exproprierea, lucram la

C.C. al P.M.R. la secţia propagandă. Petru Groza m-a chemat

— Era prim-ministru – şi mi-a spus: du-te la Săruleşti.

Aveam o adresă, decizia era să-i rămână conacul, parcul şi lacul – un loc foarte frumos. Să nu-l ia autorităţile locale, ci să rămână în continuare ca proprietate a compozitorului Mihail Andricu. Nu era numai pentru Andricu decizia. Aşa s-a întâmplat cu toată averea lui Enescu. Mai erau în aceeaşi situaţie Sadoveanu şi alţii. Case, averi, pământ.

*

„Noi, toate măsurile pe care le luăm, le luăm în lupta cu duşmanul. Suntem convinşi că duşmani mai avem, fiecare succes de-al nostru îngustează posibilitatea de acţiune a elementelor duşmănoase. Noi trebuie să ne debarasăm de o anumită autoliniştire şi o anumită superficialitate politică atunci când este vorba de rămăşiţele duşmanului de clasă.

Iată, să luăm măsurile luate de plenara din iulie a.c. Aceste măsuri au stârnit un mare entuziasm pentru oamenii muncii. Entuziasmul este justificat… Conducerea partidului consideră că trebuie să se treacă de îndată la demascarea elementelor duşmănoase – chiar şi izolat – care încearcă să calomnieze măsurile partidului, în acest sens, comitetelor regionale de partid li s-au trimis precizări cu privire la unele elemente din supravegherea organelor de securitate, şi pe baza acestor semnalări de elemente – cu descrieri în dreptul fiecăruia – să fie demascate în faţa oamenilor muncii şi aceştia să ia poziţie împotriva acestor elemente… O mare parte din aceşti oameni sunt foşti burghezi, foşti legionari, alte elemente mic-burgheze. Din rândul lor lipseşte elementul muncitoresc, cu excepţia unor elemente cu trecut duşmănos… Asemenea elemente sporovăiesc «că mărirea

salariului e făcută

185

de formă», «nu mai vin o dată americanii?» [...] «reducerea preţurilor se face prin ridicarea altora» [...]

Ce trebuie făcut: să facem o adunare şi să spuneţi «tovarăşi, cunoaşteţi măsurile ş.a.m.d., dar există printre oameni elemente pripăşite, sau elemente foste exploatatoare, care se îndeletnicesc cu pângărirea partidului şi a oamenilor muncii cinstiţi care luptă pentru construirea socialismului. Iată că printre elementele duşmănoase există şi cutare care a spus aşa şi aşa despre măsuri.» O zice că nu a spus, că nu e adevărat. Să-i spună: iată, ai spus cutare şi cutare lucru, iată, avem aici scris negru pe alb. Să facem apel la oamenii muncii; ce părere au ei despre aceste minciuni? Desigur că oamenii muncii vor lua poziţie împotriva unor astfel de elemente şi să fie izgonite [...]

Asta după ce va fi supusă aprobării adunării prin vot deschis.

Să daţi toată atenţia acestei probleme şi să nu se mai întâmple ca în Oraşul Stalin că a spus: n-am voie să-l dau afară, conform codului muncii, şi alte chestii. El nu mai are ce căuta, e duşmanul nostru. [...] Elementele duşmănoase să fie demascate şi izgonite din cadrul întreprinderilor, din rândul oamenilor muncii. Că vrea să-şi ia angajamente – nu mai e nevoie; să meargă la tăiat piatră. După ce a mâncat pâinea statului, mai vorbeşte fără rost.

Să treceţi la asemenea măsuri şi să fiţi atenţi cum organizăm, că avem experienţa unor asemenea pregătiri, şi să nu fie lăsată în voia sorţii. Să fie un instructor experimentat care să pregătească şi să fie cu participarea activă a oamenilor muncii şi bine pregătiţi. La pregătire să se păstreze secretul.

Cu 20 – 30 de minute înaintea şedinţei, un număr de oameni, care ar fi cei mai indicaţi să ia cuvântul, să fie chemaţi şi să li se aducă la cunoştinţă. Organele de partid să treacă la măsuri în această privinţă. S-au trimis instructori de la Comitetul

Central la regiuni ca să pregătească. Conducerea partidului este cu ochii pe această acţiune şi ea constituie un câştig politic pentru noi. Asta ar constitui un prilej ca noi să contribuim la clarificarea oamenilor muncii. [...] Propaganda noastră de partid să arate că are un caracter ofensiv, în strânsă legătură cu tovarăşii de la organele noastre (Securitate, n.a.) de stat, să trecem la acţiune". (Leonte Răutu, din

Stenograma şedinţei secţiei de Propagandă şi agitaţie cu secretarii cu propaganda şi agitaţia ai comitetelor regionale, 2 septembrie 1959.)

186

*

Pavel Ţugui în preajma acestei adunări, ne-a chemat la el

Gheorghiu-Dej, pe Răutu, Constanţa Crăciun, Dănălache (care era prim secretar la capitală) şi ne-a informat că o serie de oameni s-au adunat în jurul lui Constantin Doncea care face diferite şedinţe la atelierul d-nei Milita Petraşcu şi uneori acasă la el; că Milita Petraşcu i-a făcut un bust lui Doncea şi că acolo se discută fel de fel de lucruri împotriva partidului, mai ales împotriva conducerii. Gheorghiu-Dej nu a spus că la el se referă criticile, dar a spus că sunt aprecieri, mai ales din partea lui Doncea, în ce priveşte pe tovarăşii din Biroul Politic. Pentru a lămuri aceste lucruri, s-a hotărât să se facă o adunare de care se ocupă Dănălache sub îndrumarea directă a tovarăşului Ceauşescu, care era secretar organizatoric; el răspundea la partid de toate problemele Ministerului de Interne, al Forţelor Armate ş.a.m.d. A spus să trebuie să fie prezenţi acolo

— Afară de o serie de oameni de la ministere, de la organizaţia de partid Bucureşti – şi Constanţa Crăciun, şi Ţugui. Dej mi-a spus personal: te-am scutit să fii prezent la şedinţa de prelucrare a lui Andricu, dar acum trebuie să fii acolo prezent, că tu cunoşti foarte bine pe toţi cei în cauză. Această observaţie a făcut-o acolo, de faţă cu toată lumea. După aceea a accentuat: şi hi, Constanţa, trebuie să iei cuvântul, că nu prea eşti activă în combaterea acestor manifestări în domeniul culturii şi apoi te privesc pe tine ca locţiitor al ministrului învăţământului şi culturii. Ministru plin era Athanase Joja; şi el era de faţă. După aceasta ne-a spus să stabilim fiecare despre ce vorbeşte, şi acest lucru să se facă împreună cu Răutu şi

Dănălache. Şi că ne roagă să fim atenţi, să nu vorbim lucruri care sunt în afara problemelor ce se vor citi acolo în faţa adunării şi doar despre atitudinea persoanelor asupra cărora ne vom pronunţa. Cu aceasta am plecat.

Ne-a convocat după aceea la Răutu, şi acolo s-a stabilit fiecare despre cine, ce vorbeşte şi acolo am aflat exact că se va citi din partea Ministerului de Interne un referat-sinteză despre manifestările acestea. Referatul nu complet, pentru că este foarte mare, şi sunt unele

chestiuni care nu trebuie citite acolo; asta a precizat Răutu. şi a spus: Constanţa, tu ai să vorbeşti despre Milita Petraşcu, că o cunoşteai. Tu, Ţugui, eşti în relaţii vechi cu Dora Massini, să vorbeşti numai despre ea, să

187

te pronunţi asupra poziţiilor de partid. Ea este membră de partid, şi putea foarte bine să ridice aceste chestiuni şi nemulţumirile pe care le are în organizaţia de partid de la Teatrul de

Operă şi Balet. După aceea s-a stabilit ce să spună acolo Joja şi alţii, Dănălache. Menţionez că în această discuţie Răutu a spus:

despre academicianul Nasta, numele îi va fi pomenit, dar nu se va referi nimeni la el. Părerea tovarăşului Gheorghiu este să îl citǎm, dar fără să insistăm. Tovarăşul Joja (era academician şi el) o să spună câteva cuvinte, că nu trebuia să se lase antrenat în asemenea discuţii nepotrivite pentru un om de ştiinţă. Eu nu-mi aduc aminte dacă în adunare cineva s-a referit mai pe larg la academicianul Nasta personal. Joja a vorbit despre el, atât.

S. T. Când a fost întâlnirea la Dej?

P. Ţ. Vreo zece zile înainte de adunare. Convocarea oamenilor, totul a fost făcut de Comitetul orăşenesc, Dănălache şi cu biroul lui, şi cu cei de la Interne. Noi, cei de la Direcţia de propagandă şi cultură nu aveam niciun amestec în organizarea propriu-zisă. Erau cu aparate, cu complicaţii… Am aflat mai târziu că cei de la Comitetul Central ascultau ce spune fiecare. Aveau nişte aparate care retransmiteau în clădirea

C.C.-ului, sau la radio, nu pot să spun exact unde. Aşa am înţeles eu de la Răutu, că ei ştiau ce s-a discutat, după ce am revenit în sediu, când s-a terminat dezbaterea.

A început adunarea pe la zece dimineaţă cu un ar – Lit al lui Dănălache, care era foarte dur, agresiv. Apoi a citit raportul-sinteză cineva, un om de la Ministerul de Interne, în civil; nu a fost prea lung. S-a referit numai la oamenii care erau acolo. După câte îmi aduc aminte, a citat o serie de alţi oameni care s-au amestecat în această afacere, în raport se spunea că este păcat că oameni de valoarea lui Nasta, a Miliţiei Petraşcu s-au lăsat antrenaţi într-o manieră de reproş moral. De Doncea s-a pomenit numai în ce o priveşte pe Milita Petraşcu, dar nu a spus de bust nimic. Dar a spus că în această afacere este amestecat şi tovarăşul Constantin Doncea, care este un om vechi,

şi care are o vină importantă că a provocat aceste discuţii nepartinice. După aceea au luat cuvântul o serie de oameni, dar nu-mi aduc aminte pentru că era aşa o agitaţie! A

luat cuvântul Constanţa Crăciun, care era foarte afectată şi iritată. Niciodată nu am văzut-o, cât am lucrat cu ea, în asemenea stare de surescitare. A vorbit incoerent despre Milita Pe

188

traseu, că-i pare rău că s-a întâmplat acest lucru, artistă aşa de mare, că ea o cunoaşte. „Sunt vinovaţi aceia care se ocupă de organizarea unor asemenea discuţii, membri cu state vechi în partid". Era o săgeată împotriva lui Doncea, fără să-l numească, şi care caută să destrame partidul, să facă fracţiuni în partid. După aceea a vorbit Joja, cum era el aşa politicos şi academic, despre Nasta şi familia lui. A vorbit de activişti de la comitetul Bucureşti, despre o serie de oameni implicaţi, fără a fi oameni de valoare. Eu am luat cuvântul după Constanţa Crăciun, şi m-am referit numai la Dora Massini. Am spus că o cunosc pe Dora Massini de ani de zile, am spus că mi s-a părut că este un om de artă corect, de aceea a primit

Premiul de Stat, a fost în străinătate în turnee, de aceea mă miră că nu a ridicat obiecţiile dumneaei în organizaţia de partid, mai ales în ceea ce priveşte critica ei în legătură cu plecările în străinătate, cu nişte neajunsuri de la Operă. Era obligată să le spună forurilor, în organizaţia de partid, nu într-o casă particulară. Am jonglat, în orice caz nu am avut un ton agresiv. A doua zi m-a chemat Răutu, „să ştii că tovarăşul

Gheorghiu a fost în general de acord cu ce ai spus, dar să ştii că şi de data asta s-a observat că nu ai combativitatea necesară".

*

Sorana Coroamă Stanca (regizoare, n.a.) Perioada a început după moartea lui Stalin şi s-a încheiat… de fapt, am fost naivi. Am avut senzaţia că continuă. De fapt, după 56.

Ungaria, începuse o primă fază de îngheţ, în care cei direct implicaţi au fost vânaţi. Aparent, noi (regizori, actori, n.a.) am fost lăsaţi în pace. Aveam încă impresia că zburdăm, puneam în scenă autori americani şi eram fericiţi, se dădeau premiere de gală urmate de discuţii teribile la Capşa. Aveam impresia că a mers în continuare aşa în 57, în 58, când de fapt, deja din

57 începuseră strângerea de şurub, dar noi nu ne-am dat seama. Am fost lăsaţi într-o dulce iluzie.

Şi atunci au început procesele, care nu se desfăşurau neapărat în săli de tribunal. Se făceau la Operă, la Facultatea de drept... Cu cine se făceau? Cu intelectualii, cu noi! Ca să bage spaima! Nu am să uit când am fost luaţi de la teatru, eu aveam repetiţie în ziua aceea, la actualul Teatru Mic, pe strada C.

Miile; a venit un autobuz şi Chirii Economu, directorul tea

189

trului, ne-a spus: Toată lumea, vă rugăm să vă urcaţi în autobuz, întreruperi repetiţiile, tot, mergem la o întâlnire, spre

Operă. Dar de ce? Fără nicio explicaţie. Ne-am urcat cu toţii în autobuz şi am ajuns la Facultatea de drept, lângă Operă.

Noi eram puţin îngrijoraţi, pentru ca deja fusese procesul Andricu la care nu am asistat. Veneau autobuze pline de oameni de artă şi cultură. Cred că au adus tot ce era în Bucureşti în momentul ăla, şi au adus şi oameni din provincie. Ne-au parcat, am intrat înăuntru. Sus, la palierul de la etaj, era un bufet super. Am fost poftiţi, dacă vrem bufet, mâncăruri, băuturi, nu ştiu ce, să ne servim, e gratis. Ne aşteptau cu masa, însemna că o să stăm mult acolo. Asta era suspect. La o şedinţă nu se făcea bufet. Am început să fim îngrijoraţi, când am văzut extraordinar de multă lume de-a noastră, intelectuali. Nimeni nu ştia de ce fusesem strânşi, ce se întâmpla, ce era, ce şedinţă? Ceva curios, care ne-a dat alarma, a fost că am văzut nişte figuri care nu făceau parte dintre noi, care mergeau sus la galerie. Interesant este că nu am văzut mulţi, dar i-am remarcat. După aceea ne-am dat seama că, înainte să intrăm noi, sus, la galerie, deja era plin. Dar asta am ştiut după aceea.

Am fost poftiţi – avem bufet, dar nu e timp prea mult, ne-a zis cineva – înăuntru. Maestru de ceremonii era Pană (Gheorghe, activist C.C. al P.M.R., n.a.). Când l-am văzut pe Pană, am început să fim foarte îngrijoraţi. Ăsta era cunoscut ca un dur. Ce caută Pană acolo? Era foarte agitat. Ne cerea să intrăm în sală. Ni s-a spus că este în sală şi Răutu. Dar nu l-am văzut. Am intrat în sală. Şi când am intrat în sală – nu s-a dus nimeni la bufet –, noi eram toţi la parter, ne-am uitat aşa în sus şi am văzut că este plin de oameni, care evident nu făceau parte dintre noi. Erau aşa-zişi muncitori, ni s-a zis că sus e plin de muncitori.

După cum s-au manifestat, erau exact ca minerii care nu erau mineri, în 1990. Am intrat în sală şi…

s-au închis uşile. Nu putea să mai iasă nimeni, în sală era tot ce era lume din teatru, din operă, din cinematografie, din presă şi edituri. Mă întrebam cât vom sta şi de ce stăm, ce fel de şedinţă e şi de ce se închid uşile?

Şi a început. S-a ridicat cortina ca la un spectacol. Am avut deodată următoarea imagine: pe scenă erau profesorul Marius Nasta cu d-na Nasta, Milita Petraşcu, Dora Massini. Pe ei îi cunoşteam personal. Erau şi alţii, dar nu-mi amintesc cine.

Erau în picioare, pentru d-na Nasta, care era foarte bolnavă de

190

Inimă, i s-a permis să stea jos. Din acel moment a început un proces, cei de pe scenă erau acuzaţii, şi noi eram publicul dintr-o sală de tribunal, în speţă, care era acuzaţia? S-a spus că aceşti oameni sunt duşmanii poporului, că au complotat, că au denigrat regimul. Sala hăuia, sunetul trebuie să fi fost amplificat prin staţie. Nici nu s-a ridicat bine cortina şi ăia de sus au început să strige: la moarte! La moaaa-rteee! Ăsta e primul urlet pe care l-am auzit. Nu am să-l uit niciodată. Era făcut ca să ne traumatizeze. Totul era făcut pentru noi, ca să ne traumatizeze. Trebuia strâns şurubul şi trebuia să fie făcut ca o demonstraţie de ce ni se poate întâmpla. Tot ce se spunea era urmat de urlete. Ai spus că armata sovietică este împilătoare?

E adevărat că în discuţia din casa cutare l-ai criticat pe tovarăşul… Totul întretăiat de urlete, ori era „La moarte!” ori

„Huooo!”, ori „La închisoare cu ei!”, ori „Distrugeţi-ii”, ori

„Duşmanii poporului!” Una din lozincile care apăruseră frecvent în cuvântări era: „muncitorii de sus vă judecă”, „muncitorimea română este aici şi vă spune vouă, care aţi trădat…”, şi se arăta în sus, spre galerie. Aşa am aflat că sus sunt muncitori.

În capul meu a rămas o combinaţie între acuzaţii şi urlete.

Senzaţia asta că eşti înconjurat de urlete. O prietenă mi-a spus că ce i-a rămas a fost mirosul de mititei din nări. I s-a făcut atât de rău că era într-o continuă stare de vomă. Ce-mi mai amintesc cu precizie este de Dora Massini, care la un moment dat a apărut pe post de acuzată şi de acuzator. A fost întrebată ce părere are despre d-na Nasta. Dna Nasta era o femeie bătrână slabă, foarte distinsă, stătea pe

un scaun nemişcată.

Nici nu putea să vorbească, nu ştiu dacă am auzit-o spunând ceva atunci. Dora Massini, când a fost întrebată, a spus că d-na

Nasta este duşmanca poporului, şi că i-a spus asta ei. Acuzatorul a insistat, dur: Ce ţi-a spus? Dora Massini a venit la rampă, în faţă de tot (d-na Nasta era mai încolo, pe scaun, domnul

Nasta alături de ea în picioare). Dora Massini a spus: „Nu mi-a spus nimic". Nu am să uit figura Dorei, era disperată, a zis atunci: „Dar mi-am dat seama că este duşmanca poporului din privirea ei!" Mi s-a părut ceva atât de monstruos să inventi ceva din nimic. Era ceva de un absurd total. şi lucrurile au continuat aşa. De Milita Petraşcu s-a zis că e duşmancă, că face artă decadentă. De dr-ul Nasta că ideile lui sunt împotriva medicinei sovietice… Ne-au ţinut cât ne-au ţinut

191

acolo, apoi s-a dat o pauză. Au apărut nu ştiu câţi indivizi, nişte gealaţi cu figuri tipice de securişti, care au început să ne îndemne să ieşim din sală. Şi să mergem la bufet. Ne-au mânat ca pe nişte oi spre bufet. Există momente când eroismul este să nu mergi la bufet, să faci tot ce poţi să nu ajungi acolo.

Totul era gratis, bufetul era super, nu văzusem lucrurile alea de ani de zile nicăieri. Am ajuns pe scări aproape de bufet.

Nimeni nu se atingea de nimic. Era o omenire acolo. Toţi încercau să stea cât mai departe de bufetul ăla. Câţiva s-au apropiat totuşi. Sunt momente când ţi se face rău dintr-odată şi simţi nevoia imperioasă de un pahar cu apă, sau de ceva să pui în stomac. Când eşti absolut distrus, ai senzaţia că nu mai poţi trăi până-n clipa următoare. Dacă sunt oameni care au atins ceva din acel bufet, poate să fie din două motive. Din nepăsare, din cinism în niciun caz; nu pot să bănui pe nimeni de cinism atunci. Poate să fie din laşitate, iar alţii din imperioasa nevoie de a nu leşina. Impresia era asta. Ajunsă acasă, seara, Dominic, soţul meu, mi-a spus: „Eşti bolnavă, ce s-a întâmplat? Parcă eşti moartă!" Verde, albă, nu ştiu cum arătam.

Eu nu mă vedeam pe mine, dar i-am văzut pe alţii. Am văzut oameni care erau morţi, efectiv. Nu era frica. Unii sigur că au fost înfricoşaţi, trebuie să fi fost o frică cumplită, am avut senzaţia asta, erau oameni înfricoşaţi înfiorător. Alţii încercau să persifleze, am întâlnit şi din ăştia. Ceea ce am simţit eu, şi cred că asta a văzut

Dominic pe faţa mea, şi eu pe a altora, a fost că am simţit moartea, nu frica. Nişte oameni care au murit. Când mori, nu ţi-e frică.

S. T. Aţi comentat în pauză ce se întâmpla?

S. C.S. Niciunul. Nimeni. Nimic. Niciunul nu vorbea despre ce se întâmpla pe scenă. Se schimbau vorbe. Ca-n conversaţia de salon, cum spune englezul, vorbeşti despre brânză şi vreme. Nu se vorbea despre brânză, dar despre vreme, da.

Munch are o pictură teribilă, Strigătul. Senzaţia era asta, de chipuri cadaverice. Nişte oameni care au murit, în pauza aceea fiecare încerca să fie singur, dacă putea, încercai să nu fii aproape de oameni care te cunosc, să nu înceapă nicio conversaţie. Şi mai încercai ceva, să te fofilezi, cu speranţa absurdă că există o ieşire din clădire. Lumea se plimba pe lângă uşi, ca să iasă de acolo. Asta am făcut şi eu, au făcut-o şi alţii. Toţi făceam, nenorociţii, cam acelaşi lucru, încercam cu nişte biete, stupide şiretlicuri de indieni Sioux să ne strecurăm, să nu

192

fie vizibil că am căuta o ieşire. Deci căutam W.C.-uri, culise, scenă ca să găsim o ieşire, o uşă, o fereastră. Dar peste tot era barat de oamenii lor. Constatarea asta că sunt prizonieră a fost groaznică. Senzaţia mea era că ceilalţi sunt morţi, şi nu mai aveau nimic, decât cel mult chef să fugă. Ceea ce am avut şi eu, dar nu am reuşit. Şi atunci ne-am întors în sală.

Şi a urmat partea a doua idem ca partea întâi. A fost judecat dl Nasta foarte tare şi Milita Petraşcu. Dora Massini eu cred că era drogată. Erau şi oameni din sală care acuzau. Eu pot să jur că Răutu a aranjat demascarea asta. Finalul a fost ceva abrupt.

În momentul în care ai fost adus în sala aia, eşti încuiat, când simţi că mori, când deasupra ta se strigă „La moarte!”

„Duşmanii poporului la închisoare!”, în momentul când vezi pe martirii ăia de pe scenă, te aştepţi ca finalul să fie apoteotic, ca la teatru. Era ca la teatru, te aştepţi la un final, când vine

Securitatea, îi arestează şi spune: la zdup cu ei, iată ce se întâmpla cu duşmanii poporului. Ăsta era finalul către care te ducea toată înscenarea. Sau să fie ghilotina pe scenă şi să asişti la teroarea de la Paris din 1789, să vezi ghilotina care cade. Dacă există manipulare bine făcută, să ştii că asta a fost bine făcută.

Am fost aduşi încetul cu încetul să aşteptăm, într-un crescendo,

să fii": torturaţi, noi, cei din sală, pentru că suntem fermentul de discordie, de nesupunere în acest regim, şi suntem aduşi la moarte civilă şi intelectuală. La îngheţ. Cei de pe scenă erau în faţa noastră, şi va fi ceva sângeros, teribil, în care vor fi arestaţi, torturaţi, decapitaţi, omorâţi. Aşa a fost, la asta ne-au adus. şi deodată, în momentul când am fost aduşi aici, totul s-a terminat. Au venit pe scenă nişte persoane care i-au scos pe acuzaţi din scenă, pur şi simplu. Am rămas aşa în sală, scena goală. Urletele s-au potolit. De altfel, urletele cam obosiseră. Am impresia că la pauză ăia au fost bine hrăniţi, în final, acolo sus nu a mai fost aşa o activitate laborioasă ca-n partea întâi. Hrana nu le-a făcut bine, probabil li s-a dat şi de băut, şi cam adormiseră. Partea a doua a fost mai puţin zgomotoasă. Partea a doua a fost măcinătoare, nu a mai fost cu ciocane în cap, ca la început. Actul doi a fost de înmormântare pentru noi, potolită dar clară. Cei de sus zbieraseră suficient şi-şi făcuseră treaba, şi puteau să fie trimişi acasă, sau în cazărmi, la armată, la Securitate, de unde erau. Cei de pe scenă au fost luaţi. Nu-mi amintesc de nicio cortină. S-a terminat

193

aşa, fără nimic, fără să ni se spună nimic. După ce au ieşit din scenă, unul, altul au încercat să se ridice. La un moment dat, când au văzut că se pot ridica liniştiţi, şi că ăia de sus nu zbiară, s-au ridicat şi ceilalţi. Toată lumea s-a ridicat. S-au făcut nişte lungi coloane printre scaune, am ieşit. De data asta, nu am fost aşteptaţi de niciun fel de autobuz. Am ieşit ca după un spectacol, era seară şi lumea s-a risipit.

*

„6 mai 1959

Întâmplarea lui Marius şi Lulu (Nasta, n.a.) m-a bulversat.

Zile întregi am simţit o scârbă din pricina răutăţii şi a îndârjirii oamenilor. De ce să împroşti un om cinstit? Acum vijelia s-a mai potolit în mine. Am meditat. Deşi metoda pedepsei îmi repugnă, trebuie să recunosc că era o greşeală la baza întâlnirilor la Milita (Petraşcu, n.a.). Când eşti beneficiarul unor privilegii, n-ai dreptul să bârfesti patronul. Mar. e loial – el n-a făcut-o, dar trebuia să-i interzică lui Lulu şi anturajului ei s-o facă. E adevărat că lui Lulu nu-i păsa de politică – n-am auzit-o niciodată să abordeze subiectul. Sunt sigură că este inocentă în această problemă şi că a trebuit să plătească pentru alte greşeli. Vai, totul se plăteşte aici! Doresc din toată inima ca această

lecţie teribilă, e adevărat – s-o facă să mediteze asupra unor îndatoriri atât faţă de ea, cât şi de soţul şi copiii ei.

Toţi suntem păcătoşi, nenorociţi conştienţi sau inconştienţi şi totul se plăteşte. […]

Aseară am văzut filmul Burghezul gentilom, făcut după un spectacol de la Comedia franceză. M-a cuprins o teribilă nostalgie după Paris. Nu îmi închipui că aş mai putea pleca într-o călătorie de aci înainte – de altfel nici n-aş putea să părăsesc ţara pentru mai mult de două-trei luni – dar mărturisesc că tristeţea lui Nevermore se insinuează în mine ca o otravă subtilă care paralizează orice izvor de adevărată bucurie şi speranţă. Conversaţia cu Alecu (Paleologu, n.a.) mi-a făcut bine

— A progresat formidabil în viaţa sa interioară. Am descoperit în el un simţ al justiţiei şi o obiectivitate care îi lipseau înainte şi apoi tandreţea lui pentru tot ce e românesc… S-ar putea să fie un sentiment de egoism acest sentiment din noi faţă de patrie, şi poate în 200 de ani oamenii vor surâde despre acest sentiment ca despre o prejudecată imensă – dar, atâta vreme cât va fi natural uman să iubeşti pe părinţi, şi

194

dragostea de patrie e tot atât de legitimă. Sunt convinsă că cei care s-au expatriat suferă de un rău de care noi suntem scutiţi!

Mă scrutez în adâncul sufletului meu. Nu este oare, în renunţarea mea la orice speranţă de schimbare a situaţiei, totuşi speranţa unei frumoase călătorii în cazul destinderii est-vest blocată de neputinţa bătrâneţii? în cuvinte spun «cum as pleca în călătorie!» – dar energia îmi lipseşte şi, în fond, m-am acomodat cu spaţiul restrâns – chiar o plimbare la lacuri sau în Cismigiu îmi pare un efort. Am îmbătrânit, dragul meu.

Mi-ar trebui o mare bucurie pentru a mă trezi". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XXXIII)

*

„Apoi tov. Epişev* s-a interesat de adunările avute cu muncitori şi intelectuali în cazul Andricu şi Milita Petraşcu.

După ce a fost informat asupra metodei folosite şi a modului în care au decurs aceste adunări, el şi-a exprimat părerea că partidul nostru are în această privinţă o iniţiativă extrem de valoroasă, care nu

a fost folosită nici în Uniunea Sovietică şi nici în alte ţări şi care va da fără îndoială rezultate minunate.

El a manifestat mare interes faţă de faptul că, la adunările cu

Milita Petraşcu şi cea de la I.M.F., au apărut în mod direct reprezentanţi ai organelor de stat (Securitatea, n.a.) care au fost salutaţi călduros de participanţii la aceste adunări, arătând că, fără îndoială, o asemenea metodă va întări prestigiul organelor de stat şi sprijinul pe care îl vor primi din partea oamenilor muncii. Arătându-i-se că tov. Gheorghiu-Dej îi aparţine iniţiativa [...] demascării în public a elementelor duşmănoase, în modul şi metodele care au fost folosite la adunările asupra cărora a fost informat, tov. Epişev a vorbit cu multă căldură despre spiritul de iniţiativă şi modul de a pune problemele care-l caracterizează pe tov. Gheorghiu-Dej". (29.04.1959.

„Informare cu privire la convorbirile cu tov. A.A. Epişev"; autor Leonte Răutu către Gheorghe Gheorghiu-Dej)

<notă>

— A.A. Epişev – ambasadorul U.R.S.S. la Bucureşti.

</notă>

195

<titlu>VICTIME POSIBILE

Noi am ales oamenii, nu faptele! Că dacă erau faptele, erau peste 100 de inculpaţi în această boxă!

procurorul Pompiliu Stănescu

Una din întrebările care apar citind dosarele acestei afaceri este faptul că în cursul anchetei apar multe nume care mai târziu nu sunt aduse în boxa acuzaţilor. Vinovăţia lor era egală cu a celor care au fost judecaţi în 24 – 26 februarie în

Tribunalul Militar, regiunea n două. Raţiunile pentru care unii au fost selectaţi să fie închişi, iar ceilalţi ignoraţi, sau chemaţi doar la interogatorii în stare de libertate, ca martori, îmi sunt necunoscute. Probabil că, de la caz la caz, altele au fost motivele neînchiderii lor în lot. Decizia nu a fost întâmplătoare. Voi încerca în acest capitol să amintesc câteva victime posibile, rămase în afara procesului.

1. ALICE VOINESCU este chemată pentru interogatoriu la sediul Securităţii pentru Anchete penale (U.M. 0123/M) din str.

Ştefan Furtună, la sfârşitul anului 1959, decembrie 16. Ancheta

se apropia de sfârşit, hotărârea de a reuni într-un singur proces cele două loturi Noica şi Pillat, până atunci separate, fusese luată. Coca Casasovici a fost chemată o săptămână mai târziu (în 24 şi 25 decembrie). Nicu Steinhardt, pe 31 decembrie. El va fi arestat, în urma refuzului de a depune ca martor al acuzării la proces, pe 4 ianuarie. Este limpede că lista celor care vor fi judecaţi încă nu fusese închisă. Puteau să apară nume noi, ocolite până atunci, aşa cum s-a întâmplat cu Nicu

Steinhardt şi Beatrice Strelisker, şi ea cuprinsă abia în decembrie 1959.

196

Ofiţerul care o interoghează pe Alice Voinescu este un locotenent major, ss semnătura indescifrabilă. Procesul-verbal ne spune că interogatoriul a început la ora 9,00 şi s-a încheiat aproape patru ore mai târziu, la 12, 50. „Sunteţi audiată în calitate de martoră. Vi se atrage atenţia că sunteţi obligată să declaraţi numai adevărul. Acei martori care ascund adevărul sau fac declaraţii mincinoase sunt pedepsiţi conform dispoziţiilor art. 277 Cod penal al R.P.R". O mână nu prea obişnuită cu tocul şi scrisul a consemnat pe scurt (numai trei file acoperite cu un scris mare, agramat şi căznit) cele „declarate" de

Alice Voinescu. Este versiunea oficială, ceea ce dorea „organul de anchetă" să rămână. Nu ştim dacă a fost ameninţată, ori brutalizată verbal sau fizic. Procesele-verbale de interogatoriu niciodată nu menţionează asemenea „detalii".

Alice Voinescu, prin întreaga ei biografie şi prin tot ce reprezenta ea ca om de cultură, era o victimă posibilă a acestui proces. Profesoară de mare prestigiu, după un doctorat în

Germania despre şcoala neokantiană, invitată să lucreze în

S.U.A. (invitaţie pe care o refuză pentru a se întoarce în ţară), este concediată în 1948 din învăţământ. În 1951 este arestată.

După 12 luni în lagărul de la Ghencea Bucureşti şi închisoarea Jilava, este trimisă în domiciliu obligatoriu la Costeşti, un sat din nordul Moldovei. I se permite să se întoarcă la Bucureşti la sfârşitul anului 1955, în contextul acordurilor de la

Geneva semnate de miniştrii de externe ai Marilor Puteri. Ea, ca şi Noica, reprezenta tipul maestrului înconjurat de ucenici.

Influenţa ei, în ciuda izolării impuse de regim, era foarte mare.

Personalităţile de tipul ei erau cele mai expuse. Influenţa în spaţiul public echivala cu o concurentă la privilegiul exclusiv al puterii de a avea o înrâurire asupra societăţii. Când represiunea se dezlănţuia (ca în vara 1958, de pildă), acest tip de intelectual era îndeobşte prima victimă. Pentru că însemna o valoare intelectuală versus impostura oficială şi un model moral, al necompromisului, într-un mediu saturat de compromisuri.

Alice Voinescu s-a aflat pe lista anchetatorilor pentru a fi incriminată. Se hotărâse unificarea loturilor „Pillat" şi „Noica".

Într-un singur proces. Ancheta trebuia să fie refăcută, pentru a determina presupuse contacte, întâlniri, discuţii duşmănoase purtate împreună. Alice Voinescu cunoştea personal pe

Dinu Pillat, Dinu Noica, Al. Paleologu, şi ar fi fost utilă pen

197

tru anchetatori ca unul dintre puţinele puncte de contact între cele două loturi. De ce nu a fost judecată în procesul care se pregătea? Poate a fost un capriciu al Securităţii. Haosul, întâmplarea, posibil să fi jucat un rol mai important decât am presupune azi. Ipoteza autorului este că vârsta şi boala ei au salvat-o. Dar a mai salvat-o şi graba anchetatorilor, a şefilor lor mai ales, de a închide cazul, şi de a-i judeca pe cei aflaţi de multă vreme sub anchetă. Graba lua în considerare apropierea celui de-al treilea congres al P.M.R. (iunie 1960). Procesul trebuia să se încheie înainte de declanşarea campaniei oficiale de propagandă „în întâmpinarea congresului P.M.R".

Fără acest ordin venit de sus, anchetatorii ar fi avut destul timp să instrumenteze şi implicarea lui Alice Voinescu în proces.

Interogatoriul luat ei este unul de rutină, având rolul de a preciza gradul ei de participare la „activităţile duşmănoase ale grupului" şi de a o intimida pentru viitor. Nici jurnalul, nici prietenii ei cu care am reuşit să vorbesc despre acest episod nu consemnează nimic. Se pare că prudenţa o câştigase întrucâtva. Numai acest proces-verbal ne spune, vag, unele lucruri despre acea zi – 19 decembrie 1959. Întrebările anchetatorului ţintesc pe Dinu Pillat („L-am cunoscut de când avea circa 18 ani, eu fiind prietenă cu părinţii săi") şi salonul literar al lui Barbu Slătineanu (mort la data acestui interogatoriu), unde Alice Voinescu citise câteva fragmente din La

Tentation d'exister de Emil Cioran, primită de ea de la

Alexandru Paleologu. Anchetatorul adaugă, ca fiind vorbele martorei, următoarele cuvinte: „Menţionez că în cadrul acestei întruniri am citit pasagiile care se refereau la ţara noastră care prin conţinutul lor are [sic] un caracter injurios şi defăimător la adresa poporului român şi la adresa ţării noastre".

2. ŞERBAN CIOCULESCU

„Cartea lui CIORAN EMIL sau fragmente [sic] din ea care a fost citită la mine la una din întâlnirile menţionate mai sus, cred că a fost adusă acolo de CIOCULESCU ŞERBAN. Nu cunosc modul în care această carte a fost adusă din Occident şi de la cine a primit-o CIOCULESCU, desigur că nu putea să fie adusă decât ilegal. [...] Ţin să menţionez că unele ştiri la evenimente politice externe, în special provenite de la posturile de radio capitaliste, erau aduse în discuţii de către CIOCULESCU ŞERBAN.

198

care audia asemenea posturi de radio". (Proces-verbal de interogator, învinuit Barbu Slătineanu. 8 sept. 1959, Bucureşti.

Anchetator penal de securitate ss lt. Major Crăciun Iosif.)

*

Barbu Cioculescu Tata se cunoştea cu Vladimir Streinu din studenţie, colegi de cămin, soţiile lor colege de cămin. Au fost două nunţi. S-au dus amândoi, ca să fie împreună, profesori la Găeşti. Au rămas prieteni toată viaţa. Au fost şi perioade de răceală între ei, dar scurte. Discuţiile între ei erau destul de pronunţate, îi auzeam şi câteodată mă temeam că se ceartă definitiv. Erau discuţii pasionale, şi totdeauna în contradictoriu. Când voiau să se răcorească, jucau table.

Atât de diferiţi ca temperament, tata fiind foarte uşor de abordat, iar Streinu distant. Au fost prieteni de o viaţă. Amândoi erau oameni de stânga, dar tata mult mai pronunţat, mai radical. Streinu s-a reabilitat mai încet decât tata în ochii regimului. A fost acceptat şi primit de regim, propriu-zis după ieşirea din închisoare. Abia atunci i-au dat satisfacţiile dorite.

I-au făcut director la Editura Univers şi i-au creat catedra de poezie de la Universitate.

Streinu avea aceeaşi situaţie proastă ca şi tata, de naţional-ţărănist. Cu diferenţa că fusese deputat, cel mai tânăr deputat ţărănist. După care a renunţat. A venit ruptura cu Armând

Călinescu. Armand Călinescu l-a căutat câteva zile disperat, voind să-l amestece în combinaţia carlistă. Streinu nu a vrut şi s-a ascuns. Din acel moment nu a mai făcut niciun fel de politică.

S. T. Nu s-a ataşat de grupul Maniu?

B. C. El a aparţinut, ca şi tata, grupului Ion Mihalache.

Unchiul meu, Radu Cioculescu, a fost printre foarte puţinii regăţeni intimi cu Maniu, avea uşă deschisă la Iuliu Maniu.

Streinu avea faţă de tata o pată în plus, fusese deputat, în momentul când Maniu i-a reproşat lui Carandino, prin 46, că

Dreptatea e un ziar pistol, el i-a adus la ziar pe tata şi Streinu.

Ei au scris articole culturale literare, dar şi politice. Mediul era foarte politizat. După care s-a retras cu totul. Scos din învăţământ, a avut ani de mare sărăcie. Tata s-a descurcat mai bine făcând anticariat, întâi cu firmă şi pe urmă pe picior.

Având colecţii mari pe care a putut să le desfacă. Streinu a dus-o mai greu, s-a îmbolnăvit de plămâni, era şi înainte su

199

ferind de inimă şi de ficat, a făcut o grea operaţie de Jacobeus.

Că a scăpat sănătos din închisoare a fost un miracol, pentru că a intrat foarte bolnav. Cu toate că arăta aşa falnic şi frumos, era un om care învinsese multe boli. Dat cu totul deoparte; în perioada 48—50, Blaga, Arghezi, Streinu şi tata erau atacaţi în fiecare plenară a Uniunii Scriitorilor drept „crizişti"; tata şi Streinu, pentru că afirmaseră că există o criză în literatură. Dacă luaţi colecţiile Scânteii, veţi vedea că erau foarte dur atacaţi, încât după fiecare astfel de plenară te aşteptai să fie închişi. Streinu nu avea mijloace de trai, flămânzea. Zicea râzând, după ce s-a îmbolnăvit de plămâni: am tot zis of, of, of, până am făcut oftică! Un om nu face tuberculoză la 44 de ani.

Nu mai spun că era băiat de moşier. Pe taică-su l-au omorât.

Era unul din marii bogătaşi din judeţul Argeş, Şerban Iordache, unul care avea nu numai moşii, dar îşi făcuse fabrici ţărăneşti, ateliere, mori. Nu fusese foarte bucuros că Streinu se făcuse profesor şi intelectual. Urma să-i lase o avere mare, dar când a venit naţionalizarea în agricultură, omul ăsta de 80

de ani a fost luat, aruncat din camion pe şosea, a mai trăit câteva zile, fiind extraordinar de vital. I s-a luat tot. Dinu Pillat şi Noica au fost judecaţi ca fii de moşieri. Streinu tot aşa, în dosar era fiu de moşier.

Asta a fost altă piesă la dosar. La un moment dat, tatii i s-a oferit posibilitatea de reabilitare prin

Leonte Răutu. La început i s-au dat traduceri pe care nu le semna; pe urmă, la Institutul de literatură au fost cooptaţi el.

Streinu şi Suchianu, care conducea acest colectiv. Călinescu i-a dat să facă un manual de folclor, al cărui manuscris a dispărut fără urmă, pe vremea aia se scria de mână, nu avea o copie. Având stima lui Răutu, i s-a oferit şi semnătura în presă, după doi-trei ani, timp în care a fost uşurat în privinţa mijloacelor de trai cu asemenea mici venituri. A publicat în trei episoade un articol despre paharnicul Sion.

S. T. De unde venea simpatia lui Răutu?

B. C. Gheorghiu-Dej îl cunoscuse pe unchiul meu, Radu

Cioculescu. Fuseseră împreună în lagăr la Tg. Jiu. Fusese arestat de pe front de poliţia militară a lui Antonescu, la Stalingrad, în felul ăsta a scăpat cu viaţă. A fost şi mare francmason, avea loja lui, era ilustru venerabil al lojii de rit scoţian

Meşterul Manole. În lagăr, la Tg. Jiu, s-a întâlnit cu Dej. Mai târziu, Dej, într-o reuniune mondenă, a purtat o discuţie despre Proust, şi cineva l-a întrebat: de unde ştiţi dvs despre

Proust. Dej i-a spus: „Am fost coleg în lagăr cu Radu Cioculescu, care ne-a vorbit mult despre Proust". Acolo „ţineau mici conferinţe pe diferite teme". Asta nu l-a împiedicat să moară într-o puşcărie, pentru că fusese după război şeful sectorului de negru în Bucureşti, la P.N.Ţ.; a fost luat cu ultimul mare lot ţărănist în 48.

S. T. Nu a apelat la Dej?

B. C. Nici nu a încercat. Tata a apucat să-l vadă pe Radu

Cioculescu prin 56—57, la Aiud, la vorbitor, în închisoare a fost rebarbativ şi a fost tratat rău. A fost operat de cancer intestinal, în închisoare, de doctorul Petrescu, tot ţărănist.

După 2 – 3 ani a avut o reşută şi s-a prăpădit. Nu suporta terciul. A făcut 10 ani de puşcărie din 12 câţi avea de făcut. A

murit în 58. Tata avea simpatia lui Leonte Răutu. Tata a trecut multă vreme drept comunist, în studenţie. A fost şi martor în procesul comuniştilor de la Craiova. A fost şi membru fondator al „Amicilor U.R.S.S". În 36, cu o mână de gazetari.

Era un om de stânga atunci. Pe el ocupaţia rusească şi momentul

23 august 44 l-au schimbat în opinii. De-asta şi intrase la ţărănişti, pentru că atunci partidul ţărănesc era un partid de stânga. Tata avusese puternice simpatii către comunism. Când eram copil, m-a dus la filme sovietice, în anii ’30.

Vladia Korsakov, Ţiganii, care-i plăcuse foarte mult, Akxandr

Nevski. Tata ştia că, în mai multe rânduri, Leonte Răutu şi-a manifestat regretul că tata a trecut pe baricada cealaltă, în epocă s-a întâmplat fenomenul contrar. Au trecut la comunişti oameni care nu fuseseră, iar el, pe care ei îl considerau ca fiind de-al lor, i-a părăsit, când comuniştii au venit la putere.

Ca fost simpatizant, comuniştii nu s-au opus alegerii la catedră la Iaşi, în 46. S-ar fi putut opune, puteau să dea o interdicţie. Comuniştii l-au lăsat. La un moment dat a venit un profesor comunist, Neculce, să-l sfătuiască pe tata să treacă în facţiunea Anton Alexandrescu, care se desprinsese de Maniu şi lucra cu comuniştii. Tata a răspuns: „De ce să intru acolo, mai bine intru direct în partidul comunist!” „Aţi vrea?” „O

singură grijă am eu! Să nu devenim republică sovietică!”, la care profesorul Neculce a răspuns: Unde nu avem noi norocul ăsta! Tata, când a auzit asta, s-a trezit complet. Atunci a început să scrie la Dreptatea. Asta i-a făcut foarte mult rău. Dar mai avea şi simpatia cercurilor evreieşti. Părerea mea intimă este că asta l-a scăpat de la puşcărie.

201

S. T. De ce?

B. C. Pentru că el a fost tot timpul atacat ca jidănit şi iudeo-mason. Eu cred că Leonte Răutu şi acei poeţi suprarealişti care erau în Securitate (Saşa Pană şi alţii), dacă au avut de a face cu aceste arestări, l-au protejat. Asta-i convingerea mea intimă. Verificarea pe care o am a fost în timpul anchetării lui

Barbu Slătineanu şi a grupului în care a fost închis Dinu Pillat. În anchetă a venit deseori vorba despre tata, dar nu au vrut să-l bage în proces. Mai înainte de asta, se făcuse proces unor inşi care strânseseră şi trimiseseră bani lui Cezar Spineanu, fost mare elector peneţist în Argeş; îi făcuseră o mică pensie. Printre cei care au dat bani, era şi tata. Fapt este că acei oameni au fost închişi, dar tata nu a fost nici măcar deranjat, în procesul Noica/Pillat în care a intrat Streinu, şi în care a

venit deseori vorba de tata, anchetatorii au primit ordin să nu îl implice pe tata în proces.

S. T. Ordin? De la cine?

B. C. Tata credea că de la Răutu. În discuţiile pe care le-am avut între noi, asta era opinia lui. Când mai târziu s-a întâlnit în două-trei rânduri cu Răutu, Răutu a fost foarte respectuos cu tata, adică nu l-a pus într-o poziţie de inferioritate, de penibilitate, cum obişnuia.

S. T. Credeţi că acest respect se datora tinereţii de simpatizant comunist?

B. C. Deşi fiu de inginer, fiind orfan de la 12 ani, tata s-a format singur. Ca student în Bucureşti a stat la cămin, în aceste cercuri de stânga. Era un student comunist care a fugit pe urmă în U.R.S.S. şi a fost împuşcat apoi prin 37—38 la Moscova. Mama zicea că a fost geniul lui rău, acest student l-a pus să scrie în publicaţii comuniste. Era destul de aproape de ideile lor. În timpul războiului din Spania era un filorepublican îndârjit. Ţinea cu Frente Popular, ca şi Streinu de altfel. Ca francofil, nu mai vorbesc, erau amândoi antigermani. Streinu nu a avut această simpatie, a cercurilor de stânga, de care s-a bucurat tata. De unde şi tratamentul diferit. Tata, când a terminat facultatea, a ieşit şef de promoţie şi a dat concurs să facă studii la École Normale în Franţa, a câştigat concursul, iar Nicolae Condeescu a ieşit al doilea. Condeescu l-a pârât că are cazier de comunist, la poliţie. Comisia a cercetat, a văzut că era adevărat şi i-a dat premiul lui Condeescu (celebru profesor universitar de franceză, apoi).

202

*

Un alt motiv al ocolirii de către autorităţi a lui Şerban Cioculescu a fost (şi) atitudinea sa diferită după 1956 în comparaţie cu Vladimir Streinu. În plină campanie de arestări printre intelectuali (Vasile Voiculescu, C. Noica, Dinu Pillat erau deja arestaţi, primul şi condamnat de un tribunal militar), Şerban Cioculescu face să apară în Gazeta literară din 14 mai 1959 articolul „Un nietzschean bogomil: E. M.

Coran" – ce va fi preluat – presupunem cu acordul autorului – în nr. din 15 mai de Glasul patriei – revista comitetului de repatriere român, editată de regimul de la Bucureşti pentru românii din diaspora. Era un comentariu la un eseu apărut în N.R.F. (care publicase şi Lettre

a un a-mi lointain în 1957) sub titlul „Mes amis, Ies tyrans". Redăm câteva fragmente din articolul lui Şerban Cioculescu:

„Care e secretul succesului câte unui saltimbanc? O vorbă latinească dă răspunsul la această întrebare. Saltavit et placuit. S-a dat tumba şi a plăcut. Numărul de circ cu variaţii pe aceeaşi temă face şi succesul exhibiţioniştilor condeiului, în obositul şi blazatul Occident. Scălâmbăindu-se «pe culmile disperării», un Emil Cioran şi-arfifrânt cu siguranţă gâtul, până la urmă, pe malurile Dâmboviţei. Expatrierea a făcut însă un astfel de personaj din E.M. Cioran, aşa cum semnează transformistul onomastic, rămas în esenţă acelaşi cu debutantul anarhizant de acum douăzeci de ani. [...] Pe

«amicul tiranilor» îl cunoşteam de mult, încă înainte ca iminentul contact insalubru cu cămaşa verde să-i impună subordonarea faţă de stăpânul sângeros din hruba de la Berchtesgaden. Sunt aproape douăzeci şi cinci de ani de când l-am acuzat de nesinceritate, surprinzându-i setea de notorietate şi ambiţia de carieră politică în ierarhia dezordinii legionare.

[...] Politica nu e pentru Cioran arta de a cârmui ca expresie a poporului care, în aspiraţia sa spre progres, acordă încredere mandatarilor săi, conform noţiunii democratice tot mai biruitoare pe întinsul planetei noastre, pretutindeni unde tumultul irezistibil al maselor revoluţionează în favoarea lor structura societăţii. Ar fi dimpotrivă o malefică artă de a domina prin teroare şi dispreţ, artă la îndemâna oricui ar fi muncit de ambiţia politică, morb devastator în descrierea neagră a căruia se exercită răbduriu condeiul mizantropului, tot

203

odată clinician al unei omeniri pretins dementă. [...] Firav proroc al rremilor apocaliptice e Cioran. El sugeră străveziu războiul atomic, deci soluţia catastrofică pentru întreaga omenire, pregătită într-adevăr de o tiranie, dar nu de o tiranie iraţională, inspirată de o nebuloasă «voinţă de putere», ci dictată de interesele monstruos de reale şi de egoiste ale potentaţilor profiturilor uriaşe ale beneficiarilor cursei înariih nipr. Şi, mai ales, este un proroc frenat, cum ar spune psihiatrii, deoarece sugeră războiul cu pudoare, fără să-l preconizeze în propriii termeni. [...] Cioran, firește, confundă înadins democraţiile de tip burghez, bizuite pe dominaţia minorităţii asupra majorităţii, cu

democraţiile de tip socialist, sprijinite pe puterea maselor. De aceea, el susţine că orice democraţie este o invitaţie la tiranie. Dintr-o paranteză care înrr cu ochiul, aflăm că «orice democrat e un tiran de operei...] Bogomil apologet al regimurilor imperialiste tot mai falimentare şi neputincioase să-i facă pe plac, se gargarisește cu reţete politice mistificate şi neoperante, într-o vreme când popoarele, conştiente de ţelurile lor democratice, socialiste şi paşnice şi nesinchisindu-se de ifosul olfacticilor duhnitori, sunt în măsură a trece reversibila cămaşă de forţă după gâtul freneticilor belicişti, mai mult sau mai puţin solitari".

*

Pavel Ţugui Personal m-am interesat de el (de Şerban Cioculescu, n.a.) în toamna anului 1955, după alegerile Academiei, pentru că Mihai Ralea mi-a spus: Ia vezi, interesează-te de Cioculescu, ce face, unde e7 cum e, cum trăieşte. Am avut o întâlnire cu academicianul Călinescu. Eu, cam intempestiv şi fără un fler politic suficient de rodat, i-am zis: Tovarăşe academician, nu ar fi bine să-l încadraţi la dvs în Institut pe profesorul Cioculescu? Călinescu s-a uitat la mine şi a zis: Cu cine ai discutat chestiunea asta? Am replicat: M-am gândit singur. Bine, bine! Uite, eu reţin această discuţie cu dumneata şi-o să mă gândesc. As ia a fost în 55, toamna, în 1956, eram de acum ales în C.C. după congresul P.M.R. (decembrie 1955), discutând cu Zahana Stancu şi Paul Georgescu (Paul Georgescu era instructor până-n martie 1956, la secţia C.C. al P.M.R., se ducea şi spunea ce vorbeam la secţie la Capşa şi umplea tot

Bucureştiul). Discutând cu ei, am spus: Tovarăşu' Stancu, am

vorbit despre deschiderea Gazetei literare faţă de nişte scriitori mai în vârstă, Ion Marin Sadoveanu, Adrian Maniu, pregătim volume din Goga, Agârbiceanu. Ar fi bine să rezolvăm şi cu

Şerban Cioculescu. Stancu: Dacă vine de la tine, foarte bine.

Eu voiam să discut asta cu tovarăşul Răutu, dar cred că nu aş fi avut înţelegere. Uite, e şi Paulică aici, o să apelăm la el, şi dacă profesorul vrea, noi îl publicăm. Şi aşa au început să apară articole de istorie literară de Şerban Cioculescu în Gazeta literară, în 56. Apoi Cioculescu a avut nişte probleme personale. De trei ori a fost la mine în 56, vara, decembrie 56, apoi în 57, avea greutăţi cu locuinţa şi băiatul

lui. I-am făcut o pensie specială de stat în toamna lui 57, ca lui Bacovia, Arghezi, Mihai Codreanu, Blaga.

Pe Vladimir Streinu nu l-am cunoscut, în sensul de a ne întâlni undeva, la COS sau la secţie. M-am întâlnit o singură dată când fiica lui a absolvit, în 57, toamna, Cioculescu mi-a spus: Domnu' Ţugui, eu am un amic, cred că ştii dumneata, Vladimir Streinu, de ce nu s-ar putea ca şi el să publice? Cum! am reacţionat eu. A dat vreun articol şi nu i s-a publicat? El nu mi-a răspuns. Maestre, dacă vrea profesorul Streinu să publice, oricând. La Gazeta literară, acum a apărut şi Luceafărul, la

Viaţa românească, la Contemporanul. Vă rog foarte mult. Mai ales că am vorbit cu dl Petru Dumitriu, şi în Caiete critice primul volum maestrul Vladimir Streinu a dat un studiu despre poezie; dacă nu au şi apărut Caietele critice. Pe urmă a publicat în revista lui Călinescu, în Luceafărul mai des.

Aceste două personalităţi, dacă ar fi fost în anul 1959 ministru al culturii şi învăţământului Ilie Murgulescu, eu cred că amândoi intrau la facultate şi nu nenorocirea asta care i s-a întâmplat lui Vladimir Streinu.

S. T. Dvs când aţi aflat de arestarea lui Vladimir Streinu?

P. Ţ. Nu am auzit de ce i s-a întâmplat lui Vladimir Streinu decât înainte de congres (iunie 1960, n.a.), după ce m-a întrebat Coliu de Vasile Voiculescu, câteva luni înainte să mă scoată. Cred că tot de la Călinescu am aflat.

S. T. Nu de la Şerban Cioculescu?

P. Ţ. Nu. Nu a venit să-mi spună. După ce am fost scos de la C.C., cineva mi-a spus că Cioculescu ar fi reuşit, cu ajutorul lui Călinescu şi Perpessicius, să ajungă la Athanase Joja, care era vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri. Arestarea lui

Streinu a fost porcăria Ministerului de Interne, şi eu bănuiesc

205

că şi securitatea din Bucureşti, de sub conducerea lui Dănălache, care era prim-secretar, a jucat un rol; erau nişte oameni troglodiţi, fără niciun fel de discernământ. Problemele acestea pe care le-a rezolvat Dej în 1963 – 1964 trebuiau rezolvate definitiv, după mine, din 55—56. Eliberarea tuturor celor închişi; erau unii oameni cu care era mai dificil. Cu Crainic.

Petrovici, foştii guvernanţi antonescieni, legionarii era mai

dificil, din cauza O.N.U. Putea cineva să zică la O.N.U. că au fost eliberaţi demnitarii fascişti, uite ce face guvernul român, şi România vrea să intre în O.N.U. S-au întâmplat poveşti dintr-astea. Înţeleg, dar după ce am fost primiţi în O.N.U., în toamna lui 1955, în 56, 57, 58 trebuia să meargă spre normalizare. Au scos numai pe unii (Slăvescu, Hudiţă, 55 vara), când cu primirile în Academie, când a fost Conferinţa de la

Geneva. Când s-a dus delegaţia română la O.N.U. să fim primiţi, putea să se prezinte bine. Dar trebuia să-i scoată pe toţi.

ăia care luau decizii nu erau oameni serioşi; erau fără cap, mai ales fără conştiinţă politică. Erau metode împrumutate de la stalinişti; dar nici românii noştri nu au avut capacitatea să judece. Dej şi ai lui veneau şi ziceau întotdeauna: „Dar noi am stat zeci de ani în temniţă!" Acţiunea aceasta de răzbunare, vindicativă, a stricat toată mişcarea. Ce se putea face bine era să fie o toleranţă. De ce desfiinţezi partidele? Au avut conflictul cu ţărăniştii, dar de ce bagi aici şi partidul liberal al lui Brătianu? De ce desfiinţezi pe Tătărescu, Frontul

Plugarilor? Puteau să discute, ar fi fost o chestie semipluripartidistă, dar era ceva decât nimic.

*

3. H.H. STAHL

„În ce priveşte scrierea duşmănoasă a lui EMIL CIORAN

Ispita de a exista nu mai reţin dacă am luat-o de la STAHL sau i-am difuzat-o, însă cu el am luat contact. (Nicu Steinhardt)".

(Proces-verbal de confruntare, încheiat astăzi, 13 ianuarie 1960, între învinuiţii Strelisker Beatrice şi Steinhardt Nicu Aurelian. Confruntarea a fost făcută de Cpt. Onea Mircea şi Cpt. Dulipovici A.)

Numele lui H.H. Stahl apare în documentele anchetei în 1960, cu Atena zile înainte de rămânerea în Occident a lui Petru Dumitriu, prozator important în epocă, conectat cu

206

sferele înalte ale puterii. Anchetatorii nu încearcă să-l coopteze în procesul care se pregătea. Defecţiunea lui P.D. s-a produs câteva zile mai târziu, când dosarele procesului erau gata. Fratele lui, Şerban Voinea, ideolog şi militant socialist important, ambasador în Elveţia după război, era, după rămânerea sa în Occident, o importantă figură a Internaţionalei Socialiste şi un publicist cunoscut. Regimul nu a vrut

să-l implice de teama unei reacţii a lui Şerban Voinea în organismele internaţionale la care participa sau în presa pariziană, într-o conjunctură când Bucureştiul căuta reluarea contactelor cu Occidentul. Fuga lui Petru Dumitriu, doar cu câteva zile înainte de proces, a schimbat datele problemei pentru regim, dar era prea târziu pentru a-l implica. Procesul nu putea fi amânat. Sora lui H.H. Stahl, Henriette-Yvonne, va fi arestată la 3 decembrie 1960 pentru „trădare de patrie" şi, după mai multe luni de anchetă, pedepsită cu 72 de luni de domiciliu obligatoriu prin ordinul M.A.L. 10080/1960. Va fi pusă în libertate un an mai târziu, la 11 noiembrie 1961.

H.Y.S. trăise cu cel fugit mulţi ani şi, deşi la data fugii lui

P. D. erau despărţiţi, continuau să fie foarte legaţi. Ea va accepta, ca rezultat al presiunilor, să scrie şi publice un articol, în 1962, de defăimare a lui P.D., în care pretindea că ea a scris o mare parte din lucrările acestuia.

*

4. MIHAI ŞORA

„[...] în cursul anului 1957 sau 1958 am participat la o nouă întrunire organizată la domiciliul lui NOICA CONSTANTIN. La această întrunire reţin că au fost prezenţi DINU SIGHIREANU, o d-na din Bucureşti ce spunea că se numeşte MUSICESCU, o altă persoană cu soţia ce spunea că s-ar numi SORA, soţia fostului moşier ROSETTI, anume ROSETTI MIOARA, şi 2 – 3 studenţi din

Bucureşti.

Întrebare: Mai sus declari de un anume SORA. Cine anume este acesta?

Răspuns: O persoană cu numele de SORA am cunoscut, aşa cum am declarat [...] în locuinţa lui NOICA CONSTANTIN. Eu nu cunosc cine este acesta, de unde se cunoaşte cu NOICA CON-STANTIN şi relaţiile dintre ei. Eu de la acea dată nu l-am mai văzut niciodată şi nici nu am mai auzit vorbindu-se despre el în grupul nostru şi NOICA CONSTANTIN nu mi-a vorbit nicioda

207

ta de această persoană". (Proces-verbal de interogator, învinuit Noica Iacob. 4 decembrie 1959, ss Anchetator penal de securitate It. major Onea Mircea)

*

„Întrebare: Când l-ai cunoscut pe Mihai Şora şi cum ai ajuns să-i difuzezi această scriere duşmănoasă? (Povestiri din

Hegel, n.n.)

Răspuns: Eu l-am cunoscut pe SORA MIHAI în vara anului

1956, prin intermediul lui NOICA CONSTANTIN [...] în timp ce eu mă aflam în concediu la C. Lung, în acest oraş se mai afla în concediu şi soţia lui SORA MIHAI împreună cu copiii, în urma acestui fapt, a venit şi SORA MIHAI pentru 2 – 3 zile la C.

Lung, pentru a-şi vedea familia. Cu această ocazie SORA MIHAI

I-a vizitat pe NOICA CONSTANTIN, iar eu mergând la NOICA CON-STANTIN şi găsindu-l acolo pe SORA MIHAI, NOICA CONSTANTIN

mi l-a prezentat. [...] NOICA c. şi-a manifestat dorinţa de a cunoaşte care este părerea unor persoane «oficiale» faţă de aceste scrieri, la care SORA MIHAI a afirmat cu rezervă că acest lucru s-ar putea face, dându-se scrierile spre lectură unor persoane de la E.S.P.L.A. unde el funcţiona, spre a-şi spune părerea [...]

După plecarea lui SORA, NOICA CONSTANTIN mi-a spus că îl cunoaşte pe acesta încă din timpul studenţiei şi că este un

«om capabil», în baza celor de mai sus, în vara anului 1957, în timp ce mă aflam la mare [...] i-am arătat lui SORA MIHAI

exemplarul scrierii duşmănoase a lui NOICA CONSTANTIN Povestiri din Hegel.

— SORA MIHAI, care cunoştea încă din 1956

Intenţia lui NOICA CONSTANTIN de a scrie această «lucrare», mi-a cerut să-i dau spre lectură această scriere şi pe care intenţionează să o dea – cum afirma – într-un «circuit intern»

la E.S.P.L.A. Începând de la această dată nu l-am mai văzut pe

SORA MIHAI niciodată". (Proces-verbal de interogator, învinuit Rădulescu Mihai, 13 octombrie 1959. ss Anchetator penal de securitate It. major Onea Mircea)

*

Zigu Ornea E adevărat că manuscrisul acela, Povestiri din

Hegel, a fost adus de Mihai Şora în editură. Să fie sfârşit de 57, început de 58, după evenimentele din Ungaria. Mi l-a dat – pur şi simplu, eram în relaţii foarte bune – ca să-l citesc, în particular. Ştiindu-mă proaspăt absolvent de filosofie, îmi

mai îngăduia – terminasem în 55 – să merg în timpul slujbei la un curs de istoria logicii ţinut de Athanase Joja. El a luat acest manuscris, l-a dactilografiat. Sora era redactor-sef la

E.S.P.L.A., deci putea printr-o secretară să multiplice prin dactilografiere manuscrise, ceea ce el a făcut. Dacă mi l-a dat mie, înseamnă că l-a dat şi altor colegi. Mi l-a dat cu acest titlu de a-l citi.

S. T. Nu pentru tipărire?

Z. O. Nu. Nici nu mi-a spus. Mărturisesc că mi l-a lăsat un timp foarte mare. A stat la mine timp de un an de zile. În preajma declanşării procesului Noica, m-a luat deoparte şi m-a întrebat dacă mai am manuscrisul – îl aveam – şi m-a rugat să i-l dau înapoi, ceea ce am şi făcut. Eu am plecat din editură în martie 59, când am fost dat afară pentru dosar. I

I-am dat înapoi la începutul acelui an.

S. T. Noica a fost arestat în decembrie 1958. A fost un semnal de alarmă. L-aţi mai dat şi altcuiva să-l citească?

Z. O. Nu. Sora a făcut câteva copii şi le-a răspândit discret în editură, la anumiţi colegi, subalterni. 1 l-am înapoiat. Şi am aflat după aceea că acest manuscris a fost unul dintre capetele de acuzare din proces. Chiar mă gândeam atunci, uite, domnule, puteam să o păţesc din cauză că aveam în casă acest manuscris.

S. T. A fost vreo anchetă în editură în legătură cu prezenţa unui text de Noica?

Z. O. Nicio anchetă. Cred că Sora a încredinţat unor persoane de încredere acest manuscris, şi nimeni nu a răsuflat.

Am citit în amintirile lui Arşavir Acterian că Noica i-l dăduse ca să-l dea unor posibili cititori şi să-l dea numai contra plată, înseamnă că manuscrisul a avut o oarece răspândire. Eu nu cred că Mihai Şora, când a primit el manuscrisul, s-a gândit la posibilitatea publicării lui, foarte lucid vorbind. Pentru că în acea perioadă nu exista practic nicio posibilitate pentru ca un manuscris „Noica" să apară, în niciun caz, niciunul dintre noi nu şi-ar fi pus ipoteza măcar ca să trimită la Direcţia presei, la cenzură, un manuscris „Noica" pentru a fi publicat şi niciun factor de decizie din editură, cum era Sora, nu ar fi putut să gândească măcar la o asemenea iniţiativă.

*

Mihai Şora Am fost în acelaşi lot de bursieri în Franţa cu el,

Eugen Ionescu şi Emil Cioran la sfârşitul anilor ’30. Eram
209
cel mai tânăr dintre ei, proaspăt licenţiat. Prin 1955, Noica mi-a dat manuscrisul Anti-Goethe, de aproximativ 700 – 750 pagini.

Nu era primul exemplar, era o copie cu o hârtie indigo spre albastru spălăcit, destul de greu de citit, pe o hârtie relativ subţire, bătută la un rând şi jumătate, era deci o lucrare masivă, echivalentul a aproximativ 1.000 de pagini. Era prima lui expunere sistematică. Goethe era un punct de plecare. Mi l-a dat să-l citesc, făcându-mi eu singur o vacanţă la Predeal, nu aveam nimic altceva de făcut. Timp de două săptămâni cât am stat acolo, am citit de la un capăt la altul acest manuscris, pe care i l-am dat înapoi. Nu se punea problema publicării. Nici din punctul lui de vedere, nici al meu. Eu nu l-am citit ca editor. El a vrut părerea mea. E un obicei care l-a avut.

S. T. Când a fost asta?

M. S. Mult înainte de Povestiri din Hegel care nu erau scrise, înainte de revoluţia de la Budapesta. Nimeni nu ştia ce citesc, nici vecinul meu de cameră. Era o primă încercare de mare sistem, toată problema devenirii întru fiinţă era acolo, cu pretextul Goethe.

S. T. Nu era o pledoarie anti Goethe…

M. S. Nu, câtuşi de puţin. Nu era vorba de o despărţire de

Goethe, titlul ăsta nefericit nu ştiu de unde i-a venit. Era o carte în care Goethe era pretextul şi tema era devenirea întru fiinţă. Nu mai ştiu în ce împrejurări mi-a dat-o.

S. T. Cum îl vedeaţi pe Noica în acei ani?

M. S. El venea din domiciliul lui obligatoriu din când în când în Bucureşti, şi avea o listă de prieteni pe care-i vedea.

Venea şi la mine. Avea o agendă de întâlniri, în care mă aflam şi eu.

S. T. Aţi fost la Câmpulung?

M. S. Am văzut într-o declaraţie că într-o vacanţă am trecut pe acolo să-mi văd nevasta şi copiii, atunci l-aş fi văzut şi pe Noica. De asta nu-mi amintesc.

S. T. „Lumea bună” bucureşteană obişnuia să meargă în sejur prin anii ’50 la Câmpulung…

M. S. Nu făceam vacanţele regulat acolo, dar am fost de două sau trei ori la Noica. Asta îmi amintesc.

S. T. în ce împrejurări aţi intrat în posesia mansucrisului Povestiri din Hegel?

M. S. Mi l-a dat Dinu (Noica, n.a.). Era în pană de dactilografie. Nu ştia cum să-l multiplice, ca să-l dea la citit. I-am

210

spus: dă-mi-l mie, să-l dau la editură. Şi i-am spus cum voi proceda. Uite, editura dactilografiază în două exemplare, dar am să ţi-l dactilografiez în 7 – 8 exemplare, câte ai nevoie, asta e o chestie care rămâne ascunsă, dar cele două exemplare vor avea un circuit public. Aveam o subredacţie care publica eseu, critică, condusă de Zigu Ornea. Lui Zigu nu i l-am dat clandestin, i-am spus: Noica ne-a dat această lucrare, şi trebuie să vedem dacă e publicabilă sau nu. Ce-mi întărea poziţia în raport cu toate forurile de control era faptul că în aceeaşi perioadă avusese loc la Cluj vizita lui Miron Constantinescu şi a Constanţei Crăciun la Lucian Blaga. Exista deci o încercare de recuperare a ceea ce intelectualii afirmaţi între cele două războaie puteau să fi creat între timp. Dar ştiam că nu pot să-l public. De aceea nu am insistat la Zigu. 1 l-am dat să-l trimită la un referat. El a preferat să nu-l dea la un referat, adică să-l clandestinizeze. Ceea ce era foarte prost. Dacă ar fi fost prins asupra faptului, el era un tăinuitor, eu personal nu eram un tăinuitor. Eu eram un „editor cu dorinţa de a recupera valori". Asta a şi fost poziţia pe care m-am plasat mai târziu când m-au întrebat... I-am dat lui Zigu numai partea legală, două exemplare, celelalte i le-am dat lui Dinu, ca să le distribuie, să circule manuscrisul. Pentru asta-i şi trebuia.

S. T. Aţi fost la Câmpulung în perioada asta?

M. S. Nu. După ce am primit Povestiri din Hegel nu am mai fost.

S. T. Le-aţi citit?

M. S. Nu. Nu am apucat, ştiam că există, că pot să-l citesc oricând. L-am citit ulterior, când s-a tipărit. Aveam o idiosincrazie la manuscrise, citisem prea multe. Preferam să citesc un lucru la care ţineam sub formă de carte.

S. T. în 1958 se strânge şurubul. V-aţi simţit ameninţat?

M. S. Pe muchie de cuţit m-am simţit absolut întotdeauna.

Oricând mă aşteptam să fiu ridicat. Când a fost ridicat Balotă, pe care-l vedeam des, apoi Negoiţescu... Exact în aceleaşi condiţii puteam fi arestat şi eu.

S. T. Aţi fost anchetat vreodată?

M. S. O dată. Am primit o citaţie să mă prezint a doua zi la Procuratură, în clădirea din Domniţa Anastasia, din cărămidă roşie. Un planton m-a dus într-un birou, la etajul unu.

A venit cineva pe care-l ştiam civil pe strada pe care locuiam.

Jules Michelet, plus un domn Kohn, care controla editura din

211

partea Securităţii, în timp ce mă interogau, colonelul mai ieşea din încăpere, în timpul ăsta, Kohn îmi spunea: „Tovarăşul Sora, nu se poate, ne aşteptam la altă atitudine din partea dumneavoastră… aţi fost în rezistenţă în Franţa… se poate aşa ceva?!…" Interogatoriul a început ca o conversaţie, despre una alta. Încet-încet au ajuns la subiect. Dacă Povestiri din Hegel au fost la mine. Da, au fost. De ce le-aţi luat? Pentru că voiam să le editez! Cum să editezi pe Noica? E vorba de una din persoanele considerabile ale acestei culturi! Dvs, când vreţi să recuperaţi, vreţi să luaţi pe cineva şi să-l daţi pe brazdă. Dacă el e dat pe brazdă nu mai prezintă niciun interes. Asta era punctul de vedere pe care-l apăram eu. Uite, nu numai eu judec aşa, la Blaga s-a întâmplat acelaşi lucru.

Miron Constantinescu şi Constanţa Crăciun într-un moment de deschidere s-au dus să vadă ce e disponibil Blaga să dea pentru a fi valorificat. Este exact acelaşi lucru pe care l-am făcut şi eu cu Noica.

S. T. Care a fost reacţia anchetatorilor?

M. S. Erau enervaţi! La un moment dat mi-au dat hârtie şi călimară şi mi-au spus: Scrieţi totul de la început până la capăt. Am făcut o declaraţie, formulând aşa: „La întrebarea dvs, eu răspund astfel"… Când au citit, au zis, nu aşa trebuia formulat, trebuia relatat faptul, nu ca „răspuns la întrebarea dvs…" Probabil că era şi târziu, erau plictisiţi, nu vedeau ce mai puteau scoate de la mine.

S. T. Cât a durat?

M. S, M-am dus pe la opt, şi m-au ţinut cam până la cinci după-amiază.

S. T. Vă temeaţi că nu mai ieşiţi de acolo?

M. S. Era perfect posibil. M-am dus acolo cu sentimentul că s-a terminat, că voi fi arestat. Toţi fuseseră arestaţi în povestea asta, eu rămăsesem neatins, şi credeam că voi fi arestat.

Eram foarte enervat, aveam gura uscată… Nu mi-au dat apă.

S. T. Ce aşteptau de la dvs?

M. S. Probabil să acuz că e o carte duşmănoasă… Le-am dat declaraţia, 5 – 6 pagini. Pe mine mă preocupa să nu spun nimic pe măsura aşteptărilor lor, să nu vorbesc rău despre carte, nici despre Dinu, despre alte persoane. Pe de altă parte, trebuia să arăt că a fost totul făcut la vedere. Nu a fost o conspiraţie. A fost o încercare de reconsiderare a unei valori. Am fost atent ca ei să nu afle că în afara celor două exemplare am

212

făcut şi altele, pentru că asta ar fi însemnat multiplicare de material duşmănos, care era sub incidenţa legii.

S. T. A fost după sau înainte de proces?

M. S. Nu-mi amintesc exact.

S. T. E de presupus că, dacă v-au interogat înainte, voiau să afle dacă au un vinovat potenţial, care trebuie adăugat pe lista celor acuzaţi, sau „măcar" un martor al acuzării folositor, sau un expert care să ateste periculozitatea scrierilor lui

Noica. Îl cunoşteaţi din anii '30, ar fi fost util pentru Securitate dacă v-aţi fi dezis public, l-aţi fi demascat… Poziţia dvs a tăiat ambele posibilităţi de a fi implicat ca acuzat sau martor.

*

5. DAN PARASCHIVESCU BOZNIEF

Mircea Bălănescu (ministru plenipotenţiar al Republicii

Populare Române în Franţa, între 1956 – 1960) într-o bună zi, secretarul legaţiei îmi spune că „E un domn aici care doreşte să vorbească cu dumneavoastră". Şi-mi dă un nume, François

Parlier. Pofteste-l! Vine acolo în birou, se recomandă, zice:

Domnule ministru, nu mă cunoaşteţi. Eu sunt rudă cu Constantin Noica, el este arestat în România, deja de doi ani. V-aş ruga să interveniţi ca să-i dea drumul. I-am spus: Domnule

Parlier, nu am auzit de Noica, n-am citit nimic de el, dar ştiu că există, ştiu că e filosof. Nu ştiam că e închis…

Am făcut peste câteva zile o scrisoare către Gheorghiu-Dej.

I-am expus situaţia, vizita şi, ca o părere personală, am scris:

dacă e posibil – având în vedere că domnul François Parlier e recunoscut în Franţa şi are o situaţie bună – să fie eliberat.

Am auzit că după două-trei luni ar fi fost eliberat. După aceea,

Parlier, crezând că am o contribuţie în toată treaba asta, ne-a organizat un dineu foarte elegant, pe Champs Élysées.

Era un avocat foarte mare. Mariana Parliei. nevastă-sa, era verişoară cu Noica. Ea era plecată din ţară de mult.

S. T. Am o nedumerire. Noica a fost eliberat în 1964. Dar poate fi vorba aici despre altă persoană implicată în proces.

Chiar fratele ei, cumnatul avocatului Parlier, Dan Paraschivescu Boznief, care, la sfârşitul anului 1959, primeşte permisiunea să emigreze în Franţa. Sunt două ipoteze: l/ aţi fost minţit de cineva, un oficial, că Noica a fost eliberat, graţie demersului dvs şi 2/ audienţa lui François Parlier să fi fost în legătură nu cu Noica, ci cu cumnatul său, văr cu Noica. Dan Paraschivescu Boznief era pe punctul de a fi implicat în proces.

213

Dna Otilia Bălănescu Nu este exclus ca intervenţia să fi fost pentru fratele ei.

M. B. Poate că în urma scrisorii, să fi venit de sus o dispoziţie: ia vedeţi ce-i cu afacerea asta! Şi atunci cineva, un anchetator întrebat, a zis: Uite, ruda asta a lui Noica, Boznief, nu-i nimic cu el, putem să-i dăm drumul. Dar nu lui Noica.

Dar nu-mi explic cum se face că, după câteva săptămâni, acest domn Parlier ne-a invitat la o masă bogată pe Champs Élysées, la el. Avea un apartament frumos. Invitaţia la o cină nu o dă pentru nimic. Trebuia să fi fost consecinţa a ceva.

S. T. De sosirea cumnatului lui la Paris…

M. B. Se poate.

S. T. E posibil ca Parlier să fi cerut eliberarea lui Noica, iar în ţară să fi zis cineva: Nu putem să-l dăm pe Noica, e şef de lot, stricăm tot procesul, în proces, de Noica avem nevoie. Să-i dăm drumul lui Boznief, figură fără notorietate, şi mai ales cumnat cu influentul avocat Parlier.

M. B. E cum spui dumneata, probabil.

*

6. PETRU MANOLIU*

„[…] în anii 1933 – 1934, am colaborat la ziarul Credinţa cu diferite articole culturale şi politice. La acest ziar am cunoscut şi am colaborat în acelaşi timp cu SILBER HERBERT, ALEXANDRU

C. CONSTANTINESCU, EUGEN JEBELEANU, CICERONE THEODORESCU.

RADU BOUREANU, MANOLIU PETRU şi alţii. Proces-verbal de interogatoriu. 15 decembrie oraşul Piteşti. Anchetator penal de securitate lt. major ss Micuţelu Constantin, ss Noica Constantin)

*

Ziarul Credinţa era condus de Sandu Tudor, reunea oameni de stânga (cum era comunistul Eelu [Herbert] Silber, judecat şi condamnat în procesul Lucreţiu Pătrăscanu), şi oameni de dreapta (ca Noica însuşi), în 1958, Sandu Tudor, devenit între timp călugăr, va fi şef de lot în procesul „Rugului aprins".

(în care este condamnat şi Vasile Voiculescu).

<notă>

— Petru Manoliu (1903 – 1976), scriitor, traducător, redactor în anii '20—30, printre altele la Bilete de papagal, Curentul, Timpul. Traducător din Thomas

Mann, Corneille etc. Cei doi s-au întâlnit la conferinţele Criterion din 1931, dar s-au împrietenit în redacţia revistei Credinţa, editată de Sandu Tudor

(judecat şi condamnat în procesul „Rugului aprins" din 1958) în 1934.

</notă>

214

„6. III. ,958 C. lung

Petrule dragă, îţi scriu aşa cum voisem s-o fac din prima clipă când am primit scrisoarea ta din 21 Ian. – dar numai spre a face o scurtă prezentare a temelor despre care voi avea să-ţi scriu în timp. Sau poate ne va fi dat să stăm de vorbă despre ele?

Iată ce-mi dă de gândit scrisoarea ta, care mă tulbură la fel de mult acum când o recitesc; iată temele:

l / Ce putem face, în faţa unor fapte şi hotărâri ce ne lasă «atât de uluiţi, atât de umiliţi, atât de singuri»?

2/ Cum putem să ne însuşim de pe acum ceva din mesajul lui Dan Botta şi mai ales: ce putem face pentru a apăra şi pune în valoare moştenirea literară?

3/ Care ne-a fost porunca dată? Ni s-a spus? Ni s-a dat? O ştim? N-am uitat-o? […]

4/ Dacă aş avea cel puţin convingerea că atâţia câţi am rămas ne mai amintim măcar unii de alţii!

5/ Să ne amintim unii de alţii, dar în primul rând să vedem cine sunt cei cărora le preţuim toată amintirea celor buni dintre noi.

Prin urmare:

6/ În ce lume ne aflăm? în una în care şi asupra căreia nebunia creatoare a generaţiei noastre poate fiinţa? Sau una opacă, străină de noi? Şi în ce comunitate de cultură ne aflăm?

Una care poate privi deschis către secolele ce vin [...]? Sau una în care palpită nemărginirea ultimă [...]? Dinu". (Arhivele Naţionale, Fond Petru Manoliu)

*

„Cu această ocazie, NOICA CONSTANTIN şi-a manifestat bucuria de a mă revedea, spunându-mi că, deşi mă vede doar pentru a doua oară în viaţă, are impresia că mă cunoaşte foarte bine, deoarece MANOLIU PETRU, o veche cunoştinţă de-a mea, scriitori, şi PALEOLOGU ALEXANDRU, i-au vorbit foarte mult despre mine şi în termeni «buni.» [...]

În continuarea discuţiilor, eu l-am întrebat pe NOICA CTIN

dacă vrea să-mi împrumute şi mie scrierea sa mistico-idealistă Anti-Goethe, despre care [...] îmi vorbise PALEOLOGU ALEXANDRU. NOICA CTIN mi-a spus că o are împrumutată lui PETRU

215

MANOLIU şi dacă îl întâlnesc, să i-o cer. Întrucât nu l-am mai văzut pe PETRU MANOLIU decât mult mai târziu, n-am citit-o".

(Proces-verbal de interogator al condamnatului Dimitriu Paul.

29 octombrie 1959, Bucureşti. Anchetator penal de securitate lt. major Onea Mircea.)

*

Paul Dimitriu a fost arestat la 26 martie 1958 şi condamnat pe 16 iulie 1958 la 16 ani muncă silnică pentru „participarea la reorganizarea subversivă a P.N.L".

Petru Mnnoliu este reţinut în Ajunul Crăciunului 1958.

Motivul: unetenia veche cu C. Noica (din anii '30). În anii

50, corespundă cu el şi-i primea vizitele cină ultimul poposea la Bucureşti, întâlnirile, scrisorile trebuie să fi fost destul de frecvente, relaţiile destul de apropiate, de unde interesul Securităţii. La scurt

timp după arestarea celui pe care cei care fabricau procesul îl selecţionaseră ca „şef de M", P. M.

este „arestat înaintea multor altora, aflaţi încă în libertate la acea dată (Al. Paleologu, Nicu Steinhardt etc.), dar care vor ajunge mai târziu în boxă. P.M. nu va fi implicat în proces.

Metoda sa pare să fi fost despărţirea de Noica. El a putut să facă dovada bunelor sale sentimente faţă de regim printr-un paragraf dintr-un articol apărut în Viaţa românească unde făcea referiri critice la Cioran. P.M. se delimita astfel de

Noica. Şi în scrisorile sale din anii 56—58 el formulase anumite rezerve la adresa lui Eliade şi Cioran, cum rezultă din scrisorile celui aflat la Câmpulung adresate lui P.M. Dar ce a contat pentru anchetatori a fost atitudinea celui interogat.

Petru Manoliu mai fusese anchetat şi suferise o detenţie (condamnare administrativă, cinci ani) la Canalul Dunăre Marea Neagră şi Fundulea (când şantierul s-a închis). Perioada a lăsat urme, şi P.M. nu a vrut să repete experienţa.

Nu trebuie ignorat faptul că la acea dată rolurile încă nu fuseseră distribuite, scenariul nu era gata. Anchetatorii explorau un mediu, se aflau în căutarea unui proces pe care primiseră ordin să-l organizeze. Ei încercau să decupeze o reţea pe care să o demaşte şi să trimită nişte intelectuali, burghezi, reacţionari în judecată. Forma finală a lotului, acuzaţiile, probele administrate etc. nu erau încă stabilite. Acestui interogatoriu de contact nu i-au urmat altele, iar când lotul s-a lăr

216

gât, P.M. nu a fost arestat şi nici nu a fost adus ca martor la proces.

Ca în toate procesele-verbale nu sunt notate eventualele violenţe fizice, presiuni etc. Limbajul este împănat cu expresii tipice care aparţineau anchetatorilor, menite să „dovedească".

acuzaţiile. P.M. a fost reţinut la două săptămâni după arestarea lui C. Noica, la una după cea a lui Sergiu Al-George etc. De la Bucureşti este dus la Piteşti şi interogat a doua zi, în 25 decembrie, de Crăciun, de locotenentul major Micuţelu Constantin, vreme de peste şase ore. Au rămas consemnate numai şapte pagini de proces-verbal. Spre deosebire de alte interogatorii care se rezumau la aspecte concrete

(persoane, de unde a luat cartea, cu cine s-a întâlnit, unde, în ce împrejurări etc.), acesta apare aproape filosofic, de dezbatere a ideilor lui C. Noica şi E. Cioran. Anchetatorii nu sunt preocupaţi de stabilirea contactelor, legăturilor, de felul cum procedase

Noica să transmită manuscrisele la Paris, cu cine se mai vedea, nu cer o listă de nume, cum se proceda în mod obişnuit.

Ei par interesaţi să li se facă o descriere a concepţiilor celor doi. Multe din formulări le vom regăsi ad litteram în concluziile anchetei formulate de It. major Onea Mircea şi în rechizitoriul procurorului Stănescu Pompiliu la proces. E

Imposibil de presupus că anchetatorii aveau vreo competenţă filosofică. Aveau nevoie de cineva care să încadreze ideologic infracţiunea de „uneltire împotriva ordinii sociale" (ari 209).

Era şi rostul arestării lui P.M. şi al întrebărilor puse în acest interogatoriu aparte.

*

„Da, cunosc pe numitul NOICA CONSTANTIN din oraşul Câmpulung Muscel, regiunea Piteşti. Pe sus-numitul îl cunosc din anul 1930 şi precizez că am fost în relaţii bune, niciodată nu am fost în ceartă, duşmănie sau judecată. […]

În Germania, NOICA CONSTANTIN urmează cursurile filosofului hitlerist MARTIN HEIDEGGER, doctrinarul ideologic al hitlerismului. […]

Fiind unul dintre cei mai bogaţi oameni din Bucureşti, mi-a spus că va cumpăra un loc în pădurea Andronache de lângă

Bucureşti, unde vrea să clădească localul şcolii visate de el, adică şcoala unde urma să predea lecţii legionare. Casa a şi fost clădită, NOICA CONSTANTIN aducând acolo întreaga biblio

217

tecă a legionarului MIRCEA ELIADE, pe care acesta i-o lăsase în păstrare în anul 1939.

În vara anului 1956, l-am întâlnit pe NOICA CONSTANTIN în

Bucureşti şi cu acest prilej mi-a mărturisit că a scris o lucrare intitulată: Ante Gaette [şic, transcriere original, n.a.] pe care a dat-o spre lectură poetului LUCIAN BLAGA de la Cluj şi academicianului TUDOR VIANU. Văzând că face această publicitate lucrării lui şi crezând că este vorba de o luare de atitudineam potriva aspectului

idealist al operei clasicului german, i-am cerut să mi-o dea s-o citesc. Am constatat că nu pot duce lectura până la capăt, deoarece punctul de vedere al numitului

NOICA CONSTANTIN era acela de a-l judeca pe marele clasic german prin prismă legionară. La câteva luni mai târziu.

NOICA CONSTANTIN a venit la mine acasă, nechemat de mine, şi mi-a citit câteva fragmente din lucrarea sa recentă Povesti

Hegeliene şi totodată mi-a arătat o scrisoare pe care o primise de la editura Plan (sic!) din Paris care, la intervenţia lui CIO-RAN EMIL, îi cerea să-i trimită sus-numita lucrare.

Lucrarea Poveşti Hegeliene a numitului NOICA CONSTANTIN

este pe cât de ostentativ idealistă, pe atât de duşmănoasă concepţiei materialiste. Sub pretextul de a prezenta filosofia Hegeliană, NOICA CONSTANTIN găseşte prilejul ca sub o falsă mască ştiinţifică să-şi reafirme vechile convingeri legionare, pe cât de mistice, pe atât de reacţionare. Lucrarea este duşmănoasă faţă de regimul democrat-popular din R.P.R., deoarece consideră că marxism-leninismul nu este o învăţătură a libertăţii popoarelor, ci dimpotrivă un sistem de tiranie. Elogiază pe

Hegel în aspectul său idealist, doctrinar al statului militarist

Prusac, inspiratorul hitlerismului şi legionarismului. Discutând teza hegeliană Stăpân şi slugă, NOICA CONSTANTIN trage concluzia că «destinul slugii, adică în limbajul său al oamenilor muncii, este acela de a se supune şi de a modela poruncile stăpânilor, care sunt şi rămân atotputernici.» [...] NOICA

CONSTANTIN nu vede în dialectică arma revoluţionară a claselor muncitoare în frunte cu proletariatul, pentru el dialectica este un joc gratuit al spiritului rupt complet de realitate.

Cu prilejul lecturii pe care mi-a făcut-o din Poveştile Hegeliene şi în legătură cu scrisoarea pe care o primise din partea editurii pariziene, l-am sfătuit pe NOICA CONSTANTIN să înceteze cu această activitate subversivă îndreptată împotriva regimului democrat-popular [...] Totodată a insistat să citesc

218

cartea Ispita de a exista a legionarului EMIL CIORAN pe care mi-a lăsat-o. Am citit din această carte capitolul privitor la poporul român, deoarece în presa şi publicaţiile noastre apăruseră sub

semnătura publiciştilor RADU POPESCU în Gazeta literară şi D. D.

ROŞCA la Contemporanul două articole de justificată revoltă împotriva calomniilor odioase proferate de legionarul CIO-RAN EMIL în sus-numita lucrare.

— Capitolul privitor la poporul român din cartea Ispita de a exista este format din două părţi. – în prima parte, legionarul CIORAN EMIL insultă poporul român cu cele mai abjecte şi grosolane cuvinte de ocară. Legionarul CIORAN EMIL consideră că poporul român este format din scursorile închisorilor de la Roma, că este asemeni unor viermi pietrificaţi într-o tâmpenie milenară la poalele Carpaţilor, că a considerat un blestem faptul de a se fi născut român şi că un asemenea popor nu merită să existe în istorie. Dar legionarul CIORAN EMIL găseşte totuşi că poporul român s-a învrednicit în faţa lui cu un fapt:

«Dar deodată marea idee veni şi mă împăcai cu poporul meu». Cu această frază începe partea a doua din capitolul asupra poporului român din cartea Ispita de a exista a legionarului CIORAN EMIL.

«Marea idee» atât de trâmbiţată de acest legionar odios, trădător de patrie este, bineînţeles, ideea legionară.

Restul părţii a doua a acestui capitol în care este insultat poporul român cuprinde elogii ditirambice şi generoase, neruşinate şi cinice organizaţiei legionare. Desigur că acest capitol în întregul său era în asentimentul lui NOICA CONSTANTIN, care din acest motiv făcea atât de largă, insistentă şi persistentă propagandă cărţii legionarului CIORAN EMIL.

La întrebarea mea de unde şi-a procurat cartea Ispita de a exista, numitul NOICA CONSTANTIN mi-a spus că a primit-o direct de la legionarul CIORAN EMIL, fugit în Franţa, fără a-mi preciza anume pe ce căi. În primăvara anului 1957, NOICA a trecut din nou pe la mine, tot atât de nechemat ca de obicei, şi cu acest prilej i-am spus părerea mea asupra cărţii Ispita de a exista, arătându-i că capitolul despre poporul român trebuie considerată [şic!] ca o insultă adusă fiecăruia dintre noi şi, prin urmare, să înceteze să mai facă propagandă unei cărţi legionare, care cuprinde tot atâtea insulte câte cuvinte are. La obiecţia lui NOICA CONSTANTIN că CIORAN EMIL este privit în

Franţa ca un mare scriitor, i-am răspuns că legionarul CIORAN

EMIL, asemenea tuturor trădătorilor de patrie, oploşiţi în ţările

capitaliste din Occident, nu este un exzilat [şic!] aşa cum se laudă şi cum îi place lui NOICA CONSTANTIN să-l înfăţişeze, ci un transfug, un individ care a fugit din patrie de frica pedepsei pe care urma s-o primească; că legionarul CIORAN EMIL nu este un patriot, cum acelaşi NOICA CONSTANTIN încerca să mi-l înfăţişeze, ci un dezgustător individ pus în slujba duşmanilor poporului român, în slujba serviciilor de spionaj îndreptate împotriva regimului democrat-popular din R.P.R. [...] Tot atunci l-am sfătuit pe NOICA CONSTANTIN să întrerupă legăturile cu fugarii români din Occident, să înţeleagă că datoria lui este să fie prezent aici şi acum, alături de poporul din R.P.R., ca, făcându-şi autocritica, să se înfăţişeze de data aceasta în faţa oamenilor muncii cu un alt Ad Sum (revista lui C. Noica apărută într-un singur număr în 1942, n.a.), dar care să aparţină forţelor progresiste şi ale păcii. Toate acestea s-au petrecut în ianuarie 1958, când am primit din partea sa răspunsul că nu înţelege să se despartă de legionarii din occident, în faţa acestui răspuns, am hotărât să întrerup orice legături cu

NOICA CONSTANTIN, considerând că prin atitudinea sa se situează alături de trădătorii de patrie fugiţi în Occident. [...]

(Proces-verbal de interogatoriu 25 decembrie 1958 Oraşul

Piteşti. Interogatoriul a început la ora 8, 45. Interogatoriul s-a terminat la ora 15,00. Anchetator penal de securitate ss Micuţelu Constantin, conform cu originalul Martor, ss Manoliu

I. Virgil-Petru)

*

P. M. nu a întrerupt legăturile cu C. Noica după discuţia furtunoasă din luna ianuarie 1958, raportată anchetatorului penal Micuţelu. Printre scrisorile depuse la arhivă se afla două de la sfirsitul lui martie, trimise de C. Noica din Câmpulung. Despre altele expediate de P.M. din Bucureşti nu avem cunoştinţă, cum nu ştim nimic despre nicio scrisoare primită în domiciliul obligatoriu de C. Noica, scrisori confiscate la percheziţiile din casa de pe strada l. C. Frimu nr. 6.

Câmpulung, regiunea Piteşti, unde locuia când a fost arestat.

220

Partea a doua

<titlu>ARESTAREA

Arestarea celor care vor alcătui lotul Noica/Pillat începe în

decembrie 1958. Primul a fost Constantin Naica, a cărui arestare se produce la 11 decembrie 1958, la adresa sa din Câmpulung Muscel. El este adus în aceeaşi noapte în arestul U. M.

din Piteşti. Următorul a fost Noica Iacob, arestat tot la Câmpulung patru zile mai târziu, la 15 decembrie. Sergiu Al-George este arestat la 19 decembrie acelaşi an, în Bucureşti. Urmează Anca Ionescu, arestată la 10 ianuarie 1959, la Bucureşti.

Toţi sunt depuşi la arestul Securităţii din Piteşti.

Trei luni mai târziu – independent de C. Noica şi ceilalţi –, în noaptea de 25/26 martie, Dinu Pillat este arestat şi depus în arestul Malmaison. Câteva luni, până în iulie, arestările încetează. Prima victimă este Mitucă Ion, arestat la 23 iulie.

Arestaţii aflaţi la Piteşti sunt mutaţi la Bucureşti la începutul lunii august. Ei sunt depuşi la arestul Securităţii de la

Malmaison, Calea Plevnei, în apropierea Tribunalului Militar care îi va judeca. Un nou val de arestări este lansat la sfârşitul lunii august, cină la data de 28 este arestat Sandu

Lăzărescu. Urmează Barbu Slătineanu, Sanda Simina Mironescu (Mezincescu), Al. Paleologu, Nicolae Radian, Emanoil Vidraşcu, toţi arestaţi în aceeaşi noapte, 8 septembrie.

Apoi, Arşavir Acterian, Vladimir Streinu (12 sept.), Florian

Gheorghe (15 sept.), Theodor Enescu (16 sept.), Vlad Aurelian (22 sept.).

La 23 septembrie, Mihai Rădulescu este transferat şi depus din arestul Miliţiei în cel al Securităţii din strada Ştefan

Furtună, în 3 octombrie este arestat Păstorel Teodoreanu, iar în 15, aceeaşi lună, Marietta Sadova. Vine rândul apoi lui Dinu Ranetti, dr Răileanu, arestaţi la 12 noiembrie (ordinul de arestare al lui Dinu Ranetti este datat 12 XI, dar el

223

a fost arestat patru zile mai târziu la Târgoviste). În decembrie, la un an după arestarea lui Constantin Noica, sunt arestaţi Remus Niculescu (12 dec.) şi Beatrice Strelisker (15 dec.}.

În 4 ianuarie 1960 este arestat N/o/ Steinhardt, ultimul dintre cei care se vor afla în boxa acuzaţilor o lună şi jumătate mai târziu (24 – 26 februarie).

*

Simina Mezincescu în primăvara anului 1958 au fost arestaţi foştii moşieri din Moldova care aveau domiciliu obligatoriu la Piatra Neamţ, localitate pe care o aleseseră printr-o întâmplare, cum în Muntenia foarte mulţi aleseseră Câmpulung. În decembrie 58 a fost arestat lotul de moşieri din Muntenia care se găsea la Câmpulung, unde era şi Noica. Dinu

Noica nu a fost arestat pentru ceva personal, ci pentru că era fost moşier.

*

„Au venit seara la ora 9, pe 11 decembrie 1958. Eram la masă Dinu, Oana – care avea 17 ani (era în clasa a XI-a) – şi eu. Aveam două camere: una era dormitorul nostru şi cealaltă, în care şi mâncam, era camera Oanei. Pe Oana o aveam din prima căsătorie, pentru că ţi-am spus, Gabi, că soţul meu murise la 25 de ani…

Stăteam deci la masă şi aud soneria. M-am ridicat. Uşa de la intrare dădea într-un coridor care defila cele două camere.

Am deschis şi m-am pomenit faţă în faţă cu patru indivizi.

Nu mai ţin minte cum erau îmbrăcaţi. Am reţinut doar că tipul care stătea în cadrul uşii avea gulerul cămăşii deschis, deşi era în toiul iernii. Am intrat în cameră, cu ei în urma mea. L-au luat pe Dinu în dormitor. Am vrut să-i însoţesc, dar nu m-au lăsat. Am ajuns doar până în dreptul uşii şi ultimul care a intrat a pus mâna pe sobă. Era rece, pentru că făceam cât puteam economie la cărbuni. «Acolo unde ai să mergi este mai cald», a spus şi a început să râdă. Apoi a închis uşa.

L-au ţinut până la trei noaptea, într-un fel de primă anchetă. Când au terminat, mi-au spus că pot să intru în cameră şi să-mi iau rămas-bun. Într-un cearşaf întins pe jos se aflau aruncate de-a valma cărţi şi hârtii, pentru că dormitorul era şi camera în care Dinu lucra.

224

Ne-am îmbrăţişat. Dinu avea aerul speriat. Nu ţin minte ce ne-am spus. Apoi a sărutat-o pe Oana. Nu, nu, n-am plâns.

N-am plâns deloc. Ai să vezi. Au plecat, luând şi cearşaful cu lucrurile strânse în el. Afară îi aşteptau alţii. Casă, mi-au spus vecinii a doua zi, fusese înconjurată. Ţi-l imaginezi pe Dinu fugind! Dar, mă rog, nu ştiu ce credeau ei despre el.

M-am întors în casă şi am culcat-o pe Oana. Am închis uşa la dormitorul ei şi mi-am petrecut restul timpului mergând în neştire

prin cameră. Când, aproape de amiază, am auzit-o pe

Oana sculându-se, am intrat la ea şi m-am repezit să mă uit în singura oglindă care se afla în casă. Puteam să jur că am albit.

Nu albisem, dar, fără să vărs o lacrimă, ochii mi se stinseseră…

Nu ţi-am spus că de şase luni nu mă mai rugasem. Eram supărată pe Dumnezeu. M-am ridicat şi am început din nou să merg prin cameră. Nu ştiam ce să fac. Şi atunci am auzit o voce, o voce răspicată şi poruncitoare, care mi-a spus atât:

«Roagă-te!» Să nu râzi de mine, Gabi, dar era vocea unui înger. N-am nicio îndoială. Şi acum, după aproape 40 de ani, am în ureche intonaţia vocii lui… M-am apropiat de perete, am căzut în genunchi şi am început să mă rog. Şi de-abia atunci am izbucnit în plâns".

(Mariana Noica – soţia lui Constantin Noica – intervievată de G. Liiceanu, „Adaosuri la biografie. Două opriri pe drumul lui Noica", 22, nr. 33, 1996)

*

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
UNITATEA MILITARĂ 0336
PITEŞTI
MANDAT DE ARESTARE NR. 327
Piteşti 11 decembrie 1958

Lt. major BĂDICUŢ TĂNASE, anchetator penal de securitate din Ministerul Afacerilor Interne, Unitatea Militară 0336

Piteşti:

Având în vedere actele de procedură penală încheiate contra numitului NOICA GR. CONSTANTIN, născut 11. VII 1909 în comuna Grosu Vlaşca, fiul lui Grigore şi Clemenţa, de profesie Prof. ist. şi filosofie, cu ultimul domiciliu în C. Lung-Muşcel, str. I.C. Frimu Nr. 6… urmărit pentru săvârşirea infracţiunii de uneltire contra ordinii sociale.

225

Având în vedere că aceste fapte sunt p.p. de art. 209 pct. 2. lit l. C.P. cu deţinere mai mare de un an;

Considerând că din cercetările efectuate rezultă suficiente probe de culpabilitate contra sus-numitului învinuit;

Văzând că învinuitul se găseşte în situaţia prevăzută de art. 200 pct. 9 C.P.P., întrucât fapta sa interesează Securitatea statului;

Văzând dispoziţiunile art. 253 din C.P.P.

PENTRU ACESTE MOTIVE:

ORDONAM; tuturor agenţilor forţei publice ca, conformându-se legii, să aresteze pe NOICA GR. CONSTANTIN… să-l conducă în arestul U.M. 0336 PITEŞTI.

Punem în vedere şefului menţionatului arest, să-l reţină de la data de 11 dec. 1958 până la data de 10 febr. 1959.

ANCHETATOR DE SECURITATE

Lt. Major ss Bădicuţ Tănase.

Mandatul este contrasemnat de Constantin Noica.

*

REGIUNEA MILITARĂ PITEŞTI

Secţia Anchete.

NOTĂ

Astăzi 12. XII.1958 se depune în arestul acestei Direcţiuni regionale numitul NOICA CONSTANTIN care va fi încarcerat la celula 5.

ŞEFUL SECŢIEI ANCHETE

Cpt. Diţă Gheorghe

*

Maria Noica (soţia lui Iacob Noica) Primul a fost arestat

Constantin Noica. Bărbatul meu mi-a trimis o scrisoare – pe care am primit-o în ziua de 15 decembrie – unde-mi scria

„Dinu s-a îmbolnăvit", asta era formula, Dinu era deja arestat când am primit-o. Şi continua, „eu sper totuşi de Crăciun să mă reped să stau cu tine câteva zile". După aceea am aflat că fusese arestat Radu Rosetti, care şi el era cu domiciliu obligatoriu la Câmpulung. Telefonez la familia Berindei (rude de-ale lui) şi zic: e adevărat că s-a îmbolnăvit Radu? Mi se răspunde:

226

Un moment! Şi vine altcineva la telefon care mă întreabă: Tu unde stai? Zic: în Spătarului nr. 1 (aici unde stăm de vorbă acum)! Vocea zice: Bine, vin eu la tine! Ileana Sturza, măritată

Cerchez, avea şi ea domiciliu obligatoriu la Câmpulung, vine aici şi spune: Dar de Bebe al tău nu ştii nimic? Aşa am aflat că

Bebe fusese arestat la câteva zile după vărul lui, Dinu. După aceea mi-a telefonat gazda de la Câmpulung să-mi spună că a venit Securitatea, a vrut să facă percheziţie, a chemat nişte vecini, dar ăia nu

ştiau ce este al meu. Cei de la Securitate mi-au spus să veniţi Dvs. În ziua de cutare, că ei revin. Natural că m-am dus. Uşa era sigilată. Noi aveam luate, acolo, un vestibul şi o cameră. S-au rupt sigiliile. Era un om îmbrăcat în ofiţer, ceilalţi doi în civil. Cel îmbrăcat în militar a fost cumsecade. Am intrat înăuntru. Pe masă erau puşi nişte bani, ce mai avea bărbatul meu din leafă, şi mi i-a predat. După aceea au început să inventarieze lucrurile. Am vrut să scot lenjeria din dulap. Mi-au zis: nu e nevoie, puteţi să o luaţi. Au găsit nişte scule. Bebe era maniac, îi plăcea să bricoleze. Îşi adusese sculele de la Bucureşti. ăia au zis: sunt furate de la cooperativă! şi au început să inventarieze. A durat două-trei ore inventarierea sculelor; au şi dispărut apoi. Aveam acolo un platou de argint – fusese ziua lui Bebe şi-l adusesem de acasă.

Am spus că e al meu. Şi mai aveam ceva: pe pereţi erau doi

Petraşcu. Am spus că sunt tablourile proprietarului. Erau nepricepuţi şi nu şi-au dat seama. Le-am scăpat de la confiscare, le am şi acum. La un moment dat poliţistul pleacă cu motocicleta şi, când se întoarce, se uită aşa la mine şi zice: Doamnă, să pregătiţi un pachet cu săpun, pastă de dinţi etc. Zic: Nu am nimic în casă! zice: Bine, atunci veniţi mâine la Piteşti cu pachetul. După asta au plecat. Toată casa era răvăşită. A doua zi m-am pregătit să cumpăr ce-mi spuseseră, pastă de dinţi, săpun, ciorapi groşi, maiouri de corp, pulover. Am luat trenul şi m-am prezentat la Securitate. Acolo am spus că am verit trimisă cu un pachet pentru domnul Iacob Noica. Stăteau toţi cu capul în jos. M-au ascultat ce spun, le-am descris cine a fost la percheziţie, şi cine m-a trimis, un domn mai scund, mai gras. După care unul a zis: E cutare, dar în momentul ăsta nu e aici. Bine, doamnă, lăsaţi pachetul. A luat pachetul şi asta a fost tot. M-am mai dus de vreo două ori cu pachete, la Securitatea din Piteşti. Era o clădire mare, aproape de centru, lângă teatrul care se construia atunci. O dată am avut noroc, m-am întâlnit cu unul care a fost la mine acasă. Ce căutaţi, doamnă?

227

Am adus un pachet pentru bărbatul meu. A mers cu mine şi le-a spus să-mi primească pachetul. M-a pus să desfac pachetul (lucrasem monograme pe toate lucrurile), şi mi l-a primit.

Nimic de mâncare. După aceea nu am mai avut nicio veste.

Bebe mi-a spus mai târziu că la Piteşti a fost foarte puţin anchetat. Dacă a fost scos o dată, de două ori la interogatoriu.

După aceea au fost mutaţi la Bucureşti. După Bebe a fost arestată Anca Berceanu. Anca se amorezase de Dinu Noica.

Dinu mi-a prezentat-o. Pe urmă nu mi-a mai dat bună ziua.

S, T. De ce?

M. N. Pentru că mi-a spus că e amorezată de Dinu, şi Mariana, soţia lui Dinu, nu-i cârpeşte cămăşile etc. Zic: Anca, tu ce vrei? Ai putea să duci viaţa de la Câmpulung? Că Dinu trăia dând lecţii de matematică şi engleză cu cinci lei ora. Când nu aveau bani. să-i dea, îi dădeau câte un kilogram de cartofi sau de lapte. Zic: Tu ai putea să duci viaţa asta? Pe chestia asta s-a supărat pe mine şi nu mi-a mai dat bună ziua. Când a ieşit din închisoare – ei i-a dat drumul mai devreme –, m-a întâlnit pe stradă şi m-a strigat: „Doamna Noica! Am făcut drumul de la arestul din Piteşti la Bucureşti în dubă împreună cu soţul dumitale. La un moment dat, nu ştiu de ce, i s-a făcut rău. A oprit maşina a ieşit afară să ia puţin aer". Bebe avea ceva la inimă, o cardiopatie ischemică. Am aflat pe urmă, din dosar.

*

Un denunţ la 17 decembrie 1958, semnat de un informator cu pseudonimul „Ştefan Angelescu" (în realitate, Liviu Hulea, un fost ataşat de presă la Zagreb în anii '40, care dădea rapoarte şi despre văduva lui Armand Călinescu, la sfârşitul anilor '50), relatează discuţia avută cu Anca Ionescu, după ce aceasta s-a întors de la Câmpulung, unde-l vizitase ultima dată în libertate pe Constantin Noica. „La Câmpulung este un cuib de reacţionari şi persoana cea mai influentă este Dinu

Noica, fostul profesor de filosofie, care are de mulţi ani domiciliu forţat acolo. Din discuţiile cu Anca Ionescu reiese că dânsa personal întreţine relaţii de dragoste cu Dinu Noica şi că îl secondează în această acţiune reacţionară. Astfel, mi-a mărturisit că Dinu Noica are relaţii cu cei de la Paris şi în special cu Emil Cioran, că a transmis acestuia o lucrare a sa, care tratează despre filosofia lui Hegel. Această lucrare a fost bătută la maşină chiar de Anca Ionescu şi trimisă la Paris prin

228

diplomatul francez Deciry. Nu am putut afla însă dacă Anca

Ionescu a avut contact personal cu acest diplomat sau prin intermediul altei persoane, în continuare, mi-a mai spus că Dinu

Noica a scris o scrisoare de răspuns lui Emil Cioran, la scrisoarea acestuia apărută într-o revistă franceză... Mi-a spus că aceasta a fost transmisă prin academicianul Simion Stoilov, când acesta a călătorit la Paris. Dinu Noica speră să primească de la Paris «un ajutor mai mare, ca rezultat al lucrării sale despre Hegel, în caz că Emil Cioran a tradus-o şi tipărit-o acolo.»" 12 zile mai târziu acelaşi informator scrie că Anca

Ionescu „crede că Noica a făcut indiscreţii în privinţa scrisorii

(trimise) lui Cioran vreunui prieten şi că acesta a transmis acest lucru (Securităţii)" şi scrie în continuare că Anca Ionescu i-a spus că „la Câmpulung s-au operat arestări, că fost arestat şi Dinu Noica, şi că îi este teamă să nu fie arestată şi ea".

*

„În anul 1957, IONESCU ANCA mi-a spus că a cunoscut o persoană cu numele NOICA DINU, filosof şi care are domiciliu obligatoriu în C. Lung-Muşcel, de care s-a îndrăgostit. Ca urmare, m-a rugat să-i dau voie să poarte corespondenţă cu acest NOICA DINU, pe adresa domiciliului meu, pentru a nu-i fi interceptată corespondenţa de către soţul ei MIHAI IONESCU.

Eu am acceptat acest lucru şi astfel că, începând de la această dată şi până în dec. 1958, a primit numeroasă corespondenţă pe adresa mea [...] fără a deschide plicul i le dădeam ei.

La începutul lunii ianuarie 1959, IONESCU ANCA, aflând că

NOICA CONSTANTIN-DINU a fost arestat, a venit la mine cu o casetă şi mi-a spus că s-ar putea să fie arestată şi ea şi, în această situaţie soţul ei, MIHAI IONESCU, ar da peste corespondenţa sa cu NOICA DINU, rugându-mă să-i păstrez eu scrisorile din casetă. Eu am acceptat acest lucru şi, ca urmare, caseta a rămas la subsemnata. Menţionez că IONESCU ANCA mi-a spus că în casetă are numai scrisori de dragoste şi un jurnal ai ei.

Nu mi-a spus că în această casetă s-ar afla şi altceva, în legătură cu arestarea lui NOICA spunea că nu cunoaşte motivele acestei arestări. După câteva zile de la depunerea casetei la domiciliul meu, IONESCU ANCA mi-a spus că DINU NOICA ar fi avut legături cu un fugar român din Paris şi anume CIORAN

EMIL [...]

La scurt timp după această discuţie, am aflat că a fost arestată şi

IONESCU ANCA. După arestarea ei, venind într-o zi la
229
mine o altă prietenă, precum şi a lui IONESCU ANCA, anume
MIRONESCU SANDA SIMINA, i-am spus acesteia că prietena noastră IONESCU ANCA a lăsat la domiciliul meu o casetă cu scrisorile ei şi ale lui NOICA. Cu această ocazie, SIMINA MIRONESCU
mi-a spus să deschidem caseta, am văzut că în interiorul ei se află numeroase scrisori, un caiet cu scoarţe roşii în care ANCA
avea un jurnal al său, [...] şi mai multe foiţe de hârtie (legate)
şi bătute la maşină [...] SIMINA MIRONESCU mi-a spus că din toate aceste materiale unul singur ar putea-o compromite faţă de autorităţi şi anume scrierea bătută la maşină [...] eu am propus s-o distrugem, dar SIMINA nu a fost de această părere, spunând că acest material ea îl va duce la domiciliul său până la eliberarea lui IONESCU ANCA. Restul de scrieri împreună cu caseta au continuat să rămână la domiciliul meu.

În legătură cu scrierea pe care SIMINA MIRONESCU a luat-o din casetă, aceasta mi-a spus că ar fi nişte povestiri din filosofia lui Hegel, scrise de NOICA CONSTANTIN: Această scriere
— Spunea SIMINA – că ar fi tradusă în limba franceză şi expediată de IONESCU ANCA prin poştă în Franţa..." (Proces-verbal de interogator. Martor Lupu Olga... 24 septembrie 1959. Bucureşti)

*

La 24 septembrie Anca Ionescu era arestată de peste noua luni (ianuarie 1959), iar Simina Mironescu de două săptămâni (8/9 septembrie 1959). Exemplarul din Povestiri din
Hegel a fost găsit la percheziţie de Securitate în casa S. M.
şi a fost folosit drept corp delict împotriva acesteia, în ce priveşte restul manuscriselor rămase în custodia martorei, au fost ridicate de Securitate, cum atestă un doamnent din anchetă. Ele vor fi distruse prin ardere în februarie 1960.

*

Olga Scorţeanu* Anca era măritată cu un oarecare Ionescu şi-i spunea lui bărbată-su că ne ducem împreună nu ştiu unde şi ea se ducea să se întâlnească cu Noica la Câmpulung.
Venea şi el destul de des în Bucureşti. şi când a fost el arestat.
<notă>

— Pe d-na Olga Scorţeanu am găsit-o în februarie 1997 pe coasta de Vest a

Statelor Unite, la Palm Springs, California, unde s-a stabilit în 1976. În dosarele procesului are numele Olga Lupu.

</notă>

230

sau în preajma arestării, sau după ce a fost el arestat, a venit

Anca la mine cu un manuscris. I-am zis: Dar de ce mi-l dai mie? Şi spune: Pentru că tu ştii să ţii gura închisă. Am luat manuscrisul şi l-am pus sus. Aveam în bucătărie un raft şi

I-am pus sus într-o cutie de metal cu o cheiţă. Nici nu l-am citit, nici nu m-am amestecat. Nu m-a interesat. Şi eram într-o zi acasă, dimineaţa, era dentista mea în vizită, şi sună la uşă cineva. Securitatea. Locuiam pe strada Eforie, vizavi de Poliţie. Le-am spus: Lăsaţi-o să plece, nu ştie nimic. A plecat dentista şi le-am spus: Ce vreţi de la mine.

S. T. Câţi erau?

O. S. Doi. şi-mi spune: Pe dl Noica îl cunoşti? L-am întâlnit o dată în casa Siminei Caracas (Mezincescu n.a.). Dar nici nu ştiu dacă am schimbat trei vorbe. Pe Anca Berceanu o cunoşti în schimb! Bineînţeles, suntem prietene din copilărie. Şi nu v-a dat nimic? Adică ce spui mata că mi-a dat? zice: Un manuscris de-al lui Noica. N-am idee ce este. Mi-a dat nişte hârtii pe care eu le-am pus de o parte pentru că ştiam că nu e-n relaţii bune cu soţul ei, şi mă gândeam că sunt în legătură cu posibilul divorţ. Daţi-ne hârtiile! Dacă nu… veniţi cu noi.

Spun: Sunt acolo în bucătărie, dar nu ştiu unde este cheia. Că le-am pus într-o cutie de metal pentru că nu m-a interesat şi nu le-am citit niciodată…

Întâi am spus că nu găsesc cheia, m-am învârtit, m-am sucit. Am văzut că nu e nimic de făcut, am „găsit" cheia şi le-am dat manuscrisul. Eram în capot, îmbrăcaţi-vă şi veniţi cu noi.

Zic: Dar ce mai vreţi de la mine? O să afli dumneata. Şi m-au dus.

pe lângă gară pe undeva. M-au ţinut acolo. Am aşteptat, am aşteptat. Ştiam că ei se uită să vadă dacă eşti nervos. Am fost foarte calmă, am aşteptat. şi în fine m-au luat la interogator.

Bineînţeles m-au întrebat din nou de Noica, de Anca Berceanu…

S. T. Ce v-au întrebat de Noica?

t O.S. Dacă ştiu de el, ce a mai scris…

S. T. Dvs aţi citit ceva atunci din scrierile lui Noica? Povestiri din Hegel, Anti-Goethe? Scrisoare către un prieten din depărtare trimisă de Noica la Paris lui Cioran?

O. S. Da. Aici cade piesa! Asta voiau ei să afle. Dacă cumva am fost eu în legătură cu cineva să (fac să-l iasă manuscrisul din ţară.

S. T. V-au întrebat asta?

231

O. S. Le-am spus: nu. Cu cine să fiu eu în legătură? Am spus că nu am citit-o. Şi în adevăr că nu o citisem. Mă întreabă ei: Dumneata o cunoşti pe d-na Tutu Georgescu? Zic, da. Nevasta lui George Georgescu. N-ai intrat dumneata în legătură cu ea să trimiţi un manuscris în afară de ţară? Nici pomeneală! M-au ţinut acolo, şi probabil că şi-au dat seama că eram căzută din lună şi mi-au dat drumul.

S. T. Cât a durat interogatoriul?

O. S. Vreo două ore.

*

Olga Lupu apare în documentele procesului pe lista de martori la poziţia nr. 16. În şedinţa din 25 februarie 1960, dimineaţa „procurorul militar declară că renunţa la ceilalţi martori rămaşi neaudiaţi. Tribunalul deliberând în secret în unanimitate de voturi ia act de declaraţiile părţilor de renunţare la restul martorilor". (12 la număr). Printre ei Alice

Voinescu, Maria Pillat, Olga Caracas şi Olga Lupu.

*

Dorina Al-George Fratele lui Sergiu, de la Institutul de

Fiziologie, unde era profesor Nasta, i-a comunicat că Noica a fost arestat cu o săptămână în urmă. Vestea a venit mai greu, pentru că a fost arestat la Câmpulung, nu la Bucureşti. Când am auzit, a căzut cerul pe mine.

S. T. Nimic nu a anunţat această arestare? Aţi fost luaţi prin surprindere?

D. A.G. Nu ne gândeam atunci. Cum poate constitui o culpă faptul că ai citit o carte şi-ai dat-o înapoi!

S. T. Erau cărţi ale unor scriitori interzişi, care trăiau în exil. Împotriva lor se ducea campanie oficială în presă.

D. A.G. Nu mi-am pus această problemă, pentru că noi ne încheiasem conturile cu Cioran, după Lettre a un a-mi lointain.

S. T. Totuşi auzeaţi că sunt arestări, oamenii dispăreau de acasă, erau procese politice din nou. Erau nişte avertismente.

D. A.G. Eram cât se poate de nepregătiţi. Nu înregistram ce făceam ca pe fenomene care pot să cadă sub incidenţa legii.

Nimic din ce se întâmpla. Corespondenţa, chiar dacă ar fi fost citită, nu conţinea nimic, în afară de probleme de specialitate, de filosofie. Nu era Sergiu nebun să scrie pe hârtie, să trimită prin poştă, ceva… Corespondenţa în sine nu era incrimina to

232

de. Iar faptul că Noica venise în casa noastră de câteva ori…

Nu se pomenise până atunci să nu primeşti pe cineva în casa ta.

S. T. Cum s-a petrecut arestarea?

D. A.G. în momentul când am aflat că Noica a fost arestat, am înţeles că suntem în primejdie. Sergiu i-a dat lui Roşu

Arion scrisorile de la Noica. Nu mai ştiu până la ora actuală ce s-a întâmplat cu ele. Dacă Roşu ni le-a dat înapoi, sau nu, dacă

Sergiu le-a distrus după ce s-a întors din închisoare, dacă s-au pierdut pe parcurs. Cert este că i le-a dat lui şi nu am avut niciodată acele scrisori. La prânz, Sergiu a venit cu vestea.

Bineînţeles că pe capul nostru era pus un preţ. Am triat ce se putea tria. Mare lucru nu am putut face pentru că în imensitatea aia de bibliotecă, ce trebuia să ascunzi mai întâi? Ne-am încurajat reciproc. Am spus: Stai domnule; Noica cunoaşte sute de oameni, nu te-o aresta pe tine!?… Am reuşit să adormim pe la 12 noaptea. Eu am auzit, prima, soneria. S-a întâmplat pe la l noaptea. Ne-am dat seama că totul era pierdut. Eu am deschis vizorul de la uşă şi am văzut în lumina slabă, lugubră, a unui bec slab, nişte figuri de apocalipsă. Una dintre ele m-a cutremurat, arăta ca moartea. Au intrat, şi-au declinat competenţa, au completat formele de arestare. Au făcut un şimulacru de percheziţie. Sergiu avea pe masă, la vedere, cele două volume ale lui aflate atunci în editură, Istoria Indiei şi

Tratatul de foniatrie (primul tratat de foniatrie din Europa).

Le-au confiscat. Un amănunt ne-a făcut să zâmbim. Bineînţeles, au cerut cărţile lui Mircea Eliade. Asirobabilonienii… Unul scria şi altul dicta. Nu a reuşit să scrie „asirobabilonienii"; s-a poticnit, a încercat de mai multe ori, apoi a renunţat. Au mai cerut corespondenţa lui Noica. Când a plecat, Sergiu a vrut să-şi ia o scurtă de vânt „Ia-ţi paltonul,

domnule, că-ţi foloseşte mai mult!" i-au spus.

S. T. Aţi înţeles unde-l duceau şi că pleca pentru multă vreme.

D. A.G. Sunt lucruri care-ţi rămân o viaţă întreagă. Bineînţeles, speram că e ceva provizoriu. Au fost şase-şapte luni după arestarea lui Sergiu, când nu a mai fost nimeni dintre prietenii lui arestat. Asta mi-a dat speranţe foarte mari. În ziua după arestare mi-am zis că trebuie să fac ceva. M-am dus la

Spitalul Brâncovenesc (azi nu mai e, a fost dărâmat), unde lucrasem ani de zile ca internă. Şi am stat ceasuri întregi, privind tramvaiele şi întrebându-mă ce să fac. Pentru că trebuia

233

să fac ceva. M-am dus acasă şi am încercat apoi să intervin la nişte oameni influenţi: la Petre Ştefănescu-Goangă, spre exemplu. Toţi au promis, da, da, voi încerca. Dar nimic. Nici nu credeam că se poate face ceva în atmosfera aia de teroare care se instaurase.

*

Cornelia Pillat Nu ne-a fost frică foarte multă vreme. Apoi, când l-au arestat pe doctorul Voiculescu, a început să ne fie frică. Până atunci, romanul lui Dinu circulase prin Bucureşti, pe la cei mai mari profesori, Teodoreanu, şi la Tudor Vianu, şi la doctorul Voiculescu, prietenii lui. Nu era un lucru de ascuns. Atunci lui Dinu a început să-i fie frică. Dacă dr Voiculescu era arestat pentru opera lui şi pentru „Rugul aprins", atunci... Dinu a ascuns atunci manuscrisul romanului. Un exemplar era în podul casei, la noi. Celălalt exemplar, la o doamnă de la Institut, cu care se împrietenise, şi o rugase să i-l ţină. Avea numai două copii: asta mi se pare ciudat; de obicei, îşi făcea trei copii. Ultimul care a citit acest roman a fost

Andrei Scrima, chiar înainte să plece din ţară. Bineînţeles că

Dinu a fost urmărit. Era urmărit de ani de zile, de când se ducea la cooperativă, pentru că, după concedierea de la catedra lui Călinescu (căruia i-a fost asistent), devenise cooperator.

S. T. Când a fost arestat?

C. P. Pe ziua de 25 martie 1959; fusesem după-masă la un prieten al nostru, Dinu Ranetti, şi ne întorceam acasă. A fost o seară obişnuită, şi noaptea pe la 11 – 12 ne-am trezit cu cinci haidamaci în casă. S-au repezit la bibliotecă. Au găsit Papini

— Era în grup un tip care era mai cult –, unul a găsit Caietul

verde al lui Ion Pillat şi a crezut că este o carte legionară. Au înşfăcat-o imediat. Au văzut o pictură cu nişte măicuţe care stau la o masă şi citesc şi au întrebat: cine sunt? le cunoaşteţi?

Voiau să-l implice şi în procesele cu preoţi, cu călugări. Au început să răscolească în biroul lui Dinu. Acolo erau Schimbarea la faţă a României, erau poezii de dr Voiculescu, poezii de

Ion Caraion. Le-au luat pe toate. Erau în manuscris, date ca omagiu, din prietenie pentru Dinu. şi l-au ridicat pe Dinu spre consternarea noastră. Dar trebuie să vă spun că aveam un presentiment al arestării. Nu m-a mirat deloc că s-a întâmplat. În timp, am avut sentimentul că nu facem parte din societatea în care trăim.

234

*

Barbu Cioculescu Momentul 56 a fost un moment oribil, nu atât pentru faptul că a urmat represiunea, cât pentru faptul că am pierdut speranţele. A fost ultimul moment în care am mai crezut într-o eliberare prin război şi prin americani.

Atunci, foarte mulţi oameni au fost anihilaţi în nădejdile lor.

A fost această urmare psihologică. Ne-am dat seama că americanii sunt altfel decât ni-i închipuiam noi şi că politica se face altfel; şi mai ales că e probabil să murim sub regimul comunist, lucru pe care l-am crezut până când a căzut zidul Berlinului. Toţi ne-am făcut aceste socoteli, generaţia mea nu-şi mai făcea speranţe. Teroarea care a urmat după Budapesta 56 a fost graduală. Însă a început cu o prăbuşire în noi. A început cu o cădere de moral extraordinară. Ceea ce s-a întâmplat pe urmă într-un fel ne-a găsit mai dezarmaţi ca-n 48—49. Acel rând ultim de arestări a găsit „reacţiunea" română dezarmată.

Noi ştiam că nu ne putem elibera prin noi înşine, că ne aflăm sub tăvălug, că nu există o modalitate militară de a te răscula cu succes. Avusese exemplul unei naţiuni revoltate (unde cu mic cu mare, pentru că şi copii de cinci ani ieşeau în stradă cu sticla de benzină s-o pună sub şenilele tancurilor ruseşti) şi nu s-a putut face nimic…

S. T. V-a demoralizat asta?

B. C. Teribil. Ne-a demoralizat teribil şi pasivitatea Occidentului. Or, chiar şi atunci, Dinu (Pillat) nu arăta învins. Nu a făcut gesturi de concesie politică. A fost apoi momentul când Călinescu s-a despărţit de

el.

S. T. în ce împrejurări?

B. C. Când, în Institut, Călinescu a început să ţipe la el: Eşti un reacţionar, se vede că eşti fiu de moşier. Nu ai ce căuta aici! Asta a fost foarte puţin înainte de arestare. Probabil că

Securitatea a fost la Călinescu, şi atunci el şi-a luat mâna de pe

Dinu. Dinu a ştiut dinainte că va fi închis. Până atunci, Călinescu fusese foarte răbdător cu Dinu, pentru că Dinu era conştiinţa lui rea. Dinu, cu tot respectul, îi atrăgea atenţia asupra unor atitudini ale lui. La o scrisoare a lui Dinu, Călinescu răspundea cu o scrisoare. Dar nu se punea problema în Institut.

Era o problemă între ei. Dintr-odată însă, Călinescu i-a făcut această ruptură în Institut.

235

*

Cornelia Pillat După ce Dinu a fost arestat, m-a chemat şeful cadrelor, unul Mărculescu, mi-a spus: Doamna Pillat, lucraţi la Biblioteca Academiei, este o mare instituţie, trebuie să divorţaţi, aveţi copil. Atunci am vorbit cu avocatul meu.

Ion Podaşcă, şi el mi-a spus aşa: Facem un divorţ fictiv, nu-i trimitem lui Dinu în închisoare – şi nu i-au trimis niciodată

— Şi Dinu, când s-a întors, s-a dus la tribunal şi s-a şters de pe rol. În primăvara când Dinu a fost arestat, 1959, fiica mea trebuia să dea treapta. Era premianta şcolii şi a fost scoasă din examen, în timpul verii, am fost la Buşteni, unde am cunoscut pe un frate al lui Virgil Trofin, care fusese preot, un om foarte de treabă, în toamnă, mi-a spus, du-o la ultima scoală din Bucureşti. Era în Piaţa Muncii, la Bariera Vergului, nr. 39.

Eu stăteam atunci în Antim şi era foarte departe. Acolo toţi profesorii aveau bube-n cap. şi copiii erau copii de foşti. Era o rezervaţie.

S. T. Am fost elevul acelei scoli. Locuiam în cartier, la marginea Bucureştiului. Atunci în 59, a fost înfiinţată.

*

Sandu Lăzărescu Am fost arestat pe 19 iulie 1959 (ordinul de arestare este datat 28 august). Nu am fost ridicat de acasă.

A fost ceva foarte bizar. Au venit dimineaţa doi tipi care s-au dat

drept reprezentanţi ai oficiului de închiriere. Voiau să vadă casa. Cred că nu le-a plăcut. Probabil că nu era suficient de discretă pentru o arestare. şi m-am trezit, a doua zi, cu un telefon de la Academie, de la şeful Serviciului de cadre. Lucram la Editura Ştiinţifică, făceam un indice la un tratat de procedură civilă. Aveam un frate, cercetător la institutul lui

George Oprescu, care ţinea de Academie. El fusese condamnat în procesul Maniu. Cunoşteam foarte bine procesul, pentru că eu l-am apărat. şi m-am trezit cu acel telefon de la Serviciul de cadre al Academiei. Mi-am spus că au nevoie de nişte relaţii în legătură cu condamnarea fratelui meu şi eu sunt cel mai apt să dau lămuririle necesare. I-am spus fratelui meu şi i-am dat întâlnire pentru a doua zi, mi se pare. şi m-am dus la Academie. Am fost poftit să mă aşez pe un scaun şi să dau o declaraţie. Am fost lăsat o vreme singur. Mi-aduc aminte şi acum. Era la parter şi aş fi putut foarte uşor să fug. Dar

236

nu mi-a venit. Când am terminat declaraţia, scurtă de altfel, am plecat. În Calea Victoriei, m-am auzit strigat „Tovarăşul

Lăzărescu!" Mă uit şi văd un tip lat în umeri, care vine zâmbind spre mine. Eu mă uit foarte nedumerit, fiindcă nu îl cunoşteam. Când a ajuns în dreptul meu – în urma lui venea o maşină – m-a apucat zdravăn…

S. T. Unde asta?

S. L. în faţa unde a fost legaţia germană, era atunci, în 59.

Teatrul Tănase, acum e un cazino… Maşina fusese la colţ, acolo. A început o serie de înjurături şi m-a băgat în maşină.

Mai era un tip cu el, şi şoferul. Era pe la douăsprezece, era soare, cald.

S. T. Nu era lume pe stradă?

S. L. Puţină. Am fost dus la Ministerul de Interne, în fostul local al vămii, în latura dinspre pod, unde am fost băgat într-o cameră. Am stat singur acolo un ceas sau două într-o cameră vecină era un tip care apăruse de la Ministerul de Interne şi care, chipurile, îmi asigura paza. Eu aveam la mine un roman poliţist franţuzesc, pentru care ei dovediseră foarte mult dispreţ. M-am ridicat, la un moment dat, şi m-am dus să-l caut pe tipul ăsta care mă păzea. L-am găsit citind romanul meu poliţist.

*

Al. Paleologu Lotul nostru a urmat după alte procese, al liberalilor şi al ţărăniştilor. Şi procesul nostru a avut scopul de a înspăimânta pe orişicine îşi permite o viaţă liberă. A citi nişte cărţi, a le comenta cu cineva, deja era o infracţiune, //agitaţie împotriva ordinii publice şi a siguranţei statului". În decembrie 58, a venit lovitura de măciucă: arestarea lui Dinu

Noica, şi cu el a întregului grup de la Câmpulung. Am fost sigur că urmează arestarea noastră, a lui Nicu Steinhardt, a mea, a lui Mihai Rădulescu. Înainte de a fi arestat, cu câteva zile, eram la mine cu câţiva prieteni. Comentam răspunsul lui

Noica către Cioran. Eram cu Gheorghe Vetra; nu ştiu dacă nu era şi Negoiţescu. Mihai Rădulescu nu mai era, fusese arestat.

Trixi nu mai ţin minte dacă era, dar era Nicu Steinhardt… A

venit un fost coleg de-al meu, actualmente profesor la A.S.E.

Mihai Demetrescu, un om foarte inteligent, puţin cam comic.

Şi a sunat altcineva la uşă, zicând ci că a venit să măsoare spaţiul în cameră şi în hol. De fapt, venise să vadă topografia, să

vadă dacă nu cumva am o altă ieşire şi cam care sunt celelalte încăperi. Când a plecat, mi-am spus că nu-mi prea place vizita asta. Mai ales că Noica era deja arestat de un an de zile. Mă aşteptam să mă ia şi pe mine, în fiecare zi. Arestarea mea era iminentă. Dar mă obişnuisem cu ideea şi mă comportam normal.

S. T. De ce nu aţi încercat din nou să vă ascundeţi, ca în 1949?

A. P. Nu mai voiam, nu mai aveam chef. Nu mai avea rost. Atunci era momentul să intru în puşcărie. Dacă tot îmi era menită, mi-am zis să fac această experienţă.

S. T. Nu era vorba de o vacanţă. Pedepsele din procesele judecate atunci ajungeau până la 25 de ani muncă silnică…

A. P. Eu îmi imaginam închisoarea ca pe o internare într-un regim dur, dar unde puteam să-mi continuu şueta şi conversaţia în acelaşi grup. şi nu credeam că vom face până la capăt aceste pedepse. Realizasem că aceste pedepse spectaculoase erau făcute să dea ruşilor sentimentul că aici este o mână forte şi situaţia este sub control. Pedepsele astea grave erau făcute ca să impresioneze. Eram convins că

nu vom face decât jumătate din pedeapsă. Un număr de ani ştiam că voi face. După ce a avut loc procesul, am fost chemat să mi se comunice sentinţa. Credeam că voi lua 20 de ani, pentru că procurorul spusese despre mine, ca şi despre Noica, „că a îndemnat la ură, e la fel de vinovat". Deci, mi-am spus, Noica va lua 25, eu 20. Când mi s-a comunicat că mi-au dat 14, am zâmbit. Zice: „De ce zâmbesti? Ştii că n-ai să-i faci pe toţi".

„Cred că o instanţă serioasă dă o sentinţă ca să fie executată, dar cine ştie ce se mai poate întâmpla!"

S. T. Făceaţi o aluzie că vin americanii, cade regimul?

A. P. Da. Plecam de la ideea că sistemul comunist era erodat şi că orice întărire e de faţadă, dar nu de durată.

S. T. Apropo de faţadă, în rechizitoriu sunteţi acuzat că aţi elaborat o teorie cu privire la comunism.

A. P. Teoria pseudomorfozelor. În seara când am fost vizitat de măsurătorul de spaţii, am vorbit tot aşa, ăla a tras cu urechea. Ce-o fi înţeles? La interogatoriu am reuşit să plasez vreo trei pagini fără să fi amestecat pe nimeni. Am inventat ad hoc o teorie. Am luat termenul de la Mihai Demetrescu.

Zicea: la noi în ţară apar în fiecare zi nişte foi de hârtie tipărite, cu coloane, cu fotografii, cu texte, ca nişte ziare. Numai că

238

un ziar publică ştiri şi opinii. Astea sunt nişte pseudoforme, nişte false forme de ziar. La noi sunt alegeri, dar nu sunt partide. Deci o pseudomorfoză. La fel cu Marea Adunare Naţională care este un pseudoparlament. Eram foarte încântat, pentru că ştiam că nu bag pe nimeni la apă (nici pe Mihai Demetrescu, pe care nu l-am citat). Şi ştiam bine că condamnarea nu va depinde decât în mică măsură de ce anume declar.

*

„26 septembrie (1959)

Evenimente enorme se petrec acum: de la rachete pe lună până la convorbirea de azi de care poate depinde soarta lumii la Câmp David. Pentru ambele simt că nu am energia sufletească să vibrez cum poate o făceam când eram alături de tine

(Stello Voinescu, soţul lui Alice Voinescu, n.a.). Sau poate neputinţa mea e datorată inculturii mele ştiinţifice de o parte, politice

de alta. Sau o fi o deficienţă a bătrâneţii? [...] Acum mă bucur de apropiata integrare a lui Marius (Nasta; după demascarea din 19 aprilie organizată de P.M.R./Bucureşti şi

Securitate la Aula Facultăţii de Drept, n.a.). El şi Lulu au fost adevăraţi fraţi în necazul meu. [...]

Emoţii mari pentru Alecu Paleologu, Barbu Slătineanu şi

Vladimir Streinu. Nu pot nimic decât să mă rog pentru ei. Am simţit joi noapte ce trebuie să fie rugăciunea.

Je timiş sur la Sainte Vierge avec désespoir. Mă rog de tine, de

Misu (Mihail Paleologu, n.a.), de voi toţi să-i ocrotiţi, să-i susţineţi în această grea încercare pe care vă rog să le-o scurtaţi, dacă e voie. [...]

29 septembrie

Dragule, citind jurnalul cu ultimele convorbiri la Câmp

David şi la Washington, m-a cuprins o mare nădejde. Această întâlnire îmi aminteşte de principiile Oxford grupului, de metoda aceea de discuţie sinceră între adversari. Am impresia că va fi o destindere. [...] Am o singură şi mare dorinţă: să fie liberaţi toţi oamenii închişi pentru ideile lor şi să se dea dreptul de şcoală tuturor copiilor, de orice clasă. Să înceteze lupta cu cei nevinovaţi. Mă rog Domnului să deschidă inimile tuturor spre o înţelegere reciprocă şi să se stingă în lume ura. Să înceteze şi la noi veşnica «cârteală» care se crede eroică. Aşa s-ar isprăvi şi cu exagerările în severitate ale regimului.

239

Afară e un cer albastru intens în care plutesc nori albi ca nişte corăbii albe. Cer splendid de toamnă bogată. Veniţi-ne în ajutor, să ne facem mai buni! Păzeşte, dragule, pe cei în amar, inspiră-le speranţă şi curaj". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XXXIV)

*

Simina Mezincescu Am fost arestată în aceeaşi noapte cu

Alecu Paleologu, 8/9 septembrie 1959. Ştiam că voi fi arestată, în iunie 58, am fost arestaţi tatăl meu şi cu mine. Bijuteriile noastre de familie, ale bunicii mele şi ale surorii tatălui meu erau depuse la cineva în păstrare. A existat un denunţ, s-au dus la acel om, săracu' le-a dat. Fiindcă tata mai făcuse închisoare, a spus că eu le-am dat. Dar Securitatea ştia perfect cum stau lucrurile. L-au arestat pe tata seara, şi a doua zi dimineaţă pe mine. Când l-au arestat pe tata, era opt seara.

Eu nu eram acasă. Au venit a doua zi în cursul dimineţii şi m-au luat şi pe mine. Declaraţiile tatălui meu m-au scos din cauză.

La l august am fost eliberată, în momentul când au fost ascunse acele bijuterii, eu eram minoră. Tata a putut dovedi acest lucru şi atunci am fost scoasă din cauză. El, săracul, a stat doi ani fiindcă i s-au furat nişte bijuterii. A fost iarăşi un proces, în care nu am avut dreptul să arătăm fotografii sau tablouri de familie unde bijuteriile figurau, să arătăm partajuri făcute de bijutieri care trăiau. Toate erau bijuterii vechi, de familie. Pe urmă, am aflat că nevestele demnitarilor aveau dreptul să cumpere de la Banca Naţională, pe nimic, bijuteriile confiscate.

Când am fost eliberată, l august 1959, m-au dus la miliţie.

Era dimineaţă. A venit o maşină, m-a luat şi m-a dus la Malmaison. Până seara m-au ţinut într-o anchetă despre Noica.

Mi-am dat seama atunci că voi fi arestată din nou. Într-adevăr, cinci săptămâni mai târziu, m-au arestat. Au venit la cinci dimineaţa. Am auzit nişte paşi pe scări. Am fost trezită de aceşti paşi greoi. Erau două persoane. Am întrebat: de ce?

Toată viaţa am avut un caracter optimist. Niciodată nu am crezut că voi putrezi în închisoare. Mi-am zis într-un fel sau altul, o să scap. Nu am văzut lucrurile în rău. Cei care m-au arestat au fost cumsecade. Primisem în ziua aia un pachet din străinătate. Era acolo o stofă care valora, erau mai multe lucruri. Unul a spus celuilalt: Nu mai pune şi asta în inventar.

240

Lasă să aibă să vândă pentru copil. Eu am plecat practic dezbrăcată, fără să-mi iau nimic pe mine ca de închisoare, fiindcă aveam dulapuri care nu erau în odaie, şi n-am vrut să arăt asta, pentru că nu voiam să se confişte tot. Au pus poprire, dar confiscarea nu a avut loc.

S. T. După arestare nu vi s-a confiscat averea personală?

S. M. Nu mai aveam…

*

Arşavir Acterian Au venit aicea de vreo trei ori, a patra oară au venit la 12 noaptea, să-mi facă o vizită şi să mă ia.

Când se linişteau oamenii, atunci veneau. Pe la orele 12, au început să umble pe aici, au făcut percheziţie, veniseră cu un

geamantan, l-au umplut cu o grămadă de lucruri, manuscrise, cărţi cu semnături. Aveau două maşini în faţă, intraseră cinci la număr. Unul era şef. Făceau pe firoscoşii, eu i-am cam luat în glumă şi s-a repezit unul la mine. M-au luat în una din maşini. A urmat ancheta, o anchetă feroce. Aşa am intrat în puşcărie a doua oară şi a ţinut vreo şase ani. Ne-au dat drumul datorită amnistiei dată de şeful ţării, care căuta să facă dragoste cu Occidentul. Şi Occidentul a fost captat, francezii au cerut eliberarea tuturor celor din puşcării.

S. T. Când aţi început să simţiţi că vă ameninţă ceva?

Olga Ranetti (azi Rădulescu) La noi nu a fost niciun fel de teamă, pentru că ştiam că nu facem nimic rău. Ne vedeam de slujba noastră, de sărăcia noastră, de casa noastră. N-o duceam deloc pe roze, o duceam destul de greu. Dar primul soc a fost la sfârşitul lui martie, când am aflat de arestarea lui Dinu Pillat. De atunci am început să avem frisoane, dar ne-am continuat viaţa. Aflasem că a fost acuzat că s-ar fi văzut cu Noica, care avea domiciliu obligatoriu la Câmpulung, c-ar fi venit clandestin la Bucureşti, că au comentat cărţile aduse de Marietta Sadova.

S. T. Dinu Pillat v-a dat să citiţi acele cărţi?

O. R. Nu. După arestarea lui Pillat, am început să ne temem. Mai ales că fusese arestat Sandu Lăzărescu, pe care-l cunoşteam.

S. T. Cum a fost arestat Dinu Ranetti?

241

O. R. La Târgovişte. Trebuia să dea un examen ca să fie avocat pledant, şi ne-am dus acolo să se pregătească. Ne-am dus la tatăl lui, doctorul Ranetti. Dinu n-a ştiut nimic din ce se întâmpla în Bucureşti, în perioada aia, a venit la Târgovişte dr-ul Radian cu Marga în vizita, au stat un weekend. Tocmai terminasem masa, era în jurul orei 14, cred că era într-o sâmbătă după-amiază. A sunat la sonerie un miliţian. Cum la Târgovişte dr-ul Ranetti era cunoscut, miliţianul, foarte jenat, zice: D-le dr., ştiu că aveţi pe fiul dvs aici, în vizită, dar nu e trecut în cartea de imobil. Dacă stă mai mult, trebuie trecut în cartea de imobil. N-ar strica să meargă acuma să-şi facă aceste formalităţi, să nu aveţi neplăceri. Dinu, normal, a luat buletinul meu şi pe al lui, şi s-a dus împreună cu miliţianul la

Miliţia din Târgovişte. Să zicem că era ora două. S-a făcut 4, s-a făcut 6 şi Dinu nu mai venea. Şi atunci am început să mă alarmez. Era

acolo şi fratele lui, Puiu Ranetti, şi a început să glumească cu dr-ul Ranetti. Sunt contrariată, le-am spus, că nu are pe nimeni în oraş decât pe voi, unde să se fi dus? I-am cerut lui Puiu să meargă cu mine la Miliţie, să vedem ce se întâmpla. Ne-am dus la Miliţie, mi-aduc aminte că era sâmbătă şi nu mai era decât miliţianul de serviciu. Habar nu avea de niciun Ranetti! zice: De la ora două nu mai e nimeni! Dr-ul

Ranetti s-a hotărât să dea un telefon la primul-secretar, pe care-l cunoştea. I-a spus: Uitaţi, fiul meu, aşa, a fost în vizită la mine, a fost chemat la Miliţie şi n-a mai venit. Aş vrea să ştiu ce s-a întâmplat cu el. Primul-secretar a fost foarte amabil, zice: D-le dr. vă rog să sunaţi peste o jumătate de oră şi-am să vă dau răspunsul, într-adevăr, după o jumătate de oră, a sunat din nou. A spus: D-le dr. îmi pare rău, fiul dvs a fost arestat, în momentul de faţă este transportat către Bucureşti. A

venit o maşină special pentru el. Aşa s-a făcut arestarea lui

Dinu Ranetti. Şi acum mi se bate inima când îmi amintesc.

Am plâns atunci toată noaptea. A doua zi am plecat la Bucureşti, fostul meu cumnat m-a însoţit. M-a dus acasă. Am găsit uşa sigilată la casa de la Foişor, unde locuiam. Vecinii apartamentului ne-au anunţat că a fost Securitatea şi ne-a căutat în repetate rânduri. Lipseam din Bucureşti de o săptămână. Atunci am aflat că dr-ul Radian fusese arestat cu 4 zile mai devreme.

I-am dat telefon Margăi Radian şi mi-a spus. Noi nefiind în

Bucureşti, au venit la Târgovişte. Au lăsat vorbă, când venim, să dăm telefon. Cred că undeva în apropierea casei Securita

242

tea avea o cameră. Nu au trecut nici cinci minute de când am dat telefon şi au venit. Au desigilat, am intrat înăuntru şi a început percheziţia. Au întors complet casa pe dos. Erau vreo patru-cinci. Sigur că eram înfricoşată. Nu pentru mine, pentru Dinu. Nu-mi găseam liniştea din cauza lui. Cu mine securiştii nu au avut nimic. Mi-au spus să stau liniştită, că nu mi se întâmpla nimic. M-au avertizat să nu iau legătura cu nimeni.

Au făcut percheziţie, au găsit nişte scrisori de ale lui Nini, şi ale unui fost coleg care era la Paris. Mai nimic. Nimic compromiţător. Mai târziu, au venit şi au făcut inventar. De confiscat nu au confiscat nimic până la urmă, deşi s-a făcut un proces-verbal de sechestru. L-au condamnat cu confiscarea totală a averii, dar avere nu aveam. Ce putea

să încapă într-o cameră de 12 metri pătraţi?

*

Maria Vlad (sora d-rului Aurel Vlad) Când avea 15 – 17 ani, a fost perioada când a activat ca legionar. Când avea 18 ani, am avut o percheziţie în casă, pe vremea regelui Carol.

Aveam pe cineva rudă cu Gabriel Marinescu, şeful poliţiei, şi s-a muşamalizat. Era la liceul „Spiru Haret". Directorul l-a obligat să plece de la liceu, şi a dat bacalaureatul în particular. Asta i-au reproşat la anchetă, c-a fost legionar.

S. T. La rebeliune a participat?

M. V. Ţin minte că a plecat dimineaţa, dar s-a întors pe la 10, înainte de prânz. S-a dus cu elan şi a venit bosumflat. După asta, a renunţat complet la legionari. A studiat medicina, şi nu mai avea timp, citea mult. şi noaptea. A fost coleg cu Radian, Setlacek… Avea o fire ciudată. Era un perfecţionist, era priceput la orice… Era captivat de personalitatea profesorului Dinischiotu. Cum l-a idolatrizat pe Zelea Codreanu, l-a divinizat şi pe Dinischiotu. A lucrat în epoca Dej la spitalul

Colentina, la igiena muncii. Vă spun care a fost nenorocirea; dacă unul din ăştia ar fi avut băiat, nu fete, nu ar fi fost implicat în proces. Pillat, Radian şi cu Aurel aveau fiecare câte o fată, de aproximativ aceeaşi vârstă. Părinţii vor ca copiii să aibă relaţii cu copiii de familie, nu-i laşi pe stradă. La Pomul de Crăciun se întâlneau. Astea erau vizitele, Pomul de Crăciun, o dată pe an, sau în alte ocazii tot aşa solemne. Astea erau marile relaţii dintre ei. Radian, Pillat şi Aurel. Ranetti nu venea la pomul de iarnă, nu avea copil. Problema erau copiii.

nu politica. Fratele meu avea simţul umorului. Circulau pe la el toate bancurile, epigramele lui Păstorel. Colporta… Ca să vă daţi seama ce spirit avea, o lucrare şi-a intitulat-o Ventuza sovietică. Era o ventuză adevărată, dar el făcea un haz teribil în felul lui. Avea şi o gură foarte mare, şi sunt convinsă că şi la serviciu comenta fără să fie atent cine e de faţă, bolnavi, asistente… Noi eram o familie foarte gălăgioasă, comunicativi, cu gură mare. Şi deodată în familie s-a aşternut un fel de linişte, în vara lui 59. Nu ştiu de ce. Plutea ceva în atmosferă şi nu ştiam ce. Nu mai veneau oameni pe la noi, era tăcere.

Am aflat, prin celălalt frate, de arestări. Nu ajunseseră încă la Radian, dar fusese deja arestat Pillat. De ce? Ce se vorbea în casă, ce știam eu atunci? Pillat ar fi scris o carte despre minele de uraniu unde lucrează deținuți. Această carte a dus-o la Călinescu și George Călinescu l-ar fi turnat la Securitate. Manuscrisul nu a fost la noi în casă. Aș fi știut subiectul dacă Aurel I-ar fi citit. Când am aflat ulterior, subiectul cărții nu corespundea cu ce știam eu. Am auzit ulterior de unul, Mitucă.

S. T. El a scris un memoriu în Occident despre deținuții din mine…

M. V. Din aceste două lucruri eu am făcut unul singur…

S. T. Când a fost arestat?

M. V. în 24 septembrie 59. Țin minte, era destul de cald, plăcut. Eram răcită și dormeam. Făcusem o frecție bună la cap. Eram învelită cu un pulover roșu pe cap. Maică-mea, cumnată-mea, fetița dormeau. Tatăl meu juca table cu soțul meu, cu geamul deschis, în casa noastră din Popa Rusu 9, la parter.

Era 12, au sunat la ușă și au năvălit. Cred că eu m-am sculat prima. Au întrebat, unde e Aurelian Vlad? S-au repezit la bărbatul meu, dar nu foarte ferm. Eram măritată, dar soțul meu nu locuia cu mine. Venea, întârzia, pleca. Știau perfect lucrul ăsta. Nu l-au luat pe soțul meu, nu l-au confundat.

Unde e? Le-am zis: E de gardă la spital. Când au auzii, să înnebunească! Ne-au filat, au luat informații, ne-au urmărit și, când a fost să lucreze la fix, discret, au ratat arestarea. Subiectul lipsea de la domiciliu! Ne-au interzis să vorbim la telefon.

Unul din ei, care părea șeful, a chemat pe cineva la telefon să comunice că nu e acasă. Cred că erau vreo patru, doi au plecat. Cei rămași s-au ocupat de percheziție. Nu îmi mai aduc aminte dacă aveau sau nu mandat. Nici nu-mi puneam problema să întreb, timorată cum eram. Pot să ți-l descriu pe tip.

244

Era de doi metri, ras în cap, ochelari rotunzi negri, foarte reținut și grețos. A început să cotrobăie. Aveam camere multe, dezordonate, era înnebunitor să faci o percheziție. Era o bibliotecă mare în camera lui Aurel și au luat trei cărți. Cartea de la San Michele, ediție italiană cu un arhanghel pe copertă (cred că asta i-a atras), Scrinul negru de

George Călinescu şi o broşură, care nu era a noastră, Bnsarabi în Basnmbia. Astea erau cele trei corpuri delicte. Apoi au deschis un bufet şi toate obiectele dinăuntru i-au căzut în cap securistului. Printre ele, două diagonale – făceau parte din uniforma legionarilor.

Tata, fiind ofiţer, le-a spus că le-a păstrat din război ca să-şi facă curele pentru papuci din ele. Cam asta a fost percheziţia.

Mi s-a părut că a durat infinit, dar cred că nu a durat prea mult. S-au dus la spital. Nu ştiu de unde am aflat. Au încercat să fie discreţi, dar a fost ca o lovitură de trăsnet în spital. Toţi vorbeau, de la portar până la şeful spitalului. L-au ridicat, şi a dispărut.

*

Ileana Iordache Eram în primul turneu al Teatrului Naţional în Transilvania după război. Septembrie 1959. Un lucru minor, dar pentru mine foarte important. Locuiam într-un tren cu vagoane de dormit, împărţeam cuşeta cu o colegă, într-o noapte, m-am sculat şi i-am spus Silviei că am visat ceva îngrozitor, şapte vaci grase în pivniţa părinţilor mei. Şi eu nu mai puteam, mă dureau braţele decât încercam să le mulg, pentru că aveau ugerele uriaşe, şi nu mai aveam vase… Vai, zice ea, o să ai şapte ani de fericire, de bucurie, de împlinire, ai să vezi ce o să fie. M-am întors la Bucureşti, am sunat acasă, mama nu a vrut să-mi spună chiar în seara aia, dar a doua zi dimineaţă, mama mi-a spus: Vino te rog aici, că tăticel nu mai este acasă. Am înţeles că a fost arestat.

S. T. Vă aşteptaţi?

1.1. Nu. Pentru că stătea de un an de zile cu o valiză făcută de mama. Pentru că acea valiză stătea şi ne împiedicam de ea.

Şi era ca un fel de superstiţie. Nu o mai dădeai la o parte, pentru că atâta timp cât e acolo nu se întâmplă nimic, şi poate că nu o să se mai întâmple niciodată. Personal, nu m-am gândit deloc la eventualitatea arestării în acea perioadă. Absolut deloc. Probabil că atât mama cât şi tatăl meu, care ştia ce se întâmplase cu Dinu Pillat şi cu Noica, se aşteptau. Altfel cum se

245

explică valiza!… Ei doi trebuie să fi stat de vorbă, tatăl meu trebuie să-i fi povestit. Mama nu a vrut să-mi transmită nimic din aceste îngrijorări. În vara lui 59, către sfârşitul lui iulie începutul lui august, tatăl meu a fost chemat de Beniuc, la Uniunea Scriitorilor. I-a

spus: Uite, domnule Streinu, ia l 500 de lei – erau bani atunci, câteva salarii – pleacă într-o documentare în Moldova. Du-te pe la mănăstiri, du-te până sus la

Durau, şi dacă cumva rămâi fără bani, dă-mi un semn să-ţi mai trimit. Faptul era destul de ciudat. Au plecat la mănăstiri, le-au vizitat pe toate. La un moment dat, tata i-a spus mamei:

Am un sentiment dezagreabil. Am impresia că se întâmplă ceva. Probabil că tata sesizase ceva. Ce? Nu ştiu. O figură care apărea prea des în preajma lui?! Ceva trebuie să fi fost.

La un moment dat, au luat un autobuz să se ducă la Suceava. Au ajuns la un punct, şoseaua era barată de maşinile

Miliţiei, s-au luat actele tuturor pasagerilor. Celorlalţi li s-a dat drumul, tata şi mama au fost reţinuţi şi întorşi la Piatra

Neamţ. Cât au stat acolo la Miliţie n-aş putea să spun. Dar au fost preluaţi de un tovarăş de acolo care a început să-i întrebe ce fac pe acolo, ce caută, unde au fost, unde vor să mai meargă. Mama le spunea că sunt în documentare, tata le-a arătat hârtia de la Uniunea Scriitorilor. Ofiţerul a zis, da, dar vă sfătuim să luaţi trenul să vă întoarceţi imediat la Bucureşti. Diseară este un tren la ora cutare, să plecaţi cu el. Au mers la gară, au luat un tren local, apoi au găsit o căruţă şi s-au dus la

Durau, şi au stat acolo cinci zile, pentru că tata a înţeles. S-au întors în Bucureşti, cred, joi. Joi seara i-a telefonat Barbu Slătineanu. S-au întâlnit, vineri, clandestin, undeva pe la Hala

Traian. Barbu Slătineanu era un personaj mare cât uşa, solid, purta o pălărie imensă, şi toate hainele lui, pentru că era aşa de solid, nu puteau fi nişte haine croite pe el, obişnuite, erau nişte pelerine uriaşe. şi cu pălăria aia imensă şi înveşmântat în una din pelerinele lui, s-a întâlnit cu tata clandestin la Hala

Traian, ca să-i spună că nu ştiu cine a fost arestat, şi că lui îi este teamă că le vine şi lor rândul. Mi se pare că în noaptea aceea chiar a fost arestat Barbu Slătineanu. Cred că şi nenea

Şerban (Cioculescu, n.a.) a fost arestat atunci şi a fost reţinut trei zile. În noaptea de 12 septembrie, ai mei au auzit pe sub ferestre, ei locuiau la parter, şopoteală, vorbe. După aceea au auzit bătăi în uşă. A început frăsuiala în casă, percheziţia. S-a luat un cearşaf, a fost întins pe jos, şi acolo au început să

arunce cărţi, manuscrise, scrisori. Toată corespondenţa tatii cu Valery a fost confiscată, manuscrise de-ale tatii, caiete, carneţele, tot felul de notiţe ale lui. Astăzi, când privim în urmă aceste lucruri ni se par de necuprins, imposibil să se fi întâmplat. Am găsit în biblioteca tatii cărţi editate în Editura

Fundaţiilor Regale, cu coroana pe coperţi, tăiate de mama.

Asta-i era frică, să nu se vadă că acea carte era făcută la Editura Fundaţiilor Regale. Că şi asta putea să fie o vină. Nu mai spun de toate dedicaţiile pe cărţi, care au fost tăiate şi scoase de ea, ca nu cumva să fie şi ăsta un motiv de spaimă.

Era o decădere şi o degradare prin frică pe care astăzi foarte mulţi nu pot să o înţeleagă.

Şi a fost arestat, dus de acasă. S-a făcut un act pentru toate lucrurile din casă, proces-verbal de percheziţie şi de confiscare. Am încercat să mai scoatem din lucruri, pe care ei le puseseră în vânzare la Consignaţia, să le recumpărăm. Am reuşit cu o parte, cu altă parte nu am reuşit. A început perioada de groază, de spaimă. Ne întrebam ce se întâmplă cu el.

Mama era convinsă că am să pot să fac ceva, nu pentru că eram măritată cu Radu (Tudoran, n.a.), care nici el nu prea avea drept de scris încă foarte bine lămurit. Dar era frate cu

Geo Bogza, Geo Bogza avea un statut imperial în regimul comunist atunci. Geo era un personaj dificil, nu le-a fost uşor cu el, dar de bine de rău făcea faţă şi era omul care mergea în fruntea intelectualităţii române…

S. T… comuniste. Ştiu din jurnalul lui Alice Voinescu că o vizita, i-a cumpărat un radio, o ajuta.

L I. Era un om cu totul special, de un donquijotism extraordinar. Eh, şi mama era convinsă că se putea să facem ceva prin Geo. Nu se putea face nimic. A fost prima dată când mi-am dat seama că Geo avea o reţinere, o teamă. Radu a fost destul de speriat de povestea cu tata, el nu reprezenta nimic, şi nu i-am cerut sprijin. Am vorbit cu Geo. Prima dată mi-am dat seama că-i era teamă. Zicea că nu e cazul să se intervină, să mai aşteptăm. Cred că avut o atitudine înţeleaptă pentru acel moment. Ar fi fost o chestiune de frondă inutilă. El a avut o rezervă, şi cred că începuse să-şi dea seama cam cu cine, cu ce regim

are de a face. În felul lui, era un fel de Don Quijote, dar la un moment dat şi-a dat seama că realitatea e cu totul alta.

Părerea lui a fost să aşteptăm să treacă vâlvătaia; întotdeauna

247

există o vâlvătaie a celor trei zile de calvar. După aceea, lucrurile se mai pot discuta.

S. T. Asta în toamna lui 59?

1.1. Da. De altfel, a fost reacţia tuturor. Am mai apelat la

Alexandru Bârlădeanu, care a fost colosal de drăguţ. El era atunci căsătorit cu Marcela Rusu. Eu jucam cu ea în învierea, şi i-am spus ce s-a întâmplat cu tata. Ea mi-a făcut legătura cu

Bârlădeanu. Am vorbit cu el, atunci, şi el mi-a spus: Nu se poate face nimic. Ai răbdare! Astea au fost cuvintele lui. Nu am avut răbdare, şi am mai încercat prin relaţiile lui Geo şi am ajuns la Gogu Rădulescu. El a fost elevul tatii la liceul din

Piteşti. Şi Gogu Rădulescu mi-a spus: Nu se poate face nimic acum şi fii convinsă că, în clipa când voi afla ceva, îţi voi spune. Dar nu mai întreba nimic pe nimeni, că nimeni nu-ţi va spune absolut nimic.

*

Al. Bârlădeanu M-a şi mirat faptul că Dej, care era foarte vorbăreţ în unele privinţe, de pildă în problema cu Ana (Pauker, n.a.), cu Luca, în aceste chestiuni nu mi-a spus niciodată nicio vorbă. O singură dată s-a exprimat critic la adresa lui

Jar, care a participat la un ştiu ce şedinţă cu scriitorii şi l-a criticat pe Dej. Asta ştiu că l-a durut pe Dej şi l-am auzit povestind. Despre ceilalţi, niciun cuvânt. Pe mine mă interesa mai ales soarta lui Păstorel. Era ieşean, Păstorel era foarte simpatizat la Iaşi.

S. T. Cum aţi aflat că are necazuri?

A. B. Din zvon public am aflat că a fost arestat. şi după aceea că a fost eliberat. Mai mult nu am ştiut.

S. T. Nu aţi intervenit pentru el?

A. B. Nu am putut să intervin. Nici nu-l cunoşteam personal. Eu puţin am fost atins de această problemă, prin Marietta Sadova. Era prietenă cu Marcela Rusu, cu care eram eu căsătorit în acel moment. Era aproape săptămânal la noi la masă. O cunoşteam foarte bine, multe lucruri am discutat cu ea. Chiar am intervenit o dată pentru ea. Nevastă-mea trebuia să plece la băi în Cehoslovacia, pentru

reumatism, şi voia să plece cu Sadova şi nu i se dădea drumul. Am intervenit eu atunci la Interne, să-i dea drumul pe garanţia mea. Am fost supărat pe ea, pentru că atunci când s-au copt lucrurile şi a venit la rând procesul lui Noica, de care eu habar nu aveam

248

(ea nu mi-a spus niciun cuvânt), am întrebat-o: Eşti amestecată cu ceva? Pot să mă duc eu cu toată fermitatea să bat la toate uşile? Mi-a spus: Nu sunt amestecată cu nimic! Pentru ca după aceea să aflu că adusese nişte cărţi, în orice caz s-a ascuns de mine şi nu mi-a spus tot adevărul, deşi eram prieteni.

O ajutasem să-şi obţină un apartament.

S. T. Aţi intervenit la Drăghici, ministrul de interne?

A. B. Nu. Nici nu am ştiut când a fost închisă, mai târziu am aflat. M-am mirat de Dej. S-a ţinut secret. Dej, care vorbea foarte mult, despre aceste probleme nu a spus niciun cuvânt, niciodată.

S. T. Nu le-aţi discutat în Biroul Politic? în Guvern?

A. B. Nu eram în Biroul Politic. Am ajuns supleant în 63, şi membru plin în 65, în locul lui Dej, propus de Ceauşescu.

În guvern nu s-a discutat niciodată. Mi-aduc aminte că am stat de vorbă cu fata lui Vladimir Streinu, Usy Iordache. A

adus-o Marcela Rusu. Pe Usy aşa am cunoscut-o. Mi-a părut rău că nu am putut face nimic. Asta era după scoaterea lui

Chişinevschi; rămăsese Răutu, dar nu era atât de puternic cum era Chişinevschi.

S. T. Dacă Marietta Sadova, care venea des la dvs în casă, era arestată, asta se putea răsfrânge asupra dvs?

A. B. Categoric. De altfel, când am fost numit vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, mi s-a dat gardă, însoţitor.

Prim-ministru era Chivu Stoica. Am vorbit cu el că nu am nevoie de această gardă. Am insistat şi i-am spus: Poate că de gardă e nevoie ca să mă spioneze pe mine, nu să mă păzească. şi el mi-a zis: Da. În faţă mi-a spus că sunt sub supraveghere. Şi toţi eram sub supraveghere.

S. T. Cum vă explicaţi asta? Eraţi numit de Dej ministru, făceaţi parte din anturajul lui, înseamnă că avea încredere în dvs. Pe de altă parte, dădea ordin să fiţi supravegheat?

A. B. Sunt absurdităţile specifice regimului în care am trăit.

S. T. Cine ordona aceste supravegheri?

A. B. Până la moartea lui Gheorghiu-Dej, el le aproba. Nu cred că Drăghici făcea astfel de lucruri fără să-l întrebe pe

Dej. Ce vreţi încredere mai mare decât avea el în Chivu Stoica cu care a stat la puşcărie ani de zile, pe care l-a făcut prim-ministru, deşi ca intelect nu merita deloc acest post. Chivu era şi el sub supraveghere, am aflat după moartea lui Gheorghiu-Dej. Chivu ştia că are microfoane în dormitor.

249

S. T. D-le Bârlădeanu, în 1958, armata sovietică pleacă.

Atunci, Dej putea să câştige popularitate relaxând lucrurile.

Dar el strânge şurubul…

A. B. Pe Dej l-a speriat revoluţia din Ungaria. Cred că aceste măsuri erau nu numai împotriva logicii, dar şi a atitudinii lui, pe care eu i-o cunoşteam, în 1964, el s-a zbătut mult împotriva unora din membrii Biroului Politic, cum era Drăghici, pentru eliberarea prizonierilor politici.

S. T. Avea curaj Drăghici să-i facă opoziţie?

A. B. Da. Îi făcea opoziţie, nu principială, ci pe diverse categorii. De exemplu, condamnaţii pentru cutare sau condamnaţii la atâţia ani nu trebuie eliberaţi. Dej a trebuit chiar să se supere ca Drăghici să cedeze.

S. T. L-a simţit că era bolnav şi nu mai putea?

A. B. Eu nu l-am simţit că era bolnav. Drăghici putea să simtă prin aparatura lui de ascultare. şi agentura. Dvs. ce credeţi, însoţitorii lui Gheorghiu-Dej nu-i raportau lui Drăghici totul?

*

„16 noiembrie

[…] moartea lui Barbu (Slătineanu, n.a.) de sâmbătă mă obsedează, îl văd, îl aud, îmi este tot timpul prezent. Când a fost ultima oară la mine, într-o miercuri dimineaţă, la plecare m-a fulgerat gândul că-l văd ultima oară! îmi va lipsi apelul lui la telefon «sărut vârful aripilor, coană Alice», îmi va lipsi prezenţa lui atât de materială şi totodată atât de sufletească.

Barbule, rămâi o figură în cultura noastră, un om de mare preţ, un animator cultural, un clăditor. Nu te pot închipui adormit pe veci. Nu vreau să mă împrejmuiesc de toţi cei rămaşi, aş vrea să le spun că au dublă datorie acum, să trăiască intens şi adânc uman”. (Alice

Voinescu, Jurnal, caiet XXXIV)

*

„Aflând la 11 decembrie că Trixi fusese arestată… am ştiut repede că va veni şi rândul meu. Trecerea câtorva zile fără să se fi întâmplat nimic îmi stârnea crescând mirarea. Dintre toţi

[…] eram singurul care mai umblam liber. […] ajung în sinea mea la superstiţioasa concluzie că, dacă nu sunt arestat până la sfârşitul anului, înseamnă că am scăpat. Din ziua de treizeci şi

250

unu decembrie îmi fac un fel de bornă magică […] căci cine să se apuce de arestări de ziua revelionului? […]

În tot acest interval mă văd des cu Doamna Z., coana Lenuţa, mama lui Al. Pal. Credinţa simplă, superstiţioasă poate, a boieroaicei mă impresionează. De dimineaţa până seara e la biserica Batistei, cu acatiste. Ştie […] că lucrurile sunt ireversibile; totuşi nădăjduieşte […] E primul contact cu minunea ca fapt cotidian, cerut, aşteptat. Coana Lenuţa crede în minuni; minunile se realizează, altfel n-ar fi aici biserica Batistei să-l aştepte pe părintele Cazacu, să-i dea acatiste, ar fi spiţerie.

Sper şi nu sper. Trec şi douăzeci şi şapte, şi douăzeci şi opt, şi douăzeci şi nouă […] Un fel de pseudo-certitudine agitată pune stăpânire pe mine, apoi se preface în tainică siguranţă: dacă trece şi douăzeci şi nouă, nu va mai fi nimic rău.

Zi ntâi cade anul acesta într-o vineri; sâmbătă 2 e sărbătoare legala, duminică e duminică, joi seară e revelionul – şi activitatea lor e reluată abia luni în 4. Luni 4 e pe altă planetă, un alt eon.

(Aveam să aflu după aceea că a fost ziua accidentului de automobil şi a morţii lui Camus.)

[…] ştiu că sunt ultimul rămas nearestat şi că nu se poate să nu fiu luat şi eu […] De ce numai eu nu sunt ridicat? Coanei

Lenuţa mi s-a părut a-i ghici în priviri – căci în modul ei de a se purta cu mine nu există decât gentileţe extremă – o nuanţă de chinuitoare, neverosimilă îndoială. Nu cumva sunt eu denunţătorul grupului, turnătorul? […] Mi-este teribil de frică, nici nu ştiam cât de fricos sunt. E o descoperire groaznică, şi nu-i văd leac. Mi-e frică, aşa e, total, intru în frică aşa cum ar intra cineva într-un costum de scafandru. Sunt totuşi în stare

[…] s-o stăpânesc, s-o ascund, încă nu-mi clănţăne dinţii, încă nu-s livid, încă nu vărs fiere verde.

Nu sunt deloc surprins când tata mă trezeşte tare devreme în dimineaţa lui treizeci şi unu […] «Ai treabă. La ora opt eşti convocat undeva.» Şi-mi arată un bileţel. Da, e o invitaţie în strada Ştefan Furtună, pentru ora opt. Ca martor. Am înţeles.

Am înţeles, dar nu în întregime: de ce ca martor? De ce n-au venit să mă ridice, noaptea, ca pe toţi ceilalţi?

[Tata, n.a.} se arată însă foarte calm. Mă îndeamnă să-mi pun lucrurile într-o valijoară […] şi mă îmbărbătează […]

251

Citaţia de convocare a venit în după-amiaza de treizeci, în timp ce nu eram acasă, fiind înmânată contra semnătură tatălui meu. Care însă nu mi-a arătat-o când m-am înapoiat, destul de târziu, spre a nu-mi tulbura somnul de noapte.

31 decembrie 1959

Am cu mine valijoara, în buzunar câteva tablete de vitamina C şi de piramidon şi o carte groasă.

La Securitate sunt de îndată primit cu foarte multă politeţe, poftit într-o cameră mare şi frumoasă, aşezat cu cinste pe un scaun în faţa unei măsuţe. La o masă lungă, de cealaltă parte a încăperii, se instalează o întreagă comisie de ofiţeri.

Mi se ia un interogatoriu, începând cu identificarea. Totul decurge cu multă ceremonie şi afabilitate, […] mă ţin destul de calm. Cartea groasă am pus-o pe masă în faţa mea şi în pauze citesc. Din când în când, fumez o ţigară (clar firește o? aveţi voie, cât doriţi, sunteţi doar nu învinuit, ci martor), ori sug câte o vitamină.

Interogatoriul durează până la ora trei precis. […] Două lucruri nu-mi plac deloc: întrebarea «Ce legături infracţionale ai avut cu C. Noica?» şi zâmbetele şi şuşotelile care întâmpină vorbirea mea […] Vasăzică răspunsul meu era dinainte ştiut, scontat, întrebările iau un ritm mai rapid, tonul devine mai rece. De cedat însă nu cedi Nu recunosc caracterul infracţional […] stărui destul de hotărât în refuz şi dau o declaraţie care-i apreciată ca fiind cu totul nesatisfăcătoare şi nesinceră.

Urmează o întreagă «comedie»; se trag perdelele […] spre a crea o atmosferă de panică. Pauze încordate. Comisia iese şi intră iar. Sunt

şi ieşiri false, ca la teatru […] Mi se promit câte-n soare şi-n lună, unele tare plăcute. Se prevestesc apoi gravele nenorociri şi funestele consecinţe ale fanatismului meu. Mi se dă sfatul să-mi bag minţile-n cap. Mi-este larg invocată bătrâneţea tatii, pe care nu-l pot lăsa, vezi bine, să moară ca – firește – un câine […] Mi se dă de înţeles că va fi halal de mine.

[…] şi ce voi avea de făcut? Aproape nimic: o dată pe lună, ori mai rar, sau poate mai des […] voi face câte o mică vizită, foarte discretă, undeva la o adresă […] Şi apoi, ce naiba, […]

oricât aş fi de reacţionar, partizan al hitleriştilor şi ucigaşilor de evrei tot nu pot fi. Nu mă pot face complice al unor asasini cu mâinile înroşite de sângele coreligionarilor mei. Într-atât de orb, de prost, de nebun nu se poate să li u. Aşa încât ceea ce mi se cere nu-i decât un act de dreptate. Şi ce mi se cere? Să spun

252

că în prezenţa mea s-au purtat discuţii duşmănoase şi s-a complotat împotriva securităţii orânduirii de Stat şi că, din slăbiciune, m-am lăsat antrenat în discuţii şi n-am avut curajul să înştiinţez autorităţile de îndată, dar că-mi dau seama, regret şi subscriu la cele de mai sus.

Declaraţia pe care o semnez la trei (şi un minut?), în faţa unei comisii vădit nerăbdătoare […] să se pregătească de revelion e senzaţional de neconcludentă pentru scopurile anchetei […] nu numai că nu am acuzat întru nimic pe nimeni, nu numai că n-am recunoscut nimic, dar am şi semnat doar după ce s-au făcut – în margine – toate micile rectificări pe care, cicălitor, le-am cerut. […]

Nu-mi vine a crede că eu sunt eu. Mi-am jucat, văd, rolul până la capăt. Mă descopăr pentru prima oară încăpăţânat. Şi iau aminte că mi-a plăcut să joc teatru. Dar frică tot îmi este.

Căci n-a fost decât actul întâi – de nu prologul. Mi se dă un răgaz de trei zile pentru gândire, urmând a mă prezenta luni 4 ianuarie la orele opt […] Sunt amenințat, dar şi sfătuit de bine. […]

Dar valijoara asta de ce ai adus-o? A! în vederea arestării, ăsta e un gest provocator. Noi nu te-am chemat să te arestăm.

Dacă voiam să te arestăm, procedam altfel […] Te-am chemat ca martor liber să declari lucruri adevărate, să ajuţi anchetei, şi vii cu valiza! Provocare! în sfârşit, du-te acasă, stai frumos de vorbă cu

bătrânul, în el ai încredere, şi vino luni". (N.
Steinhardt, Jurnalul fericirii, pp. 39 – 50)
*
„După ce i-am povestit cum s-au petrecut lucrurile, mi-a vorbit:
— Ce-ai mai venit acasă, nenorocitule? Le-ai dat impresia că şovăi, că poate să încapă şi posibilitatea să-ţi trădezi prietenii […] Pentru nimic în lume să nu primeşti a fi martor al acuzării. Hai, du-te chiar acum. […]
Îi arăt că acum nu găsesc pe nimeni şi nici să stau la poarta Securităţii cu geamantanul lângă mine până luni n-are niciun Dumnezeu, eroismul fiind aproape un caraghioslâc. […]
— E adevărat, zice tata, că vei avea zile foarte grele. Dar nopţile le vei avea liniştite […] vei dormi bine. Pe când dacă accepţi să fii martor al acuzării, vei avea, ce-i drept, zile destul de bune, dar nopţile vor fi îngrozitoare. N-o să mai poţi
253
Închide un ochi. O să trebuiască să trăieşti numai cu somnifere şi calmante, abrutizat şi moţăind ziua toată, iar noaptea chinuitor de treaz. O să te perpeleşti ca un nebun […] Hai, nu mai ezita. Trebuie să faci închisoare. Mi se rupe şi mie inima, dar n-ai încotro. De altfel, chiar dacă apari acum ca martor al acuzării, nu fi prost, după şase luni tot te ia. E sigur. […] Pregăteşte-ţi prin urmare lucrurile pentru luni. […] Şi, în astea trei zile care ne rămân, să nu-mi vorbeşti niciun cuvânt despre proces, Securitate, închisoare". (N. Steinhardt, op. cit.
pp.22 – 24)
*
„3 – 4 ianuarie 1960
Nu cred să fie prea mare, zice tata. O să-ţi dea probabil opt ani […] Luni dimineaţă mă aflu calm. Mă spăl, mă rad, mă îmbrac, îmi verific gemantănaşul (plin de gioarse). Nu mi-a fost îngăduit să plâng nici măcar o singură dată în timpul celor trei zile. Tata, dătător de interdicţie, nici gând. […]
Cânc Tsânt gata, îmi iau rămas bun de la părintele meu. Sunt cătrănit rău. […]
— Ţi-au spus să nu mă laşi să mor ca un câine? Ei bine, dacă-i vorba aşa, n-am să mor deloc. Te aştept. Şi vezi să nu mă faci de râs, zice. Să nu fii jidan fricos şi să nu te caci în pantaloni.

Mă sărută apăsat, mă duce până la uşă, ia poziţie de drepţi şi mă salută milităreşte.

— Du-te, îmi spune". (N. Steinhardt, op. cit., pp. 24 – 25)

„4 ianuarie 1960

Luni la ora opt, după trei zile de sărbătoare, găsesc poarta

Securităţii ferecată. De caraghioslâcul aşteptării în faţa puşcăriei […] tot n-am scăpat. […]

Într-un târziu apare un militar zorit, desface nişte lacăte, nişte lanţuri; sunt lăsat să intru, poftit în camera martorilor.

Aceeaşi comisie. Geamantanul provoacă din nou […] explozii de indignare. Va să zică nu ţi-ai băgat minţile în cap?

[…] Te-ai molipsit de fanatismul legionar? Ei, fii pe pace, plăcerea de a te aresta nu ţi-o dăm. Degeaba vrei să ajungi un erou. N-ai stat de vorbă cu bătrânul? Ce ţi-a spus?

Primul lucru pe care-l fac, împins […] de un demon al trufiei şi de nevoia de-a face pe grozavul (şi de a prinde curaj), este să repet întocmai vorbele tatii […] Apoi scot o vitamină C

254

din buzunar, o pun în gură şi mă simt mândru şi, da, foarte calm. […]

Ba sunt ameninţat, ba sunt luat foarte cu binişorul. Totul se repetă. Se repetă, puhoi, şi ameninţările […] Fraza cu tatăl care o să moară ca un câine revine foarte des […] Perdelele sunt şi ele din nou trase […] pentru a produce […] alternativ, o atmosferă de îngrozire şi o atmosferă de uşurare […]

Mă ţin dârz şi eu […] prins de jocul acesta subtil şi absurd al anchetatului care vrea să fie arestat şi al anchetatorilor care fac tot ce le stă în putinţă spre a nu-l aresta. […]

Pe la orele patru şi ceva, arestarea se înfăţişează încă improbabilă […] Pe la cinci, aud în sfârşit ticăloşule, măgarule, pramatie ce eşti. Mi se porunceşte să mă ridic în picioare şi să-mi desert buzunarele. Vitaminele, carneţelul, ceasul, batista, cureaua de la pantaloni. Ai să vezi tu, fanaticule, podoabă.

Sunt pus sub stare de arest". (N. Steinhardt, op. cit. pp. 50 – 51)

*

Un document emis de M.A.I. chiar în 4 ianuarie arată lucrurile care s-au ridicat la percheziţia corporală a „reţinutului Steinhardt Nicu

Aurelian: 50, 15 lei, un ceas de mână metal alb cu curea de piele maro POBEDA, un Bul. Pop. [...], un livret militar [...], un carnet sindical [...], un permis de intrare [...], una legitimaţie... un carnet de identitate [...], două pormonee piele, un lanţ metal alb cu patru chei, diferite, un creion mecanic".

La două zile după arestarea fiului său, Oscar Steinhardt semnează un proces-verbal cu cpt. Draghievici din Direcţia de anchete penale M.A.I. prin care îi preda ofiţerului „îmbrăcăminte pentru reţinutul Steinhardt Nicu, după cum urmează: un costum de pijama în dungi bleumarin, două perechi de chiloţi uzaţi şi rupţi, două cămăşi diferite, uzate, două batiste diferite, un săpun şi două tuburi cu pastă, două perechi şosete noi. Sub listă, cei doi (plus un alt ofiţer al cărui scris este indescifrabil) semnează.

Am predat... Am primit...

*

La 12 ianuarie, anchetatorul penal de securitate Onea Mircea redactează un referat cu „rezultatul anchetei penale efec

255

tuate în cazul învinuitului Steinhardt Aurelian, [...] jurisconsult la întreprinderea Industrialii de Stat «Producţia», de naţionalitate evreu şi cetăţenie română, necăsătorit, (care)

În unul 1949 a fost judecat pentru inversiune sexuală, cu ultimul domiciliu în Bucureşti, str. Ion Ghica nr. 3. Faptele săvârşite întrunesc elementele constitutive ale infracţiunii p.p. de art. 209, pct. 2, Ut. n şi b, al. II, din C.P. al R.P.R".

Sub aceste litere şi cifre enigmatice se afla acuzaţia de uneltire împotriva ordinii sociale, discuţii duşmănoase împotriva regimului Concluzia: trimiterea în justiţie a învinuitului

Steinhardt Nicu Aurelian.

Nicu Steinhardt nu era la prima confruntare cu „organele de ordine", în 1949, cum menţionează şi raportul, fusese judecat pentru inversiune sexuală şi achitat. Numele său apare şi câţiva ani mai devreme, în 1944, în legătură cu ancheta efectuată de SSI asupra organizaţiei de spionaj condusă de

Alexander Eck, francez, lucrând pentru forţele Franţei libere conduse de Charles de Cănile, It. major în Intelligence Service, profesor de bizantinologie, invitat la Universitatea Bucureşti în 1940 să fina

lecţii. * Din reţeaua aceasta făceau parte fraţii George şi Mihai Tomaziu, surorile Tatiana şi Irina Olşevschi, Mihnea Gheorghiu etc. În iunie 1944 reţeaua este anihilată, cei de mai sus arestaţi şi închişi la Mahnaison.

Nicu Steinhardt apare în rapoartele SSI ca fiind foarte apropiat de pictorul George Tomaziu. Ancheta nu a continuat datorită răsturnării de la 23 august Nu ştim astăzi dacă

Nicu Steinhardt făcea parte din reţeaua de informaţii dirijată de profesorul Alexander Eck, sau dacă frecventarea lui

Gheorghe Tomaziu se datora exclusiv relaţiei intime dintre cei doi. Un alt detaliu. Nicu Steinhardt face legătura cu

Constantin Noica în septembrie 1953, and Beatrice Strelisker îi aduce o scrisoare de la Câmpulung din partea acestuia.

B. S. îl cunoscuse în vara acelui an pe filosof prin intermediul surorilor Tania şi Irina Olsevschi, aflate în vilegiatură la Câmpulung. Tatiana şi Irina Olsevschi, de origine rusă, familia lor refugiată după 1917 în România erau prietene cu

Nicu Steinhardt din anii ’30.

<notă>

— Pentru un portret al bizantinologului Alexander Eck şi al reţelei sale de spionaj, vezi în George Tomaziu, jurnalul unui figurant, Editura Univers, 1995.

</notă>

256

<titlu>SCENARI şi FICŢIUNI

Dracul e o mare problemă şi chiar una marxistă. Este, în fond, dialectica. Negativitatea.

C. Noica, Jurnal de idei

Sandu Lăzărescu la interogatorii, mi-am dat seama că tehnica minciunii a evoluat extraordinar. Se minţea ordinar.

Anchetatorul consemna. Declaraţiile noastre sunt pline de agramatisme, cred că se observă la lectură. Ele aparţineau anchetatorului. El scria ce-i trecea lui prin cap. Mâncai bătaie dacă nu erai de acord să semnezi. Pe urmă, mai aveau o altă tehnică, mai subtilă: aceea a deplasării termenilor. De pildă, eu spuneam că „m-am întâlnit întâmplător cu cutare”. El scria

„Am luat contact cu cutare”. Pe urmă era tehnica exagerării sau

a interpretării unor fapte care era imposibilă sau stupidă.

De pildă, spuneam că m-am întâlnit cu cutare, şi el, dintr-odată, dădea un alt sens acestui „m-am întâlnit". De exemplu, romanul lui Pillat, că eu i-aş fi zis să-l scrie. Inexact. Pillat avea romanul scris, era deja terminat din 1953 – 54 şi citit de

Călinescu, de o serie de oameni. Pe urmă, mai era o tehnică:

telescoparea anumitor evenimente. Ele erau aduse mult mai aproape, când de fapt se întâmplaseră de mult timp. De exemplu, întâlnirile noastre care ar fi putut să fie calificate ca având un caracter duşmănos, adică legionar. Fuseseră în 1949, când considerasem că trebuie să avem o atitudine faţă de regim.

Nu avuseseră o semnificaţie politică. Nu eram pregătiţi să facem o răsturnare de regim sau să dăm întâlnirilor o finalitate practică. Stăteam de vorbă ca studenţii ruşi. Ne gândeam cum se poate să scăpăm de atmosfera aia. Anchetatorii au pretins că s-a întâmplat ieri-alaltăieri. De fapt, avuseseră loc cu zece

257

ani înainte, în realitate, activitatea noastră legionară era moartă şi îngropată la data procesului.

*

1. Scenariul subminării

„În discuţiile cu PILLAT CONSTANTIN, acesta susţinea – referitor la situaţia din R.P.R. – că în R.P.R. ar exista un regim de «teroare nemaipomenită», după cum afirma el în mod duşmănos, deoarece au fost luate măsuri împotriva elementelor ce desfăşurau activitate contrarevoluţionară [...]

În afară de aceasta, reţin că PILLAT CONSTANTIN şi ciocu-LESCU ŞERBAN aduceau în cadrul întrunirilor diferite ştiri şi zvonuri debitate de posturile de radio capitaliste Europa libera, Vocea Americii şi altele, pe care ei le ascultau, ştiri în care se vorbea în mod calomnios şi se susţinea că în R.P.R. nu ar exista libertate şi că adevărata libertate este în Occident. Nu reţin care din cei doi ne-a comunicat o ştire de-a dreptul instigatoare la adresa R.P.R. şi a celorlalte state socialiste, în care se spunea că «popoarele care vor să fie libere trebuie să arate, să dea dovadă că merită să fie libere». Se cerea deci făţiş de a se trece la acţiuni împotriva regimului din R.P.R., şi a celorlalte state socialiste". (Proces-verbal de interogator, învinuit

Iordache Nicolae. 4 octombrie 1959. ss Anchetator penal de securitate Crăciun Iosif.)

*

„[…] la sfârşitul anului 1949, am primit de la ZURĂSCU ION

O scriere pentru a o traduce în limba franceză. Această scriere avea un conţinut net duşmănos la adresa regimului democrat popular din R.P.R. şi erau prezentate în mod denaturat o serie de acţiuni politice şi economice ale P.C.R. Tot în cadrul acestei scrieri, ZURĂSCU ION şi prin el P.N.L. cerea ca forţele armate occidentale şi fugarii români din Occident să intervină pentru o aşa-zisă «eliberare a României». Această scriere duşmănoasă urma să fie transmisă în Occident fugarului român

FĂRCĂŞAN MIHAI (văr CU ZURĂSCU ION)".

(Proces-verbal de interogator, învinuit Paleologu Alexandru. 8 septembrie 1959, Bucureşti, ss Anchetator penal de securitate lt. major Onea Mircea)

258

*

ORDONANŢĂ de punere sub învinuire.

Bucureşti, 10 august 1959.

Eu, lt. major CRĂCIUN IOSIF, anchetator penal de securitate din Direcţia de Anchete Penale a M.A.I. – R.P.R., examinând materialele de anchetă penale privind pe numitul MITUCĂ ION, născut la 29 august 1919 în corn. Vlădoaia, R-nul Vânjul Mare, reg. Craiova, fiul lui Gheorghe şi Maria, fost ofiţer în armata burgheză, cu ultimul domiciliu în Turnu-Severin, str. Cicerone nr. 41

CONSTAT

MITUCĂ ION a fost arestat la 23 iulie 1959 pe baza mandatului de arestare Nr. 123/M.

Materialele de anchetă existente la dosarul cauzei îl demască pe MITUCĂ ION, fiu de fruntaş P.N.L. […] ca pe un duşman al regimului democrat-popular din Republica Populară Română, împotriva căruia a desfăşurat o intensă activitate încă din primii ani ai existenţei acestui regim. […] nutrind sentimente de ură şi duşmănie faţă de regimul democratic de stat şi de prefacerile revoluţionare ce au avut loc în ţara noastră după

1944, în anul 1948 – după ce fusese deblocat din armată ca

element reacţionar – s-a încadrat în organizaţia subversivă
M.N.R. (Mişcarea Naţională de Rezistenţă), fapt pentru care a fost arestat şi condamnat, în acelaşi an, la 5 ani închisoare.
Încă înainte de a fi eliberat de la închisoare – decembrie
1953 – MITUCĂ ION împreună cu alţi deţinuţi au făcut planuri duşmănoase asupra modului în care să acţioneze împotriva
Republicii Populare Române, după ieşirea din închisoare.
Conformându-se acestor platnuri, MITUCĂ ION, după ce a ieşit din închisoare, a întocmit un «memoriu», cu conţinut profund duşmănos la adresa regimului democrat-popular din R.P.R., privind situaţia închisorilor şi deţinuţilor din
R.P.R., pe care l-a expediat în Occident prin intermediul unei legaţii imperialiste din Bucureşti, cu sprijinul activ al numitului PILLAT CONSTANTIN – arestat la rândul lui –, care avea legături la legaţia respectivă şi cu care a discutat în prealabil asupra modului în care să întocmească «memoriul».
După cum s-a stabilit, «memoriul», pe lângă partea informativă, constituia şi un apel adresat puterilor occidentale pentru a interveni în situaţia din Republica Populară Română.
259
[...] în 1954, MITUCĂ ION a încercat să fugă din ţară în Occident, pentru a se pune mai direct la dispoziţia fugarilor români, în sensul de a-i sprijini pe aceştia în activitatea ce o desfăşoară împotriva Republicii Populare Române, însă a fost prins şi arestat pe când încerca să treacă frontiera, şi apoi condamnat.
În ultimii ani, MITUCĂ ION s-a manifestat în repetate rânduri în mod duşmănos împotriva regimului democrat-popular din Republica Populară Română, propagând ideea schimbării acestui regim printr-un nou război mondial.
*
ION MITUCĂ este evocat în amintirile din închisoare ale lui
Ion Ioanid. Autorul îl întâlneşte la mina Cavnic, galena
Sfinţi. Ion Mitucă, H. major de artilerie, conducea o echipă de dulgherie. Între deţinuţi făcea parte dintre „cei care chiuleau cu orice preţ", chiar cu riscul pedepsei. Iar dacă li se reproşa că în lucrul pe echipă, prin chiulul lor, lăsau partea lor de muncă pe spinarea celorlalţi, aveau răspunsul gata: „Să chiulească şi ceilalţi ca şi mine!"

Din păcate, nit toţi puteau să-şi ia riscul pedepselor „[…] fiind bolnavi, bătrâni sau lipsiţi de rezistenţă fizică. […] Mitucă… nu prea se omora cu munca, găsise toată înţelegerea la noi. Nu pentru teoria lui că nimeni nu trebuie să muncească, ca el, şi să rişte consecinţele, ci pentru starea lui fizică proastă şi halul de slăbiciune şi neputinţă. Aşa că, cu asentimentul nostru, era tot timpul pe drumuri prin mină, ferindu-se de ochii gardienilor şi în căutare de noutăţi. Voia cu orice preţ să intre în contact cu un muncitor liber, de la care să afle noutăţi politice. […] Mitucă era homosexual… La Baia Sprie fusese bătut de un tânăr cu care încercase să fie mai întreprinzător. Spusele popii au fost pentru mine un şoc, cu toate că dintr-odată mi s-au lămurit toate acele atitudini şi gesturi ale lui Mitucă, cam prea graţioase, prea delicate, prea feminine pentru un bărbat şi pe care le pusesem pe seama unei fandoseli de ofiţer de Calea Victoriei”.

Tot acolo se afla şi Dan Cernovodeanu. „Băiat inteligent şi cultivat, fusese ales din liceu ca să facă parte din clasa Regelui Mihai. Cu toată comportarea lui demnă şi distantă faţă de administraţie ajunsese să-şi alieneze simpatia de care se bucurase la început [… Jerahomosexual […] era tot timpul în compania lui Mitucă. Ştiam însă că Dan Cernovodeanu era foar

260

te interesat de informaţii şi că Mitucă îl punea la curent cu tot ce afla”. Dan Cernovodeanu i-a cerut lui Ion Mitucă să-l caute, o dată ajuns la Bucureşti, pe Dinu Pilâat. Tot el i-a dat şi adresa. (Ion Ioanid, închisoarea noastră cea de toate zilele, voil, Editura Albatros, 1991, pp. 79 – 86).

Am reuşit să dau de urma lui Ion Mitucă, în vara anului

1996. Prea târziu. La telefonul pe care-l obţinusem de la informaţii, Turnu Severin, o voce plânsă m-a anunţat că „Mitucă Ion nu poate vorbi. S-a prăpădit de l mai anul ăsta”.

*

„… ŞI CERNOVODEANU DAN şi-a manifestat regretul şi dezamăgirea faţă de faptul că contrarevoluţia din Ungaria – 1956

— N-a reuşit şi că în acest scop S.U.A. n-a intervenit mai energic, deoarece reuşita acestei contrarevoluţii – după expresia sa – ar fi dus la schimbarea regimului democrat-popular şi din celelalte state socialiste.

În acelaşi sens am discutat şi evenimentele ce avuseseră loc în Egipt, toate aceste eşecuri ale puterilor occidentale fiind apreciate şi de CERNOVODEANU DAN ca o dovadă a faptului că Occidentul nu este încă suficient de pregătit pentru ducerea unui război cu ţările socialiste şi că de aceea va trebui să mai aşteptăm încă 2 – 3 ani, până când Occidentul va fi mai bine pregătit pentru asemenea acţiuni care să se termine în favoarea lor".

„[...] în perioada contrarevoluţiei din Ungaria – 1956 – pe care noi o apreciam ca pe o adevărată «revoluţie şi revoltă a maselor populare» nemulţumite de regimul de acolo, ei şi

ROMÂNU NICOLAE ne-am exprimat în repetate rânduri speranţa că contrarevoluţia va reuşi, susţinută de Occident, că ea va avea urmări asupra regimului democrat-popular din R.P. Română, în sensul că va determina schimbarea acestuia şi revenirea în locul său a vechiului regim burghezo-mosieresc".

(Proces-verbal de interogator, învinuit Mitucă Ion. 5 noiembrie 1959, Localitatea Bucureşti. Interogatoriul a început la ora 10, 30 şi s-a terminat la ora 14,00 ss Anchetator penal de securitate lt. Major Crăciun I.)

*

„În anul 1953, PALEOLOGU ALEXANDR şi NOICA ConstantIN s-au înţeles să desfăşoare activitate de subminare a regi

261

mului democrat-popular, prin întocmirea şi difuzarea unor scrieri duşmănoase, scontând ca astfel să îndepărteze unii scriitori de la activitatea lor creatoare în domeniul literar şi să-i determine să scrie lucrări cu conţinut duşmănos.

În acest scop, precum şi de a atrage mai mulţi aderenţi la această activitate criminală, NOICA CONSTANTIN, în înţelegere cu PALEOLOGU ALEXANDRU, a început să întocmească o scriere duşmănoasă orânduirii socialiste din ţara noastră. Această scriere contrarevoluţionară a fost intitulată Povestiri din Hegel şi a fost terminată în 1956, după care a fost difuzată mai multor persoane din Bucureşti, atât cu ocazia unor întâlniri organizate în acest scop la IONESCU ANCA, CASASOVICI COCA, şi

STRELISKER BEATRICE, cât şi prin difuzarea acestor scrieri mai multor persoane de către AL-GEORGE SERGIU.

Tot în scop de propagandă şi subminare a orânduirii sociale şi de stat din R.P. Română, NOICA CONSTANTIN, în înţelegere cu PALEOLOGU ALEXANDRU, a transmis pe căi ilegale în

Occident fugarului CIORAN EMIL, scrierile sale contrarevoluţionare Povestiri din Hegel şi Răspuns unui prieten din depărtare.

Până la arestarea lui NOICA CONSTANTIN din dec. 1958 şi apoi a lui PALEOLOGU ALEXANDRU, aceştia au reuşit să angreneze în activitatea subversivă mai multe persoane ostile regimului, aparţinând fostelor clase exploatatoare, cu convingeri politice fasciste". (MINISTERUL AFACERILOR INTERNE.

Direcţia de anchete penale, ORDONANŢA de punere sub învinuire... privind pe Paleologu Alexandru, 26 septembrie

1959. ss Anchetator penal de securitate It. major Onea Mircea).

*

2. Scenariul Pasternak

„... Pe drum am discutat cu acesta (Dinu Pillat, n.a.) diverse probleme. Între altele, discutând despre scrierile noastre, care dat fiind conţinutul lor nu puteau fi publicate în

R.P.R., am arătat că acestea trebuie transmise în Occident pentru a fi publicate acolo, arătând că «literatura emigranţilor români» de acolo nu poate reprezenta singură «literatura ţării noastre». De asemenea, am mai discutat faptul dacă anumiţi scriitori din ţară ar avea scrieri duşmănoase regimului ce nu le pot publica, să ne interesăm asupra acestui fapt şi să-i sfătuim să le transmită în Occident pentru a le publica..." (Pro

262

ces-verbal de interogator, învinuit Noica Constantin. 18 decembrie 1959, Bucureşti. Interogatoriul a început la ora 7, min. 00, şi s-a terminat la ora 15, 10. Anchetator penal de securitate căpitan ss Onea Mircea.)

*

„Pe drum, NOICA CONSTANTIN mi-a spus că este bine şi crede că a sosit timpul să ne manifestăm pe plan literar şi filosofic (referindu-se la scriitori reacţionari ale căror lucrări nu pot fi publicate în R.P.R.) în afara ţării şi să ne trimitem lucrările noastre de «valoare», ce nu pot fi publicate aici, în Occident, pentru că literatura emigranţilor

români de acolo nu poate reprezenta, singură, literatura tării noastre. De aceea, spunea

NOICA CONSTANTIN, trebuie să trimitem în Occident «manuscrise» de valoare ce nu pot apărea aici în R.P.R. şi dacă eu cunosc asemenea «manuscrise»?" (Proces-verbal de interogator, învinuit Pillat Constantin. 18 iulie 1959, Bucureşti, ss

Anchetator penal It. major Crăciun Iosif.)

*

„În vara anului 1958, am discutat cu PILLAT CONSTANTIN

despre cazul scriitorului PASTERNAK din Uniunea Sovietică, în cadrul discuţiei, atât PILLAT CONSTANTIN cât şi eu ne-am exprimat convingerea că lucrarea lui PASTERNAK Cazul doctorului

Jivago n-ar fi fost duşmănoasă regimului socialist şi că scriitorul PASTERNAK ar fi renunţat la premiul ce i-a fost «acordat», fiind constrâns de organele sovietice.

Legat de aceasta, în discuţii am calomniat regimul democrat, afirmând că n-ar exista libertatea de a scrie, că din cauza dirijării prea rigide – cum spuneam noi – a literaturii de către organele de partid şi de stat din R.P. Română n-ar apărea opere de valoare deplină.

[...] în 1955, în timpul Conferinţei de la Geneva, în urma ştirii că între conducătorii marilor puteri s-a încheiat un acord ce n-a fost dat publicităţii, comentând această ştire, ne-am exprimat amândoi părerea, izvorâtă din dorinţa noastră duşmănoasă că regimul democratic ar urma să se schimbe, că prin revenirea asupra unor măsuri ale regimului se va ajunge, cum speram noi, la un regim burghez, în discuţiile pe care le-am purtat în repetate rânduri ne-am exprimat că măsurile

263

luate de regimul democrat-popular ar fi prea aspre, că în R. P.

Română n-ar exista libertăţi cetăţeneşti şi ne exprimam speranţa în instaurarea unui regim de democraţie burgheză sau cel puţin un regim de tipul celui din Iugoslavia, pe care-l elogiam. [...]

Tot legat de schimbarea regimului democrat-popular pe care o preconizam, am făcut comentarii duşmănoase, împreună cu PILLAT CONSTANTIN, în timpul evenimentelor contrarevoluţionare din Ungaria, în 1956. Comentând aceste evenimente mi-am exprimat speranţa duşmănoasă că ele ar duce la schimbări şi în R.P. Română, la

înlăturarea regimului democrat-popular, la instaurarea unui regim de tip burghez pe care-l doream". (Proces-verbal de interogator, învinuit Vidraşcu Emanoil. 8 octombrie 1959, Bucureşti. Interogatoriul a început la ora 8, min. 00 şi s-a terminat la ora 16, min. 00.

Anchetator penal de securitate căpitan Dulipovici A.)

*

3. Scenariul legionar

„În cursul anului 1955, mi-am reluat legăturile cu PILLAT CONSTANTIN şi, cu această ocazie, mi-a spus că lucrează la întocmirea unei scrieri în care arată activitatea legionarilor, acţiunile lui C.Z. Codreanu etc. Într-un cuvânt, întocmea o scriere cu un conţinut mistico-legionar. Această scriere am primit-o şi eu, după ce în prealabil i-am furnizat lui PILLAT CONSTANTIN anumite date cu privire la activitatea legionarilor din perioada anilor 1938 – 1940, alături de care activasem şi eu, date de care PILLAT CONSTANTIN s-a folosit în redactarea scrierii în cauză. Citind această scriere, i-am dat sfaturi lui PILLAT CONSTANTIN asupra felului cum trebuie redate anumite episoade din activitatea legionarilor şi a lui C.Z. Codreanu şi, pentru documentare, i-am dat scrierea interzisă Pe marginea prăpastiei pe care eu o aveam în bibliotecă şi i-am procurat o altă scriere cu conţinut legionar intitulată Trimisul Arhanghelului Mihail. Aceste scrieri au fost exploatate de PILLAT CONSTANTIN în vederea întocmirii scrierii sale mistico-legionare Aşteptând ceasul de apoi. Această scriere PILLAT ConstantIN urma să o publice după schimbarea regimului democrat popular din România, iar până atunci să o difuzeze în rândul unor elemente, la fel ca şi NOICA, pentru a propaga în rândul

264

lor ideile sale mistico-legionare". (Proces-verbal de interogator, învinuit Arşavir Acterian. 3 octombrie 1959, interogator început la ora 13, 50, s-a terminat la ora 17, ss. Anchetator penal de securitate Onea Mircea.)

*

Ministerul Afacerilor Interne
DIRECŢIA ANCHETE PENALE
ORDONANŢA de punere sub învinuire prin schimbarea

încadrării juridice.

București, 10 decembrie 1959.

Eu, cpt. ONEA MIRCEA, anchetator penal de securitate din

Direcţia anchete penale a M.A.I. – R.P.R., analizând actele şi materialele de urmărire penală din dosarul nr. 1523 privind pe învinuitul NOICA CONSTANTIN.

CONSTAT

La data de 29. XII.1958, organele de anchetă penală ale

U.M. 0036 Piteşti au pus sub învinuire pe numitul NOICA CON-STANTIN pentru săvârşirea infracţiunii p.p. de art. 209 pct!

C.P., prin aceea că NOICA CONSTANTIN, făcând parte din organizaţia legionară, din anul 1944, nu a încetat să desfăşoare activitate legionară, ci din contră şi-a reluat legăturile cu o serie de legionari aflaţi în ţară sau fugiţi în Occident, grupând în jurul său o serie de elemente ostile regimului. (Proces-verbal de interogator, învinuit Noica Constantin. 18 decembrie

1959, Bucureşti. Anchetator penal de securitate ss It. major

Onea Mircea)

*

Ministerul Afacerilor Interne

DIRECŢIA CERCETĂRI PENALE

ORDONANŢA de punere sub învinuire

Eu It. major ONEA MIRCEA [...]

CONSTAT

ACTERIAN SADOVA Maria a fost arestată la data de 15 octombrie în baza materialului de arestare nr. 170/S. Din materialele de anchetă penală, rezultă faptul că sus-numita încă din 1934 – 1935, a intrat în contact cu o serie de conducători legionari şi, fricepând din anul 1937, a început să participe activ la întrunirile legionare ce erau organizate la domiciliu

265

comandantului legionar POUHRONIADE MIHAI sau la domiciliul sus-numitei. La aceste întruniri au participat o serie de conducători legionari ca: c. z. CODREANU, ELIADE MIRCEA (fugit din ţară), HAic ACTERIAN (dispărut), BELGEA IO şi TELL ALE-XANDRU (executaţi), VULCÂNESCU MIRCEA (condamnat), BULBUC

EMI şi HAITAS ANTON, cos MOV – ici HORIA şi alţii, în cadrul

acestor întruniri se discutau probleme legionare şi se puneau la cale noi acţiuni ale organizaţiei legionare.

După acapararea puterii de stat de către organizaţia fascisto-legionară, sus-numita s-a căsătorit cu comandantul legionar HAIG ACTERIAN şi care, fiind numit directorul Teatrului Naţional unde făcea serviciu şi SADOVA MĂRIA, a desfăşurat o intensă activitate de îndoctrinare legionară a elementelor tinere, în acelaşi timp prigonind şi îndepărtând din serviciu elemente de naţionalitate evreiască. [...]

ACTERIAN SADOVA-MARIA, după 23 august 1944, a continuat să menţină legătura cu o serie de legionari şi legionare, contribuind în acelaşi timp la ajutorarea unor familii de legionari, până la arestarea sa.

În anul 1956, reuşind să fie inclusă în lotul artiştilor ce urmau să plece în turneu în Occident, sus-numita a luat legătura la Paris cu o serie de legionari, între care ELIADE MIRCEA.

CIORAN EMI şi GAFENCU. împreună cu aceştia a discutat duşmănos o serie de evenimente din R.P. Română şi i-a informat cu privire la situaţia legionarilor din ţară, în acelaşi timp primind de la ei instrucţiuni şi scrieri cu conţinut duşmănos pentru a fi difuzate în rândul legionarilor şi al unor elemente ostile regimului din ţară, ca ACTERIAN ARŞAVIR, NOICA CON-STANTIN şi alţii. (Anchetator penal de securitate Onea Mircea.

4 noiembrie 1959.)

*

„Cu ŢUŢEA PETRE am discutat în mai multe rânduri probleme politice, cu care ocazie ne manifestam duşmănos la adresa regimului democrat-popular din R.P.R. şi a conducătorilor lui precum şi la adresa Uniunii Sovietice. Astfel reţin că împreună cu ŢUŢEA, am comentat duşmănos actul naţionalizării şi al exproprierii moşierilor, în mod duşmănos, ŢUŢEA

afirma că în conducerea statului ar fi elemente lipsite de capacitatea de a conduce şi că în aceste funcţiuni ar trebui promovate elemente capabile etc. ŢUŢEA PETRE în mod duşmă

266

nos spune că regimul îşi propune o serie de sarcini, dar pe care

«nu le duce la bun sfârşit». Am mai discutat în legătură cu condamnarea lui PĂTRÂŞCANU şi comentam duşmănos faptul că el a

fost condamnat pentru manifestările sale naţionaliste.

În legătură cu organizaţia legionară, ŢUŢEA PETRE afirma că acţiunile acestora, precum şi rebeliunea legionară ar trebui considerate în istorie ca «fapte pozitive» etc.

De asemenea, am mai discutat despre anumiţi legionari fugiţi în Occident şi faptul că aceştia după cum spunea ŢUŢEA, s-ar fi fracţionat în 2 sau 3 grupări şi că între aceste grupări există certuri, ceea ce influenţează negativ activitatea lor îndreptată împotriva R.P. Române". (Proces-verbal de interogator, învinuit Acterian Sadova Maria. 9 noiembrie, Bucureşti.

Interogatoriul a început la ora 7, 30. S-a terminat la ora 15,00.

ss. Anchetator penal de securitate It. major Onea Mircea)

*

4. Scenariul 209

„Începând din anul 1956, NOICA CONSTANTIN a început să organizeze şi în Bucureşti o serie de întruniri, la domiciliul numiţilor PALEOLOGU ALEXANDRU, CASASOVICI MIRCEA (legionar), STRELISKER BEATRIC şi RĂDULESCU MIHAI.

În cadrul acestor întruniri, sus-numitul îşi difuza scrierile sale idealist-reacţionare şi duşmănoase regimului democrat popular din R.P.R., precum şi cele primite de la fugarii legionari CIORAN EMI şi ELIADE MIRCEA, după care se făceau comentarii duşmănoase la adresa regimului din ţara noastră, precum şi la adresa UNIUNII SOVIETICE şi a celorlalte ţări socialiste, în acelaşi timp sus-numitul cu sprijinul legionarului

ACTERIAN ARŞAVIR, AL-GEORGE SERGIU, THEODOR ENESC şi STRE-LISKER BEATRICE,. a iniţiat colectarea de ajutor legionar". (Anchetator penal de securitate căpitan M. Onea. Am luat la cunoştinţă de conţinutul prezentei ordonanţe astăzi, 16 decembrie 1959. Învinuit Constantin Noica.)

*

„[…] am început să organizăm întruniri pe la domiciliile noastre, la care participau persoanele menţionate mai sus, şi aceasta începând de prin anul 1952 – 1953, cu care ocazie […]

având aparate de radio ne întruneam la domiciliile lor, unde

267

ascultam emisiunile posturilor de radio imperialiste ca Vocea

Americii, Paris etc. Pe marginea «ştirilor» calomnioase transmise de aceste posturi, făceam apoi discuţii şi comentarii duşmănoase la adresa regimului democrat-popular din R.P.R.

De asemenea, se calomniau Uniunea Sovietică şi realizările ei în construirea societăţii comuniste, în timp ce acţiunile agresive ale S.U.A. şi ale restului de state capitaliste, îndreptate împotriva statelor socialiste, erau preamărite. De asemenea, erau comentate declaraţiile războinice ale lui DULLES, care

«promitea» că ţările socialiste vor fi «eliberate», adică vor

«răsturna» actualele regimuri din Răsăritul Europei şi că practic nu întreprind nimic în această direcţie". (Proces-verbal de interogator, învinuit Noica Constantin. 18 decembrie

1959, Bucureşti. Anchetator penal de securitate ss Qnea Mircea)

*

„Tot cu ocazia acestor întruniri se discuta şi se comenta duşmănos la adresa regimului democrat-popular din R.P.R.

O serie de evenimente politice, pe care cei de mai sus le ascultau la emisiunile posturilor de radio imperialiste ca Vocea

Americii, Radio Paris etc. De asemenea, se comentau duşmănos diverse ştiri apărute în presă sau anumite hotărâri luate de P.M.R. şi Guvern. Astfel reţin că a fost elogiată şi privită cu simpatie acţiunea teroristă îndreptată împotriva legaţiei

R.P.R. din Berna, în anul 1955, s-au făcut discuţii în legătură cu Conferinţa de la Geneva, cei de mai sus sperând că vor fi organizate în România aşa-zise alegeri libere şi, cu această ocazie, să se poată strecura la conducerea statului fostele partide politice burghezo-moşiereşti". (Proces-verbal de interogator, învinuit Paleologu Alexandru. 17 septembrie 1959.

Bucureşti, ss Anchetator penal de securitate It. major Qnea Mircea.)

*

„În articolul Scrisoare către un prieten din depărtare Cioran

Emil se dedă la calomnii grosolane la adresa U.R.S.S. şi a ţărilor lagărului socialist, la adresa orânduirii democrat-populare din R.P. Română şi R.P. Ungară, în această scriere, fugarul Emil Cioran elogiază contrarevoluţia din Ungaria şi în acelaşi timp afirmă în mod duşmănos că în R.P. Ungară ar

fi avut loc o «revoluţie» şi nu o contrarevoluţie, că aceasta ar fi fost declanşată, chipurile, de către muncitori pentru a «scăpa de teroarea comunistă» şi nu de reacţiune cu sprijinul imperialismului, având ca ţel lichidarea regimului democratpopular din R.P. Ungară. Cu privire la R.P.R., Cioran E. afirmă în mod calomnios că n-ar exista libertate şi, căutând să menţină moralul elementelor duşmănoase, afirmă că orânduirea democrat populară din R.P.R. va fi, chipurile, schimbată de însuşi «poporul român». În articolul său, Cioran E. mai aduce injurii grave la adresa conducătorilor statului sovietic, a orânduirii socialiste şi a politicii Uniunii Sovietice, afirmând în mod calomnios că U.R.S.S. ar «stăpâni» cu tiranie ţările de democraţie populară, în general, tot articolul fugarului Cioran Emil este net duşmănos regimului democrat-popular din

R.P.R. şi al celorlalte ţări socialiste". (Proces-verbal de interogatoriu, învinuit Strelisker Beatrice. 23 decembrie 1959.

Bucureşti. Anchetator penal de securitate căpitan ss Mircea Onea.)

*

„... după 23 August 1944, împreună cu PILLAT CONSTANTIN, fost moşier, RADIAN NICOLAE, legionar, VOICULESCU VASILE, condamnat, şi alte elemente reacţionare, v-aţi întrunit în mod clandestin, în repetate rânduri şi în diferite locuri, întruniri în cadrul cărora se difuzau şi comentau elogios scrieri duşmănoase ale unor elemente reacţionare din tară, precum şi ale unor fugari români din Occident. Pe marginea acestor scrieri şi pe baza ştirilor aflate la posturile de radio capitaliste, în cadrul întrunirilor, cât şi separat cu PILLAT CONSTANTIN, VOI-CULESCU v. şi alţii ai întreţinut intense discuţii duşmănoase prin care ponegreaţi şi calomniaţi regimul democrat-popular din R.P.R., preconizând schimbarea acestuia şi făcându-vă planuri de viitor asupra poziţiei pe care s-o aibă fiecare după schimbarea regimului aşa cum speraţi cu toţii. Dumneata personal ai primit, multiplicat şi difuzat scrieri duşmănoase la adresa

R.P.R". (Proces-verbal de interogator, învinuit Iordache Nicolae [pseudonim Vladimir Streinu, «. «.]. 4 octombrie 1959.

Bucureşti. Interogatoriul a început la ora 17,00. S-a terminat la ora 19, 15. ss Anchetator penal de securitate It. major Crăciun Iosif.)

269

5. Scenariul spionajului

„PILLAT CONSTANTIN a fost arestat la data de 26 martie 1959, pe baza mandatului de arestare nr. 128/P.

Din materialul de anchetă penală rezultă faptul că sus-numitul, adoptând o atitudine ostilă formei de guvernământ democratice instaurate în R.P.R., a întreţinut timp îndelungat relaţii cu diferiţi funcţionari ai unor legaţii capitaliste din ţară, cărora le-a furnizat informaţii cu caracter social, economic, politic şi militar de pe teritoriul R.P.R. De asemeni, prin intermediul unor persoane plecate cu misiuni oficiale în străinătate, a transmis unor servicii de spionaj străine informaţii cu caracter de spionaj din ţară". (Ordonanţa de punere sub învinuire, Bucureşti, 14 aprilie 1959. Anchetator penal de securitate It. major ss Preda I. Învinuit ss C. Pillat)

*

„Da, m-am hotărât să declar tot adevărul cu privire la activitatea contrarevoluţionară pe care am desfăşurat-o şi recunosc că am minţit organele de anchetă în ce priveşte adevăratele legături pe care le-am avut cu ziaristul englez CHAULLERTON

[şic!] şi cu IVON [şic!] PORTER, şeful misiunii militare engleze la

Bucureşti, care în 1948 – 1949 a fost demascat ca spion englez, făcând parte din Intelligence Service. […] la cererea lor […]

le-am furnizat o serie de informaţii privind situaţia din România, starea de spirit a populaţiei, modul în care populaţia sprijină un partid politic sau altul, informaţii referitor la armata sovietică, precum şi altele…" (Proces-verbal de interogator, învinuit Pillat Constantin. 20 iunie 1959, Localitatea

Bucureşti. Anchetator penal lt. major Crăciun Iosif)

270

<titlu>ANCHETA

Anchetatorii nu au ştiut ce se urmăreşte. Ordinele s-au schimbat pe parcurs. Ancheta porneşte într-o direcţie, pentru ca apoi să renunţe şi s-o pornească într-alta. Constantin Noica şi Iacob Noica sunt arestaţi în decembrie 1959 cu moşierii care aveau domiciliu obligatoriu în Câmpulung: Dinu Sighirean, Radu şi Scarlat Rosetti, Ion Lambrino, Gheorghe Vetra, Iacovache Noica etc. Ei sunt duşi la Piteşti, anchetaţi şi trimişi în judecată ca foşti moşieri. C. şi Iacob Noica urmau, în prima

fază, să figureze în acest proces, care a avut loc la

Piteşti, în 1960. La începutul lui august, ei sunt transportaţi la Bucureşti, pentru a fi incluşi în alt lot. Dinu Pillat este anchetat la început insistent în legătură cu Ion Caraion (Stelian Diaconescu) şi Radu Gyr (recent eliberat la acea dată)

— Trei interogatorii succesive. Ion Caraion nu mai constituie o temă pentru anchetatori. Caraion va fi judecat separat şi adus apoi ca martor la procesul Noica/Pillat. Păstorel Teodoreanu nu a fost inclus în lot pentru nişte epigrame la adresa lui Dej. Este o versiune cu răspândire, dar falsă. A

fost arestat şi anchetat în legătură cu un prieten al său.

Gheorghe Plăcinţeanu, care avea o poveste sentimentală cu fata lui Gheorghiu-Dej, Lică Gheorghiu. Abia mai târziu este vărsat în lotul Noica/Pillat deşi nu a citit niciuna din scrierile aduse din Occident de Marietta Sadova, nu a citit nici romanul lui Pillat, nici nu a participat la întâlnirile „clandestine" de la Dinu Pillat, Vasile Voiculescu, Barbu Slătineanu, Beatrice Strelisker, Coca Casasovici etc.

Cercul în care urmau să fie incluşi era mai larg. În jurul mai multor persoane s-au făcut investigaţii, pentru ca apoi, din diferite motive, unele cu totul obscure, să se renunţe la a fi arestate. Pe această listă includem pe Şerban Cioculescu.

271

H. H. Stahl, Mihai Şora, Dan Paraschivescu Boznief, Sanda

Stolojan, Sandu Dragomir, Dinu Manoilă, Tutu Georgescu ş.a. Scenariile s-au succedat. Până la urmă, s-a ajuns în ianuarie 1960 la formula în care s-a judecat procesul.

*

„Sfaturi pentru anchetat (valabile oricând, oriunde): Să vorbească puţin sau, mai bine zis, să scoată cât mai puţine sunete pe gură. Economie de foneme. Nu numai să nu trăncănească, dar şi să fie zgârcit la formulări, întrebării: «îl cunoşti?» să i se răspundă cu «Da» iar nu «Da, îl cunosc», între două cuvinte sinonime să fie preferat cel compus din mai puţine litere. (Nu «rareori», ci «rar».) [...] Să vorbească numai şi numai când e întrebat şi să se mărginească a răspunde – cât mai strict – întrebării, fără a mai adăuga ceva. În tăcerile care se lasă în cursul interogatoriului – tăceri abil create de anchetator – să se ferească a umple aceste penibile momente luând el iniţiativa. E greu,

dar e foarte important. Să nu cedeze ispitei conversative, ispitei de a îndulci lucrurile prin declaraţii necerute. (Alt pericol: când anchetatorul spune: «să discutăm liber», atunci se impune o atenţie mărită). Să mintă cât de mult, întotdeauna, din principiu. Intercalarea adevărului (chiar inocent) rupe cursivitatea minciunii [...] Idealul ar fi ca adevărul să fie rostit numai acolo unde e de neînlăturat: anul naşterii, domiciliul, numele părinţilor [...] Din proprie iniţiativă să nu se dea pentru nimic în lume vreun nume propriu. Niciun nume propriu altul decât cel menţionat de anchetator [...]

Mai presus de toate să evite sinceritatea! Ca de foc, de ciumă, ca de sirene, să se ferească anchetatul de sinceritate [...] Cel care a ales calea sincerităţii nu va mai cunoaşte pacea cât va fi închis (şi mai târziu la fel): e mereu chemat, mereu solicitat, mereu silit să vorbească, să-şi aducă aminte, să trădeze".

(N. Steinhardt, op. cit., pp. 271 – 273)

*

Sandu Lăzărescu M-au anchetat mai mulţi. Dar constant a fost unul Crăciun. Voia să afle dacă discutasem sau nu politică; şi bineînţeles că a trebuit să recunosc că discutasem, dar după bătăi îngrozitoare. Am fost bătut aproape regulat, cu excepţia primelor zile, de Crăciun. Să ne înţelegem: eu nu am fost bătut reglementar, ca să zic aşa. Erau bătăi aplicate în

272

subsolul clădirii. De obicei, te legau de mâini şi de picioare şi treceau un drug de fier printre legături şi erai bătut la tălpi, de obicei cu pantofii în picioare, ca să nu rămână semne. Asta am auzit. Eu nu am suferit asta. Însă era suficientă bătaia de sus, care era neautorizată. Aveau un fel de pixuri lungi de metal, cu care te băteau peste umeri. Ţi se părea, la început, că e un fleac şi o să treacă repede. A doua zi însă, când se repeta procedeul devenea mai dureros. Era din ce în ce mai dureros. Te loveau cu bagheta aceea, progresiv treceau la alte părţi ale corpului. De exemplu, nasul. La început părea că e un fleac, că se poate suporta. Devenea insuportabil însă prin repetare. A doua zi era cumplit, durea, durea... Era groaznică şi aşteptarea: te scot, nu te scot la interogatoriu, ce vor să mai ştie, ce vor să afle?

S. T. în ce împrejurări vă băteau? Aveau vreo logică, sau aşa arbitrar, numai ca să vă facă rău, să vă înfricoşeze? Care era regula?

S. L. Era o logică perfectă. Abia aşteptau să negi ceva.

S. T. Era vorba despre recunoaşteri reale sau voiau să vă facă să spuneţi ce voiau ei?

S. L. în general, recunoaşteri reale. Dar [...] ce puteam spune? Că vorbisem, că discutasem între noi...

S. T. Aţi fost confruntat cu cineva în timpul anchetei?

S. L. Cu nimeni. Ancheta s-a încheiat înainte de proces.

S. T. Dv sunteţi om de legi. Ştiaţi procedurile. Aţi putut să vă apăraţi în vreun fel? Aţi putut să invocaţi vreun text de lege? Respectau legile, aşa cum erau ele?

S. L. Nu. Era în primul rând bătaia, care era interzisă de lege. În al doilea rând, recunoaşterea inculpatului nu valorează nimic atâta timp cât nu e coroborată cu alte probe. Or, la noi nu existau probe. La noi, recunoaşterea inculpatului era totul. Asta contravenea propriilor lor legi, codului penal comunist. Când s-a terminat ancheta, am fost chemat, tot la Iosif

Crăciun, care mi-a pus în faţă actul de acuzare şi o parte din dosare, ceea ce considerase el că mă priveşte pe mine. Am fost acuzat de „discuţii duşmănoase". Mi-a spus că voi fi inculpat şi că mi se va face proces. Interesantă era mentalitatea lor. Din momentul în care am fost trimis în judecată, şi mai ales din momentul în care am fost condamnat, a început o acţiune, nu de scuze, dar de consolare. „Lasă că nu faceţi toate termenele pe care le veţi primi!". Iosif Crăciun zicea:

273

„Lasă că nu faceţi tot, tot noi o să vă scoatem din puşcărie, nu americanii!"

S. T. Atunci de ce vă mai băgau în puşcărie? Vă dădeau o sentinţă despre care ştiau dinainte că nu va fi aplicată? Cum de ştiau dinainte?

S. L. Nu avea rost să-l întreb. ăla era o brută.

S. T. L-aţi mai întâlnit vreodată după proces?

S. L. Niciodată. De altfel, nici nu cred că l-aş recunoaşte.

Din lipsă de imaginaţie, mi-au luat ochelarii, şi nu vedeam aproape nimic.

S. T. Ce dioptrii aveaţi?

S. L. Minus şapte. Distingeam într-un fel chipurile, dar nu aşa ca să mi le pot imprima în memorie.

S. T. Eraţi anchetat de o umbră cu voce.

*

S. T. Cine v-a anchetat?

Al. Paleologu: Unul, Onea Mircea. Am aflat apoi că a murit. A mai fost unul Crăciun. Onea era un tip antipatic. Venise în civil la arestarea şi percheziţia mea. Mai târziu, a apărut în uniformă, între ei mai era un maior evreu, cu mustaţă roşcată, nu ştiu dacă nu Simon. Aparent un prost. Bun executant. Ceea ce m-a făcut să nu mă aşez la dialog cu el a fost…

Zice: Ce o să fie dacă n-o să se citească în România Cioran?

Mie mi se părea insuportabil ca autori importanţi ca Blaga.

Cioran, ca Ion Barbu să nu fie citiţi.

S. T. Cum aţi fost anchetat?

A. P. Nu am fost maltratat; abia ameninţat, şi nu cu cuvinte injurioase. La un moment dat, am avut sentimentul că sunt dus la tortură. Atuul a fost că ştiam că Zurăscu murise în închisoare. Şi am văzut că Onea nu cunoştea scrisoarea din

1949 tradusă de mine şi tentativa de trimitere în Franţa – unde n-a mai ajuns. El auzise de povestea asta, cine ştie de unde, din altă parte, dar scrisoarea nu mai exista. A fost impresionat că i-am spus. Dar lucrul nu mai era incriminat.

„Dvs. vorbiţi despre o scrisoare tradusă de mine în limba engleză. Eu nu-mi permit să scriu în limba engleză, pentru că nu o mai stăpânesc ca în adolescenţă. Eu nu-mi permit să scriu decât într-o limbă pe care o stăpânesc perfect, şi anume româna şi franceza, în consecinţă am tradus-o, e adevărat, dar în limba franceză. Nu numai că am tradus-o, dar am am

274

plificat-o cu un plus de violenţă. Dar asta o spun pentru că vreau eu. Pentru că nu aveţi scrisoarea, nu puteţi proba cu nimic".

S. T. Nu e o naivitate să credeţi că o astfel de poziţie putea să-i schimbe metodele? Ce fel de anchetator era?

A. P. Era un imbecil. Şi aici a fost marea mea dezamăgire.

Crezusem – după ce citisem prin cărţi – că a avea anchetatori înseamnă a discuta cu ei chestiuni de ideologie, de filosofie. Măcar să văd un chip interesant. Am avut de-a face cu un anchetator de o criminalitate totală. Nu ştia niciun nume, niciun autor român, nici străin. Era complet tâmpit, care te găsea vinovat cu orice mijloace.

*

Simina Mezincescu Anchetatorul era tânăr. Se purta variat. Avea diferite faze. Întâi o ironie insultătoare; şi jignitoare foarte des. Încerca să mă scoată din sărite. Câteodată era patetic. Ameninţa. M-a brutalizat o singură dată. Dar ce a făcut la sfârşit e de neiertat înţeleg motivaţia unei bătăi în timpul anchetei, oricât de necivilizat ar fi faptul. Vrea să afle ceva şi nu reuşeşte altfel, încearcă şi aşa. Nu aprob acest gest, dar are, măcar, o logică.

Acest anchetator a vrut să mă facă să semnez o declaraţie, la sfârşitul anchetei, când dosarele erau încheiate. Voia să semnez o declaraţie falsă, ca să-mi facă o schimbare de încadrare, să intru într-un articol cu pedepse mult mai mari. M-a ameninţat degeaba… Cuprins de furie, m-a luat şi m-a dat cu capul de pereţi până a căzut tencuiala şi s-au văzut cărămizile.

Asta s-a întâmplat într-unul din birourile de la Malmaison.

Mult timp după aceea am avut vărsături. Persoana cu care eram în celulă îmi spunea că am nişte cearcăne negre îngrozitoare. Aveam dureri decap mari, în fiecare dimineaţă. Am cerut apoi să fiu dusă la şeful anchetei. Eram dusă tot la el.

Mă întreba: „Ce doreşti cu şeful anchetei?” „Vreau să te reclam pe dumneata”. Scena asta s-a repetat zilnic. Zicea „Ai să reclami la paştele cailor!” Şi mă trimitea înapoi în celulă.

S. T. Ce voia să afle anchetatorul? Dacă aţi tradus în franţuzeşte Povestiri din Hegel?

S. M. Nu, asta le-am spus fără probleme. Eu, în general, am spus ce făcusem. Nu mă simţeam vinovată cu nimic.

S. T. Aţi fost confruntată cu alţi acuzaţi?

275

S. M. Cu Noica am avut un fel de semiconfruntare. Nu-mi amintesc despre ce era vorba, dar era ceva ce probabil nu voiam să recunosc. Ei mi-au zis că Noica a spus. Eu am crezut şi nu am crezut. Atunci a fost adus Noica, cu ochelari la ochi.

Nu aveam voie să mişc sau să vorbesc, ca el să nu-şi dea seama că mai e cineva în încăpere. Nu a ştiut că sunt acolo. Am fost atât de impresionată când l-am văzut! Era într-un hal de slăbiciune extraordinară. Se vedea suferinţa pe faţa lui. Îşi târâia cu greu picioarele şi era dus de cot. Trebuie să ştiţi că

Noica avea un singur rinichi. În tinereţe i se scosese unul, dar a supravieţuit. Mai târziu, am fost la închisoare cu fetele din

Argeş, arestate pentru că bărbaţii şi fraţii lor făcuseră parte din rezistenţa armată din munţi. Fuseseră anchetate la Piteşti, unde a fost şi Noica iniţial, îmi spuneau că toată închisoarea de la Piteşti recunoştea urletele lui Noica. Trebuie că era ceva îngrozitor ca să-l faci pe un om ca Noica să ajungă să urle. El avea foarte multă stăpânire de sine şi o demnitate extraordinară.

*

„ «Te întindeau pe jos gol, cu burta pe podea, ţi se punea o piele pe spate, până în dreptul feselor. Apoi, cu un bici sau cu o cravaşa, primeai pe fiecare fesă câte două lovituri. Prima îţi despica pielea şi a doua, care cădea exact pe locul primei, te făcea să leşini. De atunci nu mai pot să stau pe scaun fără pernă.» De abia aşa am înţeles de ce, când l-am cunoscut şi când îl întâlneam la Biblioteca Academiei, purta cu el mereu în geantă, alături de hârtii şi cărţi, o mică pernă gonflabilă din cauciuc. Tot închisoarea îl ajutase să înţeleagă «justeţea vorbelor populare». Niciodată nu ştiam de ce se spune «cai verzi pe pereţi». Abia când am primit o palmă teribilă la închisoare şi am văzut la propriu, vreme de câteva minute, oriunde îmi întorceam privirea, cai verzi, am înţeles cât adevăr e în vorba asta”. (Mariana Noica intervievată de Gabriel Liiceanu.

„Adaosuri la o bibliografie. Două opriri pe drumul lui Noica”.

22, nr. 33, 1996)

*

„De la anchetă mă întorc de cele mai multe ori terfelit. Locotenentul-major Onea, dintre «metodele de simplă Securi

276

tate», cu mine a preferat-o pe a îndelung repetatelor loviri cu capul de pereţi; alteori sunt călcat în picioare (poartă cizme).

Mai e şi tovarăşul Jack Simon, mustăcios şi rece, cu glas cristalin, care-mi pune în vedere că a hotărât, în calitatea mea de ovrei legionar, să mă omoare cu mâna lui. Deocamdată sunt pus pe rangă, soluţie disproporţionată faţă de ameninţare, dar neplăcută şi ea”. (N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, p. 34)

*

Sandu Lăzărescu în orice caz, indiferent ce i-au reţinut la dosar,

pe Dinu Pillat l-au bătut îngrozitor. Ştiu de la el. Nu se poate pune niciun temei pe „mărturisirile" lui din timpul anchetei. Ele nu-i aparţin. Sunt ale anchetatorului nostru. Era o bestie, unul Iosif Crăciun… I-am văzut numele pe un act. Mai erau şi altfel de anchetatori. Ştiţi ce este un anchetator într-o celulă? Este un deţinut care acceptă să facă jocul Securităţii.

Am avut parte de doi codeţinuţi care erau manevraţi de Securitate. Unul, băiat foarte bun, teribil de timorat, era antrenor la rame, fusese implicat într-o poveste cu totul absurdă în legătură cu Uscătescu, cel din Spania. Primise vizita surorii lui

Uscătescu şi-i transmisese prin ea un mesaj pur particular pentru sora lui proprie. Era speriat şi s-a speriat şi mai tare când a văzut urmele bătăilor pe spatele meu. A intrat în cochilie. Şi atunci m-au dus în altă celulă, cu un anchetator de celulă, un sârb, care era gata condamnat. Ducea un trai bun.

La Securitate era greu cât erai în anchetă. Sârbul mă trăgea de limbă, dar eu nu spuneam mare lucru. Ş-a trădat, la un moment dat. Într-o zi am spus că anchetatorul meu se gândeşte să mă mute în altă celulă. Şi asta i-a trezit furia pentru că eram o vacă bună de muls. Aflase nişte lucruri de la mine şi spera să mai afle. Îl învăţasem franţuzeşte, de pildă, îi puteam oferi o mulţime de servicii dacă rămâneam coleg de celulă cu el.

*

Cornelia Pillat M-au scos de la Institut. Am fost mutată la

Biblioteca Academiei. Acolo aveau nişte tineri extraordinar de bine pregătiţi. Mai trăiau vechii bibliotecari, profesionişti adevăraţi, nu oameni rataţi. Am avut un tratament extraordinar. Aveam impresia că toţi sunt de conivenţă. Nu s-a vorbit niciodată de mafia care-i ajuta pe oropsiţi, cum eram eu. Eram

277

apărată de colegii mei de la Biblioteca Academiei. Ei mi-au arătat o prietenie extraordinară, tacită. În timpul serviciului nu se vorbea nimic important: cum au mâncat, cum au dormit, ce-a făcut soţul şi aşa mai departe. Nu se discuta nimic care ar fi putut fi interpretat, dar toţi ştiam. Am fost la Cabinetul de stampe, din acest cabinet urmau să fie arestaţi Theodor Enescu şi Remus Niculescu. Una din colegele mele, Gigi

Herk, care pe urmă a plecat în Belgia, cred că bătuse la maşină scrisoarea lui Cioran. Toţi, pe rând, din Cabinetul de stampe am fost chemaţi la Securitate să dăm declaraţii pentru diferite puncte din ancheta lor. Fuseseră colege cu Enescu, cu

Niculescu, eu eram nevasta lui Pillat. Nimeni dintre noi nu vorbea despre asta. Am fost chemată la Securitate şi am fost mulţumită şi fericită că voi lămuri lucrurile. Colegele mele au ştiut şi mi-au spus: „Să te ajute Dumnezeu!"

S. T. De ce v-au chemat?

C. P. M-au chemat să mă întrebe în legătură cu Ivor Porter şi Cholerton şi să mă întrebe cum găseam romanul lui Dinu.

Asta a fost. Ştiu că i-am fumat tipului un pachet de ţigări, poate nu chiar un pachet, dar destule. Intra câte unul în cameră şi zicea: „o ţinem aici, nu-i mai dăm drumul acasă!". Dar nu mă impresiona. Am un fel inconştient de a fi.

S. T. în ancheta Securităţii, soţul dvs a fost acuzat de spionaj, de transmitere de informaţii către Intelligence Service, de complot. S-a adăugat şi rudenia dintre el şi Mihai Fărcăsanu, care a fugit în 1947 şi s-a implicat în exil în „activităţi împotriva regimului de democraţie populară".

C. P. Ivor Porter a iubit foarte mult România, îi plăcea foarte mult casa Pillat de pe stradă, azi Olga Bancic, fostă Pia

Brătianu, nr. 9. Când a venit la mine după 89, a venit cu soţia lui Catherine, ea mi-a spus că Ivor îl cunoscuse pe Ion Pillat în timpul când era asistent. Vorbiseră despre T.S. Eliot, din care Ion Pillat a tradus Ţara pustie. Pe vremea aceea, Porter – era asistent la facultatea de engleză la Bucureşti – probabil a vrut să intre în cercul marilor scriitori. Or, Ion Pillat era un mare traducător din engleză şi americană. Nu e nimic ciudat că Porter a vrut să-l cunoască pe Ion Pillat. Când s-a întors paraşutat, în 1944, să ajute trecerea noastră în tabăra Aliaţilor, el s-a împrietenit foarte bine cu Mihai Fărcăsanu, un om extraordinar. Dar Porter nu venea la noi numai pentru că era prieten cu Mihai şi soţia lui Pia, sora lui Dinu. Porter venea în

278

casa noastră pentru că era obosit, sătul de politică, îi plăcea ambianţa din bibliotecă. Mary Pillat – soacra mea, mama lui

Dinu – dădea nişte mese foarte simple, dar cu un talent

nemaipomenit de gazdă. Porter venea la noi ca la o mare odihnă, la un refugiu, şi pe urmă cred că-i plăcea de noi. Eu abia mă căsătorisem cu Dinu, eram foarte tineri. La acele mese era invitat şi dr Radian (trăieşte acum la Paris), care era un om extrem de inteligent, plin de umor. Lui Porter îi plăcea societatea noastră. Mi-aduc aminte perfect cum, la o masă, Porter i-a spus lui Nini Radian: ai să-ţi schimbi numele, ca Stalin! Şi într-adevăr, Nini a trecut în partidul comunist, de unde a fost dat afară mai târziu. Despre Dinu n-a spus nimic. Despre mine a spus un lucru foarte ciudat: că pot să iau o atitudine tranşantă. Cred că avea foarte multă încredere în mine. Pe urmă mi-a spus un lucru nemaipomenit: „Nu e nevoie de noi în regimul care va veni". Şi a mai spus: „Într-o corabie care se îneacă, nu e nevoie de intelectuali. Dumneavoastră veţi fi goi". Adică vom fi sacrificaţi, în 1948 când a plecat din ţară, a venit la noi şi mi-a cerut să-l duc la leagănul Monicăi (fata mea). Acolo mi-a spus că o vrăjitoare: „Când Monica va fi mare, vor fi alte vremuri!"

S. T. Ştia bine, lucra pentru Intelligence Service.

C. P. Da. Porter ştia mult mai bine pentru noi. Noi nu am ştiut niciodată că lucra pentru Intelligence Service. Credeam că lucrează la Comisia de armistiţiu. Ni-l închipuiam atunci ca pe Laurence al Arabiei. Avea „misterele" lui. Era şi un bărbat foarte frumos. Discutam împreună, dar ce informaţii ar fi putut să-i dea Dinu?!... La noi mai venea Ionel Teodoreanu, care era avocat, şi povestea la masă cum a pledat pentru prinţesa X... etc. Povestea ca un fapt de roman. Mi-aduc aminte o dată – eram la Predeal – şi Porter era foarte bolnav. Stăteam în vila Brătianu. Ne-am trezit odată cu el în vilă. Luase un virus din Africa, ştiu că a stat o săptămână să se facă bine. Ce discutam? Dacă ne place Virginia Woolf, sau Margaret

Mitchell?

S. T. Ce relaţii existau între Dinu Pillat şi Mihai Fărcăşanu, un alt cap de acuzare?

C. P. Umane; erau şi cumnaţi. Nu era o legătură strict politică. Dinu niciodată nu a făcut politică. N-a făcut parte din tineretul liberal, cum ar fi fost normal. Cred că avea oroare de politică. Se făcuse prea multă în familie. Tatăl lui, Ion Pillat.

279

fost deputat şi senator, la Dorohoi. Dar a făcut politică dintr-o

datorie faţă de tradiţia familiei, dar nu vocaţie. Dinu a evadat în alt fel din familie. Pia, sora lui, tot aşa. Mihai Fărcăşanu, în schimb, era foarte politizat. El dorea o reînnoire a partidului liberal. Era împotriva gerontocraţiei de la vârful P.N.L.-ului.

Dorea o reîmprospătare, nu dorea un partid de familie. Voia să fie în pas cu vremea. Dar nu era numai un om politic, cânta la vioară, îl iubeam, Dinu şi cu mine, pentru felul lui de a fi, boema şi frumuseţea lui, pentru faptul că era soţul Piei. Era o relaţie de familie, nu una politică. Pentru tineretul liberal.

Mihai Fărcăşanu era o atracţie extraordinară. Nu era ostentativ, nu vorbea tare, vorbea aproape şoptit. Mi-aduc aminte, într-o după amiază la Fundaţia Carol. Acolo a fost primul nostru contact cu realitatea crudă, când Mihai a ţinut o conferinţă despre tineretul liberal. A apărut o ceată de comunişti care au spart conferinţa. Au început să strige. Pia şi eu eram îngrozite. Nu pot să uit ochii ei miraţi, care nu pricepeau ce se întâmplă.

S. T. în ce împrejurări a plecat Mihai Fărcăşanu din ţară?

C. P. Se ascundea de mult. La moartea lui Ion Pillat, Mihai a venit seara la catafalcul socrului său. Avea mustaţă. Se ascundea din 45. Scosese romanul Frunzele nu mai smi aceleaşi, sub pseudonim, fusese şi premiat. Nu se ştia că el este autorul. S-a ascuns la Predeal, apoi la vie, la Izvorani, acasă la

Mary Pillat. Avea un apartament în aceeaşi casă Pillat, la parter, într-o zi, Mihai era acasă, şi au intrat securiştii. Mihai le-a spus: „Mihai Fărcăşanu nu este aici!”. Nu erau încă bine organizaţi, n-aveau fotografia lui. În 48 a plecat. Eu cu Dinu eram la Predeal, la casa tatălui meu. Când a venit toamna.

Mary Pillat ne-a spus că Pia şi Mihai au plecat din ţară, pe la

Timişoara. Până acolo au ajuns cu o maşină. Avionul a pornit, a oprit un pic la o cotitură a pistei, şi ei au urcat. S-a tras asupra lor în Iugoslavia, dar au reuşit să ajungă în Italia. Au fost repartizaţi într-un câmp englezesc. Au avut referinţe foarte bune din partea englezilor, au fost asimilaţi ofiţerilor, au stat câtva timp acolo. Au ajuns la Paris, pe urmă au plecat în America. Cât au fost în ţară am apreciat atitudinea lui, cinstea lui.

Era un boem. Activitatea lui politică era ireproşabilă. Erau săraci, el şi Pia. Erau ajutaţi încă de familie. Familia a fost împotriva

căsătoriei Piei cu Mihai Fărcăşanu. Vechea generaţie îl agrea mai puţin. Era un om liber. Familia lui era una de bo

280

Iernaşi de prin Oltenia. Era un mare ziarist. Până la urmă, a fost acceptat. Dar la început, când Pia a divorţat de Ilie Arapu, primul ei soţ, şi s-a dus la Mihai, Dinu nu avea voie s-o vadă.

Ea a fost ostracizată de familie. Asta era partea Brătienilor.

Aveau o rigoare nemaipomenită. Cum a fost cu ostracizarea lui George Brătianu. Şi Ion Brătianu a fost un copil neiubit.

*

S. T. Cei care v-au interogat aveau grade mici, locotenent, locotenent-major. Onea a fost făcut căpitan chiar în cursul anchetei.

Al. Paleologu între ei se afla şi un maior evreu.

S. T. Cine credeţi că se afla în spatele acestui maior?

A. P. Nu ştiu. Nu am ştiut niciodată. Nici nu mi-am pus întrebarea. Acolo, la Ministerul de Interne s-a pus la cale. Era unul dintre cele mai importante procese politice. A fost ultimul mare proces. Nu putea fi organizat decât de la nivel foarte înalt. Dacă nu la Gheorghiu-Dej, cel puţin la Drăghici, ministrul de interne.

*

Mihai Şora Teama era chiar mai mare decât pentru ruşi.

Sigur că a fost o reacţie temătoare a autorităţilor.

S. T. Cine s-a aflat în spatele procesului? Nu cred că el a fost operaţia unor locotenenţi, căpitani de securitate. Să fi organizat Drăghici, Nikolski procesul?

M. S. Cine a avut în mână absolut toată chestia a fost Leonte Răutu. Toate firele duc la el. El a ordonat şi afacerea de la aula Facultăţii de drept, unde a fost implicat Marius Nasta, sculptoriţa Milita Petraşcu. Jacques Costin a fost instrumentul care a dat în vileag grupul. Depoziţia lui Costin a fost susţinută acolo, când erau adunaţi în sală. Lui Răutu i-a venit ideea: „Nu facem proces, facem o mascaradă de proces. Chemăm toţi intelectualii şi-i punem p-ăia să mărturisească”.

Costin mai intervenea în timpul mascaradei: „Ba aţi discutat şi cutare” – pentru că el era martorul acuzării, ca să spun aşa, cu toate că el nu a fost infiltrat acolo ca spion. El a cedat la presiuni în anchetă. I s-a spus: „Dacă confirmi, te facem scăpat!” Nu i s-a spus: „Îi vom face pe toţi scăpaţi!” El a fost înşelat groaznic. Tot scenariul a fost imaginat de

Răutu.

281

S. T. Procesul lotului Noica/Pillat s-a desfăşurat între

24 – 26 februarie 1960, de miercuri până vineri, marţi l martie s-a dat sentinţa. Scânteia de duminică 28 februarie publica ştirea acordării lui Leonte Răutu (care împlinea 50 de ani) a ordinului Steaua R.P.R. E o coincidenţă?

M. S. Nu! E o confirmare a implicării lui în organizarea procesului, dar şi a campaniei îndreptate împotriva intelectualilor, lansată în 1958.

*

S. T. Aţi fost confruntat cu cineva?

Al. Paleologu Am avut o singură confruntare cu Beatrice

Strelisker. Despre nişte detalii. Anchetatorii, cred, erau interesaţi în satisfacerea unor forme procedurale iluzorii. Erau convinşi că, dacă noi semnăm nişte procese-verbale, suntem vinovaţi, că suntem ce ziceau ei, fascişti, nişte duşmani, că toate astea sunt convingătoare, credibile, în ochii cuiva. Uite, domnule, aşa este, avem probe, a recunoscut. După sistemul clasic care s-a practicat în procesele sovietice, şi la noi, printre altele, la Canal. Aveau o concepţie cu torul primitivă şi nejuridică.

*

Dorina Al-George la sfârşitul anului 1959 începutul anului 1960, era iarnă, am primit o convocare la anchetă la Malmaison. M-am prezentat. La primul interogatoriu „interlocutorul" meu era un personaj tânăr, inteligent, care vorbea frumos. Lucrurile au decurs civilizat, întrebările erau: Aţi citit Pădurea interzisă? A citit-o Sergiu Al-George? Cui a difuzat-o? Răspunsul meu a fost că nu am citit-o. Aveam toate motivele s-o citesc fiindcă venea din Occident, era scrisă de

Eliade, era comentată de Sergiu care o citise. Eu nu am reuşit s-o citesc. Pur şi simplu nu m-a interesat. De foiletat am foiletat-o. Era plină de simbolisme, plină de un limbaj esoteric. Pe

Sergiu, bineînţeles, îl interesa într-un grad foarte mare (a scris despre carte mai târziu). Spuneam adevărul-adevărat în anchetă. Nu am citit-o. În ce priveşte difuzarea ei, iarăşi spuneam adevărul. Sergiu nu a difuzat-o nimănui, a dat-o înapoi

Mariettei Sadova după ce a citit-o. Anchetatorul: „Dumneata vedeai cartea, venea de la Paris, cum de n-ai citit-o?” Răspun

282

deam: „Domnule, bărbatul meu când se culca, punea la capătul patului un maldăr de cărţi. Vă daţi seama că eu nu făceam inventarul lor”. Al doilea interogatoriu a avut loc tot la Malmaison, cam la trei săptămâni. Înainte de proces, prin ianuarie. Era alt anchetator. Pe urmă am aflat, era faimosul Onea.

Primul anchetator era un bărbat tânăr, curtenitor, m-a lăsat să neg fără să mă contrazică nicio clipă. A fost mai mult o discuţie, nu un interogatoriu. Al doilea, Onea… de unde ştiam că e Onea nu mai ştiu. Cred că a venit cineva-n birou şi l-a numit, tovarăşu’ Onea. Ştiam de la anchetator că el era şeful anchetator. Mi-am dat seama că lucrurile vor merge mult mai greu decât la primul interogatoriu, întrebările erau aceleaşi.

Aţi citit-o? Ce comentarii aveţi? Cui aţi dat cartea? Răspunsurile mele erau aceleaşi, nu puteau să fie altfel. N-am citit-o, nu ştiu dacă şi cui i s-a dat. Lucrurile au durat cam două ceasuri. La un moment dat, a trimis vorbă, prin curier, să vină cineva. Şi a apărut acel cineva, un ins înalt, voinic, impunător. S-a aşezat lângă anchetatorul Onea. Eu mi-am zis: ăsta e ăla cu bătaia! Şi m-am prins bine de marginile scaunului. S-a văzut pe urmă că era procurorul, căruia Onea îi spunea: Dânsa nu recunoaşte nimic! Ce fac? Respectivul i-a răspuns sec: îi faceţi formele de arestare! Onea mi s-a adresat atunci: Scoate-ţi inelul, ceasul! Le-am scos, i le-am dat. Semnează procesul-verbal. Semnez. Mă întreabă: E cineva acasă ca să punem sigiliu? Am zis, da. Acest moment a fost cel mai greu. Când mi-am dat seama că pierdem camera care era singurul nostru punct fix. A fost un moment în care m-am gândit că pot salva ceva, declarând altceva. Dar nu aveam nimic ce să declar. Pur şi simplu. Am semnat procesul-verbal, m-au dus într-o altă cameră. Mi-a spus: scoate-ţi chiloţii! I-am scos. Aşteaptă că vine să te ridice! A fost unul dintre cele mai dificile momente.

Eu aveam un mic băgăjel la mine, pentru orice eventualitate, în care aveam nişte schimburi, că nu vii la o anchetă fără să-ţi pregăteşti un minimum necesar. Şi mi-am scos nişte chiloţi, i-am tras pe mine. Probabil că cineva mă urmărea prin vizetă.

Cred că s-a amuzat văzând că fac figura asta. Am aşteptat vreo

jumătate de oră. Am măsurat tot ce pierd. Mi-am dat seama că este un preţ foarte scump pe care-l plătesc degeaba. Mi-am spus: poate reuşesc să salvez ceva. Am avut această cugetare tâmpită: în fond, e ca la jocul de poker, cartea pe care ai arun

! cat-o pe masă nu mai poţi s-o retragi. Gata, asta e! Poate m-a 283

liniştit acest raţionament. La un moment dat, Onea s-a întors vizibil enervat, mi-a dat ceasul, mi-a dat chiloţii, şi-a zis: vino!

Mi-a făcut formele de eliberare. A fost deci o formă de intimidare, la care eu nu pot să spun că am făcut faţă printr-o bravură.

*

„Cum în timpul anchetei nu aveai voie – în principiu – 1

să mori înainte de apariţia la proces, condiţiile [la închisoarea Jilava, n. al nu erau de exterminare, ca în penitenciarul de la

Galaţi, de unde veneam. După ce m-am pus cât de cât pe picioare, am aflat de la prima înfăţişare [interogatoriu, n. al că fusesem implicat şi în procesul scriitorilor, care se pritocea în birourile de anchetă… Mai grav ca toate era faptul că, lucrând în acel timp la Biblioteca Academiei, am copiat dintr-un număr recent al cunoscutei La Nouvelle Revue Francaise, eseul lui

Cioran, Lettre a im a-mi lointain şi l-am trimis, prin Anca Berceanu, la Câmpulung, celui căruia îi era adresat… Toate acestea erau calificate de anchetatori «discuţii duşmănoase», prevăzute şi pedepsite de legea penală în vigoare. Mai ales fraza de început a articolului scris de Cioran: «De ce pni/s lointain qui fut le notre et qui n'est plus a personne…» era de natură a irita

«susceptibilităţile» regimului, denumit par ailleurs popular.

Ancheta a fost foarte calmă, adică fără bătăi, maxilare umflate, şuviţe de sânge pe nas, ca cele precedente, şi aş zice chiar amuzantă pentru mine, din cauza discrepanţei între eleganţa textelor sau a discuţiilor incriminate şi laicitatea vulgară a interpretărilor «concrete» ale ofiţerilor de Securitate care instruiau «afacerea». […] întreagă această perioadă am trăit-o ca pe un neaşteptat răstimp de destindere pentru multiple motive: mai bine de o lună, am stat singur în celulă, ceea ce pentru mine era un adevărat reconfort faţă de mizeria vieţii în comun […] izolarea mi-a permis să reflectez în tihnă…"

(Paul Dimitriu, op. cit., pp. 44 – 45)

*

Alexandru Botez este „Alexandru" din titlul cărţii lui Constantin Noica, Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru. Nu este un personaj fictiv. El a împărţit celula de la Malmaison cu Constantin Noica, din noiembrie 1959 până-n martie 1960.

284

Nimeni altcineva nu se mai afla cu ei. Acuzaţia adusă lui

Alexandru Botez a fost „instigare la trecere frauduloasă de frontieră" pentru care a fost arestat în septembrie 1959.

Avea 22 de ani. Astăzi e arhitect, trăieşte la Oslo. Ne-am întâlnit de mai multe ori din 1990, la Oslo sau la Bucureşti.

Ultima dată în iunie 1996 în curtea muzeului Storck, prilej cu care am stat de vorbă. Alexandru Botez este descendentul familiilor Storck şi Botez. Tatăl său, Călin Botez, diplomat, este fiul lui Eugen Botez care a semnat cărţi cu pseudonimul Jean Bart. Mama sa, Elizabeta Storck, este fiica Ceciliei Cuţescu Storck şi a lui Carol Storck, fondatorii muzeului bine cunoscut.

*

Alexandru Botez în anchetă am stat întâi în celulă, cam două luni, cu un voleibalist. Rămăsese în Germania, în Berlinul de vest, apoi s-a întors. L-au băgat la închisoare pentru asta 15 ani. Aici Noica a operat o transmutare, identificându-mă pe mine cu acest băiat. Nu l-a întâlnit, dar i-am povestit eu despre el. Când a plecat, am rămas singur în celulă, într-o bună zi, prin noiembrie, mi l-au adus pe dl Noica. Un domn în vârstă, liniştit. O persoană obosită şi îngândurată. A fost foarte abil să intre în vorbă, să mă descoasă. Eu aveam noaptea coşmaruri, vorbeam în somn… Am discutat tot felul de lucruri.

Mă gândeam că stăteam închis, iar afară băieţii şi fetele se ţin de altele. Am discutat despre viaţa tineretului, despre rockand-roll. Voia să ştie totul, chiar lucrurile astea. Era curios, fără curiozitate nu faci nimic. Mie mi s-a părut trist faptul că un om cu totul deosebit voia să se justifice într-un fel în faţa mea, un puşti. Căuta adică să-mi explice că a fost cineva până să ajungă la închisoare. O asemenea valoare! Cunoştinţele lui erau suficiente ca să lămurească pe oricine. Trebuia să-şi găsească o poziţie socială.

S. T. Ţi-a povestit cum a fost arestat?

A. B. Da, dar am uitat. Ţin minte mai mult atmosfera.

Reţin şi ideea lui de a face un centru de filosofie pentru tineri.

Era un ideal, o dorinţă. Dorea să aibă tineri în jur, să discute filosofie, cu mentori şi discipoli. Tipul grecesc de şcoală. L-am cam dezamăgit cred, eu mă gândeam, cum ţi-am spus, la altele. La ceaiuri date aici pe terasă (la muzeul Storck, n.a.). Marea lui durere era că a băgat atâta lume la puşcărie. Avea nişte

285

remuşcări şi nişte procese de conştiinţă imense. De la mine a aflat că o serie de persoane dintre prietenii lui fuseseră arestate. Despre Simina Caracas (Mironescu în proces, apoi Mezincescu, n.a.), domnul Paleologu. Când eram afară, nu ştiam de ce fuseseră arestaţi. DI Noica i-a luat pe socoteala lui.

S. T. Ce reacţie a avut când i-ai dat vestea asta?

A. B. De mare tristeţe. Cu anchetatorii, a încercat tot timpul să ia totul asupra lui.

S.T. îl luau la anchetă în fiecare zi?

A. B. Nu. Uneori îl luau mai frumos, îl pofteau, alteori mai urât.

S. T. A venit vreodată bătut?

A. B. Nu. Dar fusese maltratat înainte să ne întâlnim.

S. T. Ţi-a spus cum îi chema pe anchetatori?

A. B. Da, dar am uitat.

S. T. Dacă-ţi dau nişte nume, îţi aminteşti?

A. B. Da.

S. T. Mircea Onea!

A. B. Ăsta era!

S. T. Iosif Crăciun? Gh. Puşcoci?

A. B. De primul nu-mi amintesc. De al doilea parcă… De Onea îmi amintesc sigur.

S. T. Ţi-a povestit cum erau anchetatorii?

A. B. Cu unii avea oarecare dialog. Alţii erau nişte tâmpiţi. Unii erau mai cumsecade, alţii nu, deloc.

S.T. Îi era teamă de ei? Când pleca la interogatoriu era înfricoşat?

A. B. Nu. Dar nici nu se întorcea vesel. Dacă apăreau nume, era dărâmat zile întregi. Se considera foarte… nu pot să spun vinovat, că nu era. Avea remuşcări. El se simţea vinovat faţă de ceilalţi, de cei arestaţi, nu faţă de anchetatori.

S. T. Cât dura un interogatoriu? De câte ori pe săptămână îl luau?

A. B. Ei au tehnica lor. Îţi spun: te chem mâine, fii atent, că mâine vezi tu! şi te lasă două săptămâni. Sau invers. Vii peste două săptămâni! şi te cheamă a doua zi. Îl luau dimineaţa şi îl aduceau după ce se mânca arpacasul. Acolo n-ai ceas, n-ai nimic. Pierdusem sensul timpului. Timpul se măsura după bolul de arpacas. ăla era ceasul.

S. T. S-a întâmplat să fie luat noaptea la interogatoriu?

A. B. Cât a stat cu mine-n celulă, nu.

286

S. T. Cum vă omorâţi timpul ăsta căruia îi pierduseţi sensul?

A. B. Mi-a descris Povestiri din Hegel. L-am iniţiat în sunete. DI Noica nu ştia nimic din ce se petrecea acolo. I-am explicat: Uite, acum l-a adus pe unul la anchetă. Acum l-a adus înapoi pe unul bătut, acum vine bărbierul, ăsta merge la tribunal. De unde ştii? mă întreba, în închisoare ţi se ascut simţurile extraordinar. Auzi de zece ori mai bine decât în libertate, începi să le pui cap la cap. Auzi întâi că se deschide o uşă dimineaţa de tot, pe urmă, după două ore se deschide din nou. Înseamnă că au venit, l-au bărbierit şi după aia vin şi-l duc la proces. Simplu. Pe toţi pe care-i duceau la proces, mai întâi îi bărbiereau. Lucrurile astea i s-au părut domnului Noica nemaipomenite. Şi a început să le urmărească. Ele erau singura noastră relaţie cu timpul. Şi timpul nostru trecea cu povestiri de filosofie şi matematică. Mi-a explicat folosul matematicii şi felul lui de gândire. Mi-a schimbat viaţa şederea cu el acolo. Nu regret şi nu am regretat niciodată anii de puşcărie. Schimbarea de orizont care s-a produs acolo… îmi dau seama cât îi datorez şi cât de multă dreptate avea.

*

Coca şi Mircea Casasovici sunt frecvent amintiţi în anchetă.

Nu e o întâmplare. În casa lor Constantin Noica mergea des în anii ’50, când venea de la Câmpulung. Aici Noica a citit din Povestiri din Hegel. Mama lui Constantin Noica era o

Casasovici. I-am cunoscut pe soţii Casasovici în vara anului

1996. Locuiesc şi astăzi la aceeaşi adresă, în aceeaşi casă identificată de anchetă.

*

Coca Casasovici Implicarea mea s-a produs datorită unei idei

nenorocite de-a mea de a-l pofti pe Dinu la noi, ca să citească un fragment din Povestiri din Hegel lui Alecu Paleologu. Cred că prin 57. Bucătăria o aveam jos şi mă mişcam tot timpul sus-jos ca să le mai aduc câte ceva. Dinu ne-a citit, dar eu nu aveam nicio dimensiune filosofică, absolut niciuna.

Dinu avea un dar deosebit de a povesti, de a despica lucrurile. Era în stare să spună un lucru deştept despre un băţ de chibrit, darămite când avea un subiect aşa de important.

287

S. T. Când aţi fost arestată?

C. C. în aprilie 1959. După arestarea lui Dinu.

Mircea Casasovici Au luat-o întâi pe mama mea şi m-am întrebat: dacă au luat-o în legătură cu mine sau din alt motiv.

De abia când am ajuns la închisoare, pentru cercetări, mi-am dat seama, din primul moment, că arestarea noastră nu are nimic de a face cu Dinu Noica, ci este o „arestare economică".

Tatăl meu, în speranţa să se vor schimba lucrurile, a avut un număr de monezi de aur care în mintea lui trebuiau să servească – la venirea americanilorrepunerii în funcţie a fabricii noastre. Avusesem o filatură de bumbac, lângă Pucioasa.

C. C. Ne-au luat pentru deţinerea de cocoşei de aur.

M. C. Au mai fost arestaţi în lotul nostru cumnatul meu, doctorul Juvara şi soţia lui, Adina, născută Casasovici, sora mea. A mai fost un văr al lui Ion Juvara, care o ajutase pe sora mea să ascundă nişte monezi. Eu o ajutasem pe mama să ascundă monezi într-o pădure deasupra Sinaiei.

S. T. Când aţi fost eliberaţi?

C. C. La o amnistie, după câteva luni. Eram la Mislea la închisoare când m-au chemat la Grefă să-mi spună: Nu mai ai

14 ani – atât fusese sentinţa – ai 4 ani. Ca să poată să iasă

Cuti Juvara (Ion), cumnatul meu, pentru care s-a făcut acest proces, ni s-au redus pedepsele la toţi. Se făcuseră mari presiuni şi intervenţii pentru el de doctorii mari.

M. C. La mine, pedeapsa s-a redus la 12 ani, nu s-a pus problema eliberării mele atunci. Am ieşit un an mai târziu. În timpul ăsta, am fost un brav miner. Am lucrat în mină la 300

de metri adâncime, unde nu se aprindea chibritul pentru că nu

exista suficient oxigen. Am fost bărdas, adică lucram cu ciocanul pneumatic. Era foarte greu. Pe urmă, am găsit o meserie mai plăcută. Să împing un vagon până la puţul minei.

Nenorocirea era că plecam de la 40 de grade, acolo unde încărcăm vagonul, şi ajungeam la puţul minei, unde era temperatura de afară, iarna, în câteva secunde îngheţa toată transpiraţia care era pe tine. Era teribil. Când am ieşit de acolo, nu ştiu ce se întâmplase cu muşchii feţei că, luni de zile, mi-a curs încontinuu transpiraţie, dar numai pe o jumătate de faţă.

După un an de zile am fost eliberat. Am luat un autobuz şi am ajuns la Deva. Unde m-am urcat într-un tren spre Bucureşti. La un moment dat, am coborât să iau o sticlă de apă.

Când să mă urc înapoi în vagon, am văzut o femeie bătrână.

288

gârbovită, îmbrăcată în negru, cu o bocceluţă, care nu putea să se suie în vagon. Politicos, am ajutat-o să urce în acel vagon de clasa a treia. Când am ajuns sus, mi-am dat seama că e mama. Ieşise şi ea din închisoare, săraca.

S. T. Aţi avut neplăceri din cauza arestării lui C. Noica?

C. C. Într-o seară, pe la zece, sună cineva. La ora aceea soneriile erau prost primite, te temeai să nu fie cineva de la

Securitate. Chiar era cineva de la Securitate. Un individ destul de înalt. N-aş putea să vă spun cum arăta pentru că era întuneric. A întrebat: Aici stă Goga Casasovici? Eu eram Goga

Casasovici, mi-am dat seama. Mi-a spus „Aveţi o hârtie, mâine dimineaţa vă prezentaţi aici!" Am luat hârtia şi m-am uitat, era în strada Ştefan Furtună. Ştiam că acolo e sediul Securităţii unde se făceau anchetele politice. Nu mi-a plăcut deloc, bineînţeles. Mi-am făcut un mic bagaj în care am pus perie de dinţi, prosop, ce îi trebuie unui om. De la Securitate ştiai când te duci, dar nu şi când te întorci. Ştiam că este pentru Dinu

Noica, nu putea să fie pentru altceva. Era ziua de 23 decembrie, iar în ziua de 24 decembrie dimineaţă, la ora 8,00, eram în Ştefan Furtună. Am fost introdusă într-un birou simplu, cum sunt toate birourile, unde se afla un anchetator. Un domn roşcat şi cu mustaţă.

S. T. Jack Simon, maior, de la cercetări penale.

C. C. Era foarte politicos. M-a poftit amabil, înăuntru.

Cum spunea biata bunica mea: „Îl a vrut les manieres d'un prince!" Nu se prea potrivea cu locul unde mă aflam. M-a poftit politicos, dar asta nu m-a făcut să-mi fie mai puţin frică. Mi-a fost teribil de frică, mult mai frică decât atunci când m-au luat din motive economice, fiindcă nu ştiam ce puteau să inventeze.

S. T. La ce vă aşteptaţi?

C. C. Ştiu şi eu? Să spun drept, Dinu mi-a dat o dată să citesc o carte de-a lui Cioran, La Tentation d'exister. Pe care mi-a spus s-o dau mai departe. M-am temut grozav să nu fie din cauza asta. Nu ştiam dacă am să pot, supusă la cazne, să nu spun cui am dat-o. Era un delict foarte grav. În procesul ăsta au fost mulţi care au intrat pe chestia asta.

S. T. Ce voia să ştie anchetatorul?

C. C. Cum l-am cunoscut pe Dinu Noica, cum l-am cunoscut pe Alecu Paleologu. I-am spus că Dinu este rudă cu noi şi l-am cunoscut când m-am măritat cu vărul lui primar.

289

M. C. Eu, adică.

C. C. Maiorul m-a întrebat asta. După o jumătate de oră, a apărut un colonel care s-a aşezat pe o masă, nu pe scaun, şi

I-a întrebat pe celălalt „Ce ne-a spus doamna?" Mă rog, eu le spusesem ce ştiam, cum a ajuns Dinu Noica să citească despre

Hegel la mine acasă ş.a.m.d. După care m-au trimis amândoi acasă.

S. T. Cât a durat interogatoriul?

C. C. Cred că o jumătate de oră, trei sferturi, poate, în final, mi-au spus să vin a doua zi. Şi să nu spun nimănui unde am fost.

S. T. Ce aţi răspuns?

C. C. Le-am spus că mi-e foarte greu să nu spun, fiindcă, în momentul ăsta, copiii mei aşteaptă cu nasurile lipite de ferestre să vadă dacă mă întorc sau nu. Le-am spus că sunt nişte copii ai timpurilor actuale, care ştiu exact ce înseamnă când părinţii lor sunt poftiţi la Securitate: pot să nu se mai întoarcă.

Pentru a le demonstra cât de bine sunt ei ancoraţi în epoca noastră, le-am spus o poveste: Fetiţa mea de cinci ani, care, într-o seară, când eu m-am apucat să le spun o poveste, ce începea cu „Au fost odată ca niciodată un împărat şi o împărăteasă…", s-a ridicat şi s-a dus să închidă geamul, zicând „să nu ne audă că vorbim despre împăraţi şi

împărătese".

A doua zi dimineaţă m-am dus acolo iarăşi, cu o inimă foarte grea, fiindcă nu aveau mare lucru să mă întrebe în plus.

M-au mai întrebat cine trăia cu cine, care era rolul Siminei

Caracas, dacă îl cunosc pe Paul Dimitriu... Am scăpat tot aşa, după vreun ceas. Ştiu că le-am spus: „Domnilor, cu vizitele mele la dv, mi-am ratat cozonacii! Nu ştiţi că azi e Ajunul Crăciunului?" La care ei au replicat „Ah, am uitat!" Nu cred că făceau cozonaci acasă. Eu am dat, la un moment dat, nişte lecţii unor copii de militari care locuiau cu familiile lor într-un bloc de militari. Părinţii lor spuneau cu jale că nu pot să facă cozonaci de Crăciun fiindcă miroase pe sub uşă şi pot să fie denunţaţi. Aşa că nevestele securiştilor nu făceau cozonac decât dacă stăteau în vile, ca să nu le miroasă vecinilor.

S. T. Care era atmosfera în lumea dvs atunci, în toiul arestărilor?

C. C. Eram speriaţi, ce să mai spun! Toată lumea era speriată. Pentru noi, Securitatea era o ameninţare permanentă. Nu cred că sunt foarte mulţi burghezi sau oameni care au avut o

290

situaţie materială sau publică în ţara românească, care să nu fi tremurat de frica Securităţii.

*

Lista anchetatorilor:

ONEA MIRCEA, şefttl anchetei. Titlul său oficial era (ca şi al celorlalţi) „anchetator penal de Securitate din direcţia de anchete penale a M.A.I. – R.P.R". Locotenent-major la începutul anchetei, este avansat în 1959 la gradul de căpitan. A

Interogat pe Constantin Noica, Marietta Sadova, Al. Paleologu, Nicu Steinhardt, Arşavir Acterian, Beatrice Strelisker.

Dinu Pillat.

CRĂCIUN IOSIP, locotenent-inajor. A interogat pe Dinu Pillat.

Sergiu Al-George, Vasile Voiculescu, Ion Mitucă, Vladimir Streinu, Constantin Noica, Sandii Lăzărescu.

NEDELCU's., căpitan. A interogat pe Constantin Noica şi pe Constantin Ţoiu, ca martor.

DUUPOVia ANATOU, căpitan. A interogat pe Emanoil Vidrascu, Beatrice Strelisker, Bărbii Slătineanu.

MINCU CHEORCHE (UM. 0336/Piteşti), locotenent-major, ia

primele interogatorii lui Constantin Noica, începând din 12
decembrie 1958.
MICUŢEW CONSTANTIN, locotenent-major. l-a interogat pe
Constantin Noica, Sergiu Al-George, în perioada cât aceştia s-au aflat în arestul Securităţii din Piteşti.
BISTRAN /os/f, locotenent-major. l-a interogat pe Arşavir
Acterian, Păstorel Teodoreanu, Ion Caraion (Stelian Diaconescu).
CUDINA T., locotenent major. L-a interogat pe Dinu Pillat.
PREDA ION, căpitan. L-a interogat pe Dinu Pillat.
PUŞCOCI CHEORCHE. l-a interogat pe Sergiu Al-George.
Cornelia Pillat.
MARIN ANCHEL, căpitan, l-a interogat pe Păstorel Teodoreanu, Simina Mezincescu şi Daşcu Dumba Arsene (ca martor).
Aceştia semnează procesele-verbale de interogatoriu, ordonanţele de punere sub învinuire, concluziile de anchetă. Ei au fost anchetatorii penali de Securitate, de la UM 0123, în fapt poliţia politică cu sediul în str. Ştefan Furtună din apropierea arestului Malmaison, Calea Plemei, şi a locului unde se va judeca procesul. Cel mai mic în grad era locote
291
nent-major, cel mai înalt, căpitan. Erau ofiţeri tineri, între
30 – 35 de ani. Pe parcursul anchetei, It. major Onea Mircea a fost făcut căpitan. Deasupra lor, se aflau trei ofiţeri, un maior şi doi colonei, care conduceau efectiv ancheta, dar care nu apar în documente cu vreo semnătură. Totuşi prezenţa lor este certificată de anchetaţi şi martori. Mai ales cea n maiorului JACK SIMON, care superviza totul. El dădea ordinele, hotăra direcţia în care trebuia să continue investigaţia, cine să fie inclus în lot, cine nu, cum să fie anchetaţi şi de cine.
Maiorul JACK SIMON a emigrat în Israel, la mijlocul anilor
60. În 1968, el nu mai era printre cadrele Securităţii, cum o dovedeşte depoziţia It. colonelului Angliei Marin în ancheta la comisia CC. al P.C.R., condusă de Vasile Patilineţ în cazul Gh. Plăcinţeanu, unde se vorbeşte de „fostul maior
IACK SIMON”. Şeful anchetei a fost colonelul NICOLAE DUMITRESCU, şeful Departamentului anchete penale din cadrul

Ministerului de Interne, subordonat colonelului FRANCISC BUTYKA. De la el în sus, firele afacerii se pierd. BUTYKA era subordonat direct generalilor Gheorghe Pintilie (pe numele lui adevărat Pantiuşa Bondarenko) şi Alexandru Nikolski.

*

Autodafe. Un proces-verbal încheiat la II februarie 1960 ne informează că „Noi, cpt. ONEA MIRCE şi lt. major CRĂCIUN IOSIF, din Direcţia de anchete penale a M.A.I. – R.P.R., am procedat la distrugerea prin ardere a unor manuscrise ce nu au valoare probatorie şi care au fost ridicate cu ocazia percheziţiilor domiciliare de la învinuiţii din dosarul de anchetă nr. 1523/1959". Lista cuprinde printre altele: N01CA

CONSTANTIN (percheziţie 11. X11958): Diferite caiete cu conţinut filosofic, scrieri şi alte notiţe cu diferite adrese (percheziţie 14 XII 1958) scrisori şi manuscrise atât de mână, di şi bătute la maşină, (autorii acestor scrisori erau, printre mulţi alţii, Mircea Eliade, Emil Cioran, Mihai Rădulescu.

Petru Manoliu, Nicu Steinhardt…). Şi din alte case au fost ridicate manuscrise semnate Constantin Noica, un manuscris bătut la maşina de scris din care primul capitol este intitulat „Conştiinţa", o lucrare bătută la maşină Povestiri din Hegel. La „percheziţia efectuată la Lupu Olga" se găsesc „scrisori fără plic scrise cu cerneală şi creion în majoritate semnate de NOICA, şi un maculator cu coperţi scrise cu

292

cerneală sub formă de jurnal al lui Ionescu Anca, începând din 18. VI. 1957". DINU PILLAT (la percheziţia domiciliară din 26 martie 1959) Securitatea confiscă: un dosar cu diferite poezii în manuscris de V. Voiculescu, un dosar cuprinzând un caiet literar intitulat Liniile de forţă, una lucrare de doctorat Romanul de senzaţii în literatura română, un caiet intitulat jurnal de lecturi, un studiu literar De la

Macedoński la Botta, un plic cu diferite poezii de Ion Caraion, diferite poezii transcrise de mână, o lucrare intitulată în intimitatea lui Ion Pillat. Alte lucrări de Dinu Pillat vor fi descoperite în apartamentul Corneliei Stefănescu: „un manuscris bătut la maşină, intitulat Aşteptând ceasul de apoi, un manuscris intitulat De la Alexandru Macedonschi la

Emil Botta, bătut la maşină etc". VLADIMIR STREINU

(percheziţii la 12 septembrie şi 15 octombrie 1959): „Trei dosare cu diferite foi volante scrise de mână în creion şi cerneală şi o parte bătute la maşină, diferite caiete şi foi volante, una mapă ce conţine 7 poezii scrise cu cerneală fără titluri, şase poezii scrise la maşină cu diferite titluri etc". AL. PALEOLOGU: „Un caiet cu coperte portocalii cu legătură de sârmă cu diferite însemnări", un altul tot cu însemnări, cu coperte negre, cinci mape cu Prologuri de Dan Barbilian, scrise la maşină, diferite scrieri de maşină intitulate Introducere la mănăstirea Probota etc. SERCIU AL-GEORCE: „cinci dosare cu diferite însemnări, diferite scrisori din ţară şi străinătate".

adresate lui Al-George Sergiu Anatol. TEODOREANU ALE-XANDRU zis PĂSTOREL: „16 plicuri cu diferite manuscrise şi texte bătute la maşină, 25 de caiete şi carneţele diferite cu însemnări, 10 dosare cu foi volante numerotate, cu diferite manuscrise în creion şi cerneală, un plic mare-cu corespondenţă din străinătate, adresată lui Teodoreanu, cinci plicuri mari şi una mapă cu diferite foi volante cu însemnări".

BARBU SLĂTINEANU: „cinci mape cu versuri scrise la maşină pe voi volante, două caiete mari cartonate cu versuri scrise la maşină, un caiet maculator cu versuri scrise la maşină, trei mape conţinând diferite scrieri la maşină şi de mână". Pe

Ungă aceste mii de pagini de manuscrise literare şi filosofice, s-au mai „distrus prin ardere diferite cărţi" – cum formulează documentul, confiscate de asemenea la percheziţii. Pe lista lor găsim autori foarte variaţi de la Descartes, Lucian

Blaga, Mircea Eliade, Emil Cioran, C. Noica la Garabet

293

Ibrăileanu, I. Ch. Duca, Mircea Vulcănescu, Păstorel Teodoreami. Ion şi Dinu Pillat, Vasile Voiculescu, Nichifor Crainic, Zaharia Stâncii ş.a. Cele mai multe dintre cărţile arse se aflau pe lista cărţilor interzise în R.P.R. Puţine copii ale manuscriselor arse vor fi depuse la dosar pentru a serei drept probe – corp delict – în proces. Şi acestea vor dispărea mai târziu. Povestiri din Hegel, Anti Goethe, Scrisoare către un prieten de departe ş.a. de C. Noica, Aşteptând ceasul de apoi de Dinu Pillat etc.

*

„— Văd că vă e milă de ei (de gardieni, n.a.). Poate vă e milă şi de

anchetatori…

— … Mi-e milă (dacă pot să mă exprim aşa în situaţia noastră) să văd că ei nu sunt puşi în condiţia de oameni, adică de fiinţe care făptuiesc ceva şi află de la viaţă ceva. Câte n-ar avea ei de învăţat despre om, de la toată galeria aceasta de exemplare umane ce se perindă prin faţa lor! Dar cum să înveţe? Ei trebuie să ajungă la un rezultat dinainte stabilit, adică să facă pe oameni să recunoască ce vor ei. Nici măcar cuvinte noi şi feluri noi de a vorbi nu vor să înveţe. Ai să vezi că nu te lasă să-ţi scrii singur declaraţia, ci o scriu ei, în termenii lor şi cu expresiile lor şablon, iar tu eşti pus doar să semnezi, dacă nu-ţi dă mâna să refuzi şi să rezişti. Deseori m-am gândit că ar fi interesant să anchetezi un anchetator, adică să-l chestionezi asupra tipurilor umane pe care le-a întâlnit. Dar în fapt, iată, el e instruit tocmai ca să desfiinţeze tipurile umane diferite şi chiar pe om ca fiinţă morală. Nu-şi dau seama că, între oameni, dacă anulezi pe celălalt, te anulezi pe tine. Ce au să facă ei în viaţă când se va sfârşi cu povestea asta?" (Constantin Noica, Riigaţi-vfl pentru fratele Alexandru, Editura Humanitas, 1990, pp. 19 – 20)

294

<titlu>VERSIUNILE MORŢII (1)

Republica Populară Română

Sfatul Popular al Raionului N. Bălcescu

STAREA CIVILĂ

CERTIFICAT DE MOARTE

Seria M Nr. 069392

Numele: Rădulescu

Prenumele: Mihail

Prenumele tatălui: Mihail

Locul naşterii: Torino – Italia

Vârsta: 40 de ani, sexul bărbătesc

Data morţii: anul 1959 (una mie nouă sute cincizeci şi nouă) luna octombrie, ziua 31 (treizeci şi unu)

Cauza morţii: stare comatoasă. Asfixie.

Ultimul domiciliu: Bucureşti, str. Puţul de piatră nr. 8

Moartea a fost trecută în registrul stării civile din localitatea Bucureşti, raionul Nicolae Bălcescu la nr. 1768 din anul

1959, luna noiembrie, ziua 2

Locul morţii: Spitalul Văcăreşti
Localitatea Bucureşti, raionul Nicolae Bălcescu
Str… nr…
Eliberat azi, 17 XI. 59 cu nr. 34 061
L.S. semnătura indescifrabil
*

Un document de epocă. „Memoriu în legătură cu viaţa şi activitatea fiului meu RĂDULESCU MIHAI”, înaintat oficialităţilor de mama sa, Rădulescu M. Alice, Bucureşti, 14 mai 1959.

295

„Fiul meu, Rădulescu Mihai, a fost ridicat în ziua de 7 mai

1959 de la Institutul de Artă al Academiei R.P.R. de către Organele de Stat; de atunci şi până în prezent subsemnata nu am aflat nimic din partea fiului meu afară de împrejurarea că în ziua de 11 mai a.c. soţul meu a fost chemat la Direcţia Miliţiei

Capitalei din Calea Victoriei spre a i se preda câteva obiecte personale ale fiului nostru şi fără a i se putea da vreo altă lămurire în privinţa lui”.

*

Maria Noica Dinu (Noica, n.a.) mi-a dat o dată o scrisoare să i-o duc lui Mihai Rădulescu, care stătea aici, în blocul ăsta unde stăm de vorbă, pe Spătarului. Mihai m-a confundat cu mama lui Dinu, despre care eu ştiam că e o pisăloagă. Întâi nu a vrut să vină. Pe urmă, când a auzit de strada Spătarului, a zis că vine imediat. Am rămas prieteni. Era un om colosal de deştept şi de agreabil. Nu ai fi zis pentru nimic în lume că e homosexual. Era un om încântător. Dădea concerte, se angajase violonist la orchestra radio. Avea un prieten atunci cu care a venit o dată la Câmpulung (eu am stat până în 1957 la

Câmpulung, cu Bebe). Şi trebuia să traverseze gârla, până unde făceam noi plajă. Dinu era mai slăbuţ, şi Pierre Sirin l-a luat pe Dinu pe umeri şi a traversat aşa apa, l-a adus unde eram noi pe malul celălalt. Când a ieşit Dinu din închisoare, mi-a spus: Era cât pe ce să te bag şi pe tine! Şi-mi aminteşte cum i-am dus scrisoarea lui Mihai Rădulescu. Am dus şi alte scrisori. I-am zis: Vai, Dinu, am şi uitat! Eu ştiam perfect de bine, însă mi-a fost frică şi de Dinu. Că Dinu, spunea el, a păstrat toate scrisorile pe care i le-a trimis bietul Mihai în care îi mărturisea că el nu are nicio atracţie pentru femei. Le păstrase şi le-a găsit Securitatea la

percheziţie. Când a fost ancheta lui Mihai, Trixi Strelisker a spus că era logodită cu Mihai. A

Încercat să-l salveze, dar nu a putut. Când a fost condamnarea, i-a spus maică-sii să-i trimită lucruri groase, că el o să muncească şi în doi ani jumătate o să iasă. Primise o pedeapsă de cinci ani. Îmi spunea doamna Alice Rădulescu, mama lui, că a primit hainele lui Mihai pline de noroi – că fusese culcat pe jos. A fost chemat la anchetă o singură dată. Când s-a întors în celulă, s-a spânzurat. Alice a venit la procesul nostru ca să afle ceva despre fiul ei. Mai târziu mi-a spus Sănduc

296

(Dragomir, n.a.) „Ca să ne salveze pe mine şi pe Dinu (Manoil, n.a.) s-a spânzurat".

*

„Luni dimineaţa, fiind om al muncii, Mihai se duse la Institutul de Artă să semneze condica, cu atât mai mult cu cât primise acasă un telefon din partea lui Oprescu, care voia să-l vadă la o anumită oră. Plecă pe jos pe Calea Victoriei, Institutul funcţionând în cadrul Muzeului de Artă. Intră în biroul său, dar, când dădu să se dezbrace, secretara îi transmise că profesorul îl roagă să vină imediat la dânsul, aşa cum era îmbrăcat, căci are să-i comunice ceva de foarte mare importanţă.

Puţin cam mirat, Mihai se execută... Străbătu odăile şi culoarele care-l separau de biroul Direcţiei şi intră... înăuntru, alături de George Oprescu, cam palid şi agitat, se aflau doi ofiţeri de Miliţie în civil, care îl arestară..." (Petre Sirin, Castele în

Spania, manuscris inedit, p. 334)

„... Dinu Noica şi mulţi alţi prieteni de ai lui fuseseră arestaţi...

Ceea ce îl nelinişteşte însă cu osebire (pe Mihai Rădulescu, n.a.) era însă faptul că de mai multă vreme îl tot rugase pe

Dinu să distrugă scrisorile primite de la el în decursul anilor, scrisori care, cu toate că se ocupau de probleme obişnuite ce îi legau, nu puteau fi în niciun caz pe placul autorităţilor. Şi

Dinu îi tot promisese că le va distruge, dar Mihai nu era sigur că o făcuse cu adevărat. Iar, în cazul acesta, o percheziţie în casa de la Câmpulung le punea pe tavă la dispoziţia Securităţii, strânse cu grijă într-un pachet şi aşezate în ordine cronologică!" (Petre Sirin, op. cit., p. 331)

„În timp ce Mihai se afla în ancheta Serviciului de Moravuri, el a fost contactat cel puţin de două ori de reprezentanţi ai Securităţii, care l-au lăsat să înţeleagă că aceste cercetări erau de fapt cu totul şi cu totul minore, şi că el ar putea să fie scutit imediat de această anchetă infamantă, cu condiţia să accepte să ajute autorităţile în celelalte cercetări – majore, care priveau activitatea subversivă a grupului Noica… Şi, bineînţeles, de fiecare dată, Mihai a declinat aceste propuneri". (Petre Sirin, op. cit., p. 334)

297

„Într-o zi, în timpul anchetei, i se puse în faţă lui Mihai una din scrisorile care provenea din teancul de scrisori ce se aflaseră la Dinu [Noica, n.a.] şi pe care, în ciuda rugăminţilor sale, Dinu nu le distrusese… Dinu nu distrusese scrisorile!

Şi Mihai a fost nevoit să recunoască. Numai că în scrisoarea aceea erau pomenite prin iniţiale, aşa cum obişnuia şi în jurnalele sale, numele a trei prieteni comuni, care nu fuseseră identificate […]. Mihai ştia cine erau… nu fuseseră depistaţi încă şi nici măcar nu fuseseră încă arestaţi… Erau Ion Negoiţescu, Sănduc Dragomir şi Dinu Manoil, a cărui soţie… urma să nască… Aceasta era prima scrisoare care i se oferea pe tavă şi, întâmplător, cea mai importantă, cea mai dureroasă, dat fiind că implica distrugerea unor prieteni, a unor fiinţe tot atât de nevinovate ca şi dânsul. Dacă ceda acum, mâine i se va pune sub ochi altă scrisoare şi apoi alta, la nesfârşit, dat fiind că scrisorile nu fuseseră distruse cum ceruse el. […] în noaptea asta!… De profitat de întunericul precar al unei celule permanent luminate şi de oboseala firească a unei străji veşnic prezente la vizorul din uşă!" […] (Petre Sirin, op. cit., p. 340)

*

La dosarul anchetei se găsesc trei procese-verbale de interogatoriu, datate 12, 13 şi 24 octombrie 1959. Toate sunt semnate de căpitanul Onea Mircea, şef anchetator. De ce a trecut o săptămână de la revelaţia pe care Mihai Rfidulescu o are că este pierdut, dat fiind că Securitatea posedă scrisorile lui către Noica şi că le foloseşte împotriva prietenilor lui intimi?

E de presupus că în dosar nu se află toate procesele-verbale de interogatoriu. O ipoteză ar fi că, la data de 24 octombrie.

Mihai Rădulescu a fost torturat. El nu a reuşit să se sinucidă

datorită stării sale fizice, dar, după câteva zile în care s-a refăcut în celulă (şi nechemat la alte interogatorii), a reuşit să ducă la capăt hotărârea lui de a tăcea. Intervalul de o săptămână între ultimul interogatoriu şi data pe care certificatul de moarte o consemnează se poate datora şi altei evoluţii a evenimentelor, în 24 octombrie, între orele 8, 15 şi 14,00

(cum consemnează procesul-verbal), Mihai Rădulescu este bătut grav de căpitanul Onea Mircea, După câteva zile de eforturi la Malmaison de a-l readuce la o stare normală, este depus la spitalul închisorii Văcăreşti, unde după alte câteva

298

zile (2 – 3) fie moare în urma traumelor suferite în arestul

Securităţii, fie se sinucide, având în spital mai multe posibilităţi de a acţiona. Cert este că ancheta s-a desfăşurat la Malmaison, iar trupul neînsufleţit al lui Mihai Rădulescu este depus la cimitirul Jilava fiind adus de la spitalul închisorii

Văcăreşti. Sub rezerva că documentul nu este un fals al anchetatorilor care doreau să dea aparenţa trecerii sale prin spital şi de a îndepărta astfel ipoteza morţii survenite în urma torturilor. Aici ar trebui să ne întrebăm dacă şi diagnosticul „stare comatoasă. Asfixie" este corect. El s-a strangulat

(de duş sau de rozeta caloriferului, după diferite versiuni)

sau a fost strangulat de Onea Mircea, într-un exerciţiu de intimidare dus prea departe.

*

Alexandru Paleologu L-am cunoscut pe Mihai Rădulescu din studenţie, 1938, la Facultatea de Drept. Era puţin mai tânăr ca mine. Eram colegi, ne-am împrietenit foarte repede.

Era prieten cu Irina Eliade, care atunci se numea Hanciu. O

ştiam de prin 35—36. Am remarcat că Mihai Rădulescu era un om foarte cultivat şi inteligent. Nu făcea pe pedantul şi pe deşteptul, era un om remarcabil. Am avut sentimentul de oarecare gelozie. Totdeauna am avut sentimentul că nu sunt la înălţimea lui. Avea un aspect foarte banal la început. Elegant şi bine crescut. Imediat însă ce vorbea ieşea din banalitate, fiindcă lua aceeaşi problemă din alt unghi decât ceilalţi. Avea lecturi deosebite. Mai târziu, când s-a întors de pe front.

4344, a publicat un eseu scurt în Revista Fundaţiilor Regale.

„Jocul cu moartea" despre Mozart, dar interferând experienţa şi starea lui de apropiere de moarte. Când a terminat armata şi facultatea, când a intrat la Ministerul de Externe, în 1946, a intrat primul. Da, era impresionant de bun. În comisii erau nişte prieteni de-ai noştri care au spus acest lucru. El era şeful promoţiei noastre. Şi eu intrasem la Externe şi ne vedeam des, la Sinaia, la Buşteni. De multe ori mergeam la „Carul cu bere", nopţile. Ne duceam la femei după aia şi el nu venea cu noi. Îmi spuneam că poate are o legătură puternică şi că nu vrea să meargă cu noi (unde sunt boli, turpitudini), ca să nu transfere vreunei doamne o maladie venerică. De fapt, nu asta era. Nu-mi imaginam adevărul, nici nu ştiam, poate unii ştiau. Abia la Ministerul de Externe mi-am dat seama. Exact

299

cum se întâmplă în Proust, în Sodome et Gomore, când încep să apară homosexualii unul după altul, prin nişte semnale aproape imperceptibile… Era odată Mihai pe coridorul Ministerului de Externe şi după mers mi-am dat seama dar nu aş putea spune ce anume era revelator. Asta-i explicaţia, că nu venea cu noi la femei! Am avut revelaţia că acest om superior era homosexual. Am vorbit despre asta cu el, de altfel foarte rar, nu în limbaj deschis, şi niciodată nu am împins lucrurile spre o confesiune…

Se considera un om damnat, şi un om care nu are nicio şansă de mântuire. Avea o formă de credinţă, nu foarte explicită. De pildă, a scris un studiu „Marcel Proust şi spiritualitatea reflex", vrând să scoată că în Marcel Proust totuşi este o zonă de problemă a mântuirii, şi de „au-delă" care nu există în realitate, poate că în Proust ar fi existat, dar nu s-a revelat în opera lui. Mihai a vrut să scoată că există în Proust un plan de transcendenţă şi al redempţiei. Dar el se credea fără şanse de redempţie. De aceea, deşi era un om cu care râdeam cu o poftă nebună, râdeam de ne prăpădeam, avea sentimentul că râsul este un păcat. Nu în sine, nu era un acelast. Credea că râsul la el e nepermis, că el are o condiţie care nu îngăduie bucuria. Dar avea darul râsului şi simţul comicului. Avea sentimentul că râsul acesta al lui este ilicit. Că îi agravează cazul, că e un alt păcat, că e un cinism. Se vedea în scrisorile către

Dinu Noica – una sau două mi le-a arătat. Cu Noica a avut o

corespondenţă detaliată pe tema asta. În două sau trei scrisori a făcut expunerea totală, exhaustivă, a stării lui sufleteşti şi morale.

*

Irina Eliade când l-am cunoscut, abia venise în Bucureşti, de la Brăila. Pe Alecu Paleologu, pe Sandu Lăzărescu i-am cunoscut mult mai devreme… Aveam un prieten foarte bun.

Eduard Motaş, foarte mare amator de muzică, într-o zi am fost invitată acolo, nu era prima oară. În general erau acolo două-trei persoane, de data asta era una singură, Mihai Rădulescu. Ascultau amândoi Mozart, Bach – muzică clasică.

Atunci l-am văzut prima dată pe Mihai. Ne-am văzut tot timpul, pe urmă, la patinaj, la spectacole. Motaş era şi monden şi foarte nostim, tot timpul era glumeţ, şi omul cel mai superficial din lume.

300

S. T. Era homosexual?

I. E. Cred că da. Dar nu mi-am pus problema foarte mulţi ani. Părea un personaj puţin din altă lume. Ca să descopăr mai târziu că era foarte cu picioarele pe pământ. După mulţi ani, am fost o dată la München. Nu aveam foarte mulţi bani şi ştiam ca Eduard Motaş trăieşte la München. M-am uitat în cartea de telefon, am spus „Irina la telefon". Am auzit: „Unde eşti?" Stăteam la o fostă studentă de a mea. Într-o jumătate de oră, a fost acolo. Era greu de recunoscut. Se schimbase; fusese brun, acum avea o perucă oranj pe cap. Am vorbit mult, într-o plimbare cu maşina prin Schwannsee…

S. T. L-aţi evocat pe Mihai Rădulescu?

I. E. Nu, deloc. Am vorbit de foarte multe lucruri, dar deloc politică, deşi eram foarte buni prieteni. El era un personaj trăsnit, amuzant, clevetea tot timpul. Apartamentul lui, situat într-o zonă rezidenţială, era mic, dar extraordinar de elegant.

Mi-a făcut o biografie a lui.

Lucrase la Ministerul de Externe (unde lucra şi Mihai, şi eu de altfel, ca interpret la cabinetul lui Tătărăscu, prin

46—47) şi a fost trimis curier diplomatic. La prima cursă în străinătate, a rămas acolo. S-a apucat să-mi spună că era în serviciul Intelligence Service-ului. Lucra în Germania acoperit. Se pregătea să plece în două zile în Japonia şi era iritat că trebuia să se vaccineze, şi o să i se umfle mâna. Mihai şi el nu semănau deloc. Edi era foarte

amuzant, în timp ce Mihai era grav. Îi plăcea să glumească şi glumea bine, dar Edi mergea numai pe acest ton parodic. Am rămas cu gura căscată la chestia cu Intelligence Service, era ultimul lucru la care să mă aştept de la acest personaj pitoresc, amuzant, inteligent şi rafinat. „Văd că o duci destul de bine!" i-am zis. „Da, dar să ştii că nu e chiar atât de vesel".

S. T. Poate că fabula!

I. E. Nu. Nu fabula niciodată. Avea o viziune apriorică despre lume, niciodată însă nu mi-a făcut o confidenţă despre viaţa lui. Acum se întâmplă prima dată. Ascultam Bach, Mozart, vorbeam despre bisericile pe care le-am văzut. Era un estet... M-a întrebat atunci despre Mihai. I-am spus toată povestea, cu Noica, cu sinuciderea lui, procesul. La care el a replicat „childish!" Acest cuvânt, venind de la un agent Intelligence Service, mi s-a părut foarte grav. Pe urmă am plecat.

Erau foarte puţine şanse să ne revedem.

301

S. T. L-aţi mai întâlnit?

I. E. Niciodată. De altfel, peste un an sau doi, prin anii '70, la München, a fost găsit mort în maşină, în parkingul din faţa blocului unde locuia.

S. T. împuşcat?

I. E. Nu. Mort pur şi simplu, iar el nu suferea de nimic.

S. T. Să ne întoarcem la Mihai Rădulescu, pe care l-aţi cunoscut în anturajul acestui om, Eduard Motaş, cu un destin atât de misterios.

I. E. Relaţiile dintre mine şi Mihai au devenit din ce în ce mai prieteneşti şi mai intense. Eram când noi doi când mai mulţi, când cu maică-sa, la cinematograf, la teatru.

Ticky, fratele lui, era student la medicină, era mai mic ca noi. Era deştept foc şi cam năstruşnic. Ei stăteau pe bulevardul Elizabeta şi învăţau la liceul Lazăr, amândoi. Mihai învăţase, Ticky mai era elev. Avea o maşină şi mergea prin mahalale să-i aducă la şcoală pe colegi.

S. T. Înainte de a intra în procesul Noica, Mihai Rădulescu a avut un proces de moravuri. Procesul s-a judecat în 22 septembrie 1959, pe 23, a doua zi, în loc să fie depus la o închisoare să-şi facă pedeapsa, este vărsat la Securitate pentru o nouă anchetă.

I. E. Mihai se aştepta să fie arestat. Eram la o prietenă comună, în 59. Mihai a venit acolo şi mi-a spus: „Am fost la

Câmpulung să-l văd pe Dinu şi i-am cerut scrisorile. Le-a scos din raft pe teancuri, de la Cioran, de la Eliade, de la mine.

Le-a scos, le-a pus pe masă şi pe urmă le-a pus la loc!" „Şi tu ce-ai făcut, Mihai?" Zice: „Cum puteam să i le iau!?... Tu nu-ţi dai seama cum trăieşte Dinu la Câmpulung? Că singura lui bucurie e să se ducă la cutia poştală să vadă dacă i-a scris Mircea (Eliade), dacă i-a scris Cioran! şi le ţine pe toate acolo". Eu nu ştiu ce a fost în scrisorile alea, dar Dinu Noica, cu voie sau fără voie, i-a turnat astfel pe toţi. La arestare, au găsit toată corespondenţa. Aşa au aflat tot. Asta nu pot să i-o iert lui Noica. Nu pot să înţeleg când un om vine la tine să-ţi ceară scrisorile, să nu i le dai. Mihai era conştient de pericol şi, după arestarea lui Noica, se aştepta să fie şi el arestat.

S. T. Dumneavoastră aţi avut scrisori de la Mihai Rădulescu?

I. E. Da, am avut, pentru că am fost multă vreme despărţiţi. A fost concentrat, şi-mi scria de acolo, de la Piteşti, apoi a

302

fost pe front (unde a fost şi rănit), a fost spitalizat la Iaşi, apoi la Sinaia. Bineînţeles că am primit veşti, pentru că eram logodită cu el atunci. A venit la Râmnicu Vâlcea să mă vadă, unde eram în refugiu. Trecuse războiul, el a intrat în Comisia de armistiţiu cu Alecu Paleologu, Titi Trancu, Sandu Danielopolu.

Au dat examen la Ministerul de Externe, unde Mihai, conform obiceiului lui, a intrat primul, cum a ieşit şi la bacalaureat, primul pe ţară. A fost ataşat de legaţie. Nu a plecat însă niciodată în străinătate. Mihai, după ce a terminat cu Externele, s-a apucat de muzică. Studiase şi la Conservator, vioara.

A găsit un post de violonist la Opera din Cluj. Mai târziu a venit la Bucureşti tot ca violonist, apoi a intrat la George

Oprescu la institut. A colaborat ani de zile cu cronici muzicale la Contemporanul. Cronicile erau extraordinare. Nu cred că am citit vreodată nişte cronici muzicale atât de la obiect şi profunde – iar eu am trăit în mediu muzical. Cred că termenul cel mai potrivit, pentru a vorbi despre Mihai, este profunzimea. Tot ce făcea era extraordinar de amănunţit şi controlat. Era un om foarte serios. Ceea ce nu înseamnă că în conversaţiile de fiecare zi nu era foarte glumeţ, agreabil şi comunicativ.

S. T. Ce s-a întâmplat cu corespondenţa?

I. E. A venit la mine şi mi-a spus: „Să ştii că nu m-a urmărit nimeni”. A adus cutia în care era vioara şi unde se afla toată corespondenţa lui. Toate scrisorile pe care le primise şi le păstrase. Şi cele de la mine, bineînţeles. Fiindcă eram foarte mari epistolieri, şi el şi eu, şi de câte ori nu eram împreună, la

Bucureşti, corespondam. Le-am păstrat într-un sertar; afară de scrisorile mele erau scrisori de la alte persoane, printre care Noica. Le-am depozitat într-o cămară, la mine acasă.

Când am auzit că a fost arestat, primul lucru pe care l-am făcut a fost să le triez. Eu cu mâna mea am ars scrisorile lui

Noica. Puteau să-i facă rău în anchetă şi lui Noica, şi lui Mihai.

Am păstrat scrisorile mele şi scrisorile pe care i le-am trimis eu lui şi care făceau împreună un dialog. Persoana care mai locuia în apartament le-a luat! Apartamentul era proprietatea soţului meu, ceea ce nu însemna că nu aveam o securistă în casă! Ale lui Mihai au dispărut fără urmă. Celelalte nu au mai apărut şi nici nu o să apară, fiindcă eu le-am ars cu mâna mea.

Celelalte erau nişte scrisori oarecare, care nu aveau niciun fel de importanţă, le-am restituit familiei lui.

303

S. T. A fost ultima dată când l-aţi văzut pe Mihai Rădulescu?

I. E. Da. Când mi-a adus scrisorile în cutia de vioară.

S. T. A urmat ancheta pentru moravuri…

I. E. şi eu am fost chemată. Tata mi-a adus într-o zi o citaţie (Miliţia o lăsase la adresa unde locuia tata, în Elefterie 18), pe numele meu de fată Hanciu. Să mă prezint la Miliţie, pe

Calea Victoriei. I-am arătat-o bărbatului meu. Mi-a zis „Te duci. Vezi despre ce e vorba”. M-am dus. Când am fost poftită să intru, era de faţă o persoană pe care Mihai o agrea, eu nu.

Trixi Strelisker, Dumnezeu s-o ierte, care, de altfel, a devenit apoi agenta lor.

S. T. Ce voia să ştie anchetatorul?

I. E. Era un tip politicos şi reţinut. Ea era însă teribil de răvăşită. Anchetatorul era, cred, în haine civile, destul de agreabil ca aspect. Nu era din ăştia cu fruntea de două degete.

Mi-a pus întrebări corecte. Voia să ştie dacă am fost logodită cu Mihai; am răspuns că da. Am înţeles că era o anchetă de moravuri,

fiindcă a insistat asupra raporturilor mele intime cu Mânai. Eu am răspuns că nu au existat. A părut destul de mirat. I-am zis: „Nu ştiu de ce va miraţi aşa. Amândoi făceam parte din nişte familii burgheze, nici eu, nici el, nu am trăit niciodată singuri. Eu am stat cu mama şi cu tata, el a stat cu maică-sa, taică-su, frati-su. Nu ştiu cum am fi puiuţ extinde relaţiile la altceva. Era o logodnă foarte burghezei. S-a desfăcut din cu totul alte motive. A fost o legătură sentimentală şi spirituală foarte serioasă. Am vrut chiar să renunţ la postul pe care-l aveam la Liceul «Caragiale» şi să mă mut la Cluj, când el era acolo, dar a venit el la Bucureşti, între timp, s-au schimbat lucrurile, m-am căsătorit, dar prietenia mea cu el a rămas întreagă. Am continuat să-l văd, venea la noi acasă, mă duceam şi eu la ei, deci a fost o relaţie de amiciţie". Mi-a mulţumit, l-am întrebat: „Ce s-ar fi întâmplat dacă aş fi spus altceva la insistenţele dvs cu relaţiile noastre intime?" Mi-a spus: „Potoliţi-vă, doamnă, sunt nu ştiu câţi aici care au declarat că au avut relaţii intime cu el. Nu puteaţi dvs să-l salvaţi, chiar dacă ar fi fost adevărat…" Şi a adăugat: „Asta de adineauri, pe care aţi văzut-o – se referea la Trixi –, a încercat.

Deşi era dresată bine, a călcat în toate gropile şi nu am fost amabili. V-aţi fi pus într-o situaţie dezagreabilă dacă aţi fi luat o atitudine contrară".

304

S. T. Nu credeţi că Beatrice Strelisker a făcut această depoziţie ca să-l apere pe Mihai Rădulescu? Să se spună: nu e homosexual, uite, trăieşte cu femei! Nu era asta logica situaţiei?

I. E. Ba da. Era, probabil, o înţelegere între ea şi Mihai. Dar eu nu am avut vreo înţelegere cu el. Nici nu mi-a cerut-o vreodată. Faptul de a spune că trăise şi cu ea nu anula restul. Ar fi fost foarte prost să spun „da". Deveneam un martor mincinos în plus – cum fusese Trixi.

S. T. Aţi fost la proces?

I. E. N-a fost nimeni. Nimeni din familia lui; a fost cu uşile închise. A fost un proces mare, cu douăzeci şi ceva de acuzaţi.

*

File de jurnal/Mihai Rădulescu

„31.111.1942.

Alaltăieri, C.N. (Constantin Noica, n.a.) a venit să-mi propună să începem traducerea din Augustin. I-am spus singurul obstacol

important care mă punea pe gânduri: teama inutilităţii «colaborării» mele – teama că nu voi putea aduce nimic peste ceea ce ar putea face C.N. singur, şi că amestecul meu ar fi numai rezultatul generozităţii lui, care vrea ca eu

«să mă simt bine» în acest grup, participând cu ceva.

Răspunsul lui m-a dezarmat şi m-a încântat: întâi, ţine la această «colaborare» fiindcă-i dă prilejul de a veni la mine, unde se simte bine, şi de a petrece cu mine câteva zeci de ore care să ne apropie, să ne adâncească prietenia…

Al doilea, vrea să persevereze în «lucrul în echipă» căruia îi era atât de refractar altă dată, şi pe care disciplina legionară

I-a învăţat. Bineînţeles că răspunsul meu a fost entuziast – mai ales pentru primul argument: nu era decât ceea ce îmi doream şi eu, şi nu îndrăzneam să provoc, de teama ele a forţa lucrurile, de a inoportuna. […]

Apoi, despre Nae Ionescu – C.N. îmi spune cât de puţin

I-a cunoscut, cât de puţin s-a apropiat de el – şi că poate tocmai de aceea se străduieşte acum să-i perpetueze memoria.

[…]

Şi atunci C.N. mi-a spus un lucru care m-a izbit cu aspectul lui de neverosimilă coincidenţă: ca exemplu de gândire ciudată şi periculoasă, mi-a spus că în cursul de metafizică

N. I. dă un exemplu foarte bizar «iubirii de aproapele», prin

305

vind-o negativ, ca o comuniune în păcat, şi nu ca forţă pozitivă, dinamică, a iubirii. I-am spus că lucrul acesta mă izbise şi pe mine… şi că simţeam nevoia să-l întreb pe C.N. ce crede în această privinţă… O depăşire a eticului, spune C.N. – eticul acesta care e la urma urmei o creaţie a secolului al XIX-lea, şi de care trebuie să ne liberăm… C.N. recunoaşte primejdia acestei «liberări» – care îngăduie, patronează orice". (fragmente puse la dispoziţie de dr. -ul Dan Rădulescu, fratele lui

Mihai Rădulescu).

*

Al. Paleologu Mihai venea la Câmpulung. Îl cunoştea pe

Noica dinainte. Frecventase grupul lui Nae Ionescu. Eu nu

I-am frecventat. Scoteau revista Izvoare de filosofic; colabora

acolo. La Câmpulung, venea în vacanţe. Fiindcă Noica era ocupat cu lecţiile, dădea meditaţii, noi petreceam timpul plimbându-ne sau stând pe malul apei. Reuşise să se angajeze la

Cluj în orchestra Operei, ca violonist. Venea de la Cluj la

Câmpulung, dar avea domiciliul în Bucureşti. S-a împrietenit cu nişte tineri oameni de carte, şi nişte universitari unguri, şi cu Negoiţescu, între alţii. Oameni foarte subţiri, foarte cultivaţi; şi toţi homosexuali. Acolo, cât a stat la Cluj între ei, a căpătat sentimentul că are o lume de egali, că homosexualitatea lui nu este atât de întunecată şi de infernală, că nu mai e singur. Avea un ambient interesant, de mare rafinament şi cinism, în care-şi spuneau pe faţă între ei lucrurile astea, o lume à la Wilde. La un moment dat, câştigând autoritate socială şi profesională ca om de artă, a ieşit din starea de opresie.

Apoi s-a transferat la orchestra cinematografiei din Bucureşti, a început să scrie articole şi să ţină conferinţe de muzicologie. A avut şi o carte interesantă. Pregătea o alta, nu a apucat s-o termine. S-a transferat de la orchestră, la Institutul de istoria artei, la George Oprescu. A devenit muzicolog cu o faimă din ce în ce mai mare, îşi făcuse o autoritate în domeniul muzical. Era şi vârsta, treizeci şi ceva de ani, spre patruzeci… Ieşise din complexele şi din starea de culpabilitate şi devenise chiar cinic, oarecum. Nu într-un mod sfidător, dar mai cinic, maijouisseur, şi începuse să nu se sfiască – asta mi s-a spus – să caute a ademeni băieţi tineri. Nu mai avea complexe, nu mai avea sentimentul de culpabilitate, căpătase o anumită libertate. La un moment dat, putea spera ca faima

306

să-l acopere. Se putea gândi că acum e mai la adăpost, din cauza notorietăţii. Nu a fost aşa şi a fost teribil. Mi-a povestit

Mihai atunci, începuse ancheta la miliţie, înainte să fie arestat. Era într-o cameră de anchetă. Era încă în stadiul de interogatoriu politicos când se vorbea cu „dumneavoastră”.

Atunci a auzit pe sală, pe podeaua sălii, paşii hârşâiţi pe care i-a recunoscut ca fiind ai profesorului Oprescu, care a ezitat între uşi şi nu a deschis uşa la camera cealaltă, contiguă cu cea în care era el. Era un glasvand cu hârtie albastră prinsă în pioneze, care-i separa şi a auzit aşa: „Bună ziua, sunt academicianul Oprescu, am fost chemat. Aş vrea să ştiu despre ce e vorba”. „Ieşi afară curvă bătrână! Aşteaptă până

te-om chema noi!" a strigat de un ofiţer. A auzit chestia asta şi şi-a dat seama că, academician-neacademician, nu te mai acoperea nimic la un moment dat. E drept că profesorul Oprescu a scăpat de altele, de închisoare, dar nu a scăpat de mojicia asta. Mihai şi-a dat seama că nu e nicio speranţă. Asta l-a dat peste cap.

S. T. Ce ecou a avut procesul?

A. P. Un mare ecou. A fost, într-adevăr, scandalos. Nu scandalos în sine, adică un proces de moravuri, sau că se dau în vileag lucruri scandaloase. Dar era un proces cu nuanţă politică. Ţin minte, toate procesele, nu numai cele politice, erau totuşi cu direcţie politică. Mai ales ca formă: primeau oamenii pachete din străinătate de la rude, te judeca pentru vânzare de lucruri etc. Era tot o categorie socială care trebuia decimată. Dar homosexualii nu au fost vânaţi în straturile populare. Sunt foarte mulţi homosexuali în lumea muncitorească, însă au fost vânaţi numai în lumea intelectuală. Era, de fapt, tot un proces politic. Procesul a făcut multă vâlvă. Cei mai cunoscuţi dintre cei implicaţi erau avocatul Radu Olteanu, care a pledat prin 935 şi în procesul Anei Pauker, şi regizorul Crin Teodorescu. A fost perceput nu ca un proces de moravuri, ci ca un proces cu intenţie politică.

Am văzut dosarul înainte de proces. La un moment dat interogatoriile s-au blocat la două nume, Alexandru Dragomir şi Dinu Manoil. Alexandru Dragomir era un fost student al lui Heidegger, la care a făcut o teză despre Hegel. Avea reputaţia unui spirit filosofic extrem de profund şi de penetrant. Era şi foarte inteligent, puţin cam mordant şi cam caustic, nu întotdeauna reuşit, după opinia mea. Avea un dispreţ de a publica, „cine suntem noi să publicăm!" A lucrat ani de

307

zile undeva în domeniul lemnului, dar era doctor în filosofie, în Germania. Nu a profesat niciodată. Făcuse cândva, în anii

1947/8/9 nişte seminarii particulare la Dinu Manoil acasă, pentru public cuconesc şi monden. Mic de statură, dar cu o figură plină de expresie. Dinu Manoil, un coleg de-al meu de liceu, mai mare c-o clasă, îl cunoşteam din adolescenţă. Era de origine evreiască, cu nume schimbat. A lucrat ca traducător, ne vedeam din când în când, pe urmă a plecat în Elveţia, destul de demult deja. Mihai Rădulescu nu a vrut să mărturisească numele lui Dragomir şi Manoil. Le-a spus până la urmă, dar le-a spus murind.

S. T. Nu credeţi că a spus aceste nume, fie şi sub tortură, apoi, de remuşcare, s-a sinucis?

A. P. Nu cred că s-a spânzurat, cred că a murit sub tortură, că altfel nu avea cum să fie notate numele astea. Trebuie să fi fost o tortură dusă până la capăt, ca să spună, într-un moment când nu mai putea fi consemnat.

S. T. În Sfidarea memoriei susţineţi că a fost sinucidere.

A. P. Da, am susţinut, dar acum am rezerve. După 30 de ani, cred că a fost moarte sub tortură. I-a protejat cu preţul vieţii.

S. T. Când aţi aflat despre moartea lui?

A. P. Am constatat, când am ajuns în boxă, ca el lipseşte…

Nu am fost întrebat prea insistent despre el în anchetă, dar am fost întrebat totuşi. Dar i-am văzut dosarul, nu pe al meu mi l-au dat la proces, ci pe al lui, aşa s-a nimerit. M-am gândit, când am văzut că lipseşte din boxă, că i s-a dat drumul, dintr-o intervenţie superioară. Când am fost chemat să mi se comunice sentinţa, abia am întrebat. „Dar ce este cu Mihai Rădulescu?" „Cum, nu ştii, a decedat!" De unde era să ştiu, că nu ni se spunea nimic. „Cum?" Altceva nu mi s-a mai spus.

*

Sandu Lăzărescu Mihai Rădulescu era un om extrem de distins. L-am cunoscut la Facultatea de Drept. Avea o cultură deosebită, ţinută. Eu cred că a fost omorât în anchetă. Mi-aduc aminte că eram la Securitate când a fost descoperit el. Eram şi eu la Malmaison. Am auzit o mare tevatură de gardieni. Au deschis uşa de la una din celulele vecine – unde era Mihai.

Păreau sinceri că atunci descoperă trupul lui neînsufleţit.

308

Atunci ştiam, de la Securitate, că s-a sinucis cu o cămaşă legată de duş. S-ar fi spânzurat.

S. T. Cum aţi aflat?

S. L. Cred că mi-a spus anchetatorul de celulă. Nu ştiu dacă acesta nu fusese convocat să facă curăţenie în celula lui

Mihai.

S. T. Dvs. apreciaţi că ar fi fost în stare să se sinucidă?

Putea să se sacrifice ca să nu denunţe pe cineva sau pentru că nu mai suporta?

S. L. Da!

*

„Îl cunoscusem pe Mihai Rădulescu prin 1949, vara. […]

mi-a povestit câte ceva despre dânsul. De fapt, locuia la Cluj, unde cânta la vioară în orchestra Operei. Acum, în vacanţă, venise la Bucureşti, la părinţii lui, care stăteau în apartamentul unui prieten – Dan Nasta –, în cochetul bloc de pe strada Puţul de piatră, care aparţinuse chiar soţiei acestuia – Rori, o hiper-intelectuală…" (Petre Sirin, Castele în Spania, memorii, p. 142)

*

„Din mai multe loturi disparate, se alcătuise un singur proces la care trebuiau să fie aduşi. Din lotul meu a lipsit la actul final Mihai Rădulescu, care reuşise să se sinucidă în timpul anchetei, performanţă unică în istoria detenţiunii comuniste". (Paul Dimitriu, op. cit., p. 46)

C. Vişinescu (avocat, apărător al lui M.R. în procesul de moravuri) A plecat la Cluj… Inteligent cum era, vedea care e viitorul lui şi a căutat să se ascundă. Nu prea i-a fost de folos.

În dosar am văzut că era urmărit îndeaproape.

S. T. Impresia mea este că procesul de homosexualitate era un proces politic mascat. Cei din boxă nu erau aleşi întâmplător. E ceva obscur aici…

C. V. Nu poate să fie obscur. E clar că l-au vărsat la Securitate după proces.

E exact, a fost un proces politic. Când a fost arestat, disperaţi, părinţii lui au venit la mine. Mama lui, Alice, era un personaj deosebit. Tatăl lui fusese director general la Brăila, la

Compania franco-română. Alice venea la mine în fiecaie zi.

309

Nu am putut, văzând dosarul, să-i spun tot. Din motive de menajament. Mihai era foarte legat de maică-sa. Marea ciudăţenie este că eu am fost cu Mihai ca fraţii. Am împărţit şi camera cu el în armată. La Târgovişte, la şcoala de ofiţeri de artilerie. Nu am avut niciun semn al homosexualităţii lui. Nu mi-a spus nimic, niciodată.

S. T. Când a venit Alice Rădulescu la dv, ştiaţi despre homosexualitatea lui?

C. V. Bănuiam. Am avut revelaţia în nişte discuţii despre

Gide. Mici semne… Nu avea nicio atracţie pentru femei. Era

foarte discret. Era un om sfios. El a purtat asta ca pe marea dramă a existenţei lui. Avea clipe de mare reculegere. A fost pentru mine un exemplu de om. Dacă nu ar fi fost asta, ar fi fost omul perfect. Mihai ura vulgarul… Mi-a mărturisit la vorbitor, în anchetă la arestul miliţiei, că se va sinucide.

S. T. Prima sau a doua anchetă?

C. V. Prima. Era foarte deprimat. Prevedeam sfârşitul lui.

La prima întrevedere între noi, mi-a spus că se va sinucide, îmi amintesc că şi ieri.

S. T. Cum a decurs procesul?

C. V. Judecătorii erau avertizaţi. Simţi judecătorul influenţat. Procesul era dirijat. Am certitudinea că era un proces politic. Pentru familie, pentru Alice, a fost un dezastru. Şi plecarea lui la Cluj, despărţirea a fost un fel de puşcărie pentru el. Erau foarte ataşaţi.

S. T. Cum a primit sentinţa?

C. V. Ca pe o pedeapsă meritată. Procesul era sigur urmărit. De altfel şi personajele din sală. Îi vezi imediat, în hainele de piele… Sala era împestriţată de Securitate. Era un proces de drept comun, de homosexualitate, dar era altceva. Am vrut la un moment să fiu înlocuit. Dar nu a vrut familia şi…

S. T. Cum aţi aflat de transferul lui într-o anchetă la Securitate?

C. V. Prin familie. Ca să-l viziteze familia, vorbitor, pachet, făceam diverse memorii. La una din aceste vizite, Alice nu l-a mai găsit. M-am interesat şi am aflat că fusese mutat la unitatea 0123. Mi-am dat seama că era la Securitate şi că urmează un proces politic. Am şi spus familiei. Ştiam legăturile lui cu Noica. Alecu (Paleologu, n.a.) fusese arestat de două săptămâni. Am făcut legătura. Asta a fost drama cu Mihai, săracu'.

S. T. Cum aţi aflat despre moartea lui?

310

C. V. Familia lui a fost înştiinţată. Aşa am aflat şi eu, de la ei. Fiind moartea în penitenciar şi pentru ca oamenii să nu le iasă lipsă la număr, nu ascundeau. Anunţau ierarhic până sus.

Ministerul anunţa familia, în al doilea rând, ca să nu existe suspiciunea morţii violente, cauzată de unul din gardieni, ei anunţau decesele. Se spunea în înştiinţare că a murit de moarte naturală, nu prin violenţă.

S. T. Cum a apărut ideea sinuciderii lui? Pe de o parte trebuiau să spună că nu a fost o moarte prin violenţă, prin accident. Pe de altă parte, s-a acreditat versiunea sinuciderii.

C. V. Sunt absolut convins că a fost o sinucidere, întâi de toate, sinuciderea în închisori este foarte rară, pentru că supravegherea este foarte strictă, în al doilea rând, cei care se sinucid în închisoare sunt persistenţii, cei care încearcă toate formele de a-şi lua viaţa. Şi de obicei sunt depistaţi şi izolaţi ca să nu reuşească.

S. T. Asta înseamnă că Mihai Rădulescu era la prima tentativă. Şi reuşită. Pentru că nu depistaseră ce avea de gând să facă.

C. V. Pentru că era un om deştept. Şi-a făcut pregătirile ca să nu existe niciun fel de risc să scape, să fie prins. De altfel, sinuciderea îi semăna.

S. T. Era predispus la sinucidere, vreţi să spuneţi?

C. V. Nu predispus din punctul de vedere al asumării răspunderii. El se ura din cauza homosexualităţii lui. Asumarea asta îi semăna. Ca fire. Era un om întreg. A cărui responsabilitate era dublată de defectul lui. Oamenii îşi tolerează defectele, le corectează, dacă pot. El a încercat să-şi remedieze defectul, a avut şi un flirt… Dumnezeu să-l ierte, dar l-a ajutat.

Apoi, închisoarea este un loc predispus la homosexualitate.

Am fost, într-o comisie de reexaminare a codurilor. Directorul penitenciarelor spunea: Nu ştiu ce să mă fac cu iluminatul în puşcării. Ori le las aprinsă lumina şi joacă barbut, şi-şi pierd raţiile de mâncare, ori sting lumina şi se dedau la pederastie în masă. Mihai ar fi fost un nefericit pe toată perioada asta. El nu a vrut să decadă.

*

Aurora Nasta când l-au găsit – l-au găsit imediat pentru că îi supravegheau prin vizetă – mai trăia. Dar a fost imposibil să-l reanime. L-au găsit viu încă. Se pare că Dinu (Noica.

311

n.a.) era arestat într-o celula, nu departe de el, şi a aflat. A fost un lucru îngrozitor pentru el, pentru că şi-a dat seama că din cauza implicării lui în acest proces şi-a pus capăt zilelor. Ţinea foarte mult la Mihai. Dar nu era de vină Dinu…

S. T. Cum a aflat familia lui Mihai Rădulescu despre această moarte?

A. N. Într-o zi, am deschis uşa de intrare, în Puţul de piatră, unde stătea familia Rădulescu, la parter, şi am găsit o scrisoare. Cineva o băgase pe sub uşă. Văzând că este adresată familiei Rădulescu, i-am dat-o Alicei.

S. T. Aţi locuit în comun o vreme, la această adresă.

A. N. Mai mulţi ani. Ei ocupaseră o casă mai mare, aproape de Cismigiu. Aveau un apartament foarte frumos. Pe urmă, au intervenit toate restrângerile pe care le-am suportat cu toţii. Dan, soţul meu, şi cu mine stăteam în hol şi trei camere, ne-am gândit să le închiriem lor două şi noi să stăm într-una şi holul care era comun. Aşa s-au mutat cu noi. Alice, ceilalţi din familie. Ne-am separat când Dan, datorită d-nei Bulandra

— Care putea tot – i-a făcut rost lui Dan de un apartament, prin 56, numai pentru noi doi. Am abandonat, pentru că eu găteam în baie, Dan nu avea cameră de lucru şi eram foarte strâmtoraţi. Ei au rămas în tot apartamentul de la parter din

Puţul de piatră. Fratele meu însă locuia la etaj, unde locuiau şi părinţii mei, care fuseseră evacuaţi din casa lor.

S. T. Ce conţinea scrisoarea?

A. N. Era anunţul ca Mihai a murit.

*

Irina Eliade în toamnă, ştiu ca ploua. M-am pomenit cu un telefon de la Ticky. Fusesem la facultate dimineaţa, eram foarte obosită. Bărbatul meu era acasă, m-a chemat la telefon.

Ticky mi-a zis „Irina, vin să te văd" cu o voce care nu mi-a plăcut deloc. „Sunt foarte obosită". A insistat. Eram foarte obosită şi am adormit. Ticky a sunat la uşă, i-a deschis bărbatul meu. Am intrat şi eu în hol, Ticky a zis: „Irina, a murit

Mihai!" Eu nu leşinasem niciodată, dar atunci m-am trezit în braţele celor doi, care mă susţineau. Bărbatul meu a spus:

„Ticky, nu pleci de aici, până nu mă întorc. Eu am o şedinţă la

Politehnică". Ne-a adus o sticlă de coniac, dar băutura nu a avut niciun efect. Am băut amândoi tot, dar, la stresul ăla extraordinar, eram perfect lucizi. Am făcut mii de teze şi ipoteze, Cum s-a întâmplat, ce s-a întâmplat. şi eu am ajuns la

312

concluzia că s-a sinucis. A doua zi a venit Ticky iar. Voia să mă

vadă maică-sa. Când am ajuns în pragul odăii lui Mihai, nu mi-a venit să intru. Toată lumea, Mihai, Ticky, eu îi spuneam

Alice. Mi-a spus: „Intră, Irina! El a vrut!". „Cum el a vrut?!...

Ticky a fost aseară la mine şi mi-a spus că nu ştie exact ce s-a întâmplat!" A apărut şi Ticky, dormise. Şi a povestit o întâlnire misterioasă. „Azi dimineaţă eram pe bulevard şi a venit unul lângă mine: Ce faci, Ticky?" Habar nu aveam cine e. „Mă, dar de ce eşti aşa morocănos?!..." îi spun, am aflat aseară că fratele meu a murit la închisoare. La care el zice „eu sunt doctorul cutare, care am asistat la cazul sinuciderii lui Mihai". Şi că acest fost coleg, pe care Ticky nu şi-l amintea, era medic la

Securitate şi i-a spus că Mihai s-a sinucis spânzurându-se de duşul celulei.

S. T. Poate că omul de pe stradă l-a intoxicat cu informaţia asta, cu versiunea sinuciderii...

I. E. Mai sunt şi alţi martori. Deţinuţii au ştiut acolo de o sinucidere, fiindcă li s-au tăiat la toţi în celule duşurile. Nu s-a mai putut spânzura nimeni după aceea.

S. T. Ce a urmat? Aţi fost înştiinţaţi oficial? Aţi putut să luaţi corpul lui Mihai Rădulescu?

I. E. La 40 de zile, am fost cu toată familia lui la Jilava.

Acolo a fost înmormântat. S-a făcut o slujbă. Apoi, când a fost posibil, a fost transferat de la Jilava, deshumat şi înhumat la

Bellu. A fost recunoscut de un prieten al lui, Pierre Sirin. A

spus că era intact, dar că trăsăturile feţei erau şterse. Asta-mi aduc aminte perfect. Mihai s-a născut într-o zodie proastă.

Era un om de o loialitate şi elegantă extraordinare, şi a avut o soartă oribilă.

Şi nu cred că i se face un bine lui – nici pe lumea asta, nici pe lumea cealaltă – spunând că nu a avut această demnitate să nu apară într-un proces politic terfelit de ceea ce se întâmplase înainte. Consider că este cea mai elegantă soluţie cea pe care a ales-o el de a ieşi din impas. Cred că era perfect justificat să procedeze aşa.

S. T. Deci părerea dvs este că s-a sinucis!

I. E. Da.

*

„Într-o dimineaţă de început de noiembrie, când tocmai mă

pregăteam să plec la Studio, pentru o treabă măruntă dar importantă, sună telefonul. Era Ticky Rădulescu:

313

— Pierre, te rog, vino acum imediat la noi!

[…] După ce am sunat şi mi s-a deschis, încă din hol am văzut-o pe Alice… bântuind prin sufragerie, despletită şi cu chipul congestionat de blând…

— S-a prăpădit Mihai! s-a prăpădit Mihai!…

… Am fost şocat de felul cum arăta Alice: era mai mult decât suferinţă şi jale, era nebunia însăşi! Iar Misu şi Ticky stăteau paralizaţi în jurul ei, ca două stane de piatră… Primiseră dimineaţa o înştiinţare oficială, nu mai ştiu de unde, de la Văcăreşti pesemne, că arestatul în prevenţie Rădulescu Mihai, decedase în ziua de 31 octombrie 1959… Nu ştiu dacă era specificată şi cauza decesului…" (Petre Sirin, op. cit., p. 338)

*

S. T. Cum aţi aflat vestea morţii?

Dan Rădulescu (zis Ticky, fratele lui Mihai Rădulescu, n.a.) La 2 săptămâni după data decesului, printr-o scrisoare oficială, o carte poştală.

S. T. Ce conţinea?

D. R. Banală. Spunea: Ministerul de Interne, Direcţia Penitenciarelor, Către Mihai Rădulescu, tatăl nostru, în care scria:

„Vă aducem la cunoştinţă că în ziua de 31 octombrie 1959, fiul Dv Mihai Rădulescu a decedat în spitalul…" sau în detenţie, nu vă pot spune exact, nu am acest document. Nici nu ştiu dacă ei, prin natura acestor comunicări, aveau obligaţia să precizeze. Era o carte poştală banală, băgată pe sub uşă. Că a decedat şi să ne prezentăm la închisoarea Văcăreşti, pentru a ridica obiectele rămase de pe urma lui. şi ne-am dus la Văcăreşti…

S. T. Dv aţi fost?

D. R. Eu nu.

S. T. Dar cine?

D. R. Mama, tata. Mama a fost mult mai activă decât tatăl meu în toată această situaţie. Mama s-a dus şi a recuperat nişte zdrenţe, printre care o cămaşă sfâşiată în fâşii. Noi, cel puţin, am interpretat-o ca pe o falsificare grosolană în legătură cu ideea că el s-ar fi sinucis

prin spânzurare. Fâsiile astea făceau parte din lenjeria lui, pe care ar fi folosit-o pentru spânzurare. Asta a fost la două săptămâni. După aceea, am aflat printr-o întâmplare faptul că în cimitirul comunei Jilava a apărut un mormânt cu numele de Mihai Rădulescu, înregistrat la

314

biserica respectivă cu adresa de domiciliu în strada Puţul de Piatră, unde locuiam noi, şi, printr-o coincidenţă de persoane (cineva care locuia pe aceeaşi stradă şi care era rudă cu preotul de la biserica din Jilava), am aflat că mormântul e acolo, în cimitirul comunei Jilava. Ne-am dus imediat acolo, am găsit o cruce, foarte simplă, pe care erau iniţialele. Anul naşterii era greşit. Am recunoscut că mormântul era al lui după declaraţiile preotului, în actele cimitirului este înregistrat un mort pe numele de Mihai Rădulescu, care a fost adus în noaptea de 31

octombrie sau o zi mai târziu.

S. T. De cine?

D. R. Nu ştiu. În cimitirul ăsta, care se găseşte, împreună cu biserica, pe o colină care coboară jos, către Valea Argeşului, la un kilometru şi jumătate de locul ăsta. S-a făcut o slujbă acolo. Părinţii mei s-au ocupat foarte intens de tot ritualul pomenirii şi s-au interesat şi de posibilitatea de a deshuma cadavrul. Au cerut oficial autorizaţie, dar nu au obţinut autorizaţie. Transferul cadavrului din acest mormânt în mormântul nostru familial, din cimitirul Bellu, nu s-a putut face ţiecât mai târziu. Interval în care familia noastră a îngrijit mormântul din cimitirul Jilava. A făcut toate parastasurile de rigoare nu acolo, ci în Bucureşti, la Biserica Albă, şi în alte locuri. A

participat mare parte din lumea care îl cunoscuse şi cu care rămăsesem în legătură.

S. T. Când vi s-a aprobat deshumarea şi mutarea lui în cavoul familiei?

D. R. La un-an şi patru luni după deces şi după înmormântarea lui. Obţinându-se aprobarea, s-a fixat ziua şi, cu toate măsurile care trebuie luate, cerute de Sanepid, transportul, sicriul plumbuit, cu înveliş dublu, în fine, toate lucrurile. S-a fixat data deshumării. Ţin minte că, în aceeaşi zi, a mai fost deshumat un mort dintr-un mormânt vecin cu al lui Mihai, provenit tot din Penitenciarul de la Văcăreşti. Este vorba despre Bazil Asan. Deshumările s-au petrecut concomitent. Au

fost amândouă duse la Bellu, şi familia Asan tot acolo avea un loc. S-au făcut slujbele, s-a desfăcut mormântul nostru de familie, vechi din 1923, de când a murit bunicul nostru, care a fost primul ocupant al acestui loc de veci. O serie întreagă de lucruri, să fie potrivite oasele, resturi de uniformă militară.

(Am pus o placă la mormânt şi au continuat aceleaşi ritualuri

„Creştine, de onorare a morţilor, cu participanţi la început mai numeroşi, apoi din ce în ce mai puţini…

315

*

„La vreo săptămână după aceea, a sunat la uşa din Puţul de Piatră o cucoană care a cerut să-i vorbească doamnei Rădulescu: […] avea un frate preot, parohul bisericii din comuna Jilava, în urmă cu câteva zile, i se aduseseră pentru îngropare câteva sicrie de la spitalul închisorii Văcăreşti, căci toţi cei morţi în detenţie la Bucureşti erau îngropaţi acolo, într-un loc special din cimitirul de la Jilava… Erau îngropaţi cu acte de deces în regulă în schimbul unei chitanţe cu număr, iar la căpătâi li se punea doar o tăbliţă cu numărul respectiv. Oficiul de gropari îl făceau alţi puşcăriaşi… se întâmplă însă că de data aceasta preotul să observe că pe unul din actele de deces figura adresa «strada Puţul de Piatră nr. 18», or, el avea o soră care locuia pe această stradă. şi gândind că poate face un bine familiei, care altminteri nu avea cum să afle unde le e îngropat mortul, o rugă pe sora lui să se intereseze. Omul în chestiune se numea Mihai Rădulescu.

Dumnezeu a iubit-o pe Alice… Faptul că avea la dispoziţia durerii ei un mormânt, fie şi la şapte kilometri de bariera

Bucureştilor, loc unde se ajungea anevoie, cu două tramvaie până la staţie terminus, iar apoi cu un autobuz, a fost totuşi o nespusă mângâiere şi liniştire, a dat suferinţei ei o preocupare practică, o consolare a gândului şi a trupului, veşnic îndemnate să ajungă acolo, la căpătâiul fiului iubit, fie ca să-i aprindă o luminare, fie ca să-i pună o floare, fie să mângâie, numai, pământul care-i ţinea acuma loc de haină… întâi s-au dus singuri, în familie… Apoi ne-au chemat şi pe noi – pe Negoiţescu, pe Lucu Andreescu, pe mine… Am făcut slujbe de pomenire celui mort…

De ce s-a sinucis oare?… El care, în ciuda tristeţilor şi a greutăţilor lui de tot felul, înfierase sinuciderea chiar în notaţiile sale

anterioare? [din jurnal, w.a. J. De ce o făcuse totuşi?…”

(Petre Sirin, Castele în Spania, manuscris inedit, pp. 338 – 339)

*

„Pentru pomenirea de un an de la sfârşitul lui Mihai, Alice întocmi două parastase: unul la Biserica Albă de pe Calea

Victoriei – biserica ei preferată, pentru toţi cei care îl cunoscuseră şi cărora le-ar fi fost greu să ajungă tocmai în afara

Bucureştilor, iar altul la Jilava, numai pentru familie… Era o zi frumoasă şi însorită de octombrie. Pomenirea de la Biserica

316

Albă a fost gândită fastuos – cu sobor de preoţi şi cor, şi totuşi adună prea puţină lume… Unii mai erau închişi, alţii se mai temeau… Din cei care au venit însă, mi-i amintesc pe

Bimbirica – sora lui Stere Popescu, Lucu Andreescu, Nicu

Steinhardt, Florine, Miriam Marbe, precum şi principalii debitori ai lui Mihai – Ion Negoiţescu, Sănduc Dragomir şi

Dinu Manoil… Doamne, odihneasc-se în pace sufletul robului tău Mihai!

Zelul Alicei însă nu avea margini… Voia cu tot dinadinsul pe Mihai mai aproape, pe locul de mormânt al familiei, la

Bellu. […] Mihai trebuie dezgropat şi adus în mormântul tatălui ei […] şi nu peste şapte ani cum era datina, ci acum, după un an şi ceva… Trebuiau obţinute aprobări peste aprobări şi erau necesare două sicrie, unul de lemn, obişnuit, iar altul de plumb, care să nu permită pe drum microbilor corpului, intrat în putrefacţie, să se împrăştie, iar operaţia trebuia efectuată de un specialist de la Institutul medico-legal…

şi trebuia să asiste negreşit şi un membru al familiei… Dar pentru nimic în lume Ticky nu voia să admită ca Alice ori

Misu să asiste la această operaţie. Cu mult timp înainte mă rugă pe mine să o fac eu. Bineînţeles că am acceptat fără să clipesc. Mă înţelesesem cu Negoiţescu să mergem împreună… dar, cu câtva timp înainte, radio Europa liberă transmisese un interviu al lui Petru Dumitriu, proaspăt fugit în Germania, care îl declara, printre altele, pe «Ion Negoiţescu – muritor de foame pe străzile Bucureştiului…» Aflând despre asta, Nego avu certitudinea că zilele libertăţii sale erau numărate. Şi, într-adevăr, scurt timp după aceasta, a fost arestat.

Data exhumării lui Mihai se apropia însă… în seara din ajun, m-am dus la Rădulești să primesc ultimele instrucțiuni… Operația urma să aibă loc la orele opt dimineața, iar

Ticky mă anunță confidențial că le spusese alor săi că era vorba de ora nouă, pentru ca atunci când vor sosi cu mașina, totul să fie terminat… Alice îmi dădu un cearșaf nou, dintr-o garnitură pe care și-o comandase Mihai în timpul din urmă

(…). Mă rugă ca, înainte de punerea în sicriu, trupul să fie învelit în cearșaful acesta. […]

La Jilava l-am găsit pe preot și groparii care deschiseseră groapa; pe fundul acesteia stătea sicriul din scânduri albe de brad… Fâșia rezervată mormintelor celor în detenție se afla în partea de miazăzi a cimitirului. […] Mormântul lui Mihai era așezat chiar pe muchia dealului, celelalte coborând pe pantă.

317

până la capătul cimitirului. Era pesemne o așezare privilegiată, care nu permitea acumularea apei de ploaie și nici bătaia vântului. Sicriul, intact, a fost scos pe marginea gropii și deschis ușor, capacul nefiind bătut în cuie. Iar înăuntru se afla trupul […] alb, intact după un an și patru luni de la moarte

[…]. Numai chipul se ștersese, dar fără să poarte amprenta hâdă a morții, ci, dimpotrivă, un fel de mască ce atenua accidentele feței, asemenea unui ciorap de mătase tras peste cap, menită să estompeze plinurile și golurile și să ascundă lipsa părului… Fusese ras pesemne, înainte de autopsie, pentru că avea calota cran-ană retezată, dar la locul ei, vădind doar dunga subțire a despicăturii.

A fost scos ușor, curat, asemenea unui nud de Pietă, și culcat în coșciugul cel nou, pe fundul căruia întinsesem giulgiul albastru. Iar după ce a fost învelit, am presărat peste dânsul cele dintâi flori ale primăverii, pe care mi le dăduse Alice de cu seară… Sicriul de lemn a fost transportat în biserică și introdus în cel de al doilea sicriu. La ora nouă, când au sosit

Ticky cu Alice și cu Misu, cutia de plumb era sigilată. După o scurtă slujbă, am plecat la Bellu cu aceeași mașină funerară cu care venisem. și acolo, în prezența unei mari mulțimi de rude și de prieteni, preotul Bisericii Albe a oficiat slujba înmormântării". (Petre Sirin, op. cit., manuscris inedit p. 349 – 352)

*

ION NEGOIŢESCU arestat la 25.02.1961 pentru uneltire contra ordinii sociale. Prin sentinţa din 1961 a Tribunalului

Militar Bucureşti, este condamnat la 5 ani închisoare şi confiscarea totală a averii. Eliberat la 11.04.1964 prin decretul nr. 176/1964.

*

„Domnului Alexandru Paleologu str. Armenească, 34, Bucureşti, sector II

cod 70228

Data poştei 12.2.95

Dragă Alecu.

Chestiunea este oarecum delicată. La sfârşitul emisiunii lui Iosif Sava la care ai fost invitat dumneata – emisiune care altfel a fost cât se poate de interesantă – a fost pomenit de realizator şi numele fratelui meu. Sava a spus în treacăt, enu

318

merând câteva subiecte pe care ar mai fi vrut să le propună discuţiei, câteva cuvinte despre Mihai Rădulescu, ca autor al cărţii de specialitate Violonistica enesciană (ceea ce explică evocarea lui în emisiunea respectivă), amintind în acelaşi timp despre sfârşitul lui prematur din 1959, «s-a spânzurat în închisoare».

Certes, la băile nefut pas saisie au bond, ce don't je ne vous tiens rigueur aucune, enumerarea lui Sava fiind retorică, emisiunea fiind practic la sfârşitul ei; chiar dacă ar mai fi fost timp, despre asemenea lucruri nu se poate vorbi en passant şi improvizând. Ce rost are atunci scrisoarea mea?

După cum ştii, la vârsta noastră trăim din ce în ce mai mult printre morţi. Dar morţii, şi mai ales morţile lor, sunt de multe feluri. Există morţi fireşti – dacă o moarte poate fi firească pentru cei apropiaţi – şi există morţi nefireşti, nenaturale, absurde, care nu se supun contractului, încheiat, e adevărat fără voie şi fără ştiinţă, totuşi încheiat, odată cu naşterea.

Până la 31 octombrie s-au scurs 36 de ani de la moartea fratelui meu Mihai. Dacă ar fi trăit, la 16 noiembrie ar fi împlinit

76 de ani, aproape de două ori vârsta la care a dispărut.

Moartea lui a fost tragică şi misterioasă.

Tragică, pentru că a trebuit s-o apropie într-o singurătate totală, între străini ostili, câinoşi (prea blând cuvântul), pentru care el nu era decât un obiect care se mişcă, respiră, priveşte, care putea fi mânuit, torturat, făcut să dispară după bunul, mai bine zis odiosul plac al unor fiinţe subumane, teleghidate de stăpâni demenţi în demenţa lor de a se crede atotputernici şi nemuritori, arogându-şi dreptul de a da moartea unor oameni care, pentru motive absurd monstruoase, trebuiau sau puteau să fie exterminaţi. Trebuiau sau puteau, ce loterie sinistră, abominabilă, alegerea fiind lăsată la îndemâna unor moroni animaţi de cele mai josnice instincte; acelea care-şi trag satisfacţia din chinurile semenilor.

Moartea lui Mihai a fost misterioasă, pentru că versiunea oficială a sinuciderii este greu de acceptat. E greu, dacă nu imposibil, să-ţi pui capăt zilelor în închisoare, mai ales într-una comunistă. Dacă ar fi fost posibil, mulţi ar fi făcut-o.

Apoi, de ce am fost anunţaţi atât de târziu, noi familia (la două săptămâni după moartea sau, cel puţin, după data morţii afirmată în actele oficiale), dacă nu pentru a nu se mai putea lega între ele firele care ar fi putut să ducă la luminarea.

319

cât de cât, a adevărului. Chiar şi găsirea mormântului a fost foarte grea, la multe luni după înhumarea lui în cimitirul satului Jilava, de unde de abia după ani am primit autorizaţia de deshumare pentru a transfera corpul (evident, de nerecunoscut după atâta vreme) în locul nostru de veci din cimitirul

Bellu.

Apoi, de ce a fost făcută să circule atât de larg versiunea autolichidării, afirmată în acele vremi de cine vrei şi cine nu vrei, între care destui oameni de a căror bună-credinţă, cinste şi necolaborare mă îndoiesc. Drept explicaţie a gestului fatal am auzit şi versiunea care făcea din Mihai un fel de erou al devotamentului faţă de prieteni: «s-a sinucis pentru că nu voia să denunţe pe acei prieteni despre care ştia şi i se cerea să spună că şi ei ar fi întreţinut mult vinovata corespondenţă filozofico-politică cu Dinu Noica» (au fost şi citate nume ale unor oameni atât de neînsemnaţi încât nici nu vreau să le evoc). Ca şi cum înhăţarea lor de către Securitate ar fi avut nevoie de denunţurile sale!

Apoi, de ce nu am reuşit, cu toate eforturile mele (paralegale,

bineînţeles), să aflu nimic, dar absolut nimic, despre dosarul său medical, despre rezultatele autopsiei care evident ar fi trebuit să aibă loc după o asemenea moarte. Oameni

(medici) care aveau obligaţii faţă de mine şi care, prin poziţia lor, aveau sigur acces la documentele de care vorbesc s-au declarat incapabili de a lămuri lucrurile, dar asta după ce iniţial îmi făgăduiseră că vor reuşi să afle ce a fost. Toţi cei – nu puţini – pe care i-am rugat au dezertat, s-au ascuns sub diverse pretexte, «arhiva nu mai este, arhiva este în refacere, nu există date suficiente pentru identificare», ca şi cum ar fi fost nu doar sfătuiţi, ci somaţi să lase baltă orice investigaţie.

În orice caz, versiunea sinuciderii a fost atât de bine infiltrată în mediul uman care ştia despre cine este vorba, încât şi astăzi oameni cunoscuţi, dintre puţinii supravieţuitori ai timpului de care vorbim, mai discută despre «omul care a reuşit performanţa să se sinucidă în închisoare pentru că nu a cedat presiunilor de a deveni un denunţător etc».

Pentru mine, aparenţa bine regizată a lucrurilor ascunde un mister, şi care ar putea fi sensul acestuia, dacă nu acoperirea unei crime comise voit sau nevoit împotriva unui om fără apărare, dar nu mai puţin crimă. Mă cutremur la gândul că moartea lui a fost termenul final al unor lungi şi grele chi

320

nuri, bătăi şi alte torturi, în urma acumulării sau paroxismării cărora el a cedat fizic după un regim de detenţie şi anchetă care a durat din aprilie până în octombrie 1959!

Există explicaţii în virtutea cărora nu am abordat o cale deschisă, legală, pentru aflarea adevărului. Una este că nu am nicio umbră de încredere în răspunsurile ce s-ar putea obţine pe cale deschisă, cunoscând bine probitatea contrajustitiei româneşti şi a celorlalte instituţii de cercetare legală din timpul şi spaţiul nostru, în al doilea rând – şi mai ales – mi-a fost totdeauna frică de a nu provoca, printr-o anume adversară insistenţă, declanşarea unei ofensive de împroşcare cu noroi a memoriei lui Mihai, perfect posibilă, dacă nu probabilă sau chiar inevitabilă, datorită înlănţuirii în timpul acela a doua acţiuni judiciare împotriva lui: una politică, cealaltă socială

(nu mă îndoiesc că ştii ce vreau să spun).

Misterul persistă deci, şi zău dacă uneori nu înclin să cred că e

mai bine aşa, poate chiar şi pentru mine, singurul supravieţuitor în cugetul căruia grava întrebare se înfăţişează zilnic. Poate că tot el, fratele meu, va limpezi ce a fost, dacă ne vom întâlni cumva când voi coborî şi eu în acele loca pallidula, rigida, midula, nec, ut soles, dabis focos…

Dar să lăsăm sentimentalismele şi să ne întoarcem la «ce rost are atunci scrisoarea mea?» Dacă mă gândesc bine, n-are niciun rost, dacă rost înseamnă ceva cu scop sau cu efect practic. Peste dispariţia lui Mihai a trecut colbul anilor şi zecilor de ani. Generaţia noastră e pe cale de dispariţie, astăzi spontană şi nu criminală, dar sait-on jamais? oamenii care l-au cunoscut pe Mihai au rămas foarte puţini şi aproape toţi sunt incomunicabili, fie că sunt gaga, fie că sunt preocupaţi exclusiv de evacuările lor digestive sau de problemele jalnicei sărăcii în care se împotmolesc îngrozitor de trist şi de degradant pe zi ce trece. Părinţii mei au murit la vârste foarte mari, convieţuind zeci de ani cu insuportabilul şi intolerabilul împrejurărilor morţii lui Mihai. Familia mea actuală este atât de tânără, încât nici dintr-o istorisire de sute de pagini n-ar putea înţelege trecutul despre care as putea eu vorbi ca un fel de amărât Jivago lipsit de forţa, talentul şi profesionalismul pasternakiene.

Poate apărea insolenţă apropierea dintre moartea lui Mihai şi cea a marilor figuri umane şi politice care şi-au sfârşit viaţa în ignobilele temniţe comuniste, la «Canal» sau în alte împrejurări pe care doar Memorialul Durerii le mai evocă as

321

tăzi. Sigur, viaţa şi moartea acelor personalităţi au o imensă valoare exemplară pentru menţinerea în stare de trezie a conştiinţei celor puţini care mai pot vibra la atingerea coardelor unor harfe care pentru cei mai mulţi sunt azi zdrobite: probabil că mai sunt încă familii care au propriul lor Memorial al

Durerii despre care nu au cu cine vorbi. De aceea eu, ca singur relicat articulat al familiei noastre, am simţit nevoia unei conversaţii în sens unic cu unul dintre puţinii comunicabili rămaşi dintr-un timp revolut, în care a trăit şi omul pe care

I-ai cunoscut, fratele meu Mihai. Căci ce rămâne dintr-un om care nu a avut timp să lase o moştenire spirituală perenă generaţiilor următoare, în afară de amintirea lui în conştiinţele celor care l-au

apropiat?

Cer iertare pentru pierderea de timp şi răbdarea pentru parcurgerea acestor rânduri, ca şi pentru reamintirea unor perioade grele din viaţă.

Te rog să crezi, dragă Alecu, că, în ciuda raritătii extreme a contactelor noastre, îţi port o durabilă stimă şi prietenie.

Cu drag.

Dan [Ticky] Rădulescu".

*

S. T. Ipotezele care există în legătură cu dispariţia lui Mihai Rădulescu sunt două, asasinat sau sinucidere. Care e punctul Dv de vedere?

Dan Rădulescu Punctul meu de vedere nu este foarte ferm. Am îndoieli, în asemenea lucruri, nu poţi să fi ferm.

Dar o serie întreagă de lucruri mă fac să înclin nu către ipoteza sinuciderii, aşa cum s-a acreditat.

S. T. Cine v-a spus că s-a sinucis?

D. R. Prima oară au fost informaţiile de la Penitenciar, când am fost să luăm lucrurile, la două săptămâni după decesul lui. Ne-au spus: „S-a sinucis, s-a spânzurat". Am aflat de la închisoarea Văcăreşti.

S. T. Cine v-a spus?

D. R. Cei care au predat lucrurile respective, nişte subalterni.

S. T. Nu aţi cerut o anchetă oficială?

D. R. Nu şi nici nu era timpul şi nici împrejurările favorabile unui asemenea demers. Deci am aflat de la închisoarea

Văcăreşti.

322

„S. T. Cel de la care aţi luat hainele a spus că s-a sinucis.

f. D.R. Că s-a sinucis, că a murit acolo, în închisoarea Văcăreşti.

S. T. Mihai Rădulescu era deţinut şi anchetat la Malmaison, de ce Văcăreşti?

D. R. Spital-penitenciar nu exista la Malmaison şi nici în altă parte decât la închisoarea Văcăreşti. Penitenciarele întregului district Bucureşti nu aveau decât un singur spital, care era cel de la Văcăreşti.

S. T. A fost luat de la Malmaison şi dus la spitalul Văcăreşti, în ce stare se afla când l-au dus la spital (dacă l-au dus)?

Ce diagnostic avea certificatul de deces?

D. R. Stare de comă, asfixie.

S. T. Dv sunteţi medic, cum înţelegeţi acest diagnostic?

D. R. Asta înseamnă că viitorul decedat a fost adus la spital în stare de comă. Asta ştie cam toată lumea ce înseamnă, deşi comele sunt de multe grade şi de multe variante. Coma înseamnă lipsa de cunoştinţă în relaţie cu mediul exterior, care are diverse adâncimi, diverse grade – aşa se clasifică din punct de vedere medical – şi că determinantul acestei stări de comă ar fi fost asfixia care este reprodusă şi ea, ca diagnostic, pe certificatul de deces.

S. T. Credeţi că acest diagnostic a fost corect?

D. R. De la început pare bizar, pentru că un om care se spânzură ori moare pe loc, prin spânzurare, ori trăieşte, şi dacă trăieşte poate fi reanimat şi readus la viaţă. E o problemă foarte ciudată care are nişte aspecte medico-legale foarte discutabile. Concluzia mea este că diagnosticul şi afirmaţia nemedicală a celor care ne-au informat de lucrul ăsta, când ne-am dus să ridicăm lucrurile la închisoarea Văcăreşti, sunt inexacte. Sunt şi argumente denatura psihologică… Un om la

39 de ani nu se poate sinucide, fiind implicat într-o anchetă care, din punct de vedere al onorabilităţii cauzei pentru care e implicat, nu poate fi decât favorabilă. Asta-l îndeamnă să reziste. Numeroşii coanchetaţi au rezistat şi, până la urmă, în câţiva ani, s-au eliberat.

S. T. Psihologic, Mihai Rădulescu era predispus spre sinucidere?

D. R. Era de o sensibilitate afectivă deosebită. Dar niciun moment în stare de instabilitate psihică. Era sensibil şi extrem de mişcat de relaţiile cu lumea dimprejur, în decursul ultimi

323

lor 20 de ani din viaţa scurtă pe care a avut-o, a trecut prin destule încercări. A făcut războiul, a fost rănit, a stat în spitale, a trebuit să schimbe cinci-şase slujbe, să renunţe la profesiunea lui de bază – care era de diplomat – şi să recurgă la expediente profesionale, să devină violonist. Era destul de călit de existenţa pe care a dus-o pentru a nu recurge la un asemenea gest, care, pe de altă parte, mi se pare şi imposibil din punct de vedere tehnico-medical.

S. T. Explicaţi.

D. R. Cum poţi să te spânzuri în închisoare, mai ales într-o închisoare comunistă? Cum poţi să te sinucizi atunci când toate

precauţiile sunt luate? Toată lumea ştia. Până şi şireturile de la pantofi se ridicau acestor oameni. Nu mai vorbesc de cravată, de alte lucruri. Cum poţi să reuşeşti? S-a vorbit foarte mult despre „performanţa" pe care Mihai Rădulescu a reuşit-o.

Să se sinucidă într-o închisoare comunistă. „Performanţă" din ce punct de vedere? Din punct de vedere tehnic? Moral? Pentru nişte oameni în situaţia asta, sinuciderea e un abandon, este o laşitate, o părăsire… Nu avea niciun motiv să facă acest lucru.

S. T. Ce demersuri aţi făcut pentru elucidarea împrejurărilor morţii?

D. R. Am încercat. Eu, fiind medic, aveam relaţii cu multă lume medicală, apropiată de penitenciarul şi spitalul Văcăreşti. Unii din ei lucrau efectiv acolo, şi aveau faţă de mine unele obligaţii şi condescendenţă. Am încercat să aflu ceva din documentele oficiale. Bineînţeles că nimeni nu mi-a spus că ar fi asistat la moartea lui. Nu a fost prezent niciunul dintre ei. Probabil că nici nu asistaseră sau nu îşi mai aminteau.

Lucrurile astea s-au petrecut la zece – cincisprezece ani după deznodământul respectiv, în ciuda unor promisiuni foarte ferme pe care oamenii ăştia mi le-au făcut, când să se întoarcă cu un răspuns, s-a alunecat în evaziv. Mi s-a spus: „Arhiva nu mai este, documentele au dispărut, nu mai e nimeni care să ştie". Deci, negru pe alb nu am putut afla nimic. Există o oarecare evidenţă, în mintea mea, că oamenii care au încercat să se apropie de această problemă au fost, într-un fel sau altul, determinaţi să renunţe.

324

<titlu>VERSIUNILE MORŢII (2)

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE Nr. 6574

Serviciul închisori Din 18 octombrie 1958

Certificat medical

Subsemnatul dr Enescu Mihail…

Medic M.A.l. certifică că:

Arestatul SLĂTINEANU BARBU…

este complet sănătos.

Suferă de scleroză cardio-vasculară. Angor pectoris. Diabet zaharat…

şi este în deplină facultate mintală.

MEDIC M.A.I.
ss dr Enescu Mihail
372/L/25
STRICT SECRET
ex. nr. 2
REFERAT
Cu propuneri de arestare a numitului SLĂTINEANU BARBU
La data de 18 octombrie 1958, în baza declaraţiilor date de VOICULESCU VASIL şi BARTOLOMEU ANAMA, ambii condamnaţi, a fost reţinut numitul STÂTINEANU BARBU, născut [...] în prezent director la Muzeul de Artă Populară „Slătineanu", cu domiciliul [...]
325
Din materialele obţinute prin anchetarea lui VOJCULESCU VASIL şi BARTOLOMEU ANAMA rezultă că în perioada anilor 1955 – 1958 împreună cu CIOCULESCU SERBĂM, VLADIMIR STREINU.
MINULESCU MIOAR şi SLĂTINEANU BARBU, la domiciliul ace Stuia din urmă, se adunau şi citeau poezii cu caracter mistic duşmănos, scrise de VOICULESCU VASIL şi BARTOLOMEU ANANJA.
De asemeni, în aceeaşi perioadă arătată mai sus, SLĂTI-NEANU BARBU a multiplicat la maşina sa de scris un caiet de poezii mistico-duşmănoase, scrise de VOICULESCU VASILE.
Tot din declaraţiile date de VOICULESCU VASILE mai rezultă şi faptul că, cu ocazia întâlnirilor ce au avut loc la domiciliul lui SLĂTINEANU BARBU, pe lângă discuţii cu caracter literar, s-au purtat şi unele discuţii cu caracter duşmănos, cu privire la evenimentele politice interne şi internaţionale.
În ancheta efectuată asupra lui SLĂTINEANU BARBU, acesta a recunoscut [...J
Privind discuţiile cu caracter duşmănos la adresa regimului din ţara noastră, SLĂTINEANU BARBU a declarat că în casa lui nu s-au purtat discuţii şi nu se putea face aceasta [...]
deoarece, faţă de ceilalţi cu care s-a întâlnit, era considerat ca un favorizat al regimului democrat, pe motiv că fără a avea studii corespunzătoare, pe baza experienţei practice, a fost numit profesor universitar, preşedintele comisiei de valorificare a obiectelor de artă

plastică, precum şi faptul că în anul

1950 a donat muzeul propriu, cu obiecte de artă populară, situat chiar la domiciliul său.

Considerând că SLĂTINEANU BARBU are relaţii multiple în rândul artiştilor plastici şi poate fi folosit de organele noastre, în urma aprobării primite, la data de 28 octombrie, a fost recrutat ca agent. De la data recrutării şi până în prezent, agentul „Petrovan" nu a furnizat niciun fel de material informativ şi, mai mult, a deconspirat legătura pe care o are cu organele

Securităţii.

Întrucât SLĂTINEANU BARBU nu şi-a respectat angajamentul luat faţă de organele statului, deconspirând legătura de colaborare

PROPUNEM:

Ca în baza declaraţiilor date de VOICULESCU VASIL şi BAR-TOLOMEU ANANIA ce deja există la dosarul său de agent, să fie trimis în Justiţie.

Lt. major de Securitate
I. Lesciuc DE ACORD
326
LOCT. ŞEF SERVICIU
maior de securitate DE ACORD
I. Sorin ŞEFUL DIRECŢIEI
Lt. col. de Securitate
N. Budişteanu

*

Barbu Cioculescu După ce a fost eliberat din anchetă în

58, prin toamnă, conu Barbu a fost destul de timorat şi-şi luase măsuri de prevedere. De altfel i se atrăsese atenţia să nu mai aibă lecturi acasă. Cenaclul era un cap de acuzaţie.

S. T. Deci nu s-a mai ţinut cenaclul după ce a fost eliberat din prima arestare, noiembrie 58.

B. C. Chiar şi întrevederile private s-au rărit într-o măsură. Era şi firesc să fie aşa, ca omul să dea urmare unei ameninţări.

*

Alexandra Sturza (fiica lui Barbu Slătineanu, n.a.) Prima dată a fost în 1958, toamna. Tata a fost ridicat şi închis. Lucram la Bicaz cu profesorul Vuia, într-o echipă de cercetări etnografice. Eu am cerut

voie să plec înapoi, să vin în Bucureşti.

Mama i-a dat telefon lui Vuia, Vuia mi-a spus. Nu am dormit o noapte întreagă şi am venit. Când am ajuns în Bucureşti, deja tata venise, stătuse cam o săptămână închis. Fusese arestat în legătură cu Vasile Voiculescu. Eu l-am văzut a doua zi după ce se întorsese. Nu vă pot spune în ce hal era! Foarte slab, foarte necăjit. După aceea, s-au rărit vizitele. Când a fost a doua oară arestat după un an de zile… au venit în 6 sau 7

septembrie să-l interogheze acasă. Tata a ştiut atunci că va fi arestat, fiindcă el a fost pus la prima arestare să iscălească ceva. Că denunţă, îl chemase pe Vladimir Streinu şi l-a anunţat că a fost obligat să semneze. Probabil că a anunţat mai mulţi. Rezultatul este că au venit cu o zi înainte să-l aresteze.

Ştiu că l-au luat într-o odaie şi el le-a spus că a spus ce promisese să ţină secret. Au venit din nou a doua zi, de Sfânta

Maria mică, la 4 dimineaţa au bătut în geamul meu. Eu dormeam în camera dinspre stradă. A trebuit să deschid, au făcut o percheziţie, au luat o serie întreagă de lucruri, au spus că-l ridică pentru nişte lămuriri. La cinci şi jumătate-şase l-au

327

luat. Mama ar fi vrut să-i dea ceva de mâncare, nu mâncase nimica. Era diabetic, chestia cu foamea şi masa erau teribile.

Au plecat şi nu l-am mai văzut.

*

MINISTERUL SĂNĂTĂŢII
LOCALITATEA BUCUREŞTI
RAIONUL NIC. BĂLCESCU
REGIUNEA BUCUREŞTI
CERTIFICAT DE DECES

Subsemnata dr ALEXICI ILEANA certific prin prezentul că am avut în tratament pe numele de familie SLĂTINEANU, prenumele BARBU, sex masculin, cu domiciliul în regiunea BUCUREŞTI, raionul V.I. Lenin, în localitatea BUCUREŞTI, Str. dr OBE-DENARU nr. 2, fiul lui ALEXANDR şi IRINA, născut în anul 1895, luna IULIE, ziua 14 în localitatea PARIS, tara FRANŢA, de profesie

FUNCŢIONAR, care a decedat în ziua de 31, luna OCTOMBRIE, anul 1959, suferind de DIATEZA URICĂ, DIABET ZAHARAT,

HIPER-TENSIUNE ARTERIALĂ VISCERALIZATĂ, RETENŢIE VEZICALĂ DE

URINĂ.

Drept care am eliberat prezentul certificat pentru verificarea decesului.

MEDIC ss indescifrabil

Data eliberării anul 1959 luna OCTOMBRIE ziua 31

*

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

Penit. Văcăreşti

655184 6 noiembrie 1959

Către.

TOV. SLĂTINEANU ALEXANDRINA STR. OBEDENARU

Nr. 3 RAIONUL LENIN BUCUREŞTI

Prin prezenta vă facem cunoscut că în ziua de 31.10. a.c. a decedat, în spitalul acestui penitenciar, soţul dvs Slătineanu

Barbu Alexandru.

328

Decesul a fost declarat la Sfatul Popular al raionului Nicolae Bălcescu.

În consecinţă urmează să vă prezentaţi pentru a ridica obiectele rămase în urma decesului sus-numitului în zilele miercurea şi vinerea între orele 12 şi 14.

COMANDANT

ss indescifrabil

*

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE 10.X.59

DIRECŢIA DE ANCHETE PENALE în temeiul disp.

art. 261 c.p. confirm.

ORDONANŢA

de încetare a procesului penal

Porc. mii. cpt.

ss indescifrabil

Bucureşti. 7 noiembrie 1959

Eu, It. major DULIPOVICI ANATOLIE, anchetator penal de

Securitate din Direcţia de Anchete Penale a M.A.L. examinând actele dosarului de anchetă penală nr. 1523 privind pe numitul

SLĂTINEANU BARBU, arestat la data de 8 septembrie, fiind învinuit de săvârşirea infracţiunii p.p. de art. 209 pet.2

lit. aşiba12C.P. alR.P.R.

CONSTAT

Procesul penal în cauză a fost pornit în baza ordonanţei din 1 decembrie 1958, iar punerea sub învinuire a numitului

SLĂTINEANU BARBU s-a făcut prin ordonanţa din 28 septembrie

1959, prin care a fost pus sub învinuirea pentru faptul că, întrunindu-se cu o serie de legionari şi elemente duşmănoase regimului democrat-popular din R.P.R., a desfăşurat activitate duşmănoasă orânduirii de stat din ţara noastră.

[...]

La data de 28 octombrie 1959, starea sănătăţii învinuitului

SLĂTINEANU BARBU, care era suferind şi înainte de arestare, agravându-se, acesta a fost internat într-un spital al M.A.L. unde la 6 noiembrie, a încetat din viaţă.

Date fiind cele de mai sus, având în vedere dispoziţia 261

C.P.

329

DISPUN

— Încetarea procesului penal privind pe STÂTINEANU

BARBU, născut la 14 iulie 1895, la Paris, fiul lui Alexandru şi

Irina, fost moşier şi colonel în armata burgheză, cu ultimul domiciliu în Bucureşti, str. Obedenaru nr. 2.

— Copia prezentei ordonanţe se va înainta procurorului militar care supraveghează ancheta în cauză.

ANCHETATOR PENAL DE SECURITATE

CĂPITAN

ss Dulipovici Anatolie.

De observat data eronată a morţii lui B.S., 6 noiembrie în loc de 30 octombrie.

*

Alexandra Sturza la sfâişitul lui octombrie, cred, a venit poştaşul cu o telegramă, telegrama spunând să mergerm să luăm efectele de la Văcăreşti. Am fost cu mama să luăm efectele.

S. T. Vi s-a spus care a fost cauza morţii, aţi primit un certificat

de deces?

A. S. Nu. Nu, nu am putut niciodată să avem un certificat, nici că a fost judecat şi închis. Avea diabet zaharat. Ne-au dat hainele. Am aflat de la cineva că intrase în comă de mult. Era diabetic şi nu i-au făcut nimic. Ce să-i facă? Au scăpat de el mai repede. La Văcăreşti mi s-a şoptit la uşă, „e la Jilava", vorbeşti cu preotul Totolici. Ne-am dus acolo, l-am găsit, preotul ştia unde e îngropat, a fost foarte amabil. Era deja acolo înmormântat alături de violonistul Mihai Rădulescu. Când m-am dus să-l iau pe tata de acolo, au vrut să ne dea alt schelet. Mama a spus că nu e el. Ne-au dat apoi pe cel adevărat.

Asta a fost după şapte ani, când l-am luat de acolo şi l-am îngropat la Bellu. În momentul când a murit tata, se făcuse o expoziţie de gravură. Mi s-au primit nişte lucrări şi, când s-a ştiut că tata a murit la Jilava, mi-au scos lucrările de pe pereţi.

S. T. A circulat o versiune despre sinuciderea lui Barbu Slătineanu. Gândiţi că e posibil să se fi sinucis?

A. S. Este exclus, întâi şi întâi voia să moară acasă. Nu-i era frică de moarte. Apoi era extraordinar de credincios. Asta nu ar fi făcut-o. N-a făcut-o nici în război, nici când a fost arestat.

Ar fi putut s-o facă să zicem într-un moment de furie, dar nu când eşti la închisoare, şi în ultimul hal de comă diabetică.

Pantalonii lui erau solizi, stăteau în picioare de cât pipi aveau pe ei. Era imposibil să se sinucidă. Avea diabet zaharat, avea inima foarte bolnavă. Existau destule motive medicale să moară…

S. T. Ca să mai fie nevoie să se sinucidă, vreţi să spuneţi?

A. S. Da. Era foarte bolnav. Inima şi diabetul. Acolo nu i se dădea decât hrană care-i făcea rău. Şi prima dată când a fost închis nu i s-a făcut regim şi nici a doua oară nu i s-a dat regim.

*

Barbu Cioculescu în timpul festivalului tineretului de la Bucureşti, din vara 1953, ţin minte o scenă foarte nostimă. Pavel Chihaia ochise o braziliancă, fată înaltă, frumoasă, şi Pavel, văzând-o că e pierdută în această lume, a vrut să-i dea câteva rudimente de cultură românească. A zis s-o ducă la muzeul Slătineanu. I-am zis: E o chestie delicată, trebuie să-l întreb întâi pe conu Barbu. Conu Barbu a zis: e riscant, dar, în fine, adu-o! Dar nu discutăm politică! Nu, am zis eu. Şi

am venit cu ea. În capul scărilor, stătea colonelul, mare, voinic, îi spune braziliencei în franceză: Domnişoară, acesta este un muzeu de artă, nu se discută niciun fel de politică. Avem

500.000 de oameni în puşcării, ne ajunge!

Colonelul Slătineanu fusese erou în primul război mondial, făcuse acte de-a dreptul nebuneşti de vitejie, în timpul celui de-al doilea, fiind un foarte bun inginer, l-au numit directorul fabricii de anvelope pentru armată. Or, el s-a temut după 23 august, fiind moşier, şi moşier deposedat în 45, având şi muzeul, să nu se facă praf din tot. Atunci s-a dat drept bolnav, era obez, stătea în fotoliu şi zicea că e foarte rău bolnav de inimă. Zicea că avusese 11 infarcte. Stând, s-a apucat să scrie. Mi-a dat să citesc o istorie a Daciei, am crezut că e un diletant. Nu, era foarte la zi. Cartea i-a fost confiscată de

Securitate şi a dispărut fără urmă. A început să scrie amintiri sub formă de schiţe, pe urmă piese de teatru. Era o familie unde fiecare avea talentul lui. Doamna Pici, soţia lui, ca domnişoară Lahovary, făcuse studiile în Anglia. Era o eminentă sculptoriţă. I-a făcut 2 – 3 busturi lui Vasile Voiculescu. Cele mai bune pe care le-am văzut. Fata lor era graficiană, făcea mai ales tapiserii. Stroe, băiatul lor, era compozitor. Conu

331

Barbu făcea icoane pe sticlă şi era un eminent fotograf. A lăsat mii de fotografii. Au mai avut un băiat care a dispărut pe front la 23 august, la Iaşi. Erau lipsiţi de orice fumuri aristocratice, în ciuda faptului că făceau parte din marea boierie.

Casa lor era deschisă.

A început cenaclul; citea conu Barbu tatii şi lui Vladimir

Streinu. Tata era destul de sever, Streinu mai binevoitor. Bucăţile deveneau tot mai bune, obiecţiile care i s-au adus au căzut pe un teren pregătit. Scria mult, avea timp. La un moment dat, i s-a propus să fie profesor la Belle Arte. S-a sculat binemersi din fotoliul lui de invalid şi a început să circule. Apoi a apărut şi Vasile Voiculescu, care a citit din povestirile lui.

Atunci, atmosfera s-a încins. Mai venea doctorul Bălăceanu-stolnici. L-am dus acolo şi pe Tonegaru, în cele 100 de zile cât a mai trăit, din momentul când a ieşit din puşcărie, până a avut criza de embolie. Apăreau şi alţii. Eram 7 – 8 persoane, permanenţii, ca

să zic aşa. Era o după-masă foarte agreabilă; se sfârşea cu mica tratație de vin făcut în casă. Ei trăiau foarte modest, dar din atâția bani câți mai aveau încă mai făceau achiziții. Conu Barbu era atunci cel mai bun ceramist al nostru. Cartea lui de ceramică până astăzi a rămas nedepăşită.

Cineva din chiriaşii de la demisol a făcut un denunț în 58. Şi a fost anchetat. A fost puțină vreme ținut închis. Greul interogatoriilor se refereau la Streinu. şi-a dat cuvântul ca nu cumva să-i spună ceva lui Streinu, dar nu a avut inimă şi i-a spus.

Alertat de Slătineanu, Streinu s-a dus întâi la Sadoveanu.

Sadoveanu i-a spus să scrie „numaidecât şi înflăcărat pe iinie, ca să nu piară cum pier cei misei". Însă nu a mai fost timp, iar

Streinu nu a răspuns acestei sugestii. Slătineanu a fost a doua oară arestat, în septembrie 59, şi Streinu câteva zile după el.

Slătineanu şi-a dat seama că, dacă va fi judecat, i se va confisca averea, şi atunci nu a declarat că este bolnav, şi nu a cerut medicamente. Adică s-a lăsat să moară, asta-i versiunea lui

Stroe Slătineanu. I-a cedat inima şi a murit, într-un fel a murit voluntar. De altfel, nu era împotriva sinuciderii.

Colonelul i-a povestit tatii un lucru extraordinar. L-a chemat tatăl lui la Iaşi şi i-a spus: băiete, eu am cancer şi au început suferințele; nu vreau să mor în decădere. Uite, ai o seringă cu 20 de centimetri de morfină, te rog să-mi faci injecția.

Şi i-a făcut-o. El spunea că nu a făcut rău, că a respectat Dorin

332

ța tatălui lui, că l-a uşurat în acele momente cărora le-ar fi urmat altele groaznice. Bătrânul era medic şi ştia sfârşitul. Un lucru extraordinar, care cere tărie de caracter. Aşa cum nu şi-a salvat băiatul de front. Mi-a spus: Eu mi-am trimis toți copiii pe front. Era militar şi puțin poruncitor, dar era un om foarte agreabil. Odată cu arestarea şi moartea lui, muzeul a fost închis. Nu se poate spune că a fost un cenaclu propriu-zis, pentru că nu avea şedințe fixe, nu se ținea un registru ca la

„Zburătorul" lui Lovinescu. Nici nu era cazul de aşa ceva. O

dată cu moartea lui Barbu Slătineanu, s-a dus o lume.

333

<titlu>PROCESUL

La data de 15 februarie 1960, Tribunalul Militar al Regiunii a II-a Militarii din Calea Plevnei nr. 145 emite un document către Ministerul Afacerilor Interne/U.M. 0123/E care suna astfel: „Trimiteţi sub escortă la neest Tribunal Militar în ziua de 24 februarie 1960 orele 8 dimineaţa pentru a fi judecaţi în dos, 201/2960 pe următorii: 1. NOICA CONSTANTIN, născut la 24 iulie 1909, fiul lui Grigore şi Clemenţa. 2. PIL-IAT CONSTANTIN, născut la 22, 11, 1921, fiul lui Ion şi Maria

3. LĂZĂRESCU SANDU, născut la 4.11.1920, fiul lui Ctin şi

Emilia. 4. FLORJAN GHEORGHE, născut la 2.08.1918, fiul lui

Ion şi Lucia. 5. ACTERIAN ARŞAVIR, născut la 18.09.1907, fiul lui Aram şi Hadamus. 6. RANETTI CONSTANTIN, născut la 13.07.1907, fiul lui Constantin şi Zoia. 7. RADIAN NICO-LAE, născut la 19.12.1920, fiul lui Ctin şi Isabela. 8. VLAD

AUREL, născut la 21.07.1921, fiul lui Constantin şi Elizabeta. 9. RĂILEANU CONSTANTIN, născut la 27 aprilie 1921, fiul lui Constantin şi Ecaterina. W. IORDACHE NICOLAE zis VLADIMIR STREINII, născut la 13 mai 1902, fiul lui Şerban şi

Leanca. 11. MITUCĂ ION, născut la 28.08.1919, fiul lui

Gheorghe şi Maria. 22, VIDRAŞCU EMANOIL, născut la 6 septembrie 1910, fiul lui Petru şi Ana. 13. ACTERIAN SADOVA

MĂRIA, născută la 14.07.1897, fiica lui Toma şi Maria.

14. PALEOWGU ALEXANDRU, născut la 14.03.1919, fiul lui

Mihai şi Elena. 15. STEINHARDT NICU ALIRELIAN, născut la

29.07.1912, fiul lui Oscar şi Antoaneta. 16. STRELISKER

BEATRICE născută 10.08.1922 fiica lui Mario şi Iulia. 17.

ENESCU THEODOR născut la 12.09.1926 fiul lui Gheorghe şi

Ioana. 18. NICULESCU REMUS, născut la 14.10.1927, fiul lui

Alexandru şi Elena. 19. NOICA IACOB, născut la 13.09.1906, fiul lui Paraschiv şi Teodora. 20. AL-GEORGE SERGIU, născut

334

la 13.09.1922, fiul M Vasile şi Antonia. 21. TEODOREA-NU ALEXANDRU, zis PĂSTOREL, născut la 3.07.1894, fiul M

Osvald şi Sofia. 22. IONESCU ANCA, născută la 23.07.1922, fiica lui Dan şi Ecaterina. 23. MIRONESCU SANDA SIMINA, născuta la 4.11.1928 fiica lui Grigore şi Sascha. PREŞEDINTELE TRIB. R.M. Colonel de frstiţie, Dimitriu Adrian.

*

„Cum va fi vremea?

Pentru următoarele trei zile, vremea se menţine călduroasă la început, apoi se va răci uşor. Cerul va fi schimbător. Precipitaţiile locale vor cădea mai ales în vestul ţării. Vânt potrivit din Vest şi nord-vest. Temperatura la început staţionară, apoi în scădere. Minimele vor fi cuprinse între minus 4 grade şi plus 6 grade, iar maximele între o grade şi 10 grade". (Scânteia, 24 februarie)

*

„Guvernele-fantomă alcătuite în Cişmigiu sau aiurea, în perioada de euforie a destinderii din preajma conferinţei de la Geneva, furnizau pretexte pentru procesele ce au urmat, cu uşile închise şi ritualul prestabilit: avocaţii care recunoşteau vinovăţia acuzaţilor, cerând, în cel mai fericit caz, circumstanţe atenuante, martorii care nu erau admişi sau care nu se prezentau, interogatorii-tip, lipsite de pertinenţă.

La aceste nuclee erau ataşate mulţimi de alte persoane, cu sau fără legătură directă. Paralel cu ele, au apărut alte loturi care comentaseră cărţi apărute în străinătate sau literatura de sertar din ţară, acuzate de «discuţii duşmănoase»". (Paul

Dimitriu, op. cit., pp. 42 – 43)

*

Ileana Iordache Este ultima mare curăţenie care s-a făcut.

A fost în cinstea congresului P.M.R. Fiecare congres aducea un număr de victime, care trebuiau sacrificate. Sunt ultimele rămăşiţe ale intelectualităţii, marea curăţenie, totală. Trebuia să se facă acest dar, acest sacrificiu, să fie sacrificaţi. Vini importante nu au avut. Erau inocenţi. Niciunul nu a avut arme sau legături periculoase, nu au făcut guverne… Trecuse epoca asta, 47—48, cu politicienii, ei se ocupau, mai sperau ceva.

335

Vina lor era că erau intelectuali. Ceremonialul zeului Baal, în gura lui se aruncau copiii. Congresul P.M.R. era un Baal, trebuia să i se dea victime. Intelectualii au fost o ofrandă. Ultima mare ofrandă.

*

„Cât despre procesele politice în care am figurat, ele par ridicole şi nu mai interesează pe nimeni. Cei ce eventual s-ar mai întreba le vor

găsi pe Internet, care poate înregistra vrute şi nevrute, laude de sine sau denigrări, fără cenzură nici reală, nici morală, aşa că nu va mai fi nevoie de cărţi, iar pădurile vor fi cruţate… Spuneam că felul în care am fost judecaţi şi jugăniţi nu mai prezintă niciun interes, fiindcă toate procesele din acea vreme se desfăşurau după aceeaşi schemă banală:

practic fără apărare, avocaţii neavând permisiunea să pledeze achitarea împricinaţilor sau nevinovăţia lor, ci în cel mai bun caz, puteau cere circumstanţe atenuante (dacă împricinatul

«recunoaşterea» sau «cerea iertare»). Martorii apărării nu erau acceptaţi, iar condamnarea şi repartizarea pedepselor dinainte hotărâtă.

Ceea ce apare însă interesant de urmărit pentru istoria politică a vremii este scopul urmărit, prin aceste procese şi oportunitatea lor de moment, în desfăşurarea gândirii politice a lui Gheorghiu-Dej. În strategiile pe termen lung ale acestui remarcabil manipulator al mijloacelor de realizare a ţelurilor politice, procesele la care ne referim şi înfricoşătoarele condamnări practicate au un rol cheie, încă sub domnia lui Stalin, Dej reuşise să obţină de la acesta postul suprem de şef al

P.C.R., în pofida celor ce aveau state de servicii mult mai vechi şi mai importante în mişcarea comunistă internaţională, ca Ana Pauker, Chişinevschi, Bodnăraş. Mai târziu, într-un alt moment prielnic, profitând de căderea jdanoviştilor la

Moscova, reuşeşte să excomunice pe toţi concurenţii periculoşi: Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu, şi să-i înlocuiască la conducere cu elemente de calitate superioară, ca

Maurer, Bârlădeanu, Gaston Marin, dublaţi de o pleiadă de intelectuali «convertiţi» ca Demostene Botez, Traian Ionascu.

Costin Murgescu. După moartea lui Stalin şi instalarea la putere a lui Hruşciov, când toţi şefii politici din ţările satelite încep să fie schimbaţi, este condamnat la moarte Pătrăşcanu, cel ce urma să-l înlocuiască pe Dej. Astfel reuşeşte – singurul

336

din ţările satelite – să rămână la putere, pregătind noua atmosferă difuzată în spaţiul sovietizat de Congresul al XX-lea de la Moscova. Pentru ipoteza – puţin probabilă – că puterile occidentale ar fi avut intenţia să se amestece în treburile spaţiului sovietizat şi să

obţină de la ruşi un statut ameliorat.

Dej îl pregăteşte pe Gheorghe Tătărescu, singurul om politic de mare suprafaţă, inteligent şi realist, scăpat cu viaţă din închisoarea de la Sighet şi dispus să încerce încă să obţină «compromisul istoric». În acest scop, îi lasă libertatea de a da interviuri presei occidentale şi de a lua contact cu foştii oameni politici, nu numai cei din preajma lui (am trecut şi eu prin cabinetul lui Tătărescu atunci…). Dar la Conferinţa de la Geneva (1955, n.a.) nu s-a întâmplat nimic, fiindcă occidentalii, în frunte cu Eisenhower (pe atunci preşedinte S.U.A.) nici nu s-au gândit măcar să deranjeze «echilibrul» între Est şi Vest, adică statu-quo-ul european, aşa că strategia cu Tătărescu este abandonată. În această atmosferă, forţând «evoluţia» imaginată de Hruşciov, izbucneşte cu violenţă rebeliunea ungara, înecată în sânge de sovietici şi care opreşte definitiv această evoluţie spre o uşoară «liberalizare». Coincidenţele îl determină pe Gheorghiu-Dej să adopte o nouă strategie, spre a împiedica pe teritoriul românesc orice contaminare la revoltă

(unele încercări erau deja semnalate în Transilvania), prin înfricoşarea populaţiei pe de o parte, iar pe de altă parte să consolideze încrederea Moscovei în conducerea de la Bucureşti, în acest scop, e declanşată o nouă teroare a arestărilor, cu procese şi condamnări ce spărgeau plafonul imaginaţiei. Efectele au fost atât de convingătoare pentru puterea centrală de la

Moscova, încât Dej a putut obţine mai târziu, când lucrurile s-au calmat, retragerea trupelor sovietice din România, singura ţară din spaţiul sovietic care a cunoscut un atare fenomen. Aceste succese preliminare ale stăpânirii din România, obţinute cu sacrificiul nostru, folosiţi drept cobai, i-au permis lui Dej de a face, peste câţiva ani, pasul mai departe în încercarea de instaurare şi în ţara noastră a modelului titoist, cu distanţele faţă de Moscova şi deschiderea către Occident.

În această strategie cu bătaie lungă, se înscrie şi procesul ulterior, al scriitorilor, compus din mai multe loturi, fără legături directe între ele: cel al foştilor legionari, în frunte cu

Dinu Pillat, cel al grupului de la Biblioteca Academiei, cu

Theodor Enescu şi Remus Niculescu, apoi Păstorel, în fine

337

grupul Noica, în care eram implicat şi eu. Acest proces mi-a salvat viaţa, fiindcă am fost adus de la închisoarea Galaţi, unde forţele

mele fizice de supravieţuire erau pe sfârşite, la

Bucureşti, pentru anchete. (În timpul anchetei nu era îngăduit să mori.)" (Paul Dimitriu, Scrisoare către autor, 1996)

*

Barbu Cioculescu Câtă vreme a trăit Sadoveanu, i-a apărat pe toţi cei de la Viaţa românească. Scriitorii ieşeni au fost oarecum lăsaţi deoparte de represiune, în felul ăsta a putut continua să fie avocat Ionel Teodoreanu, şi nu a fost luat la întrebări pentru Tudor Ceaur Arcaz. Comuniştii puteau să-i facă un proces pentru o „carte legionară". Păstorel avusese nenumărate epigrame împotriva regimului. Ca „Din Constanţa pân-la Iaşi / Se cam simte lipsa sării / Fiindcă o parte din ocnaşi / Sunt acum la cârma ţării". După moartea lui Sadoveanu, când a dispărut acest scut, Păstorel a fost arestat. La proces, admonestat de tribunal: Dumneata ai susţinut că în ţara noastră nu există libertate! Păstorel a răspuns: „Cea mai bună dovadă că este aşa, e faptul că mă aflu acum în faţa dv". E

O replică asta!

*

Pavel Ţugui Era începutul lui ianuarie 1960, mă cheamă

Coliu (Dumitru Coliu, preşedinte al Comisiei centrale de control al P.M.R., n.a.). Mi-a zis următorul lucru: Ţugui, tu ai avut o serie de întâlniri cu un scriitor Teodoreanu, care-i spune Păstorel…

S. T. Era un scriitor celebru. Nu auzise de el sau făcea pe prostul?

P. Ţ. Cred că nu ştia, el era rudimentar, incult. La întrebarea lui, zic: Da! Ce s-a întâmplat? Eu nu aflasem că era arestat.

Aşa erau timpurile. Uite, a fost arestat pentru că a scris nişte versuri de bătaie de joc la adresa conducerii partidului. Tovarăşe Coliu, nu pot să cred. E adevărat că m-am întâlnit cu el. Când te-ai întâlnit? şi i-am povestit în amănunt cum m-am întâlnit cu Păstorel. Cum m-a rugat Rosetti etc. I-am spus: „Nu cred că se poate întâmpla aşa ceva. Adică să scrie epigrame împotriva…" Nu. Tovarăşii de la Interne au descoperit. Făcea bancuri şi pe la întâlniri cu artiştii, pe la restaurante…

338

S. T. De ce v-a chemat Coliu şi nu Răutu, care se ocupa cu cultura şi propaganda?

P. Ţ. Actele de la Interne mergeau la doi oameni, Dej şi

Ceauşescu, şi ei i-au trimis lui Coliu raportul M.A.I. Eram membru supleant al C.C.-ului. Nu putea să discute cu mine decât cineva din Biroul Politic o asemenea chestiune. M-au chemat de la controlul de partid, unde se controla activitatea fiecăruia, de la primul-secretar la orice membru. (Să spunem, că nu se făcea aşa.) Coliu era un om foarte îngust, nu avea niciun fel de cultură. Am plecat, am dat declaraţia şi nu am mai ştiut nimic. La sfârşitul anului 60, când eu am fost anchetat, în 1961, 62, 63, a durat vreo opt ani anchetarea mea, mi s-au cerut din nou lămuriri, până prin 63, despre întâlnirile mele cu Păstorel. Ce am spus la telefon, şi cum am aranjat, şi de ce am aranjat ca să fie plătite la maximum drepturi de autor pentru carte…

S. T. Ce voia Coliu, de fapt?

P. Ţ. în prima discuţie a vrut să ştie dacă e adevărat că am intervenit pentru Păstorel şi că m-am întâlnit cu el… La verificarea mea (după ce am fost schimbat, în toamna 1960), m-au întrebat de toate: ce-i cu Petru Dumitriu (care fugise în Occident), ce-i cu Voiculescu. Zeci şi zeci de întrebări, în 1963, m-a chemat Ceauşescu şi cu Niculescu-Mizil, şi Ceauşescu mi-a spus: „Nu se mai face cercetare în legătură cu munca dumitale cât ai lucrat la secţie".

*

S. T. Cum vă explicaţi alcătuirea lotului? Sunt alăturaţi în boxă foşti legionari, evrei, foşti membri P.C.R., ca Beatrice

Strelisker şi doctorul Radian, liberali, intelectuali care refuzaseră orice colaborare cu regimul şi alţii, ca Marietta Sadova, care-l serviseră, medici, câţiva aristocraţi, burghezi, foşti moşieri, oameni de extracţie modestă. Un „lot" foarte eterogen.

Cei mai mulţi nu se cunoşteau între ei.

Al. Paleologu Cred că nu-i interesau separaţiile acestea pe motive politice. Era vorba de intelectuali cu oarecare notorietate şi prestigiu. Vladimir Streinu care încă nu publicase nimic după război, era Păstorel Teodoreanu faimos cu epigramele lui. Trebuia distrusă chestia asta cu bancurile şi epigramele, cu hazul la adresa regimului. Păstorel publica destul de mult.

Era Marietta Sadova, artistă emerită, care monta şi era influ

339

entă. Apoi eram ceilalţi, Noica, Pillat… Cred că ei au făcut o

alegere ca să sperie întreaga comunitate a oamenilor care se îndeletniceau cu scrisul.

S. T. Nu eraţi de fapt un grup constituit. O filieră a constituit-o secvenţa cu romanul lui Dinu Pillat. Cei care l-au citit, ori i-au furnizat cărţi şi informaţii despre mişcarea legionară.

Aci intră şi cenaclurile din casa lui Barbu Slătineanu, unde a citit poezii şi nuvele Vasile Voiculescu, dar s-a comentat şi La

Poret interdite de Eliacie, şi prefaţa la Antologia poeziei româneşti din exil alcătuită de Vintila Horia etc… Altă filieră este legată de Noica, de Anti-Goethe, Povestiri din Hegel, Scrisoare către în prieten din depărtare. şi aici este vorba despre cenacluri, „întâlniri clandestine" unde aveau loc „discuţii duşmănoase", Difuzare de scrieri interzise… În acest grup intrau: d v, Nicn

Steinhardt, Beatrice Strelisker, Mihai Rădulescu, Paul Durltriu, Gheorghe Vetra.

A. P. La „grupul" lui Dinu Pillat erau mai mulţi legionari.

Dincoace nu era niciun legionar, în afară de Noica. Evrei erau. Pe ceilalţi nu-i prea ştiam din grupul lui Pillat. Era doctorul Răileanu care-l îngrijise pe Dinu Pillat ca medic. Aşa îl băgaseră-n lot. Mai era unul Mitucă, fost ofiţer. Cred că Securitatea a făcut într-adins mozaicul ăsta, ca să aibă toate terenurile de referinţă.

S. T. În Scânteia şi România liberă pe 1960, nu apare nimic despre proces. La sfârşitul anilor '40 se publicau sentinţe, procesele erau dublate de campanii intense de presă în care erau demascaţi „duşmanii poporului", „trădătorii proletariatului". Uneori s-au publicat extrase din dezbateri (evident falsificate) şi adesea sentinţele. V-aş aminti procesul Antonescu, procesul Maniu, procesul Canalului. Cum vă explicaţi acest paradox: pe de o parte se voia un mare proces menit să intimideze, pe de altă parte presa păstrează, la ordinul puterii, tăcerea? „Normal" ar fi fost să apară nişte editoriale furibunde, scriitorii colaboraţionişti să vă atace în presă, să vă demaşte scrierile „contrarevoluţionare", să vă înfiereze… Nimic din toate astea. Presa literară publică articole anodine de propagandă prosovietică, de elogiu al libertăţii nelimitate din democraţiile populare, cântă realizările regimului.

A. P. Mizau mai mult pe răspândirea zvonului. „Ştiţi ce s-a întâmplat? Aţi auzit?" N-au implicat publicitatea din mai

340

multe motive. Principalul: au evitat comentariile din străinătate.

S. T. Din partea intelectualilor nu a fost nicio reacţie. Nimeni nu a protestat. Nimeni nu s-a solidarizat cu arestaţii.

A. P. Nimic. Iar sala la proces era plină numai de securişti şi nimeni din familiile noastre nu a putut veni. „Nu sunt locuri. Totul e ocupat". Asta era.

Ziua!

„În sala de şedinţe, dând impresia de pustietate, uriaşă, ne aşază în boxă, tot pe bănci [...] unul lângă altul, înghesuiţi. Ne plasează pe rând, cum intrăm: mă pomenesc între Noica şi, la dreapta, Vladimir Streinu. Pillat. Sandu L. şi câţiva pentru mine necunoscuţi ocupă banca întâi: coautorii complotului înfăţişat judecăţii şi pe care-i văd astăzi prima oară. Cele patru femei (Anca dr. Ionescu, Marietta Sadova, Trixi şi Simina

Caracas) sunt în fundul boxei.

În sala goala şi mare vor fi în cursul procesului patru grupuri compacte de fiinţe omeneşti, despărţite între ele prin spaţii de vid ce reamintesc ameţitoarele distante dintre roiurile de universuri. (Liantul pe care l-ar fi alcătuit publicul, rudele şi presa nu există.)

Primul grup e al nostru, al deţinuţilor din boxă, douăzeci şi cinci la număr, îngrămădiţi pe bănci, privind drept înainte

(iarăşi nu avem voie să ne uităm altundeva, şi mai ales nu unul la altul), înconjuraţi [...] de un cerc de ostaşi în termen, toţi echipaţi ca de front, cu puşti mitraliere automate pe care le ţin îndreptate asupră-ne, dându-şi silinţa să se holbeze fioros. Sala e posacă, tonalităţile închise, totul e straniu, dar prezenţa soldaţilor – postaţi în poziţie de tragere, ca şi cum ar păzi banda lui Terente [...] iar nu un pâlc de intelectuali palizi, şcofâlciţi, înţoliţi în veşminte călcate de circumstanţă cu fierul spălătoriei de la Securitate, obosiţi, nedormiţi, încercănaţi, mulţi trecuţi de amiaza vieţii, mai toţi înzestraţi cu câte o boală de sedentar, de locuitor al marilor oraşe: colită, rinită, constipaţie, tuberculoză, calculi biliari – pare o greşeală de regie, o exagerare cu nuanţă de ridicol.

Al doilea grup îl alcătuiesc, hăt la capătul sălii şi abia întrezăriţi, ofiţerii de Securitate, anchetatorii, inspectorii (unii în uniformă, alţii în civil), veniţi să urmărească desfăşurarea

procesului, să noteze, să verifice, ca într-o ciudată reprezentaţie teatrală unde repetiţia de regie, repetiţia generală şi premiera s-ar confunda într-un singur spectacol kafkian.

Mai e un al treilea roi, la stânga noastră: avocaţii apărării, superiori ca număr acuzaţilor, fiindcă sunt prezenţi şi câte doi-trei pentru un client, iar unii din ei însoţiţi de secretari.

Sunt, din toată sala, cei mai stingheri, mai nefericiţi şi [...] cei mai temători, îmbrăcaţi impecabil, la marele fix şi la spiţ, ca de nuntă, arată foarte şucari şi nu le lipseşte decât floarea la butonieră ori jobenul şi mănuşile călăului la execuţiile capitale; altminteri sunt spilcuiţi fără greş: haine de culoare închisă dintr-un material mătăsos cu sclipiri metalice, colţuri de batistă albă ieşind din fiecare buzunar de sus al surtucului, obraji bărbieriţi proaspăt şi atent, freze linse de limbile a zeci de pisici, în ţinuta lor de paradă sunt, în comparaţie cu securiştii care-şi fac meseria lor înfiorătoare [...] şi cu membrii tribunalului, militari detaşaţi în serviciu şi dânşii [...], cei mai ridicoli: pentru că au de jucat roluri duble [...] şi au venit, dacă-i vorba aşa, de bunăvoie.

Pe fotoliile de judecată, cinci militari impasibili, plictisiţi:

la mijloc Adrian Dimitriu (acesta nu plictisit, ci îngrijorat, căci e responsabil: fost avocat şi domnia sa, în rol şi costum de colonel) / (N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, pp. 65 – 66)

*

S. T. în 1958 s-a modificat articolul 209 din Codul Penal.

Puteai să fii pedepsit cu 25 de ani pentru o vorbă aruncată la

O coadă, ca „discuţie duşmănoasă" şi „uneltire împotriva ordinii sociale". Ce s-a întâmplat în justiţie, care a fost efectul acestei înăspriri?

Ligia Minovici (avocat, a apărat-o pe Anca Ionescu-Berceanu, n.a.) Procesele erau din ce în ce mai multe şi pedepsele din ce în ce mai mari. S-a introdus şi pedeapsa cu moartea pentru furt din avutul obştesc în valoare de mai mult de

1 milion. Pentru multe puteai să fii condamnat la sentinţa capitală, se cam abuza de asta şi m-a impresionat foarte mult când am văzut că prima condamnare a fost dată de o femeie, o judecătoare. Când am auzit Tribunalul... în numele legii condamnă la moarte... mi

s-a părut îngrozitor.

S. T. în 1960, februarie, a fost procesul lotului Noica/Pillat... De la ce a pornit?

342

L. M. Se bănuieşte că ar fi fost un denunţ făcut de bărbatul clientei mele Anca Ionescu, fostă Berceanu, din răzbunare, din gelozie, contra lui Noica, cu care Anca trăia. Rolul ei era absolut insignifiant, în lot erau băgaţi tot felul de oameni, unul şi unul din punct de vedere intelectual. Era Alecu Paleologu.

Marietta Sadova, Păstorel Teodoreanu... Să vă spun atmosfera procesului. Când am studiat dosarele, mi s-au părut de necrezut acuzaţiile. Vladimir Streinu era acuzat că citise piesa

Rinocerii de Eugen Ionescu. Mi-aduc aminte că avocatul care

I-a apărat a spus „Rinocerii este cea mai extraordinară piesă care s-a scris în contra nazismului!" Dinu Noica la interogatoriu a zis: îmi pare rău că mi s-au luat toate lucrurile la percheziţie, şi scrisoarea lui Cioran, care cândva o să însemne ceva.

El a căutat în proces să-i apere pe ceilalţi şi să ia asupra lui tot.

Paleologu a ridiculizat cu mult curaj această trimitere în judecată. Cu mult curaj şi foarte inteligent.

*

Sandu Lăzărescu să vă povestesc cum a fost reîntâlnirea cu Noica, în timpul procesului. După 20 de ani de prietenie, m-am întâlnit cu el în sala de aşteptare a sălii de şedinţă. Era un spaţiu îngust prin care trebuia să trecem amândoi şi ne-am poftit unul pe altul. Asta a stârnit vigilenţa unui gardian: „Ce vorbiţi acolo?" El a răspuns cu foarte mult spirit: „Ne evităm ca melcii la puşcărie!"

S. T. Cine era în sală?

S. L. Numai anchetatorii. Noi nu aveam voie să ne întoarcem, să vorbim între noi. Nu cunoşteam pe toţi din boxă, dar aproape. Nu ştiam de pildă pe Remus Niculescu, din grupul

Noica. Auzisem despre el, dar nu-l cunoşteam. Au fost şi momente vesele create de Păstorel Teodoreanu. Păstorel spune că s-a născut la Iaşi, pe strada cutare. „La ce număr?" întreabă preşedintele. „Nu ştiu, că eram prea mic!"

*

Al. Paleologu Dezbaterile au fost inacceptabile pentru o

procedură judiciară. Am fost aduşi în boxă… Ne uitam, poate vedem pe cineva dintre ai noştri. Nevăzând pe nimeni, mi s-a părut curios.

S. T. Ce fel de haine aveaţi, zeghe sau civile?

343

A.P. Haine civile; ponosite, pentru că stătusem zi şi noapte cu ele în anchetă.

*

Simina Mezincescu M-au arestat în septembrie, procesul a avut loc la sfârşitul lui februarie, sentinţa a fost pe l martie.

S. T. Recursul ceva mai târziu.

S. M. ăla l-am semnat la Jilava.

S. T. Nu aţi fost chemaţi la recurs?

S. M. Nu.

S. T. Să ne întoarcem la proces.

S. M. Am fost duşi într-o sală de unde fiecare era luat pe rând, pentru interogatoriu. Anchetatorul a stat cu noi, în sala aia. A venit şeful anchetei, un colonel. I-am spus: „Domnule colonel, eu cer de multă vreme să fiu adusă la dvs". S-a întors către anchetatorul meu, care era acolo, şi l-a întrebat „De ce n-ai adus-o?" Spre mirarea mea, l-am văzut pe anchetator roşind.

S. T. Nu credeţi că era o înţelegere între ei? Să joace în faţa dvs scena asta?

S. M. Nu cred. Nu poţi roşi la comandă. Şeful anchetator i-a spus: „Imediat după proces o aduci la mine".

S. T. V-a dus?

S. M. Nu. Nu numai că nu m-a dus. Uzanţa era ca, după proces, toată lumea să rămână la Malmaison încă o lună-două pentru refacere. Abia mai târziu te ducea la Jilava sau în altă închisoare. Ei bine, pe l martie mi-au dat sentinţa, pe 2

martie am fost transportată la Jilava, singură, ca să nu ajung la şeful anchetator.

S. T. Să revenim la proces.

S. M… Ne-au dat ceva timp să citim dosarele. Am avut în dosare La Tentation d'exister şi La Forêt interdite, erau în dosare. şi am pierdut timpul cu ele.

S. T. Le-aţi citit abia atunci? Deci faptul pentru care aţi fost acuzată s-a consumat abia la închisoare.

S. M. Eu am fost acuzată în legătură cu scrisoarea lui Cioran, convorbiri dușmănoase... Am primit dosarele într-un birou, înainte de proces m-a chemat anchetatorul (cred că toţi au fost chemaţi) şi mi-a spus: „Nu ai voie să întorci capul în boxă. Nu ai voie să faci semn nimănui”. Eu am întrebat dacă va fi proces public. Mi-a răspuns: „Nu, cu uşile închise”. Zic:

344

„Atunci, cui să-i fac semne? Dumitale?” A insistat foarte mult cu privire la ultimul cuvânt. „La ultimul cuvânt ai dreptul să spui doar dacă eşti sau nu vinovat, să ceri indulgenţa tribunalului. Nimic altceva”. Am zis: « „Dacă eu spun ce-mi trece prin cap, ce o să păţesc?” Răspunsul: „Simina, tatăl tău e deja arestat, mama ta poate fi oricând arestată. Vrei să-ţi creştem noi copilul?” Zic: „Şi altă gogoriţă mai aveţi ca să mă speriaţi?” Nu l-am luat în serios. Dar ştiam că vor fi represalii dacă se va spune ceva care nu le convine.

S. T. Ce a urmat?

S. M. Când ne-au luat interogatoriile la proces ne-au pus să declarăm averea personală sau a părinţilor. Şi, ca un făcut, mulţi dintre noi eram fii de moşieri sau moşieri. Acuzaţia procurorului a fost: „Noi am ales oamenii, nu faptele! Că dacă erau faptele, erau peste 100 de inculpaţi în această boxă!” E

adevărat. Şi mama mea tradusese Povestiri din Hegel şi nu era lângă mine. Săraca era martoră a acuzării, dar nu a fost adusă.

Probabil mărturia ei nu era suficient de gravă. Mama mea era cercetător ştiinţific, istoric, la Institutul Iorga. Trebuie să vă spun că mama, în afară de faptul că era un om ce a lăsat o impresie excepţională în Institut, pleca la şapte dimineaţă de acasă şi venea la zece – unsprezece noaptea. Portarul venea la ea deseori şi-i spunea: „Doamnă Caracas, vreau şi eu să merg acasă”. Lucra dublu faţă de ceilalţi pentru a putea să-şi conserve postul, care era foarte important pentru noi. E o realitate că au luat oamenii şi nu faptele. Nu-mi amintesc exact ce a spus procurorul în rechizitoriu, dar îmi amintesc că era extraordinar de percutant, de dur. Procesul a durat trei zile, cu două şedinţe pe zi. În prima, s-au luat numai interogatoriile individuale.

S. T. Ce impresie v-au lăsat judecătorii?

S. M. Adrian Dumitriu, şeful completului, a ajuns mai târziu

ministrul justiţiei. Nu avea nevoie să fie necivilizat. Jocurile erau făcute, condamnările hotărâte. Nimic nu se judeca.

Era o farsă. S-au comportat civilizat. Nu aveau nevoie să fie altfel.

S. T. V-aţi reîntâlnit după multă vreme cu ceilalţi. Cum vi s-au părut?

S. M. Slăbiţi. Dinu Noica, de exemplu, era slăbit, dar nu mai era acelaşi ca atunci când a fost adus în timpul anchetei.

Eu am avut grijă să nu mă prezint prost la proces. Aveam o

345

fustă plisată, seara am stropit-o cu apă şi am pus-o sub saltea ca să fie călcată. Aveam o bluză de mătase naturală, spălând-o, am lăsat în guler puţin săpun ca să fie scrobită. Erau hainele cu care fusesem arestată. Mi-am dat foarte multă osteneală să nu arăt deprimată.

S. T. De ce?

S. M. Fiindcă nu-mi convenea. Eu ştiu? Dintr-o mândrie personală. Nu-mi plăcea să inspir milă. Nu-mi place să spună lumea „Vai, săraca!" Când am intrat în sala unde erau deja ceilalţi – fiindcă au fost aduşi întâi bărbaţii şi pe urmă femeile – am intrat cu un surâs până la urechi. Ceea ce l-a făcut pe Dinu Noica să-mi pună drept dedicaţie pe una din cărţile lui pe care mi-a oferit-o: Pour un certam sourire. Cred că aceeaşi dorinţă de a nu inspira milă, de a fi demni au avut-o şi ceilalţi, întâmplarea a făcut că Dinu Noica stătea pe o bancă în spatele meu. M-a întrebat în şoaptă: „Grégoire e acasă?" Grégoire era tatăl meu. Tot în şoaptă i-am răspuns „Nu". Şi Dinu a spus: „Săraca Sasa". Iar eu i-am spus: „Pentru mine nu-ţi face griji, Dinu. E o experienţă care merită". Şi atunci m-au văzut că vorbeam. Am vrut, şi la ultimul cuvânt, să-i spun că îl rog să nu-şi facă griji pentru mine, fiindcă rezist şi e un lucru prin care e interesant de trecut, recunosc însă că nu am avut curajul.

*

„Am discutat mincinos cu Mitucă Ion, pe care l-am văzut de două ori după ce a ieşit din închisoare, în 1954, prima dată am discutat în mod violent duşmănos la adresa regimului. A

două oară tot în 1954, când mi-a adus memoriul său pe care

I-am expediat în Occident. Am discutat mai puţin, fiind preocupaţi de expedierea memoriului care se referea la abuzurile din

închisori, petrecute între anii 1952 – 1954. Conţinutul memoriului de la dosar reproduce informările verbale pe care mi le-a dat Mitucă la ieşirea din închisoare. Memoriul acesta a fost trimis în Occident prin Eliza Brătianu care avea relaţii cu legaţia Franţei. Memoriul nu l-am redactat eu şi nu sunt de acord cu stilul acestuia, însă cu fondul sunt de acord.

Romanul Aşteptând ceasul de apoi l-am scris în anul 1948 la început şi l-am terminat în cursul anului 1955. L-am dat pentru citit la o serie de prieteni ai mei ca: Radian Nicolae, Lăzărescu Sandu, Florian Gheorghe, Acterian Arşavir, Vladimir

346

Streinu, Dan Cernovodeanu, Enescu Theodor, Diaconescu Stelian, Voiculescu Vasile, Vlad Aurelian, Barbu Slătineanu şi Vidraşcu Emanoil.

Unora nu le-a plăcut, altora da, astfel că au fost păreri diferite. Speram să se schimbe regimul şi să-l pot publica…

M-am inspirat din psihoza mistică a mişcării legionare, nu am scris romanul cu intenţie subversivă". (Trib. Mii. R. II. M.

Dos. nr. 201/1960. Şedinţa Publică din 24.02.1960 Interogator inculpat Pillat Constantin)

Ziua a II-a

„> i

„Eu sunt negustor de idei şi, pentru că în ţară nu mi se publicau lucrările, am căutat să le trimit în străinătate…

Parte din declaraţiile de la anchetă nu le-am semnat, pentru că nu recunosc termenii de duşmănos, ilegal şi interzis.

Atitudinea mea lăuntrică poate fi socotită împotriva regimului, în schimb faptele mele nu au elemente de vinovăţie.

Primele declaraţii de la anchetă nu le recunosc, nu le menţin, iar în ce priveşte declaraţiile ulterioare, recunosc faptele mele, dar nu şi termenele [şic!] de duşmănos, ilegal şi interzis, consemnaţi în aceste declaraţii". (Tribunalul militar R. II. M.

Şedinţa publică din 25.02.1960 Interogator inculpat Noica Constantin)

*

Arşavir Acterian Dinu a fost foarte demn. De pildă, la interogatoriu. La proces, toţi acolo, de la preşedinte la magistraţi, erau

firoscosi. Au judecat pe fiecare în parte. Eu am căpătat 12 ani atunci. Procesul s-a judecat pe la gara Basarab.

Avocaţii erau daţi din oficiu. Procesul era procesul Noica şi

Dinu Pillat. Era şi soţia fratelui meu. Erau şi patru femei:

Marietta Sadova, Beatrice Strelisker, Anca Ionescu, Simina

Caracas. Una a început să fie simpatetică faţă de cei care ne-au arestat. Aceea a considerat că aşa va putea să supravieţuiască. După ce a ieşit, a devenit scârbită de propria persoană, i-a părut rău pe urmă. Dinu Pillat era în a treia bancă, eu eram în a doua bancă. Paleologu a stat în dreapta mea. Pillat trântea câte o chestie, băga câte un cuvânt, şi Adrian Dimitriu, judecătorul, devenea din ce în ce mai ursuz faţă de el. I-a atras atenţia de vreo patru ori. Ăsta nu s-a lăsat, era din ce în

347

ce mai hazos. Atunci ăla a dat ordin să-l ia de acolo, să-l scoată din sala tribunalului. L-au condamnat pe urmă.

S. T. Dumneavoastră aţi fost acuzat că i-aţi dat Pe marginea prăpastiei, ca să scrie un roman despre legionari.

A. A. Nu-mi amintesc.

*

S. T. Cum vă explicaţi că unii din „grup" au fost anchetaţi şi inculpaţi, au primit pedepse grele iar alţii au apărut ca martori, fie au fost chemaţi la Securitate să dea o declaraţie, fie au fost complet ignoraţi, deşi apar în declaraţiile din anchetă cu „vini" echivalente cu ale celor din boxă.

Simina Mezincescu M-am bucurat că nu erau în proces.

Nu am nimic să le reproşez. Procurorul a spus: „Am alee oameni, nu fapte". Eu eram probabil mai vinovată în ochii lor, pentru că nu lucram. Era un criteriu prin care aleseseră victimele. Erau unii care chiar dacă lucrau au fost implicaţi, pentru că erau consideraţi periculoşi. Luau parte la cenacluri…

S. T. Cum s-au comportat femeile din boxă?

S. M. Trixi, pe care o ştiam ahtiată, după telefoanele pe care le dădea la noi acasă, ca să-l aibă pe Noica la ea, a spus în ultimul ei cuvânt: „Eu nu am nimic de a face cu ei, nu ştiu cum am intrat în povestea asta!"

S. T. Nicu Steinhardt o judecă aspru în Jurnalul fericirii.

S. M. Are şi de ce. Nu incriminez aceşti oameni. Sunt oameni care

pot să spună că eu am fost curajoasă. Nu am niciun merit pentru asta. Am fost crescută în acest fel. Pentru mine ideea de frică era o ruşine. Nu am niciun merit. Dar nu cred că Dinu Pillat a fost crescut în acelaşi fel ca mine. Probabil că, pentru el, ideea de frică nu era o ruşine. El are un merit mare.

S. T. Pentru că a înfrânt ceva.

S. M. Eu nu am niciun merit. A fost o chestie de educaţie.

De aceea nu pot s-o acuz pe Marietta Sadova pentru care, se vede, a fost un act de curaj ca, o dată ajunsă la Paris, să vadă doi oameni mari despre care ştia atunci în anii ’50 erau pentru regim nişte „fugari”. A adus nişte cărţi, lucru absolut interzis. Şi-a pierdut orice simt de prudenţă. Nu condamn pe nimeni care în cursul unei anchete vorbeşte. Rezistenţa omenească are gradele ei. şi eu îmi reproşez că am spus în anchetă, din neatenţie, povestea cu Olga Scorţeanu (Lupu, n.a.).

348

Îmi amintesc că am întrebat-o pe Anca Ionescu-Berceanu (era lângă mine în boxă): „De ce ai vorbit despre Tutu Georgescu?” Era nevasta lui George Georgescu; nu doream să fie amestecată. Anca mi-a răspuns: „M-au frecat ca pe o maioneză”.

*

Ligia Minovici Erau disperaţi văzând ce susţine procurorul. După toată ancheta aia îngrozitoare, cu bătăi şi ameninţări de tot felul.

S. T. Pe cine dintre acuzaţi aţi cunoscut înainte de proces?

L. M. Pe Dinu Noica, pe Paleologu, pe Vladimir Streinu, cam atât. Pe Anca Berceanu şi pe Simina le vedeam mai des.

De Simina nu aveam nicio grijă, era foarte curajoasă. O apărasem în mai multe procese. Fusese arestată pentru că dusese de acasă bijuteriile de familie în altă casă, unde le depozitase.

La proces am pledat pentru eliberare, pentru că avea o fetiţă abia născută. În boxă arătau foarte obosiţi, deşi cumnatul meu, care făcuse puşcărie, îmi spusese că înainte de proces îi supraalimentează şi îi lasă să se spele, să se radă, să aibă cămaşă curată. Dar arătau ca vai de ei. Şi ştiţi cum era, condamnările erau scrise dinainte, nu conta ce zicea avocatul. Era o decizie politică.

Îmi amintesc un incident cu Păstorel, îi spune preşedintele „Dumneata faci glume duşmănoase!…” Şi Păstorel răspunde: Domnule

preşedinte, duşmanul nu glumeşte, duşmanul loveşte! Bine că mi-ai făcut o poezie! zice preşedintele.

Nu, zice Păstorel, acesta e un poem! A fost extraordinar.

349

<titlu>GALERIA cu PORTRETE

„TEODOREANU ALEXANDRU zis PĂSTOREL, în calitatea sa de scriitor, a slujit cu zel regimul burghezo-moşieresc, în timpul căruia s-a bucurat de o serie de privilegii.

Sus-numitul este cunoscut ca un vechi duşman al cauzei clasei muncitoare şi al statului sovietic, împotriva căruia a scris, în perioada anilor 1919 – 1939, mai multe materiale prin conţinutul cărora s-a dedat la o serie de calomnii şi injurii.

Printre aceste materiale se enumeră şi fabula intitulată în mod batjocoritor Măgarii şi Libertatea [...] în conţinutul acestei fabule, ce se ataşează la dosar [...] TEODOREANU ALEXANDRU

defăimează poporul sovietic, pe membrii Partidului Comunist. După 23 August 1944, învinuitul TEODOREANU ALEXANDRU, menţinându-se pe aceeaşi poziţie de duşman al clasei muncitoare şi sperând schimbarea formei de guvernământ democratice instaurate în R.P. Română, a desfăşurat împreună cu elementele reacţionare în cercul cărora s-a învârtit, o intensă activitate ostilă, prin care a calomniat realizările regimului nostru democrat-popular, pe conducătorii de partid şi de stat şi relaţiile Republicii Populare Române cu Uniunea

Sovietică. [...] În cadrul acestor discuţii, TEODOREANU ALE-XANDRU aducea injurii regimului democrat-popular, elogia vechiul regim burghezo-moşieresc, precum şi modul de viaţă occidental, propovăduind schimbarea orânduirii de stat din

R.P. Română şi reinstaurarea vechiului regim capitalist, învinuitul TEODOREANU ALEXANDRU, în cadrul discuţiilor sale duşmănoase, elogia aşa-zisa libertate ce ar exista în ţările capitaliste şi acţiunile războinice întreprinse de cercurile conducătoare din aceste ţări împotriva statelor socialiste. – în afara celor de mai sus, TEODOREANU ALEXANDRU recunoaşte în declaraţiile sale că şi după

23 August 1944 a scris epigrame cu

350

conţinut defăimător la adresa regimului democrat-popular, precum şi poezii în cadrul cărora calomnia persoane din conducerea statului şi a P.M.R.-ului" (MINISTERUL AFACERILOR

INTERNE. DIRECŢIA DE ANCHETE PENALE. CONCLUZII DE ÎNVINUIRE.

Bucureşti, 10 februarie 1960. ss cap. ONEA MIRCEA.)

*

Păstorel Teodoreanu era, în anii '50 un personaj anacronic.

Om al cafenelelor, boem incorigibil, într-o lume unde cafeneaua (care înseamnă conversaţii libere de orice încorsetări, comentarea nesfârşită a mărimilor zilei etc.) devenise anacronică, şi era pândită de „organele" specializate ale noii puteri. E de mirare că a rămas, în acea lume a pedepsei pentru nimic, a fricii generalizate, până atât de târziu (1959), nearestat. O explicaţie ar fi (unul dintre martorii noştri o şi evocă)

protecţia ocultă a lui Mihail Sadoveanu – laureat al premiului Lenin pentru literatură scriitorul cu cea mai mare influenţă pe lângă liderii regimului. Cât a trăit el, membrii cercului de la revista Viaţa românească au fost feriţi de represalii. Protectorul nu a scăpat de a fi una din ţintele epigramelor lui Păstorel Teodoreanu. Câteva exemple: „Sadoveanu filo rus/ S-a-ntors cu faţa către rus / Ca să vadă tot apusul? /Ce obraz are rusul!" Păstorel se pare că nu realiza pericolele care îl pândeau. Iată o epigramă pentru care alţii în

U.R.S.S. au plătit cu viaţa ori surghiunul în Siberia, de ar fi să amintim numai de Osip Mandelstam. Lui L.V. Stalin:

„Iuda Tito şi cu Iuda Kostov/Au vrut să îl omoare pe Dimitrov l Dar tu, genialule şi bunule părinte / Ai fost vigilent şi le-ai luat-o înainte". A doua zi după moartea lui Stalin: „Îl plâng pe Stalin şi vă jur / C-am să vă spun secretul: /Mă tem că vom pupa în cur / De-acum tot comitetul". După congresul al XX-lea al P.C.U.S.: „La Kremlin s-a dat semnalul /

Şi-am văzut c-aşa stă treaba /Ani de zile, genialul / L-am pupat în fund degeaba!" Odată cu moartea vicepreşedintelui

Prezidiului Marii Adunări Naţionale, Mihail Sadoveanu, spune această ipoteză, protecţia asupra scriitorilor ieşeni dispare. Numai că

Sadoveanu a murit la 19 octombrie 1961, dată la care Păstorel împlinise doi ani de d-na fusese arestat

(4 octombrie 1959) şi fusese condamnat la închisoare. Asta înseamnă că, dacă protecţia a existat, şi e probabil că este aşa, ea a încetat în 1959. De ce?

351

Înainte de a răspunde aş vrea să mai evoc o altă explicaţie oferită de un martor, în anii 48—53 ai marii terori din România, intelectualii au fost puţin atinşi. O excepţie au constituit-o cei care făcuseră politică militantă de partea extremei drepte (Mircea Vulcănescu, Radu Gur, Nichifor Crainic etc.).

Metoda regimului de a anihila intelectualii a fost o combinaţie între interdicţii de tot felul (concedieri, cenzură) şi corupere. În prima categorie, câteva nume: Lucian Blaga, Tudor

Arghezi (până în 1955), Vasile Voiculescu, Vladimir Streinii ş.a. În a doua, alte nume: M. Ralea, Al. Rosetti, G. Călinescu. Ţintele primului val de represiune (1948 – 1953) au fost în special elitele politice, militare, economice ale României antebelice. A doua campanie de represiune, din 1958, va ataca în special intelectualii, studenţii şi în al treilea rând supravieţuitorii vechiului regim burghez. Asta a făcut ca până în 1959, Păstorel Teodoreanu, în ciuda „spiritelor" la adresa regimului şi a liderilor lui, să fie ocolit de „vigilenţa revoluţionară". Epigramele şi vorbele sale de duh traversau Bucureştii şi ajungeau cu siguranţă la urechile lui Gheorghiu-Dej.

Petru Groza ş.a., uneori chiar prin intermediul miniştrilor de interne Teohari Georgescu şi, după 1952, Alexandru Drăghici. „Tu, soldat rus / care ai eliberat popoarele! / Te-au înălţat atât de sus /... Pentru că-ţi put picioarele!", nota P.T. vizavi de obeliscul care străjuia piaţa guvernului şi care avea cocoţată în vârf statuia „soldatului sovietic eliberator". Pentru mai puţin, alţii primiseră pedepse grele, inclusiv pedeapsa capitală. Dar nu era vremea, calculase regimul, asaltuluiâm potriva intelectualilor. Ei vorbesc, se amuză, dar nu organizează partide, nu vor să ia puterea. Revoluţia de la Budapesta şi criza din Polonia din anul 1956 au revelat rolul, extrem de periculos pentru un regim comunist, pe care-l pot asuma intelectualii. Ei suplinesc cu succes vechile elite politice decimate în perioada anterioară, coagulează mulţimile în jurul lor, pot inflama o societate.

De aceea, în 1958, ei vor fi ţinta prioritară. Păstorel Teodoreanu, prin tot ce însemna, devine o pradă. „Bufonul" (cum era privit până atunci) devine un adversar politic. Cu atât mai mult cu cât, după 1956.

Păstorel Teodoreanu publica frecvent în mai multe reviste

(Magazin, Glasul patriei, Revista armatei, Contemporanul), ţinea conferinţe la radio, apăruse la recent înfiinţata

Televiziune română… Potenţialul agitatoric al epigramistului

352

crescuse prin accesul la mass-media. În ciuda „acordării dreptului la semnătură" (una din raţiunile pentru care i s-a permis să publice a fost calculul că va înceta să critice regimul), el nu a încetat să răspândească în boema bucureşteană „vorbe de duh". Era incorigibil, şi cu atât mai primejdios prin popularitatea sa. La sfârşitul anilor '50 era figura cea mai populară a lumii literare şi a boemei bucureştene. Prezenţa lui insufla curaj, într-o lume care, după pasivitatea Occidentului arătată în 1956, nu mai spera nimic. Păstorel devenise un simbol puternic; trebuia să dispară.

Unui context ca acesta îi trebuia şi o cauză imediată. Ea nu a fost o epigramă prea acidă la adresa regimului, ci o afacere politică fără nicio legătură cu observaţiile de mai sus. Printre partenerii de chefuri ai lui Păstorel Teodoreanu, se afla un tânăr, medic ortoped la spitalul Brâncovenesc, Gheorghe

(Ginel) Plăcinţeanu, ieşean ca şi scriitorul, în vara anului 1958, doctorul, proaspăt divorţat, începe un

— Flirt cu Lică Gheorghiu, mamă a trei copii, divorţată şi ea recent de ministrul comerţului exterior, Marcel Popescu.

Lică Gheorghiu era una dintre fetele lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Cât a rămas un flirt, Gheorghiu-Dej nu a dat importanţă aventurii fiicei sale. Când cei doi amanţi au anunţat intenţia de a se căsători, Gheorghiu-Dej încearcă prin mijloace părinteşti s-o împiedice pe fiica sa să facă pasul. Din diferite motive Gheorghiu-Dej nu-l acceptă ca ginere pe dr-ul

Plăcinţeanu. Cum Lică Gheorghiu se opune voinţei tatălui ei, Gheorghiu-Dej îi dă sarcina rezolvării afacerii de familie… ministrului de interne, Alexandru Drăghici. Acesta montează un dosar de speculă (nişte ciorapi de nailon aduşi din Austria şi revânduţi), complet falsificat, judecat în procedură de urgenţă (decret 324), pentru care

dr-ul GP primeşte, la 17 august 1959, cinci ani închisoare corecţională pentru „infracţiunea de complicitate la speculă". Ministrul se înfăţişează la Gheorghiu-Dej mulţumit de soluţie. Numai că Lică Gheorghiu ameninţă că îl va aştepta cinci ani pe

Ginel Plăcinţeanu şi tot se va mărita cu el. Dictatorul cere montarea în cel mai scurt timp a altui dosar mai grav – politic – cu termen de pedeapsă foarte lung, pentru ca fiica sa să renunţe la planurile ei.

Ginel Plăcinţeanu, în loc să fie trimis, cum era normal, într-o închisoare ca să ispăşească pedeapsa, este depus în arestul

353

M.A.I. pentru altă anchetă, de data asta cu Ion Plăcinţeanu, unchiul doctorului – mare profesor de matematici la Iaşi şi

Bucureşti, savant arhicunoscut, aflat în corespondenţă cu Max

Planck, Albert Einstein ş.a. Fusese în timpul războiului filogerman, prieten cu ambasadorul Germaniei la Bucureşti, Manfred von Killinger. Că simpatiile filogermane ale savantului erau un pretext o indică şi faptul că, între 1952 – 1956, hm

Plăcinţeanu a fost profesor la Academia militară. Cunoştinţele sale erau de maxim folos pentru instruirea ofiţerilor noii „armate populare". Anul 1956 fiind unul de criză, o epurare care elimină elementele nesigure îl îndepărtează de la catedra militară.

Ion Plăcinţeanu a fost arestat din 24 martie 1959, fără nicio legătură cu intriga de iubire a nepotului său. Legătura de rudenie dintre cei doi Plăcinţeanu, unul închis, ca duşman al regimului, şi celălalt în patul fiicei sale, e posibil să-lfi determinat pe Gheorghiu-Dej să se opună categoric continuării maritale a aventurii fiicei lui. l-ar fi şubrezit autoritatea printre baronii săi, I. G/z. Maurer, Chivu Stoica, Gh. Apostol etc. Fiica lui măritată „cu un duşman de clasă, cu un burghez" nu era o alegere fericită pentru liderul unei dictaturi a proletariatului. Ca şi în raporturile cu Hruşciov & Co.

care ar fi fost mulţumit să-l înlocuiască, de preferinţă cu

Emil Bodnăraş. O asemenea căsătorie i-arfiadus reproşul de la Kremlin că nu e în stare să facă politică de clasă acasă la el, că nu e capabil să-şi stăpânească familia, darmite o ţară etc. Calculul îi spunea lui Gheorghiu-Dej că trebuia să interzică căsătoria celor doi. Alexandru Drăghici porneşte în alcătuirea lotului politic care urma să-l cuprindă

pe Cinei

Plăcinţeanu, de la unchiul lui Ion Plăcinţeanu, deja arestat.

Trei erau deja închişi, Vasile Voiculescu, Dinu Pillat (arestat la o zi după Ion Plăcinţeanu) şi Sandu Lăzărescu, care trebuiau să fie judecaţi împreună cu savantul ieşean, în toamna 1959, este arestat şi Păstorel Teodoreanu, care trebuia să completeze „latura Ginel Plăcinţeanu" a lotului care se constituia. Cei doi, Păstorel şi Ginel Plăcinţeanu, erau parteneri de petreceri şi cum articolul 209 putea include orice, puteau să fie implicaţi într-o condamnare pentru discuţii duşmănoase. Trebuie spus că Ginel Plăcinţeanu, în ciuda flirtului lui cu Lică Gheorghiu, nu avea deloc simpatii pentru regim, şi nici lacăt la gură. Unele din „ieşirile" sale s-au consumat

354

În anturajul amantei sale şi chiar în locuri publice, aşa cum arată documentele de arhivă şi amintirile unor martori.

„Printre presupuşii lui complici – va declara la 8 mai 1968, în scris, comisiei create pentru «cercetarea abuzurilor fostului ministru Alexandru Drăghici», locotenent colonelul Anghel Marin – au apărut scriitorul ALEXANDRU TEODOREA-NU (PĂSTOREL) şi medicul. [...] PĂSTOREL, fiind un element bătrân şi bolnav, deşi nu s-a întreprins niciun fel de metode de constrângere, a recunoscut unele aşa-zise discuţii duşmănoase, dar, după câte îmi amintesc, ele aveau mai mult un caracter de nemulţumire..."

La 10 decembrie 1959 într-un document notat SECRET emis de U.M./0123/E şi adresat procuraturii militare a regiunii

Bucureşti a II-a Militară se scrie „vă trimitem alăturat dosarul de anchetă nr. 1753 compus dintr-un volum de 302

file, privind pe TEODOREANU ALEXANDRU, PLĂCINŢEANU ION

şi PLĂCINŢEANU GHEORCHE, aflaţi în stare de arest". Cei trei se aflau, notează documentul, „încarceraţi în arestul M.A.I.

la dispoziţia dvs pentru care vă rugăm să emiteţi prelungirea reţinerii până la soluţionarea cauzei". La 10 decembrie

1959 deci cei doi Plăcinţeanu plus Păstorel Teodoreanu urmau să fie judecaţi în acelaşi proces.

Acelaşi colonel Anghel Marin, în ancheta din 1968, declară:

„Scriitorul PĂSTOREL a fost pus până la urmă în libertate şi folosit ca martor împotriva lui PLĂCINŢEANU GHEORGHE.

Tot în calitate de martori îmi reamintesc că au fost folosiţi şi numiţii BARTOS EV A, VOICULESCU v. şi cred PILLAT CON-STANTIN, toţi arestaţi ca să «întărească», să «probeze» declaraţiile făcute de acesta după folosirea «metodei arătate»

(bătaia, n. ai.

Vasile Voiculescu (într-un interogatoriu la data de 25.09.

1959), Dinu Pillat (la 21.09.1959) şi Sandu Lăzărescu (la

4.09.1959) au fost chestionaţi despre relaţiile lor cu Gheorghe şi Ion Plăcinţeanu. Cei doi vor fi deferiţi justiţiei pe baza ordinului semnat de ministrul adjunct al Afacerilor Interne, general-locotenent Gheorghe Pintilie, pe numele lui adevărat Pantiuşa Bodnarenko, arestat şi condamnat în anii '30

pentru spionaj în favoarea U.R.S.S., naturalizat român după război, cunoscut pentru asasinarea în 1946 (la ordinul lui

Gheorghiu-Dej) a liderului P.C.R. din anii '40, Ştefan Foriş.

355

Generalul fusese unul din protagoniştii terorii din anii

1948 – 1953.

Procesul celor doi Plăcinţeanu a fost disjuns de cel al „lotului Pillat", şi judecat la 17 decembrie 1959, cu trei luni înainte de procesul Noica /Pillat. Fiecare va primi o pedeapsă de

10 ani închisoare corecţională, la care se adaugă patru ani interdicţie corecţională şi confiscarea averii personale, pentru infracţiunea de „uneltire contra ordinii sociale". Drama nu se termină aici. Ion Plăcinţeanu moare în închisoarea

Gherla un an mai târziu, la 14 noiembrie 1960; era bolnav şi avea 73 de ani. Lucru extrem de straniu, şi Gheorghe Plăcinţeanu moare la l mai 1961, în închisoarea Râmnicu Sărat. Diagnostic: colaps cardio-vascular. Era un om tânăr (37

de ani neîmpliniţi), sportiv (practica înotul şi în prima tinereţe jucase hochei), nu fusese bolnav. Condiţiile morţii sale sunt până astăzi neelucidate. Ancheta din 1968 nu a ajuns la concluzii verificabile, de altfel ea a şi fost oprită înainte de a da un verdict precis şi de a identifica vinovaţii pentru înscenarea anchetei şi a procesului. Nu au fost elucidate nici împrejurările decesului lui. O dată înlăturat Alexandru Drăghici (împotriva căruia se făcuse investigarea ministeriatului său din perioada 1952 – 1965), interesul liderilor

regimului pentru scotocirea trecutului a dispărut. Ancheta s-a închis.

Un ultim amănunt, Lică Gheorghiu s-a căsătorit în mai 1960.

Acelaşi anchetator, Anghel Marin, scrie în aceeaşi zi, 8 mai

1968: „Despre cauzele care au dus la scoaterea din proces a scriitorului ALEXANDRU TEODOREANU, exact nu-mi amintesc. Mai mult ca sigur că eu l-am informat pe tov. NEGREA

că nu se poate pune bază pe declaraţiile acestuia, ele fiind făcute cu mare uşurinţă. Sau, şi cred că aceasta este realitatea, părea foarte neserios procesul lui PLĂCINŢEANU GH. legat de doi oameni (I. Plăcinţeanu, şi Al. Teodoreanu, n. a J

bătrâni şi bolnavi, TEODOREANU în special suferea de prostată acută. Fără îndoială că scoaterea sa din proces s-a făcut din dispoziţia tov. NEGREA, pe baza unuia din criteriile de mai sus". Anchetatorul se înşela. Nu raţiuni umanitare au dus la scoaterea lui Păstorel Teodoreanu din cauza „Plăcinţeanu", ci hotărârea lui Gheorghiu-Dej. De altfel el va fi judecat două luni mai târziu în alt lot, în ciuda stadiului avansat al bolii sale. Motivul a fost că Gheorghiu-Dej nu era de acord cu propunerea ministrului de interne de a crea un lot

356

mare, în care doctorul Gheorghe Plăcinţeanu să se anonimizeze printre inculpaţi – deci să se mascheze şi ţinta adevărată a procesului. Gheorghiu-Dej a cerut ca totul să decurgă în cel mai mare secret. Fără avocaţi, fără martori, fără prea multe persoane implicate, un proces cu uşile închise.

Procesul s-a desfăşurat astfel cu un avocat din oficiu, George Dumitrescu, pentru Ginel Plăcinţeanu (refuzându-i-sefamiliei dreptul de a angaja propriul avocat, Dora Romcescu).

Avocatul George Dumitrescu va fi desemnat din oficiu mai târziu să-l apere pe Constantin Noica în proces. Va emigra în Germania peste câţiva ani şi va muri în anii '70 la Kb în

Dora Romcescu va apărea şi ea în procesul din februarie

1960, ca avocat. Deşi citat ca martor al acuzării, Păstorel

Teodoreanu nu apare la procesul Plăcinţeanu. El era deja arestat la acea dată; este dificil astăzi să bănuim care a fost cauza neprezentării sale. Sandu Lăzărescu, Dinu Pillat, Vasile Voiculescu au fost aduşi din arestul Securităţii pentru a depune mărturie. „Martorul Vasile Voiculescu arată că inculpatul Plăcinţeanu Ion l-a vizitat de mai

multe ori la domiciliul său în perioada 1956 – 1958, dat fiind situaţia sa de rudă prin alianţă cu acesta, şi că uneori, în cadrul acestor vizite, s-au purtat conversaţii politice". Din coinculpaţi în faza iniţială, ei au fost transformaţi în martori. Se pregătea un proces mai mare, şi de altă natură, fără nicio legătură cu afacerea Lică Gheorghiu/Ginel Plăcinţeanu/Gheorghiu-Dej.

Acuzaţiile la care ar fi trebuit să răspundă în cazul implicării în acel proces ar fi fost aceleaşi, articolul 209 din Codul

Penal. Căpitanul – la acea dată – Anghel Marin, scria în concluziile de învinuire, care au fost refuzate de Gheorghiu-Dej, „în perioada anilor 1956 – 1958, datorită concepţiilor sale duşmănoase s-a situat (I.P., n.a.) pe o poziţie ostilă regimului democrat-popular din ţara noastră. Astfel, împreună cu numiţii VOICULESCU VASILE, PILLAT CONSTANTIN, lă ZĂRESCU SANDU şi alţii, au purtat discuţii duşmănoase prin care calomniau orânduirea socială şi de stat din România, elogiau modul de viaţă din ţările capitaliste şi-şi manifestau dorinţa izbucnirii unui război care să aibă consecinţă reinstaurarea fostului regim burghezo-mosieresc". În această fază a anchetei (octombrie 1959), se urmărea un proces cu cei doi Plăcinţeanu. Ion Plăcinţeanu va fi scos din dosarul lotului C. Pillat şi va fi judecat numai cu nepotul său. Nu exista

357

scenariul amintit, dar exista articolul 209 Cod Penal şi un mediu din care Securitatea îşi alegea victimele.

Arestat în grabă de Securitate, pentru a îndeplini voinţa lui

Gheorghiu-Dej, Păstorel Teodoreanu nu avea nimic dintr-o victimă a unei dictaturi. Boem incorigibil, rareori nu se afla sub influenţa alcoolului. „Raţiuni superioare de stat" (citeşte viaţa intimă a fiicei lui Gheorghiu-Dej) l-au inclus într-o anchetă stranie. O dată devenit martor, el nu putea rămâne în libertate, guraliv, popular şi indiscret cum era.

Păstrarea secretului afacerii cerută de Gheorghiu-Dej lui

Alexandru Drăghici însemna izolarea celor care erau la curent. Echivala de fapt cu închiderea lui Păstorel Teodoreami.

O ordonanţă a MĂ. I., Direcţia de anchete penale, datată

11 februarie 1960 şi semnată de lt. major Bistmn Iosif notează „având în vedere că PILL. AT CONSTANTIN, PALEOLOCU

ALEXANDRU sunt complici la săvârşirea acţiunilor ce li se reţin în sarcină cu Alexandru Teodoreanu [...] având în vedere utilitatea efectuării în comun a anchetelor penale în ambele cauze şi întrucât materialele de anchetă penală privind pe PILLAT CONSTANTIN formează obiectul dosarului nr. 1523

[...] DISPUN conexarea (s.n., S.T.) dosarului de anchetă penală nr. 1753 privind pe numitul TEODOREANU ALEXANDRU la dosarul de anchetă penală nr. 1523". Documentul este decizia de a-l transfera pe Păstorel Teodoreanu din afacerea Plăcinţeanu în procesul lotului Noica/Pillat. Tăcerea lui trebuia să dureze îndeajuns. Va primi şase ani închisoare de la mai tânărul său coleg în ale justiţiei, ieşean ca şi el.

Adrian T. Dimitriu – care-i intrase în casă la Iaşi în anii
30, ca student la drept – ajuns preşedintele Tribunalului
Militar Bucureşti.
358
<titlu>AVOCAŢI, MAGISTRAŢI, MARTORI
Avocaţii

„Bieţilor avocaţi le vine greu de tot. Se ştiu supravegheaţi, nici măcar n-au siguranţa osândirii cum au cei din boxă; asudă, îşi şterg discret frunţile, unii cu batistele de mătase albă din buzunarul de sus al hainei, alţii cu batiste mai mari, gospodăreşti, colorate, scoase de prin buzunarele pantalonilor, bătrâneşte. În pauză, fiecărui învinuit i se acordă dreptul să stea cinci minute de vorbă cu apărătorul său; întrevederea are loc pe una din băncile din fundul sălii şi în prezenţa respectivului anchetator [...]

Domnul Bondi, care-l reprezintă pe Vladimir Streinu, îşi caracterizează clientul ca fiind dintotdeauna [...] un aprig duşman al comunismului [...] vreau să spun al legionarismului. Un fel de râs înfundat înfrânge solemnitatea înţepată a şedinţei. Streinu, alături de mine, tresare, apoi surâde şi el.

Un alt apărător care păţeşte destul de urât e Mădârjac al lui
Păstorel. [...] Mădârjac, întrerupt de preşedinte spre a fi întrebat tăios dacă împărtăşeşte cumva părerile celor din boxă, răspunde pripit: ferească Dumnezeu [...] Preşedintele ia act de această mărturisire de credinţă mistică [...] şi-l poftеşte grav să-şi cântărească vorbele. Nu trec multe clipe şi [...]

Mădârjac îşi întăreşte spusa cu echivalentul bisericesc [...] şi

anume cu «ferească Dumnezeu». De data aceasta, Adrian

Dimitriu se supără foc şi-l ameninţă pe avocat de pe înălţimi izvoditoare de gheaţă pline de subînţelesuri.

Poldi Filderman, spre a-l apăra pe doctorul Răileanu, raţionează coram populo: dacă aş şti că e legionar, eu, care am fost schingiuit de legionari, pentru nimic în lume nu mi-aş fi dat asentimentul să-i fiu avocat. Cum nu poate totuşi susţine

359

că întreaga acuzare e neîntemeiată, găseşte de cuviinţă să-i califice pe toţi ceilalţi din boxă drept filosofi ai sângelui şi morţii, gardişti de fier înveteraţi şi descendenţi spirituali direcţi ai Căpitanului. Apoi, spre a dovedi prima aserţiune, îşi scoate haina, schiţează gestul de a-şi desface şi cămaşa, iar pentru că afirmă că a fost bătut şi la picioare «unde poartă urmele bestialităţii legionare», dă să se descalţe. Un semn discret-plictisit al preşedintelui, sau poate graba (deoarece fiecărui avocat i s-au concedat numai patru minute), sau poate considerarea gestului început drept un simbol îndeajuns de grăitor, îl determină să se oprească şi să renunţe la exemplificarea pe viu". (N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, p. 67)

*

S. T. Aţi putut să vă consultaţi cu avocaţii? Să citiţi dosarele?

Al. Paleologu Da, o jumătate de zi. Ni s-au dat la întâmplare, încât eu nu l-am văzut pe al meu. L-am avut pe al lui

Dinu Pillat şi pe al lui Mihai Rădulescu. Cu avocaţii nu ne-am văzut înainte. Pe avocatul meu nu l-am propus eu. Presupuneam că mama o să facă să vină fie Filipescu, fie Vişinescu.

Niciunul nu a vrut să se angajeze. şi am avut un avocat din oficiu, Enescu, care nu era nici bun, nici prost. Nu ni s-a permis nici măcar o conversaţie ca lumea. Am discutat în prezenţa unui sergent major care asculta convorbirea şi nu am putut să spun mare lucru. A durat vreo zece minute în sala de şedinţe. De altfel, avocaţi buni nu au fost decât doi sau trei.

A fost Benea pentru Dinu Pillat care a reuşit să schimbe calificarea de la crimă de înaltă trădare la crimă de uneltire împotriva ordinii sociale, într-un fel era mai gravă crima de înaltă trădare şi ar fi avut parte să stea într-o societate mai aleasă. Erau vârfurile societăţii anglofile. Apoi a fost avocatul lui Nicu Steinhardt, Doru Pavel, care mi

s-a părut cel mai bun dintre toţi. Filderman, om distins – dar nu mi-a plăcut. Avocatul lui Noica dădea în Noica din poziţia lui (a avocatului) de antilegionar. Ceea ce mi-a displăcut, îl cunoştea dinainte, fuseseră în relaţii bune. Alţi avocaţi… Sergiu Al-George avea un avocat din Basarabia, o catastrofă, vorbea cu un accent oribil. Au făcut cu toţii pledoarii inutile.

S. T. Aţi avut vreo speranţă că pledoariile pot schimba ceva?

360

A. P. Nicio speranţă. Aveam sentimentul că e o înscenare şi că totul e un fapt care trebuie consumat. Era foarte clar.

S. T. Ce reacţii avea sala?

A. P. Mima că e sală.

*

Camil Gall (avocatul lui Sandu Lăzărescu şi Theodor Enescu, n.a.) Sandu Lăzărescu era un om de mare valoare. Eu am scos un repertoriu în două volume de practică judiciară.

El era la Editura Ştiinţifică, şi a făcut el corecturile. Era însurat cu Sanda Rosetti, pe care o cunoşteam de pe vremuri, era fata doctorului Rosetti. Când m-a numit în magistratură, în decembrie 1934, m-a numit ajutor de judecător la Bazargic.

Şi dl Rosetti era medic la Bazargic.

Tot ce spunea Securitatea era sfânt. Nu îndrăznea niciun magistrat să contrazică actele Securităţii. Mai ales că inculpaţii, în faţa instanţei recunoşteau tot ce au declarat la Securitate. De ce? Ştiau că e ăla în spate, şi-i aveau la mână. Şi probabil că aveau un regim mai bun la penitenciar dacă recunoşteau.

Ei nu erau transferaţi la penitenciar în timpul procesului, ci erau ţinuţi în închisoarea Securităţii, la Malmaison. Ei erau arestaţi şi ţinuţi la dispoziţia Securităţii în tot timpul procesului, ca nu cumva ei fiind în închisorile obişnuite să revină în şedinţă asupra declaraţiilor date la Securitate. Iar în sală stătea, ca întotdeauna, ofiţerul care a instrumentat procesul.

Aşa că ce puteam să facem noi, avocaţii? Faţă de recunoaşterea lor, trebuia să circumscriem faptele lor la cât mai puţine învinuiri, să căutăm să înlăturăm ce e contrazicere sau altceva, ca să diminuăm vina – din moment ce ei au recunoscut-o

— Şi să pledăm pe circumstanţele lui personale, personalitatea

lui. Nu puteam să vin să spun acolo că e nevinovat, când toate actele îl arătau vinovat, şi el le recunoştea în instanţă. Care erau infracţiunile? Că vorbeau! Dacă spuneai cuiva, vecinului, că maşinile sovietice erau mai proaste decât maşinile americane, era de ajuns ca să zică că-i agitaţie, articolul 209, şi te alegeai cu închisoare, îţi mai adăuga ceva floricele pe acolo… Complot, trădare erau pentru cazurile mai speciale, dacă voiau să te ia, te băgau la 209.

Ca o paranteză: am lucrat la revista Pandectele române, o revistă europeană. Docan era directorul, un mare erudit. Avea soţia farmacistă. A venit să-l aresteze Securitatea. A fugit. A

361

stat într-un pod la un prieten de-al lui, un an doi, până l-a denunţat cineva. Şi, când urca Securitatea pe scări spre pod să-l prindă, Docan a luat o fiolă pe care i-o dăduse nevastă-sa, farmacista, şi a murit pe loc. Spusese înainte: nu pot concepe ca un magistrat să fie arestat.

*

S. T. Doamnă, în proces apar câţiva avocaţi aleşi din oficiu.

Ce însemna atunci a fi „avocat din oficiu”?

Dora Romcescu (avocata lui Remus Niculescu, n. ti.) Avocaţii din oficiu se numesc când familia nu ia avocat. Asupra lor era un semn de întrebare. În foarte multe cazuri, Securitatea folosea acest sistem, să numească şi să bage un avocat din oficiu, eventual să împiedice anumite lucruri; dar mai ales ca să poată afla unde avea inculpatul antene. Inculpatul putea să creadă că e ales de familie, pentru că avocatul nu-i spunea că e din oficiu. şi lua contact cu familia şi-i transmitea anumite lucruri, şi Securitatea afla. Erau avocaţi cu clientelă mai puţină, şi era o modalitate de a mai câştiga ceva cu astfel de procese. Ei preferau ca în loc să ia 45% din onorariu, să ia procese din oficiu unde se lua tot onorariul şi-l băgau în buzunar. Erau în general cei care erau în partid, care aveau spate politic.

S. T. De unde bănuiala că dacă era numit din oficiu era conectat cu Securitatea?

D. R. Securitatea când avea procese politice, când procurorul voia să ajute un avocat cu clientelă, telefona la Barou şi spunea: trimite nişte avocaţi, dar e bine să-l trimiţi pe cutare!

(care era omul lor). Era frecvent acest sistem.

*

S. T. Avocatul lui C. Noica a fost numit din oficiu. Numele lui: Constantin Dumitrescu. El l-a apărat – tot din oficiu, şi pe dr-ul Gh. Plăcinţeanu. Cine era?

C. Vişinescu (avocat, apărător la recurs al lui Al. Paleologu, n, a.) Nu era un avocat prost, darnici bun. Era secretarul organizaţiei de bază a P.C.R. A devenit vicepreşedinte al colegiului de avocaţi. Cu mare autoritate printre comunişti.

S. T. Era în legătură cu Securitatea sau doar „omul partidului"?

362

C. V. Şi una, şi alta. Fusese legionar. Ca să-şi salveze cariera a fost foarte zelos. Oamenii îl alegeau ca avocat, gândindu-se că poziţia lui politică va influenţa sentinţa.

S. T. I-a făcut recurs lui Noica, deşi el a refuzat să facă.

C. V. Ăsta era tipul. Era instrumentul lor. Chiar exagera formal rolul apărării, pentru ca să se acopere şi el uman. Obişnuia să acuze pe cei din boxă. Până la sfârşit – ca să-şi salveze pielea, a emigrat – după ce s-a căsătorit cu o nemţoaică. A

devenit responsabilul unui bloc la Köln. Nu avea nimic de a face nici cu Occidentul, nici cu limba germană. Plecarea lui a fost o surpriză. A plecat prin 70 – 72.

S. T. Aţi discutat vreodată cu el despre procesele politice?

C. V. Nu. Pentru că era periculos. Era informator.

*

Simina Mezincescu Avocatul meu a fost Eric Mădârjac, un vechi prieten al tatălui meu. Mă cunoştea de foarte mulţi ani şi mă iubea foarte mult. A fost un moment amuzant de care îmi amintesc. Am avut o confruntare cu el. Îi ceream:

„Vreau să fie adus martorul Grigore". Era felul meu de a şti dacă tatăl meu e liber sau nu. El schimba vorba, iar eu insistam, în cele din urmă, mi-a spus: „Nu poate veni!" M-am lămurit. Ţin minte că l-am întrebat: „Dar la recurs va putea?", ca să-mi dau seama care e situaţia. Mi-a răspuns: „S-ar putea că da". Voia să-mi ridice moralul. Ce-am discutat despre apărare nu avea nicio importanţă, întâi că-i făceam încredere, pe urmă, ştiam că e inutil. Jocurile erau făcute. Totuşi, el pledând, spunea tot timpul, „Doamne fereşte, clienta mea nu a făcut asta…" sau „Doamne fereşte, nu a gândit…" După ce a spus aşa de vreo patru ori, Adrian Dimitriu i-a zis: „Tovarăşe avocat, fii atent să nu cazi

în misticismul celor din boxă!" La care, avocatul i-a răspuns: „Ferit-a sfântul, domnule preşedinte!" Am râs nu numai eu, toată boxa. Pe urmă era Păstorel

Teodoreanu… înainte să ajungem în boxă, cât eram în sala de aşteptare, colonelul l-a luat pe Păstorel: „Deh, domnule Teodoreanu, literatura asta de sertar, vezi unde te-a adus?" Păstorel îi spune: „Domnule colonel, aşa cum găina face ouă, aşa fac şi eu epigrame!" şi a continuat: „Dar acum situaţia e alta.

E ţara noastră şi demnitatea noastră în joc. Nu mai e timp de epigrame. Acum lucrurile sunt serioase". Şi s-a întors spre

363

mine: „N-am dreptate, coană Simina?" „Ai dreptate, coane Păstorel".

S. T. Ceilalţi avocaţi cum s-au prezentat?

S. M. Era aşa de lipsit de importanţă ce făceau ei… Şi-au dat osteneala, atâta pot să vă spun. Benea pleda bine, era specialist în asta, avea în boxă vreo trei clienţi, în general, avocaţii nu au arătat frică. Toţi au riscat puţin. Au făcut sigur peste ce aveau voie să facă.

*

Dorina Al-George Avocatul nostru se numea Perciun.

Era un basarabean, rudă cu soacra mea. Într-un proces aşa de delicat şi de dureros, avea calitatea de a ne sfătui cu el ca-n familie. Eu zic că mai mult decât a făcut el nu se putea face.

Un lucru dureros însă. Sergiu avea un avocat, Manolescu, care era foarte bun. L-a avut client, întrucât făcuse o laringită.

M-am dus la el şi m-a refuzat. Zicea că e prea ocupat. Mai ales când a auzit despre ce e vorba, procesul Noica, n-a vrut. Perciun era unul dintre cei cu personalitate ştearsă. Ne-a ajutat însă sufleteşte foarte mult. De ce insist asupra acestui lucru?

Pentru că atunci când, la proces, toţi au venit cu tot felul de nume mari, Sergiu, după ce a intrat în boxă, şi a văzut că se perindă avocaţii, l-a văzut pe Perciun. Şi, zicea el, ce caută

Perciun aici? A fost un moment foarte greu, când s-a simţit singur, neasistat. Sigur, 100 de avocaţi nu ar fi putut face nimic. A fost o greşeală a noastră, deşi omul a făcut tot ce se putea face. Când a avut loc procesul, noi ne-am bucurat că era

Perciun, pentru că a putut să ne povestească cum arăta Sergiu,

unde stătea. Era plasat între Nicu Steinhardt şi Păstorel

Teodoreanu. În acele circumstanţe, Perciun încerca să atenueze tot dramatismul procesului, şi să prezinte părţile benigne. Printre altele, ne-a spus că el a fost ultimul care a pledat în proces, după toate marile glorii ale baroului. Şi că el, ca să descreţească frunţile completului de judecată şi ale celor din boxă, a făcut o glumă. A venit la bară şi a zis: eu sunt încheietorul de pluton, e adevărat că am o statură mică, dar sper ca pledoaria mea să fie mare! Ăsta a fost avocatul pe care i l-am dat lui Sergiu. Dacă îl aduceam pe Demostene, tot nu făcea nimic. Dar e adevărat că lui Sergiu lucrul ăsta nu i-a prea plăcut. Nu mi l-a iertat niciodată.

364

*

Ileana Iordache După arestare, am luat imediat legătura cu Guido Bondi, era un avocat cu înclinări literare. Prieten cu toată lumea literelor, prieten cu tata, cu Barbu Slătineanu, cu

Serban Cioculescu, cu Tudor Şoimaru, cu Cezar Petrescu. Era băgat în toată lumea asta a scriitorilor. El s-a oferit să fie avocatul apărării în procesul tatii. Cu el s-a discutat ce trebuie făcut, cum trebuie procedat, şi el s-a ocupat la Barou... Sigur că foarte multe şanse nu ne-a oferit şi nici speranţe. Dar puteai să nu faci treaba asta?! Ţi se spunea, poţi să iei un avocat şi să încerci să te aperi. Toată lumea ştia că nu este niciun fel de şansă.

*

Avocatul lui Nicu Steinhardt a fost dl Doru Pavel. Erau cunoştinţe vechi. Este ultimul prieten pe care-l vizitează înainte de a se preda Securităţii. Pe l ianuarie 1960, între primul interogatoriu – ca martor – şi al doilea, din 4 ianuarie, terminat cu arestarea lui, Nicu Steinhardt petrece câteva ceasuri în casa avocatului Doru Pavel, din şir. Burghele 19, întâlnire evocată pe scurt în Jurnalul fericirii. „Lipsesc de acasă numai în ziua de Anul Nou, la prânz, când sunt poftit la dejun de avocatul D.P. a cărui soţie mi-e foarte prietenă

— Şi prima, singura mea dragoste din tinereţe, îmi povestesc cu toţii (au doi copii) că au participat la un revelion unde unul din musafiri a picat mort în timpul petrecerii, dansând.

Bun început de an! comentează ei. De-ar şti că, pe deasupra, în prima zi au chemat la masă pe unul care peste trei zile va fi puşcăriaş...

îl întreb pe avocat, aşa într-o doară (cu toate că acesta era motivul pentru care am ţinut să vin şi l-am lăsat pe tata singur), ce părere are despre articolul 209 Cod

Penal. Dă din umeri, îngândurat, posac: condamnarea e sigură, şi foarte mare…" (op. cit., p. 24).

Avocatul Doru Pavel locuieşte pe aceeaşi stradă umbrită de arbori bătrâni, într-un cartier vechi bucureştean, la aceeaşi adresă. Un bătrân mărunţel, slab, iute-n mişcări, cu privire vie, aducând în multe privinţe cu Nicu Steinhardt. Locuieşte într-un bloc ridicat prin anii '20. O uşă mare, albă, dublă, cum se făcea odată, pe palierul unei scări înguste.

365

*

Maria Noica în momentul când a apărut dosarul, m-am dus la domnul Benea. El a spus: „Doamna Noica, regret foarte mult, dar nu pot lua procesul". „De ce?" „Pentru că nu mă aşteptam ca aceste două loturi, Pillat şi Noica, să se comaseze într-un singur proces. Am deja câţiva clienţi în lotul Pillat.

Dar pot să vi-l recomand pe domnul Mădârjac". Tot el mi-a spus: „E inutil să luaţi avocat. Condamnările sunt hotărâte dinainte. Noi nu suntem decât ciocli la înmormântări. Judecă

Adrian Dimitriu, deci or să fie condamnări mari. Noi nu avem niciun rol acolo". „Pentru moralul lui, vreau totuşi să-i iau un avocat". M-am dus la barou. Acolo mi s-a spus: Soţul dvs este nevinovat, o să ia o pedeapsă foarte mică. Plătiţi însă suma asta. Merită să-i luaţi un avocat decât să i se dea unul din oficiu. L-am sunat pe avocatul Vin ti la Gheorghiu – care era avocatul lui Şarlot Rosetti, şi el arestat. Era frate cu Georgel Gheorghiu, închis în lotul liberalilor. Pe urmă a fost arestat şi el. Mi-a spus: ai plătit? Nu era o sumă mare, vândusem o butelie, aveam bani să plătesc.

*

Olga Ranetti la două zile, eram pe capul lui Benea. Era socotit printre cei mai mari avocaţi la vremea respectivă. Venea de la Buzău. Avea multă clientelă, o casă spaţioasă, acolo primea clienţii. M-am dus la el, în ianuarie 1959, şi i-am spus:

Domnule Benea, ce facem, îl apăraţi? zice: Ce să fac, nu am încotro. El se aştepta că nu o să fie mare lucru de făcut, îşi dădea seama

după cum a decurs procesul de la început. Secret, secret, secret.

S. T. Cum aţi aflat de proces?

O. R. Cred că tot prin Benea. Nu aveam cum să aflu altfel.

Benea îmi tot dădea speranţe, c-o să fie bine, că nu o să-i condamne. Tot timpul m-a ţinut aşa, cu puţin oxigen. Probabil că, pe undeva, a vrut să mă menajeze. Cred că m-a amăgit. La sfârşitul procesului, a venit şi mi-a spus că nu s-a putut face nimic. Că tot procesul a fost dirijat, că pedepsele erau deja hotărâte. Cu sau fără apărare, procesul era hotărât dinainte. Şi pedepsele. Că era numai o formalitate. A fost cinstit şi mi-a spus că nu au avut ce spune.

S. T. Ce a spus despre soţul dvs, despre cei din boxă?

366

O. R. Niciunul nu a putut să vorbească nimic. Nu le-a dat dreptul. Avocaţii sumar, două-trei vorbe. Benea nu a vrut să dea detalii, era foarte laconic. Până la urmă, am aflat că pentru

Dinu Ranetti a pus-o pe secretara lui să pledeze. El mai avea şi alţi clienţi în proces, trei. Faptul că nu a vorbit el m-a cam dezamăgit. Ce-i drept, nu a vrut să-mi ia niciun ban. Dar eu am hotărât cu soacră-mea – el era mare amator de pictură, avea o colecţie destul de mare de tablouri – ne-am dus împreună, am vândut ceva, am luat nu ştiu ce tablou de la Consignaţia şi i l-am dus, ca recompensă. Nu puteam să-i reproşez nimic. Ştiam că aşa era hotărât dinainte procesul.

*

La o săptămână după încheierea procesului (8 martie 1960).

Dinu Pillat este din nou interogat, pentru un plus de anchetă. Ţinta întrebărilor este avocatul Jaures Benea. Lt. major Bratgis V., al cărui nume apare acum prima dată, se interesează despre procesul Ion Caraion-Lovinescu-Banu, în care avocatul pledase şi despre care avocatul îi relatase lui

Dinu Pillat, cu două luni înainte ca acesta să fie arestat. De altfel, ca şi secretarul avocatului Jaures Benea, Constantin

Ranetti, condamnat în lotul Noica/Pillat. Nu era deloc exclus ca din avocat într-un proces politic să te transformi în acuzat şi să fii condamnat pentru articolul 209 sau altele din

Codul Penal. Multora dintre avocaţii care pledau în anii

48 – 64 li s-a întâmplat. Prezenţa ofiţerilor de Securitate în sala tribunalului, postaţi în spatele avocaţilor, şi care vegheau la spusele

avocaţilor în pledoariile lor, este semnalată de toţi martorii. Rolul lor era de a supraveghea atât declaraţiile inculpaţilor, cât şi pe cele ale avocaţilor. Nici judecătorii nu scăpau acestei supravegheri.

*

Magistraţii

„Adrian Dimitriu tăia în carne vie din obedienţă şi pofta măririlor".

*

„Avem de-a face cu organe ale dictaturii proletariatului.

Justiţia este unul din organele importante ale statului demo

367

crat-popular, chemat, ca organ de represiune, împotriva duşmanilor R.P.R., împotriva celor ce lovesc în interesele oamenilor muncii. Nu au ce căuta în justiţie nici blândeţe şi nici îngăduinţă faţă de duşmanii poporului nostru. Problema care trebuie să ne preocupe este în ce măsură cel judecat a dăunat sau n-a dăunat intereselor oamenilor muncii, intereselor construcţiei socialiste. Din felul în care au acţionat o serie de judecători, din felul în care au încercat să justifice atitudinea aceasta de îngăduinţă faţă de elementele duşmănoase, faţă de hoţi şi delapidatori, se dovedeşte că mai avem în justiţie oameni care n-au înţeles sau nu vor să înţeleagă că ei sunt puşi acolo de puterea clasei muncitoare şi a ţărănimii muncitoare, pentru a apăra interesele acestei puteri, oameni care încearcă, la adăpostul diferitelor teorii burgheze, să justifice poziţia lor nejustă. Mai sunt judecători care vorbesc de aşa-zisa «independenţă» a justiţiei, de faptul că judecă «după intima lor convingere». Cred că este timpul să ne întrebăm despre ce fel de independenţă este vorba? Justiţia nu poate sta deasupra puterii oamenilor muncii. Ea este un organ şi o parte integrantă a statului democrat-popular care trebuie să trateze fără milă pe cei ce lovesc în interesele construcţiei socialiste, indiferent cine sunt aceştia. Justiţia este controlată de clasa muncitoare.

Ea trebuie să servească interesele statului democrat-popular.

Trebuie să lichidăm aceste concepţii, la adăpostul cărora o serie de judecători de fapt îşi ascund poziţia lor duşmănoasă şi, din păcate, influenţează şi pe alţii [...] Trebuie să existe o singură convingere: aceea de a lovi fără cruţare în infractori.

Intima convingere trebuie să corespundă cu aceea a fiecărui

judecător, trebuie să aplice convingerea clasei muncitoare, să privească lucrurile prin prisma intereselor clasei muncitoare.

Judecătorii trebuie să aplice pedepse în raport cu dauna adusă intereselor construcţiei socialiste şi intereselor oamenilor muncii. Cine gândeşte altfel nu are ce căuta injustiţie [...] Trebuie să înţelegem că lupta de clasă îşi are legile ei bine determinate şi că faţă de duşmanul de clasă trebuie să acţionăm ferm, fără niciun fel de milă". (N. Ceauşescu, secretar al C.C.

al P.M.R., membru al Biroului Politic, răspundea la acea dată de Ministerul de Justiţie din partea C.C. al P.M.R. Declaraţia de mai sus este extrasă din cuvântarea sa la Consfătuirea cu preşedinţii tribunalelor din 1958. N.a.)

368

*

S. T. Eraţi om de legi, puteaţi să înţelegeţi ce se întâmplă, cum procedau?

Sandu Lăzărescu Cultura mea juridică era inutilă în condiţiile în care se ţinea procesul. Era un preşedinte abuziv, care lua cuvântul şi îl dădea după cum credea de cuviinţă:

Adrian Dimitriu. Nu te lăsa să vorbeşti, îl cunoşteam. Era din

Iaşi, fusese magistrat de carieră, transferat la Bucureşti, la secţia a şasea, mi se pare. Era un om nu lipsit de pregătire, dar hotărât să facă carieră cu orice preţ. A fost un timp preşedintele Uniunii Avocaţilor, cât timp aceasta a mai existat.

Apoi a fost preşedintele Regiunii a doua militare, când ne-a judecat şi pe noi. Pe urmă, după proces, a fost ministru de justiţie. Ştia să ducă un proces, şi îl ducea militar. Nu am mai văzut un preşedinte de tribunal militar aşa de bun în sensul profesional, al priceperii, de la Alexandru Petrescu.

*

Al. Paleologu Adrian Dimitriu era pentru ocurenţă colonel. Mi s-a părut mic gradul lui. Mai erau doi asesori militari, absolut şterşi. N-au spus un cuvânt, n-aveau niciun fason, nu se poate face descrierea lor fizică. Nişte figuri manechine! Şi un procuror, despre care am auzit că mai târziu a intrat şi el la închisoare.

S. T. Pentru ce?

A. P. Pentru ceva politic, nu ştiu ce i s-a imputat. Dar atunci a

făcut un rechizitoriu, să spun, destul de ingenios, într-un fel. Aplica dialectica contradicţiei unilaterale a lui Noica la sistemul politic. Adică, după teza lui Noica, trebuie să traducem că socialismul contrazice capitalismul, capitalismul îl integrează, prin urmare e victorios capitalismul contra socialismului. Deci teorie capitalistă etc. Însă era foarte rudimentar, zicea „Gheote" tot timpul şi altele. Adrian Dimitriu era odios, pentru că era vizibil un om inteligent, un om cultivat. Fusese student în drept la Iaşi. Era mai în vârstă ca mine.

Păstorel era o celebritate a laşului, trebuia să ştie cine e Păstorel, şi ştia. Am fost revoltat când l-a întrebat pe Păstorel de ce scrie epigrame. O întrebare idioată! El a spus: „Domnule preşedinte, eu fac epigrame cum face găina ouă!" „Tribunalul te invită să fii serios!" Mie mi s-a părut asta o obrăznicie fără

369

pereche. Am şi scris-o în 1966, când l-am evocat pe Păstorel într-un articol. Pe mama a speriat-o, fiindcă Dimitriu ajunsese între timp ministrul justiţiei, într-o zi, la Institutul de istoria artei, primesc un telefon: „Tovarăşul ministru vă roagă să spuneţi în ce zi puteţi veni la minister". Am dat o zi. I-am spus mamei acasă: Ştii cine mă invită la Ministerul de Justiţie? Adrian Dimitriu. Era speriată, ce-o să mi se întâmple.

Dacă mă invită la minister este pentru o conversaţie mult mai amiabilă decât cea de la proces. Fapt e că după o zi, am primit iar un telefon: „Scuzele noastre, nu pe dvs vă căuta domnul ministru Adrian Dimitriu, ci pe un alt domn Paleologu". Cred că pe unul din băieţii ăluia cu Brâncuşi.

S. T. Ar fi fost într-adevăr o scenă întâlnirea asta.

A. P. Da. Era destul de neplăcut climatul de la proces, pentru că în timpul interogatoriilor noastre eram fiecare separat. şi ceilalţi aşteptam în sala de aşteptare.

S. T. în timpul interogatoriilor inculpaţilor şi ale martorilor?

A. P. Ale martorilor, nu. La audierea martorilor eram toţi în boxă. Când erai interogat erai separat. Te aducea un sergent major cu mustăcioară, care era şi bărbierul. Când ne bărbierea ne manipula de nas, te purta aşa cu degetele ca să ne bărbierească. Acum ne ducea tras de mânecă! Nu brutal, dar destul ca să marcheze natura relaţiei între inculpat şi el.

Odios era! în timp ce aşteptam să fim chemaţi, Păstorel îl abordează pe locotenentul-major care era comandantul gărzii: „Domnule locotenent, în celulă am scris un sonet. Nu se ştie ce va fi cu mine, nici dacă voi mai ieşi viu din această împrejurare. V-aş ruga să obţineţi o hârtie pe care-l scriu şi să vi-l încredinţez". „Domnule Teodoreanu, îmi pare sincer foarte rău, dar, credeţi-mă, eu nu pot". Iese locotenentul, apare caraliul – un ţigan – care fusese la mine la percheziţie, şi mi-a furat inelul de aur, frumos, pe care-l aveam din strămoşi.

„Mă, fire-ai al dracului, nici aici nu te laşi de prostii!"

*

Ligia Minovici Adrian Dimitriu era în toate procesele o spaimă. Era preşedintele Tribunalului Militar. La el nu mergea decât cu condamnări. Nu achita pe nimeni. M-am dus o dată la el pentru Radu Sturdza, acuzat împreună cu George

Manu şi Grigore Caracas (tatăl Siminei Mezincescu), din casa

370

Costaforu unde ultimul locuia, pe aleea Patriarhiei. Acest

Adrian Dimitriu le făcuse proces că cei trei ar fi pus la cale să sape un tunel din casa Costaforu până la Marea Adunare Naţională şi să pună o bombă sub clădire. Radu Sturdza a şi zis în proces: ce idee sclerozată! Am făcut o cerere de revizuire pentru Radu Sturdza (Grigore Caracas, cu care sunt şi rudă, ieşise din puşcărie), încercasem toate, şi recurs şi tot. Cerere de revizuire înseamnă fapte noi şi dovezi noi, numai atunci se admite. Şi m-am dus la Alexandru Petrescu să-mi înregistreze cererea. Vă rog să-mi daţi un termen pentru Radu

Sturdza. El îi spune celui de lângă el, judecătorul Oprescu:

„Ştii, Radu Sturdza a venit ca să mă omoare la mine acasă, stăteam pe strada Pia Brătianu, şi i-a spus femeii de serviciu că mă cunoaşte, că mă aşteaptă până vin". Asta era o invenţie pură, nici pomeneală de aşa ceva. Atunci mi-am permis să-i spun: Domnule preşedinte, dacă eu spun că nu cred, n-are nicio valoare, dar dvs nu mai puteţi să intraţi în instanţă.

Dacă dvs credeţi că el a vrut să vă omoare, nu puteţi să-l judecaţi. Asta hotărăşte tribunalul, zice el. L-au pus pe Oprescu să judece, care bineînţeles a respins.

S. T. Să revenim la Adrian Dimitriu.

L. M. A fost numit după Alexandru Petrescu. El făcea totul din ordin. Nu avea nicio valoare tot ce făceai ca avocat.

Sentinţa era dată dinainte. Era ca şi Petrescu. Ca şi ceilalţi.

Erau puşi pe condamnări în procesul Noica.

S. T. De ce?

L. M. Pentru că lucrau din ordin.

S. T. De ce?

L.M. Păi, dacă era comunism şi directive de la Moscova!

Tot ce se gândeşte contra comuniştilor să fie la zdup!

S. T. Ştiaţi asta când pledaţi?

L. M. Ştiam, dar credeam că datoria mea este să spun întotdeauna ce gândesc, indiferent că în 99% din cazuri nu obţineam ce voiam. Nu mă temeam să pledez pentru clienţii mei. Enervarea şi exasperarea mea erau aşa de mari că nu mă mai gândeam ce mi s-ar putea întâmpla. Vedeam cum se judecă din ordin.

S. T. Aţi făcut recurs?

L. M. Cum să nu, deşi era degeaba; şi ştiam dinainte, în recurs eram aşa de indignată că am pledat mai vehement decât la fond. După ce am pledat, s-a suspendat şedinţa. Avo

caţii care erau în sală, cunoştinţe, au venit la mine să-mi zică bravo pentru curaj. Când am intrat în şedinţă, procurorul a luat cuvântul. Când a ajuns la Anca a spus: „În apărare avocata a susţinut că, din punct de vedere intelectual, inculpata era atât de redusă că nu putea să priceapă ce scria". Eu atunci am cerut o replică: D-le preşedinte, cu ceasul în mină două minute vreau să vorbesc, în două minute i-am răspuns: Dl procuror cred că şi-a depăşit competenţa şi întrebuinţează nişte expresii care nu se potrivesc. Cred că nimeni din sală nu a avut impresia c-am apărat-o pe Anca Berceanu spunând că este sub un anumit nivel intelectual. Aş dori ca dl procuror să retracteze. Bineînţeles că nu a retractat. Au condamnat-o, dar a făcut mai puţin. A fost bolnavă, a vrut să se sinucidă.

*

Constantin Bogdan (avocat din oficiu pentru Marietta

Sadova, n.a.) Adrian Dimitriu, când a fost judecător civil, judeca corect. Când a venit la Tribunalul Militar, judeca după ordin.

S. T. Ordinele cui?

C. B. Ordinele Securităţii, devenise omul lor. Securitatea conducea totul. Am fost corect cu Adrian Dimitriu. Sunt târgoveţ cu el, din Iaşi, am fost colegi de liceu, de facultate şi de armată, îl întrebam, fiindcă eram legaţi: Tu nu te temi? Nu te cutremuri? Avea o soră, Mariana, care era iute, iute. A fost măritată cu unul Botez, care a fost odată arestat. M-am dus la el şi i-am spus: Mă Adrian, e cumnatul tău, salvează-l! zice:

Nu pot! îi zic, tu ştii că nu e vinovat. Zice: Nu ştiu, nu mă vând! Cum să nu te vinzi, dragă, i-am spus, deja te-ai vândut.

Nu a intervenit pentru cumnatul lui. Zicea: Ce vrei să fac?

Când a ajuns ministru, i-am zis: Uite rezultatul! Ai vândut atâţia oameni şi te-au făcut ministru. Eram amândoi din Podul

Ilioaiei. Tatăl meu era preot la Cotnari. Mamă-sa era coana

Na talia, învăţătoare, o femeie foarte deşteaptă. El era bun la carte şi era mai liniştit decât alţii. Am făcut şi armata cu el. O

paranteză: Era la balul regimentului 13 şi TTR-iştii erau invitaţi. S-a întâmplat că, în gara Sinaia, legionarii l-au împuşcat pe primul-ministru Duca. S-a decretat stare de asediu şi noi am fost consemnaţi în cazarmă. Eu aveam un It. major şi un maior la regiment, rude (maiorul Bogdan, comandant de ba

372

talion şi căpitanul Rotaru, comandant de companie). Le-am zis să se încoloneze de marş şi am strigat: Spre câmpul de instrucţie 'nainteee marş! Stâng drept, stângu! Am ajuns în Dealul Sărăriei şi de acolo ne-am dus acasă. Ne-am schimbat şi ne-am dus la bal. Când ne-a văzut colonelul, a încremenit.

Ne-a văzut că am intrat toţi TTR-iştii în sala de bal. Era mic de statură, nevastă-sa era înaltă. Colonelul ne ia în primire, ce căutaţi aici, e stare de asediu. E balul regimentului, dom colonel! Nevastă-sa intervine: acuma lasă-i, dragă, n-o să-i judeci acum, mâine. Au venit la bal? au venit! Şi către noi: Domnilor, rămâneţi, dar ştiţi care e regula! Dansaţi întâi pe doamna general, pe doamna colonel cutare, până ce ajungeţi la mine!

Noi toţi, de acord. Luam la dans pe doamna general. O dansam şi o călcam pe picior. Ne scuzam: Doamnă, de când facem milităria cu bocancii ăştia, nu mai putem dansa. Aşa le-am lichidat pe bătrâne, până am ajuns repede la domnişoare şi cuconiţe. A doua zi, ne-am adunat în

faţa careulului, ne-a băgat la carceră. Adrian Dimitriu mi-a zis: Ce-ai făcut? Ne-ai nenorocit pe toţi! M-a chemat la anchetă comandantul regimentului, colonelul B. Vă trimit la Curtea marţială! Domnule colonel, zic eu, nu au nicio vină. Eu sunt vinovatul, eu i-am indus în eroare, spunându-le că am aprobarea dumneavoastră. Am vrut să fim la balul regimentului nostru. Şi povestea s-a îngropat, din cauza rudelor.

Pe Dimitriu l-a făcut ministru Alexandru Voitinovici. Fuseserăm toţi colegi. Voitinovici însă ajunsese mare, preşedintele Tribunalului Suprem, apoi a ajuns procuror general, apoi

I-au dat afară. Adrian Dimitriu a început ca notar la Hârlău, apoi a intrat în magistratură la Iaşi, apoi la Bucureşti. O altă istorie, prinţul Sturdza a fost arestat, deşi era foarte bătrân. În casa lor, nevastă-sa, Olga Sturdza, ţinea un cenaclu. Fusese o frumuseţe, dar era paralizată de 15 ani, de la brâu în jos. Ea, aşa paralizată, manipula pe toţi, inclusiv pe unii de la Securitate; un ofiţer a fost trimis în străinătate cu un sac de galbeni.

Fusese ţigancă pe moşia lui Sturdza, şi ăsta fiind bătrân, ramolit, nu mai conta. Ea conducea tot, de pe un scaun cu rotile. Venea lumea la ea. şi Păstorel Teodoreanu se ducea că avea vin bun. L-am întrebat pe anchetatorul de securitate, domnule, de ce l-aţi arestat pe ăsta, fiindcă eu cunosc casă, cunosc familia, nu e vinovat. E inconştient, e atât de bătrân că habar nu are nici cum îl cheamă, e sclerozat, nu vedeţi?!... Ce

373

vrei să facem, îmi zice anchetatorul, s-o aducem p-aia în scaunul cu rotile în sala tribunalului, paralizată?! Ca s-o pedepsim pe ea, l-am adus pe bărbată-su! I-am spus şi lui Adrian

Dimitriu: Bătrânul Sturdza e mai rău ca un copil, nu înţelege ce-i spui, doar să-i dai două la fund şi să-i spui, dacă mai faci iei mai multe! I-a dat 15 ani, deşi era complet ga ga. Am fost şi la recurs, dar degeaba, aşa a rămas.

*

Constantin Vişinescu Adrian Dimitriu, întâi de toate, era foarte deştept. Moştenise un scaun foarte greu, foarte delicat, foarte fierbinte, al generalului Petrescu, care ieşise la pensie.

Dădea numai pedepse maxime. Alexandru Petrescu mai ştia să facă concesii şi-şi impusese punctul de vedere. Adrian

Dimitriu fusese procuror. A devenit magistrat la Tribunalul de Ilfov, secţia a 4-a. Înainte de a ajunge la Tribunalul Militar, a fost preşedinte la secţia civilo-corecţională, care era secţia politică. Şi comuniştii au început tot cu procese de drept comun, ca să nu facă politice. A fost trecut la Tribunalul Militar, făcut colonel direct, asimilat, şi făcut preşedinte de tribunal.

Tăia în carne vie în timpul dezbaterilor. Dacă inculpatul încerca să se apere, să nege o situaţie, să nege declaraţiile, nu se lăsa până nu-l făcea să-şi recunoască declaraţiile.

S. T. De ce făcea asta?

C. V. Din obedienţă şi din pofta măririlor. Părerea mea este că avea şi o pată în trecut. Era imposibil ca Securitatea să nu-l şantajeze. Răutatea şi aşarnarea lui pe un dosar care ştia şi el că e construit, ca noi toţi, îmi spune asta. El a imprimat la

Tribunalul Militar moda ochelarilor de soare. Zi şi noapte purta ochelari de soare ca să nu se vadă unde se uită, cum se uită. Să nu i se vadă ochii.

S. T. Prezida cu ochelari de soare?

C. V. Da. Nu te lăsa să-l priveşti şi nu vedeai când te priveşte. Era şi o formă de a-şi ascunde oboseala. Vă închipuiţi, era un tur de forţă să stai trei zile în scaun, de dimineaţa până la trei noaptea, şi să fie atent la maieutica procesului, care e complicată, să fie vigilent. O dată încasate declaraţiile inculpaţilor şi martorilor, trebuia să dicteze. Una spunea martorul şi alta dicta el grefierului ca să rămână. Era tipul omului care schimba structura unui proces şi o ordona. În

374

văţase să fie bun jurist. Nu era la origine. Dar devenise specialist în interogatorii şi procese politice.

Rechizitoriul.

„Noica Ctin seamănă cu un lup flămând cu colţii însă ascuţiţi”.

Procurorul este o figură ştearsă. Deşi acuzator al celor 23 de persoane din boxă, el nu a rămas în memoria martorilor.

Ştim doar un singur lucru. Numele lui, Pompiliu Stănescu.

La data scrierii acestei cărţi nu mai trăieşte, în proces el şi-a ţinut rechizitoriul la 26 februarie, a treia zi, în şedinţa de dimineaţă. El nu face decât să preia concluziile organelor de anchetă, descriind şi cadrul ideologic în care trebuia să se aducă acuzaţiile, aşa cum sunt

definite mai jos.

*

„Acum, când noi suntem în condiţii să construim socialismul, când veghem lupta înverşunată cu duşmanul de clasă, fiecare procuror în parte trebuie să fie un soldat care trebuie să săvârşească fapte în interesul construirii socialismului, care sunt interesele întregului popor român. Dacă un soldat pe front nu acţionează împotriva duşmanului ce se întâmplă?

Trebuie pus la zid. Şi voi sâhteţi soldaţi, acţionaţi zi de zi în lupta cu duşmanul şi aşa cum pe front când cineva pune arma jos şi nu trage, mai întâi este el împuşcat. Tot aşa şi în interpretarea legilor – nu lovim noi, ne lovesc ei! […] Acela care nu are curaj să lupte cu duşmanul, îi tremură mina, trebuie scos din procuratură". (N. Ceauşescu, Cuvântare la consfătuirea cu cadrele din justiţie, 1958)

*

Al. Paleologu Procurorul era om tânăr. Extraordinar de ascuţit în acuzaţii. La un moment dat a comparat scrisoarea lui Cioran cu răspunsul lui Noica. Zicea: „Ce dacă scrisoarea lui Cioran este o «scrisoare»!" şi adăuga nişte calificative.

„Răspunsul lui Noica este al unui lup cu dinţii ascuţiţi!" As

375

tea au fost cuvintele lui. Grav era nu atât că ai citit scrisoarea lui Cioran, ci răspunsul lui Noica, care era de altfel superb.

*

Sandu Lăzărescu Procurorul? Un dobitoc. Un dobitoc. S-a comportat ca un bou, ca o bestie. Era un basarabean. Mai multe nu ştiu. Era vehement, dar penetrant nici vorbă. Printre altele, mi-aduc aminte, l-a acuzat pe Dinu Noica de faptul că l-a denigrat pe Goethe! Cam ăsta era nivelul lui.

*

„Procurorul militar […] analizează faptele imputate inculpaţilor şi probele existente în dovedirea acestor fapte, arătând că în acest proces inculpaţii se împart în două grupe:

grupul Pillat Constatin şi grupul Noica Constantin care au desfăşurat activitate duşmănoasă împotriva regimului democrat-popular din R.P.R.

Despre Pillat Constantin arată că este fiu de moşier şi face parte

dintr-o familie care a dat sprijin fostului regim burghezo-moşieresc, că în anii 1945 – 1947 inculpatul s-a pus în slujba lui Chaullerton [şic!] şi Yvor Porter de la legaţia engleză din

Bucureşti, iar începând din anul 1951 a scris un aşa-zis roman în scopul de a justifica crimele legionarilor şi de a-i îndemna pe cei cu care ducea discuţii duşmănoase la activitate subversivă. […] A scris romanul acesta în versiunea I-a şi a II-a şi a trecut apoi din mână în mână la mai mulţi inculpaţi să-l citească şi să-şi dea părerea despre el. […] n-a fost eveniment politic internaţional care să nu fi făcut obiectul discuţiei duşmănoase între inculpatul Pillat Ctin şi ceilalţi coinculpaţi, ei salutând evenimentele din Ungaria şi aşteptau să se întâmpleasemenea evenimente şi la noi.

Inculpatul Pillat Ctin şi ceilalţi coinculpaţi din grupa sa au emis o serie de teorii ostile culturii şi literaturii realist-socialiste. Au defăimat scriitorii progresişti care arătau în lucrările lor eroismul oamenilor muncii şi au susţinut că literatura socialistă din ţara noastră este îngrădită, dirijată şi că scriitorii nu au libertatea de a scrie […]

Lăzărescu Sandu, apropiat lui Pillat Ctin, legionar vechi

[…] după 1950 – 51 a participat la aşa-zise cenacluri literare sau vizite de familie, fie la Voiculescu, fie la Slătineanu şi la

376

alţii, ducând discuţii duşmănoase […] L-a ajutat pe Pillat Ctin cu diferite date în legătură cu trecutul organizaţiei legionare, dându-i şi cartea Pentru legionari, scrisă de fostul conducător al mişcării legionare Corneliu Z. Codreanu.

Arşavir Acterian, legionar din 1937, a fost publicist, în care calitate a sprijinit organizaţia legionară, iar după 23 August

1944 şi-a reluat activitatea legionară împreună cu alţii participând la şedinţele de cuib […]

Iordache Nicolae zis Vladimir Streinu nu a înţeles să se înregimenteze în rândul scriitorilor progresişti şi să sprijine prin scris regimul democrat-popular, el s-a situat pe o poziţie de rezistenţă, a participat la diferite cenacluri literare unde a dus discuţii duşmănoase faţă de regim. […] A citit şi el lucrările fugarilor legionari Cioran Emil şi Eliade Mircea, introduse în ţară în mod clandestin şi a păstrat la domicliul său prefaţa antologiei Poezia românească nouă, scrisă de mai mulţi fugari români din Occident, de asemenea introdusă în ţară în

mod clandestin şi care are un conţinut duşmănos împotriva regimului; a calificat romanul Aşteptând ceasul de apoi al lui

Pillat ca valoros. […]

Ceilalţi inculpaţi au desfăşurat activitate duşmănoasă alături de inculpatul Noica Constantin, filosof reacţionar, care a elogiat mişcarea legionară. Acesta a fost nemulţumit de eliberarea de după 23 august 1944, pentru că el fusese expropriat ca moşier şi a început să ducă activitate împotriva regimului după ce i s-a fixat domiciliu obligatoriu la C. Lung, împreună cu alţi moşieri cu care asculta emisiunile duşmănoase ale posturilor de radio imperialiste, calomniind realizările regimului.

În 1951 intrând în legătură cu Paleologu Alexandru care se ascundea sub numele de Crăifăleanu şi din contactul cu acesta a rezultat dorinţa lui Noica să scrie opere de sertar, pentru cândva şi astfel a ajuns să calomnieze marxismul şi să promoveze filosofia reacţionar fascistă, în acest scop Noica C. a scris Povestiri din Hegel, lucrare cu conţinut fascist prin care încerca să reabiliteze ideologia şi practica fascismului, şi de asemenea a scris împreună cu această lucrare şi despre Gothe

[şic!] o scriere Anti Goethe în care şi-a permis să calomnieze pe marele poet german, scoţând din operele sale tot ce era pentru popor şi strecurând teze străine ale lui Nae Ionescu şi alţi legionari.

377

Urmărind să fie cunoscute teoriile sale contrarevoluţionare de un număr cât mai mare de persoane ostile regimului, a difuzat scrierea Povestiri din Hegel […]

După 1955, în dorinţa de acţiona împotriva regimului […]

şi-a reluat legăturile cu legionarii fugiţi peste graniţă, Cioran

Emil şi Mircea Eliade, cărora le-a transmis scrierile sale duşmănoase spre a fi folosite prin publicarea lor în Occident, ca materiale de ponegrire şi propagandă împotriva R.P.R. […]

Tot în 1957 şi tot pe cale ilegală a primit de la Cioran Emil revista cu articolul Scrisoare către un prieten din depărtare care are un conţinut instigator şi plin de ironie. […] Noica s-a gândit să răspundă lui Cioran fiindcă aşa cum a declarat el se considera responsabil generaţiei sale, iar conţinutul acestui răspuns este mult mai duşmănos decât articolul lui Cioran

Emil [...] Cioran Emil, bătrân cu dinţii tociţi, pe când Noica
Ctin seamănă cu un lup flămând cu colţii însă ascuţiţi.

Legat de Noica Constantin este Paleologu Alexandru tot un duşman al regimului... După apariţia D. 421/1955 a venit în Bucureşti [...] – urmărind ca să atragă în această activitate duşmănoasă elemente ostile regimului şi să obţină o atmosferă de rezistenţă în rândul unor intelectuali împotriva regimului și a literaturii noastre, în operele lui Noica Constantin

[...] abundă acel dispreţ boieresc de care a fost stăpânit în toată această activitate duşmănoasă faţă de poporul muncitor desfăşurată până la arestare. [...]

Sadova Maria, veche legionară, ducând activitate în cercul fruntaşilor legionari, [...] în perioada guvernării legionare a introdus în teatru ritualul legionar şi a desfăşurat activitate împotriva elementelor progresiste din teatru şi a purtat cămaşă verde, având o participare şi la rebeliunea din 1941. A

fost internată în lagăr un timp şi apoi eliberată, iar după 23

august 1944 i s-au dat toate posibilităţile să se dezvolte şi să se pună cu tot devotamentul în slujba poporului. Ea însă nu a înţeles chemarea regimului nostru şi a adoptat o atitudine de duplicitate care nu face cinste niciun om. [şic!]

Teodoreanu Alexandru zis Păstorel a scris de mult contra clasei muncitoare, iar pe atunci a fost sprijinitor activ al fostului regim burghezo-mosieresc. După 23 August 1944 şi-a permis să calomnieze regimul democrat-popular sub formă glumeaţă prin epigrame... A purtat discuţii ostile regimului

378

susţinând că nu ar fi libertate, fiindcă nu poate să scrie ce vrea el. În cadrul discuţiilor purtate cu Pillat, Paleologu şi alţii a făcut comentarii duşmănoase pe marginea ştirilor transmise de posturile de radio imperialiste, cu care ocazie elogia vechiul regim burghezo-mosieresc şi modul de viaţă occidental şi aducea injurii regimului democrat-popular, nutrind speranţa în schimbarea orânduirii de stat din R.P.R. şi reinstaurarea unui regim capitalist". (extrase din rechizitoriul rostit de procurorul militar Pompiliu Stănescu)

*

„... hotărârile plenarei să fie de un ajutor puternic pentru înţelegerea mai justă a rolului şi sarcinilor procuraturii ca organ al dictaturii proletariatului, necesitatea de a lovi fără milă în hoţi, delapidatori şi elemente contrarevoluţionare care subminează activitatea regimului nostru, pentru că este greu să pui graniţe şi să spui că numai acela care propagă teorii contra statului nostru este contrarevoluţionar, şi acela care jefuieşte n-ar fi contrarevoluţionar, şi este greu şi greşit să punem această despărţituri". (N. Ceauşescu, ibid.)

„Martorii

*

Al. Paleologu Martorii au fost destul de interesanţi şi destul de mulţi. Unul a fost odios, Chirii Economu, actor, martor al acuzării pentru Marietta Sadova. A spus că, pe timpul legionarilor, ea trăgea sforile în Teatrul Naţional (soţul ei, Haig

Acterian, era legionar şi devenise directorul teatrului), că a fost duplicitară faţă de socialism, care i-a dat o şansă. Mizerii!

S. T. Să ne oprim puţin la Marietta Sadova. Cum vă explicaţi acest volte face, de la simpatizant legionar la regizorul proletcultist din anii '50? Haig Acterian, în zilele rebeliunii legionare din ianuarie 1941, în balconul Teatrului Naţional, cu arma în mână, a incitat lumea la revoltă. Era directorul teatrului. Şi ea şi ei au fost închişi apoi pentru participare la mişcarea legionară şi la rebeliune. El a cerut să plece pe front, unde a şi murit, în 1943. După 1944, Marietta Sadova este asimilată, montează câteva zeci de piese ruseşti şi sovietice. A

Invocat în apărarea ei acest lucru, în proces.

379

S. T. în perioada 44—48 şi-a câştigat faimă la teatrul Odeon. Mi se pare cu spectacolul Arsenic şi dantelă veche. Avea ca asistentă pe Jeni Acterian, care fusese cumnata ei, soră cu

Haig şi Arşavir. Jeni îi era de mare ajutor. Ştia Shakespeare foarte bine. Marietta făcea spectacole pe linie sovietică, unele destul de bune. Fapt este că ea cucerise o mare faimă, ceea ce a făcut ca regimul comunist, aşa cum şi-a raliat diferite figuri din lumea intelectuală burgheză, democratică, mă refer la Ralea, Călinescu, Rosetti, Sadoveanu... Au luat-o şi pe ea, ca o figură notorie din teatru. Dădea bine pentru propagandă şi turneele în străinătate. Asta îmi închipui eu că a fost. Fvident, ea făcând concesiunile de rigoare.

S. T. Cu ameninţarea că dacă nu colaborează, i se aminteşte trecutul.

A. P. Poate nici nu a trebuit s-o ameninţe. Era un pact tacit…

*

„Încântător e un prieten al lui Păstorel; tuciuriu, scund şi îndesat. Se numără şi el printre comesenii de la restaurantul din Icoanei. Retrăgându-şi declaraţia dată la anchetă, nu vrea să recunoască aspectul duşmănos al rostirilor acuzatului. Preşedintele stăruie mult, în sală se produce (în fund) un fel de vagă rumoare, însoţită de o nespusă uimire. S-ar zice că în derularea filmului s-a produs o pană; nu că ar avea vreo importanţă, dar nu şade frumos. Martorul e macedonean, îl cheamă Ardenie Tascu-Dumba […] Ameninţările preşedintelui, din ce în ce mai enervate, dau greş. Preşedintele propune organului procuraturii să ceară arestarea martorului. (Scena riscă să ia un caracter cu totul ionescian: dacă Păstorel, întrebat de preşedinte, îşi menţine declaraţia de vinovăţie de la anchetă – şi cum să nu o menţină? – înseamnă că martorul, susţinându-i nevinovăţia, minte şi urmează să fie trimis în boxă ca sperjur […]). Procurorul reflectează, dar nu cere arestarea. I se acordă martorului două minute de gândire […] După trecerea celor două minute, martorul declară că acuzatul nu a vorbit duşmănos. Preşedintele, procurorul şi judecătorii dau a înţelege […] că martorul e idiot – şi-l trimit la loc cu mocosite ameninţări. A învins!” (N. Steinhardt, op. cit., pp. 68 – 69)

380

*

Alexandru Paleologu Depoziţia lui Voiculescu şi a lui

Paul Dimitriu. Doctorul Voiculescu era deja condamnat. L-au adus de la Aiud. Era dezolat că la Aiud era cu nişte legionari care judecau că este prea bătrân. Nu era aşa bătrân. Trecuse şi prin Jilava unde se petreceau brutalităţi grozave… Când am fost dus de la Malmaison la Jilava în boxa din dubă, am fost băgat într-o celulă metalică cu încă cineva. Era Voiculescu şi am stat de vorbă în şoaptă cu el. Ieşind de la Malmaison, duba a staţionat foarte mult la Jilava. Din când în când, se auzeau cizme şi voci, băgaţi alţii în dubă, în celule. Se mai auzea o voce de femeie care plângea. Cânta şi plângea şi râdea.

„Rodica mamii, fetiţa mamii”. O femeie care era şocată. O

Împiedicau caraliii să cânte, să râdă, sau să vorbească. Ea iar relua şi iar veneau să o împiedice. Se auzeau bruftuluielile, iar tăcea. Pe urmă au renunţat s-o mai împiedice, şi a continuat litania. Era teribil de impresionantă. A durat cam două ceasuri. Am stat de vorbă în acest timp, cu voce scăzută, despre viaţa literară, ce s-a mai întâmplat prin Bucureşti în anul când el a lipsit. Mi-a spus că la Aiud sunt nişte tineri legionari foarte omenoşi care au grijă de el, îl ajută la toate. Că la Jilava e aşa multă brutalitate, şi că iar îl bagă la Jilava. Era foarte amărât. Adevărat e că era multă brutalitate. Când am ajuns la

Jilava, am fost primiţi cu pumni şi ciomege. Voiculescu când a depus îi era cam frică să nu înfunde pe cineva, îmi aduc aminte că fiind întrebat: „Cine mai venea la Slătineanu?", Voiculescu nu prea voia să spună. Şi până la urmă a zis încet „Anania?" La care judecătorul, tare: „Anania, Anania! Vedeţi, nu vrea să spună. Martorul vrea să ascundă, îl vedea pe Ananias!" Anania trebuie să fi fost, cum rezulta din exclamaţie, un teribil de periculos personaj! Asta despre doctorul Voiculescu. Cel mai remarcabil, afară de cazul Tascu-Dumba, a fost

Paul Dimitriu. Venea de la puşcăria din Galaţi. Era, întâi, cum era el totdeauna, foarte elegant. Cămaşa era fără cravată, dar impecabilă, avea o scurtă îmblănită, părul lung, grizonant. Depoziţia lui a fost liniştită, ironică, foarte inteligentă şi demnă.

A întrebat procurorul: dacă noi discutam duşmănos ori calomniam regimul. „Domnule procuror, aprecierile le daţi dumneavoastră, eu răspund numai la faptele despre care mă întrebaţi. Aprecierile, nu-mi aparţine mie să le fac". Preşedintele

381

n-a insistat. ăla nu era anchetator, iar el era doar preşedinte de instanţă. Am rămas foarte impresionaţi. Eu mai cu seamă, pentru că avusesem motive, înainte de arestare, să mă cam răcesc de el. A depus însă foarte frumos şi cu un stil impecabil, plin de ironii la adresa instanţei.

*

PAUL DIMITRIU, născut la 21 mai 1920, în Bucureşti, fiul lui Iorgu şi Maria, domiciliat în Bucureşti, str. Ştirbei Vodă nr.

61, raionul Gheorghiu-Dej, de profesie şef de serviciu bibliograf şi ziarist, căsătorit, fără copii, fără avere personală, situaţia militară satisfăcută, aparţinând de C.M. raionul l Mai.

Studii: doctor în drept şi licenţiat în litere şi filosofie. Nu a mai fost condamnat. A fost judecat în procesul liberalilor în stare de arest, fiind reţinut în arestul U.M. 0123/E. Cu I. Gh.

Maurer şi Mihail Ralea a fost reţinut, în 1942, pentru apartenenţa la o organizaţie comunistă. Avocat Barbu Solomon.

Paul Dimitriu a susţinut în proces, că, în anii 1939 – 40 a fost simpatizant al P.C.R. Condamnat în procesul liberalilor din

1958 la 16 ani muncă silnică şi cinci ani degradare civică pentru crimă de uneltire contra ordinii sociale. Confiscarea totală a averii. Obligat la plata a 500 (cinci sute) lei cheltuieli de judecată, i se comută detenţia preventivă de la 27 martie 1958.

Dată la 21 iulie 1958. Tribunalul Militar Bucureşti. Dosar nr.

592/1958.

*

„Paul Dim. martor. E calm, vorbeşte apăsat şi rar, cu dezinvoltura vechiului puşcăriaş, cu politeţea rece a îngerului căzut ori a boierului decavat, dar semeţ. Spre deosebire de noi, cei din boxă, a mai făcut vreo câţiva ani de închisoare, iar de data aceasta e arestat mai de mult. Ştie însă prea bine ceea ce e de presupus a nu şti şi ceea ce tribunalul nu-i poate aduce la cunoştinţă: că Petru Dumitriu, scriitor adulat, grangur al literelor şi mare profitor, a rămas dincolo. Se joacă o delicioasă scenetă à la Donizetti ori Rossini. Au folosit acuzaţii, în prezenţa dumitale, cuvinte ostile regimului? Da. (Expresie de vădită mulţumire pe feţele judecătorilor…) în ce fel anume?

Au ponegrit sistematic pe scriitorii progresişti. (Expresie din ce în ce mai încântată pe feţele aceloraşi judecător, în frunte cu

382

preşedintele colonel Adrian Dimitriu.) Poţi da cazuri concrete? Pot.

— O pauză de efect, martorul lucrează cu metode de actor profesionist, nu se grăbeşte.

— Ei, dă-le!

— I-am auzit ponegrind cu violenţă pe scriitorul progresist Petru Dumitriu, în a cărui operă se reflectă realizările regimului, criticându-l, susţinând că e un făţarnic, că nu ar fi cu adevărat democrat, că scrie numai pentru a se alege cu foloase personale şi că de fapt romanele lui sunt lucrarea doamnei Henriette-Yvonne Stahl…

Preşedintele omonim nu-l poate întrerupe, căci n-are voie să ne informeze că celălalt purtător al numelui izvorâtor de mir, Petru, s-a dat cu imperialiştii. Aşa că martorul, al treilea Dumitriu (de fapt Dimitriu), îi mai trage cu progresistul romancier, cu ponegririle, distrându-ne, distrându-se, până ce e poftit să se retragă, precum şi face după ce se înclină cu glacială politeţe". (N. Steinhardt, op. cit., pp. 58 – 59)

*

S. T. Alte mărturii ştiu că au fost mai puţin fericite.

Al. Paleologu Au fost mai puţin fericite, chiar şi cele mai acceptabile erau în fond penibile. De pildă, Ţoiu s-a descurcat mai mult sau mai puţin onorabil. Dar nimeni, afară de

Dumba, Paul Dimitriu şi de Voiculescu, nu a fost bine.

*

„Trei dintre împricinaţi, care erau deja condamnaţi la pedepse mult superioare celor hărăzite în acest caz, ne-am pomenit în rolul de martori ai acuzării: V. Voiculescu, Ion Caraion şi cu mine. Când am fost introdus în sala de judecată, din mulţimea care se afla în boxă, am recunoscut, în afară de ai mei, pe Dinu Pillat, pe Păstorel Teodoreanu şi pe Arşavir

Acterian.

De la primele întrebări ce mi s-au pus după ritual, s-a produs une prise de bec cu preşedintele tribunalului – destul de urban de altfel, în ceea ce mă priveşte – asupra conceptului juridic de «discuţie duşmănoasă», întrebat ce «discuţii duşmănoase» am purtat, am cerut să mi se pună întrebări precise despre fapte şi împrejurări, căci calificarea lor nu-mi aparţine şi nu eu sunt cel care să aprecieze caracterul lor duşmănos sau prietenesc. Logica mea, deşi fără însemnătate pentru soarta procesului, a avut darul să înseninеze puţin frunţile unora

383

dintre cei aflaţi în boxă, cum mi-a mărturisit cu entuziasm

Nicu Steinhardt, după proces, în încăperea în care aşteptam să fim repartizaţi pe celule". (Paul Dimitriu, op. cit., pp. 46 – 47)

*

„Îl cunosc pe Teodoreanu Alexandru. N-am fost la reuniunile lor, eu am participat la discuţiile de la local. Mai erau col. Ulea,

Giurgea-Negrilesti şi alţii. Se susţinea că salariile sunt mici, că literatura este dirijată, că libertăţile sunt îngrădite etc. La aceste discuţii a participat şi Alexandru Teodoreanu, care făcea epigrame humoristice minimalizând realizările de la noi". (Depoziţia martorului Densuşianu Ovidiu)

*

Simina Mezincescu Radu Popescu e martorul care mi-a produs cea mai mare scârbă. Nu ţin minte toată mărturia lui, dar era o mărturie bine învăţată, care era spusă dintr-odată.

O mărturie gândită, de om inteligent. Ce spunea însă în depoziţia lui era de o josnicie nemaipomenită. Spunea, la un moment dat, cu un aer de dispreţ: „Noica şi-a permis şi mi-a scris o scrisoare. Evident nu i-am răspuns! Cine era Noica pentru mine?" Totul spus cu un dispreţ extraordinar. A fost martorul care m-a deranjat. Ceilalţi erau întrebaţi dacă au tradus sau nu. Se mai încurcau săracii... Paul Dimitriu a fost adus în stare de arest. A depus ca un om deştept şi alunecos, ca de obicei, îmi amintesc şi de doctorul Voiculescu. Îl cunoşteam de când eram copil. Avea o casă în judeţul Buzău, în apropiere de Berea, unde era casa noastră. Fata lui cea mare fusese colegă de clasă şi foarte bună prietenă cu sora cea mai mică a mamei mele. Veneau toate trei fetele la Berea... Când

I-am văzut în sală, ochii lui sclipeau de inteligenţă. Depoziţia lui a fost: „Sunt un om bătrân şi mi-am pierdut memoria. Nu ţin minte nimic". Ca să ne protejeze, bineînţeles. Avea părul vâlvoi. Nu pot să vă spun cum arăta de prost. L-a scos din minţi pe procuror.

*

Ligia Minovici Am citit dosarul şi-am văzut că e şi dr-ul Voiculescu – el mi-a fost profesor. La proces era ca o stafie. Omul ăsta fără nicio pată nu a lovit în niciun inculpat. Nici

nu putea să vorbească, era într-un hal de nu putea să stea în picioare. Dintre martorii acuzării a fost o actriţă, nu-mi amintesc numele, care a scăldat-o destul de bine. Să-i facă atâta proces Mariettei Sadova c-a venit de la Paris cu cărţi şi le-a dat unora să le citească! S-a purtat bine în proces, fără să nege, că nu se putea. „Nu am adus cărţile cu intenţia de a face propagandă anticomunistă, a spus, dar pentru că erau scrise de români importanţi în străinătate".

S. T. Cum priveau avocaţii procesul?

L. M. Ştiţi cum, ne obişnuisem că una spui şi alta iese. Nici nu te mai mirai. Niciun moment nu ne-am gândit c-o să fie vreo achitare. Dar simţeai nevoia să spui, chiar dacă nu avea niciun ecou, chiar dacă nu avea niciun rezultat.

*

Al. Paleologu Depoziţiile lui Chiril Economu şi Radu Popescu, fără îndoială, au fost cele mai penibile.

S. T. De ce au fost acuzate femeile din boxă?

A. P. Anca Ionescu (îmi era prietenă de multă vreme, din tinereţe, era vară cu prima mea nevastă), fiica doctorului Berceanu, fusese amanta lui Dinu Noica şi copiase nişte manuscrise. Era nu frumoasă, dar foarte feminină. Apoi era Simina, arestată pentru că au fost depuse manuscrise la ea acasă.

Au fost găsite pe dulap, în casa Costaforu, din aleea Mitropoliei. E născută Caracas, este rudă cu Costaforu. Tatăl ei, Grigore Caracas, un om faimos, cu diverse vieţi aventuroase, călătorii, era descendentul doctorului Caracas de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, care a făcut spitalul. Am văzut portretul lui în casa Odobescu (era rudă cu Odobeştii), un tip cu perucă şi decoraţie rusească şi cu horbotă ia gât. Ea a fost acuzată că a tăinuit nişte scrieri ale lui Noica. Le-a avut pe dulap. A mâncat bătaie zdravănă, a fost dată cu capul de pereţi, de calorifer. Poate fi considerată filosoafă dacă a încasat bătaie pentru Hegel! Simina mi-a plăcut cel mai mult în proces; atunci era tânără şi subţirică. Ţin minte că avea parcă un fel de pulover bleu şi o fustă gri, părul strâns. Era încă genul de tânără femeie foarte graţioasă. Am rămas cu o amintire înduioşată despre ea. Drept care, acum doi ani când am făcut acea demonstraţie într-o cuşcă, pentru Ilaşcu (acolo era un lanţ cu două cătuşe), ne-am pus amândoi lanţul ca să fim amândoi încătuşaţi, pentru că am fost amândoi în acelaşi lot.

385

Asta despre Simina. Între martori era o femeie, o doamnă încântătoare, cu părul grisonat, doamna Herck, soţia unui domn

Fernand Herck, belgian. Ea funcţiona la Academie şi era chemată în legătură cu Toto Enescu sau Remus Niculescu. M-a frapat deosebita graţie, eleganţă şi feminitate.

*

„Dintre cei vreo douăzeci de martori ai acuzării (la ceilalţi procurorul şi apărarea au renunţat de comun acord) se remarcă ziaristul Radu Popescu, printr-o declaraţie de neaşteptată virulenţă şi lungime; este deopotrivă de sclivisit înveşmântat ca şi avocaţii; se mişcă, în timp ce vorbeşte, ca un profesor la catedră, cu gesturi ample şi studiate [...] îl beşteleşte pe Noica întocmai ca cel mai straşnic gradat pe cel mai netrebnic recrut, îşi recită fără oprire tirada întreagă. La sfârşit, se şterge şi el cu o băsmăluţă scoasă din buzunarul de la spate al pantalonilor: pe frunte, pe faţă, pe mâini". (N. Steinhardt, op. cit., p. 60)

*

„Am cunoscut-o pe Maria Sadova. Ştiu că a fost legionară

[...] eu i-am cerut cartea lui Cioran s-o citesc [...] şi citind cartea lui Cioran mi-am format o părere că această lucrare încoronează o veche idee legionară. Atât cartea Ispita de a exista cât şi articolul Scrisoare către un prieten din depărtare ale lui Cioran erau ale unui vechi duşman al poporului român... După ce am publicat articolul în Gazeta literară, am fost sesizat că am o scrisoare şi am aflat că este de la Constantin Noica, ce mă invita la Câmpulung, aşa mi s-a spus la telefon; eu nu am văzut scrisoarea care a rămas la redacţia Gazetei literare. Am considerat că acea scrisoare este caraghioasă, pentru că un necunoscut să mă invite în aceste împrejurări şi bineînţeles nu am dat curs acelei invitaţii". (Depoziţia martorului Radu

Popescu)

*

Dorina Al-George Nimeni nu poate fi acuzat că înapoia unei figuri zâmbitoare poate să se afle un delator.

S. T. Credeţi că a fost provocare faptul că Ligia Simionescu i-a dat banii lui Sergiu Al-George pentru Noica?

386

D. A.G. Această doamnă ne-a lovit direct, ca martor al acuzării. Ligia Simionescu era, la prima vedere, agreabilă, simpatică, inteligentă. A participat la ajutorul pentru Noica.

Nu mai ţin bine minte dacă nu cumva ea a iniţiat acel ajutor şi dacă nu ea s-a însărcinat cu colectarea şi predarea banilor către Noica, cu care avea nişte legături cu totul speciale. Probabil că era încă de pe atunci omul Securităţii plasat lângă

Noica.

S. T. Ce vă face să credeţi asta?

D. A.G. Motivul este că Ligia Simionescu a apărut, după ce a făcut, ca martor al acuzării în proces. I se putea reproşa şi ei exact ce i s-a reproşat soţului meu în proces. Făcuse exact aceleaşi lucruri. Unul a ajuns în boxă, acuzat, celălalt martor al acuzării. Cum să explici altfel, decât că ea avea o înţelegere cu Securitatea?!... Ce făcuse ea, făcuseră şi Sergiu, şi alţii, într-o gândire normală, pentru că mai aveam atunci o gândire normală, nu poţi să pui un semn incriminator pe o persoană care este ca şi tine, amabilă, se preocupă de probleme intelectuale, îl frecventează pe Noica. Ceea ce m-a lovit şi m-a şocat teribil

— Ea e moartă acum, dar nu consider că fac un act neloial vorbind de un om mort şi spunând adevărul pe care l-am intuit atunci, la proces –, această persoană zâmbitoare, afabilă, simpatică, care lucra la Institutul Parhon şi care a devenit mai apoi secretară de partid. Ceea ce m-a lovit pe mine personal este că şi-a afişat, cu toată insolenţa şi siguranţa, rolul de martor al acuzării. Fiind bună prietenă cu vărul meu, ar fi putut să aibă o explicaţie cu mine, aşa ar fi procedat un om normal.

Aş fi vrut să mă întâlnesc cu ea, să-mi spună, poate: Dorina, n-am avut ce să fac, m-au silit, m-au ameninţat, şi a trebuit să fac acea declaraţie nefericită!... Nu a făcut nimic din aceste lucruri. Cu mine n-a mai avut niciodată niciun fel de contact, după această urâtă şi murdară afacere. I-a mers bine, s-a plimbat prin toate ţările, ca „reprezentant al ştiinţei româneşti". A

avut un renume foarte prost pe unde a lucrat, pentru că s-a purtat urât cu toţi colegii ei. A murit acum o jumătate de an, fără diagnostic, într-un spital în care singura persoană care se ducea era verişoara mea, cu care în ultimele zile ale vieţii ei a avut o „explicaţie". I-a spus: să nu te mai văd niciodată, pleacă şi nu te mai întoarce! A murit după câteva zile, asistată de o femeie de serviciu. Asta este istoria acestei ilustre doamne care a jucat rolul pe care l-a jucat în procesul Noica.

387

PROCES-VERBAL

Încheiat astăzi 13 ianuarie 1960 în Bucureşti.

Între subsemnaţii SIMIONESCU LIGIA născută la 1926, iunie.

27, în comuna VIŞINEŞTI, raionul Pucioasa, regiunea PLOIEŞTI, de profesie medic, domiciliată în strada AUREL VLAICU nr. 115

raionul l Mai şi It. major DULIPOVICI ANATOLIE asistat de locotenent major SIMA IOAN dintre care prima am predat iar secundul am primit un manuscris dactilografiat de 54 (cincizeci şi patru) de pagini intitulat POVESTIRI DIN HEGEL – pe care subsemnata SIMIONESCU LIGIA îl pun la dispoziţia organelor de stat spre cele legale. Drept pentru care am încheiat prezentul proces-verbal.

Am predat Am primit ss L. Simionescu Cpt. A. Dulipovici

Lt. maj. I. Sima

*

Sandu Lăzărescu Unii dintre martori au fost foarte inteligenţi. Paul Dimitriu a fost deştept, a scăpat uşor. Fusese adus din închisoare. A fost întrebat ce discuţii duşmănoase au avut loc între inculpaţi? Cred că era vorba de grupul Noica. El (Paul Dimitriu, n.a.) a răspuns „Nu ştiu, dumneavoastră apreciaţi ce e duşmănos şi ce nu. Eu nu sunt chemat să apreciez asta!" în schimb, un martor al acuzării, odios, a fost

Radu Popescu. Şi Chirii Economu. Economu a susţinut că tot ce făcea Marietta Sadova în teatru era duşmănos. Iar Radu

Popescu a spus că acţiunea lui Dinu Noica era ridicolă şi duşmănoasă. Impresia generală pe care a lăsat-o a fost penibilă.

A mai fost un martor, nu-i ştiu numele, a cărui depoziţie a fost dramatică. A fost ameninţat îngrozitor de preşedinte că şi-a retractat declaraţia de la primele cercetări. Un macedonean, mi se pare. Nu a vrut să recunoască, şi nu ştiu dacă, până la urmă, nu a fost şi arestat. Fusese adus ca martor al acuzării, îmi mai aduc aminte de doamna Florescu, fata generalului Florescu, care a fost directorul Muzeului de Istorie al oraşului Bucureşti. Era foarte curajoasă. L-a înfruntat pe judecător. Ea avea un tic verbal, spunea întruna „exact, exact" [–]

Depunea mărturie, ceva despre Dinu Noica. Nu-mi mai aduc

388

aminte ce. De altfel, tensiunea nervoasă, pe urmă lipsa de somn (dormeam şase ore pe noapte), circumstanţele extraordinare în care era judecat procesul şi cred eu că am fost drogaţi, a făcut să păstrăm o amintire translucidă asupra lucrurilor. Era obositor. Procesul ţinea de la opt dimineaţa până la opt seara.

S. T. Erau şi nişte femei în proces.

S. L. Le cunoşteam pe toate. Pe unele mai îndeaproape.

Au avut o atitudine foarte decentă, deşi suferiseră cumplit la anchetă. [...] Numai supravegherea continuă a gardienilor, care erau nişte brute. [...]

S. T. în Jurnalul fericirii, Nicu Steinhardt îi face un portret negativ lui Beatrice Strelisker.

S. L. Cred că e nedrept.

S. T. O acuză că a colaborat în anchetă, că a făcut exces de zel cu mărturiile şi numele date etc.

S. L. Poate. Vreau să spun că mentalitatea omului se schimbă sub anchetă. Oamenii mai slabi de înger erau convertiţi la o mentalitate mai asemănătoare cu a anchetatorilor. Era o conformitate cu starea de presiune la care erau supuşi. Ce să spun?

Am cunoscut-o pe Strelisker. În general, era o fată bună. O fi avut momentele ei de slăbiciune în timpul anchetei şi după.

Eu am avut multe să-i reproşez, pentru că a spus despre mine o mulţime de lucruri dezagreabile. Însă o înţeleg şi am iertat-o deplin.

389

<titlu>ULTIMUL cuvânt

*

Simina Mezincescu Ultimul cuvânt dat acuzaţilor... Am văzut în dosar ce scrie. Nu are nimic comun cu realitatea. Important este nu ce am spus eu, ci ce au spus Dinu Noica, Dinu

Pillat, Nicu Steinhardt. Nu ţin minte ce au spus toţi, dar este o nedreptate să se poată crede că 23 de oameni au fost în halul ăsta de laşi, încât să spună ultimul lor cuvânt aşa cum apare în dosar. Sigur, unii s-au lăsat influenţaţi – unii în mai mică, alţii în mai mare măsură – de ameninţările anchetatorilor, de atmosfera aceea. Dar chiar cei ce s-au lăsat influenţaţi au ştiut să îmbrace vorbele lor într-o formă ce-i dădea puţină demnitate.

Dinu Noica a fost primul. I s-a spus: „Dumneata, domnule

Noica, ai dreptul să spui dacă eşti sau nu vinovat, şi atât!" El, având tristul privilegiu de a fi şeful acestui lot, a spus „Cer să-mi fie îngăduit să spun câteva cuvinte". Adrian Dimitriu

I-a oprit imediat. „Nu, nu ai dreptul să spui decât dacă eşti sau nu vinovat". Şi s-a ajuns, la un moment dat, la încăierare.

Soldaţii au pus mâna pe Dinu Noica să-l aşeze, să-l oprească din

vorbit. Ţin minte că Noica s-a întors către e: şi a spus: „Eu ştiu că în fond, sunteţi buni, dar ascultaţi de ordine". Noica a spus: „Sunt vinovat, dar nu în faţa legilor dvs ci în faţa celor din boxă. Iar justiţia pe care o admit şi o cer este una pe care nimeni nu o poate contesta, cea supremă, în ce mă priveşte, cer pedeapsa maximă, şi nu voi face recurs". Astea toate le-a spus cu greu, strigând. În timp ce era trântit înapoi pe bancă de soldaţi. Pe Dinu Pillat îl cunoşteam de când aveam vreo 14

ani. Într-un an, când nu era zăpadă, am stat la Predeal. Dinu Pillat stătea toată iarna, fiindcă era tuberculos. Era mic de înăi

ţime, era foarte slab – în timpurile lui normale. Acum, în sala tribunalului era o umbră. Era atât de sleit de forţe, încât z adormit în timpul procesului, în două rânduri. Asta o ştiu pentru că Adrian Dimitriu i-a spus: „Ce faci, domnule Pillat, dormi?" îi cădea capul de oboseală, de epuizare fizică. Acest om, distrus fizicește, şi care ştia ce-l aşteaptă după ultimul lui cuvânt, o bătaie soră cu moartea…

S. T. Şi care fusese bătut în repetate rânduri în anchetă…

S. M. Dinu Pillat a spus textual: „În ceea ce priveşte acuzaţia de convorbiri duşmănoase, îmi recunosc vina, dar în ceea ce priveşte acuzaţia de înaltă trădare, consider că am făcut ce orice bun român trebuie să facă". Asta a fost declaraţia unui om pe care puteai să-l ridici cu fărașul de jos în momentul în care a dat-o. Toată admiraţia mea faţă de Dinu Pillat.

Nu apare în acte aşa, de unde şi revolta mea. Am vrut să spun cum a fost, să se fixeze în memorie. Aceşti oameni, care au suferit atât, apar acolo în dosare cu nişte declaraţii laşe. Nu a fost aşa. A mai fost şi declaraţia lui Nicu Steinhardt. Avea o ţinută dreaptă. Părea înalt, fiind atât de slab. A declarat: „Eu nu am de spus decât că sunt mândru să fac parte din acest lot".

Şi s-a aşezat, în cartea lui jurnalul fericirii nu pomeneşte nimic din ce a spus – din modestie. Am fost destul timoraţi, dar nu era niciun prost în boxă. Şi-au îmbrăcat discursul într-o formă de demnitate. A fost, e adevărat, Marietta Sadova, care a spus că ea nu a avut nici moşii, nici palate (fiindcă tot auzise în jur cutare „moşier", cutare „moşier") şi că ea e un biet copil orfan. Un biet copil orfan care a muncit toată viaţa să-şi facă o situaţie şi că nu are nimic comun „cu cei din boxă", în ceea

ce mă priveşte, am spus: „Nu am nimic de adăugat”. Şi atunci

Adrian Dimitriu s-a uitat drept în ochii mei şi a întrebat:

„Chiar nimic?” Iar eu am răspuns: „Ba da. Îmi e indiferent ce condamnare îmi daţi, că tot nu am de gând s-o fac!”

*

Ligia Minovici Dinu Noica, la ultimul cuvânt dat inculpaţilor, a spus: „Vă declar a nu voi face recurs în contra sentinţei dvs drepte”. A spus aşa, în ironie, „contra sentinţei d v – drepte”, însă recurs s-a făcut, c-avea avocat din oficiu, şi el a făcut recurs. Noica nu a semnat nicio cerere de recurs, pentru că nici nu trebuia. Eu găsesc că ilegal i-au făcut, din moment ce el a declarat că nu vrea recurs.

391

*

Maria Noica Nu am ştiut absolut nimic despre Bebe, până la proces. Ne duceam acolo în fiecare dimineaţă. Deziluzia noastră mare a fost că nu am putut o clipă să-i vedem la proces. Stăteam de la ora nouă până când vedeam cum trăgea maşina. Prin dos undeva. A fost imposibil să vedem pe cineva dintre ei. Aşteptam până pleca maşina, între timp, ieşeau martorii, însă nu au vorbit cu noi, afară de domnul Bălău, care a ieşit palid de acolo şi mi-a spus: „L-am văzut pe soţul dvs. Arăta bine”. Şi atât. Dar era alb la faţă. După aceea l-au arestat. La ultimul cuvânt, mi-a spus Bebe mai târziu, a fost întrebat: Ce aveţi de spus? şi a pus o întrebare: Ce înseamnă lupta contra ordinii sociale? Preşedintele tribunalului a spus:

Poate însemna şi un gest, un surâs. El a răspuns: Vă mulţumesc, am înţeles. Acolo venea şi d-na Alice Rădulescu, mama lui Mihai Rădulescu. Mai era Mariana Noica, soţia lui Dinu.

Mama şi sora Ancăi Berceanu. Mai era o fată frumoasă, soţia unuia de la Academie, Remus Niculescu. Cu ea ne întâlneam regulat acolo, cu mama lui Mihai, cu sora lui Bebe.

*

Dorina Al-George Am stat pe băncile alea. N-am intrat înăuntru decât în momentul în care ni s-a zis că vor veni acuzaţii. Ne-a dat voie atunci în clădire. Atunci am văzut-o pe

Ligia Simionescu. Noi eram despărţiţi cu frâhghie pe care o păzeau grefierii, dar speram că vor apărea ai noştri. I-au adus prin spate şi nu i-am văzut. Au trecut tot felul de persoane, avocaţi etc. dar

pe ei nu i-am văzut. Apoi ne-au evacuat din clădire. Am stat aşa, ca nişte oropsiţi, afară. Au fost nişte zile frumoase, deşi era iarnă. Nu era zăpada. Am stat cu doamna

Noica, cu doamna Răileanu, cu soţia lui Păstorel. Doamna

Teodoreanu a fost o binecuvântare pentru noi toţi de acolo.

Ne-a făcut să râdem, ne-a povestit despre viaţa ei de măturătoare. Făcea parte din echipa de măturători de noapte. Zicea ea: Acum, de vreme ce Păstorel e unde e, eu de ce n-aş spune unde sunt! Ăsta era genul ei de gândire şi vorbire. Pe loc n-am realizat ce personaj puternic a fost ea. O femeie, soţia lui Păstorel. Abia după aia, am măsurat faptul că ne-a făcut să trecem peste acel moment atât de teribil! Ia lăsaţi, dragă, c-o să fie bine, lasă că s-o mai văzut! Ne încuraja. Nu am să uit nici

392

odată. Când se ştia de sentinţă, ne-a spus, fetelor, haideţi să ne pieptănăm, să ne fardăm şi să zâmbim, fiindcă trebuie să le dăm curaj alor noştri!

S. T. Speraţi să vă lase să intraţi înăuntru?

D. A.G. După legile scrise şi nescrise ale justiţiei, trebuia să ne lase înăuntru. Nu ne-au lăsat.

S. T. Ce reacţie aţi avut când aţi aflat pedeapsa?

D. A.G. Niciuna. Lucrurile erau aşa de grave, ce se mai putea adăuga? Să plâng? Nicio lacrimă nu mi-a curs. Am auzit că, acolo pe săli, se comunicau sentinţele. Bineînţeles, m-am adresat unuia cu dosare în mână. Vă rog, ştiţi cumva sentinţa lui Sergiu Al-George? S-a uitat la mine aşa, aproape triumfătoare, era o femeie, şi a zis: Şapte ani, trei ani degradare! S-a întors şi a plecat. Asta a fost „comunicarea sentinţei”. Să le dea Dumnezeu tuturor pe măsura faptelor lor! Lor şi copiilor lor!

La un moment dat, după proces, mi s-a comunicat că puteam veni să luăm lucrurile condamnaţilor şi hârtiile care nu au intrat în proces. M-am dus acolo unde era Securitatea şi

Procuratura, lângă magazinul Victoria. Era un birou destul de liniştit. Nu era lume, nu era nimeni. Nu mai aveam niciun sentiment. Un ofiţer tânăr în uniformă albastră m-a întrebat cine sunt, mi-a cerut buletinul, înaintea mea era doamna Pillat. Ei, doamna Pillat, ce părere aveţi, aţi văzut pe soţul dumneavoastră care nu şi-a văzut de treabă, ce

pedeapsă a luat, 25

de ani. Ce-o să faceţi acum? Ea, cu deosebită stăpânire de sine, cu o prezenţă de spirit, sau o bravură deosebită, a răspuns cu un ton foarte glacial: „L-am aşteptat trei ani, şi-o să-l mai aştept încă 22!" ăla s-a uitat la ea, s-a blocat şi n-a mai zis nimic. Am văzut că a reuşit să-l impresioneze. Mie nu mi-a mai spus nimic. Eu eram plevuşcă, „numai" şapte ani! Acolo erau

25! Am încremenit. Până am venit acasă m-am gândit, Dumnezeule, eu aş fi putut să răspund aşa vreodată? Nu poţi să ai o asemenea replică. Am cunoscut-o apoi pe doamna Pillat.

Nu era o luptătoare. E o femeie cu o mie de calităţi, dar nu un luptător. Şi a avut replica aia extraordinară!

*

Cornelia Pillat Am avut primele veşti când a început procesul, un an după arestare. Am aflat prin celelalte soţii. Am fost şi eu în curte, am văzut duba, dar era pusă în aşa fel încât

393

deţinuţii intrau direct în clădire. Nu am avut voie în sală.

Fericirea mea era să mă cheme martor, cum au chemat-o pe doamna Herck, să depună mărturie. Speram că aşa o să-l văd.

Dar cum era să mă lase să fiu martor la proces, că spuneam anapoda decât voiau ei. şi nu aveau niciun interes să fiu martorul apărării. Numai la recurs ne-au dat voie să venim în sală. A fost un fel de cinism, pentru că soţii noştri nu erau acolo. Boxa era goală. De fapt, eram anacronici, pentru că nu eram alteraţi şi nu am fost niciodată.

*

Olga Ranetti Nu am ştiut nimic, absolut nimic, din ziua în care l-a arestat până în ziua în care l-a eliberat, aproape cinci ani. La câteva luni după arestare, Magda Radian, Neli Pillat, mai mulţi au primit carte poştală prin care soţii lor cereau lucruri de îmbrăcăminte groase, nimic altceva. Eu nu am primit. Atunci m-am dus singură, nu mai ştiu unde, la Securitate, la miliţie, şi am spus: D-le, eu am bărbatul arestat, a plecat într-o cămaşă şi un pantalon, acum e iarnă, toţi ceilalţi, văd, au primit carte poştală să trimită lucruri, şi el nu a scris nimic. Probabil că nu a solicitat, mi-a răspuns. şi atunci ce e de făcut? Faceţi o cerere. Am făcut o cerere, mi-a aprobat-o comandantul. Dintre toţi, cred că eu am dus-o cel mai greu, nu aveam serviciu, nicio posibilitate de câştig, nu

aveam nimic. M-am dus la Consignaţia, numai acolo găseai ciorapi groşi, bocanci, căciulă. I-am făcut un pachet mare, m-am dus la Securitate. Dinu a primit lucrurile, c-a venit cu ele, zdrenţe, înapoi. Din Penelopa nu mă scotea când s-a întors. Eu nu divorţasem ca alte soţii. Au divorţat formal, dar au divorţat. Au vrut probabil să-şi apere copiii. După ce au venit s-au recăsătorit şi şi-au continuat viaţa. Povestea cu pachetul a fost înainte de proces, când să înceapă iarna. şi a venit ziua procesului. Ne-am dus cu toţii, era la tribunalul militar, acolo au fost judecaţi. La gara Basarab. Am văzut numai o dubă care ainti. – it înăuntru. Pe noi nici măcar la poartă nu ne-au lăsat. Pe try uarul de vis-à-vis am stat. şi am stat degeaba ore-n şir e".

n? în aflat nimic.

S. T. Cu cine mai eraţi?

O. R. Cu soacra mea, cu mama lui Dinu. Mai erau Neli Pillat, nevasta lui Sandu Lăzărescu. Aflasem şi de Paleologu, că şi el e arestat. Era mama lui acolo. Erau mai multe familii.

394

Toate soţiile plângeam, toate eram amărâte. Magda Radian a fost cea care, când ne-am întâlnit ultima dată la proces, a hotărât să nu ne mai vedem. Zice: Din momentul ăsta, e bine să nu ne mai vedem nici noi. Sigur că Neli Pillat a fost cea mai amărâtă, al ei luase 25 de ani muncă silnică. Fiecare era singur cu suferinţa lui. Fiecare era îndurerat. Stăteam încremeniţi pe trotuarul ăla, doar de i-am zări măcar.

S. T. Şi i-aţi zărit?

O. R. Nu, nimic. Am făcut recurs, dar degeaba. Speram în orice, ne agăţam de orice.

*

Ileana Iordache în timpul procesului, am stat pe stradă.

Era o vreme îngrozitoare, ploua, era frig, era lapoviţă, o vreme infernală. Imaginea tuturor acelor oameni, femei mai mult, care aşteptau. Ce? Să vină dubele!

S. T. Ca să-i vedeţi când coboară?

1.1. Nu, că nu se putea, pentru că dubele intrau în interior, în curte. Uşile se închideau şi nu se vedea absolut nimica.

Atâta ştiu că am reţinut că toate maşinile care au venit, şi dacă nu mă înşel au fost trei, toate aveau un moment când se zgâlţâiau cu zgomot. Era o groapă înainte de a intra în curte şi se auzea când intrau

în curte, acolo, îmi aduc aminte că mă întrebam când auzeam zgomotul ăsta, cum stau, oare sunt legaţi? Eram acolo cu mama. Am stat acolo inutil. Am stat în ploaie, am aşteptat, am sperat că poate o să vedem ceva. Ce să vedem? Nu am apucat…

395

<titlu>SENTINŢA (1 MARTIE 1960)

*

Cod Penal

Articolul 209

„Constituie infracţiunea de uneltire contra ordinii sociale şi se pedepseşte:

1. cu muncă silnică de la 15 la 25 de ani şi degradarea civică de la 5 la 10 ani, faptul de a iniţia sau constitui, în ţară sau străinătate, organizaţii sau asociaţii care au drept scop schimbarea ordinii sociale existente în stat sau a formei de guvernământ democratice, ori de a activa în cadrul unei asemenea organizaţii sau asociaţii, ori de a adera la acestea;

Când fapta prezintă un caracter deosebit de grav, pedeapsa este moartea;

2. cu închisoare corecţională de la 3 la 10 ani şi interdicţie corecţională de la 3 la 5 ani:

a/ faptul de a face propagandă, agitaţie sau de a întreprinde orice acţiune pentru schimbarea ordinii sociale existente în stat sau a formei de guvernământ democratice sau din care ar rezulta un pericol pentru Securitatea statului; b/ faptul de a ajuta în orice mod vreo organizaţie sau asociaţie din cele arătate la pct. l ori de a face propagandă sau întreprinde acţiuni în favoarea acestora ori a membrilor acestora; e/ faptele de ponegrire, calomniere sau defăimare în public cu privire la orânduirea socială şi de stat, la instituţiile de stat şi organizaţiile obşteşti, când acestea sunt săvârşite fie de o singură persoană în mod organizat, fie de către două sau mai multe persoane asociate;

396

În cazul în care faptele prevăzute la alin. a şi b. prezintă un caracter deosebit de grav, pedeapsa este munca silnică de la 5 la 25 de ani şi degradarea civică de la 5 la 10 ani.

Tentativa se pedepseşte ca şi infracţiunea consumată”.

(Codul penal, Editura Ştiinţifică, 1960)

*

Doru Pavel (avocat, apărător al lui Nicu Steinhardt) Este de observat că […] textul legii se caracterizează prin termeni vagi, elastici şi cu un anumit sens de generalitate. Folosirea unor asemenea termeni oferă instanţelor un spaţiu foarte larg şi destul de imprecis, în care să poată încadra faptele concrete pe care le are de judecat şi implicit le deschide calea către arbitrar. Iar arbitrarul este un procedeu de largă întrebuinţare în regimurile în care justiţia este aservită puterii. (Scrisoare către autor)

*

C. Bogdan (avocat, apărător din oficiu pentru Marietta Sadova) 209 era un articol nepublicat care cuprindea uneltire împotriva ordinii sociale. Era un articol copiat de la ruşi şi verificat de ruşi. Cum nu le plăceau ochii cuiva, cum îl băgau în articolul ăsta, şi pedepsele erau de la 5 până la 25 de ani sau închisoare pe viaţă. Toate aceste procese aveau un singur miez: uneltire contra ordinii sociale.

*

Sandu Lăzărescu Noi am fost condamnaţi pentru articolul 209, partea a doua, litera a, ceea ce se numea pe timpul acela „discuţii duşmănoase". Textul spunea că subminasem regimul prin discuţii cu caracter duşmănos. Jumătate din România ar fi putut să fie condamnată pe baza textului respectiv. Dar am fost luaţi noi. De ce?

*

Tribunalul.
Preşedinte: colonel de justiţie DIMITRIU D. ADRIAN
Judecător: maior de justiţie PETRESCU IOAN
Asesori populari: colonel CHIMIREL IANCU
maior COSMIŢĂ AUREL
Secretar: T. PETRESCU-JOIŢEANU
397

*

Sentinţele celor 23 aflaţi din boza acuzaţilor au variat. Cele mai uşoare au numărat şase ani închisoare corecţională (pentru Anca Ionescu, Sanda Simina Mironescu, Alex. Teodoreanu). Sergiu Al-George, Remus Niculescu, Theodor Enescu, Vladimir Streinu, Vlad Aurelian au fost condamnaţi la câte şapte ani închisoare corecţională.

Strelisker Beatrice.

Marietta Sadova Acterian, Vidrascu Emanoil, Radian Nicolae câte opt ani închisoare corecţională. Răileanu Constantin.

9 ani închisoare corecţională. Nicu Steinhardt 12 ani muncă silnică. Noica Iacob 13 ani muncă silnică, Alex. Paleologu

14 ani muncă silnică, Ranetti Constantin 15 ani muncă silnică, Florian Gheorghe, Lăzărescu Sandu, 16 ani muncă silnică, Arşavir Acterian 18 ani muncă silnică. Mitucă Ion 20

de ani muncă silnică. Pedepsele cele mai mari le-au primit

Pillat Constantin şi Noica Constantin, câte 25 de ani muncă silnică. S-au dictat pedepse în valoare totală de 268 de ani.

Dintre care 85 de ani închisoare corecţională şi 183 muncă silnică. S-au dictat de asemenea 125 de ani degradare civică.

Pentru fiecare s-a adăugat confiscarea totală a averii.

*

Sandu Lăzărescu Anchetatorii au dat peste o mină de aur care se numea Pillat, pentru că puteau stabili diverse legături cu o lume la care până atunci nu avuseseră acces. Lumea liberală, emigraţia, prin Mihai Fărcăşan cu care el era rudă, familia Brătianu… Dinu Pillat era un monden. Era un om cu relaţii sociale şi cu talentul de a le cultiva. Şi au dat peste el.

Pe urmă, au dat peste alt filon, anume vechea apartenenţă legionară a unor prieteni ai lui Dinu Pillat, printre care şi eu.

Vă închipuiţi că asta deschidea drumul unor speculaţii infinite. Al unui succes profesional pentru ei, care să le aranjeze carierele, teribil. Dar până la urmă nu a rentat, pentru că nu au scos nimic din asta, indiferent de vorbăria procurorului şi sentinţa în sine – în care se acumulau fapte fără niciun fel de noimă şi de legătură cu condamnarea propriu-zisă. Ei nu au reuşit să ne condamne decât pentru 209, punctul 2, litera a adică pentru discuţii duşmănoase. Nu pentru complot, nu pentru trădare, nu pentru uneltire. Din punctul ăsta de vedere, procesul a fost un fiasco pentru ei. Sigur din punct de

398

vedere al rentabilităţii politice. Din punctul ăsta de vedere consider că nu am fost o generaţie de eroi, ci una de victime.

Am fost luaţi aşa cum ar fi putut fi luată o jumătate din populaţia României.

*

Al. Paleologu Am fost chemat într-un birou singur şi fostul meu anchetator, Onea, mi-a spus: „Tribunalul te condamnă la 14 ani de închisoare muncă silnică".

S. T. Nu a fost o scenă în care judecătorul anunţă sentinţa, condamnaţii se ridică în picioare etc?

A. P. Nu. A fost la ultimul nostru cuvânt. Al meu a fost scurt. După care ne-am despărţit.

S. T. Credeţi că s-a comunicat „sălii" sentinţa?

A. P. Sălii de securişti? Bănuiesc. Ca să facă circul complet, au făcut-o.

S. T. Dumneavoastră câţi ani credeaţi c-o să faceţi?

A. P. 6 – 7 ani, cam jumătate din condamnare, şi am făcut numai 5. Am primit 14.

*

S. T. Cum aţi primit sentinţa?

Sandu Lăzărescu cu uşurare, şi eram bucuros că am scăpat de o perioadă extraordinar de neplăcută. Sentinţa ne-a fost comunicată nu într-o şedinţă solemnă, ci la fiecare în parte, separat. Sentinţa a fost amânată câteva zile. Mie mi-a fost comunicată la Securitate. Am primit şaisprezece ani, degradare din drepturile civile şi confiscarea averii personale.

S. T. Aţi făcut recurs? Aveaţi vreo speranţă?

S. L. Absolut niciuna, dar am făcut recurs.

*

Maria Noica Când s-a terminat a ieşit avocatul, care a avut voie să stea acolo, şi a spus: Doamna Noi „a, s-a terrmnst. Era şi el cam palid. Cw>i ne-am di S la tramvai împreună cu avocaţii, s-au repezit din toate părţile civili. Erau spioni care trebuiau să asculte ce vorbesc avocaţii cu noi. Eu nu am urcat cu avocatul Gheorghiu. L-am lăsat în pace, nu am luat tramvaiul.

Eram cu o soră a lui Bebe. De unde or fi ţâşnit atâţia „civili" ca să urce după avocaţii din tramvai?!... După câtva timp m-a

399

sunat avocatul ca să-mi spună că bărbatul meu a fost condamnat la 13 ani muncă silnică. Am făcut recurs, natural, cu dl Gheorghiu. Am dus dovezi că Bebe lucrase tot timpul, că nu avea contact cu nimeni, că

nu discuta politică. Însă nici nu l-au lăsat să vorbească. A spus câteva cuvinte şi gata.

*

Alexandru Botez Eram în celulă pe Plevnei, la Malmaison.

S. T. Cum a fost Noica în zilele procesului?

A. B. Era destul de întristat. Nu l-au interesat amănuntele ca bărbieritul şi hainele. şi eu am avut procesul cam tot atunci.

Singurul lucru pe care-l ţin minte de la proces este că mi-au luat şireturile şi elasticul de la chiloţi. Era penibil să stai trei zile, de dimineaţă până seara în picioare şi să ai senzaţia că toată lumea vede că chiloţii-s pe vine. E o chestie care te omoară. Ce vorbeau judecătorii căzuse pe planul doi. Tu stai în picioare în boxă, şi chiloţii, neavând elastic, cad. E o senzaţie care te ucide. Eu cred că era premeditată chestia asta. Totul era gândit. Te umilea, îţi dădea o indispoziţie, şi nu eşti atent la ce se întâmplă.

S. T. Cu Noica s-a întâmplat la fel?

A. B. Cu toată lumea!

S. T. Când s-a terminat procesul şi s-a întors în celulă, cum era Noica?

A. B. A tăcut tot timpul. Noi făcusem pronosticuri. Era cât pe-aci să facem pe bani. Am ajuns la maximum şapte tini. De aia, când a venit cu 25, am început să râdem. Când i-au comunicat i-au spus: staţi jos. Au chemat doctorul, l-au instalat bine şi abia apoi i-au citit sentinţa: 25 de ani muncă silnică, 10 ani retragerea drepturilor civile, confiscarea averii (pe care nu o mai avea de mult). Aia se pregăteau ca dl Noica să se prăbuşească, şi el a zâmbit, şi a spus: Bine, mulţumesc. L-au întrebat dacă face recurs. A refuzat, nu fac. L-au îmbrâncit, au insistat.

„Nu fac, domnule!" le-a zis.

S. T. Există un recurs la dosar.

A. B. Nu l-a făcut el. S-a făcut în numele lui, dar fără ştirea şi încuviinţarea lui. Singurul lucru pe care şi-l reproşa – m-a rugat, dacă-i întâlnesc prin închisoare şi apoi, să le cer scuze tuturor celor arestaţi „din cauza lui". Să le transmit neapărat părerea lui de rău.

S. T. Ai făcut-o?

400

A. B. Da, cu majoritatea celor din „banda". Dar au fost şi reacţii neaşteptate, gândesc astăzi. Dar în vremea aia, şi în situaţia aia de

atunci, oamenii aveau altfel de reacţii. Unii au spus: Prea târziu! Aveau diferite poziţii sociale de apărat, care li se părea că s-au stricat pentru că au fost băgaţi în „lotul

Noica". Unii au considerat că a avut de suferit cariera lor datorită procesului şi nu l-au iertat pe Noica.

S. T. Să ne întoarcem la proces. Ţi-a spus cum a fost?

A. B. A fost o farsă. De martori a fost deziluzionat. De unele persoane mai ales pe care le cunoştea bine şi care au venit şi au depus mărturii împotriva lui. Dar le găsea argumente, le scuza. Mai ales nişte cucoane au depus contra lui…

S. T. Ce spunea despre cei din boxă?

A. B. L-au îmbărbătat. Pillat, de pildă, dar şi alţii.

*

Ligia Minovici Ne-au spus: „Numai avocaţii intră în sală".

Şi către mine: Dumneata pe cine aperi? Nimeni din afară nu avea voie înăuntru, în schimb aveam Securitatea în spatele nostru. Un rând-două de securişti. În civil, ca să spioneze, să noteze, să vadă ce declarăm fiecare.

Ce-or fi înregistrat nu ştiu. Rudele au rămas afară. Bineînţeles, când au făcut pauză, m-am dus imediat la familie şi le-am spus ce e înăuntru. Că Anca arată bine, că are moralul bun. În sfârşit, am vrut să-i calmez puţin. Bineînţeles că au condamnat-o. Dar nu numai atât, i-au confiscat toată averea, şi lucrurile de îmbrăcăminte, dar au luat şi hainele mamei ei.

Au intrat în camera ei şi au pus totul sub sechestru. Am mers în instanţa civilă şi am făcut contestaţie. Era judecător unul

Mantaroşie, pot să spun că a fost cumsecade. Mi-a admis contestaţia şi a scos de sub sechestru lucrurile mamei.

*

„Partea cea mai groaznică a proceselor în care acuzatul mărturiseşte şi recunoaşte totul este că nouăzeci şi cinci la sută din faptele incriminate corespund adevărului.

Atât doar – că nu sunt criminale. De aceea s-au lăsat înşelaţi juriştii occidentali; obişnuiţi cu formele clasice ale proceselor, ei au cercetat conformitatea dintre declaraţii şi fapte, fără a se mai întreba dacă faptele sunt şi criminale. Erau atât de

401

convinşi, li se părea atât de evident ca faptele incriminate să fie infracţiuni, încât au considerat lucrul ca de la sine înţeles.

N-au revizuit axiomele.

Ce ni s-a imputat nu era fals. Citisem cărţi de Mircea Eliade, de Emil Cioran, de Eugen Ionescu. Mersesem des la Tr.

(Beatrice Strelisker, n.a.) să bem ceai din serviciul Rosenkava-Her, să pălăvrăgim şi să ne descărcăm sufletul. [...]

Mult mai puţin gravă ar fi fost condamnarea pentru fapte inexistente. Ar fi fost o simplă eroare judiciară; au mai fost".

(N. Steinhardt, op. cit., p. 231)

*

„3 martie 1960

Dragule, zile foarte grele, pline de emoţie. Nu credeam că băieţii vor fi loviţi atât de crunt. În fundul sufletului totuşi sper, deşi oamenii foarte serioşi spun că sentinţa e definitivă, încerc să realizez dar nu pot. În schimb, inima e într-un hal fără hal! Din chiar senin bate nebuneşte, apoi o simt obosită şi opresivă. Iau calmante, dar zadarnic. E şi o vreme imposibilă

— Zloată, frig. [...]. Ce ne aşteaptă? Sau atunci pe mine personal! Mă rog. Numai Dumnezeu poate face minuni. Ieri am fost necredincioasă faţă de minuni, dar m-am răzgândit. Cred că Dumnezeu există şi că El poate face imposibilul. Ajutaţi-i pe cei iubiţi să nu dispere. Mă tem că-şi vor pierde răbdarea.

Ajutaţi-i, inspiraţi-le speranţă şi curaj. Tot ce putem face pentru ei este să ne rugăm. De asemeni şi pentru mine. [...]

14 martie

... Dragule, oare presentimentul meu bun pentru dragii noştri care sunt acum în durere să fie just, sau e izvorât din optimismul meu ireductibil! Eu cred în bine şi aştept cu încredere simptomele destinderii. [...]

... M-au bucurat veştile despre copiii prietenilor care se adaptează la munca din fabrici. E un mijloc sigur de a lua contact cu realitatea şi de a se apropia de oamenii simpli care sunt foarte des mai curaţi ca cei complicaţi. Dacă nu ar fi puşcăriile şi ura sistematică de clasă, aş fi aproape de regimul comunist. Recunosc că foarte mulţi din clasa burgheză nu înţeleg nimic din idealul cel nou şi că nu pot ieşi din prejudecăţile lor. Dar mă bucur că prietenii mei cei mai buni au înţeles

şi acceptă greutăţile vieţii, cu convingerea că umanitatea are de câştigat din schimbările actuale. Sufăr pentru cei loviţi ca cei

402

din ultimul proces, plâng cu mamele lor, dar e o nădejde în mine că va veni o iertare şi dacă aş mai vrea să trăiesc câţiva ani este ca să văd o destindere – zorii unei armonii". (Alice

Voinescu, Jurnal, caiet XXXIV)

*

Tribunalul Suprem al R.P.R. Colegiul Militar dosar nr.

77/1960

Şedinţa de la 30 martie 1960

Preşedinte JURAU MOISE colonel de justiţie

Judecător TUDORACHE MANOLE colonel de justiţie

Judecător SĂNDULESCU CONSTANTIN locotenent-colonel de justiţie

Procuror DUNEA TANCRED locotenent-colonel de justiţie

Consultant juridic şef PROTOPOPESCU GHEORGHE locotenent-colonel de justiţie

Amână pronunţarea la 7 aprilie 1960.

Şedinţa de la 7 aprilie 1960.

S-au prezentat pentru recurenţi următorii apărători: avocat Dumitrescu Constantin pentru Constantin Noica şi Acterian Arşavir, avocat Podaşcă Ion pentru Pillat Constantin, avocat Gall Camil pentru Lăzărescu Sandu, avocat Lăzărescu

Victor pentru Florian Gheorghe, avocat Bacal D. pentru Ranetti Constantin, avocat Rădulescu I. pentru Radian Nicolae şi Vlad Aurelian, avocat Filderman L. pentru Răileanu Constantin, avocat Bondi Guido pentru Iordache Nicolae şi pentru Enescu Theodor, avocat Nistor Vasile pentru Vidrascu

Emanoil, avocat Georgescu Alexandru pentru Acterian Sadova Maria, avocat Vişinescu C. pentru Paleologu Alexandru, avocat Doru Pavel pentru Steinhardt Nicu Aurelian, avocat

Barbu Solomon pentru Strelisker Beatrice, avocat Romcescu

Dora pentru Niculescu Remus, avocat Gheorghiu Vintilă pentru Noica Iacob, avocat Perciun Sozont pentru Al-George

Sergiu, avocat Mădârjac H. pentru Teodoreanu Alexandru şi pentru Mironescu Sanda Simina şi avocat Minovici Ligia pentru

Ionescu Anca

TRIBUNALUL

ÎN NUMELE POPORULUI

DECIDE

403

Respinge recursurile declarate, împotriva sentinţei lor nr.

24 din l martie a Tribunalului Militar al regiunii a II-a militară, de următorii inculpaţi: Noica Constantin, Pillat Constantin, Lăzărescu Sandu, Florian Gheorghe, Acterian Arsavir, Ranetti Constantin, Radian Nicolae, Vlad Aurelian.

Răileanu Constantin, Iordache Nicolae zis Vladimir Streinu.

Mitucă Ion, Vidraşcu Emanoil, Acterian Sadova Maria, Paleologu Alexandru, Steinhardt Nicu Aureliu, Strelisker Beatrice, Enescu Theodor, Niculescu Remus, Noica Iacob, Al-George Sergiu, Teodoreanu Alexandru zis Păstorel, Ionescu Anca şi Mironescu Sanda Simina.

Obligă pe recurenţii sus-arătaţi să plătească fiecare câte 25

de lei cheltuieli de judecată, iar pe recurenţii Noica Constantin, Acterian Arşavir, Mitucă Ion şi Acterian Sadova Maria să plătească în plus fiecare câte 400 de lei onorar avocat Colegiului de avocaţi Bucureşti.

Pronunţată în şedinţa publică, azi 7 aprilie 1960.

Semnează: preşedinte colonel de justiţie Jurau Moise, judecători colonel de justiţie Tudorache Manole şi It. colonel de justiţie Săndulescu Constantin (care a fost şi raportor), consultant juridic It. colonel de justiţie Protopopescu Gheorghe.

*

Ileana Iordache S-a făcut un recurs cum se face la toate procesele. Am fost de faţă cu mama mea. Tata nu era. Preşedintele tribunalului a zis cu gura lui aşa: Nicolae Iordache, zis Vladimir Streinu, fiu de moşier – o greşeală, tatăl meu era fiul unui ţăran foarte bogat, dar ţăran ţăran, tata-mare nu a părăsit niciodată costumul ţărănesc, singurul lucru care era mai orăşenesc erau cizmele, bocancul, încolo nimic, purta chimir, cămaşă, tot. A spus: fiu de moşier, fost deputat naţional ţărănist, nu a avut legături cu străinătatea, nu a deţinut arme, nu a împrăştiat sau împărţit manifeste, nu a atentat la siguranţa naţională. Pedeapsa rămâne aceeaşi.

*

Mihai Şora în lumea intelectuală ecoul procesului a fost foarte mare. Efectul a fost de consternare. Lucrurile astea se discutau intens. E adevărat că toţi cu care eu comentam eram susceptibili de a fi închişi. Sandu Dragomir, Negoiţescu etc.

404

S. T. Cum vedeaţi procesul?

M. Ş. Era absolut limpede pentru mine că era o luptă pe viaţă şi pe moarte cu tot ce era într-un fel oarecare o rămăşiţă a societăţii de dinainte de război care trebuia să fie lichidată sau îngenuncheată total. Dacă ar fi fost îngenuncheată cred că ar fi fost o soluţie, din punctul lor de vedere, preferabilă. Dar cum nu a putut să fie îngenuncheată, a fost anihilată pe calea astălaltă (sau s-a încercat), printr-un proces de proporţii. Printr-o condamnare, pentru că procesul nu era un proces. Dacă un proces e o dezbatere, acela era contrariul unui proces.

*

Doru Pavel (avocat, apărător al lui Nicu Steinhardt) „Procesul, prin încadrarea juridică a faptelor, se caracterizează ca un proces politic. Este greu, privitor la orice proces, dar mai ales privitor la unul politic, să se poată răspunde la întrebarea dacă faptele puse în sarcina inculpaţilor au fost reale sau dacă procesul a avut alt substrat, în această privinţă, cred că nu ne putem sprijini pe impresii şi amintiri vagi, ca cele ce mai rămân în memorie după ce s-au scurs patru decenii. Procesele politice au, în general, o factură specifică. Viziunea politică a conducerii de stat temătoare de propriul său destin poate, în anumite situaţii să determine interpretări neadecvate ale unor fapte, transformându-le din manifestări fără semnificaţie politică în fapte primejdioase pentru ordinea statală. Mentalitatea politică a regimurilor autoritare este contaminată de frica pe care asemenea regimuri tind s-o insufle celor pe care îi conduc. Conducătorilor le este frică să nu piardă puterea şi această frică îi face uneori să întrezărească un pericol, pentru ei şi pentru puterea pe care o deţin, în conţinutul unor fapte lipsite de coloratură penală. Şi poate că în felul acesta se urzeşte ţesătura de suspiciuni şi bănuieli care duc la deformarea realităţii, la întrezărirea unor primejdii acolo unde ele nu există şi la învinuirea unor persoane care nu au avut intenţii politice subversive”. (Scrisoare către autor)

*

Scânteia, duminică 28 februarie 1960

„Sâmbătă la amiază la prezidiul Marii Adunări Naţionale a R.P. Române a avut loc solemnitatea înmânării Ordinului

405

Steaua Republicii Populare Române clasa a I-a tovarăşului

Leonte Răutu, membru supleant al Biroului Politic al C.C. al

P.M.R., pentru îndelungată activitate în mişcarea muncitorească şi pentru contribuţia însemnata la opera construirii socialismului, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la naştere.

La solemnitate au asistat tovarăşii Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Emil Bodnăraş, Petre Borilă, Nicolae Ceauşescu, Alexandru Moghioroş, Leontin Sălăjan, Ianos Fazekaş.

Gheorghe Stoica, precum şi alţi membri ai C.C. al P.M.R.

După citirea decretului de decorare, tovarăşul Ion Gheorghe Maurer, preşedintele prezidiului Marii Adunări Naţionale, a înmânat tovarăşului Leonte Răutu înalta distincţie.

Conducătorii de partid şi de stat prezenţi la festivitate l-au felicitat călduros pe tovarăşul Leonte Răutu pentru înalta distincţie acordată. (Agerpres)".

406

<titlu>Un FEL DE AZIL DE NOAPTE

S. T. Cum a fost despărţirea de Noica?

Alexandru Botez într-o zi m-au luat într-o dubă şi m-au dus la Jilava. Şi m-am despărţit de el. Despărţirile astea nu ştii că sunt despărţiri. Deschide unul uşa, îţi spune: ia-ţi lucrurile! şi nici n-apuci să spui la revedere. Nu am simţit atunci că ne despart. Putea să nu se întâmple, deşi când îţi spune să-ţi iei lucrurile, ştii că pleci de acolo. Te poate duce în altă celulă. Cum eram amândoi cu procesele terminate, nu era neapărat să ne despartă atunci…

S. T. V-aţi mai întâlnit de atunci?

A. B. Numai în libertate.

S. T. Ce impresie ţi-a lăsat Jilava prima dată?

A. B. Ne-au debarcat în bombele alea din spate, pe cei care am fost în dubă. Destul de variată societate, Remus Niculescu, Toto Enescu, Pillat… Ne-am cunoscut în Jilava când ne-am prezentat, în dubă nu, că eram despărţiţi. Ne-au băgat în celula 18, un fel de celulă de triaj. Avea cam 18 locuri, iar noi eram vreo 50. Stăteam câte trei în

pat. Era sub pământ. Celula

18 era un loc minunat pentru un băiat ca mine. Era o atmosferă cu totul specială. După ce ai stat izolat, întâlneai ţărani, popi, intelectuali, era şi un muncitor, doi, un cofetar… din toată societatea. Mai ales partea intelectuală era puternică şi s-a manifestat foarte tare. Erau Nicu Steinhardt, Enescu, Pillat, Paleologu, Acterian. Ţineau speech-uri, prelegeri libere interesante care mă uimeau. Participam ca spectator. Se discuta filosofie, de toate. Mai erau nişte preoţi romano-catolici, unul ortodox, cu şase copii. Fiecare popă stătea în colţul lui şi se ruga. Eu eram un puşti, aveam numai doi ani de detenţie de făcut. Ceilalţi aveau 10 ani, 15, 25. Dacă tineta era plină, tu nu aveai dreptul. Chiar Paleologu se făcea că-şi ia capa şi stri

407

ga: „Voglio căcare!" Luase 14 ani. Era un spectacol pentru mine.

Administraţia închisorii îşi bătea joc de noi. Totul era aşa de bine gândit. Uneori dădeau treizeci de linguri la cincizeci de oameni, ca să nu poţi să mănânci. Apăreau discuţii şi în jurul castronului. Am învăţat cum se face turtoiul. Îl fărâmam şi făceam un morman de mălai. Când îl băgăm în mâncare, părea că e mai mult. Noi eram trei băieţi tineri. Mă gândeam la cei care aveau 60 de ani şi primiseră câte 20 de ani de puşcărie. Aveau detenţie pe viaţă şi pe moarte. Pentru ei era o tragedie ce se întâmpla. Noi aveam să scăpăm, ei… Cei care aveau neveste, copii, pe ei era o tristeţe. Se gândeau ce-o fi făcând nevasta. Când ai 20 de ani, nu realizezi. Glumeam cu număratul jumărilor din zeamă. Ziceam mereu că avem mai multe. Unul zicea că a găsit 10, noi 20. Se uitau cu coada ochiului, ce-au ăştia dom'le, îi cunosc ăia de la bucătărie şi le dau mai mult! Tot timpul ne număram jumerii din castroane. Acum mi-e ruşine… Toate astea la un loc dădeau o atmosferă plăcută. Nu te simţeai la puşcărie. Am avut de câştigat.

S. T. Le-ai povestit că ai stat în celulă cu Noica?

A. B. Da, dar nu mă trăgeau de mânecă să le povestesc. Cu unii am vorbit mai mult cu alţii mai puţin. Nu voiau să revină la un fapt consumat. Omul caută să uite. Lucrurile erau prea aproape. M-am făcut zugrav, am văruit toată închisoarea. Au cerut un zidar. Domnule, eu sunt student arhitect, ştiu zidărie.

Săracu' de mine, habar nu aveam. Era unul acolo care se pricepea, un meşter. Nu m-a deconspirat. Eram o echipă de întreţinere,

electricieni, dulgheri. Pe dl Noica l-am căutat în celule. Pe urmă la izolatoare, la celulele de o persoană, la spălătorie. Am cotrobăit cât am putut prin hainele lăsate, să dau de ale lui Noica. I le cunoşteam. Nu am reuşit. L-am întâlnit la

Bucureşti, abia după eliberare. El a venit la Bucureşti înaintea mea.

S. T. Bine, dar primisei doi ani.

A. B. După puşcărie am fost trimis în Bărăgan în Valea Călmăţui, unde era şi domnul Corneliu Coposu. Mai era şi Sasa Ivasiuc. M-am eliberat în 1964, toamna târziu.

*

Sandu Lăzărescu Am fost la Jilava un an de zile, în celula nr. 1, care avea un regim foarte sever. Eram lângă celula nr. O.

408

În care se aflau condamnaţii la moarte. Mai erau Valeriu Anania şi Burcescu. Au mai fost aduşi acolo, din celula zero, alţi.

condamnaţi la moarte cărora li se comutase pedeapsa. Fuseseră implicaţi într-un proces de rebeliune constând în deţineri de arme şi plănuirea unui complot. A fost o uşurare pentru noi să-i vedem venind acolo, dar în acelaşi timp şi o emoţie pentru că vedeam ce soartă au avut. Oamenii ăştia nu se dezbrăcaseră de hainele lor timp de un an de zile. Erau în lanţuri la mâini şi la picioare. Noica suporta foarte bine. Era de un optimism debordant. Vedea numai partea bună a lucrurilor, uneori cu un anumit infantilism. Avea naivităţile lui. Să vă dau un exemplu. La fiecare uşă de celulă era câte o policioară, pe care erau puse 10 – 12 sau mai multe gamele. De acolo erau luate de gardieni şi ni se dădeau. Erau la vedere. Noica era foarte chinuit cu anchetele, era chemat să dea diferite relaţii.

El, în naivitatea lui intelectuală, a vorbit foarte mult. Era întrebat despre diferite persoane. Fie ca să-i înfunde, fie să afle despre o mulţime de lucruri pe care el le ştia. Într-o zi, la un asemenea interogatoriu neformal, Dinu s-a trezit vorbind:

„Degeaba mă tot chinuiţi cu ancheta că vai de capul vostru, sunteţi la capătul puterilor. Sunteţi pe punctul de a lichida!”

„Cum aşa!?”... a întrebat anchetatorul. „Păi, zice Noica, văd că şi arestări faceţi mai puţine”. „Dar de unde ştii dumneata?” „Păi, zice, de la gamele!” A doua zi, toate gamelele erau puse în dulăpioare, ascunse

privirii. Nu le mai puteam număra. Imprudent, el le deconspirase secretul. Când s-a întors în celulă şi ne-a povestit, deţinuţii mai vechi s-au luat cu mâinile de cap. Au zis: „Acum nu o să mai avem nici informaţia asta!" Şi pentru noi era foarte important să ştim cum merg arestările. Aşa deduceam şi situaţia noastră. Represiunea a mai scăzut sau nu, arestările cresc sau scad. Încolo, Noica era de un moral nezdruncinat. Interpreta tot ce se întâmpla, favorabil. Am petrecut ore admirabile pentru că ne-a relatat Povestiri din Hegel şi Anti-Goethe. Seara făceam un fel de şezători, unde fiecare contribuia cu ce ştia. El era nelipsit. Vorbea uşor, frumos, făcea accesibile o mulţime de lucruri, deşi nivelul auditoriului era inegal.

S. T. Cât aţi stat la Jilava, aţi stat cu Noica în celulă?

S. L. Cam un an. Şi a fost o perioadă foarte plăcută.

— S.T. V-a mărturisit că se simte vinovat?

409

S. L. Faţă de mine nu avea de ce să se simtă vinovat şi, ca atare, nu a spus-o. Dar cred că nu-i era uşor.

S. T. V-a povestit dacă a fost bătut?

S. L. Nu. Cred că nu a fost bătut deloc. Bănuiesc că a scăpat.

S. T. De ce credeţi că Pillat a fost bătut, iar Noica nu?

S. L. Mi-au spus ei. Apoi cred că a fost rezistenţa de a „Mărturisi".

S. T. Înseamnă că Noica a mărturisit şi nu a fost nevoie să fie bătut, iar Pillat a fost mai încăpăţânat, mai rezistent?

S. L. Noica nu a avut conştiinţa vinovăţiei. El a spus clar că nu poate fi condamnat pentru lucrurile care i se imputau.

Avea o mentalitate de om normal. Nu putea lua în serios acuzaţiile care i s-au adus. În fond, ce a făcut? şi-a câştigat existenţa dând lecţii şi folosindu-se de propria muncă, de manuscrisele lui. Înţeleg dacă ar fi fost un lucru subversiv, dar toate cărţile i s-au publicat peste un număr de ani, până-n

1989. Şi Anti-Goethe şi Povestiri din Hegel. După un an de zile de convieţuire, am fost mutat la Aiud. El, după câte ştiu, a rămas la Jilava, şi a fost un du-te vino, între închisoare şi Securitate. Voiau să scoată de la el şi alte mărturisiri, şi să obţină, eventual, şi o adeziune de la el.

S. T. Cum v-aţi despărţit de Noica?

S. L. Cu regret. Am fost luat şi dus la Aiud. El avea lacrimi în ochi. L-am revăzut târziu. M-am bucurat de gloria lui de mai târziu, mi se părea perfect normală. O merita.

*

„Aşadar, într-un târziu sunt scos şi dus la un birou adăpostit în micuţa firidă a boltitului coridor; interogat, identificat, dezbrăcat. Mi se lasă doar un prosop, un săpun, una perie de dinţi, una pastă de dinţi, două perechi de ciorapi, una cămaşă, una pereche chiloţi, din care fac o bocceluţă […] Un gardian foarte înalt şi voinic îmi face semn să vin după el […]

Ajungem afară, în curte. Noaptea aceasta de început de Martie e o noapte de viscol […] Gardianul îmi face iar semn să-l urmez, scuturând un inel cu o mulţime de chei enorme. Se opreşte în dreptul celulei 18, deschide greu uşa, cască şi-mi face vânt înăuntru.

[…] Mi-a făcut vânt înăuntru. Acum stau încremenit lângă uşă. Mă uit: sunt într-o bombă de proporţii uriaşe, mă izbeşte

410

O duhoare de necrezut. Bomba e puternic iluminată. Un fel de azil de noapte, geometric amplificat. Sunt cuprins de un dublu şi contradictoriu simţământ de pustietate şi aglomeraţie. De ambele părţi, patru rânduri de paturi de fier care se ridică până aproape de înaltul tavan boltit. Fereastra, în faţa mea, e bătută în scânduri, dincoace de care sunt gratiile, în spaţiul dintre sumedenia de paruri, o masă îngustă, două bănci înguste şi ele, şubrede, în colţul din dreapta, în fund, un ciubăr, o balie, o puţină acoperită. Atât. Jos, de-a lungul paturilor, şiruri – ce-mi apar nesfârşite – de bocanci […] încep să tremur de frig, pironit în sumara mea îmbrăcăminte, cu bocceaua în mâna dreaptă, orb de pe urma agresivei lumini […]

După ce am scrutat îndelung zidurile cu sarcofage exterioare, îmi îndrept privirea în jos şi dau de un amestec de humă, ciment, pietriş şi noroi, încăperea mi se pare nespus de ostilă, de rea, mă simt caraghios şi rătăcit. Mă simt şi învins de oboseală, dar mai ales înfricoşat […] Cu totul altă oroare ca la

Securitate”. (N. Steinhardt, op. cit., pp. 75 – 77)

*

Al. Paleologu când am ajuns la Jilava, în celula nr. 18, celula primă de pe Reduit, m-am pomenit cu Nicu Steinhardt, şi cu Sergiu

AÂG eorge, pe care l-am cunoscut prima dată în boxă. Ultimul care a fost introdus în celulă a fost Nicu Steinhardt, care a apărut foarte nostim în izmene cu paltonul pe el, cu nişte ţigări în mână. Nu fuma, dar se făcuse fumător atunci.

Ca să poată să facă ca la puşcărie o „neagră", să aprindă ţigări, fel de fel. El voia să asume toate, să înveţe ritualul, comunicarea morse prin perete, versuri de Radu Gyr, neagra, ţigări. Au mai fost Toto Enescu, Remus Niculescu, doctorul

Răileanu, Dinu Ranetti, un om simpatic.

S. T. Aţi mers în acest pluton până aţi ieşit din puşcărie?

A. P. Nu. A fost numai epoca de carantină. A fost foarte exaltantă, a durat vreo două săptămâni sau 20 de zile în care făceam conferinţe şi şuete extraordinare. Mai erau şi alţii, din alte loturi. Aveam o bună stare de spirit. Numai doctorul Răileanu era prăpădit şi demoralizat. El credea c-or să facă toţi medicii memorii să-l scoată. Nu a făcut nimeni nimic. Conta pe doctorul Juvara, pe Burghele. „Doctore, aşteaptă să faci măcar vreo şase ani, sigur. Dacă vrei să fii realist, contează pe şase ani". Cuuum? sărea el. Mai era şi Iacob (Bebe) Noica.

411

eram în nişte relaţii rupte cu el, fiindcă avusesem o afacere sentimentală cu soţia lui. M-a prins, m-a pălmuit, era la mine şi mama. Dar acum m-a primit cu multă cordialitate, i-am dat ştiri de acasă, despre nevasta lui, cu care trăiam în continuare. Culmea e că, după ce am ieşit din închisoare, iar nu ne-am salutat. Dar în puşcărie am fost foarte amici.

*

Nicolae Balotă Pe Dinu Noica nu l-am întâlnit în puşcărie, în schimb cu Dinu Pillat am fost. E drept pentru o noapte, cu el şi cu Alexandru Paleologu. Fuseseră aduşi împreună la

Jilava. Eu eram într-o trecere pe acolo, cum ştii Jilava era placă turnantă. I-am întâlnit într-o cameră la Reduit, într-o seară.

După care, în miez de noapte, spre zori, ne-au risipit prin alte încăperi. Dumnezeule, înainte de toate mi-au spus noutăţi. Ei mi-au spus de moartea lui Blaga. Mi-au vorbit despre Noica.

Mi-au dat vesti despre Negoiţescu, care era încă în libertate.

Mi-au vorbit despre Radu şi Dominic Stanca. Pentru mine, care aveam deja cinci ani de închisoare, noaptea aceea a fost o sărbătoare.

Pe Paleologu îl întâlnisem până atunci o singură dată. Venise în ascuns de la Câmpulung, în toamna lui 55, am vorbit despre literatură franceză. Pe Dinu Pillat îl întâlnisem de mai multe ori. El ne citise texte de-ale lui. Îmi aduc bine aminte de bucuria pe care am avut-o atunci. Ulterior aveam să-l cunosc pe Nicu Steinhardt, la Jilava. Mă întreb dacă nu era în camera aceea de tranzit şi el! Necunoscându-l, nu ar fi exclus. O noapte am stat acolo. Era atât de plină încăperea că nu puteai să te culci. Ei erau mai tulburaţi, nu ştiau ce, cum.

Paleologu era mai sumbru, mai tulburat; Dinu Pillat era mai senin, mai degajat. Păreau eliberaţi după presiunea Securităţii din anchetă, şi după proces. Asta e reacţia comună. Le-am povestit multe despre viaţa din puşcărie, cum. Era o iniţiere.

Nu ştiu dacă li se adusese la cunoştinţă sentinţele. După sosirea la închisoare, aproximativ la o săptămână ţi se aducea la cunoştinţă, şi semnai o hârtie. La sentinţă nu erai dus la tribunal, se comunica ulterior. Steinhardt pune data în jurnal, martie. Ne-am cunoscut în camera 35 sau 36 la Reduit. Trebuie să spun că a fost unul dintre oamenii de care m-am ataşat. Am fost dus în celula în care se găsea el. De la început, văd un om care era suferind, şi avea o poftă de râs deosebită.

Suferea de intestine teribil, avea o enterocolită continuă. Nu

putea să mănânce mâncarea care o primea. Foarte repede ne-am descoperit vâna spirituală comună. În momentul acela nu era încă botezat, însă era un creştin în tot ce spunea. El scrie în jurnal ce i-am dat eu lui, dar nu şi ce mi-a dat el mie.

S. T. Ce v-a „dat”?

N. B. L-am învăţat câteva rugăciuni şi liturghiile, cea a lui Ioan Gură de Aur, respectiv cea românească. Din liturghia latină, i-am recitat câteva rugăciuni. El nu a învăţat-o. Dar cea românească l-am învăţat încet-încet. Eu însumi am învăţat-o bătută prin zid tot la Jilava, cu trei-patru ani în urmă, prin morse. Ce mi-a dat el mie? Mi-a vorbit despre cei de afară, despre Noica. Totul era paradiziac în ce povestea el. În afară de asta, m-a delectat cu teatrul lui Eugen Ionescu. A fost una din marile voluptăţi. De Ionescu auzisem până în momentul arestării mele în decembrie 1955, dar teatrul nu-l citisem.

Auzisem că are succes cu piese de teatru la Paris. El citise deja

primele două volume apărute la Gallimard. Nu numai că le citise, le şi ştia. Dar mi le-a şi jucat, în viaţa mea nu am văzut, nici pe Barrault, pe nimeni, jucând aşa. Avea o memorie foarte bună. Ulterior, citind textele, mi-am dat seama cât de fidel fusese, îi erau foarte proaspete în memorie, probabil că fusese una din ultimele cărţi citite înainte de arestare, în jocul lui, pe lângă talentul lui, punea şi o notă de foarte bună calitate, evreiască. Era ceva cu totul particular. L-am ascultat cu plăcere nespusă. Trebuie să spun că nu aveai multe prilejuri să râzi în puşcărie. Am râs aşa cum niciodată nu am mai râs după aceea la piesele lui Eugen Ionescu.

*

„Călugărul meu e basarabean. E un om tânăr, condamnat pentru a fi avut vedenii şi a fi trimis Departamentului Cultelor scrisoarea în care protesta împotriva desfiinţării schitului unde vieţuise. Abia apuc [...] să-i spun că sunt ovrei şi că doresc a mă boteza, că se arată de acord [...]

Părintele Mina, călugărul ortodox, mi-a impus numai câteva lecţii de catehizare şi le facem şezând pe marginea unui pat de fier, cu spatele spre uşă, unul lângă altul, vorbind în şoapte. Suntem, firește, amândoi în uniformă de puşcăriaş: bocanci fără şireturi, zeghe vărgată şi giorsită, boneţică [...] pe cap.

Vestonul nu are nasturi, pantalonii prea scurţi, stau să cadă.

De altfel totul aici, la Jilava, are cel mai violent aspect de

puşcărie, de pârnaie, nu de temniţă gravă. Clădirea e sinistră, dar interiorul celulei aduce a iarmaroc, a tablou de Breughel.

Chagall, a balamuc. [...]

Minuni vor fi în cursul anilor de închisoare cu duiumul.

Cine a trecut prin închisoare nu numai că nu se îndoieşte de minuni, ci se miră că nu sunt recunoscute de toată lumea ca lucrul cel mai normal. [...]

15 martie 1960. Catehizarea a luat sfârşit. Botezul, hotărât pentru ziua de cincisprezece, are loc aşa cum stabilisem. Părintele Mina alege momentul pe care-l socoteşte cel mai potrivit: la întoarcerea «de la aer», când caraliii sunt mai ocupaţi, când agitaţia e maximă. Trebuie să lucrăm repede şi să acţionăm clandestin în văzul tuturor [...] Eu unul nu voi ieşi la plimbare. (Lucru uşor, deoarece m-a

ros bocancul şi am o umflătură purulentă pe laba piciorului drept. La infirmerie n-am izbutit să fiu dus cu toate că mă prezint în fiecare dimineaţă la raport. Doctorii Răileanu şi Al-G. mă tratează aplicându-mi pe «bubă» un ştergar muiat în apa viermănoasă din ciubăr. Cu o zi înainte, mi-a spus că «nici mort» nu mă duce la medicul oficial.

[…] Rămân deci singur vreun sfert de oră cât durează «aerul» – adică aproape singur, căci mai sunt câţiva scutiţi de plimbare, pentru felurite pricini. Pustiită de zarvă şi forfotă, camera ia un aspect şi mai ciudat, ca o scenă goală, în care grămezile de recuzite îşi găsesc sălaşul la nimereală. Dar mai ales deosebirea sonoră faţă de camera plină este atât de izbitoare, încât am impresia unei tăceri absolute – tăcerea devine, vorba lui Cervantes, un spectacol – şi mă pot linişti, reculege niţel.

Când puhoiul de oameni se întoarce cu zgomot mare, ducând în rând de câte doi balia, ciubărul, tineta şi un «rezervor» cu apă, părintele Mina, fără a-şi scoate mantaua, dă buzna la singura cănită din cameră – o cănită roşie, cu smalţul sărit, năclăită, şi respingătoare – şi o umple cu apă viermănoasă proaspăt adusă în «rezervorul» purtat de el şi de un alt deţinut. Vin la patul meu şi cei doi preoţi greco-catolici şi nasul. Nas mi l-am ales cu vreo câteva zile înainte pe E [manoil]

V [idrascu], fost avocat şi profesor, bun cunoscător de latină şi greacă, trimis în judecată pentru a fi redactat ordinul de zi

«Vă ordon, treceţi Prutul» V. a fost directorul de cabinet al lui

Ică şi a purtat cu maşina la tipografie faimosul ordin […] De

414

ce l-am ales pe V., pe care nu-l cunoşteam dinainte (ca de altfel pe cei mai mulţi din oamenii alături de care am complotat)

şi nu pe Al. Pal. – un vechi prieten, mă rog, prieten din 54, dar spirist (de la liceul Spiru Haret, n.a.) şi el, şi apoi luasem hotărârea de a ne considera prieteni din copilărie – ori pe dr

Al-G., a cărui personalitate mă impresionase atât de puternic, care a şi rămas pentru mine fiinţa cea mai desăvârşit multilaterală pe care am întâlnit-o în puşcărie şi omul cel mai dăruit cu virtutea curajului […] ori pe vreunul din generalii prezenţi

(nu m-ar fi refuzat), ori pe blândul Toto Enescu, nu ştiu să spun. Doi dintre deţinuţi, complici, trec în dreptul vizetei, s-o astupe. S-ar

putea în orice clipă să vină gardianul să se uite, dar acum, când celulele pe rând sunt scoase la plimbare ori aduse înapoi, e puţin probabil. La repezeală – dar cu acea iscusinţă preoţească unde iuţeala nu stânjeneşte dicţia desluşită

— Părintele Mina rosteşte cuvintele trebuincioase, mă înseamnă cu semnul crucii, îmi toarnă pe cap şi pe umeri tot conţinutul ibricului (cănită e un fel de ibric bont) şi mă botează în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. De spovedit, m-am spovedit sumar: botezul şterge toate păcatele. Mă nasc din nou, oarecum liniştit, din apa viermănoasă şi din duh rapid.

Trecem apoi, oarecum liniştiţi, oarecum uşuraţi [...] la patul unuia din preoţii greco-catolici: e lângă tinetă şi balie [...]

şi acolo recit crezul (ortodox) după cum fusese stabilit. Reînnoiesc făgăduinţa de a nu uita că am fost botezat sub pecetea ecumenismului. Gata. Botezul, în asemenea împrejurări, e perfect valabil şi fără de cufundare şi fără de mirungere. (Dacă voi ajunge să scap din închisoare cu bine, urmează, pentru taina mirungerii, să mă prezint la un preot al cărui nume îmi este dat de părintele Mina [...])" (N. Steinhardt, op. cit., pp. 78 – 83)

*

„3 aprilie

Dragule, sunt exasperată din cauza bolii de inimă, care mă diminuează teribil, dar mai ales din pricina lui D. şi a lui Al.

Cel din urmă, cel puţin, are pe ai lui toţi care se zbat pentru el, pe când bietul D. riscă să rămâie absolut fără ajutor. Singura mea nădejde este în Dumnezeu, numai în El. Cei din apropiere interzic orişice amestec. Probabil că ei sunt mai bine informaţi de cele ce se cuvin şi cele ce nu se cuvin. Nu-mi dau

415

voie să scriu Reginei să ceară lui Z., prin telefon sau telegraf, un ajutor bănesc. N. m-a suplicat să nu mă amestec, pentru a nu dăuna Ioanei, lui Sorin, Mariettei etc. Ce să fac? Nu pot decât să mă rog, şi o fac cu tot sufletul. Nu am speranţe decât în bunătatea divină – cred că El poate face minuni, inspirând pe cei de care depinde soarta acestor nenorociţi! Ajutaţi-i dragul meu, nu-i părăsiţi şi ajutaţi-i să suporte şi să nu-şi piardă speranţa în Dumnezeu". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XXXIV)

416
<titlu>PUŞCĂRII
*
„13 septembrie 1960
[…] Aşteptam liberarea bieţilor băieţi de 23 august. S-a spulberat şi asta. Poate că aşa este necesar să fie şi ceea ce noi socotim o durere cumplită, să le fie lor o experienţă necesară pentru creşterea lor spirituală. Poate. Nu mă îndoiesc, în fond, că Rânduiala cea esenţială, pe care noi o numim divină, cuprinde toate aceste întâmplări pentru o împlinire. Poate că şi tristeţea celor care suferă e necesară. Poate are Electra dreptate: nu suferim destul. Vremea e ca de noiembrie: întuneric şi foarte, foarte frig. […]
26 septembrie
Evenimentele mondiale sunt colosale, se schimbă lumea; mă rog lui Dumnezeu să inspire pe toţi la O.N.U. «Vie împărăţia Ta!» împărăţia păcii şi a Binevoirii. (Alice Voinescu.
Jurnal, caiet XXXI V)
*
M.A.I.
Penitenciarul JILAVA SECRET
Biroul Evidenţă
NR. 739 din 7.02.1962
CĂTRE
PROCURATURA MILITARĂ BUCUREŞTI
Alăturat înaintăm declaraţia de refuz de hrană ce priveşte pe deţinutul C.R. Steinhardt Nicu Aurelian, născut la 29 iulie
1912, fiul lui Oscar şi Antoaneta, prin care declară refuzul de hrană pentru faptul că el susţine că a fost bolnav de TBC, iar
417
din alăturatul referat medical rezultă că numitul în urma controlului făcut nu rezultă acest lucru.
Faţă de cele de mai sus vă rugăm să dispuneţi.
COMANDANTUL UNITĂŢII
Maior ss indescifrabil
Un alt document informează procuratura o săptămână mai târziu, la 15 02.1962, că „deţinutul C.R. Steinhardt Nicu Aurelian a încetat refuzul de hrană”, altfel spus, greva foamei.

*

O dată pronunţată sentinţa, mai multe edituri au dat în judecată câţiva dintre condamnaţi pentru daune. Semnaseră contracte pentru diferite cărţi, primiseră diverse avansuri în bani, şi nu predaseră manuscrisele spre tipărire. Editura de

Stat pentru Literatură şi Artă cere, prin tribunal, Mariettei

Sadova restituirea sumei de l 800 de lei pentru o carte despre arta actorului, care nu fusese predată la termenul fixat prin contract. Cum autoarea era închisă, E.S.P.L.A. cere, de asemenea, „sechestru asigurător asupra bunurilor mobile aparţinând pântei". Instanţa aprobă plata daunelor, dar

E.S.P.L.A. revine (6 ianuarie 1961) prin director şi contabil şef, cerând „plata cheltuielilor pentru timbrarea acţiunii", adică 39 de lei. Pentru această sumă, editura se plânge tribunalului declanşând complicata procedură de recuperare.

Probabil ar fi fost mai simplu ca unul dintre ei să acopere

„Paguba" punând suma de la ei, dat fiind că se aflau în libertate şi dispuneau de destui bani. Dacă ar fi existat solidaritate umană.

Aceeaşi editură cere, la 18 octombrie 1960, să i se plătească de către „Teodoreanu O. Alexandru suma de lei 15 017, din care lei 8 358, 25 reprezintă drepturi de autor primite şi lei

6 659, 40 sunt cheltuieli suportate de editură". Scriitorul se angajase să traducă Inelul de ametist şi Dl. Bergeret la

Paris de Anatole France, formând volumul Istoria contemporană II. Spre deosebire de plângerea împotriva Mariettei

Sadova, lucrările fuseseră predate editurii la timp, dar pentru că autorul fusese arestat şi se afla în închisoare, ele nu puteau fi publicate. Niciun autor nu a publicat o carte pe durata detenţiei sale în România, în acea perioadă, E.S.P.L.A.

scrie în cererea sa adresată „tovarăşului preşedinte al Tri

418

bunalului popular al raionului I.V. Stalin": „pârâtul trebuie să restituie drepturile de autor primite, precum şi pagubele pricinuite editurii din culpa sa". Şi cere, pentru a se despăgubi „înfiinţarea unui sechestru asigurător asupra bunurilor mobile urmăribile aparţinând pârâtului".

Remus Niculescu este dat în judecată pentru datorii la

„Fondul Plastic din R.P.R". pentru 5.000 de lei, plus 135 cheltuieli de judecată. Suma fusese împrumutată în anii 1957 – 1958 pentru întocmirea monografiei Nicolae Grigorescu. Tribunalul popular al raionului l Mai Bucureşti prin sentinţa de la 30 august 1963 „admite acţiunea intentată de Fondul Plastic din RPR... împotriva pârâtului Niculescu Remus... deţinut în formaţiunea MAI 09512 Bucureşti, în executarea pedepsei de 7 ani închisoare corecţională..."

Florian Gheorghe este chemat în judecată, pe 27 iulie 1961 de Banca Naţională unde lucrase până la arestare. Motivul: l 925 de lei, „reprezentând împrumut de la C.A.R".

*

Doru Pavel cu tatăl lui N. Steinhardt am rămas în legătură şi după terminarea procesului, îmi aminteseacă, prăbuşit de durere, după un anumit interval de timp, a luat contact cu mine, ca să-mi spună că a găsit pe cineva care i-a promis că îl va scoate pe fiul lui din închisoare, bineînţeles în schimbul unor sacrificii materiale serioase. I-am atras atenţia că nu poate fi vorba de o persoană serioasă, ci de un escroc, sfătuindu-l să nu se lase înşelat. Cuvintele mele nu au avut niciun efect.

DI Steinhardt a dat sumele cerute şi a aşteptat eliberarea lui Nicu.

Aşteptare, bineînţeles, zadarnică. După un timp, bietul bătrân m-a contactat din nou, ca să-mi spună că a găsit o altă persoană, „de astă dată serioasă" – spunea el – care îi garantează eliberarea lui Nicu. Răspunsul meu a fost acelaşi ca şi în cazul anterior: că nu poate fi vorba decât de un escroc şi că să nu se lase înşelat şi să nu dea niciun ban.

Totuşi, DI Steinhardt s-a lăsat şi de data asta înşelat, a dat banii – aşa cum am aflat mai târziu – şi a aşteptat eliberarea lui Nicu, care, bineînţeles, nu a avut loc, nu putea să aibă loc.

Nu ştiu dacă acestea au fost singurele două cazuri în care bătrânul Steinhardt s-a lăsat înşelat de indivizi lipsiţi de scrupule. La început am fost contrariat de credulitatea atât de

419

naivă a acestui biet bătrân. Apoi mi-am zis că în felul acesta, el şi-a plătit câte o perioadă de existenţă în care a trăit cu speranţa

mângâietoare că îşi va revedea curând copilul. Poate că această speranţă reprezentând, în perioadele respective, însăşi raţiunea vieţii sale, merita să fie plătită cu banii pe care i-au înghiţit escrocii. (Scrisoare către autor, 1996)

*

Al. Paleologu La Jilava am stat până-n toamnă, din martie până-n noiembrie. După care ne-au dus pe unii dintre noi la colonia penitenciară Salcia, unde nu mai eram cu nimeni din lot. Aici am întâlnit pe I.D. Sârbu, pe care-l ştiam de la Trixi de acasă, unde s-a îmbătat şi m-a făcut fanariot... Am avut o foarte bună relaţie cu el. La Salcia am stat din noiembrie până-n aprilie. Cât am stat la Salcia nu m-am spălat nicio singură dată, n-aveam unde. După aceea am fost dus din nou la

Bucureşti, într-o nouă anchetă, o lună de zile. Mai era acolo

Nicoiae Penescu, şeful ţărănist, Teodor Bârsan (social-democrat, fost gogist), unul de la Iaşi; Chiper, fiul natural al doctorului Lupu, ofiţer şi cântăreţ. Acolo l-au adus şi pe Ilie Păunescu din greva foamei. Era atmosferă interesantă de şuetă.

Acolo am exersat prima dată să fac prelegeri libere, în timpul plimbării, mă gândeam la subiect. Am ţinut acolo un ciclu despre Proust. Alţii vorbeau despre altele. Prelegerile au fost foarte gustate. Am exersat atunci ca să nu am text scris. Era o celulă mai mult lungă, şi participau nu toţi, cam 10 – 12 din 30. Am rămas acolo până toamna 1961, la procesul lui Negoiţescu.

S. T. Aţi fost chemat în procesele lui Negoiţescu?

A. P. Da. La amândouă.

S, T. Şi ce-aţi spus?

A. P. Teoria pseudomorfozelor... A mai fost încă un proces, al unei rude ale mele, Marioara Brâiloiu, prietenă cu mama şi mătuşa vărului meu Vălimărescu, care a fost condamnată pentru că venea la noi în casă şi calomnia filmele sovietice. Şi pentru că comunica ştiri de la posturi de radio străine. De fapt pe ea o turnaseră în anchetă Trixi Strelisker şi înan Ghica în ancheta lor. Au urmat mari mutări prin celule, unele foarte plicticoase, într-una eram cu unul Ardeleanu, care a fost acuzator în procesul Maniu. Comunist căzut în dizgraţie, venit cu divizia Tudor Vladimirescu. Dar acum, pentru că era văr

420

cu un ştiu cine, militar, care a scris un roman Gulliver în ţara minciunilor…

S. T. Generalul Eremia…

A. P. Avea şi nişte rude în Franţa. A intrat în chestia asta şi şi-a ruinat toată situaţia de mare comunist. Un tip odios. La început aveam un dialog destul de cordial, până a început nişte înţepături foarte încordate între el şi mine în special. Vedea în mine duşmanul de clasă. De la Jilava am plecat la colonia de muncă Luciu Giurgeni.

*

Penitenciarul Jilava
Data 3.05 1962
Consultat şi găsit sănătos
Deparazitat
Medic ss indescifrabil
FOAIE DE TRANSFER
(Pentru uzul vagoanelor penitenciare)
Deţinutul… PALEOLOGU ALEXANDRU… Mtr. nr…9/1960
de profesiune cercet. ştiinţific condamnat 14 ani M.S.
(muncă silnică, n.a.)
pentru faptul… uneltire… pedeapsa expiră la 03.09.1973
se transferă la Penitenciarul Giurgeni pentru munci conf. art.
D.G.P.C.M. serv. ev. 07166/62
Gradul de periculozitate… PERICULOS C.R. (contrarevoluţionar, n.a.)
Semnalmente… Vârsta 14.03.1919 / Părinţi /
Mihail-Elena…
Semne particulare (semne, cicatrice, tatuaje etc.) n-are.
I s-a dat hrană rece pentru zilele…
COMANDANT Şeful Biroului de Evidenţă şi Cazier ss indescifrabil ss indescifrabil

*

AI Paleologu Nu-mi ardea mie de muncă, ajunsesem în celulă cu anticarul Radu Sterescu. Am petrecut foarte bine cu el, poveşti amuzante… Cum el mergea la colonia de muncă, mi-am zis: hai să merg cu el. Puteai să refuzi să mergi. Mulţi apreciau că eşti la aer şi primeşti pachet. O colonie în balta

Dunării unde, spre deosebire de Salcia, te puteai spăla foarte

421

bine. Era curat, nu era sordideţea de dincolo, însă unde erau foarte bestiali caraliii şi comandantul Ioaniţiu sau Ioaniţescu.

Un tip negricios la faţă, foarte elegant, purta nişte uniforme de tip britanic. Acolo era un caraliu Perju şi încă unul, de la care am mâncat eu bătaie. Atunci am mâncat eu bătaie, numai atunci, dar destul de zdravăn şi destul de straşnic. Odată am recitat un sonet de Baudelaire, şi un tânăr băiat, care lucra la ateliere fiindcă era sobar, zice: Ce-aţi spus acum era franţuzeşte, nu? Da. Era poezie, nu? Da. Vai ce frumos! Uitaţi-vă, eu am hârtie şi creion de la dulgherie. Scrieţi fiecare vers cum se scrie, dedesubt cum se pronunţă şi jos ce înseamnă. I-am scris aşa un prim sonet de Baudelaire, i-am corectat pronunţia până a pronunţat bine, şi l-a învăţat pe dinafară. După aia am trecut la altul, şi la altul, apoi la Verlaine. M-a prins Perju când făceam asta şi m-a bătut grozav de tare cu o cravaşa şi m-a spânzurat de mâini. M-a lăsat spânzurat aşa, noroc că a venit şi o ploaie după aia. Asta m-a făcut să înţeleg că se poate suporta şi că este un prag pe care trebuie să-l treci. Dacă ieşeam din puşcărie fără bătaie, era o experienţă ratată. Am mai avut diverse pedepse corporale, nu prea multe, dar atât cât să ştiu ce-i aia. Aveau însă o bibliotecă cu cărţi citibile.

Turgheniev, Tolstoi, Sadoveanu.

S. T. Când citeaţi?

A. P. Când veneam de pe câmp, seara. Aveam deci o bibliotecă clasică, aveam avantajul de a ne putea spăla. Era un jgheab în curte, un furtun ca de pompieri, pe care curgea apă şi puteam să mă spăl când veneam de la lucru. Puteam să mă spăl foarte bine. Cel mai frig ţine murdăria. Când nu eşti spălat, murdăria intră în piele şi ţine de frig. Acolo am stat din

1962 din toamnă… Nu. În 61 am plecat de la Salcia, la Securitate, în toamnă la Malmaison. După procesul Negoiţescu, am ajuns iar la Jilava, în altă celulă decât aia primă, cu oameni politici. De acolo, la Luciu Giurgeni, cam în plină vară. Eu eram în haine îmblănite, am murit de căldură în tren. Oribil a fost, stătea trenul oprit prin nişte gări pe unde bătea soarele, venea miros de friptură de undeva, din gară. Am apucat munca teribilă a câmpului. Prăşitul pe o arşiţă infernală, în condiţii îngrozitoare. Cu unelte îngrozitoare. Nu stăteam deloc, era

insuportabil, aplecat aşa din sale, vreo 12 ore pe zi. Era o sete teribilă. Aşa că, în afară de pedeapsa cu bătaia pe care o luasem, mâncam bătaie în fiecare zi, cam tot aşa de tare.

422

S. T. Primeaţi pachet, veşti de acasă?

A. P. Nu primeam nimic până când, într-o bună zi, un ungur, deţinut, topometru, zice: ştiţi englezeşte? Zic, da. Vreţi să fiţi topometrist? Păi nu mă pricep. Nu-i nimic. Aici nu-i normat. După o lună, am trimis o carte poştală acasă şi am cerut ţigări, cafea, bocanci, pulover… Şi am primit. Dintr-odată m-am pomenit, din cum eram, un sclav al statului ca la romani, cu bocanci scoţieni, cu pulovere, cu curea, cu ţigarete, cu salam de Sibiu, cu caşcaval. Era grozav! Atunci a dat

Dumnezeu şi o epidemie de hepatită, foarte gravă. Mulţi am fost evacuaţi de acolo. S-a închis zona. Caraliii nu veneau, dar doctorii erau acolo şi a venit Sergiu Al-George, de data asta ca doctor. Se suspendase munca din cauza bolnavilor şi stăteam toată ziua pe patul lui Al-George, cu vârful piciorului în salteaua lui, fumând cu ţigaret şi bând ness, discutând de filosofie, cărţi… Am stat acolo până în 1963. Iarna a fost o revizie medicală, şi m-am înţeles să mă declar inapt. M-a învăţat Sergiu ce să fac să măresc tensiunea. Pe Sergiu Al-George l-am văzut prima dată în boxă. Avea părul rar, ochii foarte adânciţi. L-am auzit, vorbea cu o voce foarte frumoasă. Sergiu avea o figură asiatică şi inteligentă. Ne-am înţeles la lecturi.

Unele lecturi erau comune: Malraux, Tolstoi, Dostoievski. Îl detesta pe Cehov. Era doctor şi nu-i putea suferi pe doctori.

Nu-l iubea pe Caragiale. Zicea să se uite asupra lumii cu o privire sfidătoare. Ce-i genul ăsta? întreba. Era un om care, deşi râdea cu poftă, era înclinat spre gravitate şi dramatizare.

Revederea noastră în lagăr a fost entuziastă. Conversaţii, amintiri, filosofie. De toate! Era tot dramatic, dar avea un dar al bucuriei şi al voluptăţii. Venise iarna. S-a făcut revizia medicală. Şi el mi-a spus: Uite ce faci, trei schimburi de planton, toată noaptea, şi bei mult ness şi multă apă. A doua zi, era o doctoriţă a Ministerului de Interne foarte graţioasă şi mai era şi un medic, doctorul Antoniu, un mare doctor. M-a găsit cu tensiune mare, şi gata a fost. Preferau să nu aibă cazuri de genul ăsta. Nu trimiteau cardiaci la muncă. Şi m-au clasat. M-a trimis la Jilava. Orice transbordare se făcea prin Jilava. Din

lotul nostru nu era nimeni. La Botoşani am ajuns la începutul primăverii 63. Am întâlnit acolo pe Dan Amedeo Lăzărescu.

Paul Dimitriu, Niki Bolintineanu şi alţii, erau mulţi. La Botoşani, la început era foarte rău. Dar s-a schimbat pe parcurs.

Viaţa în penitenciar era din ce în ce mai puţin dură. În drumul spre Botoşani, mi-au lăsat şi şireturile de la bocanci.

423

mi-au lăsat şi cureaua. Nu mi-au dat palme, nu mi s-au dat pumni. O oarecare indiferenţă, aş spune. Ziceam că lucrurile se îndreaptă.

*

„7 – 8 decembrie [1979]

L-am revăzut pe Nicu Steinhardt [...] întorşi acasă, am continuat conversaţia de săptămâna trecută, când am fost să-l iau cu maşina de la gară pe Nicu, pentru a-l conduce până la apartamentul Eliazilor* unde locuieşte în absenţa lor [...] Nicu vorbeşte despre felul cum trebuie umblat cu adevărul şi dă un exemplu: în închisoare erau şi mulţi adepţi ai sectelor, adventişti, penticostali etc. Pastorul luteran Wurbrand era şi el închis cu sectanţii. Când Securitatea a vrut să-i învinuiască

(pe sectanţi), Wurbrand i-a ajutat pe anchetatori confirmând că sectanţii erau condamnabili din punctul de vedere al dogmei, răfuindu-se cu ei într-un moment când n-ar fi trebuit s-o facă. O dată ieşiţi din închisoare, ar fi putut să-i combată, dar nu acolo în puşcărie, unde erau toţi victimele aceluiaşi călău.

Cu alte cuvinte, spune Nicu, trebuie să umbli cu băgare de seamă cu adevărul, să ştii pe ce cale să apuci, avându-l în vedere. Calea nu trece neapărat prin aceleaşi locuri. Ca să cunoşti calea trebuie să ai discernământ. Nicu afirmă că dacă

Wurbrand a greşit atunci în puşcărie, este fiindcă el nu a ales să fie ortodox, adică nu a în teles utilitatea înţelepciunii de tip oriental, care ştie să combine rigoarea cu subtilitatea... în fond, îi spun eu, este ceea ce afirma Noica vorbind despre

«limitarea care nu limitează», nu-i aşa? Nicu Steinhardt se întâlneşte undeva, pe linia creştin-ortodoxă, cu reflecţiile lui

Noica. Înainte de toate, resimt prezenţa lui Nicu Steinhardt printre noi, românii născuţi ortodocşi, deci fără exactitate şi fără

profunzime în practica religioasă, ca un memento, o salutară şi luminoasă trezire în viaţa noastră apăsată de mizeriile şi derizoriul Istoriei". (Sanda Stolojan, Nori peste balcoane, jurnal din exilul parizian, Editura Humanitas, 1996, pp. 75 – 76)

*

„9 ianuarie 1961

În intervalul 26 noiembrie până acum, am trăit în iluzia că se vor elibera cei dragi şi toţi politicii. Acum au trecut toate

<notă>

— Soţii Mircea Eliade, place Dullin, Paris.

</notă>

424

datele la care ne puteam aştepta la aşa ceva. Iar epocă de renunţare la orice nădejde în acest sens. Sunt sigură că mă voi agăţa iar de cine ştie ce zvon, ca să cred că totuşi vor fi eliberaţi. Să fie uşurime intelectuală? Să fie uşurime sufletească?

Imposibilitatea de a accepta inevitabilul? Şi de a mă adapta clipelor, aşa cum sunt? O realitate legitimă ca şi bucuria în raport cu viaţa. Optimismul meu de mult îmi e suspect ca o lipsă de curaj de a privi realitatea în faţă". (Alice Voinescu, Jurnal, caiet XXXIV)

*

S. T. Aţi putut să comunicaţi cu rudele dvs?

Sandu Lăzărescu în niciun fel. Nu am comunicat cu ele decât târziu, când eram la Aiud, după vreo trei ani. Nu am avut drept la scrisoare. Nici dreptul la scrisoare nu l-aş fi avut, dar a fost o vară în care am muncit.

S. T. Rudele dvs au ştiut în aceşti patru ani unde vă aflaţi?

Au avut vreun fel de veşti de la dvs?

S. L. Nu. Dar ştiau într-un fel. În 1961, a murit taică-meu.

Şi au comunicat printr-o citaţie pentru deschiderea succesiunii prin Direcţia închisorilor şi mi se pare că atunci au aflat ai mei că sunt la Aiud.

*

„Suntem scoşi toţi afară, pe culoar, şi puşi să stăm în şir, cu faţa la perete, tot timpul cât ni se controlează paturile şi efectele. Scena aceasta, cu capul la perete, pe culoar, îmi aminteşte de ceva…

— Ce râzi mă, ăla de colo? întreabă un gardian, ce rămăsese în

uşă ca să vadă cum ne refacem paturile şi bagajele.

— Nu rid, surâd, spun prostește.

— Ba ai râs.

— Am surâs numai.

— Ai râsi tună el şi câştigă partida, căci îmi dau seama cât de absurdă e rezistenta mea pe asemenea temă. El reia:

— De ce ai râs?

Mă gândesc să nu implic vreun coleg în situaţia asta lamentabilă, şi atunci spun adevărul.

— Mi-am amintit de o scenă asemănătoare într-o carte.

— Ce carte?

— Zero şi infinitul de Arthur Koestler.

425

— De cine?

Repet numele, care bineînţeles nu-i spune nimic.

— Şi ce era în cartea aia?

Înghit în sec şi simt că nu pot da îndărăt.

— Era o scenă ca adineauri, cu deţinuţi puşi să stea cu capul la perete, pe culoar.

— Ei şi, ce e de râs?

— Nimic, doar că în carte se sfârşea altfel.

— Cum?

Imbecilul ăsta mă plictiseşte, cu insistenţa lui. Să-i spun adevărul şi să termin.

— În carte li se pune deţinuţilor câte un revolver în ceafă.

Toată sala a îngheţat. O clipă pare paralizat şi gardianul.

Pe urmă scoate un urlet: «Provocatorule!» şi se repede la mine, trăgându-mă de veston până mi-l scoate: apoi mă înhaţă de ceafă, strigând: «La izolare cu tine!» «Izolarea» este o celulă de piatră şi cu o gaură în chip de W.C. Când eşti la izolare, o zi nu capeţi hrană, ci doar un castron de apă caldă la prânz, o zi capeţi raţia pe jumătate… După vreun sfert de oră e aruncat aci altcineva, tot în cămaşă.

— Acum puteţi să râdeţi împreună, spune gardianul, încuindu-ne". (Constantin Noica, Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru, Editura Humanitas, 1990, pp. 63 – 64)

*

Deşi încheiată ancheta pentru procesul lor din februarie

1960, şi depuşi în diferite închisori, condamnaţii au fost în continuare anchetaţi, în cazurile altora, siliţi sădea declaraţii în legătură cu alte dosare pe care Securitatea le monta, şi chemaţi şi în mai multe procese ca martori. Astfel, în aprilie

1961, AIA/., într-o adresă, anunţa penitenciarul că „delegatul nostru, cpt. Puşcoci Gh". vrea să „audieze" în incinta penitenciarului pe Alexandru Paleologu şi Steinhardt Nicu.

O notă scrisă de mână la 28.041961, alături de textul oficial, ne informează că „am anchetai în incinta penit. pe Paleologu

Alex. şi Steinhardt Nicu". De asemenea, mai voia cpt. Puşcoci Gh. să-l ancheteze pe Paul Dimitriu, aflat atunci în închisoarea din Galaţi. P.D. fusese judecat şi condamnat în procesul liberalilor. El fusese chemat ca martor în procesul

Noica/Pillat, unde depuseseră şi alţi condamnaţi la acea dată:

Vasile Voiculescu, Ovidiu Densuşianu, Tudor Vladimir.

426

Dinu Pillat şi Sandu Lăzărescu au fost martori (ai acuzării, martori ai apărării nu se admiteau) în procesul „Plăcinţeanu" din decembrie 1959, înainte chiar ca ei înşişi să fi fost judecaţi. Al. Paleologu arată că a fost dus să depună în cele două procese ale lui Ion Negoiţescu. Întrucât aceste referiri apar numai întâmplător în aceste dosare, nu ne putem face o imagine exactă a tuturor anchetelor şi proceselor în care au mai fost implicaţi cei 23 de condamnaţi ai lotului. Şi Constantin Noica este supus, în repetate rânduri, la diferite anchete. Sandu Lăzărescu, care a stat cu el în celulă în primul an de detenţie, îşi aminteşte acest lucru. Şi documentele păstrate din penitenciar le confirmă. La 6 februarie 1962, o adresă strict secretă emisă de U.M. 0123/O delegă „pe U. maj.

GUIŢĂ IONAŞCU pentru a-l audia în incinta penitenciarului

Jilava". Două zile mai târziu pe aceeaşi bucată de hârtie oficială, ofiţerul notează: „L-am anchetat pe deţinutul NOICA

CONST". Nu era prima oară când se întâmpla. La l decembrie

1961, un locotenent major, Popa Teodor, de la aceeaşi unitate 0123/O îl ancheta. La 15 iunie, Noica, împreună cu Paul

Dimitriu, după un plus de anchetă, sunt trimişi la Tribunalul Militar pentru a depune ca martori ai acuzării în Dos.

167/1961. La 29 decembrie 1960, Constantin Noica şi Vladimir

Streinu sunt interogaţi de cel mai brutal dintre anchetatorii lor, căpitanul Iosif Crăciun, tot în incinta închisorii] ilava. La 10 septembrie acelaşi an, 1960, filosoful şi vărul său Iacob Noica, au fost interogaţi de alţi doi ofiţeri.

Colţea Gheorghe, căpitan, şi Gheorghe Ion, locotenent. Un alt membru al lotului Noica /Pillat, dr-ul şi profesorul Constantin Răileanu, este interogat la 8 aprilie 1960.

*

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

[...] ADEVERINŢĂ CARACTERIZARE

Deţinutul C.R. ENESCU THEODOR, anul naşterii 1926, originea socială M. Burghez

Profesia avută la arestare: Cercetător ştiinţific. Nu a mai fost arestat şi nici condamnat.

[...] A fost arestat la UM 0123/H, depus în penitenciarul

Jilava, şi transferat prin unităţile Gherla, Periprava, Văcăreşti.

Periprava şi apoi la Jilava unde se găseşte în prezent.

427

[...] De când este în unitatea noastră are o comportare nejustă faţă de cadrele unităţii, în munca de reeducare nu dă atenţie prea multă, nu dă atenţie la citirea presei cât şi a cărţilor pe care le primeşte.

Sus-numitul nu a muncit, pentru faptul că este bolnav

TBC. Din punctul de vedere al sănătăţii, suferă de miopie forte, gastro-duodenită, morbul lui Port D7-D11.

Comandant ss indescifrabil.

*

Simina Mezincescu Pe mine m-au trimis la Jilava, imediat. Jilava e un nume foarte bun pentru această închisoare.

Nu am avut niciodată hainele uscate pe mine. Aveam ulcer şi m-am chinuit îngrozitor din cauza durerilor, îmi amintesc că, la un moment dat, ni s-au dat, timp de 45 de zile, cartofi deshidrataţi. Erau foarte buni, dar eu nu puteam să-i mănânc.

Fiindcă după aceea mă zvârcoleam de durere. Nu mai puteam. şi timp de 45 de zile am mâncat suta de grame de pâine pe care ne-au dat-o. Am mâncat coaja de la turtoi, pentru că miezul nu se putea mânca niciodată. Era crud. Cu mine era o soră greco-catolică, sora

Ionela, care timp de şapte luni, cât am împărţit aceeaşi celulă, nu a mâncat niciodată nimic. Ea nu mânca şi-mi dădea mie pâinea. Nu mânca dinainte de închisoare. Dădea pâinea şi la altele, dar în epoca aceea mi-a dat-o mie foarte des.

S. T. V-aţi mai întâlnit cu cineva din lotul dvs în închisoare?

S. M. Nu, cu absolut nimeni. După Jilava, am fost la Arad, la lucru la un centru de coşcărie. Împleteai coşuri, damigene, cărucioare de copil... Am stat la Arad un an şi şapte luni.

Apoi Arad-ul s-a mutat la Oradea, iar pe mine m-au trimis a Miercurea Ciuc din cauza ulcerului. Acolo era o apă feroasă. Ca rezultat, ulcerul meu s-a combinat „fericit" cu o gastrită. Ajunsesem, o dată la două zile, fără să beau mult lichid, de umpleam un lighean de lichid. Într-una din zile, am vărsat atât de puternic pe nas şi pe gură că m-am înecat, şi în secunda aia mi-am zis: „Am să mor în mod stupid". Simţeam că e gata. Şi sora Constantina, pe care o cunoscusem la Jilava, a sărit şi mi-a dat o lovitură în ceafă. Scoteam nişte sunete teribile, pentru că paznicul deschisese vizeta (era după zece seara, şi nu avea cheile) şi-l auzeam strigând: „Faceţi-i ceva că

428

moare!" Asta se întâmpla în iarna 62—63. A doua zi, m-au luat la cabinetul închisorii. Am avut o îngrijire excepţională.

Mă duceau zilnic la cabinet, mi-au făcut tratamente cu injecţii străine. Mi s-a dat regim de TBC, ca să pot mânca ceva.

S. T. De ce credeţi că se schimbase comportamentul administraţiei? în urmă cu un an doi, v-ar fi lăsat să muriţi.

S. M. Începuseră eliberările. Probabil aveau instrucţiuni ferme să fie lumea în bună stare pentru eliberare. Le era frică să nu moară cineva în închisoare. Şi doctorul se purta altfel, era chiar cumsecade. Faţă de bestia de la Jilava... Eu aveam melenă şi era în cameră o doctoriţă care i-a spus: „Daţi-i un pat, are melenă. O să moară!... Face ulcer perforat". I-a răspuns: „Aici dumneata eşti o deţinută, nu medic. Eu hotărăsc!" Am continuat să car tineta, hârdăul, cu melenă. A fost un noroc de la Dumnezeu că n-am murit.

S. T. Ce s-a întâmplat la Miercurea Ciuc?

S. M. Când am terminat tratamentul, am făcut o gripă cu

40 de grade. Nu puteam dormi nici dedesubt, nici deasupra, fiindcă aveam un asemenea frison, că mişcăm trei rânduri de paturi.

S-a dus dracului tot ce reuşise doctorul, îi apucase disperarea pe cei din administraţie. M-au îndopat cu vitamine…

Într-o zi m-au chemat, eu am crezut că-mi dau drumul acasă.

Şi am ajuns într-un tren. În vagon eram împreună cu o fată de 20 de ani, pusă în ghips de la gât până mai jos de şolduri.

Avea, cred, TBC osos şi păţise ceva grav la coloana vertebrală. Am stat în picioare sau pe vine (bancheta era ocupată de fată) două zile şi două nopţi (cât s-a plimbat trenul prin ţară), şi am ajuns la Văcăreşti. În vagonul acela eram numai eu cu fata, dar celelalte vagoane erau pline de deţinuţi. Trenul făcea, o dată pe lună, turul tuturor închisorilor. Şi, ca să ajung de la Miercurea Ciuc la Văcăreşti am trecut prin Satu Mare.

Botoşani, peste tot. Ne-am întors prin Braşov. Mi-amintesc că puteam zări şi am văzut gara Predeal. Iar pe peron era un domn pe care-l cunoşteam vag. M-am gândit cum să fac să-i dau un semn, dar nu am avut cum. Am ajuns la Văcăreşti, unde am fost pusă cu doamna Mihalache, soţia fostului lider

PNŢ, două legionare şi cu o evreică, Monica Sevianu. Această

Monica Sevianu făcuse parte dintr-un grup de evrei, foşti comunişti stalinişti, care au spart o bancă şi au furat peste un milion, în iulie sau august 1959. Fuseseră ascultaţi la telefon când unul din bandă spusese: „Dacă noi, cinci evrei fricoşi am reuşit să facem asta, păi putem să-l luăm ostatec pe ministrul

429

de interne şi să şantajăm guvernul să ne dea un avion ca să plecăm!” Eu fusesem cu ea şi la Jilava multă vreme, era o fată deşteaptă, puţin mai mare ca mine (învăţasem amândouă la liceul Regina Maria). Am întrebat-o: „Bine, şi ce voiaţi să faceţi cu banii?” „Să cumpărăm bijuterii şi să plecăm din ţară”.

„Şi unde voiaţi să mergeţi?” „Într-o ţară occidentală”. Zic:

„Dar, iartă-mă, nu înţeleg ceva. Voi sunteţi stalinişti şi consideraţi că actualii comunişti s-au abătut de la linia stalinistă, că este un comunism naţionalist. De ce nu mergeţi în Albania?

În China? Acolo stalinismul este în plin!” Ceea ce dovedeşte că, cu rare excepţii, în care comuniştii rămân comunişti până la sfârşit, ceilalţi sunt numai din interes, nu cred în comunism.

Acolo la Văcăreşti am avut prima dată dificultăţi cu deţinutele.

Monica Sevianu se aliase cu una din legionare şi o terorizau pe doamna Mihalache, soţia lui Ion Mihalache, care era complet paralizată şi avea un regim alimentar mai bun decât cel normal. Ele voiau să-i impună ore fixe de ploscă şi alte lucruri din astea. Sunt lucruri imposibile cu un om în vârstă, care nu poate să facă nicio mişcare. Nu voiau s-o lase să-şi ceară plosca atunci când avea nevoie. Am profitat de ascendentul pe care-l aveam asupra Monicăi Sevianu (din şcoală, eu eram o sportivă cunoscută) şi i-am spus doamnei Mihalache că, atâta vreme cât voi fi eu în camera aceea, de câte ori are nevoie de ceva, să ceară şi va avea. Şi aşa s-a făcut. Nu au mai crâcnit, au lăsat-o în pace. O fată o pieptăna. I-am spus doamnei Mihalache: „Nu o face ca să-i daţi mâncarea dvs, o face fiindcă e un om". De atunci, doamna Mihalache s-a deschis, nu s-a mai simţit terorizată. Aşa am cunoscut omul minunat care era.

*

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
Direcţia Penitenciare, lagăre, colonii [fără dată]
Penitenciar Jilava
ADEVERINŢĂ-CARACTERIZARE

Deţinutul Iordache S. Nicolae [...] pe timpul deţinerii în penitenciare a fost pedepsit cu 6 zile izolare pentru că a luat o cămaşă în plus de la magazie şi, mai mult, a răspuns obraznic faţă de cadre.

Comandantul penitenciarului
Maior ss indescifrabil
430

*

Ileana Iordache Tata a stat foarte mult timp în celulă cu
Dinu Pillat şi Steinhardt.
S. T. V-a povestit despre traiul lor în comun?

1.1. Foarte puţin. Exista un ac de cusut făcut dintr-un os de tata, cu care putea să coasă un fir descusut din ceva şi să coasă altceva, îl făcuse frecându-l de o piatră. L-a adus acasă.

Lucrul ăsta îl impresionase pe Pillat, iar pe tata îl amuza că îl cucerise pe Pillat cu acest ac. A povestit de mai multe ori episodul. Erau nişte jocuri pe care şi le-au creat în acel infern în care trăiau, prin care reuşeau să se mai elibereze, să se mai îmblânzească ei pe ei, să nu mai trăiască în tensiunea aia în care trăiau. Nu ştiu din ce greşeală a

fost ţinut, povestea, într-o celulă de subsol doi, o lungă perioadă, singur în întuneric.

Nu e mai puţin adevărat că, spre sfârşitul detenţiei, tatălui meu i se dădeau veşti de acasă. A ştiut înainte de a ieşi din închisoare, că eu urma să mă despart de soţul meu. Când a venit, ştia lucrul ăsta. Tatălui meu, în ultima perioadă în închisoare, i se dădeau ziare, cărţi pe care să le citească, să fie informat. Era un fel de readaptare.

S. T. Cât a lipsit de acasă?

1.1. Trei ani. La câţiva ani după ce a fost eliberat, a primit o scrisoare de la tribunal prin care era anunţat că nu a avut niciun fel de vină, că nu a avut loc niciun fel de proces. Tot ce s-a întâmplat nu a fost adevărat.

*

TRIBUNALUL CAPITALEI R.P.R. CONFISCARE
EXECUTORUL JUDECĂTORESC
PROCES-VERBAL
Astăzi 22 februarie 1961 orele 17,00
Noi, Vasilescu Constantin Executor judecătoresc pe lângă
Tribunalul Capitalei R.P.R.

Având în vedere adresa nr. 2475/1960 a Trib. Mii. reg. 11-a cu care se înaintează extrasul sentinţei nr. 24/1960 rămasă definitivă şi ne invită ca pe baza acestei sentinţe să procedăm la confiscarea averii personale totale a condamnatului PILLAT

CONSTANTIN cu ultimul domiciliu în Bucureşti str. Ion Ţăranu nr. 5, raionul V.I. Lenin

431

Azi, data de mai sus, din oficiu ne-am deplasat la domiciliul sus-numitului unde am găsit prezente pe tov. ENE FILIPEScu CORNELIA căreia punându-i-se în vedere calitatea şi scopul venirii noastre declară următoarele: că fostul soţ nu a posedat şi nu posedă avere mobilă şi imobilă. Având în vedere p. procesul] v. ferbal] de sech [estru] asig. [urător] întocmit de tov. Cpt. Frâncu Gheorghe din M.A.I. UM 0123/E precum şi p.v. din 26.03.59 întocmit de tov. Cpt. Preda Ion şi lt. Georgescu Gabriel din M.A.I. Dir. de Anchete Penale.

După care noi conform legii am declarat confiscată în folosul statului următoarea avere mobilă pe care am lăsat-o pe loc în păstrarea şi custodia tov. Ene Filipescu Cornelia punându-i în vedere

rigorile legii în caz de înstrăinare şi anume:

l / un ceas de mână rotund cu cadranul notat „Doxa-Antimagnetique" din metal galben, având pe spate notat din Doxa

14 O, 585 în st. de funcţionare cu curea din piele maron ruptă

— Care a fost ridicat de noi.

Drept pentru care am încheiat prezentul proces-verbal în 4 exemplare.

Executor judecătoresc custode ss indescifrabil ss indescifrabil.

Pe marginea documentului, executorul judecătoresc a notat: „Cond.: a locuit împreună cu soţia într-o cameră în care se afla un pat, una maşină, două scaune şi un soiri vechi demodat fără val. economică".

*

Dorina Al-George Nu am putut să-i trimit scrisori, nu am putut să-l văd. Nu am ştiut nimic despre el p mă nu s-a întors.

I. D. Sârbu. El s-a eliberat în 1963. Fuseseră împreună în Balta Brăilei. Era euforic, îşi făcuse toată pedeapsa. Scăpase. Mi-a povestit, bineînţeles, de Sergiu. De la jilava, în 1960 Sergiu a mers direct în Balta Brăilei, unde a făcut aproape 4 ani. Ultimul an l-a făcut! a Gherla. Cu Gary Sârbu şi Mânai Musceleanu şi-a împărţit amarul, teribila epopee din Baltă, în unele părţi, a stat cu doctorul Sebi Munteanu. Cu Afecv Paâeologu a stat la Luciu Giurgeni. Când se declarase epidemia de hepatită şi când Sergiu a ajuns să lucreze la infirmerie. Gary Sârbu avea o sănătate de fier, lucrase în mină, a lucrat şi după detenţie ca miner. Când a venit, mi-a spus lucruri liniştitoare.

432

N-a povestit lucrurile grozave pe care le-a scris în carte (în Adio Europa, «. «.). Mi-a spus o întâmplare fantastică, pe care apoi ei doi, când a venit şi Sergiu, o povesteau de mii de ori, şi se făcea un haz nebun. Este vorba de o adunare în careu.

Vreo 2.500 de oameni, de prizonieri, la care participau toţi şefii lagărului. Deţinuţii sunt foarte uimiţi, se suspendase tot programul, de scoatere a tinetelor, nu li se dăduse masa, se întâmpla ceva. În fine, vine comandantul, se suie la tribună şi le povesteşte despre succesul rusesc al înscrierii pe orbită extraterestră a unui satelit cu un om la bord, Gagarin. Prizonierii au răsuflat uşuraţi că e numai atât, că nu-i

vorba de ceva grav, că-i mută etc. Comandantul întreabă dacă are cineva ceva de comentat!?... Cine să comenteze, ce să comenteze?!...

Toţi au băgat capul între umeri. Unul singur ridică mâna, un ţăran sărman. Comandantul îi zice să vină la tribună. Ţăranul se urcă la tribună şi în faţa întregului efectiv adunat în careu, zice: „Da noi ce facem cu tinetele astăzi, că nu le-am golit!?...”

*

La 31.10.1962 Constantin Răileanu face o cerere „Către

Domnul Comandant al formaţiunii 0606 Gherla”. Ce solicită eminentul doctor? „Să fiu repartizat la un loc de muncă în calitate, eventual, de medic...” Argumentele pentru a-şi susţine cererea sunt sănătatea şi profesionale: „Sunt specialist în boli de plămâni, interne. Am o pregătire excepţională şi ca om de laborator în hematologie, bacteriologie şi anatomie patologică. Am funcţionat în cadrul personalului didactic al

Facultăţii de medicină din Bucureşti, timp de 20 de ani... fiind însărcinat cu lecţiile de patologie şi semiologie în cadrul clinicii l medicală. Cercetările mele ştiinţifice au fost exteriorizate într-un număr mare de publicaţii şi sunt citate în numeroase tratate de medicină mondiale. Un exemplu P.

Masson Les tumeurs humaines... Pentru informaţii şi referinţe: Domnul Academician Pro/, dr Ştefan Milcu, Domnul Academician Prof. dr N. Gh. Lupu, Domnul Pro/. Academician dr C. Ionescu-Mihăiesti. Şi încheie cu formula, obligatorie: „Vă rog frumos să soluţionaţi cele de mai sus. Să trăiţi, ss. Constantin Răileanu”. Savantul avea 60 de ani împliniţi chiar în acel an, la 27 aprilie, în aceeaşi zi, 27 aprilie 1962, un raport semnat de comandantul închisorii, ma

433

Ionii Dumitru Alexandrescu, consemna că la 14 februarie

1962 a fost pedepsit „cu 7 zile izolare pentru jocuri interzise de regulament şi atitudine obraznică faţă de supraveghetori.

Este un deţinut indisciplinat şi are o atitudine necuviincioasă faţă de personalul de supraveghere”. Lucru confirmat peste câteva zile, and, la 6 mai, supraveghetorul Huluban

Vasile scrie în raportul lui: „Deţinutul Răileanu C. Constantin condamnat 9 ani din secţia l camera 78 pavilion la comis următoarele: Deţinutul numit mai sus a organizat împreună cu alţi deţinuţi din

cameră să bată pe şeful camerei împreună cu deţinutul MIHALCEA au bătut pe deţinut MIHAI

deţinut numit mai sus să [şic!] revoltat asupra ofiţerului de serviciu, au răspuns foarte obraznic făcând o gălăgie mare.

PROPUN A fi Pedep. cu 5 ZILE IZOLARE. Pedeapsa începe la 14.05.62 pedeapsa expiră la 19.05.62". Comandantul aprobă în aceeaşi zi când primeşte raportul. Deţinutul semnează şi el dedesubt. Luat la cunoştinţă.

*

Penitenciarul BOTOŞANI

ADEVERINŢĂ CARACTERIZARE

Deţinutul PALEOLOGU ALEXANDRU [...] A trecut prin unităţile: Jilava, Salcia, Giurgeni, Botoşani. A muncit în Form.

0319 Giurgeni îndeplinind norma cu 100%.

Nu a fost pedepsit disciplinar. Este disciplinat, execută ordinele, participă la activităţile cultural-educative, unde a depus un mare interes. A scris o serie de materiale şi le-a prelucrat cu daţi. Critică pe acei daţi. care încă nu vedeau just realizările regimului D.P.

Are o poziţie bună şi sănătoasă faţă de regimul nostru.

Citeşte presa, cărţi şi discută pozitiv despre realizări cu alţi daţi.

Comandant ss indescifrabil 23.06.1964

*

Toţi cei care sunt eliberaţi în 1964 au asemenea caracterizări pozitive cu care ies din închisoare. Ele corespund puţin cu realitatea. Amnistierea deţinuţilor politici a fost cerută insistent de Occident ca o condiţie pentru a normaliza relaţiile

434

cu România. O dată emise decretele de Consiliul de Stat, aceste caracterizări erau o formalitate, cu texte identice. E de neimaginat că un ofiţer politic ar fi putut nota indisciplina unui condamnat, pentru a-l propune pentru graţiere câteva rânduri mai jos. Conform acestor caracterizări, toţi deţinuţii aveau un „comportament exemplar", „respectau cadrele" etc.

Meritau, altfel spus, să h se dea drumul. Eliberarea apărea astfel logică şi, cronologic, urmarea reeducării. De fapt, eliberarea era deja hotărâtă la nivelul Biroului Politic al P.M.R., din raţiuni de politică externă. Referatul era o simplă formalitate, pe care ofiţerii politici,

comandanţii închisorilor o îndeplineau ca pe un ordin oarecare. Dacă li s-ar fi cerut să-i împuşte, să-i tortureze sau să-i închidă la izolare arfifăcut-o cu acelaşi zel.

435

Partea a treia

<titlu>PAŞI în GOL

Judecaţi împreună, cei care au făcut parte din lotul Noica/

Pillat au fost puşi în libertate separat şi la diferite termene.

Niciunul nu a efectuat integral pedeapsa primită. Ultimii eliberaţi au fost în august 1964. Aceste eliberări s-au produs între 1961 şi 1964, în urma mai multor decrete ale Consiliului de Stat. Prima care a fost graţiată a fost Anca Ionescu. Arestată printre primii, mandatul ei de arestare datează din ianuarie 1959 (un an înainte de ultimul apărut în lot, N. Steinhardt) când şi este arestată şi dusă la Piteşti, este eliberată, după 2 ani şi zece luni, la 21 octombrie 1961. Avea de făcut

„Şase ani de închisoare corecţională pentru infracţiunea p.p.

de art. 209 pet.2 lit. a CP". cum notează sec adresa Tribunalului Militar Bucureşti într-o adresă către M.A.I./U.M.

0123/H, prin care se cere „luaţi măsuri pentru punerea imediat în libertate a sus-numitului de sub puterea mandatului de executare a pedepsei... dacă nu mai este reţinut pentru alte fapte. Semnează Preşedinte Adrian T. Dimitriu".

Punerea în libertate era precedată de semnarea unei declaraţii tip.

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

Data...

DECLARAŢIE

Subsemnatul (a)... domiciliat în comuna.

... raionul... regiunea...

strada... nr...

439

La punerea mea în libertate din locul de detenţie am luat cunoştinţă de faptul că nu am voie să divulg nimănui nimic din cele văzute şi auzite de mine în legătură cu locurile de deţinere pe unde am trecut şi nici despre persoanele încarcerate.

De asemenea nu voi comunica nimic în scris şi nici verbal

rudelor sau altor persoane despre deţinuţii rămaşi în penitenciar.

În cazul că nu voi respecta cele arătate mai sus, am luat la cunoştinţă că sunt pasibil de a suporta rigorile legilor Republicii Populare Române.

SEMNĂTURA

Toţi cei condamnaţi în procesul din februarie 1960 au semnat la ieşirea din închisoare această declaraţie, sau variante aproape identice (o parte din formulare sunt bătute la maşină, format A4, coală de scris, altele tipărite în format mic). Unii au semnat un al doilea document, care nu era obligatoriu, şi anume, un angajament pentru furnizarea de informaţii Securităţii după ieşirea din închisoare.

Următorii eliberaţi (după Anca Ionescu, 21 X 1961, Jilava) au fost Al. O. Teodoreanu (31 aprilie 1962 U.M. 0123/H).

Vladimir Streinu (Jilava), Beatrice Strelisker (U.M. 0123/H).

Vlad Aurelian (4 octombrie 1962), Nicolae Radian (15 ianuarie 1963, Jilava), Marietta Sadova (18 ianuarie 1963, Miercurea Ciuc), Simina Sanda Mironescu (20 mai 1963, Văcăreşti).

Niculescu Remus (13.04.1964, Gherla), Sergiu Al-George (15. 04.1964), Sandu Lăzărescu (18.04.1964), Theodor Enescu (22.06.1964, Jilava), Ranetti Ctin (29.07.1964, Salcia), Acterian Arşavir (30.07.1964, Aiud), Al. Paleologu (Botoşani, 24.06. 1964), Pillat Constantin (28.08.1964), Florian Gheorghe, Emanoil Vidrascu (30.07.1964), Răileanu Constantin (1.08.1964. Gherla), Mitucă Ion (Salcia) şi Steinhardt Nicu (3.08.1964). Constantin Noica (8.08.1964 U.M. 0123/O Buc.).

*

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
Direcţia penitenciare, lagăre şi colonii
Penitenciarul Miercurea Ciuc
ADEVERINŢĂ-CARACTERIZARE
440

Deţinuta Sadova Acterian Marietta, fiica lui Toma şi Ana. Anul naşterii 14.07.1897, originea socială mic-burgheză, ocup. artistă, locul naşterii Sibiu, Braşov Domiciliul. […]

Pe timpul detenţiei în penitenciare a avut o comportare nesatisfăcătoare fiind pedepsită cu 3 zile izolator pentru că a dat din porţia ei de mâncare la altă deţinută. […]

Executarea pedepsei începe la 15.10. A fost internată în lagăr în perioada 20.03.194 l-iulie 1941. (...)

A trecut prin U.M. 0123/H, Penit: Jilava şi M. Ciuc. Nu a fost folosită la munci. Starea sănătăţii: Reumatism, ss Comandantul închisorii indescifrabil.

*

Barbu Cioculescu Deci arestezi şi condamni la puşcărie un canceros, şi-i dai drumul să moară acasă. Cum a fost şi cu

Voiculescu. Voiculescu, Streinu, Păstorel, marii bolnavi, li s-a dat drumul cam cu un an înainte de amnistie. Poţi să zici că e un act de umanitate că li s-a dat drumul, dar poţi să spui că l-au făcut ca să nu mai aibă alte morţi în bilanţ.

*

Ileana Iordache în vara lui 62, a venit la Snagov – unde

Radu şi Geo aveau casă, locuiam împreună acolo – Gogu

Rădulescu, şi mi-a spus: Pregăteşte-te, dom' profesor în toamna asta vine acasă. Şi, datorită acestor lucruri spuse de Gogu

Rădulescu, eu m-am apucat să fac curăţenie, să fac salteaua, să cumpăr mobilă la mama, pentru că lucrurile fuseseră scoase şi vândute şi luate, casa golită când a fost tata arestat. Am pregătit toate lucrurile astea şi într-adevăr în seara de 4 octombrie 62, fiind la nişte prieteni, am primit un telefon de la mama mea spunându-mi „Usyşor, tăticel este liber!" Aşa-i spuneam noi, tăticel. Era la sora lui... ieşind de la Jilava i se dăduseră 25 de bani pentru un telefon, şi 25 de bani pentru tramvai, cu care a ajuns la sora lui, de unde a telefonat. I-am transmis mamei să dea un telefon, să-i spună să ia un taxi să vină imediat acasă. Am stat în capătul aleii, unde locuiau părinţii mei. Venind tatăl meu de la închisoare şi coborând din acel taxi, ceea ce m-a impresionat a fost că mi-am dat seama că nu mai are dinţi în gură. Faptul că era tuns, cu părul scurt, nu m-a impresionat atât de mult. Dar faptul că nu mai avea dinţi în gură – avusese nişte dinţi foarte frumoşi – m-a fi

441

cut să mă gândesc că ori i-a pierdut din cauza regimului alimentar, ori că s-a întâmplat altceva. De fapt se întâmplase ceva!

S. T. A fost bătut?

1.1. Da. Dar nu a vrut să povestească şi nici să vorbească în amănunt niciodată. Dar în seara aceea, când s-a aşezat la masă... pe

fugă i s-a pregătit ceva de mâncare, n-am să pot uita niciodată felul cum a mâncat acea felie de pâine pe care o avea în dreapta farfuriei. Cu câtă grijă rupea o bucată mică din ea. Nu o ducea imediat la gură. Parcă ar fi vrut să privească tot misterul pâinii, cu umilinţă şi cu mult respect pentru această pâine pe care putea s-o mănâhce, care era proaspătă şi bună şi era a lui. Şi putea să mai ceară încă una. A fost un lucru care pentru mine a fost cumplit şi poate că şi asta m-a determinat nici să nu insist să întreb anumite lucruri. Mi-am dat seama că erau lucruri care-l dureau. Ar fi trebuit să renunţe la un anumit fel al lui de a fi, ca să recunoască o anumită umilinţă pe care el a trebuit s-o îndure. şi asta era mai greu de suportat decât faptul în sine pe care l-a avut de îndurat.

*

Barbu Cioculescu Scenele pe care le ţin minte sunt scene sentimentale, când a venit Vladimir Streinu prima dată după ce a ieşit din închisoare, tuns scurt şi pământiu. Mi-a rămas scena reîntâlnirii pe toată viaţa.

S. T. Ce şi-au spus?

B. C. Nu, nimic. Stăteau aşa şi se uitau unul la altul. Nu puteau vorbi, pur şi simplu. De emoţie.

*

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE M.A.I.
SERVICIUL C CabinetlII
STRICT SECRET
Nr. 14/ 799464 din 12 sept. 1962 S.C. 91
Se aprobă propunerea, ss indescifrabil
REFERAT

[...] TEODOREANU ALEXANDRU [...] solicită aprobare pentru a se stabili cu domiciliul în Bucureşti ca urmare a eliberării sale din penitenciar, cerându-se avizul în acest sens.

442

Din declaraţia sus-numitului [...] rezultă că locul său de muncă este în Bucureşti, editurile la care a colaborat până în prezent îl invită să-şi reia activitatea, soţia sa este încadrată în câmpul muncii la I.T.B., este suferind de mai multe boli şi are nevoie de îngrijire din partea familiei.

În evidenţa serviciului „C" este cunoscut că la 7 martie

1949, fiind în stare de ebrietate s-a adresat unui grup de tineri utemisti ce lucrau la muncă voluntară pe strada Maria Rosetti, cu cuvintele: „ce lucraţi mă proştilor, că se schimbă lucrurile peste o lună-două şi o să vă pară rău”.

În perioada 1957 – 58 împreună cu [...] au purtat discuţii duşmănoase împotriva formei de guvernământ din R.P.R.

prin viu grai şi prin multiplicarea şi difuzarea de manifeste cu conţinut contrarevoluţionar.

Pentru acest fapt a fost arestat la 3 octombrie 1958 şi condamnat de Tribunalul Militar [...] la 6 ani închisoare corecţională [...]

La 31 aprilie 1962 sus-numitul a fost pus în libertate, fiind graţiat conform decretului nr. 294/1962.

Având în vedere că este în vârstă înaintată, iar soţia este încadrată în câmpul muncii:

PROPUNEM:

— Să se comunice la D.G.M. – D.E.P. că avizăm favorabil în legătură cu stabilirea sa cu domiciliul în Bucureşti.

Şeful serviciului „C”.

Colonel ss Nedelcu Mihai

*

Republica Populară Română SECRET

Ministerul Afacerilor Interne S.C. 1486

DGPCM Serv. Evidenţă Ex. nr...

NA/ Nr. 041650 din 18.05.1963

Dosar Nr...

CĂTRE

Penitenciarul Văcăreşti

Prin decretul nr. 236/08.05 1963 al Consiliului de Stat al R.P.R. a fost graţiată de restul pedepsei ce mai are de executat deţinuta C.R. (C.R. Înseamnă contrarevoluţionar, n.a.) MIRO 443

NESCU SANDA SIMINA (SONIA) născ. la 04.11.1928, fiica lui Grigore şi Mascha (Saşa, n.a.), cond. prin sent. nr. 24/960 a Trib. Mii. de Reg. Mii. Buc. conf. prin decizia nr. 77/960 a Trib. Suprem col. Mii. la 6 ani i.c. pentru uneltire.

Veţi lua măsuri de punere a ei în libertate imediat de sub

puterea sentinţei şi deciziei menţionate în dreptul ei, dacă nu mai este reţinută pentru alte fapte.

Veţi comunica instanţelor de fond data punerii în libertate.

Raportaţi de executare prin raportul zilei.

LOCŢIITOR DIRECTOR GENERAL

Colonel ss indescifrabil.

*

Simina Mezincescu Fusese zi de baie, lunea. Făcusem duş, eram în pat şi citeam cu voce tare ziarul (de la o vreme ne dădeau ziare), Scânteia, evident. Intră un paznic care-mi spune: „Îţi strângi lucrurile!" Era data de 20 mai 1963. Trenul pleca din Bucureşti pe 19, deci eu ştiam că nu mă trimit înapoi. M-am făcut albă, mi-am zis că mă bagă în altă anchetă.

Omul mă întreabă: „Ştii unde mergi?" Zic: „Nu" Zice: „Pleci acasă!" Zic: „Da, de ce?!" Zice: „Ai graţiere personală prin

Amnesty International". Eu mai aveam atunci doar pantofi, lăsasem totul la Miercurea Ciuc, crezând că îmi dau drumul.

Ajunsesem la Văcăreşti fără perie de dinţi etc… Aveam aceşti pantofi buni şi altceva nimic. Am luat de la legionara „blândă" (cea care nu fusese amestecată în chinuirea doamnei Mihalache) nişte pantofi care aveau vârful tăiat, tălpile despicate amândouă. Nu puteai călca decât de sus în jos, ca să nu te împiedici, îmi erau mari şi îmi cădeau din picioare. Hainele pe care le aveam erau la vestiar. Aveam nişte haine bune cu care mă arestaseră şi m-am îmbrăcat cu ele şi cu pantofii ăia. M-au

<notă>

— Adeverinţa-caracterizare emisă de penitenciarul din Miercurea Ciuc – care însoţea orice eliberare – nota: „Mironescu Sanda, în cursul anului 1959

a fost arestată 2 luni pentru deţinere de aur şi la proces a fost achitată. […]

A trecut prin M.A.I. Închisoarea B, penit. Jilava, Arad, şi M. Ciuc. La

Penit. Arad a fost folosită la munci (95 – 105%)

Starea sănătăţii: Ulcer duodenal, Gastrită cronică hiperacidă, anemie, debilitate fizica accentuată.

Întocmit la data de 22.04.1963

Comandantul penitenciarului Maior ss indescifrabil".
</notă>
444

dus într-o celulă, împreună cu o deţinută de drept comun, care fuma. I-a zis: „Dă-i doamnei o ţigară că nu a mai fumat de mult!" (eu în închisoare m-am apucat de fumat) Pe urmă mi-a dat şi un leu, ca să am de tramvai şi de telefon. Apoi, la mult timp, ne-au suit într-un jeep unde mai erau câţiva bărbaţi, întâi ne-au dus la miliţia mare să se vadă dacă nu mai e ceva la dosar – la drept comun. Aşa se făcea. Şi pe urmă ne-au dus la secţiile respective de miliţie. Pe mine m-au lăsat ultima, la două şi un sfert. Acolo mi-au spus: „Trebuie să semneze comandantul, dar a plecat de un sfert de oră şi se întoarce la cinci". Ei bine, stătusem aproape patru ani fără nerăbdare şi constatasem că lunile, săptămânile trec uşor. Zilele şi anii treceau greu. Acum aveam trei ore de aşteptat şi simţeam că e peste puterile mele. Am cerut voie gardianului să dau un telefon. El s-a uitat la mine şi m-a întrebat: „Vă daţi cuvântul că sunteţi la ora cinci aici?" Zic: „Sigur că da!". Zice:

„Mergeţi acasă!" N-avea risc, fiindcă trebuia să-mi semneze biletul de eliberare ca să pot să-mi iau buletinul. Nu aveam de ce să nu vin. Totuşi era un om de omenie, nu?!... M-am dus pe jos acasă, îmi venea să-mi scot pantofii, să merg în picioarele goale, deja aveam un sac de pânză pe umăr, dar nu am îndrăznit. Nu voiam să se uite lumea prea tare după mine. şi aşa se uitau când mă vedeau umblând aşa, cu pantofii ăia, păşind de sus în jos... Şi ajung acasă, lângă Mitropolie. La primul etaj locuia o vară a mamei mele care era în vârstă şi bătea la maşină. Auzeam ţacţacţac. Mă opresc în uşă şi îi spun:

„Bonjour tante Mariette!" Ea îmi răspunde: „Pe cine căutaţi, doamnă?" Zic: „Tante Mariette, sunt eu, Simina!" Nu era nimeni acasă. Nici mama, nici tata, nici fiică-mea – care avusese cinci ani când m-au arestat. Acum avea nouă.

Primul venit a fost tata. Şi am fost îngrozită văzând cât îmbătrânise în timpul cât lipsisem. L-am iubit foarte mult pe tata.

A stat cinci ani închis. Până a murit (tânăr, la 69 de ani, din cauza unei boli de inimă contractată în puşcărie), umbla din aprilie până-n noiembrie cu pantofi de tenis, fiindcă în 1948, la Piteşti, fusese bătut la tălpi în aşa hal, încât a avut toate oasele zdrobite. S-au lipit cum a dat Dumnezeu. Pentru el, mersul era o suferinţă. Când l-am

văzut, a fost un moment care a contat foarte mult în viaţa mea. Ca şi momentele când venea de la închisoare, eu fiind acasă. Dar ştiu că pentru el a fost mult mai greu să mă ştie pe mine închisă, decât să suporte

445

propria lui detenţie. Apoi, am văzut o fetiţă, în casă la noi stătea o persoană băgată de Securitate, care ne ameninţa cu duba neagră, în fine, era un coşmar. N-am ştiut că acum nu mai locuia acolo, nu a avut timp tata să-mi spună. Acea persoană avea o fetiţă de vârsta fiicei mele. Iar eu uitasem şi mă întrebam privind-o: o fi Yvette, fiica mea sau fiica doamnei

Voiculescu? Lucru pe care nici azi nu mi-l iartă Yvette, că ea era. Yvette se schimbase extraordinar de mult. Crescuse foarte mult, avea părul lung, dat pe spate, şi se întărise. Ea fusese un copil foarte slab, acum era bine legată. Iar ea, când tata i-a spus: „Yvette, e mama! a zis: „Nu, nu e mama. Mama mea era blondă şi frumoasă!" Părul meu, crescut în întuneric, se înnegrise. şi tata îmi spunea: „În viaţa ta nu ai avut un păr aşa de negru. Te rog să te decolorezi". Lucru pe care l-am făcut a doua zi. Scena asta nu trebuie să se mai întâmple nimănui în România, niciodată. Chiar şi unui fost torţionar.

Chiar şi unei bestii îngrozitoare. Să se întâlnească cu copilul lui şi să nu se recunoască reciproc.

*

Eliberaţii din închisoare rămân sub supravegherea Securităţii, iată un exemplu. La data de 5 septembrie 1963, Direcţia a VII-a din M.A.I. trimite Direcţiei a III-a din acelaşi minister o informare cu privire la Mironescu Sanda Simina, cerută la data de 21 august. Este un raport detaliat, în trei pagini, unde sunt cuprinse rudele şi apropiaţii celei vizate. Este amintit un agent numit aici „Economu Daniel", informator plasat în anturaj. Citez fragmentar: „Nu are nicio ocupaţie, fiind întreţinută de familie. Nu a fost şi nu este încadrată politic, în familie are o comportare corespunzătoare, iar cu vecinii nu vine în contact, evitând orice discuţii cu aceştia, de altfel ca toţi membrii familiei. Are o familie numeroasă, anturajul său limitându-se la rude". Mai aflăm că „a fost căsătorită cu Mironescu Petre… cu care are o fiică, născută în

1954. M.O. a fost arestat şi condamnat pentru furt între

2.02.1960 – 21.05.1960... În anul 1961 a dispărut de la domiciliu fiind urmărit pentru a fi arestat". Sunt enumeraţi ceilalţi membri ai familiei: „Caracas Grigore... fără ocupaţie, ulterior mecanic auto. În prezent nu are serviciu şi se ocupă cu vânzarea în talcioc a diferitelor lucruri pe care le primeşte de la un frate din Caracas-Venezuela, o soră în Anglia

446

şi de la alte rude din S.U.A., Franţa şi Italia [...]. După 23

august a fost arestat de 5 – 6 ori pentru activitate duşmănoasă, ultima dată în 1960". Despre Caracas raportul notează:

„... posedă o valoroasă colecţie de tablouri ale marilor maeştri italieni din perioada Renaşterii. Recent a vândut, pentru o importantă sumă de bani, un tablou Muzeului de Artă al

R.P.R. Direcţia a III-a a cerut investigaţii asupra sa..." Etc.

*

S. T. Când s-a întors Sergiu Al-George acasă?

Dorina Al-George La 15 aprilie 1964. Mi-a dat telefon o prietenă. Vino, că trebuie să-ţi spunem ceva.

Era acolo. Arăta îngrozitor, făcuse o pierdere de masă musculară. Masa musculară era atrofiată. Ochii nu şi-au mai revenit niciodată. Scânteia aia de maliţie şi de interes se stinsese pentru totdeauna. Adevărat că după aia am petrecut câteva vacanţe fericite, dar nu a mai fost niciodată cel de dinainte. Niciodată.

*

„După masivele plecări din Aprilie (mai ales bolnavi, foarte mulţi pe targa...) a urmat citirea de către comandantul închisorii a decretului general de graţiere, la 17 iunie. Pentru prima dată se vorbeşte despre «deţinuţi politici» [...] Urmează ca la data de 23 August să «nu mai existe practic niciun deţinut politic»... Cu toate acestea, după seria de plecări de la sfârşitul lui iunie, văzând că nu fac parte nici din seria care a început să fie liberată la 25 iulie, cunosc o stare ilogică de nerăbdare şi anxietate: E stupid, nu mă pot reţine, dar iau aminte că-mi pare rău să fi fost urgisit printre ultimii. Aveam să fiu într-adevăr liberat în chiar ultima zi: numele meu începe cu S, n-aveam pile de niciun fel, nu eram bolnav incurabil, fusesem «nesincer în anchetă», nu figuram pe liste de turnători («au colaborat cu administraţia») şi nu mă număram printre reeducaţi". (N. Steinhărdt,

op. cit., pp. 301 – 302).

*

„Personajul era un colonel, tocmai şeful anchetatorilor ce mă luaseră în primire cu ani înainte. Bucla deci se închidea:

reveneam în faţa lui. «Ce-aţi face dacă aţi fi liber?» mă întrea

447

bă abrupt. […] Mi s-a dat îndată ţigara, şi am început să spun că, firește, ca orice deţinut, mi-am făcut iluzia că voi fi eliberat într-o zi, în ciuda condamnării mari pe care o suferisem, şi că m-am întrebat singur ce aş face. De la un post cât se poate de modest, într-un sat pierdut de ţară, ca suplinitor pentru matematici elementare sau limbi străine, şi până la o utilizare intelectuală mai înaltă, as face orice, am răspuns. Cum ţigara începea să-mi dea curajul, am început să dezvolt ideea că aş putea fi utilizat chiar ca «antrenor» – am îndrăznit să spun

— De marxism… Fiind în specialitate, ştiam bine că nu se poate face marxism cum trebuie fără Hegel, Kant, Aristotel şi ceilalţi. Aş putea instrui pe cineva în toţi aceştia – m-am lăudat – după cum aş putea să-i deschid gustul pentru matematici sau o ştiinţă oarecare, pregătindu-l astfel să fie cu adevărat receptiv, la un nivel adecvat, pentru mesajul filosofic al lui Marx. Colonelul m-a ascultat, a înregistrat pozitiv răspunsul meu şi mi-a spus: «mâine veţi fi liber». A adăugat: «Vreţi să rămâneţi în legătură cu noi? Sau e împotriva conştiinţei dvs?» Am rămas uluit, un moment. Aşadar, ei nu se schimbaseră: pe de o parte, aveau generozitatea să ne libereze, pe de alta ne cereau să devenim agenţi ai lor… Puteam lesne folosi poarta de scăpare pe care mi-o oferea el, amabil: «e ceva contra conştiinţei mele». Am preferat să-i spun ceva la fel de adevărat, anume că nu aveam de gând să duc o viaţă socială… prieteni nu mai puteam avea, căci le făcusem rău. «Nu mai am nici patrie, domnule colonel», i-am răspuns. «Sunt desprins de toate». Colonelul a ieşit, dar subalternul său a mai rămas o clipă. «Cum spui dumneata că n-ai patrie? Noi facem atâtea eforturi să ridicăm ţara la alt nivel, ba chiar înfruntăm pe sovietici când ne cer lucruri ce nu convin ţării, şi dumneata spui că n-ai patrie?» Am avut atunci un moment de slăbiciune – probabil după tensiunea la care fusesem supus – şi am izbucnit într-un hohot de plâns. De fapt, nu tot ei mă desprinseseră de orice, chiar şi de patrie? M-am întors în celulă, cu «mâine veţi fi liber» cântând în mine, ca un

refren. A doua zi nu s-a întâmplat nimic; doar au venit să-mi ia cărţile, hârtiile şi creionul.

Am stat aşa încă o zi, două, patru. A cincea zi mi-am spus:

«şi-au bătut joc de mine…» A şasea zi am cerut să fiu scos la comandantul închisorii. Voiam să-i cer îndărăt hârtie şi creion, încercând în fond să văd care era situaţia cu mine. Sunt chemat, peste câtva timp, la comandant, dar nu apuc să-mi

448

formulez cererea, că se apropie de mine un civil, cu metrul de croitor în mână, şi începe să-mi ia toate măsurile posibile. A

două zi sunt din nou scos şi mi se dă un costum de haine noi, precum şi o pereche de pantofi. Când, după o ultimă noapte în celulă, sunt luat de acolo, îmbrăcat fiind în hainele noi, să-mi văd bagajele de la depozit (totul se uzase, şi de aceea mă mai reţinuseră, căci nu aveam haine prezentabile), nu iau aproape nimic în valiză, o las şi pe ea acolo, căci era ruptă, şi păstrez doar paltonul, uzat şi el, deşi era încă vară plină. Cu el în mână şi cu un pacheţel de rufe, ajung în faţa comandantului, care-mi întinde o bancnotă, echivalentul a vreo 10 bilete de autobuz. Mă uit la comandantul închisorii, înainte de a ieşi afară, prinşi amândoi în surâs, şi-mi amintesc versurile lui

William Blake: There is smile of Love / and there is a smile of deceit / And there is a smile of smiles / În which these two smiles meet. 1965 sfârşit manuscris". (Constantin Noica, Roagă-te pentru fratele Alexandru, Editura Humanitas, 1992)

*

Dinu Pillat a primit 25 de ani muncă silnică. Pedeapsa sa expira la 18 martie 1984.

Închisorile lui au fost Jilava şi Gherla. „În timpul deţinerii în penitenciare nu a fost pedepsit disciplinar, execută ordinele şi dispoziţiile administraţiei, respectând ordinea şi disciplina locului de deţinere. Deţinutul suferă de TEC pulmonar subclavicular bilateral fibro-nodular, duodenită cronică.

Este inapt de muncă" (24 ianuarie 1964, M.A.I. Penitenciarul 0606 Gherla semnează Cpt. Trocaru Petru, comandantul formaţiunii).

Un alt document, emis în aceeaşi zi şi semnat „lucrător cultural ss indescifrabil", notează: „În cadrul penitenciarului

Gherla deţinutul a avut o comportare bună, respectând ordinea

interioară, având o atitudine corespunzătoare faţă de cadrele de supraveghere. Munca cultural-educativă l-a influenţat în bine". Ce se ascunde în spatele acestor formule e greu de presupus.

*

Cornelia Pillat Din închisoare nu am primit veşti de la
Dinu niciodată. Numai în 1964, când i-au dat drumul, când au
449
Început să vină, întâi Paul Dimitriu, Vladimir Streinu, Remus
Niculescu. Paul Dimitriu mi-a spus că Dinu vine şi că e gras.

Or, Dinu intrase bolnav de tuberculoză în închisoare, fusese pe moarte. L-au băgat în infirmerie la Gherla, unde a stat cu

Vladimir Streinu. El mi-a povestit – ne plimbam prin grădina Academiei, ieşise din închisoare – că l-au hrănit pe Dinu, s-a îngrăşat, arată bine. Remus Niculescu a venit la mine în depozit, era ras în cap ca un licean, şi mi-a spus foarte jovial:

să ştii că Dinu vine. Arătau toţi atâta dragoste faţă de noi. Însemna că nu au reuşit să le schimbe minţile şi sufletele.

S. T. Când a venit acasă?

C. P. Pe 28 iulie 1964. Mi-a telefonat soacra mea la serviciu: „Neli, vino acasă, Mia (Fărcăşanu, sora lui Mihai) mi-a telefonat că Dinu vine". A venit întâi la ea, ea stătea lângă Gara de Nord. A întrebat ce se întâmplă cu noi, unde mai stăm, dacă existăm, dacă mai stau cu soacra mea, ce e cu familia lui? Mia i-a spus: „Du-te liniştit acasă. Eşti aşteptat!" M-am dus acasă şi-am aşteptat. şi el nu mai venea. Eram nedumerită, ce se întâmplă, ştiam că e în Bucureşti, doar o sunase pe

Mia Fărcăşanu! în sfârşit, a sosit Dinu cu o geantă grea unde erau toate hainele pe care le avusese în închisoare, întârziase la biserica de lângă Malmaison. Mi-a spus: „Clopotele acelei biserici m-au ajutat să supravieţuiesc. Se auzeau în celulă!" A

vrut să se ducă acolo să se roage. Abia pe urmă a venit acasă.

Când a intrat în cameră, s-a dus la icoana Maicii Domnului pe care o aveam (l-am înmormântat cu ea) şi a început să se roage şi a plâns. A făcut un duş. S-a aşezat într-un fotei şi mi-a spus că nu-l mai interesează nimic, literatura, nimic.

Voia să se facă paznic într-o grădină publică. Cred că în închisoare îşi purificase sufletul. Pe Dinu l-a ajutat foarte mult credinţa în Dumnezeu. El a avut viziunea lui Cristos în închisoare. O dată fusese

aruncat în celulă după ce fusese bătut îngrozitor, era cu dinţii zdrobiţi, plin de sânge. Atunci a avut impresia că Iisus a intrat în celula lui. Dinu a înţeles Patimile lui Iisus. De când a ieşit din închisoare, până când a murit n-a lipsit o duminică de la biserică. Seara, chiar dacă eram invitaţi undeva, nu pleca până nu se ruga. Avea o expresie de o tristeţe şi de o durere atât de mari încât era aproape insuportabil de privit. Pe urmă, redevenea om. Îi plăcea să se întâlnească cu prietenii, era vesel.

S. T. Ce v-a povestit despre anchetă?

450

C. P. Niciodată n-a vrut să vorbească. Atât mi-a spus, că a avut viziunea lui Cristos în suferinţa lui. A spus unui prieten, că-l băgau în sac şi aşa îl băteau.

*

Maria Noica L-am aşteptat vreo două trei zile la gară. Mergeam la gară în fiecare seară să aşteptăm trenurile cu deţinuţi. Nu ştiam când vine, dar auzisem despre eliberări. Alţii veniseră deja acasă. Şi m-am dus şi eu să aştept. Mergeam cu nepoata lui Bebe ori cu sora lui. Până la urmă, nu ne-am mai dus. Într-o bună zi, am primit un telefon. Ghiţă Vetra îi telefonase nevesti-sii că împreună cu Bebe ia trenul de la Tulcea.

Când i-au adus de la Periprava, le-au dat câte 100 de lei. Cu câtăva vreme în urmă ni se ceruse să trimitem câte 200 de lei ca să-şi plătească drumul. Cu banii ăştia s-au dus la un hotel unde au făcut câte un duş. Veniseră în cala vaporuluiântro căldură îngrozitoare. S-au bărbierit şi pe urmă ne-au telefonat că sosesc seara cu trenul. Ne-am dus atunci mai mulţi la gară. Eu, fratele meu, cumnata mea, sora lui. Toată familia aştepta. Trenul era enorm de lung. La un moment dat, unul din băieţi se duce repede înainte, se întoarce la noi şi zice:

L-am zărit pe Bebe. Să ştii că e foarte slab, să nu vă speriaţi! A

apărut Bebe. El luase de la Bucureşti un costum bleumarin când fusese nunta fetei lui Şarlot Rosetti. L-am pus să se îmbrace cu costumul cel mai bun. Umerii îi atârnau pentru că slăbise foarte mult. Săracu', arăta ca dracu'! Fără dinţi în gură, chel – el era şi aşa chel, dar acum era tuns zero – slab.

În sfârşit, eram foarte emoţionaţi toţi. Ne-am urcat în maşină.

Bebe era de ajuns de volubil. Am ajuns la sora lui, locuia în acelaşi bloc, dar la etajul trei. Îl aşteptam cu masa. Bebe era foarte

vesel, foarte bine dispus. Nu l-am întrebat nimic despre închisoare…

După câteva zile a fost chemat la Securitate. L-a acompaniat nepotul lui, Costache Ottescu, până aproape de strada

Domniţa Anastasia. A coborât singur. A ieşit unul şi l-a luat.

I-au propus să facă pe turnătorul. La care Bebe a spus: „Îmi cereţi prea mult. Nu este în puterile mele să fac asta! Refuz".

Au zis: „O să ai nevoie de noi şi vei suporta consecinţele".

Dar Bebe a refuzat din nou.

Eu divorţasem. La Securitate l-au întrebat la eliberare, domnule, dumneata unde mergi? La Bucureşti, soţia mea e în Bucu

451

reşti. I s-a dat Bucureştiul. Noi credeam că o să-i dea buletin aici. M-am remăritat cu el. Dar mi-am păstrat numele de Burileanu pentru că era atunci o lege că foştii deţinuţi politici nu au drept la pensie. Deci ne-am dus la oficiul stării civile şi ne-am căsătorit. Pe urmă, viaţa a intrat în normal. Bebe a fost muncitor, a lucrat pe şantiere ca tehnician constructor.

*

Al. Paleologu M-am eliberat pe 22 sau 24 iunie, 1964, Am plecat cu trenul. Au mai rămas în puşcărie câţiva, care s-au eliberat în august. A mai fost un lot în aprilie, alt lot în iulie, şi altul, în august. Eram în scurtă de blană în plină vară. Cu mâncare rece. Cu părul încă necrescut, tuns şi cu figura aproape albă. Toţi care ne vedeau ştiau de unde venim. Ne-am oprit să schimbăm trenul la Paşcani. Oamenii care înţelegeau ce-i cu noi ne-au dat ţigări şi şuncă. Ne simpatizau. Poftim, fructe, mere, zahăr, ce aveau şi ei. Era şi un ofiţer de Securitate în uniformă, care citea Arghezi. Se uita la mine. Dvs sunteţi în delegaţie? a întrebat. Nu, nu suntem în delegaţie? într-un târziu zice: Aaa! A realizat ce era cu noi. Era un securist cu alte servicii decât ăsta cu noi. Ei bine, securistul a fost singurul – ce fler – care nu a înţeles de unde venim şi cine suntem! La Bucureşti m-am dus acasă la mama, stătea lângă gară.

Ne aşteptau. Ştiau că o să venim. Mare emoţie. După ce am ieşit şi s-a aflat, ne-a vizitat d-na Musicescu, care era cercetătoare la Institutul de Istoria Artei. Zice: profesorul a aflat că eşti eliberat şi te cheamă la institut. Profesorul era George

Oprescu. Acolo m-am revăzut cu foştii colegi, bucurie. Profesorul mă ia în braţe şi începe să plângă. Era un tip cam ciufut, dar

foarte sentimental. Acum, zice, te duci la Dumitrescu-Mitocanu şi-i spui să-ţi facă formele să te angajez la Institut.

M-am dus la Mitocanu (şeful cadrelor de la Academie), ăsta repede a făcut ce trebuia, şi a treia zi eram cercetător la Institutul de Istoria Artei, unde erau deja Toto Enescu şi Remus

Niculescu care veniseră cu primul lot de eliberaţi. Oarecum lucrurile s-au restabilit.

*

Olga Ranetti Nu am avut nicio veste. Singura carte poştală pe care am primit-o a fost după ce Dej a dat decretul de

452

amnistie. Scria „în curând ne vom revedea". Începuseră să vină. A venit Dinu Piâlat, apoi Nini Radian. Auzisem că au venit mulţi dintre ei. Şi Dinu nu apărea deloc. Data când a venit nu mi-o mai amintesc exact. A fost pe la începutul lunii august. Ceilalţi au venit în iunie-iulie. Am primit un telefon acasă: Sunt în Gara de Nord. Nu avea bani, nu avea nimic. Am fost foarte stăpână pe mine. Eram cu soacra mea, care venea zilnic la mine. A început să plângă. I-am spus lui Dinu: Urcă-te într-un taxi şi vii acasă! I-am spus, reluăm viaţa ca şi cum nimic nu s-a întâmplat. L-am aşteptat în faţa blocului, stăteam la Foişor, într-un bloc vechi. A venit acasă, era slăbit. Ne-am îmbrăţişat, am plâns puţin, ne-am dus sus. Vecinii au năvălit şi ei.

Trebuia să se angajeze undeva. S-a angajat la o fabrică de pâine ca simplu funcţionar. Nu a mai avut dreptul să profeseze avocatura.

S. T. V-aţi mai văzut cu prietenii dvs dinainte de proces?

O. R. Nu imediat. Noi am fost mai curajoşi, îmi aduc aminte că la o casă de cultură, Dinu Pillat ţinea o conferinţă şi ne-am dus. El a fost foarte impresionat că eram acolo, în fundul sălii, într-o zi, era de l martie, ne-am dus la Neli Pillat cu un mărţişor. Lucra în Calea Victoriei, la Institutul de Istoria

Artei. De la proces, noi nu ne-am mai văzut, vreme de 5 ani de zile. Ce aveam de pierdut, pierdusem! Ei au fost închişi.

Ce puteau să ne facă? Nu îmi mai aduc aminte cum am reluat vizitele cu Nini Radian. După ieşirea lui din închisoare, a fost o perioadă lungă când nu ne-am văzut. Pe urmă Nini Radian şi-a recăpătat postul de la Institutul Parhon. Am reluat iarăşi vizitele.

Când s-au deschis policlinicile cu plată, Nini a dat consultaţii

acolo. Venea foarte obosit acasă, foarte nervos şi ne pomeneam cu câte un telefon: Copii, ce faceţi? Uite, venim pe la voi. După ce a venit din puşcărie, l-am mai cunoscut pe Nicu

Steinhardt. Dinu Pillat a plecat cu Nicu Steinhardt la Văratic.

Noi eram la Piatra Neamţ şi ne-am dus să le facem o vizită.

Cu ocazia asta, l-am cunoscut pe Nicu Steinhardt. Mi-a plăcut foarte mult, era un om deosebit, un causeur nemaipomenit. Ne-a condus printr-o pădure ca să ne arate un drum mai scurt. Tot drumul a povestit.

S. T. Dinu Ranetti era schimbat după puşcărie?

453

O. R. Nu, deloc, însă nu mi-a vorbit dacă a fost chinuit.

N-am ştiut unde a stat. Nici cine l-a anchetat. Nici de închisoare. Mi-a povestit că a stat cu Paleologu. Că şi-a schimbat impresia despre el. Îl considera mai snob, mai mândru, mai arogant. Că e cu totul altfel decât îl ştia. Puşcăria, zicea, a fost bună pentru unii.

S. T. Pe Noica, pe ceilalţi, i-aţi cunoscut?

O. R. Nu. Noi ne vedeam numai cu Nini Radian şi Dinu

Pillat. Ei nu erau un grup. A fost o ficţiune.

*

Cornelia Pillat Nu mai voia nimic decât să fie paznicul unei grădini publice. A doua zi a început să-mi schimbe tablourile din casă şi să aşeze cărţile. Toate cărţile sunt acum în casă cum le-a lăsat el. Cât a fost închis Dinu, am fost la mănăstirea Văratic, cu Monica. În fiecare an am stat în vacanţă acolo, şi era extraordinar. Nici nu puteam să mă duc în altă parte. Şi mi-am spus, acolo îl duc pe Dinu, la Văratic. Întâi am zugrăvit casă, apoi pe Monica am trimis-o cu mama la Văratic şi bine am făcut, în august, am plecat cu Dinu. Ştiu că

Monica s-a dus la părintele Calinic şi i-a spus: Părinte, ce ne facem că tata vorbeşte numai de Dumnezeu, de o viaţă cu totul retrasă. Părintele i-a spus, ai răbdare, c-o să-i treacă. Şi aşa a fost. A durat cam o lună, o lună jumătate să se refacă. Pe urmă, după ce ne-am întors la Bucureşti, şi-a pus dantura.

Călinescu a trimis după el. A fost reprimit la Institut imediat.

Cu toate că ştia că l-a trădat, i-a arătat acelaşi respect şi apreciere, de care nu s-a dezis niciodată. Intrase şi Vladimir Streinu la Institut, şi era o atmosferă de calitate. Dinu şi-a revenit, a început să

scrie. S-a reîntâlnit cu prietenii. Nu s-au mai temut unii de alţii. Cu toate că era interzis să se revadă, şi-au reluat legăturile. Afară de doctorul Radian, cu care ne-am revăzut abia peste câţiva ani. El avea înainte de proces o carieră strălucită. Era la Spitalul Parhon, fusese apreciat de Ştefan

Milcu, scriseseră împreună o carte. Dintre noi, dusese viaţa cea mai comodă şi cea mai bună. A considerat apoi că a fost atras în proces de Dinu. Eu cred însă că el era însemnat pe listă, acolo, de comunişti. Aşteptau doar un pretext să-l închidă, c-a fost legionar şi om de valoare. Citise şi romanul lui

Dinu, îl păstrase… Nu a iertat că a ajuns în proces. A avut

cariera frântă. Şi alţii au spus că alta ar fi fost cariera lor fără acest proces.

S. T. Dinu Pillat era schimbat?

C. P. Absolut deloc. A început să lucreze la Institut, să scrie, a publicat articole, a scos cărţi.

Devenise perfect normal, cu apetit de viaţă. Când îi atrăgeam atenţia că vorbeşte prea deschis, îmi spunea: Tu eşti traumatizată. Nu-ţi dai seama că lucrurile s-au schimbat?

Dar când a fost scos din Institut de doamna Buşulenga, atunci a făcut şocul fatal. După tezele din iulie 1971, ştiam că trebuie să se facă epurări, întâi comisia a venit la mine la Institutul de Istoria Artei. Mi-au spus că am fost mutată la Comisia monumentelor istorice. N-am suferit, dar le-am spus:

Vă rog să nu faceţi acelaşi lucru şi cu Dinu. Şi a doua zi au venit la Institut la Dinu, i-au spus că va fi dat afară, îmi spunea: Mă uit la ea s-o salut, se referea la doamna Buşulenga, şi se uită pe deasupra capului meu. Nu l-a primit să stea de vorbă cu ea. Preşedintele scriitorilor era George Macovescu şi

Dinu a făcut o grămadă de cereri să fie reprimit. Fusese repartizat la Muzeul literaturii, unde şef era Alexandru Oprea, care era foarte oficial. Dinu avea cuvinte aspre faţă de el. L-au mutat la Biblioteca Centrală Universitară. Atunci au început durerile lui de cap. Mi-a povestit cineva care lucra cu el, că o ruga să-l ducă, de exemplu la contabilitate, pentru că nu mai vedea. Trebuia să urce scările şi nu mai vedea.

455

<titlu>SCHIMBAREA LA FAŢĂ

Toţi deţinuţii politici au fost supuşi din 1962 unui proces de reeducare. Metoda cu care a operat Securitatea nu a avut un anume tipar, iar tehnicile au fost variate, în toate închisorile s-au înfiinţat cluburi în care se citea Scânteia, editorialele în principal, şi se comentau apoi. S-au adus cărţi cu conţinut ideologic comunist şi date deţinuţilor, de asemenea pentru a fi apoi comentate. Psihologi şi „lucrători culturali".

au fost ataşaţi închisorilor. Se urmărea obţinerea dezicerii de trecutul lor politic şi social şi obţinerea unor declaraţii de adeziune la regim. Deţinuţii erau testaţi cu privire la convingerile lor, şi mai ales cu privire la gradul lor de periculozitate o dată eliberaţi. Mediul închis al puşcăriilor era propice unui asemenea asalt împotriva conştiinţelor şi voinţei lor.

Izolaţi de mediul extern, erau mai fragili, mai uşor de manipulat şi de împins într-o direcţie sau alta. Într-un cuvânt.

„Reeducaţi". Nu numai persuasiunea „ideologică" a fost folosită. Cei mai cunoscuţi, mai influenţi dintre ei, au fost plimbaţi prin diferite zone ale ţării pentru a li se înfăţişa realizările regimului. Uneori această excursie s-a făcut în timpul detenţiei, alteori imediat după eliberare. Când nici această metodă nu a reuşit, s-au făcut presiuni, mai ales asupra celor care psihologic erau slăbiţi de detenţie. Au fost abordaţi cei dependenţi sentimental, care aveau „delicte grave" la dosar şi primiseră pedepse foarte lungi, cei ambiţioşi, frustraţi de condiţia de marginali etc. Cei care aveau legături afective puternice acasă erau vulnerabili, şantajul cu „soarta copiilor, a soţiilor" etc. era frecvent. Tuturor li se promitea eliberarea înainte de expirarea pedepsei şi uşurarea traiului în închisoare (cărţi, cafea, ţigări, căldură etc.). Reeducarea mergea adesea mai departe. Nu se limita la denunţarea generică

456

a trecutului şi declaraţii de fidelitate, trecea la diferite forme de colaboraţionism, care începeau cu ispăşirea în public a

„Păcatelor", lepădarea de trecut şi de vechile anturaje, continua cu publicarea de articole în diverse publicaţii ale regimului (mai ales în Glasul patriei, destinată exilului), şi se putea termina cu un angajament

de colaborare cu Securitatea, pentru furnizarea de informaţii, ori pentru a servi ca agent de influenţă. Cei care au abjurat convingerile vechi ori au ajuns la un compromis cu autorităţile au beneficiat de avantaje în anii care au urmat eliberării lor. Le-au fost publicate operele, au deţinut poziţii importante profesional, şi-au continuat vechi cariere, sau au început altele noi, au călătorit în străinătate. Nu era obligatoriu pentru aceasta să fii informator. Ce era obligatoriu erau declaraţiile publice de fidelitate faţă de regim. Cât şi-au schimbat în mod real convingerile, după anii de închisoare, e greu de analizat. Cât s-au lepădat de trecutul lor, de asemenea. Sinceritatea declaraţiilor şi atitudinii este imposibil de cercetat azi. În schimbul lor primeau avantaje economice, profesionale, statut social.

Toate, condiţionate de colaborarea loială cu regimul. Prestigiul unora dintre cei încinşi, regimul dorea să şi-l anexeze, din necesităţi de propagandă. O altă raţiune a „reeducării" a fost prevenirea apariţiei unor focare de opoziţie, şi ralierea celor nemulţumiţi în jurul acestor personalităţi. Operaţia de anexare a acestora de către regim a reuşit în cea mai mare parte. Liberalizarea limitată şi temporară (1964 – 1971) a constat într-un grad de toleranţă faţă de intelectuali şi a oferit acestora posibilităţi de a exprima public opinii afirmate în perioada anterioară proceselor, în anii '60 s-a înregistrat ralierea aproape a tuturor intelectualilor din vechea generaţie.

A celor trecuţi prin închisori, lagăre şi domiciliu obligatoriu.

Ca şi a acelora care reuşiseră să nu fie condamnaţi. Uneori, colaborarea a luat forme active, unii dintre ei devenind militanţi ai regimului şi ocupând poziţii influente. Alteori colaborarea s-a rezumat la forme minore. Dacă ar fi să luăm în calcul rezultatele operaţiei de spălare a creierului, pentru regim a fost o reuşită. Nu conta ce credeau aceşti oameni în sinea lor. Conta cum se manifestau în public. Or regimul a urmărit 1/ să-i împiedice să se constituie într-o disidenţă

(pericolul era mare pentru că aveau legitimitate şi se bucu

457

rău de prestigiu), 21 să-i reducă la tăcere, 3/ să-i atragă în diferite forme de colaborare pe cei mai influenţi.

*

Mihai Şora Remus Niculescu, înainte de a fi închis, scrisese o lucrare despre pictorul Grigorescu. şi a dat-o la ESPLA.

Cartea era în corectura întâi când a fost arestat. M-am dus la directorul Institutului, profesorul George Oprescu. I-am zis:

Am o monografie extraordinară scrisă de Remus Niculescu.

Mi-a zis: O cunosc. Ce facem, aş vrea s-o public, o am în pagină deja? zice: Lasă-mă să mă gândesc. Vin la dvs peste o zi două. M-am dus şi am căzut de acord asupra următoarei soluţii: cartea apare sub semnătura lui George Oprescu. Nu-mi aduc aminte cine a propus-o. Am căzut de acord şi că atunci când iese din puşcărie să spunem că adevăratul autor este Remus Niculescu. Sub forma unei a doua ediţii, a unei declaraţii a lui Oprescu etc. Când a ieşit din puşcărie Remus Niculescu.

Oprescu murise. I-am spus să restabilim adevărul asupra monografiei Grigorescu. Rerr. us Niculescu mi-a spus că nu vrea. Am insistat. Poţi să-mi spui motivele? «Nu interesează!». E voinţa dumitale? «Da!» E o lucrare excelentă! Dacă ţi-e greu, scriu cum s-a întâmplat, un articol în presă, o declaraţie, găsim o formulă să restabilim adevărul. Nu a vrut. Nu şi nu şi nu.

S. T. Aveţi vreo idee de ce?

M. S. Nu. Nu ştiu de ce.

*

Gheorghe Florian (n. 1918), fiul unui avocat prosper. Acu zaţ că a participat la rebeliunea legionară. Şef de promoţie la terminarea liceului şi a Facultăţii de drept. A lucrat, din

1945 până la arestarea sa în septembrie 1959, la Banca Naţională, în 1950, din mai până-n septembrie, este reţinut administrativ la Capul Midia, pentru vina de a fi vizionat la

Ambasada britanică un film documentar despre Jocurile

Olimpice de la Londra, în lotul Noica a fost acuzat că a furnizat informaţii lui Dinu Pillat pentru scrierea romanului său „mistico-legionar". Deşi o figură periferică a procesului, a fost condamnat la 16 ani de închisoare, în 1963 – 1964, grav bolnav, stă vreme de 14 luni în spitalul închisorii Vă

458

căreşti, pentru TBC renal şi colită cronică, gastrită hiperacidă. În iulie 1964 se află la închisoarea Aiud (U.M. 0622)

unde este adus din Colonia Salcia. Declaraţia sa dată aici, înainte de a fi pus în libertate, este un document „al reeducării" la care erau

supuşi deţinuţii. Aflăm mai limpede ce se aştepta de la cei închişi din partea regimului. Câteva extrase:

„Din anul 1948, m-am considerat desprins total şi definitiv de organizaţia şi mentalitatea legionară. N-am făcut însă şi pasul următor, acela de a adera la ideea socialistă [...] am frecventat biblioteca engleză din Bucureşti, fără să chibzuiesc că publicaţiile citite acolo nu mă apropie ci, dimpotrivă, mă depărtează de adevărata cunoaştere a stărilor de lucruri din întreaga lume şi din ţara noastră. Pentru această greşeală, am executat în anul 1950, timp de patru luni, o pedeapsă administrativă în colonia de muncă de la capul Midia, în lunile decembrie 1962-aprilie 1963 am participat la acţiunea de reeducare desfăşurată în penitenciarul Aiud, în unul din cluburile înfiinţate în acest scop". După dezicerea de mişcarea legionară urmează afirmarea poziţiei faţă de „regimul actual": „[...] Socotesc acum că teoria plus valorii bazată pe muncă şi teoria plus valorii formulată de Karl Marx reprezintă un adevăr fundamental, o mare izbândă a gândirii umane. [...] Cunosc marile realizări din Uniunea Sovietică, din ţara noastră şi din celelalte ţări socialiste, în toate domeniile activităţii umane... Ştiu cât de impresionante sunt succesele în domeniul electrificării, al mecanizării industriei şi agriculturii, al chimizării producţiei, în domeniul promovării progresului tehnic şi în alte domenii [... J as da un singur exemplu pe care îmi permit să-l consider simbolic. Pe bulevardul Nicolae Bălcescu, pe locul unde se afla fundaţia

Dalles, s-a construit unul din noile blocuri cu multe etaje.

Vechea clădire a fundaţiei nu a fost demolată ci a fost încorporată, integrată în clădirea cea nouă. Găsesc o asemănare între acest fapt şi acţiunea de reeducare ce se desfăşoară cu noi, cei ce am reprezentat o lume veche, acţiune prin care nu se urmăreşte altceva decât integrarea noastră, fără rezerve, în edificiul cel nou al socialismului. Aştept cu încredere ziua în care – prin înaltă bunăvoinţă – mi se va arăta, pe imensul şantier pe care îl reprezintă astăzi ţara noastră, locul unde să pot lucra pentru a răscumpăra greşelile trecutului.

Aiud 17 iulie 1964 ss G. l. Florian".

459

*

Printre primii eliberaţi, Păstorel Teodoremu şi Vladimir Streinii

încep să colaboreze în prefă. Glasul patriei îi găzduieşte frecvent în acei ani, alături de G.C. Giurescu, Dumitru

Stăniloaie, Nichifor Crainic, Radu Gyr, Ion Vinea, H. Y.

Stahl, Şerban Cioculescit. Limbajul lor a suferit o radicală modificare. Nu ştim dacă este rodul spălării creierului la care au fost supuşi în timpul detenţiei şi deci a îmbrăţişării ideilor comuniste, ori este rezultatul unui pact cu regimul sau acomodări personale cu condiţiile date.

Glasul patriei, editorial, pagina întâi „Scriitori şi cititori", autor Vladimir Streinii:

„Prosperitatea culturii române de azi e un fapt pe care îl neagă numai ignoranţa sau realia-credinţă ac/te unui fanatic fugar, prin fiţuicile tipărite în Occident... Un altul deplânge amarnic situaţia scriitorului român de azi şi a întregii culturi contemporane din ţara noastră, ca aflându-se sub cele mai imaginare lespezi şi interdicţii [...] Că nu e nume de scriitor vârstnic sau mai tânăr, care să nu apară de sub teascuri

[...] că acordul lor la noua societate socialistă e cauza germinativă a prosperităţii culturii româneşti de azi, toate acestea sunt o realitate pe care însuşi nefericitul scrib şi stăpânii lui le cunosc bine, dar vor cu tot dinadinsul ca românii aflaţi în străinătate, tânjitori după patria lor, să nu le afle. Poziţiei unor asemenea scribi faţă de realităţile culturale din ţară, cum să i se spună, decât infame?" La 10 august 1963, Vladimir

Streinii scrie despre „Trădarea clasicilor": „Românii din străinătate, văzându-şi de treburile vieţii lor, şi nu cunosc pe profesioniştii patriotismului pe care i-a suflat vântul prin acele părţi de lume. [...] De o vreme însă, odată cu formarea şi consolidarea statului democrat-popular, şi-au dat şi ei seama că chestiunea politică, propriu-zis le-a cam scăpat din mâini.

Despre ea vorbesc mai efectiv construirea giganţilor industriali, apariţia a noi oraşe pe harta ţării, socializarea agriculturii şi ridicarea continuă a standardului de viaţă. Şi-au dat singuri seama că a tot trâncăni radiofonic şi editorial despre chestiunea naţională e o treabă stearpă. Ei au văzut cu spaimă că nici naţionalismul propagandistic nu mai poate înşela pe nimeni, nici chiar pe cei care-i subvenţionează interesat..."

460

*

Maria Vlad (sora d-rului Aurel Vlad, n.n.) A luat şapte ani, dar a făcut trei. Am venit pe la şase de la şcoală, aveam cursuri după-amiază. El era cu Andrei (fiul meu) în braţe, înconjurat de familie. Era tras la faţă, slab, mai târziu va fi şi mult mai slab, boala l-a mâncat mai mult decât închisoarea.

Tuns scurt, nu ras. Curat. Nu rapace la mâncare că a scăpat din lagăr. Dar extrem de reţinut. S-a schimbat foarte mult.

Firea i s-a schimbat.

Nu mai era acelaşi. Mai târziu, mi-am pus problema dacă nu era ceva cu spălarea creierului. Pe lângă depresiuni cu plâns în timpul nopţii (pe care nu le avusese înainte) – excitaţie, veselie; tot atât de exagerate ca şi deprimarea. Vorbea foarte mult, dar cum atingeai subiectul amuţea. Aveai impresia că avea un sac de lucruri de povestit care trebuia golit, dar, Doamne fereşte, să pomeneşti ceva de închisoare. L-am întrebat şi nu a vrut să-mi spună nimic. Căpătase un fel de pornire distructivă faţă de familie, faţă de el, de tot. El a fost cu ideea să ne mutăm din casa noastră din Popa Rusu, să rupem gospodăria, să ne separăm. Cu şefii nu se înţelegea, apoi cu nevasta nu s-a mai înţeles. Tot căuta ceva şi era nemulţumit. Nu mai era omul dinainte.

Era o cucoană de la legaţia italiană care locuia în bloc. Ei i-a povestit. Eu nu l-am auzit povestind. Ea mi-a relatat ce i-a spus Aurel. Cât a suferit el, ce înseamnă să fii în izolare, ce înseamnă să te dezbrace în pielea goală, iar anchetatorii în jur să facă tot felul de aprecieri la adresa ta… Că i-au scos în curte şi-i ameninţau, execuţia. Acum, că a fost aşa sau s-a inspirat din Dostoievski, nu ştiu. El aşa i-a povestit italience!

Femeia era înnebunită. M-a întrebat. Eu am zis: Nu, e din

Dostoievski! l-am întrebat dacă a fost bătut. El a spus că există lucruri mult mai cumplite decât bătaia. L-am mai întrebat şi de anchetă. Am aflat despre nesomn, dusul cu ochelari negri, cu întrebări repetate până la exasperare, cu sculat brusc din somn. El nu devenea brusc lucid când îl trezeai, avea un interval de timp când putea să spună şi că l-a omorât pe taică-su.

Era de un entuziasm pentru „marile realizări ale regimului”.

care ne călca pe nervi. Vorbea ca la Scânteia.

S. T. Devenise un partizan al regimului?

M. V. Da. Psihic. Era foarte entuziasmat de regim. Iar, mai târziu, de madam Ceauşescu.

461

S. T. Vi se părea că e sincer? Poate juca pentru cei din jur!

M. V. Juca pentru el. Voia să se convingă pe el.

S. T. Înainte de arestare era critic fată de regim?

M. V. Cine nu era critic!?... Era foarte tăios la adresa lui

Stalin, a lui Dej. După ieşirea din închisoare, s-a schimbat brusc. A trecut de partea cealaltă. şi era sincer, asta ne-a revoltat. După aia lumea se mai relaxase, toată lumea vorbea împotrivă, la serviciu, începuse să nu ne mai fie frică. Dar el o ţinea pe a lui.

S. T. S-a mai văzut cu cei din lot?

M. V. Nu. Fugeau unul de altul ca dracu' de tămâie.

*

S. T. I-aţi reîntâlnit pe cei din lot o dată ajuns la Bucureşti?

Sandu Lăzărescu l-am evitat un timp pentru că spaima era mare.

S. T. Aţi semnat un angajament la plecare prin care vă obligaţi să daţi informaţii?

S. L. Nu. Venea unul la mine, Mitrea, care voia să mă racoleze pentru munca în Securitate.

S. T. Când asta, la Aiud, sau în libertate?

S. L. După. Venea acasă şi uneori la birou. Mereu în civil.

Am fost torturat de el, în sensul că nu-mi dădea pace. Era foarte greu să zici „nu" şi foarte tentant să zici „da".

S. T. De ce? Cum?

S. L. Îţi ofereau diferite posibilităţi de promovare şi slujbe mai bune.

S. T. Aţi acceptat?

S. L. Nu!

S. T. Unde v-aţi angajat?

S. L. Am dat examen pentru mai multe posturi. Am reuşit la Biblioteca Centrală Pedagogică.

S. T. V-aţi revăzut cu ceilalţi?

S. L. Cu Dinu Noica, târziu, pe Batistei, când s-a mirat că nu am şoşoni în picioare. Prin 72. Mai devreme m-am întâlnit pe Calea

Victoriei cu Dinu Pillat. Atunci mi-a explicat cum a fost torturat în anchetă. Mi-a spus „îţi închipui în ce condiţii au fost date declaraţiile mele". La câteva luni după ieşirea din închisoare am reluat relaţiile cu el. Îl vedeam, ne-am făcut vizite reciproce, până când s-a îmbolnăvit.

462

<titlu>Filosoful între ai lui

*

„Izbutesc să aflu (anevoie, fiindcă se fereşte de vizite) că Dinu Ne. locuieşte la familia Casasovici, rudele sale, în apropiere de grădina Icoanei.

Pe seară, nu-l găsesc acasă. Aştept. Când vine, târziu, îmi pare mai slab decât la Securitate în scena confruntării, pentru el invizibilă şi nebănuită. E mai palid, cu obrajii de tot scofâlciţi [...] E teribil de emotiv şi de emoţionat, căinţa (obsedantă e sinuciderea lui Mihai Rad.) îi dă aerul şi-i insuflă gesturile unui personaj dostoievskian. Vrea să-mi ceară iertare, eu vreau să-i spun cât îi sunt de recunoscător şi se iscă o scenă nitel ciudată, în care ne întrecem cu plecăciunile, mulţumirile, scuzele, iertările şi îmbrăţişările. Dar curând ne liniştim şi vorbim deschis şi curat, îi vine greu să creadă că sunt cu totul sincer folosind cuvântul de recunoştinţă, în cele din urmă pricepe

[...] şi înduioşarea lui e atât de adevărată, mirarea lui dispare atât de lin, ochii lui se uită la mine cu atâta blândeţe încât îmi uşurează să găsesc cuvintele care-l pot convinge din ce în ce mai mult că şi în clipa aceasta, ca şi în boxă sunt şi am fost nu numai pe deplin sincer, ci am şi rămas în urma celor ce aş fi vrut să comunic.

Apoi, când plec şi mă conduce până la poartă, cerul înstelat şi căldura serii de august [...] Singur mă întreb dacă voi reuşi să-i explic lui Dinu că de fapt îi datorez prilejul fără de care nu m-aş fi putut naşte a doua oară, din apă şi din duh".

(N. Steinhardt, op. cit., p. 337)

*

„Constantin Noica, ieşit din închisoare, s-a dus s-o vadă pe Alice (Rădulescu, mama lui Mihai Rădulescu, mort în timpul

463

anchetei la 31 oct. 1959, n.a.). Au schimbat câteva cuvinte.

Domnul Noica a spus cât de rău îi pare de toate cele întâmplate. Alice, la rândul ei, i-a spus că nu-l iartă.

De altfel, toţi cei din lotul «Noica» ieşiseră foarte curând din închisoare şi-şi reluaseră cu dezinvoltură vechile funcţii... Theodor Enescu ronţăia în continuare prin hrubele tăinuite ale Bibliotecii Academiei, iar Remus Niculescu, cu toate că deposedat oficial de conducerea Cabinetului de stampe, se încetăţeni şi mai dihai acolo, căsătorindu-se pur şi simplu cu dânsul (sau, mai corect cu Lena – noua lui directoare).

Cariera cea mai strălucitoare o făcu însă Doamna Marietta

Sadova, care juca rolul titular dintr-o piesă în care o interpreta pe Ulianova, mama lui Lenin.

[...] Cât despre vina lui Dinu Noica de a nu fi avut inima să distrugă corespondenţa lui Mihai, contribuind astfel la distrugerea prietenului său, acum, când toţi protagoniştii acelei drame au ieşit din scenă, căpătând dimensiunile cu mult mai corecte ale unor entităţi istorice, această vină ar putea fi pusă la îndoială... S-ar putea ca Domnul Noica să-i fi făcut lui

Mihai un foarte mare serviciu: acela de a-i fi păstrat intactă pentru posteritate strălucitoarea corespondenţă". (Petre Sirin, op. cit., p. 353)

*

„Am intrat în închisoare orb (cu vagi străfulgerări de lumină, dar nu asupra realităţii, ci interioare, străfulgerări autogene ale beznei, care despică întunericul fără a-l risipi) şi ies cu ochii deschişi; am intrat răsfăţat, răzgâiat, ies vindecat de fasoane, nazuri, ifose; am intrat nemulţumit, ies cunoscând fericirea; am intrat nervos, supărăcios, sensibil la fleacuri, ies nepăsător; soarele şi viaţa îmi spuneau puţin, acum ştiu să gust felioara de pâine cât de mică; ies admirând mai presus de orice curajul, demnitatea, onoarea, eroismul; ies împăcat: cu cei cărora le-am greşit, cu prietenii şi duşmanii mei, ba şi cu mine însumi". (N. Steinhardt, op. cit., p. 302)

*

Simina Mezincescu Dinu Noica a ieşit din închisoare un an şi ceva mai târziu decât mine şi a venit la noi fără să ne anunţe. Eu eram acasă. Tocmai mă măritasem a doua oară.

464

Urcam împreună cu soţul meu scările când Dinu cobora. Şi a făcut un gest impresionant: a căzut în genunchi şi mi-a sărutat fusta.

Eu nu știam cum să-l ridic.

S. T. De ce credeți că a făcut așa?

S. M. Se simțea responsabil, deși eu nu l-am acuzat niciodată. Nici măcar în sinea mea. Nu avea absolut nicio vină.

Am încercat să-i explic și să-l fac să înțeleagă acest lucru.

După aceea, l-am întâlnit pe Sandu Botez, fiul lui Călin Botez și al Litei Storck, care trăiește acum la Oslo. Sandu a fost arestat la câteva zile după mine și Alecu și a fost băgat în celulă cu

Dinu Noica. Mi-a povestit, mai târziu, că Dinu a întrebat ce mai e nou prin București. El fusese arestat mai devreme. Sandu Botez i-a spus că am fost arestați, Alecu și cu mine. Dinu, povestea el, nu a deschis gura o săptămână. Credea că stă în celulă cu un nebun care refuză să vorbească. A suferit cumplit, a înțeles că se pregătește un lot, al lui, și nu a mai vrut/ putut să vorbească. Ca și mine, nimeni altul nu l-a acuzat de asta.

*

Coca Casasovici știam de la nevasta lui Dinu că i-a dus pachete de vreo câteva ori. Am contribuit și eu, trecusem prin închisoare, știam de ce au nevoie acolo. Și așteptam cu toții.

Cine a ieșit întâi, nu știu. M-am întâlnit cu Paul Dimitriu pe stradă și Paul mi-a spus: „Față de mine, când suntem singuri numai noi doi, spune ce vrei. Dacă mai e și un alt treilea, nu vorbi nimic. Am fost obligat să iscălesc ceva".

S. T. Ce anume?

C. C. Exact ca toți ceilalți. Și la mine au încercat. Să spun tot ce știu și care ar putea să îi intereseze pe ei. Am răspuns:

„Domnule, de când am fost mică, am învățat să nu pârăsc". Și atunci mi-au spus: „Nu o să vă vedeți copiii prea repede!"

Zic: „Nu face nimic, copiii mei or să crească și fără mine". Într-o zi, a sunat cineva la ușă, n-aș ști să spun ziua exactă. Și am deschis, am văzut că era Dinu. Nu mai avea dinți și purta mustață. El nu a fost niciodată foarte grijuliu cu îmbrăcămintea lui. Avea pe cap o căciulă, deși nu era vreme de căciulă, și era îmbrăcat cu o haină lungă, bleumarin. Când a intrat în casă, am strigat către soacra mea: „A venit Dinu!"

Am ieșit amândouă, iar Dinu a căzut în genunchi și ne-a sărutat poala rochiilor, spunând: „Iertați-mă!" Zic: „Pentru ce?"

„Pentru că aţi suferit din cauza mea!” Nu am înţeles de ce tre’
465
buia să îl iertăm. Bineînţeles, am încercat să-i explicăm că nu a fost niciun fel de suferinţă, faţă de a lor care fuseseră închişi atâţia ani.

Mircea Casasovici Dinu era foarte slab şi voia să plece la
Piteşti.

C. C. Mi-a făcut o socoteală că el va da acolo lecţii. Cu cinci lei pe zi va cumpăra o jumătate de kilogram de lapte şi o jumătate de pâine. Mă rog, a făcut o socoteală prea puţin realistă. Dinu – cel mai deştept om pe care l-am întâlnit în viaţa mea – avea un simţ practic absolut redus. Cu toate că, tot ce s-a întâmplat în 89, el a prevăzut că are să se întâmple, cu şase-şapte ani înainte, ne spunea asta. Lucru care-l enerva cumplit pe Mircea, care este un realist, pentru că zicea el: E

lipsit de suport ceea ce spui, Dinu. Zicea că se va prăbuşi comunismul, că nu mai poate să ţină.

S. T. Cum a rămas cu planul de a pleca din Bucureşti?

M. C. Avea ideea să se retragă undeva departe. Să nu aibă a face cu multă lume, să nu fie iarăşi tentat de prieteni, cunoştinţe. Să se retragă undeva în provincie, ca să gândească în linişte, să-şi facă mai departe opera lui, ducând o viaţă simplă. După ce a ieşit de la închisoare, ideea de a face o scoală i-a revenit. A vrut să facă asta undeva lângă Mogoşoaia. Într-o duminică, ne-am plimbat împreună, Dinu şi cu mine. Arhitectul Joja – frate cu Joja Athanase, comunistul – i-a făcut planurile, îl cunoscusem pe arhitect când era deţinut la Canal şi făcea la Constanţa reparaţia cazinoului. I-am dus doamnei

Joja o scrisoare de la el. Joja îi făcuse planurile lui Dinu.

Ne-am învârtit în jurul lacului Mogoşoaia ca să găsim un loc potrivit pentru casă. Nu l-am găsit. Era prea multă lume, prea multă agitaţie pe acolo, şi nu i-a plăcut, a renunţat.

C. C. Apoi s-a angajat la Institutul de logică.

M. C. Să vă spun cum a fost. La un moment dat, l-au invitat de la Securitate şi l-au plimbat cu o maşină, ca să îi arate realizările regimului. Dinu, în situaţia asta, a trebuit să fie diplomat – s-a arătat „impresionat de aceste realizări”. Pe urmă i-au propus că lucreze la Institutul de logică, unde a fost bine tratat, şi unde, cred, s-a simţit bine. De acolo a ieşit la pensie.

*

Un document semnat de filosof în chiar ziua eliberării sale din arestul Securităţii (U.M. 0123/O), unde fusese adus de

466

la închisoarea Văcăreşti pe 8 aprilie în acelaşi an, certifică intenţia sa de atunci de a locui la Piteşti. Raţiunile pentru care a ales acest oraş trebuie să fi fost mai multe. Una dintre ele, apropierea mai mare de Bucureşti decât Câmpulungul.

Alta, dintr-un sentiment ciudat de nostalgie, de timp ireversibil, de atracţie a răului. După arestarea sa din decembrie 1958, Noica fusese încarcerat la Piteşti, unde s-a consumat şi partea cea mai dură a anchetării sale. Având în vedere

< că, pe 8 august 1960, el este adus de la Piteşti la Bucureşti.

şi tot la 8 august (1964) este eliberat, putem spune că o strair ale coincidenţă a funcţionat. Documentul completat înainte! de încheierea detenţiei este un formular tip, cu rubrici fixe şi

— Locuri goale marcate de puncte puncte pe care deţinutul le-a completat cu un toc, având o peniţă cam tocită, în josul paginii, iscălitura.

MINISTERUL DE INTERNE

Data 8. V1111964

Subsemnatul Noica Gr. Constantin născut în anul 1909 luna iulie ziua 11/24

În comuna Grosu-Vilăneşti raionul Alexandria regiunea

Bucureşti str… nr… de profesie profesor… mă stabilesc cu domiciliul în comuna Piteşti raionul Piteşti regiunea Argeş str… nr… declar că:

Nu voi divulga nimic din ceea ce cunosc asupra persoanelor pe care le-am cunoscut în timpul reţinerii mele.

De asemeni nu voi divulga nimic referitor la organizarea şi ordinea interioară a închisorii, cât şi asupra regimului aplicat.

Am primit toate obiectele ce mi-au fost luate spre păstrare de administraţia închisorii şi Biletul de Liberare Nr 33/64.

Nu am primit obiectele…

În caz că voi divulga ceva din cele ce cunosc, să fiu pedepsit conform legilor în vigoare.

1

— Semnătura reţinutului ss Constantin Noica

O mână notează alături:

Nu se cunoaşte domiciliul unde s-a stabilit.

— ÎK fiind ridicat de Dir. III-a ss indescifrabil.

467

„La ieşirea din închisoare în 1964 (după şase ani de detenţie), nu mai avea dinţi şi a vrut o vreme… să nu-i mai pună, pentru ca lumea să vadă ce poate face o închisoare comunistă din noi. «Am renunţat după o scurtă vreme, când un prieten medic mi-a spus că am să-mi distrug stomacul.» Mi-a povestit de asemenea, cum, în preajma eliberării din detenţie, puşcăriaşii politici erau urcaţi într-un automobil şi făceau turul Bucureştiului pentru a lua act de «înfăptuirile regimului socialist» survenite în răstimpul cât ei stătuseră la închisoare.

«Aţi făcut lucruri frumoase, le-am spus, dar pe mine m-aţi urâţit.» Şi am întors spre ei capul cu gura suptă şi fără dinţi".

(Gabriel Liiceanu, „Adaosuri la o biografie. Două opriri pe drumul lui Noica", revista 22/33/1996)

*

S. T. A locuit la dvs?

Coca Casasovici Nu. Venea regulat, fiindcă fusese operat de ocluzie intestinală în spitalul închisorii Văcăreşti. Trebuia să ţină regim. Eu voiam să se îngraşe. Asta a durat câteva luni.

Nu vorbea de închisoare. Era acelaşi om fascinant, încântător.

Dinu cred că s-a adaptat din nou la libertate, cred, cum s-a adaptat şi la închisoare, foarte uşor. Nu a fost niciun hiatus între vechea lui viaţă, dinainte de a fi închis, şi noua lui viaţă.

Locuia la Titan Vlădescu.

S. T. Cu cine se vedea?

C. C. Cu Simina Noica, erau veri de-al doilea. Ea era elenistă. Şi-a făcut-o învăţăcel. Se mai vedea cu Alecu Paleologu.

*

Cei eliberaţi rămân sub o strictă supraveghere. Reproduc unul din rapoartele informative:

R.P.R.

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

DIRECŢIA A VII-a STRICT SECRET

Nr. 742/0096 414 din 15. oct 1964

CĂTRE M.A.I. DIRECŢIA III-a

La adresa dv nr. 301/1G/424153 din 14.08.1964 vă comunicăm următoarele:

468

FLORIAN GHEORGHE este fiul lui Ion şi Lucia, născut la 2.08.

1918, licenţiat în drept, fost inspector, necăsătorit şi domiciliază în str. Popa Rusu nr. 17, secţia 3-a miliţie, raionul l Mai

Bucureşti.

Sus-numitul în luna august a.c. a fost pus în libertate şi s-a stabilit la adresa sus-menţionată.

În prezent nu e încadrat în câmpul muncii, însă se cunoaşte faptul că a depus cerere pentru a-şi găsi serviciu.

Are comportări corespunzătoare.

La aceeaşi adresă locuieşte numita FLORIAN LUCIA, născută BOŢEA, mamă, fiica lui Constantin şi Herta, născută la

23.04.1886 în Bucureşti, fără ocupaţie.

Datele de mai sus au fost obţinute de la agentele „Popescu Elena", „Marin Georgeta" şi surse oficiale.

ŞEFUL DIRECŢIEI ŞEFUL SERVICIULUI

Colonel ss Rusu Emanoil lt. colonel ss Croitoru Nicolae

*

„... Mihai (Rădulescu, n.a.) mi-a fost unul dintre cei mai buni şi dragi prieteni – şi mie şi soţiei mele (ca şi lui Sănduc

Dragomir, de altfel); consider că din generaţia noastră – cei pe care i-am cunoscut, inclusiv Dinu N., dar exclusiv Mircea

Vulcănescu care era mult mai mare – el şi cu Sănduc ar fi fost destinaţi să reprezinte intelectualitatea noastră strălucit peste hotare (şi în ţară, evident). Mihai avea o judecată profundă, fără pripeală (sine ira et studio), de o mare fineţe naturală, fără pedanterie; era un om de rară delicateţe sufletească şi sensibilitate (muzica), mare bunătate, cu simţul umorului

(pince sansrire), deschis faţă de oameni şi viaţă. Cu moartea lui s-a pierdut o mare valoare (mai târziu, de ciudă şi piezişă răzbunare, începusem să scriu o carte despre generaţia noastră: «Noi cei care trebuia să fim miniştri»)

Dragostea pe care o aveam – mai toţi – pentru Mihai a făcut să nu-i pot ierta lui Dinu N. faptul de a-l fi antrenat, aproape forţat, în

procesul pe care – nu spun un păcat – şi

I-a dorit atât de mult. Mai târziu, vreo doi-trei ani după ce a ieşit, ne-am întâlnit din întâmplare la Mircea Casasovici; ne-am strâns mâna, ne-am sărutat, ne-am împăcat, dar mie mi-a rămas un gust amar. Sănduc a reluat şi el relaţiile cu Dinu cam în acelaşi timp; s-a dus chiar la Păltiniş, eu nu". (Dinu Manoil, scrisoare către autor, Geneva 08.09.96)

469

*

„Trixi, liberată în 62, a găsit un post de foarte mică funcţionară. A fost apoi profesoară de limbi străine occidentale la o legaţie popular-democrată. Are acum o slujbă mai bunicică, nu grozavă; noroc de ea că i-a picat o moştenire din Occident şi i se îngăduie să călătorească într-acolo destul de adesea".

(N. Steinhardt, op. cit., p. 393)

*

Ileana Iordache Mai târziu, când s-a prăpădit tata, imaginea lui Steinhardt intrând în genunchi în biserică şi mergând până la altar în genunchi, nu pot să o uit. Era şi ciudată pentru mine pentru că ştiam că e vorba de un evreu care s-a botezat, şi care are acea formă fantastică de iluminare, că era un sfinţit.

*

Alexandru Botez Cred că dl Noica m-a sunat la telefon.

Stătea la o rudă de-a lui, cunoştinţă de-a mea. I-a dat numărul meu. Ne-am întâlnit aici pe terasă, unde stăm de vorbă acum.

Era şi mama mea cu mine. El era cu doamna Mariana Noica.

A fost o întâlnire foarte plăcută. Nu am atins subiectul puşcărie. Mi-am cerut scuze. Am considerat că am fost cam obraznic. A zis: Lasă, domnule, ce spui dumneata!?... A recepţionat, dar a trecut pe deasupra ca un gentleman. Nu a fost supărat pe mine. Nu a arătat niciodată, dar eu mi-am dat seama că am fost necuviincios. Să stai aşa 24 de ore împreună între 4

pereţi... Sunt tot felul de mici lucruri care te pot enerva.

S. T. Mai avea sentimentul de vinovăţie care-l chinuia înainte?

A. B. Nu, deloc. Ne-am întâlnit de mai multe ori, venea aici. Numai aici ne-am întâlnit. Locuia în piaţa Lahovary. Am continuat discuţiile de la Malmaison. Am revenit la filosofie.

După aceea, l-am vizitat la Păltiniş. Eu şi toţi colegii mei norvegieni, în 1979. Douăzeci şi ceva de oameni din biroul de arhitectură unde lucram. I-am dus la Păltiniş.

A fost ultima dată când l-am văzut. Era mult mai bine şi era mulţumit. Publica, era foarte mulţumit că nu rămăsese în

Anglia. Mi-a trimis cărţile lui în Norvegia.

S. T. Cu ceilalţi te-ai mai văzut?

470

A. B. Nu. Doar cu Toto Enescu, după revoluţie. Pe ceilalţi nu i-am revăzut.

*

C. Noica este eliberat pe 8 august (Decret 411/1964). Închisoarea a avut efecte asupra sa. I-a mai schimbat din gânduri. Unele dintre ele le regăsim în articolul „Rândurile cuiva care n-a avut dreptate" (Glasul patriei din 20 aprilie 1965).

„Dincolo de răspunderea faptelor, există răspunderea ideii.

Sunt unul din intelectualii care, înainte de 1944, au susţinut unele idei greşite, într-un fel sau altul a trebuit deci, la fel ca şi ceilalţi, să răspund pentru ele. Dar nicio pedeapsă nu e mai aspră pentru un intelectual, decât tocmai faptul de a vedea că nu a avut dreptate. Căci dacă, pe măsură ce trec anii, lumea faţă de care ai greşit devine tot mai îngăduitoare, în aceeaşi măsură, adevărul pe care l-ai lezat devine mai necruţător.

Nu deci despre păreri de dinainte de 1944 voi vorbi, păreri asupra cărora societatea şi istoria au închis dosarul, în timp ce dosarul rămâne deschis în judecata proprie. Voi vorbi despre unele lucruri de după 1944. În chip necesar, aceiaşi oameni care văzuseră strâmb procesul istoric mai înainte erau sortiţi să nu aibă dreptate nici mai târziu: unii, pentru că nu renunţau nici acum la ideile lor vechi, alţii – ca autorul acestor rânduri – pentru că socoteau «nedemn» să-şi însuşească idei noi, în clipa tocmai când acestea erau biruitoare. Din aşezarea aceasta, a trebuit să ne creăm justificări pentru ostilitatea, sau în cel mai bun caz pentru rezerva faţă de regimul de democraţie populară instaurat în ţara noastră. Era, în definitiv, rezervă faţă de un simplu regim – ne spuneam. Nu cumva a fost o greşeală faţă de ţara noastră însăşi?

As cere, oricui se osteneşte să citească rândurile acestea, să-şi

rememoreze – în cazul că a avut cândva aceeaşi rezervă faţă de regim – justificările pe care le-a invocat, către alţii sau în sinea lui. Ar putea vedea atunci, odată cu autorul acestor rânduri, ce întristător de sărace şi cât de absurde sunt uneori rezervele sau ostilităţile noastre.

Era limpede, la sfârşitul ultimului război, că nu aveai ce opune ideii socialiste. Nu puteai opune ideologia claselor conducătoare de până atunci (împotriva căreia te ridicaseşi, dacă erai intelectual cât de cât liber de prejudecăţi). Nu puteai opu

471

pe Biserica, de mult apusă în rolul ei istoric, sau absolutismul naţional zdrobit tocmai de războiul ce se sfârşea. Ai fi putut opune, cel mult, ideea ţărănească – din perspectiva de aci –, în cazul că erai atât de orb să nu înţelegi că ţărănescul de la noi, ca şi cel de aiurea, este sortit dispariţiei, prin simpla orăşenizare a satului. Dacă însă nu aveai ce opune socialismului, îţi rămânea să-i denunţi riscurile, reale sau mai degrabă inventate. Şi e ceea ce am făcut, unii dintre noi.

Întâi, am crezut, şi am sfârşit prin a ne convinge singuri, că socialismul ar putea deznaţionaliza neamul românesc, pur şi simplu. E absurd astăzi şi grotesc, chiar de conceput lucrul acesta, dar aşa ceva intrase în capul şi limbajul unora: «desfiinţarea neamului românesc ca neam». Cum exact avea să se petreacă această desfiinţare, nu se ştia: poate prin deportări masive, poate prin anexiune, poate prin federalizare forţată cu ţări vecine – în orice caz neamul, în închipuirea unora dintre noi, urma să fie desfiinţat. Astăzi, te întrebi exact contrariul: nu cumva felul cel mai bun, singurul fel în care se putea păstra şi afirma neamul nostru era tocmai cel pe care-l adoptase?

Dacă socialismul nu avea să deznaţionalizeze lumea românească – ne spuneam – avea în orice caz să «egalizeze pe toţi în mizerie» şi, mai ales, să egalizeze inteligenţele în submediocritate. Mi se pare chiar că unii aleseseră drept prototip tractoristul (cel de altă dată, bineînţeles) şi spuneau cu îngrijorare că nivelul mediu va trebui să fie cel al tractoristului. Dar dacă e ceva izbitor în România de azi, odată cu hidrocentralele şi oraşele nou ivite, este felul de a vorbi al oamenilor.

Cine n-a mai venit de 20 de ani în ţara noastră, ar înţelege tot ce s-a întâmplat în acest răstimp chiar dacă n-ar face decât să asculte o convorbire între doi oameni ce trăiesc pe vârf de munte.

În sfârşit, dacă socialismul nu desfiinţa neamul şi nu ataca

inteligenţa românească, în schimb, credeam cu siguranţă că avea să suprime libertăţile în lumea noastră. Era ultima obiecţiune pe care o puteam aduce şi, odată cu aceasta, ultima justificare de-a sta în rezervă sau de a manifesta ostilitate faţă de regim, în ochii unora, obiecţiunea aceasta ar păstra un sens.

Au dreptate?

De vreme ce invocăm, fiecare pare liber să creadă ce vrea.

Autorul acestor rânduri a făcut uz larg de o asemenea liber

472

tate de a crede ce vrea; pe deasupra, a suferit o privaţiune de libertate, ceea ce i-a dat prilejul să reflecteze îndelung asupra temei libertăţii. Rezultatul este: el nu mai ştie bine dacă libertăţile invocate de el sau de alţii sunt într-adevăr libertăţi. Un poet român de azi scria o carte intitulată Libertatea de a trage cu puşca. Este şi aceasta o libertate, pentru unii. Se atribuie

Rozei Luxemburg, luptătoarea comunistă, vorba cum că «libertatea înseamnă un singur lucru: libertatea pentru adversar». Mă tem că atribuirea nu e exactă. Pentru unii dintre noi, aşa-numiţii «exilaţi interni», multă vreme ideea de libertate se concentra în libertatea de a pleca unde-ţi place şi de a fugi de ceea ce nu-ţi place, în speţă libertatea de exil. Dar e ca şi cum ai spune că omul trebuie să aibă libertatea de-a se sinucide, în afară de Schopenhauer, nu ştiu despre mulţi alţii care s-o spună. Pentru autorul acestor rânduri, în sfârşit, libertatea s-a redus la «libertatea de a tipări». Dar merită să ceri ca istoria să-şi schimbe sensul pentru ca producţia ta de autor să vadă lumina tiparului?

Acestea sunt cele trei obiecţii pe care le-am avut împotriva stărilor de lucruri de aci. Între timp, văd că în ţara noastră aceasta s-a făcut treabă: că totul a luat, sau stă să ia, un chip nou. Îmi vine în minte, atunci, că există o altă libertate de a face. Câţiva ne-am lipsit de ea, în numele unor prejudecăţi sau ale unor false judecăţi!

Dar nu poţi face treabă în casa altuia (exilaţii ştiu câte ceva în această privinţă) şi, iarăşi, nu poţi face treabă de unul singur, în sfârşit, şi mai ales, nu poţi face treabă cu ai tăi dar fără adevărul care îi însufleţeşte. Adevărul lumii noastre poartă numele socialism, îi cunosc chipul din cărţi, îi ştiu versiunile istorice şi îi văd acum faţa lui românească, întocmai altora, cer dreptul de a-mi cuceri prin el

libertatea, singura libertate de care mai ştiu, cea de a fi rodnic.

Dacă însă cineva ar spune: te-ai înşelat înainte de 1944, te-ai înşelat după 1944, vezi să nu te înşeli şi în 1965 – aş răspunde: recunosc că nu sunt deocamdată dintre cei care au titluri să vorbească. Dar am scris cele de mai sus pentru ca să îndemn şi pe alţii să-şi recunoască greşelile şi să se alăture, prin muncă, intereselor României noi.

CONSTANTIN NOICA".

473

<titlu>SUPRAVIEŢUIRI

Zigu Ornea Odată, Dinu Pillat mi-a povestit că s-a întâlnit pe stradă, întâmplător, cu fostul lui anchetator din proces.

S. T. V-a dat şi numele lui?

Z. O. Nu. Nu mi-a spus. Mi-a spus că acest anchetator l-a bătut îngrozitor. L-a băgat, la un moment, ca pe hoţii de cai, într-un sac, legat, şi l-a bătut crunt. Mi-a spus că s-a întâlnit cu el pe stradă, s-au văzut de departe, s-au recunoscut reciproc.

Şi Dinu Pillat, în loc să treacă mai departe, s-a oprit. Deci l-a oprit pe acel fost anchetator şi i-a spus: Domnule, să ştii că eu te-am iertat. Acum înţelege-te cu Dumnezeu dacă El te poate ierta pentru tot ce ai făcut.

*

Împotriva sentinţei Tribunalului Militar Regiunea II-a Bucureşti, Procuratura generală declară recurs extraordinar la W

Iulie 1969 şi cere reabilitarea lui Vladimir Streinii şi Păstorel Teodoreanu. „Consider că hotărârile pronunţate în cauză sunt nelegale şi netemeinice în ce priveşte pe inculpaţii Iordache Nicolae şi Teodoreanu Alexandru, deoarece unele din faptele reţinute nu sunt dovedite, iar în privinţa probelor sunt contradictorii", scrie procurorul general al vremii, A. Alexa, în adresa către preşedintele Tribunalului Suprem, în şedinţa din 17 iulie 1969 recursul este admis de Tribunalul Suprem şi trimite cauza la Tribunalul Militar Bucureşti, în 25 iulie acesta dă sentinţa. „Procurorul militar a arătat că, în urma rejudecării cauzei privitoare la inculpaţii Iordache Nicolae zis Vladimir Streinul şi Teodoreanu Alexandru zis Păstorel.

474

a rezultat că aceştia nu au săvârşit faptele pentru care au fost

trimişi în judecată (s.a.) şi în concluzie a cerut achitarea lor de orice penalitate…" Argumentele procurorului pentru a dovedi nevinovăţia celor doi sunt perfect valabile şi pentru ceilalţi inculpaţi. Decizia Tribunalului Suprem din

1969 ar fi trebuit să anuleze întreaga sentinţă din 1960. Dar nu s-a întâmplat aşa, celelalte sentinţe au rămas valabile. Un alt aspect curios este faptul că la data recursului extraordinar, ministru al justiţiei era Adrian T. Dimitriu – chiar cel care-i judecase pe C. Noica, C. Pillat, Al. Paleologu, Nicu

Steinhardt, Sergiu Al-George şi ceilalţi.

Sunt şi alte chestiuni care apar. Vladimir Streinu fusese inculpat pentru participarea sa la întâlnirile din casa lui Barbu

Slătineanu. Sentinţa din 1969 recunoaşte că ele nu aveau un caracter „contrarevoluţionar". Comploturile, discuţiile duşmănoase, întâlnirile conspirative existaseră numai în imaginaţia anchetatorilor şi apoi în cea a judecătorilor. Pentru organizarea şi găzduirea lor, Barbu Slătineanu fusese arestat în două rânduri, ultima arestare fiindu-i şi fatală. El moare la 30 octombrie 1959, după şapte săptămâni de anchetă în arestul Securităţii, în spitalul închisorii Văcăreşti. Am putea spune că excesul de imaginaţie al câtorva ofiţeri de la

Direcţia de cercetări penale conduşi de coloneii Francisc Butyka şi Nicolae Dumitrescu, instigată de ordinele şefilor lor

(generalii Al. Drăghici, Pintilie Gheorghe, Alexandru Nicolschi), a cauzat moartea lui Barbu Slătineanu? Da, dacă în spatele lor nu s-ar fi aflat alte ordine, date de N. Ceauşescu.

Leonte Răutu, Al. Moghioroş, Emil Bodnăraş. La capul firelor care au făcut să se mişte drama se aflau aceşti păpuşari, toţi membri ai Biroului Politic al C.C. al PM. R.

O altă chestiune este apariţia la recurs a unor fapte noi, şi a unor falsuri. Un singur exemplu. Marietta Sadova a fost incriminată pentru aducere în ţară, în vara anului 1956, a câtorva exemplare din cărţile lui Emil Cioran Ispita de exista şi Mircea Eliade Pădurea interzisă. Am arătat în alt capitol că ea a avut sarcina de la Ministerul culturii, primită atât prin ministrul de atunci Constanţa Crăciun cât şi prin Pavel

Ţugui – adjunct de şef de secţie pentru cultură şi ştiinţă din C.C. al P.M.R. în acea vreme – să se întâlnească cu cei doi intelectuali

români aflaţi în exil. Abia după trei ani de la

475

„Săvârşirea faptei” ea va fi arestată. Ca probă a periculozităţii gestului ei se aminteşte în actul de acuzare o întâlnire în casa lui Barbu Slătineanu, unde s-a citit un capitol din Ispita de a exista, după unul din exemplarele aduse de la Paris.

Recursul din 1969 dezvăluie adevărul. Cel care a adus exemplarul cărţii lui Emil Cioran nu era Marietta Sadova (ea adusese dar nu pe acela care a fost folosit în acea seară fatală pentru ea, Vasile Voiculescu, Vladimir Streinii şi Barbu Slătineanu), ci altcineva. „Cartea Ispita de a exista a lui Emil

Cioran şi cartea Pădurea interzisă a lui Mircea Eliade au fost aduse de la Paris de către Ion Dumitrescu, preşedintele

Asociaţiei Compozitorilor, el primindu-le direct de la autori.

Ion Dumitrescu a dat cele două cărţi lui Şerban Cioculescu, pentru că aceasta fusese rugămintea autorilor. Menţionez că într-o vizită făcută la Slătineanu Barbu, unde erau amfitrionul casei, subsemnatul, Şerban Cioculescu, Alice Voinescu, Voiculescu Vasile şi membrii familiei Slătineanu, Şerban

Ciocidescu a citit un capitol din cartea Ispita de a exista.

Cele două cărţi despre care am vorbit au fost citite de: Cioculescu Şerban, subsemnatul, Ion Dumitrescu, Vianu şi nu sunt sigur dacă au fost citite şi de Călinescu”. Declaraţia lui

Vladimir Streinii din care am citat este întărită în aceiaşi termeni de declaraţia lui Şerban Cioculescu. Ion Dumitrescu era şi în 1960 preşedinte al Uniunii Compozitorilor, el nu a fost anchetat. Se pune problema de ce, pentru aceeaşi faptă, un altul este anchetat şi trimis în închisoare? Ce alte resorturi au stat în spatele acestei incriminări? Pentru că „vina”.

de a fi adus cărţile lui Emil Cioran şi Mircea Eliade era în acest caz un pretext. Şi Demostene Botez a adus în 1958 mai multe copii ale acestor cărţi, şi de asemenea nu a fost implicat în proces. Probabil două au fost raţiunile. Marietta Sadova fusese legionară şi prezenţa ei în boxă accentua tenta

„Extremistă” a lotului. Al doilea motiv era de alt ordin: condamnarea Mariettei Sadova trimitea explicit un avertisment spre lumea teatrului. Regizoare şi profesoară influentă, ea părea o figură

intangibilă, pentru că montase multe piese ruseşti şi sovietice, lucra pentru regim, avea legături cu elita comunistă. Căderea ei trebuia să arate că nimeni nu este la adăpost, suficient de protejat, în caz de represalii.

476

O altă declaraţie a lui Vladimir Streinii anulează acuzaţia de colportare de ştiri calomnioase ascultate la Europa Liberă.

BBC etc.: „Fac precizarea că atât eu cât şi Cioculescu, Voiculescu şi Pillat eram săraci şi nu aveam aparat de radio, astfel că niciodată nu am ascultat ştirile transmise la posturile de radio imperialiste".

La data judecării recursului, Păstorel Teodoreanu era mort de trei ani. Sentinţa notează că toate epigramele şi poeziile au fost ridicate la percheziţie şi au fost arse (la 11 februarie

1960) şi nu s-a putut constata „dacă puteau să provoace un pericol social". „Manifestările... lui Teodoreanu Alexandru

— Scrie sentinţa în continuare – nu au prezentat un pericol social". Nu se face nicio legătură cu motivul real al arestării sale – afacerea Plăcinţeanudeşi într-o înşiruire, numele d-rului Plăcinţeanu apare. Instanţa spune „că se impunea audierea şi altor persoane care rezultă că au participat la discuţii cum ar fi Botnărescu Enea, Popescu Nicolae, Cioculescu

Şerban, Plăcinţeanu, Sorin Gheorghe şi Giurgea". Atât.

Revizuirea celor două sentinţe nu a provocat revizuirea celorlalte 21 date în procesul din februarie 1960. Dar în 1974

şi 1975 alte sentinţe sunt casate de Tribunalul Militar Bucureşti. Este vorba de sentinţele în cazurile lui Beatrice Strelisker (21 martie 1974), Al. Paleologu (15 august 1974), Vidraşcu Emanoil (20 februarie 1975), Răileanu Constantin

(19 mai 1975). În toate aceste cazuri, s-a dispus reabilitarea, arătându-se că nu erau vinovaţi de faptele pentru care au fost condamnaţi.

Toţi cei din lot au purtat un stigmat tot restul vieţii lor. Pentru autorităţi ei au rămas nişte infractori. Anularea sentinţelor prin tribunal nu schimba în niciun fel situaţia lor.

Chiar dacă din anumite interese autorităţile au preferat să se folosească de unii dintre ei, dându-le poziţii importante sau tolerându-i în viaţa culturală.

Manipularea, presiunile, tentativele de corupere (unele reuşite, altele nu), supravegherea nu au încetat. Desigur, un rol a jucat şi atitudinea fiecăruia în raporturile cu autorităţile, fie că aveau chipul unui ofiţer de Securitate sau al unui civil.

Destinul celor mai mulţi dintre ei a fost tragic. Hăituirea lor a continuat, iată o notă a Consiliului Securităţii Statului, scrisă la cinci ani după eliberarea din închisoare a lui Dinu

Pillat, obiectul unei supravegheri atente.

477

*

„Consiliul Securităţii Statului
U.M.0118 Bucureşti
Notă
Strict secret
Septembrie 1969
privind pe criticul Pillat Constantin (Dinu)
cercetător la Institutul de istorie şi teorie literară al Academiei R.P.R.

Pillat Constantin [...] Tatăl său, cunoscutul poet Ion Pillat, a fost preşedintele organizaţiei judeţene P.N.L. Dorohoi, moşier, cumnat cu Dinu Brătianu. Sora lui Pillat Constantin, pe nume Pia, a fost căsătorită cu Mihai Fărcăşanu, fost preşedinte P.N.L., trădător de patrie, fugit din ţară în 1947, împreună cu soţia lui, în prezent divorţaţi, iar ea s-a căsătorit cu un medic englez, în toamna anului 1944, Pillat Constantin şi-a luat licenţa în litere, în 1947 doctoratul, funcţionând apoi, până în 1948, ca asistent universitar la facultatea de litere din

Bucureşti, când, îmbolnăvindu-se de TBC pulmonar, n-a mai lucrat până în 1950. În 1950 se angajează funcţionar la o cooperativă, iar în 1956 lucrează ca cercetător la Institutul de istorie şi teorie literară al Academiei R.P.R.

Pillat a sprijinit organizaţia legionară încă din 1941, prin colaborarea la revista Perspective, iar după 23 august 1944 a continuat să menţină legături cu legionarii, participând la unele şedinţe legionare, încă din anul 1944, s-a pus în slujba serviciului de spionaj englez, furnizând informaţii lui Ivor

Porter de la legaţia engleză din Bucureşti, care în 1948 a fost demascat ca spion şi, de asemenea, prin intermediul fostului ataşat

comercial la legaţia Franţei la Bucureşti a transmis informaţii cu caracter de spionaj, privind situaţia economică şi socială din ţara noastră. În anul 1956, împreună cu Mitucă

Ion, a întocmit un memoriu cu conţinut duşmănos, prezentând tendenţios şi defăimător situaţia deţinuţilor din ţara noastră, memoriu ce a fost predat unor funcţionari ai legaţiei Franţei şi de aici transmis fugarilor din străinătate.

În perioada 1948 – 1954, Pillat Constantin a scris romanul

Aşteptând ceasul de apoi, în care a elogiat făţiş ideologia legionară şi acţiunile teroriste ale elementelor legionare, îndemnând la activitate subversivă, arătând că a sosit momentul să

478

se treacă la acţiune şi că trebuie să se recurgă la violenţă. Această scriere a fost multiplicată şi, sub pretextul unor cenacluri literare, s-a întâlnit cu Noica Constantin, Lăzărescu Sandu, Radian Nicolae, Florian Gheorghe, Acterian Arşavir, Teodoreanu Alexandru Păstorel şi alţii, unde au purtat discuţii duşmănoase [...] Prin Noica Constantin, a întreţinut legături cu fugarii Emil Cioran şi Eliade Mircea, de la care primea cărţi cu caracter duşmănos şi pe care le difuza. Pentru aceste fapte, este arestat la 26 martie 1959 şi condamnat prin sentinţa nr. 24/1960 a Tribunalului Militar al Regiunii a II-a Militare

Bucureşti la 25 de ani muncă silnică.

După eliberarea sa, prin amnistia din 1964, în prima perioadă a evitat întâlnirile cu foştii deţinuţi şi adopta o atitudine pozitivă, în luna februarie a.c. [1969], ne-a fost semnalat că a făcut afirmaţii că la el în casă funcţionează un cenaclu literar, unde se citesc lucrările unor scriitori, înainte de a fi publicate, menţionând că el şi Constantin Noica au grijă de formarea începătorilor [...]" (Arhiva S.R.I., Fond în Cartea albă a securităţii. Istorii literare şi artistice, 1969 – 1989, Editura Presa română ască, 1996, p. 7)

479

<titlu>PACTUL

Viziunea Orwell-iană apare de câteva ori la Noica. În Jurnalul său (Editura Humnnitas 1990), la pagina 136 apare următoarea însemnare din anii '60, la puţin timp după ieşirea din închisoare: „Nu pot citi cartea lui Orwell, 1984.

Nu mă interesează (chiar dacă mă priveşte). E despre nefiinţă,

despre ce nu este, e minciună ca în Sofistul lui Platan.

Dacă lucrurile nu stau ca în descrierea de acolo, sau vor sta, atunci încă este despre ceva ce nu este, ce se impune, se căzneşte să fie şi să ia chip de realitate. Ce e interesant şi adevărat în lumea descrisă de el, şi în parte trăită de noi, este omenescul de dindărătul minciunii. CM fiinţă rămâne, când nefiinţa se întinde peste lume. /în margine: / Vorbeşte de ce nu este. Ce mare e partea de suferinţă, pe lume; în ce fac, în ce spun oamenii: administrativul, în cultură îngânarea, ciripitul, neadevărul. Asta nu poţi ierta socialismului: că a sporit nefiinţa, în jurul oricărei fiinţe…"

Aflat în Occident în 1972, Noica notează – se găsea în Anglia – „Ce supravieţuieşte din om în comunism (Orwell!)

(Ce este esenţial omului) E interesant în ce este. Dar în ce lasă să fie. […][…] în supravieţuire. Libertatea nu (ci necesitatea). Personalitatea (sentiment al onoarei, demnitate etc.)

nu, dar persoana.

— Faust II s-au sfârşitul răului (afară de

«să nu ucizi» totul este dezminţit de bine, se converteşte în bine) – Adevăr şi exactitate".

Aflat în 1978 din nou în Occident, în întâlnirile cu prietenii săi de la Paris (soţii Ierunca, Emil Cioran ş.a.) tema apare din nou. „Dinu, în plină formă, şi-a desfăşurat una din tezele favorite: «Aici în Occident sunteţi în exactitate, dar nu sunteţi în adevăr… Orwell o să aibă dreptate, prevederile lui pentru 1984 se vor dovedi exacte, dar Orwell nu va fi în ade

480

văr.» Etc". notează Sanda Stolojan în jurnalul ei, de faţă la discuţie. (Sanda Stolojan, Nori peste balcoane. Jurnal din exilul parizian, Editura Humanitas, 1996, p. 52)

Experienţa carcerală a dus la apariţia unei imagini orwelliene cu privire la natura comunismului. Cu toate astea, reticenţele sale faţă de lumea occidentală nu au scăzut, dimpotrivă. Ele ating maximum în eseul publicat, la sfârşitul vieţii, în 1988, în Viaţa românească. Era concluzia întregii sale gândirii despre Occident şi valorile lui.

Paralel cu acest proces de distanţare de Occident a existat şi o încercare de a ajunge la un modus vivendi cu regimul de la

Bucureşti. Mai mult decât atât, a intervenit un pact între

Constantin Noica şi oficialităţi. Evenimentul s-a produs prin câteva discuţii purtate în anii 1969 – 1970. Pactul a fost respectat strict de ambele părţi. Termenii lui au fost: garantarea libertăţii filosofului, publicarea operelor sale, călătorii în Occident fără îngrădiri, filosoful s-a obligat să se abţină de la orice critică publică adusă regimului şi de la orice activitate politică disidentă. De asemenea trebuia să disuadeze pe cei din jurul său să „facă disidenţă", sau să se organizeze acţiuni de protest. Al doilea termen al pactului a fost: C. Noica va sprijini regimul în mijlocirea unor contacte cu intelectuali marcanţi din exil, îi va influenţa într-o direcţie favorabilă regimului, îi va convinge să accepte invitaţia de a veni în ţară. Este interesant că filosoful nu a făcut un secret din existenţa acestui pact. El s-a confesat câtorva dintre prietenii şi discipolii săi. Alegerea pe care o avea de făcut la sfârşitul anilor '60 era de a rămâne la periferia vieţii intelectuale româneşti, sau de a exercita o anumită influenţă. O dată încheiat pactul, cărţile încep să-i fie publicate (1970). La puţin timp călătoreşte în Occident, când este rândul filosofului să se achite de obligaţiile pe care şi le-a luat.

Sursele autorului nu au voit să-şi dezvăluie identitatea. Ele sunt atât din zona autorităţilor vechiului regim iniţiate în tranzacţie, cât şi din zona unor apropiaţi ai filosofului. Cum nu sunt în posesia unui document scris, purtând semnătura lui Constantin Noica, aici doar evoc existenţa lui.

*

„Iulie (1973)

Au sosit din nou Eliazii la Paris, în vizita lor de fiecare vară. Ieri seară am fost la ei cu Nicu Steinhardt, Ion Cusa şi

481

Paul Barbăneagră. Steinhardt şi Mircea Eliade se revedeau pentru prima oară după patruzeci de ani! Mircea, în mare formă, a pus întrebări lui Steinhardt despre oamenii cu care fusese «în lot» la procesul Noica, lotul «mistico-legionar» din care făcuse parte şi Dinu Pillat. M-a uimit ca întotdeauna memoria lui Eliade. Pe urmă s-a discutat despre Dinu Noica.

Steinhardt a explicat: românii din ţară au ajuns scârbiţi şi exasperaţi. Noica nu vrea s-o admită. Ca să poată trăi acolo, a trebuit să-şi construiască o raţiune. Atitudinea lui Noica a făcut vâlvă printre

prietenii lui […] Nimeni nu crede în nimic astăzi, în România. Peste scepticismul românesc a venit cinismul regimului comunist care a făcut ravagii […] Între Eliade şi Steinhardt se simte complicitatea unui trecut cultural, acela al anilor ’30, când a existat o adevărată viaţă culturală în ţară.

Eliade îşi aminteşte de Revista burgheză în care Steinhardt scrisese despre el. Steinhardt e măgulit şi jenat. Faţă de Eliade e smerit, nu-i vine să creadă (am impresia) că lucrurile la Paris decurg atât de bine pentru el”. Pp. 57 – 58)

„15 aprilie [1978]… [Dinu Noica] şi-a amintit ce i-am spus la Bucureşti ultima oară (în februarie trecut), anume că joacă o comedie (atunci vorbisem despre plecarea lui ratată din România, toamna trecută, pe care o descria ca pe un eveniment

«bun»). Acum a adus din nou o listă (ţin minte lista din

1971 – 1972) de oameni care ar trebui promovaţi, ca Liiceanu.

Pleşu şi Stoichiţă. Pledează şi pentru figuri ca Paul Anghel şi

V. Gândea. Ieruncii ascultă cu deferentă. Dinu ar vrea să înfiinţeze o revistă de mare cultură, care să înlocuiască Cahiers

Roumains a lui Adrian Marino, dar cu Marino şi cu figuri din cultura europeană. A luat contact cu George Uscătescu în Spania, de unde vine, care i-a promis că-l va pune în contact cu personalităţi importante. Observ o reacţie de repulsie ironică a Ieruncilor. Dinu îi dă înainte. Am impresia că asist la repetiţia unei piese văzută de multe ori […] La plecare, Cioran îmi şopteşte la ureche «îi est toujours a cote» […]

29 aprilie

Dinu Noica a plecat azi spre Germania, de unde se va întoarce în România. Contactele sale cu prietenii de la Paris au fost foarte amicale. Dinu a strălucit, a fost provocator. A fost ascultat cu simpatie, umor şi deferentă, dar ideile sale nu au convins. Eu, care-l văzusem la Bucureşti, eram conştientă că la Paris va face altă impresie. Era într-un fel de disonanţă cu atmosfera de aici. El, care nu poate trăi departe de cultura

482

occidentală, se află de fapt în elementul său în România. S-a obişnuit cu închisoarea pe care o constituie lumea de acolo, unde şi-a creat un univers al lui. Tot ce se petrece aici de câţiva ani încoace,

denunţarea comunismului, apariţia lui Soljeniţân, acţiunea disidenţilor ruşi, Acordurile de la Helsinki, noua orientare a opiniei publice, preocupările noastre faţă de situaţia din România, toate acestea nu-l afectează în profunzime. Gravitatea situaţiei nu pare să-l tulbure, nici să-l privească.

— Stăruie în argumentaţia lui extra-istorică pentru a susţine ethosul românesc. Eseurile lui admirabile […] conţin o filosofie a vieţii desprinsă de prezent. Poate că Noica va trebui într-adevăr să rămână în metafizică, aşa cum a rămas retras în izolarea şi singurătatea de la Păltiniş. Şi totuşi a declarat că vrea să ia poziţie, să vorbească, să denunţe, îşi propune să scrie patru «scrisori deschise»: una către Cioran, ca altă dată, în 1956, a doua către Eliade, a treia către Eugen Ionescu şi a patra către prietenul lui, Duiliu Sfinţescu. Se va hotărî oare s-o facă?

Plecând, a lăsat în urma lui o oarecare perplexitate. […]

26 mai

M-am întâlnit cu Cioran lângă fântâna din faţa bisericii

Saint-Sulpice […] Discuţia noastră obişnuită despre România s-a învârtit în jurul lui Dinu Noica, prietenul nostru comun.

În ceea ce priveşte opera lui Noica, începem să bănuim că ea nu va avea vreun impact adevărat în afara limbii române.

Urmează ritualul indignării faţă de incapacitatea românilor de a se revolta împotriva regimului lui Ceauşescu. Cioran exclamă: «Şi când te gândeşti că poporul cel mai batjocorit, cel mai asuprit, n-a scos niciun ţipăt de revoltă! Nimeni!» […] «îi vorbesc despre / accoutumance românească cu nenorocirea»

[…]" (Sanda Stolojan, Nori peste balcoane. Jurnal din exilul parizian, Editura Humanitas, 1996)

*

Înainte de a continua aceste fragmente, transcriu un pasaj din Jurnal-w/ lui Mircea Eliade. Corneliu Mănescu, pe atunci ambasador al României la Paris, îl vizitează, lată ce consemnează Mircea Eliade la 11 octombrie 1978: „Am venit pentru că vreau să vă cunosc personal, mi-a spus. Asta m-a liniştit.

(Mi-era teamă că va relua tema lui Mihnea Gheorghiu şi

Dinu Noica: sunt aşteptat în ţară, «întâlnire la cel mai înalt nivel»)". Un pasaj din cartea Monicăi Lovinescu Unde scurte, vol. V

(Editura Humanitas, pp. 70 – 72) pune, de a se

483

menea, chestiunea, în revista Viaţa românească apăruseră postum trei poeme semnate de filosof şi dedicate Sandei

Stolojan. Este un prilej pentru autoare de a preciza câteva aspecte controversate ale atitudinii faţă de regim a lui Noica.

„Sunt concentrate în versuri (sub forma lor estetică cea mai seducătoare) toate argumentele dezvoltate de C. Noica în convorbirile şi, cel mai adesea, înfruntările cu intelectualii din exil, la fiecare dintre călătoriile sale în Apus… N-am face, bineînţeles, injuria memoriei lui Noica de a-i da replica într-un dialog în care nu mai poate răspunde. Numai că acest dialog a fost purtat, în realitate, timp de vreun deceniu şi jumătate, nu facem deci decât să-l continuăm […] Dacă ar fi să rezumăm aceste «cerinţe» (ale lui Noica către exil, n. ai

[…] ele ar putea lua aspectul, simplu şi oarecum sumar, al îndemnului ca exilul să înţeleagă că poporul român nu va

«intra în istorie» pentru a-şi schimba statutul sau a combate, pe plan politic, opresiunea […] Pe plan istoric nu trebuie înfăptuite gesturi care să supere stăpânirea (iritarea lui Noica faţă de disidenţi în general, simbolizaţi, pentru el, de Soljenit m şi de rarii români ce urmaseră această cale, era manifestă). Intelectualii români – susţinea Noica – nu mai trebuie să repete greşeala celor de sub ocupaţia fanariotă, ci dimpotrivă, să «colaboreze» pe plan cultural cu regimul – aceasta fiind singura punte spre supravieţuire. […] Dacă o atare teză, neavând şansa de a convinge pe nimeni, nu era totuşi primită ca o simplă ofertă de «colaborare», cu indignare sau inevitabil dispreţ, e, bineînţeles, pentru că venea din partea lui Noica. El plătise cu ani de închisoare riscul de a gândi (fie chiar apolitic) într-un astfel de regim – îşi spuneau exilaţii. […] Noica s-a întors acasă, probabil, cu sentimentul că, nefiind înţeles în propunerile sale, se rata adevărata şansă (sau dacă nu adevărată, cel puţin singura) pe care o mai aveam ca români. Apoi, întrevederile ce au urmat de-a lungul anilor n-au mai reprezentat decât repetiţii, unele uşor caricaturale, altele, dimpotrivă, mai împăcate […]”.

Revenim la Jurnalul Sandei Stolojan.

*

„25 noiembrie [1980, n.a.]

O scrisoare de la Dinu Noica, «prietenul nostru îndepărtat», al lui Cioran şi al meu. A refuzat paşaportul care i s-a propus, socotind că nu mai făcea osteneala să vină în Occi

484

dent pentru a se scufunda în «lumea voastră de lumini, zgomot şi imagini care vă înghit» – aşa ne vede el. A preferat să rămână în singurătatea lui de la Păltiniş, să mediteze şi să ne privească de departe. […]" (p. 98)

„6 ianuarie [1982]

[…] Noica trăieşte în refugiul lui de la munte în condiţii de sărăcie de neconceput, ca un adevărat ascet; singurul lux

— Aerul pădurii şi cantitatea de lemne din sobă. Noica este un caz unic în România actuală: un filosof de înaltă cultură, într-o ţară unde gândirea este captivă, umilită, înjosită de cei care deţin o putere obscurantistă. Să propovăduieşti pe Platon, Hegel şi Heidegger, să predici semnificaţia metafizică a unui destin românesc sub ochiul vigilent al Securităţii (căreia

Noica a trebuit să-i dea raportul la fiecare întoarcere din călătorie) este o alegere sublimă şi, la limită, absurdă. O alegere asupra căreia apasă o umbră, căci presupune acceptarea tacită a condiţiei existenţiale actuale a românilor. Cei câţiva adevăraţi discipoli ai lui sunt marginalizaţi, întorc spatele decăderii morale a ţării, se străduiesc să trăiască după modelul maestrului, într-un paradox şi un echivoc care nu-i înşală […]

Este oare adevărat ce i se întâmplă, acum, la bătrâneţe, când opera lui pare încununată de Ontologia lui, e oare adevărat că este pradă unor clipe de disperare? A plâns el vreodată? Se teme oare de moarte? Lacrimile îi stau bine înţeleptului, lacrimi pentru moartea sa şi pentru moartea lumii. Această lume asupra căreia a divagat atât de bine. […]" (? 124)

„Iunie

Dinu Noica […] nu vrea să vină la Paris. Trăieşte în pensiune la o doamnă din Freiburg-im-Breisgau […] Se pare că a declarat că se simte moralmente obligat să se întoarcă în România. Nu s-a gândit niciodată să rămână în Occident […] A veni la Paris ar însemna să se expună celor care ar vrea să-l convingă să-şi asume rolul pe care l-a respins până acum: să coboare în arenă, să facă un gest istoric tip Saharov –

Saharov care a scris o scrisoare deschisă proclamând că elitele sunt chemate să joace rolul de martori în faţa istoriei. Dinu Noica consideră că are alte obligaţii faţă de cultura română şi faţă de el însuşi: «to your own seif be true» (Shakespeare) – de ce vrem cu orice preţ să devină Saharovul nostru?" (p. 134)

„28 iulie [1983]

«M-am întâlnit cu Dinu Noica, în trecere prin Paris în drum spre Anglia […] Moralul lui este bun, dar a pierdut orice spe

485

ranţă pentru România […] Nu vede ce ar mai putea-o salva din starea de degradare în care se află. Se întreabă ce şoc ar putea stopa degradarea actuală […] Noica spune ceva grav:

calea adoptată de români de treizeci de ani încoace, rezistenţa pasivă, refuzul negativ, derâderea, s-a dovedit dăunătoare […]".

(p-162)

„August [1985]

Dinu Noica a sosit la Paris. A venit să mă vadă. L-am găsit neschimbat moralmente şi aproape intact din punct de vedere fizic […] îl regăsesc cu expresiile lui obişnuite, optimismul lui provocator, paradoxurile, farmecul conversaţiei. Refuză în continuare să ia poziţie, să denunţe public situaţia din România, despre care spune că este lamentabilă. Afirmă că intelectualii se simt, în fundul sufletului lor, răspunzători, şi ei, de acest dezastru. Atunci?… Arunci nimic". P. 208)

„25 ianuarie [1987]

[…] Dinu Noica (mi-a scris, n.a.) doar câteva rânduri, pe o carte poştală, dar pline de înţelesuri: «Uită-mă, dar nu de tot».

Mi-a luat-o înainte. Nu i-am scris, nu mai simţeam nevoia s-o fac […] Ce să-i răspund? Ştie ce gândesc. De ce n-a vrut să ridice glasul? Cu trecutul său, anii de închisoare, o viaţă exemplară trăită în austeritate şi meditaţie, era omul providenţial în vremurile acestea de restrişte. Ştie că situaţia este disperată, dar se complace în refuzul său de a protesta […]" (p. 253)

*

În 1972, Constantin Noica face un voiaj în Occident. Ultima dată fusese la Berlin, în 1941. Mircea Eliade consemnează în jurnalul său, la 5 iunie 1972: „Constantin Noica a obţinut paşaport. Se va duce în Anglia, să-şi vadă copiii şi pe

Wendy. Apoi se va opri la Paris, două săptămâni. Evident, vom veni şi noi. Îl voi revedea pe Dinu după treizeci de ani!... Va fi una din marile bucurii pe care mi le dăruieşte viaţa. Şi încă o confirmare a credinţei mele: că atât timp cât trăim, totul e posibil. Nu pot uita că prin 1960, D.N. a fost implicat într-un «complot» (cultural!) şi condamnat la douăzeci şi cinci de ani temniţă grea. Nu îndrăzneam să sper că va supravieţui. Ştiam că i se extirpase un rinichi (tuberculoză) când nu împlinise treizeci de ani. şi totuşi a scăpat..." (Mircea Eliade, Jurnal //, Editura Humanitas, 1993, p. 64)

486

Pe durata călătoriei sale, filosoful ţine un jurnal, unde notează lapidar (din păcate) ce i se întâmplă. Primele sale însemnări datează din 13 mai, în avionul care-l ducea la Londra; ultimele din 3 iulie, în trenul de întoarcere în ţară.

Popasul în Anglia îi prilejuieşte filosofului reîntâlnirea cu fosta sa soţie Wendy Muston şi cu fiul lor Răzvan. „Aveam să întâlneso fiinţele reale din cuprinsul vieţii mele – nu doar pe cele posibile – şi în faţa lor eu însumi trebuia să fiu o fiinţă reală". Noica este fericit, o consemnează de mai multe ori. Pe 16 iunie, Wendy Muston îl însoţeşte la gara Victoria. La Paris îl aşteaptă Sanda Stolojan, al cărei nume apare în ancheta din 1958 – 1960. Noica frecventa casa soţilor Sanda şi Vlad Stolojan când venea la Bucureşti de la Câmpulung.

Noica va fi găzduit la Paris de Mariana Parlier, ruda sa care-l vizitase în ţară în 1956 şi 1958. A doua zi, se întâlneşte cu un alt personaj al istoriei noastre, Dan Paraschivescu Boznief, frate al Marianei Parlier, văr cu Noica. Unul dintre cititorii „lucrărilor de sertar" ale filosofului, al cărţilor lui Cioran şi Eliade aduse de Marietta Sadova, al scrisorilor schimbate de Noica şi Cioran în toamna anului 1957. Însemnarea din

17 iunie ne face curioşi prin lapidaritatea ei, şi prin tema abordată: „Convorbire cu ei pe tema procesului, convorbire bună la telefon cu Emil [Ciorani [...] în drum la întoarcere, convorbire deschisă despre viaţa ei, cu Marianne". Din păcate nu vom şti niciodată conţinutul acestor conversaţii. Ar fi fost extrem de interesant să ştim cum privea filosoful la 12

ani distanţă, departe de Bucureşti, procesul din 1960.

Întâlnirile dintre soţii Stolojan, Paraschivescu-Boznief, Parlier şi

Constantin Noica sunt zilnice. Altă persoană cu care filosoful se întâlneşte de mai multe ori este Emil Cioran.

„Mă simt liber şi deschis în toate, până şi în gest. Mă conduce până acasă şi simt tot timpul că e prietenul la care ţin cel mai mult. Pare înfrânt […] îmi dă «dreptate». Dar unde?"

notează Noica în ceasurile următoare despărţirii de Cioran, o dată ajuns acasă, în apartamentul soţilor Parlier. Şi-au amintit despre schimbul fatal de scrisori din 1957? Au evocat Budapesta 1956 care determinase reacţia lui Cioran? I-a povestit Noica împrejurările în care a scris răspunsul? Discuţiile din acea toamnă cu Al. Paleologu, Nicu Steinhardt.

Paul Dimitriu şi ceilalţi? I-a povestit oare despre interesul anchetatorilor pentru episodul schimbului de scrisori? Au

487

evocat-o pe Marietta Sadova, prietena lor din tinereţe, mesagerul lor? Ce şi-au spus despre soarta generaţiei lor? Despre ei înşişi?

A doua zi, 20 iunie, Noica se duce la prefectură pentru a-şi prelungi şederea în Franţa. Pe 21, la Sanda Stolojan, întâlnire cu Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. „Le spun 4 lucruri: de ce i-am dezamăgit, ce e la noi în cultură, ce fac eu, ce e cu cele 2 lumi […]" Mircea Eliade ia avionul de la Chicago pe 21 iunie, dimineaţa. La New York ploua. Avionul de

Paris pleacă a doua zi dimineaţă, aşa încât, o zi, cuplul Eliade rămâne în oraş. După traversarea Atlanticului, ajunge la

Paris seara la 10, 30, cum notează Eliade în jurnalul său.

Întâlnirea cu Noica se produce a doua zi, 23 iunie, în apartamentul lui Mircea Eliade din Place Dullin. Se pare, că înainte ca Noica să urce în apartament, cei doi s-au întâlnit într-o cafenea din apropiere. Noica notează în aceeaşi zi „La cafenea, în fine, cu greu, la Mircea [Eliade], delirant, şi la

Emil [Cioran]". Eliade a notat mai mini4 ţios impresiile: „După-amiază, Dinu Noica vine să mă vadă şi stăm de vorbă trei ceasuri. Ce-aş putea spune mai întâi?… Totul mi se pare extraordinar: faptul că ne reîntâlnim după treizeci de ani; că îl regăsesc neschimbat, adică tot atât de optimist, de încrezător în viaţă, în «Istorie», deşi această mult preţuită «Istorie»

I-a reţinut vreo zece ani în temniţă; insistenţa cu care repetă că acei ani «au fost cei mai fericiţi din viaţa lui», mai ales anii petrecuţi într-o celulă, singur, fără o carte, fără o foaie de hârtie şi un creion… «Tot timpul era al meu! îmi spune.

Puteam medita pe îndelete, fără grabă; puteam gândi la tot ce citisem până atunci. Aşa am parcurs întreaga istorie a filosofiei occidentale, de la presocratici la Husserl…» îmi repetă şi el ce îmi mărturisiseră toţi cei care au trecut prin închisoare: că numai în temniţă ies la iveală virtuţile fiecărui individ, ignorate sau minimalizate până atunci. Descoperi că oamenii sunt mai buni, mai curajoşi, mai «autentici» decât îi credeai. Marea revelaţie a fost calitatea morală a românilor, pe care noi, aproape toţi, îi judecăm «neserioşi», superficiali, mediocri, (îmi aduc aminte de ce-mi spunea Cioran că, ascultându-i pe cei care suferiseră ani şi ani în temniţe şi lagăre de exterminare de la Canalul Dunăre-Marea Neagră, se simţea mândru că e român…), între alte multe lucruri ar trebui notată încrederea lui Dinu în posibilităţile creatoare

488

ale culturii româneşti de astăzi. Dar mă întreb dacă aceste

«posibilităţi creatoare» vor putea rodi într-o societate riguros şi sistematic politicianizată; dacă, bunăoară, o filosofie originală poate fi formulată public într-o cultură controlată de cenzură…”

Pe 25 Noica notează „[…] apoi dejun cu Mircea [Eliade] în

Place Dullin, convorbire până la 4”. În aceeaşi zi „Masă de seară cu [… [Marianne la Mircea [Eliade], unde sunt leruncii.

Evocări, convorbire târzie”. Pe 26 „Acasă scrisori cu Mar.

[ianne Parlier]. Plecarea Sandei [Stolojan] în Suedia. Dejun

Emil [Cioran], întârziere, convorbire-mai mult politică şi istorică”. Eliade în Jurnal constată: „În fiecare zi, întâlniri şi lungi discuţii cu Dinu. Imposibil să le rezum. Iau doar câteva note în Agendă, îmi propun să scriu, după reîntoarcerea la Chicago, o prezentare amănunţită a ideilor şi sugestiilor lui Dinu în legătură cu colaborarea culturală pe care o propune între exil şi regimul din ţară”. Pe 27 şi 28 iunie, Noica se vede iar cu Mircea Eliade, cu Monica Lovinescu şi Virgil

Ierunca. Filosoful nu ne spune mai mult. Câteva cuvinte fugare dau totuşi, chiar dacă vag, o idee despre ce au fost aceste conversaţii din exil. „Inconcludenţe, stridenţe, dar, undeva, seninătate”. Pe 29, joi,

notează „[…] acasă şi seara la

Eugen [Ionesco] – splendid acord tot delirant […] în cadrul

«recepţiei» cu Mircea [Eliade], Emil [Cioran] şi leruncii după cină". A doua zi, Eliade consemnează vizionarea spectacolului Macbeth, versiunea Eugen Ionescu: „[…] apoi la ei acasă unde ne aştepta Eugen. Şi, evident, discutăm despre

Dinu Noica şi tot ce am aflat de la el". Noica notează în aceeaşi zi detalii în plus: „la 11 Zola. Sanda (Stolojan) ştiri din Suedia, apoi la l Tania Olşevscki (uluitoare prin nemulţumirea spirituală)". Ne amintim că Tania O. este una din surorile Olşevski, de origine rusă, care trăiau în anii '50 la

Câmpulung. Venind la ele, Beatrice Strelisker (suntem în vara

1954), îl cunoaşte pe Noica şi, prin ea, apoi, Noica îl cunoaşte pe Nicu Steinhardt, prieten din copilărie al Beatricei S.

Ceea ce nu găsim în jurnalul lui Eliade este întâlnirea în doi.

Noica notează „[…] apoi la 3 1/2 Mircea (Eliade) cu care în fine discut esenţialul". Dialogul lor durează circa două ceasuri, pentru că la 5, 30 Noica are altă întâlnire. Cum va fi arătat acest „esenţial", nu vom şti niciodată. Doar dacă în varianta postumă a jurnalului lui Mircea Eliade nu o vom

găsi consemnată. Ce era esenţial între cei doi? Perioada legionară, articolele lor de la sfârşitul anilor '30, eşecul acestei experienţe pentru fiecare dintre ei? Sau împrejurările care i-au despărţit. Unul a rămas în Occident şi a avut un anumit destin, în vreme ce Noica a rămas dincoace de Cortina de fier, şi a avut un alt destin? Ce şi-au spus Eliade şi Noica despre Criterion, despre Nae Ionescu, despre articole apărute sub semnătura lor în 1938 – 1940 şi de care voiau să uite?

Poate şi-au clarificat poziţiile după o lungă perioadă. Unul suferise o lungă pedeapsă, 10 ani de domiciliu obligatoriu, doi ani de anchetă dură, şi patru ani jumătate de închisoare dintr-o condamnare de 25 de ani muncă silnică. Celălalt luase calea exilului unde făcuse o carieră strălucită. Erau ei imaginea unui contrast? A celui care reuşise şi a celui care eşuase? Răspunsul este extrem de dificil de dat. El depinde de perspectivă. A reuşit Noica? A ratat Eliade? Care experienţă de viaţă era mai plină? Era apoi chestiunea delicată a raporturilor cu

regimul politic din România. Bucureştiul dorea să-l invite pe Eliade la Bucureşti, pentru a-şi anexa prestigiul său. Noica rămânea în expectativă faţă de regim.

Nici Eliade în exil nu a criticat regimul comunist. Se temea să nu producă un scandal, iar trecutul său „fascist" să nu fie dezvăluit în Occident. Atitudinea lui prudentă în toţi acei ani 1948 – 1987 îşi are explicaţia aici. Scandalul Vintilă

Horia – cină, în urma acordării premiului Goncourt în

1959 pentru romanul Dumnezeu s-a născut în exil, de la

Bucureşti a fost orchestrată o campanie de presă de „demascare" a autorului ca legionar în anii '30 – a fost o mostră menită să intimideze. Tăcerea a fost un pact tacit pe care Mircea Eliade nu l-a încălcat. Şi nici Emil Cioran (până în aprilie 1989). În interior, Noica îşi impusese aceeaşi tăcere, cu toate că prin anii de închisoare ispăşise „păcatele" de tinereţe. Noica face un pas mai departe după ieşirea din închisoare. El a încercat diferite forme de colaborare cu regimul pe care le-a şi teoretizat ca singura salvare a românilor, a intelectualilor mai ales, în împrejurări istorico-politice potrivnice. Una din aceste forme a fost invitarea lui Mircea Eliade în ţară. Iată o însemnare a Monicăi Lovinescu (Tinde scurte, vol. V, pp. 71 – 72) „(...} la prima sa ieşire în Occident, îşi avertizase cei dintâi interlocutori să-l coboare de pe soclul pe care îl înălţaseră anii săi de suferinţă. Din primele fraze ros

490

«? câte atunci, Noica şi-a proclamat despărţirea de etic, tot el a pledat neînfruntarea cu puterea instaurată, uneori chiar, re

— Petăm, colaborarea cu ea. Noica o spunea pe faţă, nu numai

— T prin străinătăţi, dar şi acasă, nu doar intelectualilor de aco

*$ Io, dar şi celor puşi să-i supravegheze. Nu e niciun secret deci că Noica, în prima lui călătorie în Occident, a încercat ţ să-l convingă pe prietenul său Mircea Eliade să ia conduceai rea unui institut la Bucureşti, chiar venind rar în ţară [...]

I-Oricine ştie că Mircea Eliade n-a dat urmare unui astfel de amical şi prea stăruitor îndemn [...] Toate argumentele lui

„J. C. Noica, dar toate, cădeau, în uimirea lui Mircea Eliade – „> atenuată, e drept, şi de maliţie, şi de vechea prietenie dintre cei doi". Poate propunerea făcută de C. Noica lui Eliade, de a reveni în ţară, este

ceea ce filosoful consemnează enigmatic în jurnal prin cuvântul „esenţial".

Aceeaşi seară dramatică, vineri 30 iunie, în care Eliade merge la teatru cu Rodica şi Marie France Ionesco, apoi acasă la

*" * autor, şi unde se discută despre Noica, filosoful şi-o petrece

— Fcu familia Stolojan: „Seară bună cu muzică şi discuţii îndrăcite". Sâmbăţă ploioasă, l iulie, „Refuz discuţie politică şi

* ideologică în numele dihăniilor şi al fericirii", notează Noica.

În aceeaşi zi, o însemnare „... apoi plecare cu Stolojenii la

Dan B. [osniefl. Dejun cald. Apoi la Emil [Cioran] şi Simone

„[Boue], despărţire bună. Acasă. Lectură nuvelă Mircea [Elij" ade], apoi muzică cu François şi Marianne [Parlier]. Seara

1 „masă cu Eliazii şi Lupaştii. Discuţie despre ei şi filosofie [...]

k îmi spun «tu ai avut responsabilitate». Protestez, dar unde w va au dreptate, ca cea de ultimă instanţă". Duminică 2 iulie, ziua plecării din Paris, Noica scrie: „De la 3 – 6 Mircea [Eliade], lămuriri şi comentarii despre oameni după carnet. E extraordinar şi neschimbat, deşi undeva slăbit, ca şi Emil Cioran, socializat, pe pământ. (E chiar pedant de formalist – i; Imperiul Austro-ungar îi apare ca o mare reuşită.). Noi am f: rămas mai iresponsabili – în imediat". Eliade consemnează t, şi el „Ultima întâlnire cu Dinu, la Mariana şi François Par fier (unde am cinat aseară, împreună cu Dinu şi soţii Ste-B phanelupasco)".

În aceeaşi seară Noica se pregăteşte să vină acasă. S-ofi gândit o clipă să rămână în Occident? I s-a propus? Care a fost răspunsul lui? Cum a argumentat întoarcerea la Bucureşti?

A făcut-o din toată inima? Ce-l aştepta acasă? A fost curajos

491

optând pentru întoarcere sau nu? în ultima seară la Paris, la gară îl acompaniază familiile Stolojan, Ierunca, Parlier şi

Paraschivescu-Boznief. Toate, nume invocate – într-o ipostază sau alta – în anchetă şi proces. Noica se întoarce la Bucureşti după şase săptămâni. „Sfârşesc aşadar călătoria sub semnul filosofiei, pe care 6 săptămâni de fericire fără echivalent în viaţa mea o eliminaseră. E singura dată că am fost fericit – şi atunci fără filosofie!" scrie la întoarcere, în tren, la 3 iulie 1972. Călătoria în Occident se adaugă altei perioade pe care Noica o considera fericită, cea petrecută în

închisoare, (fragmentele reproduse sunt din Jurnal de idei, Editura Humanitas, 1990, pp. 171 – 184)

*

La 30 septembrie, circa trei luni, după întoarcerea din Occident, Constantin Noica este invitat la Securitate, unde i se înmânează manuscrisul cărţii Anti-Goethe, confiscat cu ocazia arestării sale. În februarie 1960, cu două săptămâni înainte de proces, o mare parte din manuscrisele, scrisorile, cărţile sale confiscate au fost arse. Au fost păstrate numai o mică parte, acelea care au servit drept „corp delict" în proces. E un caz unic în care Securitatea a înapoiat un manuscris. Din păcate, aşa cum se înfăţişa în 1972, manuscrisul era cam o treime din versiunea originală. „Zi fastă: mi s-a restituit ce s-a păstrat din Goethe. Sz mă întreb dacă iarăşi soarta nu cumva m-a servit; căci aşa cum este acum, cu 3

capitole din cele 10, cartea e un torso poate mai sugestiv decât ar fi fost întregul".

*

„15 septembrie (1973, n.a.)

Vine să mă vadă Sergiu Al-George. Ştiam atâtea despre el de la Dinu Noica […] îmi scrisese de câteva ori – iar de la

Calcutta îmi trimisese o lungă scrisoare, căci nu se mai temea de cenzură. Mă cucereşte de la început cu «prezenţa lui:

deschis, sincer, fără rezerve, nici inhibiţii. Stăm de vorbă de la

4,00 la 7,00. Îl voi vedea, din nou, poimâine.

Ce as putea nota mai întâi? Ştiam de la Dinu, şi din scrisorile lui, cât de mult mă admiră şi cât de bine cunoaşte întreaga mea activitate. Ştiam că socoteşte Forêt interdite opera mea cea

492

mai importantă şi cel mai bun roman românesc. Pentru că a citit traducerea franceză, prin 1955 – 1956, a fost condamnat şi a făcut cinci ani şi jumătate de închisoare. De altfel, pentru aceleaşi motive au fost condamnaţi Vladimir Streinu (care avusese cartea de la Serban Cioculescu, dar acesta nu a păţit nimic) şi Nicu Steinhardt şi Dinu Pillat. Toţi au fost inculpaţi în pRocisul lui Dinu Noica. (Nu mai însemn alte amănunte asupra acestui proces, care va rămâne în istoria culturii româneşti moderne ca un foarte trist şi întunecat capitol, îmi închipui că măcar unii din cei condamnaţi şi-au scris amintirile

— Şi că aceste documente vor reuşi să fie salvate.) îmi mărturiseşte, cu mâhnire, că atât el, cât şi Steinhardt şi Dinu Pillat au suferit aflând că nici eu, nici Cioran n-am publicat în presa străină un singur articol asupra acestui proces monstruos, în care, de fapt, ei fuseseră implicaţi şi condamnaţi pentru simplul fapt de a ne fi citit cărţile, îi explic de ce: fiind consideraţi

«fascişti», protestele noastre, al lui Cioran şi al meu, i-ar fi deservit: ar fi fost interpretat ca o confirmare indirectă a «reacţionarismului» lor. […]

Speranţa lor: destinderea între U.R.S.S. şi S.U.A. Intervalele de destindere se traduc printr-o «liberalizare», care, oricât ar fi ea de modestă, este totuşi importantă […]

17 septembrie îl văd din nou pe Al-George. Vine pe furtună la 4, 15, şi seara luăm masa, împreună cu Cristinel, la «Carlos».

Îi pun o seamă de întrebări precise, în legătură cu felurite probleme (Ce mai face cutare? Cum s-a comportat X sau Y în închisoare? etc). Inutil să însemn informaţiile pe care mi le dă. […]" (Mircea Eliade, furnal vol. II, Editura Humanitas, pp.128 – 130)

493

<titlu>SFÂRŞIT

Nicu Steinhardt a privit perioada de detenţie ca pe una de fericire. Experienţa umanii dobândită acolo, dar mai ales creştinarea sa au contribuit esenţial la aceasta perspectivă.

Şi Noica a mărturisit, în diferite ocazii, că acei ani au fost cei mai fericiţi din viaţa lui. În ciuda violenţelor cărora le-a fost victimă, a privaţiunilor, a suferinţelor morale cauzate de remuşcările avute atunci în legătură cu prietenii lui închişi, credea el, „din cauza lui".

„6 decembrie (1979). Seara vine la noi de Sfântul Nicolae, prietenul Nicu Steinhardt împreună cu Barbu Brezianu, în trecere prin Paris, îl sărbătorim pe Nicu… Vorbim despre

Dinu Noica. Nicu declara că Noica a fost binefăcătorul său, fiindcă din cauza lui a intrat la puşcărie, unde a descoperit definitiv creştinismul. Mai departe, afirmă că niciodată binefăcătorii nu trebuie judecaţi, chiar dacă au fost nişte mizerabili. La întrebarea: vorbeşti de atitudinea pe care trebuie s-o ai în exterior, sau chiar în tine însuţi? Nicu răspunde: chiar în mine, în interiorul meu… dar, firește, nimeni nu e obligat să facă la fel. Fiecare e liber să facă cum crede.

[…] Mai târziu, Nicu Steinhardt a vorbit despre milă – despre versiunea ei românească – ce reprezintă toleranţa dusă la exces, dar care e preferabilă judecăţii riguroase lipsită de milă. În România, astăzi, răul domneşte: este demonizarea oamenilor prin răul celor care conduc. Călăii politici transformă victimele în fiinţe rele ca şi ei. Victimele nu mai au nici atât: avantajul calităţii morale, acela de-a fi buni faţă de călăul care este prin definiţie rău". (Sanda Stolojan, op. cit., pp. 74 – 75) – 494

*

„Marietta Sadova a ajuns o umbră, are o faţă palidă, cadaverică. Abia mai respiră – în pofida sclerozei şi incapacităţii de a se concentra, de a lega cuvintele – conştiinţa vibrează parcă, atunci când, de pildă, luminându-se la chip spune: «Cu dragoste» sau când, într-un moment de luciditate, începe să rectfe, ca odinioară, o poezie de Eminescu sau un monolog dintr-o piesă, declamat fără greş, şi dintr-odată se transfigurează […]

Prea iubita soţie a fratelui meu, Marietta, a murit astăzi.

16 iulie, pe la orele 2. Dumnezeu s-o ierte! Fie-i ţărâna uşoară.

S-a chinuit, sărmana, cumplit în ultimii patru ani… De atunci

— Mai ales după cutremur – o hepatită, diabetul, crizele cardiace au tot necăjit-o, până când scleroza şi-a spus cuvântul […]

Am fost la înmormântarea Mariettei Sadova (19 iulie 1981)

la ora 3. Cu greu am ajuns la cimitirul Sf. Vineri. Dogorea soarele de simţeam că mă pătrunde până-n mădulare. Pe o vreme ca un incendiu şi fără să se fi făcut tam-tam prin gazete – doar o notă prizărită la decese… a fost lume destul de multă". (Arşavir Acterian, Jurnal în căutarea lui Dumnezeu, Editura Institutul European, 1994, pp. 10 – 12)

*

„10 decembrie (1981, n.a.)

Aflu de moartea lui Sergiu Al-George, la 10 noiembrie.

Colaps cardiac (deşi cardiograma făcută cu o zi înainte era perfectă). Vestea mă deprimă nespus. Nu numai pentru că îl admiram ca om şi savant şi îl preţuiam ca om şi prieten; dar, exasperat de ritmul în care redactez volumul III din Histoire, hotărâsem să-l rog să mă ajute, scriind o parte din lungul capitol despre India medievală şi post-medievală. Nimeni altul n-ar fi putut-o face (adică: să prezinte

materialul cu competenţă şi cât mai aproape de interpretările mele).

Indianistica românească a dispărut prin moartea unui singur om…" (Mircea Eliade, Jurnal II, Editura Humanitas, 1993, p.426)

*

În jurul tuturor celor implicaţi în procesul lotului Noica/Pillat au funcţionat reţele de informatori. Ei erau recru

495

taţi dintre prieteni, colaboratori, rude. Uneori s-au recrutat chiar dintre cei care s-au aflat în boxă, în 1960. Au fast supravegheaţi chiar şi cei care încheiaseră diferite înţelegeri cu

Securitatea.

Nicu Steinhardt a fost dintre intransigenţi. A refuzat orice formă de colaborare cu Securitatea. Gesturile, atitudinile, drumurile, cuvintele lui au fost minuţios raportate şi analizate, până la dispariţia sa în 1989. Iată unul dintre denunţurile care-l aveau ca subiect, datând din 13 mai 1982. Pseudonimul autorului este „Adrian Cozmescu". Numele lui real nu-l cunoaştem. Din detaliile pe care le cuprind cele câteva pagini, deducem că era cineva dintre oamenii în care N. Steinhardt avea încredere deplină. El îi încredinţează o mulţime de detalii personale, îi dezvăluie intenţiile, stările lui de spirit, i se confesează. Delatorul înregistrează totul, aşterne pe hârtie şi-şi depune raportul la Securitate.

I.B.M.

Sursa „Adrian Cozmescu".

Notă

Strict Secret

13 mai 1982

N. Steinhardt. A fost operat la Spitalul Cantacuzino de doctorul Dan Rădulescu (fratele lui Mihai Rădulescu, n.a.), extirpându-i-se vezica biliară, obstruată de numeroase pietre. Intervenţia chirurgicală a reuşit foarte bine, dar convalescenţa, dată fiind vârsta înaintată a pacientului, a fost de mai lungă durată. Acum este complet restabilit, încât se poate deplasa.

Pleacă la mănăstirea Rohia, marţi, 11 mai, dată pentru care a şi achiziţionat bilet de avion pentru Baia Mare, de unde ajunge la Rohia cu autobuzul. Intenţionează să rămână toată vara la mănăstire, până prin octombrie, urmând ca numai peste vreo lună, în iunie, să revină la

Bucureşti, pentru o săptămână. I-a apărut acum o lună un volum de critică literară: Geo

Bogza… Urmează ca Editura Dacia din Cluj-Napoca să-i tipărească lucrarea – tot de critică literară – contractată acum doi ani…

În genere, starea sa, atât fizică cât şi morală, este satisfăcătoare. Îl aşteaptă o muncă grea la biblioteca mănăstirii, în curs de inventariere şi clasare, dar aşteaptă cu plăcere să-şi reia viaţa mănăstirească, cu toate îndatoririle ei, de zi şi de noapte.

496

Acolo se simte acasă, liniştit şi senin, împăcat cu sine şi cu toată lumea. Nu mai intenţionează să plece în străinătate, în afară de Ierusalim, unde n-a fost niciodată şi se simte dator să meargă. Dacă va avea banii necesari, crede că se va bucura de recomandările Episcopiei Clujului pentru cazarea de acolo şi alte avantaje materiale […]

Motivele pentru care a renunţat să mai plece în Occident sunt numeroase. Mai întâi, lipsa de mijloace, mai ales datorită scumpirii transportului… Totodată, nu-şi mai poate permite să nu mai dispună de niciun ban de buzunar, căzând în sarcina rudelor sau prietenilor de acolo… Pe de altă parte, nu-l mai interesează Apusul, pe care l-a revăzut de două ori în ultimii ani… Se consideră satisfăcut, după ce şi-a reîntâlnit vechii prieteni. Nu prea vede ce i-ar mai putea spune o nouă călătorie. Se mulţumeşte cu puţinele scrisori schimbate cu unii dintre ei.

Pe lângă motivele de mai sus, mai este ceva care-l împiedică să plece: nu a mai primit nicio iniţiativă de la nimeni de a sejurna la ei. Mircea Eliade, care se află în prezent la Chicago şi urmează să revină curând la Paris, ceea ce nu înseamnă deloc o invitaţie; nici la mănăstirea Chevetogne de la Bruxelles nu s-ar mai putea caza […]

Fiind o natură dinamică, citeşte şi scrie intens. Colaborează la radio şi la diverse reviste literare, declarându-se, ca de obicei, extrem de ocupat […]

Ecouri din străinătate ale gestului lui deosebit, călugărirea, nu a mai primit, în afară de câteva rânduri primite de la

Emil Cioran, acum mai bine de un an, ca răspuns la înştiinţarea pe care i-o făcuse N. Steinhardt şi în care Cioran îl socoate fericit că-şi găsise aleanul, în acest pas, că îl urma pe

Iisus pe calea învierii, pe când el, Cioran, a rămas la Răstignire;

[…] De aceea, Cioran este un adversar ireductibil al lui Iisus

[…] Cioran nu s-a convertit şi nu dă semne că are de gând să o facă. N. Steinhardt i-a cerut un singur lucru: să nu mai profere invectivele necruţătoare la adresa lui Iisus, atâta concesie să-i facă (Emil Cioran lui Nicolae Steinhardt), indiferent de ce crede el.

Emil Cioran şi-a luat angajamentul că-l va asculta. Dar ulterior, într-o altă scrisoare, a revenit, scuzându-se că e o natură slabă şi că nu crede că-şi va putea ţine cuvântul. Că deci poate că va repeta invectivele împotriva lui Iisus. Nicolae Stein

497

hardt se arată mai mult amuzat decât indignat de acest fapt, motivând că simte o atracţie simpatetică pentru Emil Cioran, mai pronunţată decât faţă de oricare altul, fie Eugen Ionescu sau Mircea Eliade, pe care, de altfel, îi admiră, îi preţuieşte, pentru marea lor valoare sau incontestabilul geniu, dar atât.

Paradoxal şi aproape de neînţeles este faptul că o legătură adâncă de simpatie s-a stabilit între el, intransigentul, călugărul lui Cristos, şi înverşunatul şi ireversibilul ateu Emil Cioran!

[…] Corespondenţa între ei doi este numai în franceză, deoarece Emil Cioran nu se exprimă decât în această limbă. […]".

(Arhiva SRI, Fond D. în Cartea albă a Securităţii, Editura Presa românească, 1996, pp. 249 – 250)

Supravegherea, şicanele Securităţii nu încetează. Trei ani mai târziu, lui Nicu Steinhardt i se face percheziţie, nu acasă, în minuscula garsonieră din str. Ion Chica, unde probabil, datorită lungilor sale absenţe de la domiciliu, Securitatea a intrat nestingherită, ci la mănăstirea unde se retrăsese. „12

februarie (1985). În urma unor apeluri telefonice, aflăm că

Securitatea a făcut o descindere la Nicu Steinhardt (acum părintele Nicolae), la mănăstirea Rohia. I-au confiscat cărţile şi manuscrisele. După aceea, stareţul mănăstirii l-a invitat pe poliţist să ia ceaiul cu Steinhardt. Nicu a refuzat invitaţia, dar stareţul l-a obligat să ia parte la această «agapă»!" (Sanda Stolojan, op. cit., p. 198)

*

7 decembrie 1987

Notă

În ziua de 6 decembrie a.c. au avut loc, la schitul din staţiunea

Păltiniş Sibiu, funeraliile lui Constantin Noica, membru al Uniunii Scriitorilor. La ceremonie, care s-a desfăşurat între orele 12,00 – 13, 30, au participat circa 350 de persoane, rude şi relaţii ale defunctului, oameni de artă şi cultură, cadre didactice şi medicale din Sibiu, dar şi din Bucureşti şi judeţele Cluj.

Dolj, Alba, Argeş, Timiş şi Mureş. Dintre acestea, menţionăm pe scriitorii Ştefan Augustin Doinaş, Alexandru Paleologu.

Nicu Steinhardt, Mihai Şora, Ioan Alexandru, Paul Anghel din Bucureşti, Adrian Marino – din Cluj, Constantin Barbu şi Marius Ghica – din Craiova, criticul de artă Andrei Pleşu.

498

filosofii Gabriel Liiceanu, Sorin Vieru, Andrei Cornea, regizorul Stere Gulea, actorul Constantin Diplan. De asemenea, au luat parte studenţi de la Institutul teologic din Sibiu şi turişti aflaţi în staţiunea Păltiniş. Uniunea Scriitorilor a fost reprezentată de Mircea Tomuş, secretarul Asociaţiei Scriitorilor din Sibiu.

Din Sibiu au participat şi unele persoane cunoscute cu antecedente politice sau penale reacţionare, care au făcut parte din anturajul lui Constantin Noica, între care Aurel Cioran – avocat pensionar, Gheorghe Telea şi Octavian Zaharia – medici pensionari, toţi foşti legionari, precum şi Georg Scherg, scriitor, fost condamnat. La înmormântare nu au fost prezente rude sau legături din străinătate ale defunctului, ori alţi cetăţeni străini. Ambasadorul Marii Britanii la Bucureşti, deşi se afla la Sibiu, nu a luat parte la funeralii.

Serviciul religios a fost oficiat de Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, împreună cu patru preoţi şi un grup de zece corişti din rândul studenţilor teologi. După terminarea ritualului religios, Antonie Plămădeală a evocat, timp de 45

de minute, persoana celui dispărut, folosind frecvent citate din lucrările acestuia. Nu a făcut referiri neavenite, ori cu privire la perioada detenţiei sau a activităţii politice desfăşurate de Constantin Noica. Din datele obţinute rezultă că necrologul va fi publicat în ziarul Telegraful Român, editat de Mitropolia Ardealului. Nu au mai luat cuvântul reprezentantul Uniunii Scriitorilor şi nici alte persoane, deşi au fost exprimate asemenea intenţii, datorită dorinţei stipulate expres, în testament, de Constantin Noica, de a nu se rosti discursuri la înmormântarea sa. Aceasta a fost comunicată în ultimul moment de

către Gabriel Liiceanu şi susţinută de Mitropolitul

Antonie Plămădeală. Au fost depuse coroane şi jerbe din partea Uniunii Scriitorilor, Asociaţiei Scriitorilor din Sibiu, a unor rude şi legături apropiate ale defunctului [...]

Decesul lui Constantin Noica, deşi a avut un ecou deosebit în mediul oamenilor de cultură, a generat comentarii şi elogii, în special din partea unor legături apropiate ale acestuia [...]

În seara zilei de 6 decembrie a.c., Emil Cioran a telefonat de la Paris fratelui său, Aurel, din Sibiu, pentru a se informa cu privire la modul cum a decurs înmormântarea. Acesta i-a relatat că a fost multă lume, mitropolitul a rostit un discurs elevat şi emoţionant, totul decurgând în bune condiţiuni. În continuare, în convorbirea avută cu fratele său, cât şi cu Gabriel Liiceanu.

499

Emil Cioran a făcut unele afirmaţii despre Constantin Noica.

A fost ultima personalitate culturală românească. Vestea morţii ne-a afectat pe toţi cei de aici. Deşi nu eram de acord cu el în unele lucruri, l-am apreciat şi m-am raportat permanent la el. A fost sucit.

dar asta era o formă de originalitate şi reacţiile lui erau imprevizibile, acesta fiind însă farmecul lui. [...]

Anexa

Notă testamentară a lui Constantin Noica

Lui Andrei Pleşu, cu rugămintea de a publica această notă, în ceasul despărţirii mele:

Dacă se va interesa cineva de activitatea mea cărturărească, îl rog să nu ţină seama de următoarele:

1. De biografia mea, ce nu are conţinut, în bună parte, din voinţă proprie.

2. De traducerile mele literare şi proliterare, exclusiv sub solicitări exterioare. Am tradus pentru bani nişte romane poliţiste.

3. De două din traducerile mele filosofice şi anume cea din presocratici, vol. I, partea finală, ajunsă la tipar în condiţii regretabile, precum şi întinsa traducere din Alexandru din

Afrodizia, aflată în Arhivele Academiei.

Mi-am trăit viaţa fără rost. Este bine să sfârşim.

(Arhiva SRI, Fond D, Cartea albă a securităţii, Editura Presa românească, 1996, pp. 377 – 378)

*

„3 aprilie (1989)

A murit N. Steinhardt. Cineva m-a sunat şi m-a anunţat.

Hotărâm să mergem la Rohia. Merge şi conu Alecu, cu Toader. Trenul de noapte. Au mai fost Sora şi Sorin D. La Baia

Mare un profesor de română […] se ocupă de noi. E o poveste cu autobuzul. Burniţă, frig, fulguieşte. O lume diferită mult de Bucureşti. Un aer tare pluteşte; ceva amestecat de provincial, cuviinţă şi mit. Şi o diversiune a Secu şi P.C.R. local. Nu se găseşte autobuz. Se închiriază din altă parte. Ajungem destul de repede pe un drum vicinal foarte frumos, ceva din

Muntele vrăjit. Îl văzusem pe N.S. ultima dată în iarnă. L-am luat de acasă ca să ne ducem la R. în str. Câmpia Turzii. O nepotrivire de program, R. nu era acasă. După aia am aflat că ne aşteptase cu o zi înainte, o încurcătură. Mi-a părut rău, m-am

500

simţit foarte jenat. A vrut să-l întâlnească, i-am vorbit mult despre domnul Steinhardt, evreul trecut la ortodoxie, care trăieşte într-o mănăstire din nord. M-a întrebat astfel de mai multe ori despre el, a auzit şi în oraş vorbindu-se despre el.

Întâlnire ratată. Era frig, era îmbrăcat într-un palton subţire, bătea vântul. Ne-am plimbat pe Kiselef, încercând în răstimpuri soneria. Fără rezultat. Mi-a vorbit despre învierea lui Lazăr. Poate că a fost mai bine că n-am găsit-o pe R. L-am condus apoi la metrou, când a obosit şi l-a ajuns frigul. M-am oferit să-l duc acasă. Frate Stelian, nu e nevoie. L-am privit coborând scările. A fost ultima dată când l-am zărit viu. Îl ştiu cam din 83, când i-am dat Luxul melancoliei. Nu i-a plăcut cine ştie ce, am impresia. O singură dată am discutat despre roman, mai târziu. N.S. m-a ajutat mult. Când scriam După asaltul cerului. M-a încurajat să nu cedez, să mă ţin bine. L-am cunoscut la un vernisaj. M-a primit adesea în mica lui garsonieră din spatele casei Sutzu. Amestecul de umilinţă şi veselie. Era şi mai umil şi mai vesel decât sunt eu. Şi extrem de iute în mişcări. Numai când a căzut bolnav, acum o vreme, când l-am vizitat la spitalul Griviţa, a stat liniştit în pat. Suferea de stomac, ţinea regim sever. Mi-a povestit multe despre închisoare, despre jurnalul lui confiscat. Ar fi dat orice să-l vadă publicat. O versiune i-au confiscat-o. L-a rescris.

La Rohia am intrat deodată în altă atmosferă, în altă civilizaţie şi ev. Venit din Bucureştii putrefacţi. Mănăstirea izolată, închisă într-o pădure. Loc bine ales. Vizităm biblioteca de care s-a ocupat. N.S. Unde-i plăcea să stea. Lucrase s-o pună la punct. Şi peste tot, după colţuri, figuri necunoscute, dar a căror identitate nu e greu de ghicit. Seamănă toţi. Alte uniforme sunt ale călugărilor. Sunt complet impresionat de ceremonie, de cântări, de cortegiu. Am impresia că toţi sunt topiţi în atmosfera asta. Ne întoarcem acasă, la fel un drum lung şi obositor în tren, unde nu reuşesc să dorm". (Stelian Tănase, Ora oficială de iarnă, jurnal 1986 – 1990, Editura Institutul European, 1996, pp. 116 – 117)

*

Securitatea Municipiului Bucureşti Septembrie 1989

Notă privind pe criticul Alexandru Paleologu

[...] considerăm că Alexandru Paleologu continuă să fie un element potenţial periculos, căruia i se acordă atenţie de

501

către diferite elemente ostile, pornind de la ideea că, datorită vârstei şi notorietăţii de care se bucură în ţară şi străinătate, ar putea fi manevrat să accepte participarea la diferite acţiuni protestatare.

Şeful serviciului.

Indescifrabil

(Arhiva SRI, fond D, Cartea Albă a securităţii, Editura Presa românească, 1996, p. 447)

„16.11.974

Am găsit în chip miraculos scrisoarea din 57 către C. (Cioran, n.a.), o scrisoare de care aproape că şi uitasem, îmi amintesc că o trimisesem lui C. atunci ca s-o publice în NRF ca răspuns la a sa – sperând că o va traduce, cu extraordinara lui franceză –, dar mi-a scris că n-o publică spre a nu-mi face rău. Încheia scrisoarea spunând: /e te dis une chose: tu es quelqu un.

Îmi amintesc că mi-a făcut mare plăcere; dar în 1972, când l-am revăzut, am uitat să-l întreb dacă mai are scrisoarea. O

recitesc acum, îmi amintesc de tot ce investisem sufletește în ea, de tot ce s-a întâmplat din cauza ei, de tot ce a urmat – şi-mi spun: du-te dracului de viaţă, că frumoasă mai eşti!

(şi-mi spun: ce sălbatică e viaţa; ce sălbatic de frumoasă!)".

(Constantin Noica, Jurnal de idei, Editura Humanitas, 1990, p.

227)

502

<titlu>CUPRINS

Partea întâi
„Stăm pe un vulcan”... 9
Începutul... 19
Saloane, cenacluri... 39
Întâlniri clandestine... 53
Un turneu la Paris... 65
„Ispita de a exista”... 82
Ajutor legionar... 86
Un schimb de scrisori... 97
„Povestiri din Hegel” ...123
Între poliţie şi colaborare...136
Misterul unui manuscris...143
Se strânge şurubul...155
Afacerea Pasternak...172
Demascări...180
Victime posibile...196
Partea a doua
Arestarea...223
Scenarii şi ficţiuni...257
Ancheta...271
Versiunile morţii (1) ...295
Versiunile morţii (2) ...325
Procesul...334
Galeria cu portrete...350
Avocaţi, magistraţi, martori...359
Ultimul cuvânt...390
Sentinţa (1 martie 1960) ...396

503

Un fel de azil de noapte...407
Puşcării...417
Partea a treia
Paşi în gol...439
Schimbarea la faţă...456
Filosoful între ai lui...463

Supravieţuiri…474
Pactul…480
Sfârşit…494
Redactori
HORIA GĂNESC şi VLAD RUSSO
Apărut 1997
BUCUREŞTI – ROMÂNIA
Tipărit la infopress S.A. OdoRheiu SECUIESC
<coperta a IV-a>

La sfârşitul anilor ’50, după o scurtă perioadă de relaxare, represiunea orchestrată de Securitate reizbucneşte cu neaşteptată violenţă. O serie de procese politice, intentate unor grupuri alcătuite după criterii oculte, zguduie din temelii societatea românească, între ele, procesul „lotului Noica-Pillat”, soldat cu moartea a doi dintre anchetaţi şi condamnarea altor 23 la pedepse grele cu închisoarea. Alături de Constantin Noica şi de

Dinu Pillat, au fost întemniţaţi atunci Arşavir Acterian.

Sergiu Al-George, Theodor Enescu, Al. Paleologu.

Marietta Sadova, N. Steinhardt, Vladimir Streinu, Păstorel

Teodoreanu… sub acuzaţia de „uneltire contra ordinii sociale”. Probe la dosar: câteva manuscrise ale titularilor

„Lotului” şi câteva cărţi de Emil Cioran şi Mircea Eliade, care au circulat între inculpaţi.

Arhivele privind acest proces au fost deschise abia după 1990. Numai că, luate ca atare, arhivele dezvăluie înţelesuri parţiale, de multe ori contradictorii. Pentru a găsi sensul evenimentelor de atunci este nevoie de coroborarea şi interpretarea documentelor, ca şi de lărgirea perspectivei prin cuprinderea tuturor mărturiilor revelatoare. Este ceea ce şi-a propus Stelian Tănase în această carte-document: o investigaţie febrilă concretizată în decupaje din dosarele procesului şi din jurnale intime (multe nepublicate), întretăiate de alte documente autentice şi de interviuri percutante. Iar rezultatul este pe măsură: nu doar un sens obţine până la urmă autorul, ci o adevărată frescă a societăţii româneşti postbelice.

*

În curând
DOINA JELA

Această dragoste care ne leagă.
Reconstituirea unui asasinat
*
ISBN 973 – 28 – 0823 – 3
Foto copertă: MIHAI OROVEANU
</coperta a IV-a>
502 pag.